

Folketingets
Ombudsmands
beretning
for året
1987

A/S J. H. SCHULTZ
UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI
KØBENHAVN
1988

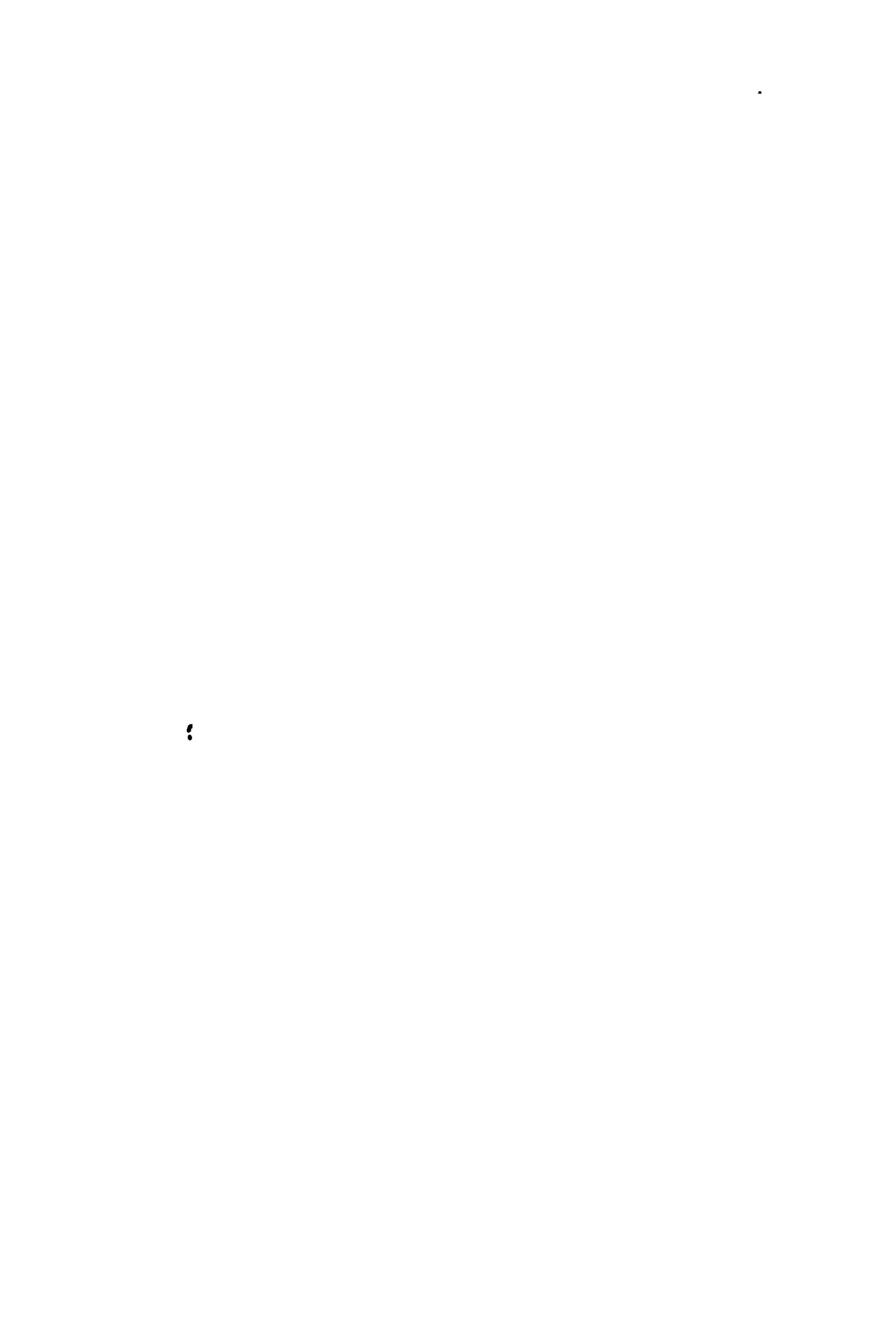

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
I. Embedets almindelige forhold:	
A. Personaleforhold	9
B. Inspektioner, besøg og rejser	9
C. Afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence	9
D. Optagelse af sager til undersøgelse af egen drift	9
E. Statistiske oplysninger	12
II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål	19
III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse:	
1. <i>Arbejdsministeriets sagsområde:</i>	
1. Opgørelse af erstatning for tilbagekaldelse af iværksættelydelse	24
2. Fradrag i arbejdsløshedsdagpenge for nærradiovirksomhed	26
3. Oplysningsgrundlaget for afgørelse om tilbagebetaling og karantæne	30
4. Urigtige oplysninger ved udfyldelse af dagpengekort - svig eller uagtsom adfærd	33
5. Begrundelse af forligsmandens sammenkædningsbeslutning	36
6. Begrundelse af forligsmandens tilbagekaldelse af mæglingsforslag	42
4. <i>Finansministeriets sagsområde:</i>	
1. Statslige myndigheders opkrævning af gebyrer	47
5. <i>Fiskeriministeriets sagsområde:</i>	
1. Aktindsigt i konsulentrapport om Fiskerikontrollen	54
7. <i>Indenrigsministeriets sagsområde:</i>	
1. Afskedigelse af en l. reserveløge	59
8. <i>Industriministeriets sagsområde:</i>	
1. Aktindsigt i sag om 6. Juli Banken	64
9. <i>Justitsministeriets sagsområde:</i>	
1. Begrundelse for afslag på tilladelse til indbringelse af sag for Højesteret ..	71
2. Tredjeinstansbevilling i sag om jagtlejekontrakt	74
3. Udlændings lovlige ophold her i landet	76
4. Paskravet i udlændingelovens § 39, stk. 1	81
5. Begyndelsestidspunktet for børnebidrag i henhold til faderskabsdom	87
6. Kontradiktion i familieretssager	89

7. Flygtningenævnets begrundelse for afslag på genoptagelse	91
8. Genoptagelse af asylsag.....	93
9. Vejledning om domstolsprøvelse efter rpl. § 998	95
10. Inspektion af Statsfængslet i Nyborg	97
11. Erstatning for skade på tv-apparat under transport.....	102
<i>12. Landbrugsministeriets sagsområde:</i>	
1. Besættelse af stilling som kontrollerende dyrlæge	107
2. Tilbagekaldelse af begunstigende forvaltningsafgørelse.....	113
<i>13. Miljøministeriets sagsområde:</i>	
1. Speciel inhabilitet for medlemmer af Miljøankenævnet	119
2. Klage over afgørelse om, at en klage ikke skal have opsættende virkning	121
3. Annoncering af miljøgodkendelse	128
4. Forskelsbehandling i lokalplansag.....	129
5. Partsbegrebet i fredningssag	131
<i>14. Skatteministeriets sagsområde:</i>	
1. Annoncering om skattereform	135
2. Transgvurdering ved eftergivelse af skat	136
3. Procenttillæg til restskat	138
4. Forældelse af tilbagebetalingskrav vedr. ejendomsskat	140
5. Manglende opfyldelse af begrundelseskravet i forvaltningsloven	144
<i>15. Socialministeriets sagsområde:</i>	
1. Socialministeriets forståelse af bistandslovens § 67	147
2. Anvendelse af bekendtgørelsesformen	155
3. Tilbagebetaling af pension og efterlades hæftelse herfor.....	156
4. Anerkendelse af ryglidelse som arbejdsskade	161
5. Oplysning af arbejdsskadesag.....	163
6. Hjemvisningspraksis i arbejdsskadesager	166
7. Arbejdsdygtighedsbegrebet i dagpengeloven	171
8. Den Sociale Ankestyrelses sagsbehandling i tvangsfjernelsessag	178
9. Omberegning af hjælp efter bistandsloven i anledning af restskat	181
10. Retsgrundlaget for tilbagebetaling af social pension og sygedagpenge	185
<i>17. Sundhedsministeriets sagsområde:</i>	
1. Degradation af adm. overlæge til overlæge.....	192
2. Læges tavshedspligt over for socialforvaltning	194
3. Levnedsmiddelmyndighedernes beskyttelse af anmelders identitet	197
<i>18. Trafikministeriets sagsområde:</i>	
1. Persontrafikrådets praksis ved administration af busloven	199
2. Ansættelse af overvægtig person som tjenestemand.....	201
<i>20. Undervisnings- og Forskningsministeriets sagsområde:</i>	
1. Lønreduktion ved nyt arbejde efter stillingsnedlæggelse med efterløn.....	206
2. De faglige udvalgs kompetence	210
3. Ugyldig afgørelse som følge af ukendskab til retsregler	211
4. Sagsbehandlingstid i pensionssag	228
5. Overensstemmelse mellem dispensationsbestemmelse i bekendtgørelse og den praksis, der følges.....	229
6. Dispensation fra ansøgningsfrister inden for bl.a. uddannelsesstøtte	232

22. <i>Kommunale myndigheder:</i>	
1. Brev til kommunes ansatte om yringsfrihed	237
2. Aktindsigt i overenskomst med privat firma	242
IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger:	
A. <i>Beretningen for året 1980:</i>	
ad 88. Tilsyn m.v. efter bistanndsloven	247
B. <i>Beretningen for året 1981:</i>	
ad 22-2. Aktindsigt i invalidepensionssager	247
C. <i>Beretningen for året 1982:</i>	
ad 5-3. Rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af merværdiafgift	247
D. <i>Beretningen for året 1983:</i>	
ad 1-6. Udenlandske sociale pensioners betydning for efterløn	248
E. <i>Beretningen for året 1984:</i>	
ad 17-9. Tilbagebetaling efter enkepensionslovens § 9, stk. 5	248
F. <i>Beretningen for året 1985:</i>	
ad 10-1. Datering af pas	249
ad 13-1. Tilbagekaldelse af påbud til restaurant	249
ad 13-2. Zonetilladelse til udstykning af skovarealer	250
G. <i>Beretningen for året 1986:</i>	
ad 1-1. Erstatningspligt for sagsbehandling	251
ad 1-2. Efterløn ved afbrydelse af medlemskab af arbejdsløshedskasse	251
ad 1-3. Karantæne ved arbejdsophør	252
ad 1-4. Tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge	252
ad 3-1. Inhabilitet for Elprisudvalgets medlemmer	253
ad 11-1. Genansættelse af afskediget præst	254
ad 13-4. Forbud mod forhandling af slankemiddel	254
ad 17-1. Ægtefællers gensidige forsørgelsespligt ved udmåling af hjælpetimer	255
ad 17-7. Ulykkestilfælde i arbejdsskadeforsikringens forstand	255
ad 17-9. Modregning ved udmåling af hjælp	256
ad 17-10. Besættelse af stilling ved Socialforskningsinstituttet	257
V. Lovregister til beretningerne 1981-87	259
VI. Stikordsregister til beretningerne 1955-87	267

Til Folketinget

I henhold til § 10 i loven om Folketingets Ombudsmand, jf. lovbekendtgørelse nr. 642 af 17. september 1987, afgiver jeg hermed beretning for året 1987.

Afsnit I (s. 9) omtaler embedets almindelige forhold, herunder afgørelser vedrørende ombudsmandens kompetence og statistiske oplysninger m.v. vedrørende de sager, der er indkommet i 1987. Afsnit II (s. 19) indeholder udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål. I afsnit III (s. 23) redegøres der for nogle sager, som har givet anledning til kritik, henstillinger m.v., eller som i øvrigt er af mere almindelig interesse. Afsnit IV (s. 247) indeholder supplerende oplysninger om nogle sager, som har været omtalt i tidligere beretninger.

København, i september 1988.

HANS GAMMELTOFT-HANSEN

I. Embedets almindelige forhold

A. Personaleforhold

Pr. 31. december 1987 bestod personalet af følgende:

Sekretariatschef Karl M. Kragemose
 Afdelingschef Jens Møller
 Kontorchef Lennart Frandsen
 Kontorchef Lars Busck
 Fuldmægtig E. Nøhr Hansen
 Fuldmægtig Jon Andersen
 Fuldmægtig Eva Ersbøll (½ tid)
 Fuldmægtig Tom Olin
 Fuldmægtig Kaj Larsen
 Fuldmægtig Mette Petersen (½ tid)
 Fuldmægtig Vibeke Iversen
 Fuldmægtig Karsten Loiborg
 Fuldmægtig Lone Gundelach
 Fuldmægtig Helen Petersen

Kontorfuldmægtig Esther Nielsen (½ tid)
 Kontorfuldmægtig Annelise Larsen (½ tid)
 Overassistent Inger Lilholt
 Overassistent Anne Bresemann
 Overassistent Lone Barner
 Overassistent Liselotte Falenstein
 Assistent Susanne Jørgensen

(2 stillinger som henholdsvis kontorfuldmægtig og assistent var ubesatte).

I dagene 10. og 11. september 1987 afholdtes på Rungstedgård et seminar for samtlige personalegrupper under ombudsmandsembedet.

I beretningsårets løb har jeg og en række af embedets medarbejdere holdt foredrag om og undervist på kurser om ombudsmandens virksomhed samt forvaltningsloven og offentlighedsloven.

B. Inspektioner, besøg og rejser

I beretningsårets løb har jeg og nogle af embedets medarbejdere inspiceret Statsfængslet i Nyborg (sag nr. 9-10) og Rigshospitalets Psykiatriske Afdeling 0 (Ved beretningsårets afslutning forelå den endelige rapport endnu ikke).

Sammen med nogle af embedets medarbejdere har jeg endvidere efter invitation fra Frederiksborg Amtskommune besøgt institutionen Svaneparken. Det er aftalt, at jeg udarbejder en rapport om besøget; ved beretningsårets udløb forelå den endelige rapport endnu ikke.

I marts 1987 deltog jeg og en af mine medarbejdere i et seminar vedrørende retssikkerhed i strafferetsplejen og asylproceduren; seminaret, der var arrangeret af Advokatrådet, fandt sted i Odense.

I november 1987 deltog kontorchef Lars Busck i en international konference i Warszawa i anledning af oprettelsen af et ombudsmandsembede i Polen.

C. Ombudsmandens kompetence

I tilslutning til redegørelserne i ombudsmandens tidligere beretninger for afgrænsningen af ombudsmandens kompetence har jeg i beretningsåret anset mig for inkompetent vedrørende klager over fællesudvalg i h.t. sygesikringslovens § 23, stk. 4, Ankenævnet for Forsikring, de faglige fællesudvalg, Hjørring Seminarium, Dansk Musikakademi, Turistførerkommissionen og lokalradionævnet.

D. Optagelse af sager til undersøgelse af egen drift

Ved et møde den 17. november 1987 underret-

tede jeg Folketingets Retsudvalg om følgende synspunkter vedrørende en styrkelse af den del af ombudsmandens virksomhed, der består i optagelse af sager til undersøgelse af egen drift efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5.

Efter ombudsmandslovens § 1 har ombudsmanden på Folketingets vegne indseende med statens civile og militære forvaltning samt kommunernes forvaltning. Efter lovens § 4, stk. 1, omfatter ombudsmandens virksomhed ministrene, statens tjenestemænd og alle andre personer, som virker i statens tjeneste. Personer, der er ansat i kommunernes tjeneste, er efter § 4, stk. 2, omfattet af ombudsmandens virksomhed, for så vidt angår de sagsområder, hvor der er hjemmel for rekurs til en statsmyndighed; den samlede kommunalbestyrelses virksomhed er dog ikke undergivet ombudsmandens kompetence.

Efter lovens § 5 har ombudsmanden indseende med, om de i § 4 nævnte personer gør sig skyldige i fejl eller forsømmelser under udøvelsen af deres tjeneste.

Tyngdepunktet i ombudsmandens virksomhed er behandlingen af *klager* over de i § 4 nævnte personer, se herved de formelle klage-regler i lovens § 6, stk. 1-4. – I praksis retter ombudsmandens virksomhed sig hovedsageligt mod myndigheders (snarere end enkeltpersoners) udøvelse af forvaltningen.

Efter ombudsmandslovens § 6, stk. 5, kan ombudsmanden af *egen drift* optage en sag til undersøgelse. I disse tilfælde gælder § 4, stk. 1-begrænsningen (kommunalt ansatte og kommunalbestyrelsen) ikke, »for så vidt der er tale om krænkelse af væsentlige retlige interesser«.

Efter ombudsmandsinstruksuens § 3, stk. 3, kan ombudsmanden inspicere ethvert tjenestested under staten, og efter § 3, stk. 2, er han berettiget til efter anmodning eller af egen drift at undersøge enhver civil eller militær virksomhed, der hører under hans embedsområde.

I 1984 optog ombudsmanden 673 sager til realitetsbehandling. 36 af sagerne blev optaget af egen drift, heraf 5 vedrørende den kommunale forvaltning. I 1985 realitetsbehandlede 584 sager; 36 af sagerne blev optaget af egen drift, og 9 af dem vedrørte den kommunale forvaltning. For 1986 var tallene henholdsvis 718, 19 og 2. Andelen af egen drift-sager har således udgjort 3-6% af samtlige realitetsbehandlede sager. – Blandt egen drift-sagerne indgår de inspektioner, ombudsmanden har foretaget af bl.a. statsfængslerne.

Som det fremgår, er ombudsmandens virksomhed i helt overvejende grad bestemt af de klager, der indgives. Dette er for så vidt i god overensstemmelse med forarbejderne til ombudsmandsloven, hvoraf det fremgår, at en væsentlig del af motiveringen for et ombudsmandstilsyn er hensynet til den enkelte borgers retsbeskyttelse i forhold til den offentlige administration. Undersøgelser af egen drift (og inspektioner) tjener imidlertid det samme formål – anledningen til iværksættelse af undersøgelsen er blot en anden – og det er derfor næppe en nødvendig eller naturlig følge af baggrunden for etableringen af ombudsmandstilsynet, at egen drift-sagerne i praksis udgør en så beskeden del af ombudsmandens virksomhed.

Spørgsmålet er, om det generelle retssikkerhedshensyn til borgerne – ud over klagebehandlingen – sideløbende kan varetages på anden måde. Under alle omstændigheder synes det på baggrund af bestemmelsen i ombudsmandslovens § 1 sammenholdt med § 6, stk. 5, ikke uden videre givet, at klagerstyringen nødvendigvis behøver at være så dominerende, som tilfældet er.

Allerede i en redegørelse af september 1972 til Folketingets Præsidium fremsatte den daværende ombudsmand følgende betragtning:

»At behandlingen af klager ville blive ombudsmandens hovedopgave var vel forudsat, men efter min mening er det mindre godt stemmende med forudsætningen, hvis institutionen, således som tilfældet har været, udvikler sig til næsten udelukkende at være en klageinstans.«

På den anførte baggrund har jeg overvejet, hvorledes ombudsmanden i overensstemmelse med lovens § 1 og § 6, stk. 5, kan styrke egen drift-funktionen. – Det kan i den forbindelse oplyses, at de hidtidige egen drift-undersøgelser især er blevet iværksat på grundlag af bl.a. avisartikler eller artikler i faglige tidsskrifter. Nogle få sager har alene bestået i interne undersøgelser af f.eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den har foreligget oplyst. Endvidere har konkrete klagesager givet anledning til, at andre spørgsmål end dem, som klagen først og fremmest vedrørte, er taget op.

Det retlige tilsyn med forvaltningens virksomhed indebærer dels kontrol med, at sagerne processuelt behandles korrekt, dels kontrol med, at der indholdsmæssigt træffes afgørelser i overensstemmelse med lovgivningen. For så vidt angår selve sagsbehandlingen er der ved

gennemførelsen af forvaltningsloven (og offentlighedsloven) nu udtrykkeligt lovfæstet en række generelle forvaltningsprocessuelle regler, der tillægger borgerne forskellige rettigheder og beføjelser i forbindelse med forvaltningens behandling af en sag. Forvaltningsloven er en minimumslov; der stilles ud over loven en række krav til forvaltningen i henseende til, hvad der må anses for at være god forvaltnings-skik. Disse krav er hovedsageligt fastlagt og præciseret gennem ombudsmandens praksis. Det er en central opgave for ombudsmanden at påse, at sagbehandlingsreglerne overholdes af forvaltningsmyndighederne.

Med hensyn til afgørelsernes indhold – sagernes realitet – påhviler det ligeledes ombudsmanden at påse, at afgørelserne er i overensstemmelse med lovgivningen; mulighederne for at kritisere den del af afgørelsernes indhold, der beror på et administrativt skøn, er begrænsede.

En styrkelse af den retlige kontrol gennem øget anvendelse af ombudsmandslovens § 6, stk. 5, vil kunne ske ved, at ombudsmanden fra en myndighed indhenter et større antal sager inden for en eller flere sagskategorier, typisk i form af løbende journalnumre inden for en afgrænset tidsperiode. Alle akterne i de pågældende sager skal herefter danne grundlag for en i princippet sædvanlig ombudsmandsmæssig gennemgang særlig med henblik på at vurdere, om sagsbehandlingen er foregået i overensstemmelse med såvel skrevne som uskrevne forvaltningsretlige regler. I et vist omfang vil en sådan gennemgang tillige kunne give anledning til en indholdsmæssig vurdering. – Undersøgelser skal herefter munde ud i en rapport.

Der skal ikke foretages høringer og udarbejdes skrivelser vedrørende hver enkelt sag; men den afsluttende rapport skal i udkast forelægges myndigheden til udtalelse. Rapporten skal indeholde (fornødent) referat af de sager, der måtte give anledning til bemærkninger af almindelig forvaltningsretlig karakter. Endvidere vil afgørelsernes indhold (realitet) kunne tænkes gjort til genstand for bemærkninger. – Såfremt omstændighederne taler derfor, kan visse sager udskilles til selvstændig undersøgelse og behandles i overensstemmelse med den sædvanlige fremgangsmåde ved undersøgelse af konkrete sager.

Udvælgelsen af områder, der gøres til genstand for undersøgelser af den nævnte karakter, kan ske efter følgende kriterier:

- a. Undersøgelse af områder, der rejser særlige retssikkerhedsmæssige spørgsmål.
- b. Undersøgelse som ren stikprøvekontrol.
- c. Undersøgelse på grundlag af formodning om eventuelle mangler (af sagsbehandlingsmæssig og/eller indholdsmæssig karakter).
- d. Undersøgelse af områder, som i særlig grad må forventes at indeholde sager med fremtrædende forvaltningsprocessuelle aspekter.
- e. Undersøgelse på baggrund af opfordring fra en styrelse.

De nævnte kriterier er næppe udtømmende og kan i øvrigt være sammenfaldende.

Den skitserede form for undersøgelser til styrkelse af den *retlige* kontrol med forvaltningens virksomhed kan i visse henseender sammenlignes med den *økonomiske* kontrol med forvaltningens virksomhed, der udøves af *Rigsrevisionen* og *statsrevisorerne* efter reglerne i rigsrevisorloven og statsrevisorloven (love nr. 321 og 322 af 26. juni 1975). – Allerede i forarbejderne til den danske ombudsmandsordning drog man i øvrigt paralleller til den statslige revision (jf. 7. Betænkning fra Forvaltningskommissionen af 1946, s. 18).

Rigsrevisionens hovedopgaver omfatter revision, regnskabsgennemgang samt rådgivning og bistand til administrationen i regnskabsmæssige spørgsmål.

Revisionsarbejdet udføres dels som finansiel revision, dels som forvaltningsrevision.

Finansiel revision omfatter hér den grundlæggende kontrol med, at regnskaberne er korrekt ført og afsluttet, og at dokumentationen for de enkelte regnskabsposter er i orden.

Forvaltningsrevision (økonomisk-kritisk revision) omfatter bedømmelsen af, om den regnskabsaflæggende institutions enkeltdispositioner, aktiviteter, programmer eller samlede opgaver er gennemført på en økonomisk og hensigtsmæssig måde, og om resultaterne svarer til det opstillede mål.

Uanmeldt kasseeftersyn er et væsentligt led i revisionen. Eftersynene giver god lejlighed til at efterprøve, om forretningsgange for behandling af regnskabsbilag samt for bogføring, kassefunktioner m.v. bliver overholdt, og til at vurdere, om området er præget af god orden og intern kontrol.

I både *Sverige* og *Norge* er ombudsmændenes virksomhed i alt overvejende grad klagerstyrede ligesom i Danmark.

I begge lande har ombudsmændene imidlertid i et vist omfang foretaget undersøgelser af mere generel karakter. Se således den svenske Justitieombudsmännens Ämbetsberättelse for 1984/85, s. 178 ff., hvor der er omtalt en undersøgelse af 171 sager med henblik på at vurdere, om nogle nye regler om tvangsfjernelse af børn og unge havde virket efter hensigten. Se endvidere beretningen for 1986/87, s. 138 ff., og beretningen for 1987/88, s. 144 ff., hvor ombudsmanden har gennemgået akterne i samtlige tvangsfjernelsessager i nogle udvalgte kommuner. Se tillige beretningen for 1985/86, s. 359 f., hvorefter man i en større rapport har gennemgået lovligheden og rimeligheden af efterforskningsmetoderne i skatte- og kronfogedmyndighedernes virksomhed. Se også den norske ombudsmands beretning for 1981, s. 13 ff. Her har ombudsmanden på baggrund af kritik i nogle tidligere sager gennemgået 2 måneders afslag på ansøgninger i henhold til jordlovgivningen.

Områderne for de svenske og norske undersøgelser synes at falde ind under kriterierne a, b eller c som beskrevet ovenfor.

Under mødet i Retsudvalget henlede nogle af udvalgets medlemmer opmærksomheden på, at det – efter drøftelse med statsrevisorernes sekretariat og Rigsrevisionen – burde sikres, at der ikke opstår uklarhed vedrørende afgrænsningen over for de undersøgelser, som Rigsrevisionen foretager, enten efter eget initiativ eller ifølge begæring fra statsrevisorerne.

På denne baggrund afholdtes den 30. november 1987 et møde mellem statsrevisorernes sekretariat, rigsrevisor og folketingets ombudsmand, hvorunder de påtænkte undersøgelser blev drøftet.

Der var på mødet enighed om, at der ikke består generelle problemer med hensyn til afgrænsningen mellem henholdsvis Rigsrevisionens undersøgelser og de af ombudsmanden påtænkte undersøgelser.

I december 1987 anmodede jeg Familieretsdirektoratet om at måtte modtage et mindre antal fortløbende sager med henblik på at tage stilling til, om der i denne styrelse burde gennemføres en generel undersøgelse af behandlingen af nogle bestemte sagstyper.

Efter at have modtaget og gennemgået nogle sager om henholdsvis bidragspligt og samværret iværksatte jeg en mere generel undersøgelse inden for de to nævnte områder, foreløbig på

grundlag af i alt 70 sager i fortløbende journalnumre.

Gennemgangen af sagerne sker i det væsentlige ud fra en forvaltningsprocessuel synsvinkel, hvilket navnlig indebærer en undersøgelse af, hvorvidt forvaltningsloven fuldt ud efterleves i praksis.

Undersøgelsen forventes afsluttet med en samlet rapport i løbet af efteråret 1988.

E. Oversigt over sagsbehandlingen i 1987

I 1987 blev der registreret 1.784 sager, hvoraf 175 vedrørte den kommunale forvaltning. 44 sager blev optaget af egen drift, heraf 7 vedrørende den kommunale forvaltning. Nedenfor er sagerne fordelt på de enkelte måneder i 1987 og til sammenligning er anført de tilsvarende tal for 1985 og 1986.

	1987	1986	1985
Januar	194	168	149
Februar	168	125	170
Marts	175	128	151
April	127	192	99
Maj	126	116	112
Juni	166	121	125
Juli	153	142	110
August	142	127	110
September	120	125	99
Oktober	136	152	125
November	158	151	115
December	119	104	100
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
	1.784	1.651	1.465

Sagerne er i den følgende statistik delt i to hovedgrupper, nemlig 1. Ikke-realtetsbehandlede sager og 2. Undersøgte sager.

En sag er henført til gruppe 2, dels når der er taget stilling til sagsbehandlingen eller til sagens afgørelse, dels når sagen er optaget af egen drift.

I en række tilfælde, hvor der har været klaget over en myndigheds afgørelse, har vedkommende myndighed efter drøftelse af sagen taget denne op til fornyet behandling og derefter imødekommet klageren. Sådanne sager er ikke registreret som realitetsbehandlede sager, men nedenfor under tilbagekaldte klager (litra f).

En væsentlig del af de sager, der er optaget af egen drift, har bestået i, at jeg på grundlag af bl.a. avisartikler eller artikler i faglige tidsskrifter har anmodet om at blive gjort bekendt

med resultatet af den undersøgelse, som artiklen gav vedkommende myndighed anledning til at indlede. Såfremt det herefter modtagne materiale ikke har givet mig grundlag for at foretage videre, er sagen henlagt. Nogle få sager har alene bestået i interne undersøgelser af f.eks. lovgrundlaget for en myndigheds praksis, således som den havde foreligget oplyst.

1. Ikke realitetsbehandlede sager

Af de i 1987 registrerede 1.784 sager var der 905, som af de nedenfor under a-h anførte grunde ikke kunne behandles af ombudsmanden. Af disse sager blev 316 oversendt til andre myndigheder, medens der i andre sager er givet vejledning til klageren om, hvorledes han kunne forholde sig. 161 af sagerne angik den kommunale forvaltning, og i den nedenstående oversigt er antallet af disse sager dels anført i parentes, dels anført under c).

De 905 sager fordeler sig således:

a) Klagen var for sent indgivet (5)	48
b) Klagen angik domme eller dommers embedsførelse	66
c) Klagen angik kommunale forhold, der ikke hørte under ombudsmandens kompetence	53
d) Klagen vedrørte andre forhold uden for ombudsmandens kompetence, herunder lovgivningsspørgsmål, private retsforhold o.lign	94
e) Klagen kunne indbringes for højere administrativ myndighed (82)	406
f) Klagen tilbagekaldt (9)	100
g) Forespørgsler m.v. uden egentlig klage (6)	68
h) Andre henvendelser, herunder anonyme og åbenbart grundløse (6)	70
	<hr/>
	905

De under c) nævnte 53 sager fordeler sig således:

Klagen angik den samlede kommunalbestyrelse	5
Klagen angik sagsområder, hvor der ikke er rekurs til en statsmyndighed	48
	<hr/>
	53

2. Undersøgte sager

Pr. 1. juni 1987 henstod 9 af de sager, der i 1985, og 87 af de sager, der i 1986 blev optaget til realitetsbehandling, som uafsluttede.

Yderligere henstod 10 af de sager, som jeg havde erklæret mig for inhabil til at behandle, og som Folketingets Retsudvalg herefter havde overdraget til landsdommer Torben Plessing at behandle, som uafsluttede pr. 1. juni 1987.

Pr. 1. juni 1988 var 7 af 1985-sagerne, 80 af 1986-sagerne og 756 af de 862 sager, som blev optaget til realitetsbehandling i 1987, afsluttet.

Yderligere var 9 af de 10 1986-sager, som jeg havde erklæret mig for inhabil til at behandle, og som var i restance pr. 1. juni 1987, afsluttet pr. 1. juni 1988.

I 27 sager fra 1987 erklærede jeg mig for inhabil til at behandle sagerne. Folketingets Retsudvalg overdrog det herefter til landsdommer Torben Plessing at behandle sagerne. Den 1. juni 1988 var 22 af disse sager afsluttet. 10 af sagerne bortfaldt efter, at Flygtningnævnet havde genoptaget behandlingen af sagerne og herefter meddelt de pågældende asyl; disse sager er medtaget ovenfor under tilbagekaldte klager (litra f).

Sagsrestancen pr. 1. juni 1988 udgjorde herefter i alt 121 sager, hvoraf 30 sager afventede enten udtalelser fra vedkommende myndighed eller klagerens bemærkninger til den udtalelse, myndigheden havde afgivet i anledning af klagen.

Nedenstående oversigt omhandler 864 sager, heraf 14 vedrørende den kommunale forvaltning. I de tilfælde, hvor sagen har vedrørt mere end én myndighed, er den henført under den myndighed, den i det væsentlige har vedrørt.

I 21 af de sager, som har givet anledning til kritik, er der tillige givet henstilling m.v., således at antallet af henstillinger i realiteten er 61.

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
A. Statslige myndigheder:				
1. Arbejdsministeriet:				
Departementet	9	2	2	5
Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen	2			2
Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen	31	4	4	23
Direktoratet for Arbejdsmarkedsuddannelserne	1			1
Direktoratet for Arbejdstilsynet	1	1		
Lønmodtagernes Garantifond	1			1
Ankenævnet for ATP	2			2
Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder	3	2		1
	50	9	6	35
2. Boligministeriet:				
Departementet	1			1
Boligstyrelsen	1			1
Byggestyrelsen	2	1		1
Matrikeldirektoratet	1			1
	5	1		4
4. Finansministeriet:				
Budgetdepartementet	3	2		1
Statens Informationstjeneste	1			1
	4	2		2
5. Fiskeriministeriet:				
Departementet	3	1		2
	3	1		2
6. Forsvarsministeriet:				
Departementet	2			2
	2			2
7. Indenrigsministeriet:				
Departementet	10	1	1	8
Statsamter	1	1		
Tilsynsråd	3			3
	14	2	1	11

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
8. Industriministeriet:				
Departementet	11	1		10
Monopoltilsynet	1			1
Eksportkreditrådet	1			1
	13	1		12
9. Justitsministeriet:				
Departementet	138	8	2	128
Familierechtsdirektoratet	52	1	3	48
Adoptionsnævnet	1			1
Direktoratet for Udlændinge	10			10
Flygtningenævnet	55	5		50
Direktoratet for Kriminalforsorgen	42	2	1	39
Statsfængsler	2			2
Arresthuse	1			1
Politiet	6			6
Fondsregisteret	3			3
Registertilsynet	2			2
Nævnet vedr. Erstatning til Ofre for Forbrydelser	3			3
	315	16	6	293
10. Kirkeministeriet:				
Departementet	6			6
	6			6
11. Kultur- og Kommunikationsministeriet:				
Departementet	6			6
Radiorådet	1			1
Postvæsenet	1	1		
	8	1		7
12. Landbrugsministeriet:				
Departementet	12	1	2	9
Veterinærdirektoratet	1	1		
	13	2	2	9

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
13. Miljøministeriet:				
Departementet	7		1	6
Miljøstyrelsen	3		1	2
Miljøankenævnet	19	3	1	15
Planstyrelsen	8	1	1	6
Skov- og Naturstyrelsen	3			3
Overfredningsnævnet	5	1		4
	45	5	4	36
14. Skatteministeriet:				
Skattedepartementet	24	1	3	20
Ligningsrådet	1			1
Statsskattedirektoratet	3			3
Amtsskatteinspektorer	1			1
Landsskatteretten	9	1		8
Told- og Afgiftsdepartementet	4			4
Toldvæsenet	1			1
	43	2	3	38
15. Socialministeriet:				
Departementet	8	1	1	6
Sikringsstyrelsen	8	4	1	3
Den Sociale Ankestyrelse	137	7	5	125
Amtsankenævn	75	3	4	68
Revaliderings- og Pensionsnævn	1			1
	229	15	11	203
16. Statsministeriet:				
Departementet	1			1
	1			1
17. Sundhedsministeriet:				
Departementet	3	1	1	1
Sundhedsstyrelsen	3	1		2
Levnedsmiddelstyrelsen	1		1	
	7	2	2	3

	Sager ialt	Kritik og eventuelt henstilling m.v.	Henstilling m.v. alene	Sager, der hverken gav anledning til kritik eller henstilling m.v.
18. Trafikministeriet:				
Departementet	12	1		11
Statsbanerne	5	2		3
	17	3		14
20. Undervisnings- og Forskningsministeriet:				
Departementet	25	8	4	13
Direktoratet for de Videregående Uddannelser ...	3	1		2
Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte	5	1	1	3
Ankenævnet for Uddannelsesstøtten	37			37
Ankenævnet for Gældssanering af Statsgaranterede Studielån	3			3
Ankekommissioner	1	1		
	74	11	5	58
21. Økonomiministeriet:				
Danmarks Statistik	1			1
	1			1
B. Kommunale myndigheder:				
Kommunalbestyrelser	2	2		
Kulturelle forvaltninger	1			1
Skatteforvaltninger	4	2		2
Social- og sundhedsforvaltninger	6	2		4
Tekniske forvaltninger	1			1
	14	6		8
	864	79	40	745

II. Udtalelser vedrørende generelle forvaltningsretlige spørgsmål

En række af de sager, der er omtalt nedenfor under afsnit III, indeholder udtalelser om generelle forvaltningsretlige spørgsmål, hvoraf jeg har fundet at burde fremhæve følgende:

Inhabilitet

I overensstemmelse med almindelige retsgrundsætninger om inhabilitet i forvaltningen, som i øvrigt nu er lovfæstet i forvaltningslovens § 3, er det i § 2 i Forretningsordenen for Miljøankenævnet (Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 728 af 28. december 1982) bestemt, at intet medlem af nævnet må deltage i behandlingen af en sag, når der foreligger omstændigheder, som er egnede til at vække tvivl om vedkommendes fuldstændige upartiskhed, og den pågældende skal omgående underrette nævnets formand om sådanne forhold. Normalt vil der dog ikke være noget til hinder for, at personer, der er indstillet af interesseorganisationer til at have sæde i et kollegialt forvaltningsorgan, deltager i behandlingen af sager, i hvis udfald organisationerne har en generel interesse. I sag nr. 13-1 udtalte jeg, at et medlem af Miljøankenævnet, der var bestyrelsesmedlem i Ferrosan A/S, havde en mere end sædvanlig branchemæssig interesse i nævnets behandling af en sag vedrørende H. Lundbeck A/S. Det pågældende medlem havde derfor været forpligtet til at underrette formanden om sin tilknytning til Ferrosan, uanset om der efter omstændighederne ikke forelå inhabilitet. Forholdet var det, at medlemmet i en periode under sagens behandling måtte regne med muligheden af, at Lundbeck ville købe aktiemajoriteten i Ferrosan.

Spørgsmålet om den såkaldte »myndighedsinhabilitet« er ikke reguleret i forvaltningsloven. Dette, at forskellige funktioner forenes hos samme myndighed på en sådan måde, at de ordinære kontrolmekanismer formelt eller reelt udhules, må give anledning til principiel betænkelighed. I sag nr. 20-3, der bl.a. omhandler Undervisnings- og Forskningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af Kommunitetsbygningen i Nørregade 10,

(der ejes af Kommunitetsfonden), og som fondsmyndighed, er der peget på, at det ville have været nærliggende at overlade udøvelsen af den fondsretlige funktion til Fondsregistret.

Anonymitet

I sag nr. 17-3 udtalte jeg, at myndighederne ikke generelt – ej heller af hensyn til kontrolsystemers og retshåndhævelsens effektivitet – kan sikre anmeldere eller klagerne anonymitet, men må foretage en konkret vurdering af de modstående hensyn, jf. forvaltningslovens § 15, stk. 1. At myndigheden over for anmelderen eller klageren har meddelt et forhåndstilsagn, er ikke i sig selv af betydning for afgørelsen.

Internt arbejdsmateriale

Efter offentlighedsloven omfatter retten til aktindsigt ikke en myndigheds »interne arbejdsdokumenter« (§ 7). I øvrigt kan retten til aktindsigt begrænses i det omfang, det er nødvendigt til beskyttelse af væsentlige hensyn til f.eks. »planlægningsvirksomhed (§ 13, stk. 1, nr. 4). I sag nr. 5-1 udtalte jeg, at Fiskeriministeriet burde have givet en journalist aktindsigt i en konsulentrapport vedrørende Fiskerikontrollen og i brevvekslingen med konsulentfirmaet, da materialet ikke kunne undtages fra aktindsigt som internt materiale eller af hensyn til planlægningsvirksomhed.

Drifts- eller forretningsforhold

Efter offentlighedslovens § 12, stk. 1, nr. 2, omfatter retten til aktindsigt bl.a. ikke oplysninger om »drifts- eller forretningsforhold eller lignende, for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den person eller virksomhed, oplysningen angår, at begæringen ikke imødekommes«.

I sag nr. 22-2, der angik en kommunes afslag på aktindsigt i vederlagsbestemmelserne i en

overenskomst mellem kommunen og en redningsentreprenør om leje af en hjemmeplejebil, fandt jeg det ikke godtgjort, at aktindsigt i vederlagsbestemmelserne måtte antages at indebære en nærliggende risiko for, at der blev påført entreprenøren et væsentligt økonomisk tab.

Videregivelse af oplysninger

I anledning af at en læge på eget initiativ havde videregivet tavshedsbelagte oplysninger om en patient til en medarbejder i en socialforvaltning, udtalte jeg i sag nr. 17-2, at der ved vurderingen af de hensyn, som kunne berettige til videregivelse, må foretages en afvejning i forhold til de hensyn, der begrundet tavshedspligten, jf. lægelovens § 9, og at afvejningen bør foretages efter retningslinjer svarende til dem, der findes i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3.

Afgørelsesbegrebet

Forvaltningsloven opererer med en række grundbegreber, hvis nærmere fortolkning er af afgørende betydning for lovens rækkevidde. Centralt er således begrebet »afgørelse«, jf. f.eks. lovens § 2, stk. 1, hvor det fastslås, at loven gælder for behandlingen af sager, hvori der er eller vil blive truffet *afgørelse* af en forvaltningsmyndighed; loven indeholder imidlertid ingen definition af begrebet »afgørelse«. I sag nr. 1-6 udtalte jeg, at forligsmandens afslag på en anmodning om at tilbagekalde et mæglingforslag, måtte anses for en afgørelse i forvaltningslovens forstand.

Se også sag nr. 1-5.

Partsbegrebet

Efter forvaltningslovens kapitel 4 gælder der en videregående ret til at blive gjort bekendt med dokumenterne i en sag end den adgang til aktindsigt, der efter offentlighedslovens almindelige regler gælder i forhold til andre end sagens parter. Forvaltningsloven indeholder ingen definition af, hvem der er part i en sag. Med støtte i den tidligere gældende partsofentlighedslov er det almindeligt antaget, at der ved afgørelsen af, om en person kan anses for part i en sag, navnlig må lægges vægt på, hvor væsentlig den pågældendes interesse er knyttet til sagen. Udgangspunktet er herefter, at partsbegrebet omfatter »ansøgere, klager og andre, der har væsentlig interesse i sagens afgørelse«,

jf. Justitsministeriets vejledning til forvaltningsloven, punkt 50.

I sag nr. 1-5 udtalte jeg, at en overenskomstpart, som var udeholdt fra statens forligsmands beslutning om sammenkædning af et mæglingforslag, måtte betragtes som part i relation til forligsmandens afgørelse.

I sag nr. 8-1 udtalte jeg, at 6. Juli Bankens Indlånerforening – der efter det oplyste repræsenterede langt størsteparten af bankens indlånskunder, en samlet indlånsmasse på ca. 400 mill.kr. ud af i alt 600 mill.kr., og i øvrigt rådede over en betydelig aktiepost – burde have været betragtet som part i Bank- og Sparekassetilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning for banken.

Partsstatus indebærer også, at afskrifter og fotokopier, der udleveres i henhold til forvaltningsloven, er gratis, jf. § 1 i Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 647 af 18. september 1986. I sag nr. 13-5 udtalte jeg, at ejeren af en fredet ejendom, selv om han ikke var klageberettiget i frednings sagen, måtte anses for part i Overfredningsnævnets behandling af en klage over vedkommende fredningsnævn.

Partshøring (kontradiktion)

Fremsætter en part under en sags behandling begæring om aktindsigt, og denne begæring efter loven skal imødekommes, udsættes sagens afgørelse normalt, indtil der er givet parten adgang til at gøre sig bekendt med dokumenterne, jf. forvaltningslovens § 11.

I en sag – som ikke førte til nogen realitetsstillingtagen fra min side – klagedes der over Trafikministeriets tiltrædelse af en kommunal ekspropriationsbeslutning. Under ministeriets behandling af sagen havde klageren bedt om at få tilsendt kopi af nærmere angivet aktmateriale i sagen. Materialet blev tilsendt samtidig med ministeriets afgørelse. I høringen af Trafikministeriet i anledning af klagen til mig bad jeg om en udtalelse om årsagen til, at ministeriet ikke udsatte afgørelsen, indtil klageren havde haft adgang til at gøre sig bekendt med akterne, jf. forvaltningslovens § 11. Ministeriet erkendte, at der var begået en fejl og genoptog sagen til fornyet realitetsbehandling.

Hvis i øvrigt en part i en sag ikke kan antages at være bekendt med, at myndigheden er i besiddelse af bestemte oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, må der efter forvaltningslovens § 19 normalt ikke træffes

afgørelse, før myndigheden har gjort parten bekendt med oplysningerne og givet denne lejlighed til at fremkomme med en udtalelse. Herudover antages der at gælde en almindelig pligt for forvaltningen til at søge en sag oplyst bedst muligt. I en række sager har jeg kritiseret, at myndighederne ikke har overholdt disse regler. Som eksempler herpå henvises til sag nr. 1-3, 9-6, 12-2 og 15-5.

Begrundelse

Efter forvaltningslovens § 22 skal en afgørelse, når den meddeles skriftligt, være ledsaget af en begrundelse, medmindre afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold. I § 24 er der givet nærmere regler om indholdet af en begrundelse; det følger endvidere, at en begrundelse skal være dækkende også i den forstand, at begrundelsen skal være udtømmende. I sag nr. 20-5 fandt jeg det beklageligt, at en begrundelse for afslag på dispensation ikke var dækkende, og i sag nr. 12-2 fandt jeg det beklageligt, at den egentlige årsag til en tilbagekaldelse af en godkendelse ikke fremgik af tilbagekaldelsesskrivelsen.

Se også sag nr. 1-5, 1-6, 9-1, 9-7 og 14-5.

I sag nr. 5-1 udtalte jeg, at forvaltningslovens krav om begrundelse også omfatter afgørelser om aktindsigt.

Klagevejledning

Efter forvaltningslovens § 25 skal skriftlige afgørelser, som kan påklages til anden forvaltningsmyndighed, være ledsaget af en vejledning om klageadgang med angivelse af klageinstans og oplysning om fremgangsmåden ved indgivelse af klage, herunder om eventuel tidsfrist, medmindre afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold. I sag nr. 9-9 henstillede jeg til Justitsministeriet, Direktoratet for Kriminalforsorgen, at indføre en ordning, hvorefter afgørelser, der meddeles skriftligt, og som indeholder en stillingtagen til spørgsmålet om straftidens beregning, ledsages af oplysning om adgangen til domstolsprøvelse efter retsplejelovens § 998, selv om der ikke her var tale om klage til en anden forvaltningsmyndighed.

Opsættende virkning

I sag nr. 13-2 udtalte jeg, at en afgørelse, som er truffet af Miljøstyrelsen som anden instans, om, at en klage ikke skal have opsættende virk-

ning, kan indbringes selvstændigt for Miljøankenævnet som tredje instans.

Tilbagekaldelse af forvaltningsakter

Veterinærdirektoratet tilbagekaldte en godkendelse af en privatkarantæne på baggrund af kritik fra karantænens bruger (sag nr. 12-2). Det er almindeligt antaget, at en begunstigende forvaltningsakt ikke uden videre kan tilbagekaldes. Efter min opfattelse måtte en godkendelse af en karantæne, selv om godkendelsen formelt blot var en tilkendegivelse om, at karantænen opfyldte de stillede betingelser, sidestilles med en begunstigende afgørelse i sædvanlig forvaltningsretlig forstand. Sagen burde således bedømmes med udgangspunkt i forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsafgørelser, herunder at tilbagekaldelse måtte ske ved en selvstændig ny afgørelse under iagttagelse af sædvanlige processuelle regler om sagsoplysning og partshøring m.v. Da der også forelå andre sagsbehandlingsfejl, meddelte jeg Landbrugsministeriet, at jeg fandt, at de begåede fejl var af en sådan karakter, at der burde træffes en ny afgørelse i forhold til klageren.

Ansættelsesforhold

Ombudsmanden har tidligere i en række sager givet udtryk for den opfattelse, at der i sager om uansøgt afsked bl.a. på grund af samarbejdsvanskeligheder i almindelighed, inden afskedigelsen sker, bør gives den ansatte en rede-gørelse (der efter omstændighederne bør være skriftlig) for grundlaget for den påtænkte afskedigelse, jf. nærmere herom beretningen for året 1986, s. 17.

I sag nr. 7-1 udtalte jeg, at en læge ved et amtskommunalt sygehus, inden han blev afskediget på grund af samarbejdsvanskeligheder, burde have fået forelagt kopi dels af sygehusinspektørens referat af et møde om afskedigelsen, dels af indstillingskrivelsen fra sygehuset til amtskommunens centralforvaltning og dermed haft lejlighed til at udtale sig om afskedigelsesgrundlaget.

Bortset fra afsked på grund af alder eller sygdom kan en tjenestemand kun afskediges efter tjenestemandenslovens § 24 som disciplinær straf for en tjenstlig forseelse eller efter lovens § 28 som en diskretionær afskedigelse, og afskedigelsesmyndigheden kan ikke frit vælge mellem de to afskedigelsestyper. I sag nr. 17-1

udtalte jeg, at ændringen af en overlæges funktion på Rigshospitalet måtte betragtes som en foranstaltning af disciplinær karakter, som ikke burde være truffet uden afholdelse af tjenstligt forhør. I øvrigt gav sagen anledning til en principiel udtalelse om afgrænsningen af de tilfælde, hvor der efter tjenstemandsloven skal afholdes tjenstligt forhør forud for stillingsændringer, degradation eller afsked, der må betragtes som straf for tjensteforseelser.

Det er almindeligt antaget, at ledige stillinger inden for det offentlige skal søges besat med den mest kvalificerede ansøger. I sag nr. 12-1 kritiserede jeg, at det forhold, at den ene ansøger til en stilling som kontrollerende dyrlæge aktuelt var godkendt som vikar i stillingen, blev tillagt så stor betydning, at der ikke i øvrigt blev foretaget nogen nærmere vurdering af, hvem af ansøgerne der i forhold til øvrige relevante kriterier måtte anses for bedst kvalificeret.

Generaldirektoratet for Danske Statsbaner havde med urette afslået at ansætte en person, der var stærkt overvægtig, som chauffør på tjenstemandsvilkår i rutebilde divisionen; den pågældende blev herefter ansat med forbehold i 10 år i henhold til tjenstemandspensionslovens § 7, stk. 2. Sag nr. 18-2.

Under ansættelse som lærervikar i folkeskolen fik en lærer, der var på efterløn, alene udbetalt forskellen mellem vikarløn og efterløn (differenceløn), sag nr. 20-1. Jeg fandt det utilfredsstillende, at praksis med hensyn til differenceløsprincippets anvendelse endnu ikke var udformet i generelle, offentligt bekendtgjorte regler, og jeg meddelte Lønnings- og Pensionsdepartementet, at jeg gik ud fra, at departementet ville tage nærmere stilling til hjemmelsspørgsmålene på de forskellige områder og – om nødvendigt – til hjemlen for regulering af lønforhold på områder, hvor der ikke fandtes særlig lovhjemmel eller (tilsvarende) aftalemæssigt grundlag.

Ytringsfrihed

I sag nr. 22-1 fremsatte jeg over for et byråd nogle bemærkninger om det generelle spørgsmål om offentligt ansattes ytringsfrihed i anledning af, at kommunens ledergruppe havde udsendt et brev herom til samtlige kommunens ansatte. Jeg fandt det uheldigt, at brevet kunne skabe en sådan usikkerhed om retstilstanden hos de enkelte medarbejdere, at disse ville være unødigt tilbageholdende med at deltage i den offentlige debat om lokalpolitiske emner.

III. Sager, der har givet anledning til kritik, henstilling m.v., samt andre sager af mere almindelig interesse

I det følgende refereres de sager, som jeg efter de i § 12 i instruks for Folketingets Ombudsmand givne retningslinjer har ment at burde offentliggøre.

A. Statslige myndigheder

Sagerne er opdelt på de enkelte ministeriers sagsområde. Hvor der har foreligget et større antal klager inden for et sagsområde, gives der indledningsvis en kort beskrivelse af sagernes art.

1. Arbejdsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 50 sager inden for Arbejdsministeriets sagsområde. 1 sag angik et generelt spørgsmål, 42 sager angik myndighedernes afgørelser, medens 7 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål. 15 af sagerne gav anledning til kritik og/eller henstilling.

Af de 50 sager vedrørte 9 sager *departementet*, og 1 af sagerne angik det generelle spørgsmål om administrationen af arbejdstilbudsordningen; sagen gav anledning til en henstilling.

6 sager angik afgørelser, og 2 sager, der begge gav anledning til kritik, angik sagsbehandlingsspørgsmål, heraf den ene sagsbehandlingstiden. Nedenfor som sag nr. 1-1 er omtalt en afgørelse, der gav anledning til en henstilling; sagen angik ministeriets ydelse af erstatning til en ledig, der havde modtaget til-sagn om iværksættelydelse i strid med lovgivningen.

2 sager vedrørte *Direktoratet for Arbejds-løshedsforsikringen*. Ligesom det var tilfældet i beretningsåret 1986, har der i beretningsåret 1987 stort set ikke været henvendelser om sagsbe-

handlingen, herunder sagsbehandlingstiden i direktoratet.

31 sager vedrørte *Ankenævnet for Arbejds-løshedsforsikringen*, og alle sager angik afgørelser. 4 sager gav anledning til kritik, og 4 sager gav anledning til henstillinger. 11 af sagerne angik spørgsmål om ret til arbejdsløshedsdagpenge; 1 af disse sager, som er omtalt nedenfor som sag nr. 1-2, angik spørgsmålet, om der skal ske fradrag i arbejdsløshedsdagpengene på grund af en (beskeden) ulønnet beskæftigelse ved nærradiovirksomhed. 2 sager angik efterløn, og 2 sager angik optagelse i arbejdsløsheds-kasser. 5 sager angik sanktioner efter arbejdsløsheds-forsikringsloven; 1 af disse sager er omtalt nedenfor som sag nr. 1-3. Sagen angik det forhold, at ankenævnet ikke som grundlag for en

afgørelse om ikendelse af en karantæne i tilstrækkeligt omfang havde tilvejebragt oplysninger, der kunne belyse den pågældendes subjektive forhold. En anden af disse sager, der er omtalt nedenfor som sag nr. 1-4, angik spørgsmålet, om nogle forhold i forbindelse med udfyldelsen af dagpengekort kunne betragtes som svig. 6 sager angik andre spørgsmål end de ovenfor nævnte.

I sag angik en afgørelse, som *Direktoratet for Arbejdsmarkedsuddannelserne* havde truffet.

I sag, der angik et sagsbehandlings spørgsmål vedrørende *Direktoratet for Arbejdstilsynet*, gav anledning til kritik.

3 sager angik afgørelser fra henholdsvis *Lønmodtagernes Garantifond* (1 sag) og *Ankenævnet for ATP* (2 sager).

3 sager vedrørte *Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder*. Den ene sag, der gav anledning til kritik, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 1-5, angik spørgsmålet, om forligsmandens beslutning om at sammenkæde mæglingforslag kunne anses for en afgørelse i forvaltningslovens forstand. Som sag nr. 1-6 er omtalt en sag, der ligeledes gav anledning til kritik, og som angik forligsmandens manglende begrundelse af en afvisning af at tilbagekalde et mæglingforslag.

1-1. Rettet henvendelse til Arbejdsministeriet om opgørelse af erstatning for, at en iværksætterydelse, som var ydet, uden at modtageren havde gennemgået 1. jobtilbud, måtte tilbagekaldes. (J. nr. 1987-53-021).

A klagede over den behandling, hendes sag om iværksætterydelse efter lov om arbejdstilbud til ledige havde fået i Arbejdsformidlingen i Københavnsområdet og Arbejdsdirektoratet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A, efter at have været på arbejdsformidlingen for at tale om eventuelt jobtilbud skrev til arbejdsministeren for at søge om dispensation for kravet om første jobtilbud med henblik på, at hun straks kunne få iværksætterydelse til at starte en køreskole. I skrivelse af 23. august 1985 oplyste ministeren A om, at der ikke efter loven kunne dispenseres fra bestemmelsen om, at man skal have været ude i første jobtilbud for at kunne få iværksætterydelse.

Den 2. september 1985 havde A en drøftelse med distriktschefen i arbejdsformidlingen om hendes muligheder. Ved den lejlighed havde A skrivelser af 23. august 1985 fra arbejdsministeren med. Uanset afslaget fra ministeren på dispensation og uanset, at A havde oplyst, at hun ikke havde haft første jobtilbud, blev hun af arbejdsformidlingen bevilget iværksætterydelse fra den 1. oktober 1985 til den 31. marts 1989.

A startede i tillid hertil sin køreskole og op tog i den forbindelse et etableringslån i banken og købte en bil, der blev indrettet som skolebil m.v.

Ca. 1½ måned efter, at A var gået i gang med køreskolen, blev hun ved skrivelse af 5. november 1985 fra hovedkontoret for Arbejdsformidlingen i Københavnsområdet gjort bekendt med, at der var sket en fejl, og at tilsagnet om iværksætterydelse på grund af manglende hjemmel ikke kunne opretholdes. Af arbejdsformidlingens skrivelse fremgik det, at der med hensyn til ydelse af erstatning til A ved samtaler den 13. og 14. november 1985 var blevet meddelt hende, at »... det lykkeligste for begge parter (og tillige det hurtigste) ville være, om erstatningsspørgsmålet kan ordnes ved forlig fremfor ved dom...«

Både fra arbejdsformidlingens og Arbejdsdirektoratets side var det erkendt, at der var begået grove fejl. Bl.a. modtog to medarbejdere i arbejdsformidlingen – distriktschefen og en fuldmægtig – alvorlige irettesættelser.

I marts 1986 fik A udbetalt en acontoerstatning på 8.000 kr.

I december 1985 havde Arbejdsdirektoratet overtaget sagen om ydelse af en eventuel erstat-

ning. A havde fremsat et erstatningskrav på ca. 325.000 kr. fordelt på følgende 3 poster:

- 1) iværksætterrydelse i en periode på 3½ år,
- 2) tab af dagpenge i perioden fra den 1. oktober til den 3. december 1985,
- 3) tab af rettigheder og erstatning for ærekrænkende, grove fejl.

I et responsum til Arbejdsdirektoratet gennemgik kammeradvokaten A's krav og nåede frem til, at A ikke havde krav på en større erstatning end det allerede udbetalte acontobeløb. Han fandt, at det nok ville være ønskeligt, om sagen kunne afsluttes forligsmæssigt mod udbetaling af yderligere nogle få tusind kroner.

I skrivelse af 7. oktober 1986 anmodede Arbejdsdirektoratet kammeradvokaten om at søge sagen forligt i overensstemmelse med indstillingen i responset.

I skrivelse af 31. oktober 1986 begrundede kammeradvokaten over for A sin afvisning af hendes rejste erstatningskrav, men tilbød hende yderligere et par tusind kroner. Dette accepterede A ikke.

I klagen til mig anførte A, at arbejdsformidlingen havde oplyst, at begrundelsen for at hun kunne få iværksætterrydelse, selv om hun ikke havde gennemgået første jobtilbud, var, at hun var en »overgangsperson«. Det var i tillid hertil, at A havde startet køreskolen. A påpegede, at tilbagekaldelsen af ydelsen havde haft store økonomiske konsekvenser for hende.

I anledning af klagen udtalte Arbejdsformidlingen i København for så vidt angik erstatningsspørgsmålet, at kontoret havde taget kammeradvokatens responsum til efterretning og intet havde at bemærke til forligsgrundlaget.

Arbejdsdirektoratet havde ikke supplerende bemærkninger i anledning af A's klage til mig.

Under en samtale den 3. april 1987 med to af mine medarbejdere gav A udtryk for, at hun overvejede at lukke køreskolen, at hun havde fortsat køreskolen i så lang tid, som det var tilfældet, i håb om at der ville blive fundet en løsning, der var acceptabel for hende, at hun syntes, at det havde taget meget lang tid for Arbejdsdirektoratet (kammeradvokaten) at nå frem til en stillingtagen om erstatningsspørgsmålet,

at 8.000 kr. på ingen måde erstattede det tab, som hun havde lidt, og

at hun fandt det urimeligt, at hun skulle gennemføre en retssag og vente måske endnu et år på en afklaring af sine forhold i betragtning af, at der var begået helt klare og erkendte fejl fra myndighedernes side.

I en skrivelse til Arbejdsministeret anførte jeg:

»Som sagen foreligger for mig, er de fejl, der er begået, allerede erkendt og skarpt kritiseret/beklaget af både arbejdsformidlingen og Arbejdsdirektoratet. Jeg finder derfor ikke anledning til at foretage yderligere undersøgelser af det meget uheldige sagsforløb. Jeg finder dog anledning til at bemærke, at jeg med undren har konstateret, at (A) ikke er blevet gjort bekendt med, at der har været udtalt kritik af to medarbejdere, som har behandlet sagen.

Tilbage står spørgsmålet om opgørelse af erstatningsposterne. Jeg har meddelt (A), at den endelige afgørelse af spørgsmålet henhørte under domstolene, og at jeg – på baggrund af min gennemgang af de akter, der er forelagt for mig, herunder det erstatningsbeløb, der har været tilbudt hende, sammenholdt med de oplysninger, som hun gav på mødet den 3. april 1987 – vil være indstillet på at henstille til Københavns Statsamt, at en ansøgning fra hende om fri proces under en sag mod arbejdsformidlingen imødekommes.

Efter min opfattelse er det imidlertid ikke rimeligt, at (A), som allerede har haft meget betydelige vanskeligheder på grund af myndighedernes fejl, skal henvises til at gennemføre en retssag.

Efter min opfattelse vil det være meget ønskeligt, om der i sagen kan nås en forligsmæssig løsning, og at dette sker i løbet af forholdsvis kort tid.

Jeg beder Arbejdsministeriet sammen med en repræsentant for kammeradvokaten om at deltage i en drøftelse om sagen på mit kontor . . .

. . .«

Denne drøftelse fandt sted den 22. maj 1987. Efter at kammeradvokaten og Arbejdsministeriets departement på ny havde overvejet sa-

gen, blev A tilbudt yderligere et beløb på 40.000 kr. som følge af, at tilsagnet om iværksætterydelse måtte tilbagekaldes. A accepterede det tilkendte beløb.

Jeg meddelte A og Arbejdsministeriet, at jeg herefter ikke foretog videre i sagen.

1-2. Henstillet til Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen at genoptage en sag om fradrag i arbejdsløshedsdagpenge som følge af beskæftigelse med produktion af en enkeltstående udsendelse i en nærradio. (J. nr. 1986-1365-022).

Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse klagede for A over en afgørelse fra Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen om, at A's beskæftigelse i forbindelse med produktionen af en radioudsendelse udsendt af en nærradio, Radio X, skulle medføre fradrag i arbejdsløshedsdagpenge.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i uge 6, 1984, producerede en radioudsendelse, »Må en arbejdsløs filosof tænke?«, som blev udsendt den 10. februar 1984 i tidsrummet 20.00-21.30 af Radio X. A var på det tidspunkt arbejdsløs og modtog arbejdsløshedsdagpenge.

Efter vejledning fra sin fagforening skrev A de 10 timer, som han havde brugt på radioudsendelsen, på dagpengekortet for uge 6, 1984, og fik derefter foretaget et tilsvarende fradrag i sine arbejdsløshedsdagpenge.

A klagede over fradraget til Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse. Han begrundede bl.a. klagen med, at produktionen af radioudsendelsen den 10. februar 1984 var ren fritids- og hobbybeskæftigelse, samt at Radio X drives af en forening og ikke betaler godtgørelse eller må antages nogensinde at kunne beskæftige lønnet arbejdskraft.

Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse indbragte spørgsmålet for Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen. Til brug for direktoratets behandling af sagen oplyste A bl.a. følgende om sit arbejde på Radio X:

»I en kort periode fra begyndelsen af januar 1984 til midt i februar 1984 har jeg været løst knyttet til Radio (X's) fredagsredaktion . . . Særlig interesse må samle sig om udsendelsen fredag 10/2 84. På et møde ugen forinden fremkom jeg med en ide til et radioprogram om

arbejdsløses situation. Man blev enige om, at der skulle laves et program om dette og titlen blev: Må en arbejdsløs filosof tænke?

I ugen op til fredag 10/2 brugte jeg anslået, og som opgivet på mit dagpengekort, 10 timer på dette. . . .«

Herudover havde Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen bl.a. fået oplyst om Radio X, at der var beskæftiget ca. 100 ulønnede amatører ca. 1.000 timer ugentlig ved Radio X med program, teknik, administration m.v., samt at der var planlagt sendetid 2 timer daglig og herudover ca. 3 timer torsdag aften.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen meddelte arbejdsløshedskassen, at direktoratet kunne tiltræde, at der var foretaget fradrag i A's dagpenge. Direktoratet fandt, at det udførte arbejde måtte betragtes som aktiviteter, der i almindelighed medfører indtægt, og at der derfor skulle foretages fradrag i dagpengene, jf. § 1, stk. 2, i Arbejdsdirektoratets bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982 om arbejdes og indtægters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse.

Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse klagede for A over afgørelsen til Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen. Arbejdsløshedskassen fandt, at aktiviteterne på Radio X havde alle de karakteristika, som prægede hobbybetonet virksomhed, idet:

» . . .

1. den gennemsnitlige beskæftigelse pr. medarbejder kun er på 10 timer pr. uge.
2. beskæftigelsen er ulønnet.
3. beskæftigelsen vil kunne udføres sideløbende med lønnet arbejde, idet udsendelserne sendes uden for normal arbejdstid ugens 5 første dage, samt lørdage kl.

14.00 til 15.00 og søndage kl. 18.30 til 20.00.

...«

Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen tiltrådte direktoratets afgørelse.

Forinden havde ankenævnet indhentet en udtalelse af 10. juni 1985 fra direktoratet. I udtalelsen anførte direktoratet bl.a., at ulønnet beskæftigelse i nærradio ikke bør sidestilles med ulønnet beskæftigelse i humanitære organisationer. Direktoratet oplyste endvidere, at en anden lokalradio - Radio Aarhus - i et vist omfang var gået over til at anvende lønnet arbejdskraft og havde ansat langtidsledige. Direktoratet henlede ankenavnets opmærksomhed på, at arbejde som langtidsledig skal tilbydes på en almindelig arbejdsplads på overenskomstmæssige løn- og arbejdsvilkår. Endelig henviste direktoratet til, at et medlem i en tidligere sag var overgået fra ulønnet beskæftigelse ved Radio Aarhus til lønnet beskæftigelse ved Radio Viborg.

I udtalelserne til mig i anledning af A's klage havde hverken Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen eller ankenævnet supplerende bemærkninger. Direktoratet vedlagde dog en række besvarelser fra arbejdsministeren på spørgsmål fra Folketingets Arbejdsmarkedsudvalg vedrørende deltagelse i nærradio, lokal TV og folkeradioudsendelser.

Efter min gennemgang af sagen anmodede jeg ankenævnet om en supplerende udtalelse, idet jeg anførte:

» . . .

Der har ikke på noget tidspunkt under sagen været rejst tvivl om, at (A) stod fuldt ud til rådighed for arbejdsmarkedet, da han lavede radioudsendelsen. Afgørelsen om fradrag i dagpengene er derfor truffet efter reglerne i bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982 om arbejdes og indtægters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse.

Efter bekendtgørelsens § 1 skal arbejde, der udføres i en ledighedsperiode, medføre fradrag i dagpengene. Ved arbejde forstås aktiviteter, som enten medfører indtægt eller efter sin art almindeligvis medfører indtægt.

Hvis der er tale om aktiviteter, der må betragtes som fritidsaktivitet eller hobby, er

den ledige berettiget til dagpenge uden reduktion, jf. pkt. 2 i Arbejdsministeriets vejledning af 1. marts 1982 om anvendelse af reglerne i bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982 om arbejdes og indtægters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse.

Der findes ikke i bekendtgørelsen eller i vejledningen specielle retningslinjer om arbejdsløses ret til at lave f.eks. nærradio, uden at det får dagpengemæssige konsekvenser.

Af det materiale, som jeg har modtaget, herunder navnlig besvarelser fra arbejdsministeren af spørgsmål fra Folketingets Arbejdsmarkedsudvalg, må jeg forstå, at afgørelsen af, om beskæftigelse ved nærradio m.v. kan ske uden dagpengemæssige konsekvenser, beror på en konkret vurdering i det enkelte tilfælde. Og jeg forstår, at der foreligger tilfælde, hvor retten til fulde dagpenge er blevet bevaret under beskæftigelse med nærradiovirksomhed.

Til brug for min stillingtagen til den foreliggende sag finder jeg at måtte anmode ankenævnet om en redegørelse for den praksis, der følges ved afgørelsen af, om en virksomhed anses for at være et arbejde, der medfører fradrag i dagpenge eller blot en fritidsbeskæftigelse uden dagpengemæssige konsekvenser.

Jeg beder om, at redegørelsen specielt omtaler forholdene med hensyn til beskæftigelse med nærradioer m.v.

Afgørelser til belysning af praksis bedes vedlagt.

...«

Ankenævnet anførte hertil i en udtalelse:

». . . at der kun er truffet ganske få afgørelser i ankenævnet af denne art. Ankenævnet traf således i 1977 afgørelse i en sag om et medlem, der deltog som frivillig, ulønnet medhjælper i omsorgsarbejde for ældre . . .

Ankenævnet har behandlet i alt 3 sager vedrørende medlemmer beskæftiget i nærradioer: . . .

(De to førstnævnte sager) omhandler begge rådighedsproblematikken, mens (A's) sag som den eneste vedrører spørgsmålet om fradrag for timer.

Omhandlede afgørelse er truffet på grundlag af reglerne i direktoratets bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982 om arbejdes og indtæg-

ters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse. Dette regelsæt tager ikke direkte stilling til beskæftigelse ved nærradioer. Ankenævnet har imidlertid på baggrund af det omhandlede regelsæt vurderet, at den aktivitet, der her har været tale om, har været af en sådan karakter, at den bør medføre fradrag i medlemmets dagpenge, selv om der i det konkrete tilfælde var tale om en ulønnet og frivillig aktivitet, idet den – anvendt under andre forhold – typisk ville have indbragt et vederlag.«

I en skrivelse til Specialarbejdernes Arbejdsløshedskasse udtalte jeg herefter:

»Efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 57, stk. 1, kan dagpenge kun udbetales til et medlem, som er ledigt.

Direktøren for arbejdsløshedsforsikringen (tidligere arbejdsdirektøren) har i henhold til § 58, stk. 1, nr. 3, fastsat regler om, hvilken betydning arbejde og indtægt i ledighedsperioden skal have for størrelsen af dagpenge, jf. bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982.

Bestemmelsen i arbejdsløshedsforsikringslovens § 62 indebærer, at der ikke må udbetales dagpenge til et medlem, som ikke står til rådighed for arbejdsmarkedet.

Der har på intet tidspunkt under den foreliggende sag været rejst tvivl om, at (A) stod fuldt ud til rådighed for arbejdsmarkedet, da han lavede den omhandlede radioudsendelse.

De dagpengemæssige konsekvenser af hans beskæftigelse i forbindelse med udsendelsen må alene afgøres efter den ovenfor nævnte bekendtgørelse om arbejdes og indtægters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse.

Bekendtgørelsens § 1, stk. 1 og 2, har følgende ordlyd:

»Udførelse af arbejde i en ledighedsperiode, herunder arbejde uden for normal arbejdstid og på helligdage, medfører fradrag i dagpengene.

Stk. 2. Ved arbejde forstås aktiviteter, som enten medfører indtægt eller efter sin art almindeligvis medfører indtægt. Diæter og lignende vederlag, samt små beløb eller andre ydelser, der ikke kan anses for at være en aflønning, betragtes i denne forbindelse ikke som indtægt.«

Hvis der er tale om aktiviteter, der må betragtes som fritidsaktivitet eller hobby, er den ledige uden videre berettiget til dagpenge uden reduktion, jf. pkt. 2 i Arbejdsdirektoratets nedenfor omtalte vejledning til bekendtgørelsen. Der findes ikke specielle retningslinjer om arbejdsløses ret til at lave f.eks. nærradio.

Spørgsmålet om, hvilken betydning nærradiovirksomhed og lignende har for retten til og størrelsen af arbejdsløshedsdagpenge, har siden 1984 været taget op i Folketinget og Folketingets Arbejdsmarkedsudvalg flere gange. Arbejdsministeren har i den forbindelse besvaret flere spørgsmål fra udvalget, og har herunder givet udtryk for, at der ikke i relation til indflydelsen på dagpenge bør ske en generel fritagelse for så bredt og varieret et område som »nærradiovirksomhed«, men at hvert enkelt tilfældes konkrete omstændigheder må vurderes.

I et svar på Arbejdsmarkedsudvalgets spørgsmål nr. 77 af 19. marts 1987 henviste arbejdsministeren i april 1987 til formålet med fradagsreglerne og anførte:

»På baggrund af Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringens og ankenævnets praksis vedrørende fradrag i dagpenge som følge af deltagelse i radioprogrammer m.v. kan jeg oplyse, at deltagelse i sådanne aktiviteter som hovedregel vil få indflydelse på dagpengeretten, idet direktoratet og ankenævnet anser deltagelse heri for aktiviteter, der efter sin art medfører indtægt. Det er således uden betydning, hvorvidt den enkelte radiostation har midler til at lønne sine medarbejdere.

Derimod skal der ikke ske fradrag i dagpenge for deltagelse i aktiviteter, der må betragtes som fritidsaktiviteter eller hobby. F.eks. er der truffet afgørelse om, at deltagelse i udarbejdelse af et *enkeltstående projekt* ved Danmarks Radios Båndværksted ikke skal have indflydelse på den lediges dagpengeret under hensyn til aktivitetens hobbyprægede og stærkt begrænsede karakter.«

I den tidligere nævnte vejledning til bekendtgørelsen om arbejdes og indtægters betydning for arbejdsløshedsdagpengenes størrelse er formålet med reglerne beskrevet således:

». . . at sikre de ledige rimelige udfoldelsesmuligheder, men på en sådan måde, at de

ledige ikke opnår økonomisk fordel på grund af ledigheden, og på en sådan måde, at de ikke medvirker til at begrænse udbudet af arbejde ved at udføre opgaver, som ellers ville blive udbudt som egentligt lønnet arbejde.

Bag disse regler om fradrag ligger således både et økonomisk og et beskæftigelsesmæssigt hensyn. Ofte foreligger disse hensyn samtidig, men hver af dem kan i sig selv begrunde en regel om fradrag. Således ligger beskæftigelses hensynet bag reglen om, at også ulønnet arbejde medfører fradrag.«

Vejledningen indeholder i pkt. 3 en række momenter, der i grænsetilfælde kan have betydning for afgørelsen af, hvorvidt der er tale om arbejde, der skal medføre fradrag, eller fritidsaktivitet. Det er her bl.a. anført:

» . . .

Når der er tvivl om, hvorvidt en beskæftigelse efter sin art kunne blive udbudt som egentligt arbejde, er det af betydning, om der inden for området findes en overenskomst eller anden aftale, eller andre retningslinjer for, hvilke opgaver der skal udføres af ansatte lønnede medarbejdere, og hvilke der kan udføres af frivillige. Findes sådanne retningslinjer – f.eks. inden for det sociale område – bør de normalt følges, forudsat at afgørelsen ikke kommer i strid med andre hensyn, herunder at beskæftigelsen skal være ulønnet, jf. ovenfor.

I visse tilfælde ligger skillelinjen mellem arbejde og fritidsbeskæftigelse ikke så meget i beskæftigelsens art, men er afhængig af hvor ofte og hvor meget den udføres, samt hvilken sammenhæng den indgår i. Dette vil ofte være tilfældet, når det drejer sig om foredrag, artikler, kunstnerisk virksomhed og lignende. Hvis der ikke sker en aflønning, som i sig selv bevirker, at det er et arbejde, som skal medføre fradrag, vil en beskæftigelse af lille omfang ofte være en fritidsbeskæftigelse, hvorimod et stort omfang ofte vil betyde, at beskæftigelsen går ind i en erhvervmæssig sammenhæng eventuelt med senere udnyttelse for øje, og derfor må betragtes som arbejde.

. . .

Det er ovenfor omtalt, at der skal ske fradrag for arbejde, uanset hvornår det udføres, og at fritidsbeskæftigelse kan udføres både inden for og uden for normal arbejdstid. Tidspunktet for beskæftigelsen er således

uden betydning, når det ligger klart, om der skal ske fradrag eller ej. Hvis der derimod er tvivl, vil det forhold, at beskæftigelsen kan udføres og normalt udføres uden for normal arbejdstid, tale for, at det er en fritidsbeskæftigelse. Det er derimod ikke af betydning, hvornår den enkelte ledige faktisk udfører beskæftigelsen.

. . .«

Det fremgår af ankenævnets udtalelse . . . til mig, at ankenævnet ikke har truffet afgørelse i andre sager om fradrag i dagpenge i forbindelse med nærradiovirksomhed og lignende.

Omfanget og karakteren af den aktivitet, som (A) udfoldede i forbindelse med den omhandlede radioudsendelse sammenholdt med oplysningerne om Radio (X) (herunder, at radioen udelukkende beskæftigede ulønnede amatører), fører efter min opfattelse til, at det må anses for særdeles tvivlsomt at karakterisere tilfældet som »arbejde«, som efter bekendtgørelsen skal medføre fradrag i dagpengene. Jeg har herved henset til, at der for (A's) vedkommende har været tale om en enkeltstående udsendelse, og til det ovenfor fra vejledningen gengivne formål med fradragsreglerne. Jeg har endvidere noteret mig, at Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen tidligere har truffet afgørelse om, at et enkeltstående projekt ved Danmarks Radios »Båndværksted« ikke skulle have indflydelse på den pågældendes dagpenge »under hensyn til aktivitetens hobbyprægede og stærkt begrænsede karakter«, jf. det ovenfor gengivne svar fra arbejdsministeren til Arbejdsmarkedsudvalget.

Jeg har derfor fundet at burde henstille til ankenævnet at genoptage (A's) sag til behandling og meddele ham en fornyet afgørelse.

Jeg har udbedt mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.

. . .«

I skrivelse af 30. november 1987 underrettede Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen mig om, at A's sag på ny havde været behandlet på ankenævnets møde den 29. oktober 1987, hvor det blev besluttet at fastholde den trufne afgørelse.

Ankenævnet tilføjede, at det på grundlag af de i sagen foreliggende oplysninger om A's deltagelse i den omhandlede radioudsendelse og vejledningen til Arbejdsdirektoratets bekendtgørelse nr. 57 af 1. marts 1982, § 1, stk. 1 og 2, havde skønnet, at der i det foreliggende tilfælde havde været tale om en aktivitet af en sådan karakter, at den skulle medføre fradrag i medlemmets dagpenge, selv om der var tale om en ulønnet og frivillig aktivitet, idet den – anvendt under andre forhold – typisk ville have indbragt et vederlag.

Efter at bl.a. denne sag havde været drøftet med Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikrin-

gen, hvorunder der blev givet tilsagn om, at ankenævnet på ny ville behandle sagen, meddelte ankenævnet mig i skrivelse af 23. december 1987, at nævnet under hensyntagen til, at der havde været tale om en enkeltstående foreteelse, og at A efter de i sagen foreliggende oplysninger i øvrigt ikke havde været tilknyttet Radio X, fandt, at der ikke skulle ske fradrag i A's dagpenge i anledning af den omhandlede radioudsendelse.

Jeg meddelte herefter ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-3. *Udtalt, at det var beklageligt, at Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen og Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen havde truffet afgørelse i en sag om tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge og idømmelse af karantæne uden forinden at have taget skridt til at få klagerens oplysninger om at have modtaget ukorrekt vejledning nærmere belyst.*

Henstillet til ankenævnet at genoptage sagen og i den forbindelse tilvejebringe de fornødne oplysninger til brug for sagens afgørelse. (J. nr. 1987-644-022).

A klagede over en afgørelse fra Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen, hvorved ankenævnet tiltrådte en afgørelse fra Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen om, at hun skulle tilbagebetale 1.421,07 kr., som hun i perioden fra den 22. april til den 19. maj 1985 havde modtaget for meget fra sin arbejdsløshedskasse, samt gennemgå en effektiv karantæne på 40 timer.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A pr. 15. november 1978 blev ansat som underviser på X Højskole. Pr. 1. februar 1985 blev hendes arbejdstid på grund af nedskæringer nedsat ifølge en frigørelsesattest af 15. februar 1985 til 20 timer ugentlig.

A oplyste sin arbejdsløshedskasse herom og udfyldte i den forbindelse en ledighedserklæring samt en erklæring med oplysning om, at hendes ugentlige arbejdstid nu var 6½ time.

Den 30. april 1985 fremmødte A efter endt barselsorlov på arbejdsformidlingen og fik herefter udbetalt supplerende arbejdsløshedsdagpenge. På dagpengekortet påførte hun frem til den 19. maj 1985 0 arbejdstimer.

I skrivelse af 11. juli 1985 meddelte A's arbejdsløshedskasse hende, at hun på grund af manglende oplysninger om arbejdstimer havde fået udbetalt 1.421,07 kr. for meget i perioden fra 22. april til den 19. maj 1985, og at dette beløb skulle tilbagebetales.

A protesterede i skrivelse af 2. august 1985 til arbejdsløsheds-kassen over tilbagebetalingskravet, idet hun anførte, at hun havde udfyldt dagpengekortet med alene faktisk udførte arbejds-/undervisningstimer i overensstemmelse med de retningslinier, som hun havde fået af en nærmere angivet sagsbehandler i arbejdsløsheds-kassen, og således havde givet alle de oplysninger, hun var blevet bedt om.

Arbejdsløsheds-kassen fastholdt tilbagebetalingsafgørelsen og henviste til, at A var ansat med en ugentlig arbejdstid på 20 timer, og at der på dagpengekortet skulle oplyses herom, idet kassen måtte forudsætte, at hun modtog løn for 20 timer, uanset om hun faktisk udførte arbejde.

I skrivelse af 26. september 1985 klagede A til Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen over kassens afgørelse. Hun gentog, at hun

havde rettet sig efter kassens anvisninger vedrørende udfyldelse af dagpengekortet – og fra det tidspunkt, hvor hun fik besked om det, havde påført 20 timer. Den tidligere nævnte sagsbehandler skulle under en telefonsamtale den 20. eller 25. september 1985 have givet udtryk for, at hun var enig i, at A oprindelig havde fået ukorrekt vejledning. A mente ikke, at de subjektive betingelser for at kræve tilbagebetaling var opfyldt.

Arbejdsløhedskassen fremsendte A's klage til Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen, idet kassen, med henvisning til arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1, fastholdt sin afgørelse. Kassen fandt ikke, at de manglende oplysninger skulle medføre yderligere sanktioner.

I en skrivelse til A traf Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen følgende afgørelse:

» . . .

Herudover finder direktoratet efter det oplyste, at (A) har fortiet oplysninger af betydning for retten til dagpenge, idet (hun) burde have påført (sit) dagpengekort det antal ugentlige arbejdstimer, (hun) modtog løn for.

(A) skal derfor tilbagebetale det med urette modtagne beløb, af kassen opgjort til i alt kr. netto 1.421,00, jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1.

Direktoratet finder herudover, at (A) har handlet uagtsomt over for kassen ved at undlade at påføre (sit) dagpengekort arbejdstimer, som (hun) har modtaget løn for. Direktoratet pålægger (hende) derfor at gennemgå en effektiv karantæne på 40 timer, jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 87, stk. 2.«

A klagede til Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen over direktoratets afgørelse, idet hun gentog, at hun havde givet kassen alle oplysninger om sin ansættelse.

I skrivelse af 16. marts 1987 til A trafikankenævnet afgørelse om at tiltræde direktoratets afgørelse og begrundelse.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»Bestemmelsen i arbejdsløshedsforsikringsloven § 86, stk. 1, har følgende indhold:

»Har et medlem givet kassen urigtige oplysninger eller fortiet omstændigheder, der er af betydning for retten til dagpenge eller efterløn, eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget modtaget dagpenge eller efterløn, skal dagpenge- eller efterlønsbeløbet,

som er modtaget med urette, tilbagebetales af medlemmet.«

De bestrider ikke, at De har modtaget det i sagen omhandlede beløb »med urette«, men mener ikke, at De opfylder bestemmelsens subjektive betingelser for at kræve beløbet tilbagebetalt.

Efter almindelig opfattelse omfatter bestemmelsen i arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1, tilfælde, hvor medlemmet har været i ond tro med hensyn til sin ret til arbejdsløshedsdagpenge (viden) og visse tilfælde af grovere uagtsomhed. Jeg henviser i den forbindelse til lovforarbejderne til arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1 (jf. Folketingstidende 1969/70, tillæg A, sp. 2457), og tilsvarende bestemmelser i anden lovgivning.

Årsagen til, at De fik for meget udbetalt, var, at De på dagpengekortet opførte antallet af faktisk udførte arbejdstimer (i den omhandlede periode 0) – og ikke, som De burde, antallet af ansættelsestimer, for hvilke De modtog løn (20 timer).

» . . .

De har under hele sagen, første gang i skrivelsen af 2. august 1985 til (arbejdsløhedskassen), gjort gældende, at Deres udfyldning af dagpengekortet skete i overensstemmelse med de retningslinier, De – i første omgang – modtog fra en sagsbehandler i arbejdsløhedskassen, hvorefter De kun skulle udfylde dagpengekortet med antal faktisk udførte undervisnings-/arbejdstimer. Først pr. 19. maj 1985 fik De korrekt vejledning. I skrivelsen af 26. september 1985 til direktoratet henviste De endvidere til, at den pågældende sagsbehandler under en telefonsamtale (den 20. eller den 25. september 1985) over for Dem skulle have erkendt, at hun oprindelig havde givet Dem forkerte oplysninger vedrørende udfyldelse af dagpengekortet.

Deres oplysninger om en ukorrekt vejledning ses ikke på noget tidspunkt under direktoratets og ankenævnets behandling af sagen at være søgt nærmere belyst, f. eks. ved en forelæggelse for og erklæring fra den pågældende sagsbehandler.

For bedømmelsen af, hvorvidt de subjektive betingelser for at kræve tilbagebetaling (jf. ovenfor) er opfyldt, og i hvilket omfang De har handlet uagtsomt (i relation til karantænen), er det af væsentlig betydning at få

fastslået, hvorvidt Deres oplysninger om ukorrekt vejledning kan bekræftes.

Jeg må finde det beklageligt, at Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen og ankenævnet har truffet afgørelse i sagen uden forinden at have taget skridt til at få dette forhold nærmere belyst.

Jeg har gjort direktoratet og ankenævnet bekendt med min opfattelse og har samtidig henstillet til ankenævnet at genoptage sagen og i den forbindelse tilvejebringe de fornødne oplysninger til brug for sagens afgørelse fra arbejdsløsheds-kassen/den nævnte sagsbehandler.

...

Jeg har udbedt mig underretning om ankenævnets fornyede afgørelse.

...«

Ankenævnet genoptog sagen og indhentede fra arbejdsløsheds-kassen og A yderligere oplysninger til belysning af den vejledning, som A havde modtaget om udfyldelse af dagpengekort.

På grundlag af disse oplysninger anmodede ankenævnet Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen om en udtalelse, og direktoratet anførte hertil, »at direktoratet efter det oplyste ikke fandt, at medlemmets oplysninger om ukorrekt vejledning fra arbejdsløsheds-kassen havde kunnet godtgøres, idet arbejdsløsheds-kassen alene sås at have oplyst, at den generelt havde vejledt medlemmet med hensyn til muligheden for at få udbetalt supplerende dagpenge med individuel sats. Herudover havde direktoratet lagt vægt på, at arbejdsløsheds-kassen havde meddelt, at arbejdsløsheds-kassens vejledning i tilfælde, hvor et medlem oplyste at have modtaget løn for et bestemt antal timer, altid ville være, at det var de aflønnede timer, der skulle påføres dagpengekortet, og at disse timer var afgørende for, om der kunne udbetales supplerende dagpenge med individuel sats.

På denne baggrund var direktoratet fortsat – under henvisning til arbejdsløshedsforsik-

ringslovens § 86, stk. 1, med lovforarbejder – af den opfattelse, at medlemmet burde pålægges ansvar for tilbagebetaling af det med urette modtagne dagpengebeløb, idet hun måtte anses for at have udvist en vis grovere form for uagtsomhed ved at modtage fulde dagpenge og løn for 20 timer pr. uge i det pågældende tidsrum. Det var direktoratets opfattelse, at medlemmet burde have henvendt sig til arbejdsløsheds-kassen, da disse udbetalinger fandt sted samtidig.«

A blev gjort bekendt med direktoratets udtalelse, men havde ingen bemærkninger hertil.

Med skrivelse af 10. maj 1988 underrettede Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen mig om, at ankenævnet den 24. marts 1988 havde truffet følgende afgørelser:

»Ankenævnet finder, at medlemmet skal tilbagebetale det med urette udbetalte dagpengebeløb.

Ankenævnet har herved lagt vægt på, at medlemmet tilmeldte sig arbejdsformidlingen den 30. april 1985 efter endt barselsorlov, at hun holdt ferie til og med den 7. maj 1985 og for de resterende dage på det dagpengekort, som vedrører ugerne 17 – 20 (22. april – 19. maj 1985) har skrevet 0 arbejdstimer og derved fik udbetalt dagpenge med det maksimale beløb 3.341,62 kr. brutto for de omhandlede dage.

Ankenævnet finder, at medlemmet burde have vidst, at hun ikke kunne modtage halv løn og fulde dagpenge for samme periode. Ankenævnet finder derfor, at betingelserne i arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1, har været opfyldt.

Ankenævnet finder imidlertid på baggrund af det af ombudsmanden anførte ikke grundlag for at fastholde den idømte karantæne, som derfor ophæves.«

Jeg meddelte herefter ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-4. *Udtalt over for Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen, at jeg måtte anse det for meget tvivlsomt, om et arbejdsløsheds-kassemedlems forhold i forbindelse med udfyldelsen af dagpengekort kunne betegnes som sving.*

Henstillet til ankenævnet at genoptage sagen og træffe en ny afgørelse om karantæne med udgangspunkt i, at medlemmets adfærd betragtes som uagtsomt. (J. nr. 1987-18-024).

A klagede over en afgørelse fra Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen. Ved afgørelsen tiltrådte ankenævnet en afgørelse fra Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen om ikendelse af karantæne.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A var lønarbejdende fisker og i 1983 modtog arbejdsløshedsdagpenge fra SiD's arbejdsløshedskasse. Han havde (bl.a.) i ugerne 4, 10, 43, 47 og 50 indtægt ved fiskeri for en skipper.

I 1984 konstaterede arbejdsformidlingen, at de oplysninger, som A havde givet på dagpengekortene for de pågældende uger, ikke stemte overens med oplysninger fra arbejdsgiveren. Efter arbejdsformidlingens opfattelse havde A fået udbetalt 4.234 kr. for meget i dagpenge, som han skulle tilbagebetale; endvidere burde han slettes af arbejdsløsheds-kassen på grund af sving. Arbejdsformidlingen meddelte dette til arbejdsløsheds-kassens lokale afdeling.

Afdelingen meddelte arbejdsformidlingen, at A under en samtale i kassen havde gjort nærmere rede for de enkelte uger og havde givet udtryk for, at han havde haft meget svært ved at sætte sig ind i reglerne om særkontrol for fiskere. Han var indforstået med at skulle tilbagebetale det for meget udbetalte. Det var afdelingens vurdering, at A ikke havde udvist sving og derfor ikke burde slettes af kassen, men alene idømmes en effektiv karantæne.

Arbejdsformidlingen indstillede til arbejdsløsheds-kassens hovedledelse, at A (ud over tilbagebetaling) skulle ikendes en effektiv karantæne på 60 timer »for svingagtige forhold af mindre grov karakter«. Arbejdsformidlingen henviste til, at de for lidt oplyste timer (ialt 59½) var fordelt over en længere periode.

Hovedledelsen erklærede sig i en skrivelse til Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen enig i arbejdsformidlingens vurdering vedrørende karantænen, »idet forholdet anses for at være uagtsomt«.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen meddelte herefter, at »direktoratet efter omstændighederne finder, at medlemmet skal ikendes 3 mdrs. effektiv karantæne, jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 87, stk. 1, samt at medlemmet skal tilbagebetale brutto kr. 4.234, kr., jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1.

Direktoratet har lagt til grund, at medlemmet blandt andet helt har undladt at oplyse om fiskeri for enkelte dage, og direktoratet finder, at medlemmet, når han var usikker om reglerne administration, burde have henvendt sig i kassen.«

SiD's lokale afdeling klagede på A's vegne til Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen over direktoratets afgørelse om omfanget af karantænen.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen fastholdt i en udtalelse til ankenævnet sin afgørelse.

Efter at direktoratet den 24. april 1986 havde udsendt et nyt cirkulære vedrørende retningslinjer for idømmelse af sanktion, tilbagesendte ankenævnet sagen til direktoratet til fornyet afgørelse.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen traf herefter med henvisning til det nævnte cirkulære afgørelse om, at A skulle gennemgå en effektiv karantæne på 300 timer. Direktoratet fandt fortsat, at han havde udvist et svingagtigt forhold.

I skrivelse af 11. august 1986 til ankenævnet klagede SiD's lokale afdeling for A over direk-

toratets seneste afgørelse, og direktoratet fastholdt i den anledning i en skrivelse til ankenævnet sin afgørelse.

Ankenævnet besluttede at tiltræde direktoratets afgørelse, idet nævnet var enig med direktoratet i, at det af A udviste forhold måtte betagtes som svigagtigt.

I klagen til mig henviste A til det, han tidligere havde anført under sagen.

Ankenævnet havde i en udtalelse til mig ikke yderligere bemærkninger til sagen.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 59 nedsættes dagpengene for et ledigt medlem, som opnår arbejde af kortere varighed. Nedsættelsen sker på grundlag af arbejdstiden eller arbejdslønnen.

I den i medfør af § 59 udstedte bekendtgørelse nr. 646 af 21. december 1983 er det i § 2, stk. 3, fastsat, at der inden for områder, hvor nedsættelse ikke kan ske på grundlag af arbejdstiden, skal ske nedsættelse under hensyn til arbejdslønnen.

Arbejdsdirektoratet har udsendt en vejledning til bekendtgørelsen, hvor det vedrørende § 2 er anført:

» . . .

Har arbejdet en sådan karakter, at den medgåede tid ikke eller kun vanskeligt lader sig *kontrollere*, sker fradrag i almindelighed efter forholdet mellem *indtægtens størrelse* og den gældende omregningsssats . . .

I en del tilfælde, f.eks. hvor den medgåede arbejdstid vanskeligt kan konstateres, eller hvor arbejdsindtægtens størrelse er meget varierende, sker belægning af dagpengekortet ud fra særlige hensyn til arbejdets karakter.

F.eks. belægges dage, på hvilke medlemmer under særkontrollforanstaltninger (lønarbejdende fiskere, lastoptagere af fisk, eksportchauffører m.v.) har haft en indtjening på under et fastlagt beløb svarende til 8 gange den gældende omregningsssats, ifølge praksis med 8 timer, medens der i øvrigt sker omregning til et større antal arbejdstimer . . .«

Jeg forstår, at De ikke bestrider, at De har udfyldt de omhandlede dagpengekort ukor-

rekt i den forstand, at de oplysninger, som De gav, førte til, at Deres dagpenge ikke blev nedsat efter de herom gældende regler. De har således ikke protesteret over for kravet om tilbagebetaling af det for meget udbetalte. De ukorrekte oplysninger skyldtes, at De »havde svært ved at sætte Dem ind i reglerne.«

Afgivelse af urigtige oplysninger kan – ud over krav om tilbagebetaling – efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 87 give grundlag for sanktioner i form af slettelse af medlemskab eller udelukkelse fra ret til dagpenge (karantæne). § 87 har følgende indhold:

»Gør et medlem sig skyldig i svigagtigt forhold over for kassen, kan direktøren for arbejdsløshedsforsikringen bestemme, at pågældende slettes som medlem af kassen, eller at han helt eller delvis udelukkes fra ret til dagpenge eller efterløn i et bestemt tidsrum.

. . .

Stk. 3. Gør et medlem sig skyldig i anden forseelse over for kassen, kan dennes ledelse bestemme, at medlemmet udelukkes fra ret til dagpenge eller efterløn i et bestemt tidsrum, som ikke kan overstige 1 år. . . .«

I Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringens cirkulære af 24. april 1986 var fastsat retningslinjer for idømmelse af sanktion i henhold til lovens § 87, stk. 1 og stk. 2 (nu stk. 3). I cirkulæret – som nu er afløst af cirkulære af 19. februar 1987 – hed det:

»*I. Afgrænsning mellem svigagtige og uagtsomme forhold.*

For at et medlem kan ikendes sanktion i henhold til arbejdsløshedsforsikringslovens § 87, skal medlemmet have gjort sig skyldig i en forseelse, som kan tilregnes/bebreydes den pågældende.

Svigagtige forhold: Ved vurderingen af, om et medlem har gjort sig skyldig i et svigagtigt forhold, vil det være afgørende, om den pågældende *bevidst* har *afgivet* urigtige oplysninger, eller *bevidst* har *fortiet* forhold for herigennem at oppebære dagpenge/efterløn *med urette*.

. . .

Uagtsomme forhold: Såfremt det ved den konkrete vurdering af et forhold *ikke* kan anses for godtgjort, at der har været tale om en bevidst handling eller undladelse fra

medlemmets side, eller det klart fremgår, at forseelsen skyldes unøjagtighed, skødesløshed eller lignende, vil forholdet være at betragte som uagtsomt.

...

Det understreges, at medlemmerne er forpligtet til at afgive *enhver* oplysning, der kan have betydning for bedømmelsen af dagpenge retten/retten til efterløn. Medlemmerne er endvidere – eventuelt ved henvendelse til arbejdsløshedskassen – forpligtet til at holde sig orienteret om de gældende regler vedrørende dagpenge/ret til efterløn. Et medlem vil således som udgangspunkt ikke kunne påberåbe sig ukendskab til reglerne.

II. Svigagtige forhold.

I de tilfælde, hvor medlemmets forseelse vurderes som svigagtig (jfr. ovenfor under I), vil det ved fastsættelsen af sanktion blandt andet være af betydning, hvor meget den pågældende uretmæssigt har modtaget i dagpenge/efterløn.

Der fastsættes på denne baggrund følgende *retningslinier*:

...

B. Udgør tilbagebetalingskravet et mindre beløb end nævnt ovenfor under A, omregnes beløbet til timer ved hjælp af følgende formel:

$$\frac{\text{Tilbagebetalingsbeløb}}{\text{Omregningssatsen på konstateringstidspunktet}}$$

Medlemmet idømmes herefter en *effektiv karantæne* på 5 gange det således beregnede timetal, dog mindst 60 timer. Karantænen rundes op til nærmeste hele tal, der er deleligt med 10.

...

III. Uagtsomme forhold.

I de tilfælde, hvor medlemmets forseelse må vurderes som uagtsom (jf. afsnit I), iken- des medlemmet en effektiv karantæne på 40 timer.

...«

Som anført i cirkulæret vil et medlem som udgangspunkt ikke kunne påberåbe sig ukendskab til gældende regler.

Det ligger fast, at De i de i sagen omhandlede uger ikke gav oplysninger om Deres arbejde/indtægter i overensstemmelse med de for fiskere særligt gældende regler. De udfyldte i stedet dagpengekortene dels såle-

des, at De for dage, hvor De på grund af fangstens ringe størrelse forventede under- skud, påførte 0 timer, dels således, at De, når salg af fangsten først skete flere dage senere, først påførte den pågældende indtægt (om- regnet til timer) på afregningsdagen (således oplyste De i uge 43 for den 29. oktober 0 timer, men opgav til gengæld indtægten på afregningsdagen i uge 44, hvor De ellers var ledig).

De har oplyst, at De havde kendskab til de særlige regler om dagpenge til fiskere – De havde imidlertid svært ved at forstå dem.

Arbejdsløshedskassen – også hovedledel- sen – har givet udtryk for, at forholdet »må anses for at være uagtsomt« (jf. kassens skrivel- se af 27. februar 1985 til Direktoratet for Arbejdsløhedsforsikringen). Jeg bemærker hertil, at den korrekte fremgangsmåde da havde været, at *kassen* havde truffet *afgø- relse* om en eventuel karantæne, jf. arbejds- løshedsforsikringslovens § 87, stk. 3, og uden forelæggelse for Direktoratet for Ar- bejdsløhedsforsikringen.

Med henvisning hertil og på baggrund af karakteren af de »forkerte oplysninger«, De angav, må jeg anse det for meget tvivlsomt, om Deres forhold med rette kan betegnes som svig, d.v.s. at der var tale om, at De *bevidst* afgav urigtige oplysninger, eller *be- vidst* fortiede forhold for at modtage gen- penge med urette, jf. det ovenfor delvist gen- givne cirkulære af 24. april 1986. Jeg finder, at der ved vurderingen af Deres forhold må lægges betydelig vægt på, at De for uge 44, hvor De var dagpengeberettiget, gav oplys- ning om uge 43. Jeg er i øvrigt enig med Dem i, at de særlige regler for beregningen af dag- penge til fiskere kan være vanskelige at for- stå fuldt ud.

Jeg har på baggrund af det anførte fundet at burde henstille til ankenævnet at genop- tage Deres sag og træffe en ny afgørelse om karantæne med udgangspunkt i, at Deres adfærd betragtes som uagtsom.

Jeg har udbedt mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.

...«

I skrivelse af 27. oktober 1987 meddelte an- kenævnet mig, at nævnet efter fornyet behand- ling af sagen havde truffet følgende afgørelse:

»Ankenævnet finder, at medlemmet må anses for at have handlet uagtsomt, og at han derfor bør idømmes 39 timers effektiv karantæne, jf. direktoratets cirkulære af 19. februar 1987 vedrørende retningslinjer for idømmelse af sanktion i henhold til arbejdsløshedsforsik-

ringslovens § 87, stk. 1 og 3.

...«

Jeg tog i skrivelse af 2. november 1987 til ankenævnet det oplyste til efterretning.

1-5. *Udtalt, at en beslutning af en af statens forligsmænd om sammenkædning af et mæglingforslag var en afgørelse i forvaltningslovens forstand.*

Fundet, at en overenskomstpart, der var udeholdt af sammenkædningsbeslutningen, måtte betragtes som part i relation til afgørelsen. Den udeholdte overenskomstpart havde herefter krav på en begrundelse for beslutningen efter forvaltningslovens §§ 22 og 24. (J. nr. 1987-488-01).

Advokat A klagede for samlecentralerne på Hanstholm Havn over statens forligsmands afslag på hans anmodning om oplysning om baggrunden for, at Hanstholmområdet ikke blev inddraget i forligsmandens samlede mæglingforslag, der blev fremsat den 11. februar 1987.

Af sagens akter fremgik det, at forhandlinger i Forligningsinstitutionen om marts-overenskomsterne blev afsluttet den 9. februar 1987 med udarbejdelse af et samlet mæglingforslag. Efter en drøftelse af mæglingforslagets bestemmelser med repræsentanter for Dansk Arbejdsgiverforening og Landsorganisationen i Danmark traf forligsmanden endelig beslutning om mæglingforslagets rækkevidde. Han fandt, at overenskomsterne for Hanstholmområdet ikke burde medtages i det samlede mæglingforslag, idet han efter det oplyste fandt, at det var rigtigere, at parterne – hvis de ikke selv blev enige om overenskomstfornyelse forinden – blev indkaldt til en forhandling hos forligsmanden inden udgangen af februar 1987 til opfølgning af den forhandling, der tidligere var foregået under en mæglingsskreds medvirken. En forhandling hos forligsmanden inden fremsættelsen af det samlede mæglingforslag var efter det oplyste ikke tidsmæssig mulig.

Den 11. februar 1987 fremsatte forligsmanden det samlede mæglingforslag, jf. forligsmandslovens § 4, stk. 3, og § 12, omfattende en række overenskomstforhold, herunder samtlige indtil den 31. marts 1987 bestående overenskomstforhold mellem organisationer og en-

keltvirksomheder under Dansk Arbejdsgiverforening på den ene side og organisationer under Landsorganisationen i Danmark og afdelinger af disse organisationer på den anden side. Af indledningen til mæglingforslaget fremgik det, at overenskomsterne mellem SiD Hanstholm og samlecentralerne på Hanstholm Havn ikke var omfattet.

Konsekvensen af forligsmandens beslutning om sammenkædning af ovennævnte mæglingforslag var, at afgørelsen af, om de sammenkædede mæglingforslag blev vedtaget eller forkastet af de pågældende organisationer, blev truffet ved sammenlægning af resultaterne for de forskellige fag, jf. forligsmandslovens § 12, stk. 3.

Advokat A rettede for samlecentralerne på Hanstholm Havn henvendelse til statens forligsmand i anledning af, at Hanstholmområdet ikke var medtaget i det samlede mæglingforslag af 11. februar 1987. Da hans klienter fandt, at de dermed var sat i en særdeles uheldig forhandlingssituation, anmodede han af hensyn til fremtidige overenskomstforhandlinger om oplysning om baggrunden for, at forligsmanden ikke havde medtaget Hanstholmområdet i det samlede mæglingforslag.

I en skrivelse meddelte statens forligsmand A, at han af principielle grunde ikke så sig i stand til at oplyse begrundelsen for medtagelse eller ikke medtagelse af et overenskomstforhold i et mæglingforslag til en samlet løsning af en konfliktsituation, jf. § 12 i forligsmands-

loven. Forligsmændene anførte, at det formentlig var A bekendt, at det mæglingforslag, som han fremsatte den 24. februar 1987 vedrørende Hanstholmområdet, adskilte sig væsentligt fra det, der fremgik af de almindelige bestemmelser i det samlede mæglingforslag, der var fremsat den 11. februar 1987.

I klagen til mig anførte A, at han fandt forligsmændens svar klart utilfredsstillende, og at samlecentralerne på Hanstholm Havn af hensyn til fremtiden fandt det rimeligt at få oplyst baggrunden for, at Hanstholmområdet ikke blev sammenkædet med de øvrige områder.

Det spørgsmål, der forelå til min vurdering, var, om forligsmændene er forpligtet til efter forvaltningslovens §§ 22 og 24 at meddele en begrundelse for sin beslutning om udeladelse af Hanstholmområdet i det samlede mæglingforslag. Besvarelsen heraf forudsætter en stillingtagen til følgende spørgsmål:

- 1) Er forligsmændens beslutning i februar 1987 om sammenkædning af mæglingforslag, jf. forligsmændslovens § 12, herunder beslutningen om ikke at medtage Hanstholmområdet i sammenkædningen, en *afgørelse* i forvaltningslovens forstand.
- 2) Må samlecentralerne på Hanstholm Havn i givet fald betragtes som *part* i relation til afgørelsen.
- 3) Har samlecentralerne på Hanstholm Havn i bekræftende fald krav på meddelelse af *begrundelse* for afgørelsen.

ad 1:

Spørgsmålet om, hvorvidt beslutningen i februar 1987 efter forligsmændslovens § 12 kan karakteriseres som en afgørelse i forvaltningslovens forstand.

Under sagen anførte forligsmændene om dette spørgsmål, at forligsmændens bestemmelse om sammenkædning i henhold til forligsmændslovens § 12 ikke kan anses for en afgørelse, jf. forvaltningslovens § 2, hvorefter loven gælder for behandlingen af sager, hvori der er eller vil blive truffet afgørelse af en forvaltningsmyndighed. Forligsmændene henviste til, at det er forligsmændens opgave at yde overenskomstparterne service i forbindelse med deres forhandlinger, men at forligsmændene ikke afgør forhandlingernes udfald, der træffes af parterne – enten ved indgåelse af en ny overenskomst på grundlag af forligsforhandlingerne i Forligsinstitutionen, eller ved afstemning om et mæglingforslag.

Forligsmændene anførte endvidere, at den mest nærliggende forståelse af bestemmelsen i forvaltningslovens § 2 er, at den omfatter sager, der finder deres (afsluttende) realitetsafgørelse hos en forvaltningsmyndighed, modsat sager hvor der i sagsforløbet forekommer processuelt orienterede administrative afgørelser, men hvor sagen fortsætter hos andre, der træffer den afsluttende afgørelse. Det er derfor efter forligsmændens opfattelse ikke nærliggende at betragte det forhold, at forligsmændene under sagsforløbet kan træffe »den processuelt orienterede afgørelse« vedrørende afstemningen, som mæglingforslagets fremsættelse indebærer, som et forhold, der gør overenskomstfornyelsessager til sager, hvori der er eller vil blive truffet afgørelse af en forvaltningsmyndighed.

Forligsmændene afviste ikke, at det omhandlede spørgsmål var diskutabelt, og han nævnte i den forbindelse spørgsmålet om, hvilken »formodningsregel« der bør arbejdes med, hvis der er tvivl om forvaltningslovens rækkevidde. Det var forligsmændens opfattelse – i betragtning af at Forligsinstitutionens »rolle« ligger i et grænseområde i forhold til den forvaltningsvirksomhed, som forvaltningsloven er udformet med henblik på – at der i det foreliggende tilfælde burde udvises forsigtighed med hensyn til en vid fortolkning af forvaltningslovens § 2. Forligsmændene henviste i den forbindelse til, at der ikke til Forligsinstitutionens virksomhed ved overenskomstfornyelse er knyttet retssikkerhedsproblemer svarende til dem, der er centrale inden for forvaltningslovens kerneområde, og som denne lov er egnet til at løse. Navnlig forekom det forligsmændene klart, at forvaltningslovens regler om aktindsigt og partshøring er uegnede til indpasning i Forligsinstitutionens arbejdsproces.

Endelig fandt forligsmændene grund til at fremhæve, at hans beslutning om fremsættelse af mæglingforslag, herunder beslutningen om en sammenkædning, efter praksis og lovgivningsforudsætninger ikke har den selvstændighed, som forligsmændslovens tekst kan synes at give udtryk for. Fremsættelsen af mæglingforslag forudsætter efter ganske fast praksis, at parterne er indforstået med fremsættelsen; og med hensyn til sammenkædning er hovedorganisationernes holdning af afgørende betydning.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende om dette spørgsmål:

»Forvaltningslovens § 2, stk. 1, har følgende ordlyd:

»Loven gælder for behandlingen af sager, hvori der er eller vil blive truffet afgørelse af en forvaltningsmyndighed.«

Lov om mægling i arbejdsstridigheder (forligsmandsloven), lovbekendtgørelse nr. 559 af 21. december 1971, § 12, stk. 1 og 3, har følgende ordlyd:

Stk. 1:

»Forligsmanden kan i de af ham stillede mæglingsforslag til en samlet løsning af en konfliktsituation bestemme, at disse mæglingsforslag delvis eller fuldt ud skal betragtes som en helhed, uanset hvorledes de fag, der er inddraget i konflikten, er organiseret (som selvstændige fagforeninger, fagforbund eller arbejdsgiverorganisationer eller indordnede som medlemmer af en sammenlutning af fagforeninger, fagforbund eller arbejdsgiverorganisationer).

. . .«

Stk. 3:

»Såfremt forligsmanden har bestemt, at flere mæglingsforslag skal betragtes som en helhed, skal der til afgørelse af, om de således sammenkædede mæglingsforslag er vedtaget eller forkastet af vedkommende organisationer foretages en sammenlægning af resultaterne for de forskellige inddragne fag.«

Efter de gængsne bestemmelser i forligsmandsloven kan forligsmanden således på bindende måde i forhold til parterne bestemme, hvorledes afstemningen om mæglingsforslag skal gennemføres, med den virkning at et fag m.v., der isoleret set forkaster et samlet mæglingsforslag, bliver bundet af resultatet af den samlede afstemning, ligesom et fag, der vedtager forslaget, må tåle, at forslaget samlet forkastes.

Som påpeget af forligsmanden, afgøres overenskomstforhandlingernes udfald ikke af forligsmanden. Dette medfører imidlertid ikke i sig selv, at forligsmandens beslutning i henhold til § 12 om sammenkædning af mæglingsforslag falder uden for forvaltningslovens afgørelsesbegreb. Bestemmende for vurderingen af, om en beslutning falder ind under forvaltningslovens afgørelsesbegreb, må navnlig være, hvor væsentlig betydning beslutningen har for den endelige

fastlæggelse af en parts retsposition – og dermed hvor stort behov en part i almindelighed måtte have for at kunne udøve de i forvaltningsloven fastsatte partsbeføjelser.

Forligsmandens beslutning om sammenkædning af mæglingsforslag – og i den forbindelse beslutning om at udeholde enkelte områder, der efter deres karakter naturligt kunne have hørt under mæglingsforslaget – må forekomme i høj grad bestemmende for de pågældende områders retsposition. Beslutning i henhold til § 12 går således væsentligt ud over de blotte procesledende beslutninger eller det, der af forligsmanden betegnes som en »processuelt orienteret afgørelse«.

Jeg må på baggrund heraf være af den opfattelse, at forligsmandens beslutning i februar 1987 om i henhold til lovens § 12 at foretage sammenkædning af mæglingsforslag som sket må anses for en afgørelse i forvaltningslovens forstand.«

ad 2:

Spørgsmålet om, hvorvidt samlecentralerne på Hanstholm Havn kan anses for at være part i forhold til afgørelsen.

Forligsmanden anførte om dette spørgsmål, at en antagelse af, at overenskomstparter, der ikke er omfattet af et mæglingsforslag – herunder et sammenkædende mæglingsforslag – kan betragtes som parter i forhold til afgørelsen af mæglingsforslagets fremsættelse/sammenkædningsafgørelsen, vil være overordentlig vanskelig at praktisere, ikke alene i relation til forvaltningslovens begrundelsesregel, men også i relation til andre bestemmelser i forvaltningsloven (herunder bestemmelserne om aktindsigt og partshøring). Vedrørende spørgsmålet om afgrænsning af kredsen af parter i relation til en sammenkædningsafgørelse erklærede forligsmanden sig enig i, at en ernemæssig/områdemæssig lighed mellem et område uden for og områder inden for det samlede mæglingsforslag »ikke (er) irrelevant«, men pegede samtidig på, at også »overvejelser vedrørende områdernes indbyrdes afhængighed (f.eks. i produktionsprocesser), sympatikonfliktrisici samt overenskomstparters og hovedorganisationers holdning« må inddrages i en mulig afgrænsningsafgørelse.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende om dette spørgsmål:

»I overensstemmelse med almindelig forvaltningsretlig opfattelse omfatter forvaltningslovens partsbegreb ansøgere, klagere og andre, der har en væsentlig, direkte, retlig og individuel interesse i sagens afgørelse.

Partsbegrebet omfatter således typisk afgørelsens adressat, men også andre fysiske eller juridiske personer kan have stilling som part i sagen.

Det forhold, at det er forbundet med vanskeligheder at foretage en sondring mellem udeholdte overenskomstforhold, der har en så nær relation til det sammenkædede mæglingforslag, at det skulle kunne begrunde partsstatus, og andre udeholdte overenskomstforhold, kan efter min opfattelse ikke i sig selv fritage forligsmænden for – i givet fald – at træffe afgørelse om partsspørgsmålet på grundlag af en konkret vurdering. Jeg har under min behandling af sagen tilkendegivet, at jeg ikke kan være uenig i, at andre forhold end en emnemæssig/områdemæssig lighed må inddrages i en mulig afgrænsningsafgørelse; samtidig har jeg anmodet om, at forligsmænden – såfremt han måtte fastholde, at samlecentralerne på Hanstholm Havn ikke kan anses for at have status som part i relation til mæglingforslaget af 11. februar 1987 – nærmere redegjorde for, hvilke blandt de af ham påpegede yderligere forhold der herved har været lagt vægt på. Forligsmænden har ikke givet en sådan redegørelse.

Således som sagen foreligger oplyst, må jeg herefter fastholde den opfattelse, at SiD Hanstholm og samlecentralerne på Hanstholm Havn, der ikke var medtaget i mæglingforslaget af 11. februar 1987 og dermed i beslutningen om sammenkædning efter forligsmændslovens § 12, må anses for parter i forvaltningslovens forstand i relation til den trufne afgørelse.«

at pligten kun gælder i forhold til »en part, der efter forvaltningsrettens almindelige regler har krav på at få underretning om afgørelsen«. Forligsmænden henviste i den forbindelse til affattelsen af forvaltningslovens § 22 og det anførte i den kommenterede forvaltningslov (1986), s. 213. Samtidig bemærkede forligsmænden, at bl.a. forligsmændslovens § 4, stk. 3 (om offentliggørelse af mæglingforslag), kan betragtes som et fortolkningsbidrag til støtte for den antagelse, at forligsmænden ikke har pligt til at give andre end de overenskomstparter, der er omfattet af et mæglingforslag, meddelelse om dette.

Endvidere gjorde forligsmænden gældende, at en nærmere begrundelse af beslutningen om sammenkædning er udelukket efter forvaltningslovens § 24, stk. 3, sammenholdt med forligsmændslovens § 13 (om tavshedspligt under forhandlinger ledet af forligsmænden) og de til grund herfor liggende vidererækkende synspunkter, der bl.a. er illustreret i den kommenterede offentlighedslov (1986), s. 175.

Forligsmænden gjorde i tilknytning hertil til lige gældende, at partens (samlecentralerne på Hanstholm Havn) interesse i en begrundelse for sammenkædningsbeslutningen måtte vige for afgørende hensyn til offentlige interesser. Forligsmænden henviste herved til afvejningsreglen i forvaltningslovens § 24, stk. 3, og anførte, at »praktisk set kan vedkommende overenskomstpart i en sag som den foreliggende stort set kun have en relevant interesse i at kende begrundelsen for, at overenskomstparten ikke er kommet med i mæglingforslaget, nemlig at kunne benytte de i begrundelsen indeholdte oplysninger som en del af sit grundlag for sine fortsatte senere forhandlinger med modparten – uden for eller i Forligsinstitutionen«. Efter forligsmændens opfattelse burde Forligsinstitutionen netop ikke være forpligtet til på denne måde at »påvirke/bidrage til det fortsatte forhandlingsforløb parterne imellem«.

ad 3:

Spørgsmålet om begrundelsespligten.

For det tilfælde, at det antages, at overenskomstområder, der ikke er omfattet af et mæglingforslag, er part i relation til beslutningen om sammenkædning, gjorde forligsmænden gældende, at forvaltningslovens begrundelsespligt ikke rent er knyttet til partsbegrebet, men

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende om dette spørgsmål:

»Forvaltningslovens § 22, § 24, stk. 3, og § 15 har følgende indhold:

§ 22.

»En afgørelse skal, når den meddeles skriftligt, være ledsaget af en begrundelse, med-

mindre afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold.«

§ 24, stk. 3.

»Begrundelsens indhold kan begrænses, i det omfang partens interesse i at kunne benytte kendskab til denne til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til den pågældende selv eller til andre private eller offentlige interesser, jf. § 15.«

§ 15.

»Retten til aktindsigt kan i øvrigt begrænses, i det omfang partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til den pågældende selv eller til andre private eller offentlige interesser, herunder . . .«

Forligsmandslovens § 4, stk. 3, og § 13 har følgende indhold:

§ 4, stk. 3.

»Når forligsmanden finder det formålstjenligt, kan han fremsætte et mæglingforslag, som dog ikke uden hans samtykke må offentliggøres, så længe ikke begge parter svar på mæglingforslaget foreligger. Inden forligsmanden fremsætter sit mæglingforslag, skal han med hensyn til forslaget formelle og tekniske side rådføre sig med repræsentanter for hver af parterne, og hvis parterne tilhører en hovedorganisation, tillige med en repræsentant for hver af hovedorganisationerne.«

§ 13.

»Det er forbudt at udstede erklæringer eller føre vidner om, hvad der af parterne oplyses eller foreslås under de af en forligsmand eller en mæglingssmand ledede forhandlinger, medmindre dette vedtages af begge parter, og det drejer sig om bestanddele af forliget, eller mæglingssmandens erklæring afgives i henhold til § 8, stk. 5.«

Hvis en udeholdt overenskomstpart antages at have partsstatus i relation til en afgørelse i forvaltningslovens forstand, er det dette forhold, der er grundlaget for forpligtelsen efter forvaltningslovens kapitel 6 til at meddele en begrundelse for afgørelsen til den pågældende part. Om der efter forligsmandsloven eller på andet grundlag gælder en snævrere eller videre pligt til at give underretning (eller rådføre sig) om mæglingssforslag eller andet, er uden betydning for dette spørgsmål. Den mulige modifikation, der er omtalt i den kommenterede forvalt-

ningslov, s. 213, finder efter min opfattelse ikke anvendelse i det foreliggende tilfælde. (Modifikationen angår tilfælde, hvor en afgørelse retter sig imod en af flere parter, og hvor bestemmelsen i forvaltningslovens § 19, stk. 2, nr. 5, kan finde anvendelse i forhold til de andre parter).

Jeg bemærker endvidere, at tavshedspligtbestemmelsen i forligsmandslovens § 13 ikke medfører, at meddelelse af en begrundelse til en part kan undlades, jf. bestemmelsen i forvaltningslovens § 9, stk. 2, hvorefter bestemmelser om tavshedspligt for personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv, ikke begrænser pligten til at give parter aktindsigt.

Spørgsmålet om samlecentralerne på Hanstholm Havns krav på meddelelse af begrundelse for forligsmandens beslutning om sammenkædning, herunder bestemmelsen om ikke at medtage Hanstholmområdet, skal herefter afgøres på baggrund af en konkret vurdering efter forvaltningslovens § 22 og § 24, jf. § 15. Samlecentralerne har således krav på en begrundelse for afgørelsen, medmindre § 24, stk. 3, findes at kunne anvendes.

Som nævnt ovenfor har forligsmanden – ved afvejningen efter § 24, stk. 3 – over for samlecentralerne på Hanstholm Havns interesse i kendskab til begrundelsen for sammenkædningsafgørelsen fremhævet den offentlige interesse i, at Forligsinstitutionen forbliver neutral i forhold til parternes senere forhandlinger og derfor ikke bør være forpligtet til at meddele begrundelse for sin beslutning om sammenkædning af mæglingssforslag. Om interesseafvejningen har forligsmanden anført, at selv om udtrykket »afgørende hensyn til . . . offentlige interesser« må fortolkes væsentligt snævrere end § 13, stk. 1, herunder nr. 6, i offentlighedsloven, er der dog efter forligsmandens opfattelse ingen tvivl om, at forligsmandslovens § 13 er et fortolkningsmoment i retning af tilbageholdenhed med hensyn til en begrundelse, der afdækker forhandlinger i Forligsinstitutionen, herunder f.eks. eventuelle forhandlinger med hovedorganisationerne, om et sammenkædende mæglingssforslags rækkevidde. Forligsmanden har i den forbindelse henvist til den kommenterede offentlighedslov (1986), s. 174 ff, og ombudsman-

dens beretning for 1982, s. 36 (om bl.a. den tidligere offentlighedslovs § 2, stk. 2, nr. 4).

De har – i Deres henvendelser til Forligsinstitutionen og i Deres klage til mig – redegjort for samlecentralerne på Hanstholm Havns interesse i at få oplyst baggrunden for, at Hanstholmområdet ikke blev medinddraget i det samlede mæglingsforslag af 11. februar 1987. De har i den forbindelse anført, at Deres klienter fandt, at deres forhandlingssituation på grund af det passede blev væsentligt forringet, og at Deres klienter derfor – af hensyn til fremtidige overenskomstforhandlinger – fandt det væsentligt at få oplyst baggrunden for forligsmandens beslutning.

Jeg kan ikke afvise, at de af forligsmanden fremhævede momenter, herunder tavshedspligtsbestemmelsen i forligsmandslovens § 13, bør tillægges betydning ved afvejningen efter forvaltningslovens § 24, stk. 3, jf. § 15. Således som sagen foreligger oplyst, finder jeg det imidlertid ikke tilstrækkeligt godtgjort, at samlecentralernes interesse i kendskab til begrundelsen for afgørelsen bør vige for afgørende hensyn til de nævnte offentlige interesser.

Specielt om betydningen af tavshedspligtbestemmelsen i forligsmandslovens § 13 bemærker jeg følgende:

Bestemmelsen blev indsat i loven i 1917 (som § 6). I bemærkningerne til lovforslaget var det anført, at den formentlig ville »være formålstjenlig, idet den maa antages at ville medføre, at Parterne med større Aabenhjertelighed fremkommer med Forslag, der kan fremme Forligsforhandlingerne«. Der foreligger imidlertid ikke i sagen oplysning om, at baggrunden for forligsmandens beslutning om ikke at medtage samlecentralerne på Hanstholm Havn i mæglingsforslaget skulle søges i tilkendegivelser, der er fremkommet fra parterne under forhandlingerne.

Sammenfattende er det herefter min opfattelse,

- at forligsmandens beslutning i februar 1987 om sammenkædning af mæglingsforslag efter forligsmandslovens § 12 er en afgørelse i forvaltningslovens forstand,
- at samlecentralerne på Hanstholm Havn, således som sagen foreligger oplyst, må betragtes som part i relation til afgørelsen, og
- at samlecentralerne på Hanstholm Havn må antages at have krav på at modtage en begrundelse for forligsmandens beslutning om ikke at medtage Hanstholmområdet i det samlede mæglingsforslag.

Jeg har gjort Statens Forligsmænd bekendt med min opfattelse.

Forligsmanden har under sagen – om begrundelsen for hans beslutning om ikke at medtage Hanstholmområdet i det samlede mæglingsforslag – i skrivelsen af 9. april 1987 henvist til den mellem SiD Hanstholm og samlecentralerne på Hanstholm Havn bestående overenskomst for 1985-87 og anført følgende:

»Som det ses, indeholder denne overenskomst ikke – som ellers sædvanligt – regler om overtidbetaling eller om arbejdstidens lægning/forskudt arbejdstid bortset fra en bestemmelse om betaling for arbejde i week'end'en og på sønehelligdage.«

Under hensyn til, at forligsmanden således – under sagen – er fremkommet med en begrundelse for sin beslutning om ikke at medtage Hanstholmområdet i det samlede mæglingsforslag, har jeg ikke fundet tilstrækkeligt grundlag for at afgive en henstilling til Statens Forligsmænd om nu at meddele Dem en begrundelse.

Jeg foretager herefter ikke videre i sagen.

...«

1-6. *Forligsmanden besvarede skriftligt en anmodning fra A om at tilbagekalde et mæglingforslag, som A fandt, at forligsmanden ikke havde haft beføjelse til at fremsætte.*

Udtalt, at besvarelsen af A's anmodning måtte anses at være en afgørelse i forvaltningslovens forstand. Fundet, at forligsmandens skrivelse til A ikke var fyldestgørende, fordi den manglede en begrundelse, jf. forvaltningslovens § 22, og fordi skrivelsen kun indirekte gav udtryk for, at forligsmanden ikke agtede at imødekomme A's anmodning. (J. nr. 1987-1025-01).

Advokat A klagede som advokat for Vagt- og Sikkerhedsfunktionærernes Landssammenslutning over, at statens forligsmand havde afgivet et efter A's opfattelse intetsigende svar på hans skrivelse af 7. juli 1987 til forligsmanden. A bad mig sørge for, at forligsmanden gav ham et fyldestgørende svar.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i en skrivelse af 7. juli 1987 anmodede statens forligsmand om omgående at foretage en tilbagekaldelse af det mæglingforslag, som han havde fremsat vedrørende A's klients overenskomstområde. Til støtte for en sådan tilbagekaldelse anførte A, at mæglingforslaget var tilvejebragt efter forhandling i forligsinstitutionen mellem arbejdsgiverparterne og Dansk Funktionærforbund, der efter A's opfattelse hverken i organisationslovene, i forligsmandsloven eller på andet grundlag havde haft beføjelse til at repræsentere Vagt- og Sikkerhedsfunktionærernes Landssammenslutning eller i øvrigt til at anmode om forligsinstitutionens bistand. A anførte, at han gik ud fra, at tilbagekaldelsen ville ske senest torsdag formiddag den 9. juli 1987 (hvor mæglingforslaget skulle til afstemning, således at resultatet heraf kunne afgives fredag den 17. juli 1987).

Efter det oplyste modtog forligsmanden A's skrivelse onsdag den 8. juli 1987 om eftermiddagen.

I skrivelse af 10. juli 1987 til statens forligsmand rykkede A for svar på sin skrivelse, og han anførte, at han under hensyn til sagens overordentligt hastende karakter gik ud fra, at svar ville kunne foreligge senest mandag den 13. juli 1987.

Efter det oplyste modtog forligsmanden denne skrivelse samme dag, d.v.s. fredag ud på eftermiddagen. Forligsmanden besvarede A's skrivelse ved en håndskreven påtegning, hvori han anførte følgende:

»Deres brev af 7/7 har ikke givet og giver mig ikke anledning til nogen bemærkninger.

Christiansborg, den 10.7.87 (sign.) Per Lindegaard.«

I en udtalelse til mig i anledning af klagen anførte forligsmanden bl.a. følgende:

» . . .

Spørgsmålet om Funktionærforbundets mandat var taget i betragtning inden mæglingforslagets fremsættelse. Brevet gav mig derfor ikke anledning til bemærkninger. Da svarfristen var sat til torsdag formiddag, og jeg først havde fået brevet onsdag eftermiddag, og da min reaktion på henvendelsen ville fremgå af min manglende tilbagekaldelse af mæglingforslaget inden den fastsatte frist, fandt jeg det ikke påkrævet at besvare henvendelsen.

Hertil bidrog vel også, at jeg af forløbet, som for mig at se viste, at advokat (A) lagde mere vægt på, at pressen blev underrettet om hans protest, end at jeg fik lejlighed til stillingtagen, fik det indtryk, at henvendelsen i højere grad var rettet til pressen end til mig.

. . . Fredag den 10. juli noget ud på eftermiddagen modtog jeg – ligeledes overbragt fra Forligsinstitutionen – advokat (A's) rykker. Den indeholdt en anmodning om svar senest den følgende mandag. Da mit skrivende personale var beslaglagt af andre opgaver og stod for at skulle gå ved sædvanlig kontortids ophør, valgte jeg at besvare brevet med en håndskrevet påtegning, som blev afsendt samme dag, såle-

des at svaret kunne være advokat (A) i hænde mandag morgen som ønsket. Den indeholder kun få linier, som næppe skulle være vanskelige at tyde, selvom de var håndskrevne. Formen var både enkel og præcis, og sætningen kort og klar.

. . . Efter min opfattelse kan fremsættelse af et mæglingsforslag ikke – og følgelig slet ikke passivitet over for en begæring om tilbagekaldelse af et mæglingsforslag – anses som en afgørelse truffet af en forvaltningsmyndighed, jf. forvaltningslovens § 2.

Advokat (A) har på intet tidspunkt anmodet mig om begrundelse for, at jeg mente mig beføjet til at fremsætte et mæglingsforslag uden Landssammenslutningens medvirken. Klagen til ombudsmanden over mit svar af 10. juli 1987 kan ses som udtryk for ønske derom.

Uanset mit foranstående forbehold skal jeg til dette spørgsmål bemærke:

Forligsmanden undersøger ikke forhandlerens mandat og har ingen pligt hertil. I dette tilfælde, hvor jeg ved forhandlingernes begyndelse konstaterede, at der ikke var repræsentanter for Vagt- og Sikkerhedsfunktionærernes Landssammenslutning blandt de fremmødte, spurgte jeg, om det var til nogen nytte at indlede forhandlingerne. Repræsentanterne for Dansk Funktionærforbund forsikrede mig om, at de efter et hovedbestyrelsesmøde den foregående dag havde mandat til at forhandle på Landssammenslutningens vegne og tage stilling til en eventuel skitse til et mæglingsforslag og udsende et mæglingsforslag til afstemning. Denne forsikring blev gentaget, efter at der i dagens løb var fremkommet ytringer i radioavisen om, at Landssammenslutningen havde planer om at udmelde sig af Dansk Funktionærforbund.

Det følger vel næsten af sig selv, at forligsmanden ikke kan indlade sig på en efterprøvelse af forhandlerens mandat eller organisationernes vedtægter, og det er også fastslået ved Arbejdsrettens dom af 9. april 1987 i sag nr. 87.081: Sømændenes Forbund i Danmark mod statens forligsmand, hvor det blev gjort gældende, at forhandlerne havde tilsidesat organisationernes vedtægter. Herom siges det i dommens præmisser: »Forligsmandens ret til at fremsætte mæglingsforslag i medfør af (forligsmands)lovens § 4, stk. 3, er uafhængig af, hvad der måtte være bestemt i organisationernes vedtægter.«

Det er mig bekendt, at ombudsmanden er i besiddelse af denne dom, og jeg går ud fra, at den også er advokat (A) bekendt, idet han på en række forbundsafdelingers vegne søgte at intervenere i sagen.

. . . «

Jeg gjorde A bekendt med udtalelsen, og i denne anledning anførte A i en skrivelse til mig bl.a., at han fandt det urimeligt, at forligsmanden oprindeligt havde indtaget det standpunkt, at det ikke var påkrævet at besvare hans henvendelse af 7. juli 1987. A tilføjede, at forligsmanden efter hans opfattelse ikke kan tillade sig at afgive intetsigende svar, uanset om der er anmodet om en begrundelse eller ej.

Jeg udtalte i en skrivelse til A:

»Ved skrivelsen af 7. juli 1987, hvori De anmodede forligsmanden om at tilbagekalde mæglingsforslaget, gjorde De forligsmanden opmærksom på, at Dansk Funktionærforbund efter Deres opfattelse hverken i organisationslovene, i forligsmandsloven eller på andet grundlag havde haft beføjelse til at repræsentere Vagt- og Sikkerhedsfunktionærernes Landssammenslutning.

Besvarelse af Deres anmodning om tilbagekaldelse af mæglingsforslaget forudsatte en stillingtagen til, om forligsmanden havde haft beføjelse til at fremsætte mæglingsforslaget, uanset at de normale repræsentanter for Vagt- og Sikkerhedsfunktionærernes Landssammenslutning ikke var blandt de fremmødte den pågældende dag. Afgørelsen af dette spørgsmål om forligsmandens kompetence – et spørgsmål, der i øvrigt kan indankes til Arbejdsrettens afgørelse efter § 15, stk. 2, i forligsmandsloven – må efter min opfattelse karakteriseres som en afgørelse i forvaltningslovens forstand.

Forligsmandens skrivelse af 10. juli 1987, der må forstås som et afslag på anmodningen om tilbagekaldelse af det fremsatte mæglingsforslag, burde herefter – når der efterfølgende var rejst tvivl om forligsmandens kompetence – have været ledsaget af en begrundelse, jf. forvaltningslovens § 22.

Under hensyn til sagens meget hastende karakter ville det ikke have givet mig anledning til bemærkninger, hvis forligsmanden i skrivelsen af 10. juli 1987 havde begrænset sig til at give Dem et kortfattet afslag på

Deres anmodning om tilbagekaldelse af mæglingsforslaget, såfremt han i skrivelsen tillige havde stillet Dem en efterfølgende begrundelse i udsigt.

Jeg må være af den opfattelse, at forligsmandens skrivelse af 10. juli 1987 ikke kan anses for et fyldestgørende svar. Jeg sigter herved til den manglende begrundelse, men også til, at skrivelsen kun indirekte giver ud-

tryk for, at forligsmanden ikke agtede at imødekomme Deres anmodning.

Jeg har gjort forligsmanden bekendt med min opfattelse af sagen.

Under hensyn til, at De i forbindelse med min behandling af sagen har modtaget forligsmandens begrundelse for at afslå Deres anmodning om at tilbagekalde mæglingsforslaget, finder jeg ikke grundlag i øvrigt for at foretage videre i sagen.«

2. Boligministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 5 sager inden for Boligministeriets sagsområde.

Af de 5 sager angik 1 sag, som vedrørte *departementet*, de generelle spørgsmål, dels om Boligministeriets bekendtgørelse nr. 667 af 3. oktober 1986 om udsættelse af offentlige bygge- og anlægsarbejder bl.a. i kommuner og amtskommuner havde tilstrækkelig hjemmel i § 1 i loven om boligbyggeri, dels om bekendtgørelsen var i strid med fælleserklæringen af 13. maj 1986 fra de kommunale parter og regeringen om den kommunale økonomi i 1987.

1 sag angik en afgørelse, som *Boligstyrelsen* havde truffet.

2 sager vedrørte *Byggestyrelsen*, og begge sager, hvoraf den ene gav anledning til kritik, angik afgørelser.

Den sidste sag angik en afgørelse, som *Matrikeldirektoratet* havde truffet.

3. Energiministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for Energiministeriets sagsområde.

4. Finansministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 4 sager inden for Finansministeriets sagsområde.

Af de 4 sager vedrørte 3 sager *Budgetdepartementet*. 1 af sagerne, som gav anledning til kritik og henstilling, angik det generelle spørgsmål om, hvorvidt statslige myndigheders opkrævning af gebyr for særlige ekspeditioner kræver lovhjemmel; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 4-1.

De 2 andre sager angik afgørelser, som Budgetdepartementet havde truffet; 1 af sagerne

gav anledning til kritik af, at departementet ikke havde givet en klager aktindsigt, før der blev truffet afgørelse i sagen.

1 sag vedrørte *Administrations- og Personaledepartementet* og angik en afgørelse, som *Statens Informationstjeneste* havde truffet.

4-1. *Udtalt over for Finansministeriet, at et af ministeriet udsendt cirkulære om statslige myndigheders gebyropkrævning var misvisende i forhold til det almindeligt gældende krav om lovhjemmel for gebyropkrævning. (J. nr. 1987-1736-23).*

Den 9. november 1987 udsendte Finansministeriet »Cirkulære om statslige myndigheders fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner og regulering af bestående gebyrer m.v.«.

Cirkulæret, som blev optaget i Ministerialtidende den 16. december 1987, havde følgende indhold:

»1. Statslige myndigheder skal i videst muligt omfang opkræve gebyr for særlige ekspeditioner samt porto.

Ved særlige ekspeditioner forstås administrative ydelser, som rækker udover de primære opgaver. Der kan f.eks. være tale om opkrævning af rykkergebyrer i tilfælde af for sene indbetalinger, opkrævning af ekspeditionsgebyr i særlige tilfælde, f.eks. erstatning af bortkomne papirer eller andre tilfælde, hvor borgere/virksomheder henvender sig til statslige myndigheder med anmodning om en særlig forvaltningsydelse.

Dette cirkulære omfatter derimod ikke materiale og oplysninger, *som* udleveres eller tilsendes regelmæssigt som led i en almindelig administrativ procedure, *som* det ved lov er pålagt myndigheden at udlevere eller udsende vederlagsfrit, og *som* er led i en almindelig bistand og vejledning indenfor myndighedens sagsområde.

3. Fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner skal ske under hensyn til de omkostninger, der er forbundet med den særlige ydelse.

4. Statslige myndigheder skal årligt ajourføre eksisterende gebyrer i overensstemmelse med den almindelige udvikling i priser og lønninger således, at der opnås fuld omkostningsdækning for de særlige ekspeditioner.

5. I omstående bilag er anført eksempler på særlige ekspeditioner, som er pålagt eller i medfør af dette cirkulære bør pålægges gebyr.

6. Der gennemføres en justering af samtlige eksisterende gebyrer og andre betalingssatser, for hvilke indtægten registreres på statens udgiftsbudget, således at de pågældende betalinger modsvarer de direkte og indirekte omkostninger forbundet med den ydelse, for hvilken der betales. Justeringen gennemføres med virkning fra 1. januar 1988 eller snarest herefter og kundgøres af den enkelte minister efter sædvanlig praksis.«

I *bilaget* til cirkulæret var anført forskellige grupper af eksempler på »særlige ekspeditioner«, for hvilke der ifølge cirkulæret skulle opkræves gebyr. Den første gruppe eksempler drejer sig bl.a. om tilfælde, hvor bevisdokumenter m.m. udstedt af offentlige myndigheder (skattekort, sygesikringsbevis etc.) er bortkommet, og vedkommende henvender sig til myndigheden for at få et nyt dokument. Den anden gruppe drejer sig om »rykker-gebyrer« i tilfælde, hvor tidsfristen for indbetaling af ydelser til offentlige myndigheder ikke overholdes. Den tredje, og sidste, gruppe af eksempler drejer sig navnlig om ekspeditioner benævnt »Godkendelse efter ansøgning«. Følgende er nævnt:

- » – Navnesager
- Ægteskab trods ung alder
- Separation og skilsmisse
- Kørekortsudstedelse
- Godkendelse som byfornyelsesselskab
- Godkendelse som almennyttigt boligselskab
- Licenser (ind- og udførsel)
- Bevillinger (f.eks. forlystelser)
- Byggetilladelser
- Ændring af forskudsregistrering (bortset fra død, skilsmisse, ægteskab)
- Godkendelse af nye stoffer (arbejds miljø)
- Godkendelse af særligt forurenende virksomheder
- Godkendelse af tilsyn (miljø)
- Vurderingspåtegninger
- Momstilladelser«

I skrivelse af 18. januar 1988 til Finansministeriet anførte jeg, at cirkulæret syntes at bygge på antagelser med hensyn til hjemmelsgrundlaget for opkrævning af gebyrer, som ikke var i overensstemmelse med sædvanlig juridisk op-

fattelse. Jeg fandt derfor at burde tage sagen op til undersøgelse på eget initiativ, jf. ombudsmandslovens § 6, stk. 5, og § 11.

I skrivelsen bemærkede jeg i øvrigt følgende om, og med udgangspunkt i, de eksempler, der var anført i bilaget til cirkulæret vedrørende »Godkendelse efter ansøgning«:

ad Navnesager

Navneloven, lov nr. 193 af 29. april 1981, indeholder ikke hjemmel for opkrævning af gebyr for udfærdigelse af navnebevis. Der er ikke fastsat administrative forskrifter herom, og i praksis opkræves ikke gebyr. Navneloven fra 1904 indeholdt hjemmel for gebyropkrævning; hjemmelen og den hertil svarende opkrævning i praksis blev afskaffet i forbindelse med navneloven fra 1961.

ad Ægteskab trods ung alder og Separation og skilsmisse

Ægteskabsloven, lovbekendtgørelse nr. 630 af 15. september 1986, indeholder ikke hjemmel for opkrævning af gebyr. Af Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 560 af 18. december 1969 om ægteskabs opløsning, § 21, fremgår udtrykkeligt, at separations- og skilsmissebevillinger er gebyr- og stempelfri.

ad Byggetilladelser

Efter bygge-loven, lovbekendtgørelse nr. 834 af 9. december 1986, udstedes byggetilladelser af kommunalbestyrelserne.

Loven indeholder i § 28 hjemmel for boligministeren til at fastsætte regler om gebyrer for kommunalbestyrelsernes behandling af (bl.a.) ansøgninger om byggetilladelse. Regler er fastsat i bygningsreglementet, kap. 1.9. Gebyrfastsættelsen er herefter i det væsentlige overladt til kommunalbestyrelserne, dog således, at der i bygningsreglementet er fastsat visse standardgebyrer og et minimumsgebyr (150 kr.), der pristalsreguleres.

ad Ændring af forskudsregistrering

Kildeskatteloven, lovbekendtgørelse nr. 676 af 1. oktober 1986, regulerer i § 53 adgangen til at få foretaget ændring af forskudsregistreringen. Ekspeditionerne udføres af de kommunale skattemyndigheder.

Loven indeholder ikke hjemmel for opkrævning af gebyr.

ad Godkendelse af særligt forurenende virksomheder

Miljøbeskyttelsesloven, lovebekendtgørelse nr. 85 af 8. marts 1985 med senere ændringer, indeholder ikke hjemmel for opkrævning af gebyr for ekspeditioner i forbindelse med godkendelser efter lovens kapitel V. Godkendelserne meddeles normalt af amtsrådene. I praksis opkræves ikke gebyr.

På baggrund af det anførte om lovgrundlag, kompetence og praksis efterlader Finansministeriets cirkulære efter min opfattelse betydelig tvivl med hensyn til det nærmere indhold af den ønskede gebyrordning og måden, den skal gennemføres på. Jeg tænker bl.a. på tilfælde, hvor de nævnte ekspeditioner udføres af kommunale myndigheder, hvortil cirkulæret ikke er rettet (i nogle, men ikke alle tilfælde kan vedkommende ministerium fastsætte regler om gebyr), samt på tilfælde, hvor fastsættelse af gebyrets størrelse under hensyn til de omkostninger, der er forbundet med ydelsen, jf. cirkulærets punkt 3, må give anledning til meget vanskelige omkostningsfordelingsproblemer.

Navnlig finder jeg imidlertid at måtte rejse spørgsmål vedrørende hjemmelgrundlaget for den ønskede gebyrfastsættelse på områder, hvor der ikke i dag findes hjemmel i lovgivningen til at pålægge gebyr. Så vidt jeg forstår, er det Finansministeriets opfattelse, at gebyr da skal pålægges umiddelbart i medfør af Finansministeriets cirkulære, jf. punkt 5.

Jeg anmoder om en redegørelse for det retlige grundlag – vel af almen karakter – for dette standpunkt. Jeg henleder i den forbindelse opmærksomheden på, at det er den almindelige opfattelse i den juridiske litteratur, at opkrævning af gebyr for modtagelse af sådanne ydelser fra det offentlige kræver lovhjemmel. Lovgivningspraksis er i overensstemmelse hermed, for så vidt som der, når gebyr ønskes opkrævet, normalt tilvejebringes særlig lovhjemmel herfor.

Det almindelige juridiske standpunkt med hensyn til nødvendigheden af lovhjemmel for gebyropkrævning er bl.a. kommet til udtryk i Justitsministeriets vejledning (1987)

om udarbejdelse af administrative forskrifter, punkt 62, 4. afsnit. Jeg henviser endvidere til sagen omtalt i ombudsmandens beretning for 1980, s. 658, og den her nævnte litteratur (s. 666).«

Finansministeriet svarede i skrivelse af 28. januar 1988 og anførte herved følgende om det hjemmelsspørgsmål, jeg havde rejst:

» . . .

Cirkulærets hovedformål (er) at tilskynde statslige myndigheder til videregående opkrævning af gebyrer, og at dette skal ske på det område, der i cirkulæret er benævnt »særlige ekspeditioner«.

Finansministeriet har ved formuleringen af cirkulæret været opmærksom på, at eksisterende lovgivning kan være til hinder for, at der på givne områder fastsættes gebyrer.

Den forudsatte administrative gebyrfastsættelse skal efter pkt. 1 for det første ske i videst muligt omfang. Begrænsning af omfanget kan bl.a. være gældende lovgivning. Videre i samme punkt er fra cirkulæret undtaget nogle ekspeditioner, hvor der efter Finansministeriets opfattelse ikke administrativt vil kunne fastsættes gebyr. Det gælder bl.a. ekspeditioner, »som er led i en almindelig bistand og vejledning inden for myndighedens sagsområde«. Denne passus er indsat af hensyn til bestemmelsen i forvaltningslovens § 7, der efter Finansministeriets opfattelse vil udelukke gebyrfastsættelse for de nævnte ydelser fra forvaltningen. Finansministeriet har ved udarbejdelsen af cirkulæret tillige lagt den opfattelse til grund, at der ikke administrativt vil kunne pålægges gebyr for myndighedsarbejdet i almindelighed, således at der, som det er formuleret i pkt. 1, ikke kan fastsættes gebyr for materiale og oplysninger, »som udleveres eller tilsendes regelmæssigt som led i en almindelig administrativ procedure«. Endelig er de »særlige forvaltningsydelser«, som cirkulæret omhandler, defineret negativt (i pkt. 1) ved, at der ej heller må være tale om materiale og oplysninger, »som det ved lov er pålagt myndigheden at udlevere eller udsende vederlagsfrit«.

Men Finansministeriet har i forbindelse med cirkulærets udformning på den anden side ikke lagt til grund, at der i gældende ret skulle eksistere en almindelig anerkendt regel om, at gebyrfastsættelse i alle tilfælde – også bortset

fra de i det foregående nævnte tilfælde – kræver lovhjemmel.

Såvidt Finansministeriet har kunnet konstatere, kan en sådan regel næppe udledes af retspraksis og af den juridiske litteratur. I prof.dr.jur. Bent Christensens forvaltningsretsfremstilling fra 1987 »Forvaltningsret. Forvaltningens opgaver og organisation« behandles spørgsmålet p. 74 f.

Professor Bent Christensen omtaler her dels forvaltningspraksis på visse områder, dels ombudsmandsudtalelser og dels nogle Højesteretsafgørelser. En enkelt af sidstnævnte finder forfatteren dog uklar.

Professor Bent Christensen konkluderer, at retstilstanden er uklar, når det drejer sig om spørgsmålet, om forvaltningen, når der stilles ydelser til rådighed for borgerne, kan kræve betaling *uden* lovgivningsmagtens bemyndigelse. Men netop i denne konklusion må ligge, at forfatteren *ikke* er af den opfattelse, at gebyrfastsættelse som et almindeligt akcepteret princip i forvaltningsretten kræver lovhjemmel i *alle* tilfælde.

Netop fordi retstilstanden er uklar, er Finansministeriets cirkulære ikke udformet som et krav om generel brugerbetaling, men om gebyr for nogle særlige ekspeditioner i det omfang, hvor dette er muligt.

»Særlige ekspeditioner« er som ovenfor anført begrebsmæssigt beskrevet i cirkulærets pkt. 1. Herudover er der i et bilag til cirkulæret opregnet en række områder, som kan tjene som inspiration for de myndigheder, der skal i gang med at overveje, hvor der hensigtsmæssigt kan indføres gebyr. Denne opregning er ikke udtømmende, men netop kun eksempler til inspiration på, hvad der menes med de »særlige ekspeditioner«, som er cirkulærets emne.

Finansministeriet har ingen bemærkninger til den omtale af enkelte af eksemplerne, som findes i ombudsmandens brev. Som herved påvist af ombudsmanden, vil der på nogle områder kræves lovhjemmel for gebyrfastsættelse, og svaret herpå må være, at ministerierne så må overveje, om sådan lovhjemmel skal søges, eller om man vil finde andre områder, hvor betaling kan kræves, uden at lovhjemmel er nødvendig.«

I skrivelse af 17. februar 1988 udtalte jeg herefter følgende over for Finansministeriet:

»I skrivelse af 18. januar 1988 anmodede jeg Finansministeriet om en redegørelse for det retlige grundlag for opkrævning af gebyrer, således som det var kommet til udtryk i Finansministeriets cirkulære af 9. november 1987 om statslige myndigheders fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner mv.

Finansministeriet har i skrivelse af 28. januar 1988 besvaret min anmodning. Besvarelsen kredser om to hovedspørgsmål:

1. Det almindelige hjemmelskrav, for så vidt angår gebyropkrævning.
2. Cirkulærets udformning set i relation til besvarelsen af 1.

Jeg finder problemstillingen dækkende for min undersøgelse i sagen og skal om de to spørgsmål, på baggrund af Finansministeriets redegørelse, udtale følgende:

ad 1. Hjemmelsspørgsmålet

Jeg må fastholde det standpunkt, jeg gav udtryk for i min skrivelse af 18. januar 1988, og hvorefter det er den almindelige opfattelse i den juridiske litteratur, at gebyropkrævning i tilfælde som de, der er omtalt i min skrivelse, kræver lovhjemmel. Opfattelsen er bl.a. kommet til udtryk i Justitsministeriets vejledning om udarbejdelse af administrative forskrifter, og lovgivningspraksis er, som også anført i min skrivelse, i overensstemmelse hermed.

Særlig om Finansministeriets henvisning til Bent Christensens fremstilling »Forvaltningsret. Forvaltningens opgaver og organisation«, 1987, s. 74 f., skal jeg bemærke, at de her anførte betragtninger om hjemmelsspørgsmålet ikke har relation til den form for forvaltningsvirksomhed, som jeg pegede på i min skrivelse af 18. januar 1988. Jeg pegede på en række af de i bilaget til cirkulæret anførte eksempler på »Godkendelse efter ansøgning«, hvor der ifølge cirkulæret bør pålægges gebyr. Det drejer sig bl.a. om tilladelse til navneændring, separations- og skilsmissebevillinger og godkendelse af særligt forurenende virksomheder. De nævnte ekspeditioner har karakter af afgørelser i sædvanlig forvaltningsretlig forstand. Det vil sige, forvaltningen virker gennem udstedelse af retsakter, der indeholder myndighedens ensidige bestemmelse over for borgeren om, hvad der er eller skal være ret i det foreliggende tilfælde. Bent Christensens betragtninger, herunder om usikkerheden ved-

rørende behovet for lovhjemmel, findes under overskriften »Aftaler« (s. 73). De angår den særlige aftale eller aftaleliggende situation, der foreligger, hvor forvaltningen stiller en ydelse, normalt af faktisk karakter, til rådighed for borgerne, og som modydelse forlanger betaling. Det er i de omhandlede situationer principielt en frivillig sag, om borgeren vil have ydelsen fra det offentlige. For så vidt der tales om retsfastsættelse i form af aftale, er det en retsfastsættelse, som foretages af parterne i forening.

Når hjemmelsspørgsmålet er mere usikkert i disse situationer, skyldes det netop aftalekarakteren og det her forudsatte frivillighedsmoment sammenholdt med, at borgeren får et faktisk gode fra forvaltningen, som modsvarer betalingen.

Det almindelige hjemmelskrav i afgørelsestilfældene skal ses i lyset af, at borgerne her er tvunget til at søge vedkommende forvaltningsmyndighed om tilladelse til en ønsket tilstand eller virksomhed. Der er i givet fald tale om at opkræve betaling for opfyldelse af en lovmæssig pligt. Det reelle indhold af det retlige hjemmelskrav i disse tilfælde er at sikre, at lovgivningsmagtens bemyndigelse foreligger til gebyropkrævningen.

Jeg er enig i, at der i aftalesituationer (på områder, hvor lovgivningen ikke bygger på en forudsætning om, at forvaltningens ydelser normalt skal være gratis, og) hvor der med rimelighed kan tales om ligevægt mellem betaling og ydelse, ikke kan stilles så store krav til lovgivningsmagtens bemyndigelse. Det kan heller ikke give mig anledning til bemærkninger, at Finansministeriet har lagt til grund, at der uden lovhjemmel kan opkræves gebyr for rykkerskrivelser ved forsen betaling og i visse tilfælde, hvor det offentlige må reproducere bortkomne bevisdokumenter og lignende. Jeg har valgt at koncentrere min undersøgelse om tilfælde, hvor der efter min opfattelse utvivlsomt kræves lovhjemmel for opkrævning af gebyr.

ad 2. Cirkulærets udformning

Selv om Finansministeriet har bekræftet, at cirkulæret hviler på en besvarelse af det grundlæggende hjemmelsspørgsmål, som afviger fra den, jeg har givet udtryk for, har ministeriet henvist til nogle forbehold i cirkulærets udformning, som skulle kunne for-

ene indholdet med et strengere hjemmels-synspunkt. Finansministeriet har således anført,

a) at cirkulæret lægger op til administrativ gebyropkrævning i »videst muligt omfang«. Begrænsninger i omfanget kan fremgå af gældende lovgivning. Det kan fremgå på den måde, at myndigheden ved lov er pålagt at udlevere materiale og oplysninger vederlagsfrit, jf. det udtrykkelige forbehold herom i cirkulærets punkt 1.

Jeg har været opmærksom på disse forbehold i cirkulærets tekst. Allerede på grund af udtrykket »materiale og oplysninger« har jeg ikke fundet, at det kunne have nogen betydning i relation til de nævnte eksempler, der alle drejer sig om afgørelser.

Der findes enkelte, formentlig ret fåtallige eksempler på, at en myndighed udtrykkeligt ved lov eller bekendtgørelse er pålagt at foretage visse ekspeditioner uden at opkræve gebyr herfor. Et eksempel er separations- og skilsmissebevillinger som omtalt i min skrivelse af 18. januar 1988.

Normalt forholder lovgivningsmagten sig udtrykkeligt til gebyrspørgsmålet alene i den form, at der i loven gives (positiv) hjemmel til gebyropkrævning for nærmere angivne ekspeditioner.

Det forbehold, som er anført i cirkulærets punkt 1, har således – også hvis det antages at omfatte afgørelser – efter min mening kun en meget begrænset rækkevidde.

Det følger af de almindelige hjemmels-synspunkter, jeg har anført ovenfor, at der *ikke* kan sluttes modsætningsvis fra det forhold, at lovgivningsmagten ikke har forbudt gebyropkrævning, til, at gebyropkrævning da skulle være tilladt ved administrativ foranstaltning. Det centrale i hjemmelskravet er kravet om, at der skal foreligge en bemyndigelse fra lovgivningsmagten. Hvor en sådan bemyndigelse ikke foreligger, er administrationen afskåret fra at opkræve gebyr.

For så vidt Finansministeriet mener, at forbeholdet »i videst muligt omfang« også omfatter de begrænsninger i gebyropkrævningen, der følger af det almindeligt gældende hjemmelskrav, må jeg bemærke, at dette ikke fremgår af cirkulærets tekst. En sådan begrænsning ville da også i nogen grad stride mod den generelle opfattelse af

hjemmelsspørgsmålet, som Finansministeriet har givet udtryk for over for mig.

Finansministeriet har videre anført,

b) at de i bilaget anførte eksempler alene skal tjene som inspiration for myndighederne – til nærmere overvejelse af, om gebyr bør fastsættes, og om der i den forbindelse eventuelt skal søges lovhjemmel.

Cirkulæret tilskynder statslige myndigheder til opkrævning af gebyrer for særlige ekspeditioner. Særlige ekspeditioner defineres i cirkulæret som »administrative ydelser, der rækker ud over de primære opgaver«.

Der er ikke i cirkulæret nogen nærmere forklaring på, hvad der menes med særlige ekspeditioner til forskel fra almindelige eller primære ekspeditioner, hvor der ikke skal opkræves gebyr. Grænsedragningen er selv sagt central for cirkulærets formål for de berørte myndigheder og senere for de berørte borgere. Det indebærer, at der naturligt vil blive lagt afgørende vægt på den illustration af cirkulærets område, som fremgår af eksemplerne i bilaget. Disse må derfor – i det mindste – forstås som Finansministeriets bidrag til klargøring af, hvilke former for forvaltningsvirksomhed der i almindelighed bør opkræves gebyr for.

Hertil kommer, at cirkulæret omtaler den virksomhed, der er anført i bilaget, som eksempler på forvaltningsekspeditioner, der »er pålagt eller . . . bør pålægges gebyr«. Jeg finder ikke, at denne sprogbrug harmonerer med Finansministeriets nu udtalte standpunkt om, at eksemplerne blot er anført som »inspiration« for de berørte myndigheder.

Endelig rummer cirkulærets punkt 5, jf. sætningen »ekspeditioner, som . . . i medfør af dette cirkulære bør pålægges gebyr«, en udtryksmåde, som efter min opfattelse er vildledende i forhold til det almindeligt gældende krav om lovhjemmel for gebyropkrævning, i hvert fald for så vidt angår de eksempler, jeg har koncentreret min undersøgelse om.

Finansministeriet har ikke nogen almindelig instruktionsbeføjelse over for andre ministerier og myndigheder uden for Finansministeriets område med hensyn til de dispositioner, der er omhandlet i cirkulæret. Uanset dette går jeg ud fra, at cirkulæret faktisk vil blive tillagt stor betydning, og at meningen er, at det skal have indflydelse på

myndighedernes dispositioner i overensstemmelse med det, der står i cirkulæret.

På den baggrund finder jeg at burde pege på, at cirkulærets indhold efter min mening er misvisende i forhold til de almindeligt gældende krav om hjemmel for gebyropkrævning, og at det således kan give anledning til opkrævning af gebyrer i tilfælde, hvor der ikke foreligger fornøden lovhjemmel herfor.«

Under henvisning til ombudsmandslovens § 11 gjorde jeg samtidig med skrivelsen til Finansministeriet finansministeren og Folketingets Retsudvalg bekendt med de mangler, der efter min opfattelse forelå ved udformningen af cirkulæret.

I skrivelse af 16. marts 1988 meddelte finansministeren mig, at Finansministeriet samme dag – efter samarbejde med Justitsministeriet – havde udsendt nyt cirkulære om statslige myndigheders fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner m.v.

Cirkulæret af 16. marts 1988 havde følgende indhold:

»1. Statslige myndigheder skal i videst mulige omfang opkræve gebyr for særlige ekspeditioner.

Ved særlige ekspeditioner forstås administrative ydelser, som rækker udover myndighedernes primære opgaver.

2. Fastsættelse af gebyr for de af dette cirkulære omfattede særlige ekspeditioner vil ofte forudsætte lovhjemmel. I tilfælde, hvor fastsættelse af gebyr kræver lovhjemmel, men hvor en sådan ikke allerede findes, bør mulighederne for at gennemføre lovhjemmel undersøges. Tvilsspørgsmål om, hvorvidt et påtænkt gebyrpålæg kræver lovhjemmel, kan forelægges Justitsministeriet.

3. Fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner skal ske under hensyn til de omkostninger, der er forbundet med den særlige ydelse.

4. Statslige myndigheder skal årligt ajourføre eksisterende gebyrer i overensstemmelse med den almindelige udvikling i priser og lønninger således, at der opnås fuld omkostningsdækning for de særlige ekspeditioner.

5. Finansministeriets cirkulære af 9. november 1987 om statslige myndigheders fastsættelse af gebyr for særlige ekspeditioner og regulering af bestående gebyrer m.v. ophæves.«

Jeg meddelte på den baggrund Finansministeriet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

5. Fiskeriministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 3 sager inden for Fiskeriministeriets sagsområde.

Alle 3 sager vedrørte *departementet*; 2 af sagerne angik afgørelser, og den ene af sagerne gav anledning til kritik af departementets af-

slag på aktindsigt i korrespondance med et privat konsulentfirma; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 5-1.

5-1. *Udtalt, at Fiskeriministeriet burde have givet en journalist aktindsigt i en konsulentrapport og i brevveksling med konsulentfirmaet, da materialet ikke kunne undtages fra aktindsigt som internt arbejdsmateriale eller af hensyn til planlægningsvirksomhed. Det gjaldt også den del af materialet, som indeholdt navne på ansatte, der havde medvirket i konsulentfirmaets undersøgelse om ny struktur og lederudvikling i Fiskerikontrollen.*

Udtalt, at forvaltningslovens krav om begrundelse også omfatter afgørelser om aktindsigt. Kritiseret, at Fiskeriministeriets afgørelse om afslag på aktindsigt i dokumenter med navneoplysninger ikke indeholdt en henvisning til de retsregler, der dannede grundlag for afgørelsen. (J. nr. 1987-174-37).

Journalist A indgav klage vedrørende Fiskeriministeriets behandling af hans anmodning om aktindsigt i en struktursag om Fiskerikontrollen m.v.

Under min behandling af sagen – hvor ministeriet delvis imødekom A's anmodning om aktindsigt – fastholdt A sin klage over, at ministeriet på intet tidspunkt havde givet ham fuld aktindsigt eller oplyst om materialets omfang.

A fastholdt endvidere en klage over den af ministeriet meddelte begrundelse for delvis offentliggørelse af materialet («den interesse, der har været om Fiskerikontrollen», »at der ikke helt unødigt sker en mytedannelse omkring Fiskerikontrollen»). Så vidt jeg forstod, mente A, at offentliggørelsen skyldtes Fiskeriministeriets erkendelse af, at ministeriet efter offentlighedsloven havde pligt til at imødekomme A's anmodning om aktindsigt.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Fiskeriministeriet den 9. januar 1987 under en telefonsamtale meddelte A afslag på hans anmodning om aktindsigt i korrespondance mellem Fiskeriministeriet og konsulentfirmaet Mercuri Urval A/S.

Under henvisning hertil gentog A i en skrivelse af 9. januar 1987 til Fiskeriministeriet sin anmodning om aktindsigt. A anførte, at han ønskede »kopi eller adgang til gennemsyn af al korrespondance, rapporter m.v. mellem Fiskeriministeriet, Fiskerikontrollen og firmaet Mercuri Urval A/S i perioden fra den 1.1.1986 til d.d.

Herudover også notater og referater fra mundtlige forhandlinger.«

I skrivelse af 19. januar 1987 meddelte Fiskeriministeriet A afslag på anmodningen om aktindsigt. Ministeriet bemærkede, at der var

tale om materiale, der indgik i ministeriets planlægning af en ny struktur for Fiskerikontrollen, herunder overvejelser vedrørende prioritering af og udøvelse af fiskerikontrol, og henviste til § 13, stk. 1, nr. 4, i offentlighedsloven. Ministeriet bemærkede yderligere, at planlægningsarbejdet endnu var i en forberedende fase.

Den 22. januar 1987 anmodede medlem af Folketinget, Steen Gade, justitsministeren om at besvare et folketingsspørgsmål i sagen. Steen Gade spurgte, om ministeren ville bede ministeriets lovkontor om en vurdering i relation til den nye offentlighedslov af fiskeriministerens beslutning om at nægte offentliggørelse af en rapport om Fiskerikontrollen, udarbejdet af et privat firma, Mercuri Urval.

I en skrivelse af 23. januar 1987 meddelte fiskeriministeren medlemmerne af Folketingets Landbrugs- og Fiskeriudvalg, at ministeren samme dag – foranlediget af den interesse, der havde været om Fiskerikontrollen – havde besluttet at lade de væsentligste dele af Mercuri Urval-rapporten komme til offentlighedens kendskab. Fiskeriministeren måtte lægge vægt på, at der ikke helt unødigt skete en mytedannelse omkring Fiskerikontrollen. Det var ministerens opfattelse, at der burde være åbenhed omkring Fiskerikontrollen, og at det derfor ville være forkert, hvis der på grund af en rapport skulle fremkomme en uberettiget kritik for hemmelighedskræmmeri.

Efter det oplyste fik A samme dag »under hånden« tilsendt et eksemplar af rapporten fra ministersekretæren i Fiskeriministeriet.

Den 26. januar 1987 klagede A til mig over Fiskeriministeriets afgørelse i skrivelsen af 19. januar 1987. A sendte samtidig en kopi af sin klage til bl.a. fiskeriministeren.

I skrivelse af 28. januar 1987 meddelte Fiskeriministeriet A følgende:

»Under henvisning til tidligere korrespondance om Mercuri Urval-rapporten om Fiskerikontrollen skal man meddele, at Fiskeriministeriet efter nærmere overvejelse og foranlediget af den interesse, der har været om Fiskerikontrollen – har besluttet at lade den rapport, der er udarbejdet af et privat konsulentfirma, komme til offentlighedens kundskab.

Derfor fremsendes hoslagt den anmodede rapport fra Mercuri Urval i sin helhed (bortset fra bilag 3, som er en fortegnelse over navne) samt korrespondance med firmaet siden 1. ja-

nuar 1986 uden navnehenvvisninger. Endelig vedlægges kopi af 3 interne rapporter, som er udarbejdet i ministeriet. Det understreges, at der ikke p.t. er truffet beslutning om de i rapporterne stillede forslag.«

Samme dag anmodede jeg Fiskeriministeriet om en udtalelse i anledning af A's klage.

I skrivelse af 29. januar 1987 besvarede justitsministeren medlem af Folketinget Steen Gades spørgsmål i sagen. Ministeren oplyste, at det var Justitsministeriets opfattelse, at rapporten ikke kunne undtages fra aktindsigt.

I skrivelse af 14. februar 1987 til mig klagede A bl.a. over, at Fiskeriministeriet havde tilbageholdt rapportens bilag 3.

I den anledning meddelte jeg A i en skrivel-se af 23. februar 1987, at jeg havde fundet det rettest at oversende A's skrivelse af 14. februar 1987 til Fiskeriministeriet med henblik på, at ministeriet meddelte A en afgørelse i anledning af hans anmodning om aktindsigt i rapportens bilag 3.

Under henvisning hertil meddelte Fiskeriministeriet A i skrivelse af 19. marts 1987 aktindsigt i rapportens bilag 3.

I skrivelse af 6. april 1987 til mig fastholdt A sin klage over Fiskeriministeriets behandling af sagen.

I skrivelse af 2. juni 1987 udtalte Fiskeriministeriet bl.a. følgende:

» . . .

I forbindelse med en redegørelse for hændelsesforløbet skal i første omgang bemærkes, at anmodningen om aktindsigt af 9. januar 1987 er meget bredt formuleret og i princippet kan omfatte akter fra flere sager. Man fandt det derfor nødvendigt i forbindelse med overvejelserne at afgrænse sagsområdet. Da man havde fået det indtryk, at interessen herved samlede sig omkring struktursagen, skønnede man yderligere, at det måtte dreje sig om korrespondance m.v. i relation til indholdet i strukturrapporten og ikke fakturaer fra Mercuri Urval o.lign.

I forbindelse hermed skal yderligere bemærkes, at man har fortolket anmodningen derhen, at den relevante korrespondance er korrespondancen mellem Fiskeriministeriet/Fiskerikontrollen på den ene side og Mercuri Urval på den anden side.

Intern korrespondance mellem Fiskeriministeriet og Fiskerikontrollen er på denne baggrund ikke anset for omfattet af anmodningen.

Efter det oprindelige afslag blev det besluttet at udlevere en del af det ønskede materiale bortset fra navnehenvisninger, jf. skrivelse af 28. januar 1987.

At man i forbindelse hermed tilbageholdt materiale indeholdende navnelister, skyldtes ønsket om at beskytte ansatte i Fiskeriministeriet, der var blevet inddraget i arbejdet omkring strukturomlægningen under forudsætning af, at de over for Mercuri Urval kunne udtale sig under så frie og uafhængige forhold som muligt. Man fandt det således betænkeligt, at der blev åbnet mulighed for, at medarbejdere, som havde grund til at tro, at deres medvirken var afsluttet, kunne risikere yderligere at blive inddraget i anden sammenhæng.

Inden man herefter svarede ombudsmanden, der nu var inddraget i sagen, fremkom en henstilling fra denne af 23. februar 1987 efter anmodning fra (A) om, at man skulle overveje at udlevere rapportens bilag 3: navnelisten. Dette blev betraget som en ny anmodning, der medførte, at man fandt anledning til at se bort fra den oprindelige.

Herefter udleverede man den 19. marts 1987 navnelisten. Man fandt herefter ikke anledning til at foretage sig yderligere, idet man antog, at sagen nu var afsluttet.

Fiskeriministeriet har i forbindelse med behandlingen af sagen ikke søgt at forhale denne eller vildlede (A). Man har under hensyntagen til ministeriet som helhed og specielt de involverede medarbejdere handlet forsigtigt for ikke at påføre specielt medarbejderne nogen skade, ligesom man i den senere del af fasen løbende har været i kontakt med ombudsmanden for at sikre, at man behandlede sagen korrekt.«

I skrivelse af 10. november 1987 anmodede jeg Fiskeriministeriet om supplerende oplysninger. Så vidt jeg forstod, havde A ikke fået indsigt i hele det materiale fra struktursagerne, jeg havde modtaget. Under henvisning hertil anmodede jeg ministeriet om nærmere at angive, hvilke dokumenter A ikke fik aktindsigt i. Endvidere anmodede jeg om oplysning om, med hvilken begrundelse de enkelte dokumenter eller dele af dem blev undtaget fra aktindsigt.

Fiskeriministeriet svarede i skrivelse af 29. marts 1988. I et omslag vedlagde Fiskeriministeriet den del af korrespondancen mellem Fiskeriministeriet og Mercuri Urval, som indeholdt navnehenvisninger, og som ministeriet ikke på noget tidspunkt havde givet A aktindsigt i.

Omslaget indeholdt følgende:

1. Skrivelse af 9. januar 1986 med bilag fra Fiskeriministeriet til chefkonsulent B, Mercuri Urval. Skrivelsen indeholdt navne på de personer, som ministeriet fandt burde medvirke i undersøgelser. Bilagene omfattede ajourførte personalelister for skibene og Fiskerikontrollen samt en adresseliste.

2. Skrivelser af 9. januar 1986 fra Fiskeriministeriet til 10 personer, der skulle deltage i projektet vedrørende lederudvikling. Skrivelserne var vedlagt kopi af en skrivelse om »samarbejdet mellem Fiskeriministeriet og Mercuri Urval A/S« (strukturrapportens bilag 2).

3. Skrivelse af 10. januar 1986 fra Mercuri Urval til Fiskeriministeriet vedrørende gennemførelsen af de to projekter om henholdsvis struktur- og lederudvikling. Skrivelsen indeholdt en bekræftelse af telefonisk indgåede aftaler om samtaler med en række personer i ministeriet. Som bilag var vedlagt 5 udkast til skrivelser til enkelte medarbejdere vedrørende indkaldelser til gennemførelse af test.

4. Fiskeriministeriets skrivelse af 21. januar 1986 til Mercuri Urval vedrørende en tilføjelse til listen over personer, der skulle testes med henblik på lederegenskaber.

5. Udateret rejse/tidsplan for Mercuri Urvals undersøgelser i perioden fra den 15. januar til den 21. februar 1986. Planen indeholdt navne på deltagere i samtaler.

I udtalelsen af 29. marts 1988 bemærkede ministeriet, at man i første omgang ikke udleverede materiale indeholdende navnehenvisninger. Da ministeriet senere udleverede rapportens bilag 3, betragtede man dette som imødekommelse af en ny anordning, der blev efterkommet, »hvorfor man ikke anså det for nødvendigt at udlevere den resterende del af korrespondancen med navnehenvisninger«.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»1. Afslagene på aktindsigt

Det fremgår af justitsministerens besvarelse den 29. januar 1987 af folketingsspørgsmålet fra medlem af Folketinget, Steen Gade, at det er Justitsministeriets opfattelse, at der ikke i offentlighedslovens § 7 var hjemmel til at undtage Mercuri Urval-rapporten fra aktindsigt som et internt arbejdsdokument. Endvidere kunne de hensyn til det offentliges kontrolvirksomhed, der er nævnt i offentlighedslovens § 13, stk. 1, nr. 4, ikke efter Justitsministeriets opfattelse begrunde, at dele af rapporten blev undtaget fra aktindsigt.

Disse vurderinger, der efter min opfattelse også må gælde rapportens bilag, herunder bilag 3, med navneoplysninger, er jeg enig i.

Fiskeriministeriet burde således efter min opfattelse allerede ved afgørelsen af 19. januar 1987 have imødekommet Deres anmodning om aktindsigt.

Jeg har gjort Fiskeriministeriet bekendt med min opfattelse.

Da Fiskeriministeriet under sagsforløbet har erkendt dette og udleveret materialet, finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre vedrørende dette spørgsmål. Med hensyn til den manglende udlevering af den resterende del af korrespondancen med navnehenvisninger henviser jeg til det nedenfor anførte.

2. Den manglende udlevering af korrespondancen med navnehenvisninger

På baggrund af Fiskeriministeriets afgørelse i skrivelsen af 28. januar 1987 finder jeg at kunne lægge til grund, at korrespondancen med navnehenvisninger alene blev tilbageholdt på grund af navneoplysningerne, det vil sige med samme begrundelse som for tilbageholdelsen af navnefortegnelsen i rapportens bilag 3.

Ved afgørelsen af 19. marts 1987 erkendte ministeriet, at der ikke var hjemmel for at tilbageholde bilag 3 af hensyn til navneoplysningerne.

På den baggrund ville det efter min opfattelse have været rigtigst, at ministeriet samtidig havde tilsendt Dem korrespondancen med navnehenvisninger.

Jeg henviser herved til, at ministeriet da på grundlag af det forudgående sagsforløb – senest Deres skrivelse af 14. februar 1987 – burde være klar over, at De fortsat ønskede Deres anmodning om aktindsigt efterkommet fuldt ud.

Jeg har gjort Fiskeriministeriet bekendt med min opfattelse.

Da jeg går ud fra, at De ikke nu har nogen interesse i at få indsigt i den omhandlede korrespondance med navnehenvisninger, har jeg ikke foretaget videre vedrørende dette spørgsmål.

3. Ministeriets begrundelser vedrørende aktindsigt

Efter forvaltningslovens § 22 skal en afgørelse, når den meddeles skriftligt, være ledsaget af en begrundelse, medmindre afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold.

Kravet om begrundelse omfatter også afgørelser om aktindsigt, såfremt begæringen om aktindsigt ikke imødekommes fuldt ud, jf. vejledningen til forvaltningsloven, punkt 98, og vejledningen til offentlighedsloven, punkt 48.

Efter forvaltningslovens § 24, stk. 1, skal en begrundelse for en afgørelse indeholde en henvisning til de retsregler, i henhold til hvilke afgørelsen er truffet.

Udformningen af begrundelsen i Fiskeriministeriets første afgørelse om afslag i skrivelsen af 19. januar 1987 til Dem kan på den baggrund ikke give mig anledning til bemærkninger.

Derimod findes der ikke i Finansministeriets anden afgørelse i skrivelsen af 28. januar 1987 til Dem nogen henvisning til de retsregler, i henhold til hvilke ministeriets afslag på aktindsigt i dokumenter med navneoplysninger er meddelt. Begrundelsen opfylder for så vidt ikke bestemmelsen i forvaltningslovens § 24, stk. 1.

Jeg har gjort ministeriet bekendt med min opfattelse.

Ministeriets tredje afgørelse i skrivelsen af 19. marts 1987 til Dem imødekommer fuldt ud Deres anmodning om aktindsigt i rapportens bilag 3. Ministeriet var for så vidt ikke forpligtet til at begrunde denne afgørelse, jf. forvaltningslovens § 22.«

6. Forsvarsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 2 sager inden for Forsvarsministeriets sagsområde. Begge sager angik afgørelser, som *departementet* havde truffet.

7. Indenrigsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 14, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 14 sager inden for Indenrigsministeriets sagsområde.

Af de 14 sager angik 10 sager *departementet*. 1 af sagerne, som gav anledning til henstilling om ved lejlighed at søge en lovbestemmelse præciseret, angik det generelle spørgsmål om den sproglige udformning af dispensationsbestemmelsen i § 1, stk. 4; i lov nr. 646 af 19. december 1984 om lån til betaling af ejendoms-skatte.

7 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet, medens de resterende 2 sager

angik sagsbehandlingsspørgsmål. 1 af sagerne, der er omtalt nedenfor som sag nr. 7-1, gav anledning til kritik af sagsbehandlingen i forbindelse med en afskedigelse.

1 sag vedrørte et *statsamt*, og sagen gav anledning til kritik af sagsbehandlingen.

De resterende 3 sager angik afgørelser, som *tilsynsråd* havde truffet.

7-1. *Udtalt, at en overenskomstansat 1. reservelæge ved et amtskommunalt sygehus, inden han blev afskediget på grund af samarbejdsvanskeligheder, burde have haft lejlighed til at udtale sig om afskedigelsesgrundlaget. Det måtte anses som en fejl, at lægen ikke inden afskedigelsen fik forelagt kopi af sygehusinspektørens referat af et møde om afskedigelsen, han selv havde deltaget i, samt kopi af indstillingsskrivelser fra sygehuset til amtskommunens centralforvaltning. Indenrigsministeriet burde som kommunal tilsynsmyndighed have bemærket dette over for amtskommunen. (J. nr. 1986-47-42).*

A klagede til ombudsmanden over Indenrigsministeriets afgørelse af 11. marts 1986 vedrørende Nordjyllands Amtskommunes beslutning om at afskedige ham fra stillingen som 1. reservelæge ved X Sygehus.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A ved ansættelsesbrev af 1. august 1984 blev ansat som 1. reservelæge på X Sygehus, medicinsk afdeling. Ansættelsen skete for perioden fra den 1. september 1984 til den 31. august 1989 på de vilkår, der var indeholdt i overens-

komsten mellem Amtsrådsforeningen i Danmark og Foreningen af yngre Læger.

I en skrivelse af 12. april 1985 rettede A henvendelse til amtssygehusdirektøren med klage over »nogle forhold, herunder at jeg er truet med opsigelse«.

I skrivelsen redegjorde A detaljeret for nogle episoder, hvor uenighed mellem ham og overlægerne på afdelingen, navnlig overlæge B, om patientbehandlingen havde udviklet sig til verbale sammenstød og ført til kritik af hans arbejde. A følte, at han blev truet med opsigelse, fordi han ikke var enig med overlægerne (B) og

(C) i de anvendte behandlingsmetoder. Sammenstødene, som blev stadig heftigere, strakte sig over en periode fra januar 1985 til udgangen af marts 1985. På et møde den 27. marts 1985 med overlæge B meddelte A, at han ikke fremover ville tale med ham uden at have vidner med. Samme dag blev A af overlæge C opfordret til selv at søge sin afsked på grund af generel utilfredshed med A's arbejde på afdelingen. A blev samtidig reelt frataget sin stilling som 1. reservelæge og fik vagtskema som en yngre læge.

Afslutningsvis i skrivelsen bad A om en »skriftlig begrundelse for den truende opsigelse og en undersøgelse af, hvor meget af det, der allerede er sket, der er lovligt og rimeligt«.

Amtssygehusedirektøren videresendte med skrivelse af 24. april 1985 A's brev til sygehusinspektøren for X Sygehus, hvorunder sagen henhørte.

Sygehusinspektøren sendte den 25. april 1985 A følgende brev:

»Fra sygehusforvaltningen har jeg modtaget din klage af 12.04.85 vedr. forskellige forhold vedr. dit forhold til overlægerne på medicinsk afdeling.

I denne anledning skal jeg anmode dig om at komme til stede ved et møde på mit kontor onsdag 01.05.85 kl. 13.00.

Overlægerne og reservelægernes tillidsrepræsentant vil deltage i mødet.«

Fra mødet foreligger dels et referat af 2. maj 1985, udfærdiget af sygehusinspektøren, dels et referat, der er indeholdt i en skrivelse af 7. maj 1985, A sendte til amtssygehusedirektøren.

Sygehusinspektøren refererede mødets forløb således:

»En kort drøftelse af klagen og de forhold, der ligger forud, gav mig et klart indtryk af, at (A's) situationsbedømmelse er meget usikker. Det var svært at holde samtalen på det konkrete plan – (A) gav udtryk for, at han ønskede, at man holdt sig til de store linier, men talte selv om detaljerne – og samtalen gav ikke større håb om, at ansættelsesforholdet som 1. reservelæge kan fortsætte på en rimelig måde.

Sygehuset tilbød (A) den forsøgsordning, at han kan overgå til ansættelse som reservelæge, og at sygehuset vil gøre et ihærdigt forsøg på at få samarbejdet til at glide, således at afskedigelse kan undgås.

Efter at (A) og (A's tillidsmand) havde drøftet dette i enrum, meddelte (A), at han ønskede

at fortsætte som 1. reservelæge og ikke kunne tage imod tilbuddet.

Jeg anmodede herefter overlægerne om at udarbejde begrundet indstilling om afsked, og jeg gjorde (A) opmærksom på reglerne i overenskomstens § 32. På forespørgsel tilkendegav (A's tillidsmand), at han finder sagen korrekt behandlet fra sygehusets side, hvorimod (A) var noget i tvivl.«

I skrivelsen af 7. maj 1985 til amtssygehusedirektøren gengav A mødeforløbet således:

»Tidligt under mødet forklarede inspektør . . . , at han ikke kunne afskedige 2 overlæger; men at han ud fra sit kendskab til dem og efter at have læst min klage havde en stærk opfattelse af, at fejlen lå hos mig, og senere forklarede han på samme grundlag, at det blev mig, der måtte afskediges. Jeg gjorde opmærksom på, at han havde påtaleret over for overlægerne, og at mødet mere var formelt end reelt, idet det fremgik af det nævnte, at beslutningen om afskedigelse var taget på forhånd, og (sygehusinspektøren) vedgik, at han havde fået nogen orientering, allerede inden han modtog min klage. Det var derfor, jeg havde sendt den til Dem.

En forespørgsel om, hvorvidt det kunne komme til at gå, blev besvaret med tavshed fra overlægerne, men ikke fra mig. Det nye på mødet var et tilbud til mig om at give afkald på min stilling som 1. reservelæge og i stedet arbejde som reservelæge, idet man så ville prøve at få det til at gå; men opsigelse kunne stadig blive aktuel. Jeg sagde, at jeg ønskede at fortsætte som 1. reservelæge og fik at vide, at jeg kunne forvente at blive afskediget.«

I en skrivelse af 2. maj 1985 til inspektøren for X Sygehus indstillede overlægerne C og B, at A blev afskediget som 1. reservelæge. Overlægerne anførte herved:

»Under henvisning til vort møde den 1.5.1985 på Deres kontor i anledning af den af 1. reservelæge (A) indsendte klage, skal undertegnede overlæger herved indstille, at 1. reservelæge (A) afskediges.

(A) har under hele sin ansættelse ved medicinsk afdeling, (X) Sygehus, givet anledning til samarbejdsproblemer. Han har en uheldig evne, især når han er i pressede situationer, fx på vagter, til at virke usikker og miste overblikket, hvilket har givet anledning til utilfredshed udtrykt gennem klager fra patienter, pårørende og personale. Hertil kommer, at (A) under hele ansættelsesforløbet har udtrykt en usædvanlig

negativ holdning over for afdelingens almindelige behandlingsprincipper og over for overlægerne lægefaglige kompetence i særdeleshed. Vi har ved flere samtaler forsøgt at få (A) til at ændre disse forhold, men (A) har været meget vanskelig at tilrettevise, idet han opfatter alt som trusler. Resultatet af samtalerne har derfor ikke medført andet, end at vi nu kun kan tale med (A) i vidners nærvær, hvilket er en umulig situation i det daglige arbejde på afdelingen. Som konsekvens heraf har vi primært anmodet (A) om at søge anden stilling samt ændret hans funktion fra bagvagt til forvagt.

Ved mødet den 1.5.1985 tilbød vi (A) at fortsætte som almindelig reservelæge, hvilket han afslog. Vi ser derfor ingen anden mulighed end at anmode om, at (A) afskediges fra sin stilling som 1. reservelæge ved medicinsk afdeling, (X) Sygehus.«

I skrivelsen af 7. maj 1985 klagede A til amtsygehusdirektøren over forløbet af mødet den 1. maj 1985. Desuden bad han om direktørens stillingtagen til hans klage af 12. april 1985.

Ved skrivelse af 13. maj 1985 indstillede sygehusinspektøren til amtskommunens sygehusforvaltning, at A blev afskediget med 3 måneders varsel. Som grundlag for indstillingen henviste sygehusinspektøren dels til de oplysninger, som fremgik af hans referat af mødet den 1. maj 1985, dels til overlægerne indstilling af 2. maj 1985.

På møde den 4. juni 1985 vedtog amtsrådets sygehusudvalg at tiltræde indstillingen, som derpå blev videresendt til økonomiudvalget. Økonomiudvalget tiltrådte indstillingen den 24. juni 1985.

Som grundlag for økonomiudvalgets og sygehusudvalgets beslutninger forelå A's klageskrivelse af 12. april 1985 til amtssygehusdirektøren, sygehusinspektørens indstilling af 13. maj 1985 samt overlægerne indstilling af 2. maj 1985.

I skrivelse af 28. juni 1985 meddelte sygehusdirektøren A afsked med virkning fra den 30. september 1985.

I skrivelse af 3. juli 1985 anmodede A X's sygehusadministration om at få en skriftlig begrundelse for afskedigelsen.

Sygehusinspektøren svarede ved den 8. juli 1985 at sende A kopier af overlægerne indstillingsskrivelse af 2. maj 1985 og af inspektørens skrivelse af 13. maj 1985 til sygehusudvalget.

Den 30. juli 1985 opsagde A selv sin stilling med fratræden den 1. september 1985.

I skrivelse af 7. september 1985 indgav A klage til Indenrigsministeriet over den måde, han var blevet behandlet på af amtskommunen.

A fandt, at amtskommunens afgørelse om at afskedige ham var fejlagtig på flere punkter. A anførte herved, at en del af de oplysninger, der var lagt til grund for amtskommunens beslutning, var urigtige. Det gjaldt således sygehusinspektørens oplysning om, at A's klage af 12. april 1985 og hans tjeneste ved medicinsk afdeling var blevet drøftet på mødet den 1. maj 1985. A henviste til det referat af mødet, der var indeholdt i hans skrivelse af 7. maj 1985 til sygehusdirektøren. Det var usandt, at man ved flere samtaler havde forsøgt af få A til at ændre opførsel. Dette havde kun været tilfældet ved én samtale. Flere af de forhold, der var nævnt i begrundelsen for afskedigelsen, var ikke blevet berørt under samtalen. Påstanden om, at A kun ville tale med overlægerne i vidners nærvær, var ligeledes usand. A ville blot ikke være alene med B på hans kontor. I øvrigt havde A først truffet denne beslutning, efter at A havde fået besked på, at han skulle væk fra afdelingen.

A klagede endvidere over, at han ikke forud for afskedigelsen havde haft lejlighed til at udtale sig om afskedigelsesgrundlaget.

I anledning af A's klage indhentede Indenrigsministeriet fra Nordjyllands Amtskommune udtalelser af 15. november 1985, 28. november 1985 og af 11. december 1985 fra henholdsvis inspektøren for Farsø Sygehus, amtskommunens sygehusforvaltning samt amtskommunens centralforvaltning.

Sygehusinspektøren afviste, at afskedigelsen var sket uden forudgående begrundelse. Han henviste herved til, at A selv i skrivelsen af 12. april 1985 havde oplyst, at »overlægerne har drøftet hans tjeneste med ham, og at han har opfattet disse samtaler som trusler om afskedigelse«. I øvrigt var afskedigelsessspørgsmålet blevet drøftet under mødet den 1. maj 1985, hvilket fremgik af referatet af 2. maj 1985.

Sygehusforvaltningen gjorde opmærksom på, at A havde fået en efterfølgende begrundelse for afskedigelsen i form af fremsendelse af kopier af overlægerne skrivelse af 2. maj 1985 samt af indstillingsskrivelsen af 13. maj 1985 til sygehusudvalget.

Centralforvaltningen anførte, at A havde fået svar på klageskrivelsen af 12. april 1985. »At svaret er kommet på en anden måde, end klageren havde forestillet sig, er en anden sag.« Centralforvaltningen kunne ikke anerkende, at der ikke var givet A nogen begrundelse for afskedigelsen. »En sådan har ligget allerede i de på sygehuset før afskedigelsen stedfundne samtaler og er efterfølgende givet skriftligt gennem de til klageren fremsendte papirer.«

Indenrigsministeriet tog stilling i skrivelse af 11. marts 1986 til A. Indledningsvis præciserede ministeriet, at ministeriet i almindelighed ingen beføjelse har til at afgøre uoverensstemmelser mellem amtskommunen og dens ansatte. Ministeriet kan alene gribe ind over for et amtsråd, der har handlet i strid med lovgivningen, herunder almindelige offentligtretlige grundsætninger, f.eks. om, at der ikke må forfølges et ulovligt formål.

På baggrund af oplysningerne om mødet den 1. maj 1985 fandt Indenrigsministeriet ikke grundlag for at antage, at der ikke havde fundet en behandling af A's klageskrivelse af 12. april 1985 sted. Efter ministeriets opfattelse havde A ikke krav på at få sin klage behandlet af amtsygehusedirektøren.

Ministeriet havde heller ikke grundlag for at antage, at A var blevet afskediget uden forud at have fået lejlighed til at udtale sig om grundlaget for den påtænkte afskedigelse.

Der var efter ministeriets opfattelse heller ikke grundlag for at antage, at der med afskedigelsen havde været forfulgt et ulovligt formål.

Der var således efter ministeriets opfattelse i det hele ikke grundlag for at antage, at Nordjyllands Amtsråd havde handlet i strid med lovgivningen eller almindelige offentligtretlige grundsætninger i forbindelse med A's afskedigelse, og ministeriet kunne derfor ikke foretage sig videre i sagen.

I A's klage til ombudsmanden henviste han til det, som han havde gjort gældende over for Indenrigsministeriet.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Indenrigsministeriets afgørelse blev truffet på grundlag af den kommunale styrelseslovs § 61, der har følgende indhold:

»Har kommunalbestyrelsen truffet en beslutning, der strider mod lovgivningen, kan tilsynsmyndigheden sætte beslutningen ud af kraft, hvis den ikke er bragt til udførelse.

Stk. 2. Unnlader kommunalbestyrelsen at udføre en foranstaltning, som den efter lovgivningen har pligt til at udføre, kan tilsynsmyndigheden pålægge de medlemmer af kommunalbestyrelsen, som er ansvarlige for undladelsen, tvangsbøder.

Stk. 3. Tilsynsmyndigheden kan anlægge erstatningssag mod et kommunalbestyrelsesmedlem, som er ansvarlig for, at kommunen er påført et tab.

Stk. 4. Tilsynsmyndigheden kan frafalde sagsanlæg mod, at det pågældende medlem inden en fastsat frist indbetaler et nærmere angivet beløb til kommunen. Ved beløbets fastsættelse kan der tages hensyn til den udviste skyld, skadens størrelse og omstændighederne i øvrigt. Dersom medlemmet indvilliger i at betale beløbet og indbetaler dette inden den fastsatte frist, kan der ikke fremsættes yderligere erstatningskrav mod den pågældende.

Stk. 5. Et medlem kan ikke unddrage sig ansvar ved at undlade at stemme.

Stk. 6. Bestemmelserne i stk. 1-5 gælder tilsvarende for: 1. Økonomiudvalget og dets medlemmer.«

Det kommunale tilsyn kontrollerer i henhold til bestemmelsen, om kommunale beslutninger er i strid med »lovgivningen«. Udtrykket dækker gældende ret i almindelighed, herunder almindelige (uskrevne) retsgrundsætninger.

Af lovens forarbejder fremgår dog, at udtrykket »lovgivning« i én henseende må forstås indskrænkende, idet tilsynets sanktioner ikke kan anvendes til gennemtvangelse af krav mod kommunen, der grunder sig på »privatretlige forpligtelser, . . . Det samme gælder ved uoverensstemmelser mellem en kommunalbestyrelse og dennes ansatte«, (Foketingstidende, 1983/84, 2. samling, tillæg A, spalte 1424).

De kommunale tilsynsmyndigheder skal således alene påse, om kommunerne i forbindelse med personaleafgørelser overholder offentligtretlige regler og grundsætninger, mens det falder uden for tilsynets opgaver at bedømme personaleretlige spørgsmål, for så vidt de må løses på grundlag af ansæt-

telseskontrakter, kollektive overenskomster eller på lignende privatretligt grundlag.

I Deres klageskrivelse til Indenrigsministeriet gjorde De gældende, at De ikke forud for afskedigelsesbeslutningen i tilstrækkelig udstrækning havde fået lejlighed til at udtale Dem om afskedigelsesgrundlaget.

Dette spørgsmål om partsmedvirken forud for afskedigelsesbeslutningen er, for så vidt angår overenskomstansat personale, ikke reguleret i lovgivningen.

I en række sager har ombudsmanden givet udtryk for den opfattelse, at der i sager om uansøgt afsked på grund af påstået uegnethed, samarbejdsvanskeligheder m.v., inden afskedigelse sker, i almindelighed bør være givet den ansatte en redegørelse, der efter omstændighederne bør være skriftlig, for grundlaget for den påtænkte afskedigelse. Der sigtes herved til en redegørelse, der angiver de forhold fra den pågældendes side, der lægges vægt på, og som, for så vidt der foreligger bevismæssige spørgsmål, angiver det bevismæssige grundlag for, at det pågældende forhold kan antages at foreligge. Endvidere bør der gives den pågældende lejlighed til herefter at fremkomme med en udtalelse, der kan indgå i grundlaget for afskedigelsesmyndighedens endelige stillingtagen. Denne opfattelse, som har en vis støtte i princippet i tjenestemandslovens §§ 20 og 31, stk. 1, og som må ses i sammenhæng med almindelige forvaltningsretlige grundsætninger vedrørende partsmedvirken (kontradiktion) i sager vedrørende bebyrdende forvaltningsafgørelser, er også lagt til grund i retspraksis, jf. herved dommene i Ugeskrift for Retsvæsen, 1971, s. 830, og 1980, s. 131 (landsrettens dom).

Ifølge de foreliggende oplysninger blev afskedigelsesgrundlaget drøftet mellem Dem og hospitalets administrative ledelse under mødet den 1. maj 1985.

For så vidt må jeg lægge til grund, at De, inden beslutningen om afskedigelse blev

truffet, havde lejlighed til at udtale Dem om afskedigelsesgrundlaget.

Efter min opfattelse ville det imidlertid have været rigtigst, og i bedre overensstemmelse med det nævnte partshøringsprincip, at De i tilslutning til drøftelserne på mødet den 1. maj 1985 havde fået tilsendt kopi af sygehusinspektørens referat fra mødet, overlægernes indstilling i skrivelse af 2. maj 1985 samt inspektørens indstilling af 13. maj 1985 til amtskommunens centralforvaltning. Disse skrivelser, som dannede grundlag for amtskommunens afgørelse, burde efter min mening have været forelagt til eventuelle kommentarer fra Deres side, inden amtskommunen traf afgørelse i sagen. Tilsvarende burde Indenrigsministeriet som tilsynsmyndighed efter min opfattelse have bemærket dette over for amtskommunen.

Jeg har gjort Indenrigsministeriet bekendt med min opfattelse.

Med hensyn til Deres klage over selve afskedigelsesgrundlaget, herunder at der ikke forelå et tilstrækkeligt holdbart eller sagligt grundlag for den fremførte kritik af Deres adfærd, må jeg henvise til det ovenfor anførte om Indenrigsministeriets begrænsede kompetence som kommunal tilsynsmyndighed. Efter de regler, der gælder for min virksomhed, kan jeg alene tage stilling til klagen i det omfang, den er bedømt af Indenrigsministeriet, det vil sige, jeg kan alene vurdere spørgsmål om afskedigelsesbeslutningens holdbarhed i offentligretlig henseende.

Som sagen foreligger oplyst for mig, finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere Indenrigsministeriets opfattelse, hvorefter amtskommunens beslutning ikke kunne give anledning til kritik på offentligretligt grundlag, herunder at der ikke var holdepunkter for at antage, at amtskommunen ved beslutning forfulgte et ulovligt formål.«

8. Industriministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 15, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 13 sager inden for Industriministeriets sagsområde.

Af de 13 sager vedrørte de 11 sager *departementet*. 1 af sagerne angik det generelle spørgsmål om departementets praksis med hensyn til aldersgrænse ved udnævnelse af repræsentanter i bestyrelser for banker og sparekasser. De resterende 10 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet, og 1 af sagerne, som angik en indlånerforenings adgang til aktind-

sigt i banktilsynets sag vedrørende 6. Juli Banken, gav anledning til kritik; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 8-1.

1 sag angik en afgørelse, som *Monopoltilsynet* havde truffet, og den resterende sag angik en afgørelse, som *Eksportkreditrådet* havde truffet.

8-1. *Udtalt, at Indlånerforeningen i 6. Juli Banken burde have været anset for part – og dermed berettiget til aktindsigt efter forvaltningslovens regler – i Bank- og Sparekassetilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning for 6. Juli Banken. (J. nr. 1987-688-39)*

Advokat A klagede som advokat for Indlånerforeningen i 6. Juli Banken over Industriministeriets afgørelse af 12. maj 1987, hvorved ministeriet tiltrådte Tilsynet med Banker og Sparekassers afgørelse af 20. april 1987 om at afvise en begæring fra A om aktindsigt i tilsynets sag vedrørende 6. Juli Banken.

Tilsynet med Banker og Sparekasser anmeldte den 23. marts 1987 betalingsstandsning for Bankaktieselskabet af 6. juli 1974 i henhold til lov om banker og sparekasser, § 46, stk. 1.

I en skrivelse af 15. april 1987 anmodede A som advokat for Indlånerforeningen i 6. Juli Banken, som advokat for B og som personlig aktionær i 6. Juli Banken om »aktindsigt i banktilsynets sag om 6. Juli Banken«.

Tilsynet afslog ansøgningen i skrivelse af 20. april 1987. Tilsynet begrundede sin opfattelse på følgende måde:

» . . .

Da De som aktionær i banken og som advokat for indskyderforeningen og fru (B) efter tilsynets opfattelse ikke er part i sagen vedr. 6. Juli Banken, savner tilsynet grundlag for at give Dem den begærede aktindsigt i henhold til forvaltningslovens kapitel 4.

Med hensyn til spørgsmålet om aktindsigt i medfør af offentlighedsloven bemærkes, at tilsynets sager vedr. banken indeholder oplysninger om bankens egne forhold, som tilsynet har modtaget i henhold til bank- og sparekasselovens § 50, stk. 1, og om enkeltpersoners og -virksomheders økonomiske mellemværender med banken. Eksempelvis indlån og udlån i banken, kautionsforpligtelser, modtage garantier, køb og salg af fast ejendom og byggeri.

Tilsynet med Banker og Sparekasser kan derfor ikke imødekomme Deres anmodning, jv. BSL § 50, stk. 3.

. . . «

A påklagede afgørelsen til Industriministeriet og anførte herved, at tavshedspligten efter hans opfattelse ikke kunne føre til, at han totalt blev nægtet oplysninger, bl.a. »fordi oplysningerne sagtens kan gives i en form, der ikke krænker enkeltpersoner eller bankhemmeligheden«.

Industriministeriet tiltrådte i skrivelse af 12. maj 1987 banktilsynets afgørelse. Ministeriet anførte herved følgende:

»Efter en gennemgang skal ministeriet meddele, at man er enig med tilsynet i, at De ikke kan anses som part i sagen efter forvaltningslovens regler. Man har herved navnlig lagt vægt på, at De hverken som advokat for Indlånerforeningen af 6. Juli Banken, som advokat for (B), som personlig aktionær eller fordringshaver i 6. Juli Banken, kan anfægte en anmeldelse af betalingsstandsning indgivet af skyldneren eller banktilsynet. Uanset at De i Deres egenkab af aktionær i banken eller som advokat for indlånerforeningen har en væsentlig interesse i sagens udfald, kan dette forhold dog ikke anses for en direkte retlig interesse i den forstand, at den berettiger Dem til en videregående adgang til aktindsigt, end hvad der følger offentlighedslovens regler.

For så vidt angår spørgsmålet om aktindsigt i medfør af offentlighedsloven skal ministeriet meddele, at det ligeledes kan tilslutte sig det af tilsynet anførte. Den af Dem begærede aktindsigt vedrører oplysninger om bankens forhold, som tilsynet modtager i henhold til bank- og sparekasselovens § 50, stk. 1, som bortset fra det materiale, der allerede er offentliggjort eller udleveret, er omfattet af bestemmelserne om tavshedspligt i bank- og sparekasselovens § 50, stk. 3.

Ifølge offentlighedslovens § 14 er pligten til at meddele oplysninger efter offentlighedsloven begrænset i det omfang, de pågældende dokumenter indeholder oplysninger der er undergivet tavshedspligt efter særlige bestemmelser om tavshedspligten, der er fastsat ved lov. Den specielle tavshedsforskrift efter bank- og sparekasselovens bestemmelser gælder med få nærmere angivne undtagelser udadtil enhver person, selv om vedkommende er pålagt tavshedspligt efter andre regelsæt.

Ministeriet finder i øvrigt ikke, at der er fremkommet oplysninger om omstændigheder, der giver anledning til at kritisere tilsynets behandling af sagen.«

I klagen til mig gjorde advokat A gældende, at i hvert fald indlånerforeningen måtte anses som part i forhold til banktilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning for 6. Juli Banken. Til støtte for dette synspunkt fremkom han med følgende oplysninger om indlånerforeningen:

»Indlånerforeningen er en selvstændig juridisk enhed. Jeg vedlægger kopi af protokoludskrift af 30.3.1987 og vedtægter for foreningen.

Indmeldelse i foreningen er sket løbende, og det seneste medlemskartotek vedlægges i fotokopi med den bemærkning, at indlånerforeningen er i besiddelse af et yderligere stort antal medlemmer, der ikke er systematiseret på grund af tidnød.

Indlånerforeningen repræsenterer ifølge vedlagte medlemsliste 1252 medlemmer, og ifølge seneste opgørelse er indlånerforeningen langt den største enkelt-kreditor, idet medlemmernes samlede krav i banken ifølge seneste opgørelse overstiger 400 mill. kr. af den samlede indlånsmasse pr. betalingsdagen på ca. 680 mill. kr.

Det er indlånerforeningens opfattelse, at kun et ubetydeligt antal indlånskunder i 6. Juli Banken ikke er medlemmer af foreningen.

...
Ved bedømmelsen af begæringen om aktindsigt skal jeg bede ombudsmanden erindre, at begæringen reelt blev fremsat den 9.4.1987 over for banktilsynet.

Den 9.4.1987 var situationen den, at offentlige tilkendegivelser tydede på, at 6. Juli Banken kunne åbne, blot bankens kapitalforhold blev genetableret, formentlig ved en kapitaltilførsel på nogle få millioner kroner.

Indlånerforeningen satte derfor en offentlig aktietegning i gang, og rent faktisk lykkedes det at skaffe tilsagn om ny aktiekapital til 6. Juli Banken ved dennes genåbning på 66 mill. kr.

Indlånerforeningen havde den 9.4.1987 et møde med bostyret og banktilsynet, hvor Indlånerforeningen nøje gennemdrøftede det ligeledes i kopi vedlagte koncept for nyåbning af banken med tilhørende produktbeskrivelser og budgetter.

Forud for dette møde havde indlånerforeningen registreret, at dagspressen og formentlig også den etablerede bankverden tilkendegav en meget negativ holdning over for bankens hovedaktionærer.

Da indlånerforeningen vurderede, at disse personers aktiebesiddelser repræsenterede en

reel risiko for, at banken ikke kunne blive genåbnet, blev der den 4.4.1987 indgået aftale med hovedaktionærerne om indlånerforeningens øjeblikkelige erhvervelse af stemmeretten på aktierne og yderligere suppleret med en forkøbsret til majoritetsaktieposten.

Aftalen blev accepteret af hovedaktionærernes finansielle forbindelser, hos hvem aktieposterne var håndpantset, og under mødet i Banktilsynet den 9.4.1987 fik Banktilsynet udleveret kopi af aftalen, accepteret og tiltrådt af Horsens Sparekasse og Codan Forsikring, Handelsbanken og Varde Bank.

6. Juli Banken er registreret med en aktiekapital på 30,2 mill. kr., hvortil skal lægges det faktum, at hovedaktionærernes aktieposter har en reel større betydning, idet disse er navnoteret og derfor har en stemmeret herfor til ca. 75% af den stemmeberettigede aktiekapital.

På den seneste i februar måned 1987 afholdte ordinære generalforsamling repræsenterede hovedaktionærernes aktier 75,8% af den stemmeberettigede aktiekapital, således at hovedaktionærernes aktier reelt var i stand til talt at dominere generalforsamlingen.

Fra den 4.4.1987 og bekendt for Banktilsynet fra den 9.4.1987 har indlånerforeningen således, udover at være en interesseorganisation til varetagelse af mange forskellige og hver især væsentlige interesser, også haft en afgørende indflydelse på, hvad generalforsamlingen kunne eller skulle, foretage og beslutte.«

I en skrivelse af 26. maj 1987 anmodede jeg Industriministeriet og Tilsynet med Banker og Sparekasser om udtalelser. Jeg tilføjede:

»I den forbindelse anmoder jeg særlig om en uddybning af bemærkningen i Industriministeriets skrivelse af 12. maj 1987 til advokat (A) om, at han ikke kan anses som part i sagen efter forvaltningslovens regler, idet han »hverken som advokat for indlånerforeningen af 6. Juli Banken, som advokat for (B), som personlig aktionær eller fordringshaver i 6. Juli Banken, kan anfægte en anmeldelse af betalingsstandsning indgivet af skyldneren eller banktilsynet«. For god ordens skyld henleder jeg opmærksomheden på vejledningen til forvaltningsloven, pkt. 50, hvorefter lovens partsbegreb omfatter ansøgere, klagere og andre, der har væsentlig interesse i sagens afgørelse, samt til, at reglen i bank- og sparekasselovens § 46, der giver banktilsynet en særlig adgang til at an-

melde betalingsstandsning, er begrundet i hensynet til indskydernes interesse.

Jeg beder Industriministeriet og banktilsynet vurdere indskyderforeningens partsstilling på grundlag af de nu foreliggende oplysninger om foreningens medlemstal, fordringshaverrepræsentation og aktionærindflydelse.«

I en udtalelse af 18. august 1987 bemærkede Tilsynet med Banker og Sparekasser følgende:

»ad 1) På tidspunktet for tilsynets drøftelse med indlånerforeningen den 9. april 1987, hvor advokat (A) oplyste, at der var tilvejebragt tilsagn fra indskydere om tegning af ny aktiekapital på 66 mio. kr., havde såvel Tilsynet med Banker og Sparekasser som det af skifteretten udpegede tilsyn med banken i betalingsstandsning den opfattelse af bankens situation, at en genåbning måtte nødvendiggøre en kapitaltilførsel af en størrelsesorden, som indlånerforeningen ikke havde realistisk mulighed for at tilvejebringe. Man fandt derfor ikke, at foreningens tilsagn om aktiekapital af den nævnte beløbsstørrelse kunne begrunde en begæring om aktindsigt med henvisning til foreningens væsentlige interesse i sagens afgørelse, jf. ombudsmandens skrivelse af 26. maj 1987, s. 1 forneden, eller til det forhold, at betalingsstandsningen skete under hensyn til indskydernes interesser, jf. bank- og sparekasselovens § 46.

Som det er ministeriet bekendt, er den nu etablerede ordning tilvejebragt gennem kapitaltilførsel og garantistillelse af i alt 450 mio. kr.

ad 2) Hvad angår spørgsmålet om aktindsigt med henblik på gennemførelsen af erstatningskrav mod dem, der er ansvarlige for bankens situation, kunne aktindsigt efter tilsynets opfattelse ikke begrundes i indskydernes interesse heri på et tidspunkt, hvor disse interesser blev varetaget ved de forhandlinger, der stedse foregik med henblik på at få etableret en ordning, der tilsigtede fuld dækning til indskyderne.

Tilsynet finder ikke, at indskydernes interesse i at få dækket de afledte tab, som nogle indskydere på tidspunktet for aktindsigtens begæring kunne påregne at lide efter at have opnået fuld dækning for deres tilgodehavende i banken, skulle gå forud for de hensyn, der ligger til grund for bestemmelsen om tilsynets tavshedspligt i medfør af bank- og sparekasselovens § 50, stk. 3.

Endelig henleder man opmærksomheden på tilsynets skrivelse af 20. april 1987 til advokat (A), hvoraf fremgår, at tilsynet, såfremt advokat (A) oplyste, hvilke forhold han ønskede at få belyst ved den begærede aktindsigt, muligvis ved en generel drøftelse af sagen kunne bidrage til dennes nærmere belysning. Tilsynet har ikke modtaget nogen henvendelse fra advokat (A) med henblik på en sådan drøftelse.

...

For så vidt angår ombudsmandens ønske om at modtage »kopi af de akter i sagen vedrørende 6. Juli Bankens betalingsstandsning, som måtte være af betydning for afgørelserne vedrørende klagerens partsstilling«, skal tilsynet oplyse, at man ikke mener sig i besiddelse af papirer, der kan belyse klagerens eventuelle partsstilling. Det bemærkes i den forbindelse, at indlånerforeningen ikke var etableret på betalingsstandsningstidspunktet.

Om beslutningen om betalingsstandsningen kan det oplyses, at grundlaget for denne var en undersøgelse af banken, primært af dens soliditet og likviditet. For så vidt angår soliditetsvurderingen, var denne baseret på en nøje vurdering af bankens udlån og garantier og var således fastlagt på grundlag af økonomiske oplysninger fortrinsvis om kundernes ud- og indlån, de indlagte sikkerheder og kunderegnskaber. Ligeledes var likviditetsvurderingen baseret på enkelte kunders indlån.

Det fremgår heraf, at såfremt oplysninger om grundlaget for tilsynets beslutning om betalingsstandsning skal udleveres, vil der være tale om udlevering af oplysninger om enkeltpersoners og virksomheders økonomiske forhold, hvilket kan medføre stor skade for de pågældende. Det må også frygtes, at tilsynet i sin kontrolvirksomhed kan blive hæmmet i at få de nødvendige oplysninger.

Dette gælder især, for så vidt udenforstående får adgang til oplysninger om en bank eller sparekasses økonomiske forhold og om ledelsens funktion måske flere år tilbage.

Når der er givet aktindsigt, kan man ikke forpligte vedkommende til kun at benytte materialet i bestemte øjemed.«

Industriministeriet udtalte i skrivelse af 2. september 1987 følgende:

»Efter en fornyet gennemgang af sagen er det ministeriets opfattelse, at hverken advokat (A) eller dennes klienter er parter i den ved Banktilsynet behandlede sag vedrørende be-

slutningsgrundlaget for indgivelse af anmeldelse til Sø- og Handelsretten om betalingsstandsning i 6. Juli Bankens. Anmeldelsen kan hverken påklages eller ændres af advokat (A) eller dennes klienter, og de pågældende kan ikke antages at have en væsentlig interesse i grundlaget for denne beslutning, når henses til, at selve behandlingen af 6. Juli Bankens betalingsstandsning og en eventuel opfølgning af begæringen ved likvidation etc. er lovbundne akter, der i det hele varetages af Sø- og Handelsretten og det i medfør af konkursloven udpegede tilsyn i overensstemmelse med de i kapitel 2 givne regler. Under denne behandling er der i medfør af lovens bestemmelser tillagt fordringshavere de i loven nærmere omtalte beføjelser.«

Jeg udtalte herefter følgende:

»Sagens hovedspørgsmål drejer sig om, hvorvidt Deres ansøgning om aktindsigt skal bedømmes efter offentlighedsloven eller efter forvaltningslovens kap. 4 om parter aktindsigt.

Betydningen af dette spørgsmål fremgår af offentlighedslovens § 14, der har følgende indhold:

»Pligten til at meddele oplysninger (efter offentlighedsloven; min tilføjelse) er begrænset af særlige bestemmelser om tavshedspligt fastsat ved lov eller med hjemmel i lov for personer, der virker i offentlig tjeneste eller hverv. Det gælder ikke, for så vidt angår den almindelige tavshedspligt efter straffeloven, forvaltningsloven og tjenestemandsløvgivningen.«

For banktilsynets virksomhed gælder efter bank- og sparekasselovens § 50, stk. 3, følgende regel, som må henregnes til de særlige bestemmelser om tavshedspligt, der fortrænger aktindsigtsreglerne:

§ 50:

» . . .

Stk. 3. De i tilsynet ansatte er, under ansvar efter borgerlig straffelovs §§ 152 og 264 b, jf. tjenestemandsløvens § 10, stk. 2, forpligtede til at hemmeligholde, hvad de gennem deres virksomhed bliver vidende om.«

Ifølge forvaltningslovens § 9, stk. 2, begrænser bestemmelser om tavshedspligt – hvad enten de er særlige eller almindelige – ikke pligten til at give aktindsigt efter forvaltningsloven. Bestemmelsen i bank- og

sparekasselovens § 50, stk. 3, kan således ikke påberåbes over for personer, der må anses som parter i den pågældende sag.

Begæringen om aktindsigt omfattede banktilsynets sag eller sager om 6. Juli Banken. Jeg lægger til grund, at der særligt sigtedes til den sag, som førte til banktilsynets beslutning om at anmelde betalingsstandsning for banken den 23. marts 1987. Min stillingtagen omfatter alene afslaget på aktindsigt for så vidt angår denne sag.

Banktilsynets beslutning om betalingsstandsning er, som nævnt, truffet i henhold til bank- og sparekasselovens § 46, stk. 1. Der er utvivlsomt tale om en afgørelse i forvaltningslovens forstand, herunder en selvstændig afgørelse i forhold til den videre behandling af betalingsstandsningen i Sø- og Handelsretten. Part i sagen er i første række 6. Juli Banken, der må opfattes som afgørelsens umiddelbare adressat, og som er hovedsubjekt for de ved betalingsstandsningen udløste retsvirkninger, jf. konkurslovens kap. 2.

Spørgsmålet er, om navnlig indlånerforeningen havde en sådan interesse i tilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning, at (også) foreningen måtte betragtes som part i relation til denne sag.

Forvaltningsloven indeholder ingen definition af, hvad der skal forstås ved udtrykket »Den, der er part i en sag« (§ 9, stk. 1). Ifølge lovens forarbejder skal udtrykket forstås i overensstemmelse med den praksis, som havde dannet sig på baggrund af partsøffentlighedsloven og offentlighedsloven fra 1970. Udgangspunktet er herefter, at partsbegrebet omfatter »ansøgere, klagere og andre, der har væsentlig interesse i sagens afgørelse«, jf. Justitsministeriets vejledning til forvaltningsloven, pkt. 50.

Det forhold, at en person ikke kan anses som klageberettiget over for en bestemt administrativ afgørelse, er ikke ensbetydende med, at vedkommende heller ikke kan anses som part i relation til forvaltningslovens regler. Klageadgangen kan være afskåret (eller udvidet) af grunde, som er uden betydning for afgørelsen af, om en person er part i forvaltningslovens forstand. Selv om det således formentlig må lægges til grund, at indlånerforeningen – på grund af betalingsstandsningens umiddelbare retsvirkninger for andre og den fortsatte behandling i Sø-

og Handelsretten – ikke kan anses som klageberettiget over for tilsynets beslutning, henstår stadig spørgsmålet om partsstilling på andet grundlag end klageret.

Afgørende er en vurdering af, hvor væsentlig vedkommendes interesse i sagens udfald er; i dette tilfælde drejer det sig således om, hvor væsentlige interesser Indlånerforeningen som repræsentant for de enkelte indlåneres interesser havde i afgørelsen af banktilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning for 6. Juli Banken. Det er i almindelighed en betingelse for at opnå partsstatus, at der er tale om interesser af individuel, konkret karakter, og at disse interesser berøres direkte af den afgørelse, der er eller vil blive truffet.

Jeg forstår banktilsynets og Industriministeriets argumenter for ikke at anse indlånerforeningen som part (bortset fra henvisningen til, at den ikke er klageberettiget) således, at man for så vidt ankerkender, at foreningen havde væsentlig interesse i sagen, men ikke finder, at denne interesse kunne begrunde partsbeføjelser med henblik på foreningens varetagelse af indlånerens interesser under sagens videre forløb. Der er i den forbindelse henvist til, at banktilsynet selv varetog indlånerens interesser. Indlånerforeningen havde ikke nogen realistisk mulighed for at tilvejebringe den for genåbning af banken nødvendige kapital, og interesse i eventuelt at anlægge erstatningssag var ikke aktuel (relevant) på det pågældende tidspunkt. Industriministeriet har videre henvist til, at indlånerens interesser blev varetaget under Sø- og Handelsrettens behandling af betalingsstandsningen efter konkurslovens regler.

Banktilsynet har herudover henvist til, at imødekomme af begæringen om aktindsigt ville indebære udlevering af oplysninger om enkeltpersoners og virksomheders økonomiske forhold, til skade for disse og generelt ødelæggende for tilsynets muligheder for i fremtiden at løse sine kontrolopgaver efter loven.

Til det sidste argument bemærker jeg, at de nævnte hensyn er tilgodeset i udformningen af de undtagelser, som gælder for aktindsigten, navnlig i forvaltningslovens § 15, selv om partsstillingen anerkendes, og begæringen om aktindsigt som udgangspunkt skal imødekommes. Argumentet har ingen

vægt i relation til afgørelsen af, om en person eller forening er part i sagen.

Om de anførte hensyn til foreningens muligheder for at påvirke det videre forløb efter betalingsstandsningen skal jeg først bemærke, at retten til aktindsigt også gælder i sager, hvor der er truffet afgørelse. At der ikke er adgang til at ændre afgørelsen gennem klage er som nævnt ovenfor ikke afgørende. Selv om hovedformålet med reglerne om parters aktindsigt er at give parten adgang til at forsvare sine interesser i sagen, inden den finder sin endelige administrative afgørelse – et formål, der nu træder tydeligere frem efter reglernes overførsel til forvaltningsloven, frem for tidligere i offentlighedsloven – kan der således efter min mening ikke lægges afgørende vægt på en vurdering af vedkommendes muligheder for at påvirke, hvad der videre skal ske i sagen. Det bemærkes herved også, at der efter forvaltningsloven ikke kan stilles krav om, at ansøgningen om aktindsigt begrundes, bortset fra hvad der er nødvendigt for at begrunde selve partsstillingen. Det er principielt uden betydning, hvad de søgte oplysninger ønskes brugt til eller efter myndighedernes vurdering kan bruges til.

At lægge vægt på, at banktilsynet selv varetog indlånernes interesser, er efter min mening klart uforeneligt med de hensyn, herunder kontrollenssyn, som ligger bag lovfæstelsen af selvstændige rettigheder for parterne i en forvaltningssag.

Det fremgår af ovenstående, at der efter min opfattelse ikke fra banktilsynets og Industriministeriets side er fremført tilstræk-

keligt bæredygtige argumenter for ikke at anse indlånerforeningen som part i forhold til tilsynets sag om anmeldelse af betalingsstandsning for 6. Juli Banken.

Selv om indlånerforeningens interesse i sagen for så vidt ikke er bestridt, skal jeg herom bemærke, at der efter min mening ikke kan være tvivl om, at foreningen havde eller repræsenterede væsentlige faktiske interesser i sagen. Interesserne var af individuel, konkret karakter og direkte berørt af tilsynets beslutning om at anmelde betalingsstandsning (»lukke banken«). Interesserne var endvidere klart relevante i forhold til den afgørelse, tilsynet havde truffet; jeg henviste til, at den særlige adgang til at anmelde betalingsstandsning efter bank- og sparekasselovens § 46, stk. 1, netop er begrundet i hensynet til indskydernes interesser.

Efter de foreliggende oplysninger om, at indlånerforeningen repræsenterede langt størsteparten af bankens indlånskunder, en samlet indlånsmasse på godt 400 mio. kr. ud af i alt 680 mio. kr. og i øvrigt rådede over en betydelig aktiepost, er det min opfattelse, at der var tale om (direkte og relevante) interesser af en sådan samlet styrke, at foreningen burde være anset som part og dermed berettiget til aktindsigt efter forvaltningslovens regler.

Afgørelsen om aktindsigt burde således efter min opfattelse være truffet på grundlag af bestemmelserne i forvaltningslovens kap. 4.

...«

9. Justitsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 15, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 315 sager inden for Justitsministeriets sagsområde; 138 sager vedrørte departementet, 52 sager vedrørte Familieretsdirektoratet, 45 sager vedrørte Direktoratet for Kriminalforsorgen med tilhørende anstalter, 55 sager vedrørte Flygtningenævnet, medens de resterende 25 sager vedrørte andre myndigheder inden for Justitsministeriets sagsområde.

Af de 138 sager vedrørende *departementet* angik 1 sag det generelle spørgsmål, om Justitsministeriet i de af udlændingelovens § 48, stk. 2, omfattede tilfælde havde hjemmel til at tillægge en klage over Direktoratet for Udlændinges afgørelse (om afvisning eller udvisning) til ministeriet opsættende virkning; dette antoges at være tilfældet.

131 sager angik afgørelser, og heraf angik 47 sager forskellige procesbevillinger. I af sagerne gav anledning til kritik af ministeriets begrundelse for afslag på tilladelse til, at landsrettens dom i en sag om hjemgivelse af et barn blev indbragt for Højesteret; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-1. I sag gav anledning til en henstilling til ministeriet om på ny at overveje en ansøgning om tredjeinstansbevilling i en sag om jagtleje, efter at Landbrugsministeriet havde udtalt, at sagen havde principiel betydning. Sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-2. 18 sager angik afgørelser inden for strafferetsplejen. 49 sager angik afgørelser i henhold til udlændingelovgivningen, og heraf gav 2 sager anledning til kritik; 1 af disse sager er omtalt nedenfor som sag nr. 9-3. I sag, der angik spørgsmål om meddelelse af opholdstilladelse til en udlænding, der ikke var i besiddelse af gyldigt nationalitetspas, gav anledning til en henstilling; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-4.

17 sager angik afgørelser inden for andre områder end de ovenfor nævnte.

6 sager angik forskellige sagsbehandlingsspørgsmål og heraf 1 sag sagsbehandlingstiden; 5 af sagerne gav anledning til kritik.

Af de 52 sager vedrørende *Familieretsdirektoratet* angik 1 sag det generelle spørgsmål om

fastsættelse af begyndelsestidspunktet for børnebidrag, der fastsættes på grundlag af en faderskabsdom; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 9-5, gav anledning til en henstilling.

49 sager angik afgørelser, som direktoratet havde truffet, og af disse sager gav 1 sag anledning til kritik og 1 sag anledning til en henstilling; sidstnævnte sag er omtalt nedenfor i forbindelse med den ovenfor nævnte sag nr. 9-5.

2 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, herunder sagsbehandlingstiden, og 1 af disse sager gav anledning til en henstilling; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-6.

1 sag angik en afgørelse, som *Adoptionsnævnet* havde truffet.

10 sager vedrørte *Direktoratet for Udlændinge*, og de angik alle afgørelser, som direktoratet havde truffet.

Af de 55 sager vedrørende *Flygtningenævnet* angik 48 sager afgørelser, som nævnet havde truffet.

7 sager angik forskellige sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf 2 sager sagsbehandlingstiden. Af disse sager gav 5 sager anledning til kritik. I den nedenfor som sag nr. 9-7 omtalte sag udtalte jeg, at Flygtningenævnets begrundelse for ikke at tillægge et fremlagt dokument vægt burde have fremgået af nævnets afgørelse. I en sag kritiserede jeg, at en genoptagelsesbegæring ikke var behandlet af samme nævn, som oprindeligt havde afgjort sagen; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 9-8, gav også anledning til en henstilling.

Af de 42 sager vedrørende *Direktoratet for Kriminalforsorgen* angik 3 sager generelle spørgsmål. I en af disse sager bemærkede jeg, at direktoratet burde have gjort en indsat, der var uenig med direktoratet om straftidens beregning, bekendt med muligheden for domstolsbehandling af spørgsmålet efter retsplejelovens § 998. Samtidig henstillede jeg til direktoratet at overveje at indføre en ordning, hvorefter afgørelser om straftidens beregning, der meddeles skriftligt, ledsages af en oplysning om adgangen til domstolsbehandling; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-9. Efter en inspektion af Statsfængslet i Nyborg henstillede jeg til direktoratet at foranledige spørgsmålet om information til udenlandske indsatte, der skal udvises efter endt strafudståelse, forelagt Direktoratet for Udlændinge til drøftelse; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 9-10.

36 sager angik afgørelser og heraf 21 sager afgørelser vedrørende benådning, prøveløsladelse eller udgang. 15 sager angik afgørelser vedrørende andre spørgsmål end de nævnte, herunder spørgsmål vedrørende udsættelse med afsoningen, afsoningssted eller personale-

spørgsmål. I af disse sager angik spørgsmålet om kriminalforsorgens erstatningsansvar for et tv-apparat, der blev ødelagt under transport med DSB mellem to statsfængsler; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 9-11, gav anledning til kritik og henstilling.

De resterende 3 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål herunder sagsbehandlingstiden.

3 sager angik sagsbehandlingen i henholdsvis *statsfængsler* (2 sager) og *arresthuse* (1 sag).

6 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål vedrørende *politiet*, og heraf angik 2 sager politiets virksomhed inden for strafferetsplejen, medens de resterende 4 sager angik politiets virksomhed uden for strafferetsplejen.

De resterende 8 sager angik afgørelser, som henholdsvis *Fondsregistret* (3 sager), *Registertilsynet* (2 sager) og *Nævnet vedrørende Erstatning til Ofre for Forbrydelser* (3 sager) havde truffet.

9-1. *Udtalt, at Justitsministeriet i overensstemmelse med de i forvaltningslovens § 24 opstillede krav burde have meddelt en egentlig begrundelse for et afslag på indbringelse af en sag om hjemgivelse af et barn for Højesteret. (J. nr. 1987-1001-060).*

A klagede over Justitsministeriets begrundelse for ministeriets afslag på hans ansøgning om tilladelse til, at landsrettens dom i A's sag om hjemgivelse til faderen af hans barnebarn, B, kunne indbringes for Højesteret. A havde haft B i pleje i flere år.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B var født i 1980, og at A siden den 14. november 1983 havde haft B boende. Samme dag henvendte A sig til Socialforvaltningen i Åbenrå med anmodning om, at B ikke blev hjemgivet til sin mor, C, som på daværende tidspunkt havde forældremyndigheden over B. I januar 1984 overdrog C forældremyndigheden over B til hans far, D. I december 1985 accepterede D en ordning, hvorefter B skulle

hjemgives til ham tidligst i april 1986 og senest i juli 1986. A fandt, at det var uforsvarligt at hjemgive B.

Den 19. august 1986 traf Den Sociale Ankestyrelse afgørelse om, at B indtil videre ikke kunne hjemgives til sin far. Denne afgørelse gik Vestre Landsret imod ved landsrettens dom, afsagt den 19. august 1987, hvorefter B skulle hjemgives.

Udslaggivende for landrettens dom var de foreliggende oplysninger om B's fars forhold, som landsretten fandt fremtrådte som væsentligt stabiliserede.

A ansøgte Justitsministeriet om tilladelse til at indbringe landsrettens dom for Højesteret. Dette afslog Justitsministeriet. Ministeriet anførte i afslaget følgende:

» . . . at Justitsministeriet ikke finder grundlag for at tillade det ansøgte, da der efter Justitsministeriets opfattelse ikke foreligger sådanne særlige omstændigheder, at Justitsministeriet undtagelsesvis kan tillade det ansøgte, jf. bistandslovens § 131 . . . «

A anmodede Justitsministeriet om en uddybende begrundelse for den ovennævnte afgørelse. A fandt ikke, at afgørelsen opfyldte forvaltningslovens krav til begrundelse af forvaltningsafgørelser.

Justitsministeriet meddelte herefter A, at ministeriet fandt, at afgørelsen var ledsaget af en begrundelse, som opfyldte forvaltningslovens krav til begrundelse af afgørelser.

Justitsministeriet anførte bl.a. følgende:

» . . .

Efter forvaltningslovens § 22 skal en afgørelse, når den meddeles skriftligt, være ledsaget af en begrundelse, medmindre afgørelsen fuldt giver den pågældende part medhold.

Med hensyn til kravene til begrundelsens udformning bestemmer forvaltningslovens § 24, stk. 1, at en begrundelse for en afgørelse skal indeholde en henvisning til de retsregler, i henhold til hvilke afgørelsen er truffet. I det omfang afgørelsen efter disse regler beror på et administrativt skøn, skal afgørelsen tillige angive de hovedhensyn, der har været bestemmende for skønsudøvelsen.

Efter bestemmelsens stk. 2 skal begrundelsen endvidere om fornødent indeholde en kort redegørelse for de oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen.

Justitsministeriets afgørelse er truffet i medfør af bistandslovens § 131, hvorefter landsrettens afgørelse kan indbringes for Højesteret, når justitsministeren undtagelsesvis tillader det.

Efter denne bestemmelse er det overladt til justitsministerens skøn, under hvilke omstændigheder der kan meddeles tilladelse til anke af landsrettens afgørelse til Højesteret.

Med hensyn til de krav, der må stilles til begrundelsens udformning i tilfælde, hvor afgørelsen beror på et skøn, kan der henvises til forarbejderne til forvaltningsloven, betænkning nr. 657/72 om begrundelse af forvaltningsafgørelser og administrativ rekurs m.v. Det anføres herom s. 43:

»Særlige vanskeligheder opstår, hvor forvaltningen har et skøn. Er der tale om et af de tilfælde, hvor man har overladt forvaltningen

et skøn, for at denne med tiden kan fastlægge en praksis inden for et bestemt sagsområde, må begrundelsen gå ud på kort at redegøre for denne praksisdannelse i det omfang, den ikke allerede på anden måde er kendt eller kan gøres kendt over for parten. Hvor der er tale om mere enkeltstående dispensationer, altså de tilfælde, hvor der er et skøn, fordi man ikke mener at kunne forudse alle mulige atypiske tilfælde, vil kravene til begrundelse ofte måtte sættes uhyre beskedent. Det væsentlige må være, at parten får indtryk af, hvorfor han ikke kan få en særbehandling.«

Der er ikke efter bistandslovens § 131 udviklet en praksis for, i hvilke tilfælde anketilladelse bør meddeles. Der foretages således i hvert enkelt tilfælde et helt konkret skøn.

Som nævnt kan tilladelse til anke kun undtagelsesvis gives. Det betyder, at der i det enkelte tilfælde skal foreligge særlige omstændigheder for, at tilladelse kan meddeles. Det er ikke muligt generelt at angive, hvilke omstændigheder der i den forbindelse er særlige. Dette spørgsmål beror på et konkret skøn i det enkelte tilfælde. Efter gennemgangen af Deres sag har Justitsministeriet, uanset den af Dem anførte argumentation til støtte for ansøgningen, ikke fundet, at der foreligger særlige omstændigheder, hvilket er anført i begrundelsen for afgørelsen . . .

Justitsministeriet har i det foreliggende tilfælde i øvrigt ikke fundet det fornødent at redegøre for sagens faktiske omstændigheder, idet afgørelsen er truffet på grundlag af de oplysninger, der forelå for landsretten, og som De må antages at være bekendt med, samt de oplysninger, som er tilvejebragt af Dem og Deres advokat.

. . . «

I klagen til mig anførte A, at Justitsministeriets begrundelse var i strid med forvaltningslovens § 24, navnlig fordi det ikke af begrundelsen fremgik, hvilke hovedhensyn der var bestemmende for skønsudøvelsen, og hvilke omstændigheder der var lagt væsentlig vægt på.

På baggrund af min gennemgang af sagen fandt jeg anledning til at anmode Justitsministeriet om en supplerende udtalelse. Jeg bad derfor ministeriet om at oplyse:

» . . . , om ministeriet ved afgørelsen om ikke at meddele tilladelse efter bistandslovens § 131 har tillagt det betydning, at Vestre Landsrets

afgørelse er truffet i enighed, herunder i enighed mellem de juridiske dommere og de særlige sagkyndige dommere, jf. bistandslovens § 130, stk. 1.

Af ankestyrelsens afgørelse . . . fremgår det, at styrelsen finder, at det »for tiden« vil være stridende mod barnets tarv at hjemgive det. I Vestre Landsrets dom . . . siges det bl.a., at retten også »under hensyn til sagens forløb i tiden efter ankestyrelsens afgørelse . . .« finder det rettest, at hjemgivelsespåstanden tages til følge. Jeg beder Justitsministeriet om at oplyse, om ministeriet har tillagt disse udtalelser i de trufne afgørelser betydning ved afgørelsen af, om der skulle meddeles anketilladelse.

Endelig anmoder jeg Justitsministeriet om at meddele, om ministeriet ved sin afgørelse . . . har lagt vægt på, at Vestre Landsret énstemmigt ved kendelse af 20. maj 1987 stadfæstede en afgørelse, truffet af Fogedretten i Åbenrå, hvorefter der ikke fandtes tilstrækkeligt grundlag for at antage, at en hjemgivelse af barnet ville udsætte dets sjælelige sundhed for alvorlig fare.

. . . «

Hertil svarede Justitsministeriet,

» . . . at anketilladelse efter bistandslovens § 131, som anført i Justitsministeriets skrivelse . . . , kun undtagelsesvis kan gives. Det betyder i praksis, at tilladelse kun gives i sager, hvor der foreligger særlige omstændigheder. Foreligger der ikke sådanne omstændigheder, følger det af den nævnte bestemmelse, at der skal meddeles afslag.

Justitsministeriet har ved sin afgørelse i sagen ikke tillagt de oplysninger, som ombudsmanden nævner i sin seneste skrivelse til Justitsministeriet, særlig vægt. Som det fremgår af Justitsministeriets skrivelse . . . er begrundelsen for afgørelsen, at der ikke var sådanne omstændigheder, som kan begrunde, at der undtagelsesvis meddeltes tilladelse efter bistandslovens § 131. I overensstemmelse hermed har Justitsministeriet i afgørelserne af . . . som begrundelse anført, at der efter ministeriets opfattelse ikke foreligger sådanne særlige omstændigheder, at Justitsministeriet undtagelsesvis kan tillade anke til Højesteret. Justitsministeriet finder ikke, at det er praktisk muligt at begrunde nærmere, at der i en konkret sag ikke foreligger særlige omstændigheder.

Det tilføjes, at Justitsministeriet vil nære betænkelighed ved i begrundelsen i en afgørelse

af den foreliggende karakter at pege på oplysninger af den art, som er nævnt i ombudsmandens skrivelse. Årsagen til denne betænkelighed er, at en sådan begrundelse tilslører Justitsministeriets reelle begrundelse. Hertil kommer, at en modsætnings slutning fra en sådan begrundelse vil kunne give anledning til en fejlagtig opfattelse af Justitsministeriets praksis i disse sager og dermed kunne skabe retsikkerhed.

. . . «

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
»Bistandslovens § 131 har følgende indhold:

»Landsrettens afgørelse kan kun indbringes for Højesteret, når justitsministeren undtagelsesvis tillader det . . . «

Bestemmelsen om, at sager, som er omfattet af § 131, kun undtagelsesvis kan indbringes for Højesteret, svarer til en bestemmelse, der i 1958 blev indsat i lov om offentlig forsorg (§ 152 A). Lovændringen i 1958 byggede på et udvalgsarbejde under Arbejds- og Socialministeriet. Udvalget havde bl.a. drøftet, hvorvidt sager om f.eks. tvangsfjernelse og hjemgivelse af børn skulle kunne indbringes for en særlig børnesagkyndig domstol eller for de almindelige domstole. Med vedtagelsen af socialministerens lovforslag blev der oprettet en specialdomstol, sammensat af ordinære dommere og særligt børnesagkyndige. I bemærkningerne til lovforslaget var det anført, at » . . . I almindelighed bør sager af denne art ikke forelægges for Højesteret, men man finder dog at burde åbne en adgang til Højesteret i særlige tilfælde . . . «

Der er ikke i bistandslovens forarbejder noget, der nærmere angiver, i hvilke tilfælde der bør gives tilladelse til at indbringe landsrettens afgørelser for Højesteret.

Justitsministeriet fortolker ifølge udtalelsen af 22. januar 1988 bestemmelsen i bistandslovens § 131 (»undtagelsesvis«) således, at tilladelse kun gives, hvis der foreligger »særlige omstændigheder«. Dette er for så vidt i overensstemmelse med forarbejderne til bestemmelsen i den tidligere forsorgslovs § 152 A.

Reglen i bistandslovens § 131 adskiller sig på dette punkt ikke fra de civilprocessuelle bestemmelser om tredjeinstansbevilling i retsplejelovens §§ 371, 392 og 590. I alle reg-

lerne indgår udtrykket »særlige grunde«. Ved afgørelsen af, om der foreligger sådanne særlige grunde, at der kan gives tredjeinstansbevilling efter disse bestemmelser, lægger Justitsministeriet i sin praksis vægt på, om Højesteret må forventes at komme til et andet resultat end Landsretten. Jeg henviser herved til betænkning nr. 698 om behandling af borgerlige sager (1974), s. 34, og til Bernhard Gomard »Fogedret«, 3. udgave, s. 388.

Denne praksis fremgår også af andre sager om tredjeinstansbevilling, som jeg har haft lejlighed til at gennemgå, og den fremgår i øvrigt også af Justitsministeriets afgørelser i fogedsagen. Da Justitsministeriet i skrivelser . . . til Deres advokat begrundede ministeriets afslag på efter retsplejelovens § 392, stk. 2 (et afslag som i øvrigt burde være givet med henvisning til retsplejelovens § 590, stk. 1), at meddele Dem tilladelse til at få prøvet landsrettens afgørelse ved Højesteret, bestod begrundelsen i, at der af de grunde, der var nævnt i landsrettens afgørelse, ikke var udsigt til, at Højesteret i givet fald ville nå frem til et andet resultat.

Justitsministeriet anfører . . . , at det ikke er praktisk muligt nærmere at begrunde, at der i en konkret sag ikke foreligger særlige omstændigheder. Jeg må heroverfor henvise til ovenstående og pege på, at Justitsministe-

riet i sagerne efter bistandslovens § 131 dermed synes at indtage et andet standpunkt med hensyn til betingelserne for at meddele tilladelse (og således også i henseende til begrundelsens indhold) end i andre tredjeinstanssager.

Da der ikke ses at være særlige holdpunkter for en sådan afvigende forståelse af bistandslovens § 131, må jeg være af den opfattelse, at Justitsministeriet i overensstemmelse med de i forvaltningslovens § 24 opstillede krav burde have meddelt en egentlig begrundelse – der f.eks. kunne have været af den karakter, som fremgik af min skrivelse . . . til Justitsministeriet – hvorved det blev belyst, om Højesteret efter ministeriets opfattelse kunne forventes at nå til et andet resultat end landsretten (se herved ministeriets skrivelser . . . vedrørende fogedsagen).

Jeg har gjort Justitsministeriet bekendt med min opfattelse.

Under hensyn til den måde, hvorpå baggrunden for Justitsministeriets afgørelse er blevet belyst under min behandling af Deres klage, har jeg ikke fundet at have tilstrækkeligt grundlag for at henstille til Justitsministeriet nu at meddele Dem en begrundelse for ministeriets afgørelse . . . i overensstemmelse med forvaltningslovens § 24.

. . . «

9-2. *Henstillet til Justitsministeriet at meddele tredjeinstansbevilling i en sag om forlængelse af en jagtlejekontrakt. Baggrunden var, at det fortolkningsspørgsmål, der var afgjort ved landsretsdommen, efter Landbrugsministeriets mening havde principiel betydning. (J. nr. 1987-100-68).*

A klagede over Justitsministeriets afslag i skrivelse af 3. oktober 1986 på hans ansøgning om tilladelse til anke til Højesteret som tredje instans af en dom, der blev afsagt af Vestre Landsret den 20. juni 1986 i en sag om forlængelse af en jagtlejekontrakt mellem A og B.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A ved en kontrakt, der blev underskrevet den 28. februar 1973, lejede jagtretten på ejendom-

men X. Lejeperioden var i kontrakten angivet således:

»Lejemålet tager sin begyndelse den 1. oktober 1973 og gælder for en 10-årig periode indtil den 30. september 1983.

Inden for den nævnte periode er lejemålet uopsigeligt fra ejerens side. Såfremt ejeren ikke senest den 1. april 1983 skriftligt har opsagt lejemålet til ophør ved 10 års periodens udløb, fortsætter lejemålet for en yderligere periode af 10 år og så fremdeles, indtil det af ejeren opsi-

ges med 6 måneders forudgående skriftligt varsel til ophør en . . .

Lejemålet kan fra lejernes side når som helst opsiges med 6 måneders skriftligt varsel til ophør ved en måneds udgang.«

Kontrakten, der blev oprettet på en standardformular, udfærdiget af Landsjagtforeningen af 1923, tinglystes på ejendommen.

I 1978 købte B ejendommen med henblik på selv at udnytte den til jagt. Jagtlejekontrakten blev dog ikke i den forbindelse opsagt.

I en skrivelse, dateret den 4. december 1982, opsagede B jagtlejen med ophør pr. 30. september 1983.

Da A ikke kunne anerkende, at han havde modtaget opsigelsesskrivelsen rettidigt, anlagde B sag mod A ved Herning Byret med påstand om, at A tilpligtedes at anerkende, at han var uberettiget til at drive jagt på ejendommen.

Til støtte for påstanden anførte B for det første, at han mundtligt i 1980 og senere ved skrivelsen af 4. december 1982 havde opsagt lejekontrakten rettidigt.

For det andet gjorde han gældende, at kontraktens § 2 var i strid med jagtlovens § 3, stk. 2, der har følgende indhold:

»Ejeren kan dog overdrage jagtretten til andre for et bestemt tidsrum, der ikke må overstige 10 år ad gangen. . . .«

Retten i Herning frifandt A ved dom af 15. oktober 1985. Retten fandt det efter bevisførelsen hverken godtgjort, at B havde opsagt jagtlejekontrakten mundtligt, eller at han (rettidigt) havde fremsendt en skriftlig opsigelse. Retten bemærkede videre:

»Ifølge jagtlejekontrakten er der ikke nogen forpligtelse for sagsøgeren til at fortsætte lejemålet udover den 10 årige periode. Kontrakten kan herefter ikke anses for at være uforenelig med bestemmelsen i jagtlovens § 3, stk. 2, der som speciallov må antages udtømmende at regulere jagtlejeforholdet.«

Dommen blev af B anket til Vestre Landsret, der ved dom af 20. juni 1986 ændrede byrettens dom.

Vestre Landsret fandt det ligesom byretten ikke godtgjort, at B rettidigt havde opsagt lejekontrakten.

Landsretten bemærkede endvidere:

»Efter jagtlovens § 3, stk. 2, kan ejeren overdrage jagten til andre for et bestemt tidsrum,

der ikke må overstige 10 år ad gangen. Det fremgår af forarbejderne til denne bestemmelse, jf. betænkning nr. 394/1965, s. 45, om revision af jagtloven, at 10 årsreglen blev indsat for at skabe en klar regel på dette område, således at usikkerhed med hensyn til lejemålets varighed kan undgås, og dertil kommer, at det ofte kan være vanskeligt at overse forholdene for en længere årrække.« Den bestemmelse, der er indeholdt som § 2 i den af Landsjagtforeningen af 1923 udarbejdede standardkontrakt, hvorefter passivitet fra ejerens side (manglende opsigelse) automatisk medfører forlængelse af kontrakten, findes – i hvert fald når en 10 års periode fornyes med en ny 10 års periode – at burde tilsidesættes som stridende mod ordlyden og formålet med jagtlovens § 3, stk. 2.«

I skrivelse af 13. august 1986 indgav advokat C som advokat for Landsjagtforeningen af 1923 som mandatar for A ansøgning til Justitsministeriet om tilladelse til anke af dommen til Højesteret som tredje instans.

Til støtte for ansøgningen henvistes i skrivelsernes konklusion til, »at der er tale om bedømmelse af en standardlejekontrakt, der er anvendt i et stort antal tilfælde, at der er tale om den første dom vedrørende det pågældende spørgsmål, at der er tale om divergerende afgørelser i underretten og landsretten, at dommen har principiel betydning for fortolkningen af et stort antal tilsvarende kontrakter, at landsrettens afgørelse ikke synes at have holdepunkter i lovbestemmelsens ordlyd, og at rækkevidden af landsrettens præmisser er uklare. . . .«

Justitsministeriet afslog i skrivelse af 3. oktober 1986 ansøgningen, »da betingelserne i retsplejelovens § 371 ikke ses at være opfyldt«. Efter § 371 er det en forudsætning for at meddele tredjeinstansbevilling, at »sagen er af principiel karakter, eller særlige grunde i øvrigt taler derfor«.

I en udtalelse af 12. februar 1987 i anledning af klagen til mig henholdt Justitsministeriet sig til afgørelsen af 3. oktober 1986.

I en skrivelse af 31. marts 1987 bad jeg Landbrugsministeriet oplyse, om det ved Vestre Landsrets dom afgjorte fortolkningsspørgsmål efter ministeriets opfattelse havde principiel betydning.

Landbrugsministeriet svarede i skrivelse af 15. april 1987 bekræftende. Ministeriet lagde

herved vægt på, »at bestemmelserne om lejemålets fortsættelse ved 10 års periodens udløb, såfremt det ikke forinden er opsagt, er indeholdt i en af Landsjagtforeningen af 1923 udarbejdet standardformular, der er anvendt i betydeligt omfang, at der ministeriet bekendt ikke foreligger andre domme vedrørende forståelsen af jagtlovens § 3, stk. 2, samt at der ved landsrettens dom ikke er tilvejebragt den ønskelige afklaring af rækkevidden af denne bestemmelse«.

Jeg henstillede på denne baggrund til Justitsministeriet, at der blev meddelt tilladelse til anke til Højesteret som tredje instans af Vestre Landsrets dom af 20. juni 1986.

. . .«

Ved skrivelse af 17. juli 1987 meddelte Justitsministeriet A tredjeinstansbevilling.

9-3. *En udlænding, der – efter at være blevet meddelt en udrejsefrist – var blevet løsladt til sin bopæl efter fristens udløb, havde efterfølgende indgivet ansøgning om opholdstilladelse her i landet og havde modtaget skriftligt afslag herpå, uden at der var fastsat nogen ny udrejsefrist, og uden at den tidligere fastsatte udrejsefrist var fastholdt. Udtalt over for Justitsministeriet, at den pågældende måtte antages at have opholdt sig lovligt her i landet efter udrejsefristens udløb. (J. nr. 1987-1191-613).*

Advokat A klagede for B over, at Justitsministeriet havde meddelt, at ministeriet ikke fandt grundlag for at ændre følgende af Direktoratet for Udlændinge truffne afgørelser:

- 1) Direktoratets afgørelse af 24. oktober 1986, hvorefter B skulle udvises af Danmark med indrejseforbud her i landet gældende til den 1. juli 1989, og
- 2) direktoratets afgørelse af 10. december 1986, hvorved der blev meddelt B afslag på en ansøgning om ophævelse af indrejseforbudet.

I skrivelse af 18. december 1987 skrev jeg således til Justitsministeriet:

»Efter en foreløbig gennemgang af akterne har jeg fundet at burde anmode Justitsministeriet om en supplerende udtalelse om nogle spørgsmål, som sagen efter min opfattelse har rejst.

Det fremgår af akterne, at (B) første gang indrejste i Danmark den 14. juni 1983; han opholdt sig her i landet ca. 1 måneds tid.

Den 8. oktober 1983 indrejste (B) på ny her i landet, og den 13. januar 1984 blev han gift med en dansk statsborger, som han havde mødt under sit tidligere ophold.

På dette grundlag fik han meddelt opholds- og arbejdstilladelse, der et år senere blev fornyet, således at den herefter var foreløbigt gældende til den 13. januar 1986.

Den 10. januar 1986 var (B) involveret i et overfald, for hvilket han blev fængslet og senere tiltalt og dømt.

I januar 1986 havde politiet endvidere foretaget undersøgelser af, hvorvidt (B) og hans hustru samlevede.

Den 11. april 1986 ansøgte (B) om forlængelse af opholds- og arbejdstilladelsen (gældende til den 13. januar 1986). Den 17. april 1986 meddelte Direktoratet for Udlændinge ham afslag på ansøgningen; afslaget blev forkyndt den 29. april 1986, og udrejsefristen blev fastsat til den 29. maj 1986.

Den 13. juni 1986 udrejste (B) af landet, men den 13. juli 1986 indrejste han på ny i Danmark.

Ved bevilling af 26. september 1986 blev (B) skilt fra sin første hustru.

Den 10. oktober 1986 blev han på ny gift med en dansk statsborger.

Den 23. oktober 1986 indgav (B) ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse på grundlag af ægteskabet.

Ved resolution af 24. oktober 1986 fra Direktoratet for Udlændinge blev (B) udvist af Danmark efter udlændingelovens § 24, nr. 5, jf. § 32, stk. 1, med indrejseforbud gældende indtil den 1. juli 1989. Udrejsefristen blev fastsat til den 4. november 1986 (på hvilket tidspunkt byretsmødet i anledning af den i januar 1986 begåede kriminalitet skulle have fundet sted).

Ved Københavns Byrets dom af 5. november 1986 blev (B) idømt en fængselsstraf på 6 måneder for de i januar 1986 begåede overfald. Retten tog endvidere en af anklagemyndigheden nedlagt påstand om udvisning med indrejseforbud til følge. Påstanden var nedlagt efter en indstilling af 15. april 1986 fra Direktoratet for Udlændinge om, at der i medfør af udlændingelovens § 49, stk. 1, blev nedlagt påstand om udvisning efter udlændingelovens § 24, nr. 2, 1. pkt., med et indrejseforbud afpasset efter strafpåstanden. Samme dag blev (B) varetægtsfængslet efter udlændingelovens § 35, stk. 1.

Ved Østre Landsrets kendelse af 13. november 1986 blev (B) imidlertid løsladt til bopælen.

Byretsdommen var blevet anket til landsretten, hvor advokat (A) var forsvarer for (B). I den egenskab rettede han i skrivelse af 13. november 1986 henvendelse til Direktoratet for Udlændinge med anmodning om, at der blev udarbejdet en ny indstilling vedrørende udvisningsspørgsmålet. Advokaten henviste til, at (B) havde giftet sig på ny, at han også i øvrigt havde tilknytning til familie i Danmark, og at den begåede kriminalitet var en enkeltstående handling.

Den 10. december 1986 meddelte Direktoratet for Udlændinge (B) – under henvisning til hans ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse af 23. oktober 1986 – at det meddelte indrejseforbud senere ville kunne ophæves, når omstændighederne talte derfor. Efter direktoratets praksis kunne et indrejseforbud meddelt for 3 år normalt først ophæves efter udløbet af 6 måneder fra udrejsen af Danmark og i øvrigt kun under nærmere angivne betingelser. Da (B) endnu ikke var udrejst af Danmark, og da der endvidere ikke efter direktoratets opfattelse var oplyst forhold, der kunne begrunde en fravigelse af de nævnte krav, kunne indrejseforbuddet ikke for tiden ophæves.

I skrivelse af samme dato til statsadvokaten for København henstillede Direktoratet for Udlændinge, at anklagemyndigheden under landsretssagen nedlagde påstand om udvisning

principalt under henvisning til udlændingelovens § 24, nr. 2, 1. pkt., subsidiært under henvisning til udlændingelovens § 24, nr. 4. I henstillingen lagde direktoratet til grund, at (B) havde indgået ægteskab under ulovligt ophold her i landet og under den mod ham verserende straffesag, samt at ægteparret først havde stiftet bekendtskab efter, at de nu påsigtede forhold blev begået. Direktoratet lagde endvidere til grund, at (B) havde opholdt sig i Danmark i ca. 3 år, hvoraf »størstedelen dog har været ulovligt«.

Advokat (A) klagede til Justitsministeriet over direktoratets afgørelse af 24. oktober 1986 om at udvise (B) med indrejseforbud gældende til den 1. juli 1989, ligesom advokaten klagede over direktoratets afgørelse af 10. december 1986. Advokaten gjorde bl.a. gældende, at den væsentligste del af (B's) ophold i Danmark havde været lovligt.

I anledning af klagen indhentedes Justitsministeriets udtalelser fra Direktoratet for Udlændinge, som erkendte, at det var en fejl, at det i direktoratets skrivelse af 10. december 1986 var anført, at størstedelen af (B's) ophold i Danmark havde været ulovligt. Direktoratet anførte herefter følgende:

» . . .

Den af (B) den 23/10 1986 indgivne ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse i Danmark fandtes ikke i medfør af udlændingelovens § 10, stk. 1, at kunne imødekommes uanset det den 10/10 1986 indgåede ægteskab, idet der forelå sådanne omstændigheder i form af et langvarigt ulovligt ophold, som efter reglerne i udlændingelovens kap. 4 kunne medføre udvisning, og idet der ikke fandtes at være særlige omstændigheder, der talte for, at opholdstilladelse skulle meddeles.

Direktoratet har på denne baggrund opfattet (B's) ansøgning om opholdstilladelse som en anmodning om ophævelse af det ham meddelte indrejseforbud.

. . .«

I skrivelse af 7. juli 1987 meddelte Justitsministeriet advokat (A), at ministeriet efter gennemgang af sagen ikke fandt grundlag for at ændre direktoratets afgørelser, og at ministeriet i øvrigt kunne tiltræde direktoratets begrundelse for afgørelserne.

Advokat (A) klagede som nævnt til mig over Justitsministeriets afgørelse og i fortsættelse af klagen meddelte han i skrivelse af 3. september 1987, at Østre Landsret havde stadfæstet byret-

tens dom i sagen mod hans klient, men med den ændring, at straffen blev nedsat fra 6 måneders fængsel til 3 måneders fængsel, og at udvisningsbestemmelsen udgik.

Af den medsendte dom fremgik det, at landsretten havde lagt til grund, at betingelserne for udvisningen af (B) i medfør af udlændingelovens § 24, nr. 2, 1. pkt., havde været til stede, men under hensyn til lovovertredelsernes enkeltstående karakter og oplysningerne om hans personlige forhold fandtes udvisningspåstanden imidlertid ikke at burde tages til følge, jf. udlændingelovens § 26.

I udtalelse af 6. oktober 1987 anførte Direktoratet for Udlændinge følgende:

» . . .

Ifølge udlændingelovens § 10, stk. 1, nr. 2, kan der, hvis der foreligger omstændigheder, som kunne medføre udvisning efter reglerne i kapitel 4, uanset bestemmelserne i udlændingelovens §§ 6-9 kun gives opholdstilladelse, når særlige grunde taler derfor.

Direktoratets beslutning af 23.10.1986 (så vidt ses 24.10.1986; min bemærkning), hvorefter (B) udvist med indrejseforbud indtil 01.07.89 i medfør af udlændingelovens § 24, nr. 5, jf. § 32, stk. 1, er således truffet samtidig med, at der blev truffet afgørelse efter udlændingelovens § 10, stk. 1, om ikke at meddele (B) opholdstilladelse i Danmark. Direktoratet lagde herved vægt på, at der forelå et langvarigt ulovligt ophold, der efter udlændingelovens § 24, nr. 5, kunne medføre udvisning, og at der ikke fandtes at foreligge særlige omstændigheder, der kunne tale for på trods heraf at meddele pågældende opholdstilladelse.

. . .

Til det af advokat (A) i skrivelse af 03.09.87 anførte skal bemærkes, at det efter direktoratets opfattelse må betragtes som et »grovere« tilfælde af ulovligt ophold, at (B) forinden udvisningen den 23.10.86 havde opholdt sig her i landet i 3 måneder og 10 dage uden at have hverken visum eller opholdstilladelse, og at (B) ikke overholdt den af direktoratet i skrivelse af 29.04.86 fastsatte udrejsefrist, idet pågældende over for direktoratet har oplyst, at han først udrejste af Danmark 14 dage efter udløbet af den fastsatte udrejsefrist.

Ved direktoratets beslutning om udvisning den 23.10.86 foretoges i overensstemmelse med reglerne i udlændingelovens § 26 en afvejning af den pågældendes tilknytningsforhold til Danmark. Sammenfattende er det direktora-

tets opfattelse, at udvisningen under hensyn til, at det mellem (B) og (C) indgåede ægteskab havde været mindre end 2 uger, ikke kunne anses for at virke særligt belastende.

Det bemærkes endelig, at spørgsmålet om, hvorvidt en udlænding bør udvises på grund af ophold her i landet uden fornøden tilladelse, afgøres selvstændigt af Direktoratet for Udlændinge (i første instans), medens spørgsmålet om, hvorvidt der strafferetligt bør reageres i anledning af det konstaterede ulovlige ophold, afgøres særskilt af anklagemyndigheden. Direktoratets afgørelse i henhold til § 24, nr. 5, er således ikke afhængig af, om og i givet fald hvilken beslutning anklagemyndigheden træffer vedrørende sanktionsspørgsmålet.

. . . «

I udtalelse af 12. oktober 1987 har Justitsministeriet anført, at ministeriet kan »henholde sig til den truffe afgørelse«.

Om det ovenfor refererede sagsforløb skal jeg bemærke følgende:

Ved Direktoratet for Udlændinges afgørelse af 24. oktober 1986 blev (B) udvist med tidsbegrænset indrejseforbud. Udrejsefristen blev fastsat til den 4. november 1986 »til efter byretsmødet«. (Det bemærkes, at der ikke blandt akterne ses at foreligge en kopi af udvisningsafgørelsen og forkyndelsen herom, og at afgørelsen i akterne skiftevis anføres at være truffet den 23. oktober 1986, 24. oktober 1986 og 27. oktober 1986).

Efter byrettens domsafsigelse blev sagen anket til Østre Landsret, og (B) blev i den forbindelse varetægtsfængslet i henhold til udlændingelovens § 35, stk. 1.

Den 13. november 1986 blev (B) imidlertid af Østre Landsret løsladt til bopælen. Herefter er der tilsyneladende ikke fastsat en ny udrejsefrist - hverken i forbindelse med Direktoratet for Udlændinges afgørelse af 10. december 1986 eller i forbindelse med Justitsministeriets afgørelse af 7. juli 1987. Justitsministeriet har da også i skrivelse af 14. september 1987 til advokat (A) anført, at ministeriet efter omstændighederne »udsætter fastsættelsen af (B's) udrejsefrist indtil videre med henblik på ombudsmandens behandling af sagen«.

På dette grundlag må jeg nærmest være af den opfattelse, at (B) har opholdt sig lovligt her i landet siden løsladelsen den 13. novem-

ber 1986. Jeg går ud fra, at bl.a. dette forhold er indgået i Østre Landsrets overvejelser i forbindelse med udvisningsspørgsmålet, jf. det af landsretten anførte om den i den forbindelse foretagne afvejning af på den ene side de begåede lovovertrædelsers karakter og på den anden side (B's) personlige forhold, jf. udlændingelovens § 26.

Også da Justitsministeriet traf afgørelse i sagen den 7. juli 1987, var grundlaget et andet end ved Direktoratet for Udlændinges afgørelse om udvisning i oktober 1986; der var ikke fastsat en (fornyet) udrejsefrist, og der var nu tale om et ægteskab af ikke ganske kortvarig karakter. Spørgsmålet er her efter, om Justitsministeriet burde have tiltrådt direktoratets afgørelse med den af direktoratet anførte begrundelse for afgørelsen.

Under alle omstændigheder bør Østre Landsrets dom efter min opfattelse føre til en nyvurdering af sagen. Jeg bemærker her ved, at administrationen i sin fortolkning af udlændingelovens § 26 vel i meget høj grad må være bundet af domstolenes vurderinger af de tilsvarende spørgsmål. Det kan efter min opfattelse ikke af forarbejderne til § 26 udledes, at der i højere grad skulle tages hensyn til en udlændings personlige forhold ved afgørelser om udvisning på grund af ulovligt ophold. Da karakteren af varigheden af (B's) ulovlige ophold her i landet næppe kan siges at være mere graverende end den kriminalitet, for hvilken han er domfældt, forekommer det mig betænkeligt, at den administrative vurdering i henhold til § 26 er faldet anderledes ud end den judicielle.

Jeg udbeder mig Justitsministeriets bemærkninger til de ovenfor nævnte spørgsmål.

...«

I skrivelse af 7. marts 1988 til mig anførte Justitsministeriet følgende:

»...

1. For så vidt angår spørgsmålet om, i hvilke perioder (B) har haft lovligt ophold her i landet bemærkes, at den pågældende først den 1. februar 1985 ansøgte om opholdsstilladelse på grundlag af et ægteskab med en dansk statsborger. Som også anført i landsrettens afgørelse opholdt (B) sig således uden opholdsstilladelse

her i landet bl.a. i perioden fra begyndelsen af 1984 til den 1. februar 1985.

Justitsministeriet er af den opfattelse, at det ikke kan lægges til grund, at (B) i perioden fra den 13. november 1986 og til Justitsministeriet den 7. juli 1987 traf afgørelse i sagen havde »lovligt ophold« her i landet. Efter Justitsministeriets opfattelse indebærer udtrykket »lovligt ophold« eller »lovligt . . . boet«, således som udtrykket anvendes bl.a. i udlændingelovens §§ 22-24, at den pågældende udlænding skal have den til ophold fornødne tilladelse. I tiden efter hans fornyede indrejse havde (B) ikke opholdsstilladelse og blev ved Direktoratet for Udlændinges afgørelse af 24. oktober 1986 udvist med udrejsefrist til den 4. november 1986. Det forhold, at (B) i en del af perioden var varetægtsfængslet, og at han ved varetægtsfængslingens ophør ikke straks blev udsendt af landet, kan efter Justitsministeriets opfattelse ikke tages som udtryk for, at der er meddelt ham stiltiende tilladelse til ophold i Danmark.

2. Ved Justitsministeriets vurdering af, om Direktoratet for Udlændinges afgørelse om udvisning skulle ændres, måtte Justitsministeriet i første række lægge vægt på det grundlag, der forelå for direktoratet, da afgørelsen om udvisning blev truffet i oktober 1986. Det forhold, at den pågældende havde opholdt sig her i landet under klagesagens behandling, indebar selvsagt endvidere, at den pågældendes ægteskab nu var af længere varighed end ved direktoratets afgørelse, men dette kunne efter Justitsministeriets opfattelse ikke i sig selv have afgørende betydning for sagens udfald. Det bemærkes i den forbindelse, at Justitsministeriet deler den opfattelse, at den administrative afgørelse af, om udvisning kan ske, jf. udlændingelovens § 26, ofte må foretages på grundlag af en vurdering af udlændinges personlige forhold m.v., der er beslægtet med den vurdering, der danner grundlaget for rettens afgørelse af, om udvisning kan ske på grund af et strafbart forhold. For så vidt angår tilknytning til det danske samfund, der er opnået ved et ulovligt ophold, vil de hensyn, der efter § 26 kan grundene, at udvisning undlades, imidlertid ofte være mindre fremtrædende, end når tilknytningen er opnået gennem lovligt ophold. Se herom diskussionen i betænkning nr. 968/1982 om udlændingelovgivningen, s. 176.

I den foreliggende sag, hvor tilknytningen til det danske samfund i væsentlig grad var opnået under ulovligt ophold her i landet, var

Justitsministeriet ved sin afgørelse af 7. juli 1987 – hvor ministeriet stadfæstede direktoratets udvisning med indrejseforbud indtil 1. juli 1989 – opmærksom på, at (B) ved Københavns Byrets dom af 15. november 1986 var udvist med indrejseforbud til 1. juli 1991.

3. På det nu foreliggende grundlag, herunder ikke mindst (B's) fortsatte ophold her i landet og hans ægteskab, har Direktoratet for Udlændinge den 10. februar 1988 efter en samlet vurdering besluttet at ophæve den meddelte udvisning og indrejseforbudet og meddelt (B) opholds- og arbejdstilladelse indtil den 10. februar 1989.«

Den 3. maj 1988 skrev jeg således til Justitsministeriet:

» . . .

Jeg har noteret mig, at Direktoratet for Udlændinge nu efter en fornyet gennemgang af sagen den 10. februar 1988 har ophævet udvisningen af (B) med indrejseforbud gældende til den 1. juli 1989, og at Direktoratet for Udlændinge samtidig har meddelt (B) opholds- og arbejdstilladelse gældende til den 10. februar 1989 i medfør af udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 2.

Herefter finder jeg ikke grundlag for at foretage videre i sagen.

Der er dog anledning til at påpege, at baggrunden for min bemærkning i skrivelsen af 18. december 1987 om, at jeg nærmest var af den opfattelse, at (B) havde opholdt sig lovligt her i landet siden løsladelsen af ham den 13. november 1986, bl.a. byggede på følgende omstændigheder:

1. Da Direktoratet for Udlændinge den 24. oktober 1986 havde truffet afgørelse om, at (B) skulle udvises med indrejseforbud gældende til den 1. juli 1989, blev (B's) udrejsefrist fastsat til den 4. november 1987, d.v.s. den dag, hvor der skulle afholdes retsmøde i straffesagen mod ham. Der blev imidlertid ikke truffet foranstaltninger til at udsende (B) af landet, efter at Østre Landsret den 13. november 1986 havde truffet afgørelse om, at han skulle løslades. (B) blev blot løsladt til sin bopæl.

2. Efter at (B) var blevet løsladt den 13. november 1986, indgav han ansøgning om opholds- og arbejdstilladelse på baggrund af sit ægteskab med (C). Med skrivelse af 10. december 1986 afslog Direktoratet for Udlændinge at imødekomme ansøgningen, der af direktoratet opfattedes som en ophævelse af den meddelte udvisning med indrejseforbud. Direktoratet for Udlændinge fastsatte imidlertid ikke nogen udrejsefrist i skrivelsen af 10. december 1986, ligesom man heller ikke fastholdt den tidligere meddelte udrejsefrist, der var fastsat til den 4. november 1986, smlg. herved udlændingelovens § 33, stk. 1.

3. Efter at advokat (A) som advokat for (B) havde påklaget Direktoratet for Udlændinges afgørelse til Justitsministeriet, stadfæstede ministeriet direktoratets afgørelse ved skrivelse af 7. juli 1987. Heller ikke i den forbindelse blev der fastsat en udrejsefrist for (B), smlg. herved udlændingelovens § 33, stk. 1.

4. Ved skrivelse af 14. september 1987 til advokat (A) meddelte Justitsministeriet, at man i anledning af advokat (A's) klage til mig havde »udsat fastsættelsen« af (B's) udrejsefrist. Dette må efter min mening opfattes som udtryk for, at der ikke var fastsat nogen udrejsefrist på det pågældende tidspunkt.

5. De danske myndigheder har udmærket været bekendt med, at (B) opholdt sig her i landet. Således gennemførtes ankebehandlingen af straffesagen mod ham, og (B) må i den forbindelse være blevet indkaldt til retsmøde i Østre Landsret. Der ses imidlertid ikke at være taget skridt fra hverken Justitsministeriets, Direktoratet for Udlændinges eller fra politiets side til at udsende (B) af landet.

På baggrund af de nævnte omstændigheder er jeg fortsat af den opfattelse, at (B) har opholdt sig lovligt her i landet siden løsladelsen den 13. november 1986, og jeg skal i den forbindelse særligt bemærke, at en fornyet udvisning af (B) på grund af ulovligt ophold i den nævnte periode efter min opfattelse ikke ville have været mulig.

. . . .«

9-4. *Henstillet til Justitsministeriet at genoptage spørgsmålet om meddelelse af opholdstilladelse til en asylansøger, der – uagtet han havde et retskrav på opholdstilladelse efter udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 2, (indgåelse af ægteskab) – havde fået afslag på opholdstilladelse i medfør af den nævnte bestemmelse med henvisning til, at han ikke var i besiddelse af et gyldigt pas, jf. udlændingelovens § 39. (J. nr. 1986-1227-613).*

Advokat A klagede for den tyrkiske statsborger B over, at Justitsministeriet havde tiltrådt et afslag, som Direktoratet for Udlændinge havde meddelt den pågældende på en ansøgning om opholdstilladelse.

Det fremgik af sagen, at B indrejste til Danmark den 25. juli 1985 og ved indrejsen ansøgte om politisk asyl efter udlændingelovens § 7. Han var forsynet med nationalitetspas, gyldigt til den 26. juni 1986.

Den 11. april 1986 afslog Direktoratet for Udlændinge B's ansøgning om opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7, og ved forkyndelsen den 24. april 1986 af direktoratets afslag erklærede B, at han ønskede at påklage afgørelsen til Flygtningenævnet.

I anledning af klagen anmodede Advokat A i skrivelse af 24. april 1986 Flygtningenævnet om at blive beskikket som advokat for B, og advokaten anmodede samtidig om aktindsigt i sagen.

Det fremgik videre af sagen, at B den 14. maj 1986 indgik ægteskab med en dansk statsborger. Den 28. maj 1986 ansøgte han om tidsubgrænset opholdstilladelse med henvisning til det indgåede ægteskab.

Den 13. juni 1986 trak B sin klage til Flygtningenævnet tilbage.

I skrivelse af 11. juli 1986 afslog Direktoratet for Udlændinge B's ansøgning om opholdstilladelse. Direktoratet anførte i den forbindelse bl.a. følgende:

»Direktoratets afgørelse er truffet under hensyn til, at De ikke er i besiddelse af gyldigt pas, jf. herved § 39 i udlændingeloven.

Endvidere henvises til § 27, jf. § 18 i udlændingebekendtgørelsen (Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 19 af 18. januar 1984), hvorefter opholdstilladelse meddeles således, at den udløber senest 2 måneder før udløbet af udlændingens pas eller, hvis udlændingen ikke har pas, senest seks måneder før udløbet af tilbagerejsetilladelsen til det land, der har udstedt udlændingens rejselegitimation.«

Det fremgik endvidere af sagen, at B i skrivelse af 14. juli 1986 til Direktoratet for Udlændinge anmodede om en »skriftlig erklæring på, at jeg ikke længere er flygtning i Danmark, idet jeg er dansk gift«. Han oplyste, at han havde forsøgt at få fornyet sit pas i den tyrkiske ambassade, men at ambassaden havde nægtet at forny passet, medmindre der fra de danske udlændingemyndigheder forelå en skriftlig erklæring om, at han ikke var flygtning.

Ved personlig henvendelse i Justitsministeriet den 18. juli 1986 klagede B over direktoratets afgørelse af 11. juli 1987 og redegjorde for den tyrkiske ambassades holdning til hans begæring om at få fornyet sit pas.

I skrivelse af 23. juli 1986 meddelte advokat A Justitsministeriet, at han på sin klients vegne fastholdt dennes ansøgning om asyl, idet klienten alene havde frafaldet sin klage til Flygtningenævnet, fordi han forventede, at det ville være problemløst for ham at opnå opholdstilladelse efter, at han havde indgået ægteskab med en dansk statsborger.

I skrivelse af 28. august 1986 til Justitsministeriet fremsatte advokat A sine bemærkninger i anledning af B's klage over direktoratets afgørelse af 11. juli 1986. Han oplyste, at hans klient havde været i den tyrkiske ambassade syv gange for at få forlænget sit pas, men at det havde været resultatløst. Han oplyste, at hans klient havde forevist direktoratets skrivelse af 11. juli 1986, men at ambassaden til trods herfor ikke ville forlænge passet. Det var advokatens opfattelse, at hans klient således havde gjort, hvad han kunne for at opnå den ønskede pasforlængelse. Advokaten anførte, at han anså det for overordentligt betænkeligt, at der overhovedet blev stillet krav om, at en nuværende eller forhenværende asylsøger i disse situationer henvises til at kontakte sit hjemlands ambassade, og han oplyste, at han derfor ikke selv havde turdet rette nogen henvendelse til den tyrkiske ambassade af frygt for, at en fornyet henvendelse muligt ville kunne skade klienten yderligere. Advokaten anførte, at det

var hans opfattelse, at en udlænding, der lovligt opholder sig her i Danmark som asylsøger, og som i asylsøgningsfasen indgår ægteskab med en i Danmark fastboende person og samlever med denne på fælles bopæl, opfylder betingelserne for – efter ansøgning – at få opholdstilladelse efter udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 2, og således har et egentligt retskrav på at opnå denne tilladelse, og dette uanset om udlændingen ved siden af ansøgningen ønsker at opretholde en ansøgning om opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7 (asyl), og uanset om udlændingen er i besiddelse af gyldigt pas. Vedrørende dette sidste anførte advokaten endvidere, at det var hans opfattelse, at det retskrav på opholdstilladelse, der blev givet udlændinge, der opfyldte betingelserne i udlændingelovens § 9, stk. 1, ikke burde kunne begrænses ad administrativ vej, således som det var sket i denne sag. Han anførte, at det paskrav, der var opstillet i udlændingelovens § 39, ikke var et absolut krav, og at det således ved udlændingelovens vedtagelse var forudset, at der kunne forekomme tilfælde, hvor paskrav måtte fraviges. Han henviste til, at også udlændingebekendtgørelsens § 18, stk. 3, er formulert således, at Direktoratet for Udlændinge i særlige tilfælde kan fravige de sædvanlige regler.

Advokat A anførte endvidere i sin skrivelse følgende:

»De vanskeligheder, der måtte kunne opstå, dersom opholdstilladelsen senere bortfalder, og udlændingen skal udsendes af landet, og udlændingen til den tid ikke måtte være i besiddelse af et gyldigt pas, er i disse situationer ikke anderledes end de vanskeligheder, der i forvejen ville opstå – og som hyppigt opstår – hvis udlændingen, efter at have fået endeligt afslag på sin asylansøgning, skal udsendes af landet uden gyldigt nationalitetspas. Når de danske myndigheder i disse situationer kan løse situationerne ved hjælp af forskellige midlertidige former for rejselegitimation, må situationerne også kunne løses i tilfælde, hvor en § 9 opholdstilladelse måtte ophøre.«

I skrivelse af 23. september 1986 meddelte Justitsministeriet advokat A, at ministeriet efter en gennemgang af sagen ikke fandt grundlag for at ændre direktoratets afgørelse.

I sin klage til ombudsmanden præciserede advokat A sin opfattelse, hvorefter Justitsministeriet ved sin afgørelse havde ladet rent admi-

nistrative hensyn få prioritet forud for de humane hensyn, der ligger bag familiesammenførselsreglerne, og som efter advokatens opfattelse giver et egentligt retskrav på opholdstilladelse, forudsat betingelserne i udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 2, i øvrigt er opfyldt. Han fremhævede, at den gifte udlænding i præasylfasen har en væsentlig retlig interesse i straks at kunne opnå opholdstilladelse efter § 9, stk. 1, nr. 2, af hensyn til muligheden for hurtigst muligt at opnå arbejdstilladelse, og det forekom ham indlysende, at der ikke med rimelighed kunne stilles krav om, at ansøgeren i præasylfasen henvendte sig til sin egen ambassade med anmodning om pasforlængelse eller udstedelse af nyt pas.

Direktoratet for Udlændinge henholdt sig i en udtalelse, afgivet i anledning af klagen, til sin tidligere afgørelse.

Justitsministeriet anførte i en udtalelse, afgivet i anledning af klagen, at afgørelsen var truffet under henvisning til udlændingelovens § 39, stk. 1, samt udlændingebekendtgørelsens § 27, jf. § 18, hvori der var indeholdt et generelt krav om, at en udlænding skal være i besiddelse af pas under ophold her i landet. Ministeriet anførte videre, at der var givet fuld tilslutning til paskravet i forarbejderne til udlændingeloven, og henviste herunder til Udlændingelovudvalgets betænkning nr. 968/1982. Ministeriet bemærkede, at det kun i ganske særlige tilfælde havde fraveget kravet om pas. Som eksempel herpå nævnte ministeriet opholdstilladelse i medfør af udlændingelovens § 9, stk. 2, nr. 2.

I en skrivelse med bemærkninger til Justitsministeriets forannævnte udtalelse anførte advokat A bl.a. følgende:

»Jeg kan i øvrigt ikke erklære mig enig med ministeriet i, at der skulle være givet »fuld tilslutning« til paskravet i forarbejderne til udlændingeloven, herunder i Udlændingelovudvalgets betænkning nr. 968/1982.

Så vidt jeg kan se, har ingen, hverken i Udlændingelovudvalget eller under den senere behandling af lovforslaget i Folketinget forudset, at behandlingen af en asylansøgning, først i Direktoratet for Udlændinge og siden i Flygtningenævnet, kunne komme til at tage så lang tid, at der ville opstå et reelt behov for sideløbende med asylansøgningen at indgive anmodning om opholdstilladelse på grund af et

i mellemtiden indgået ægteskab. Asylansøgeren har som tidligere påpeget bl.a. som følge af den til en opholdstilladelse efter § 9 knyttede arbejdstilladelse interesse i at opnå denne arbejdstilladelse så tidligt som muligt i stedet for at være henvist til måneders eller måske års ørkesløshed.

»Normalsituationen« som Udlændingelovudvalget – såvel flertallet som mindretallet – synes at have forestillet sig, har været den, at ansøgeren, der søger om opholdstilladelse på grundlag af indgået ægteskab, typisk ville have indgivet denne ansøgning, inden han kom til Danmark. Pasforholdene måtte således på forhånd anses for afklaret.

Ved fremsættelse af lovforslaget i Folketinget var familiesammenførselsreglen om opholdstilladelse grundet ægteskab i øvrigt ej heller formuleret sådan, at der skulle bestå et egentligt retskrav på denne, jf. flertallet af Udlændingelovudvalgets indstilling. Det blev imidlertid som bekendt på dette punkt mindretallets holdning, hvorefter der i disse situationer skulle have et egentligt retskrav på at få opholdstilladelsen, der kom til at indgå i den endelige lov. I øvrigt synes mindretallet i denne forbindelse specielt at have interesseret sig for (betænkningens pag. 145), at opholdstilladelse skulle kunne gives, uanset på hvilket grundlag udlændingen hidtil har opholdt sig i Danmark. Denne bemærkning synes imidlertid ikke specielt at have forudsat et ophold som asylansøger, men synes i stedet at have været vendt imod den tidligere regel i bkg. 196/1980 § 28, stk. 3, hvorefter visse grupper udenlandske stipendiater ikke kunne få opholdstilladelse på grund af ægteskab.

Det nærmeste jeg mener, man i betænkning 968/1982 er kommet til paskravet, er snarere i forbindelse med bemærkningerne til den senere lovs § 19, stk. 1, nr. 2, om muligheden for at inddrage en tidsbegrænset opholdstilladelse grundet manglende pas eller anden rejselegitimation. I denne forbindelse (betænkningen s. 156-57) siges det:

»Det er af væsentlig betydning, at en udlænding, som har tidsbegrænset opholdstilladelse, under hele sit ophold her i landet har et pas eller anden gyldig rejselegitimation, der giver adgang til tilbagerejse til udstederlandet. Er dette ikke tilfældet, er det usikkert, om udlændingen vil kunne tilbagerejse ved opholdstilladelsens udløb, og det vil ofte være meget vanskeligt for udlændingemyndighederne at tilve-

jebringe den fornødne indrejsetilladelse fra hjemlandet eller et andet land. Må det antages, at udlændingen selv har bortskaffet passet for at forhindre eller forsinke tilbagerejsten, eller undlader udlændingen trods opfordring dertil at skaffe sig et pas, hvor dette er muligt, vil inddragelse af opholdstilladelsen efter omstændighederne kunne være en hensigtsmæssig forholdsregel. I de fleste andre tilfælde vil det som regel være tilstrækkeligt at gøre strafansvar gældende.«

Den citerede passus er siden – stort set uændret – blevet indarbejdet i kommentaren til udlændingeloven, pag. 122.

Jeg kan imidlertid ikke læse udtalelsen anderledes, end at hvis situationen ikke er den, at det er udlændingen selv, der forsætligt har bortskaffet sit pas for at forhindre tilbagerejsten, og det heller ikke er således, at han bevidst modarbejder tilvejebringelsen af et nyt pas, da forudsættes inddragelse af opholdstilladelse heller ikke at ville finde sted.

Bemærkningerne i betænkningen har som anført næppe haft en igangværende eller forudgående asylansøgningsituation for øje, men jeg mener dog nok, at man på grundlag af udtalelsen må kunne analogisere, således at hvis en opholdstilladelse ikke vil blive inddraget, når det ikke er udlændingens skyld, at han ikke kan skaffe sig et pas, så bør opholdstilladelse heller ikke nægtes i en situation som denne, hvor ansøgeren befinder sig i en asylansøgningsfase, så meget desto mere som det må kunne lægges til grund, at ansøgeren og dennes hustru har henvendt sig ikke mindre end 7 gange hos den tyrkiske ambassade, men forgæves, for at skaffe det nødvendige pas.«

Direktoratet for Udlændinge udtalte i anledning af de af advokat A anførte bemærkninger bl.a. følgende:

»Efter Direktoratet for Udlændinges opfattelse følger det af udlændingelovens § 9, stk. 1, samt udlændingebekendtgørelsens § 27, jf. § 18, at en udlænding, der med tidsbegrænset opholdstilladelse i henhold til § 9 opholder sig her i landet, principielt skal være i besiddelse af gyldigt pas eller lignende rejselegitimation udstedt af hjemlandets myndigheder.

Som det også forudsætningsvis fremgår af betænkning 968/1982, s. 157, er kravet dog ikke ufravigeligt. Om der i det konkrete tilfælde skal ses bort fra kravet om gyldigt pas ved meddelelse af tidsbegrænset tilladelse i

henhold til lovens § 9, afgøres efter et konkret skøn i det enkelte tilfælde. Ved udøvelsen af dette skøn vil der blive lagt vægt på de foreliggende oplysninger om baggrunden for, at ansøgeren ikke kan få udstedt, henholdsvis forlængt sit nationalitetspas. Stiller den pågældendes ambassade sådanne vilkår for forlængelsen, som den pågældende ikke selv ville være i stand til at opfylde, vil sådanne forhold kunne indgå i Direktoratet for Udlændinges vurdering af, om paskravet konkret bør fastholdes. Specielt vedrørende tyrkiske statsborgere bemærkes, at det er direktoratets erfaring, at der normalt ikke er reelle problemer med at opfylde kravet om gyldigt pas ved ansøgning om tilladelse i henhold til udlændingelovens § 9.

Det forhold, at ansøgeren opholder sig her i landet som asylsøger, medfører efter direktoratets opfattelse ikke nogen ændring i relation til de krav, der stilles for at opnå opholdstilladelse i henhold til § 9.«

Justitsministeriet henholdt sig til denne udtalelse.

I en skrivelse til advokat A udtalte jeg herefter følgende:

»Følgende bestemmelser i udlændingeloven har betydning for min vurdering af sagen:

§ 9, stk. 1:

»Efter ansøgning gives der opholdstilladelse til:

- 1) En udlænding, som tidligere har haft dansk indfødsret.
- 2) En udlænding, som samlever på fælles bopæl i ægteskab eller i fast samlivsforhold af længere varighed med en i Danmark fastboende person.
- 3) Mindreårigt barn af en i Danmark fastboende person eller dennes ægtefælle, når barnet bor hos forældremyndighedens indehaver.
- 4) Forældre over 60 år til et dansk eller nordisk barn eller et barn med opholdstilladelse efter §§ 7-8.
- 5) Forældre over 60 år til en udlænding med tidsbegrænset opholdstilladelse. Opholdstilladelse kan dog i almindelighed kun gives, hvis ansøgeren ikke har andre børn i hjemlandet, som kan påtage sig forsørgelsen.«

§ 19:

»En tidsbegrænset opholdstilladelse kan inddrages:

- 1) Når det grundlag, som er angivet i ansøgningen eller tilladelsen, var urigtigt eller ikke længere er til stede.
- 2) Når udlændingen ikke har fornødent pas eller anden rejselegitimation, jf. § 39, der giver adgang til tilbagerejse til udstederlandet.
- 3) Når udlændingen undlader at overholde de betingelser, der er fastsat for opholdstilladelsen eller for en arbejdstilladelse. Betingelserne skal udtrykkeligt være tilkendegivet, og det skal skriftligt være indskærpet udlændingen, at tilsidesættelse vil medføre inddragelse.

Stk. 2. Bestemmelserne i stk. 1 finder ikke anvendelse på en udlænding, som er omfattet af §§ 7, 8 eller 9, stk. 1 og 2, og som med henblik på varigt ophold lovligt har boet her i landet i mere end de sidste 2 år.

Stk. 3. En tidsbegrænset eller tidsbegrænset opholdstilladelse kan altid inddrages, såfremt udlændingen har opnået opholdstilladelsen ved svig.

Stk. 4. Bestemmelserne i stk. 1, nr. 2 og 3, finder ikke anvendelse på udlændinge, som har opholdstilladelse efter § 6.

Stk. 5. Ved afgørelser om inddragelse af opholdstilladelse finder bestemmelsen i § 26 tilsvarende anvendelse.«

§ 39:

»En udlænding skal ved indrejse, under ophold her i landet og ved udrejse herfra være i besiddelse af pas eller andet dokument, der efter justitsministerens bestemmelse kan godkendes som rejselegitimation.

Stk. 2. Justitsministeren kan fastsætte regler om, i hvilket omfang passet eller rejselegitimationen skal være påtegnet visum til indrejse i eller udrejse af landet.

Stk. 3. Passet eller rejselegitimationen skal ved ind- og udrejse forevises for pas-kontrollen og under ophold her i landet på begæring forevises for offentlige myndigheder. Justitsministeren kan bestemme, at udlændinge til stadighed skal medføre deres pas eller anden legitimation under ophold her i landet.

Stk. 4. Bestemmelserne i stk. 1-3 gælder ikke for statsborgere i et andet nordisk land, der opholder sig her i landet, eller som indrejser fra eller udrejser til et andet nordisk

land. Justitsministeren kan fritage andre udlændinge for pligterne efter stk. 1 og 3.

Stk. 5. Justitsministerien fastsætter regler om udstedelse af særlige rejselegitimation til udlændinge, der ikke kan skaffe sig pas, eller som af andre grunde har behov for et sådant dokument. Rejselegitimation kan inddrages efter samme regler, som gælder om pas til danske statsborgere, eller når grundlaget for udstedelsen er bortfaldet.«

Reglen i § 9, stk. 1, nr. 2, giver en udlænding et egentligt retskrav på opholdstilladelse, såfremt den pågældende samlever på fælles bopæl i ægteskab med en i Danmark fastboende person.

Efter udlændingelovens § 39, stk. 1, skal en udlænding ved indrejse, under ophold her i landet og ved udrejse herfra være i besiddelse af pas eller anden godkendt rejselegitimation. Efter § 39, stk. 4, 2. pkt., kan justitsministeren fritage for paskravet.

I udlændingebekendtgørelsen (bekendtgørelse nr 19 af 18. januar 1984) er det i § 27, jf. § 18, bestemt, at en opholdstilladelse – også i de tilfælde, der er omfattet af lovens § 9, stk. 1, nr. 2 – gives således, at den udløber senest 2 måneder før udløbet af udlændingens pas. Efter § 18, stk. 3, kan Direktoratet for Udlændinge (med rekurs til Justitsministeriet) fravige denne bestemmelse.

Ved vurderingen af spørgsmålet om, hvorvidt retskravetsreglen i § 9, stk. 1, nr. 2, må antages at have forrang for paskravet, må der tages udgangspunkt i, at der allerede i den tidligere udlændingebekendtgørelse (bekendtgørelse nr. 196 af 23. maj 1980) i § 25, stk. 1, nr. 2, blev gennemført et retskrav på opholdstilladelse i samme omfang som efter den gældende lovs § 9, stk. 1, nr. 2. Bekendtgørelsen indeholder endvidere i §§ 20 og 32 regler, der i det væsentlige svarer til den nugældende bekendtgørelses §§ 18 og 27.

Reglerne i den dagældende bekendtgørelse blev foreslået af Udlændingelovudvalget i betænkning nr. 882/1979 om udlændingelovgivningen, Administrative retningslinier, s. 78 ff (retskravet på opholdstilladelse i tilfælde af ægteskab), og s. 76-77, 91-92, og s. 174-175 (paskravet). Det fremgår heraf, at udvalget med kendskab til den hidtidige praksis, om pas indførte et retskrav på opholdstilladelse med bevarelse af paskravet.

I Udlændingelovudvalgets betænkning nr. 968/1982, Udkast til ny udlændingelov, overvejede udvalget, om de gældende administrativt fastsatte regler om retskrav burde indsættes i selve loven, eller om der i loven alene skulle optages bestemmelser, der giver adgang til at fastsætte regler herom.

Et flertal i udvalget fandt det ikke nødvendigt at lovfæste de gældende regler, men forudsatte i øvrigt, at de indtil videre skulle bevares i uændret form. Mindretallet fandt, at reglerne var så centrale, at de burde være indeholdt i selve loven. De afvigende opfattelser vedrørte således alene spørgsmålet om, hvorvidt retskravet burde fremgå af selve loven, eller om det var tilstrækkeligt, at de hidtidige administrativt fastsatte regler blev videreført. Jeg henviser herved til betænkningen, s. 30-31, s. 91-92 og s. 140 ff. I den vedtagne lov blev der gennemført et egentligt retskrav i overensstemmelse med mindretallets forslag.

I betænkningen siges det endvidere om udkastets § 36 (senere lovens § 39), s. 201, at »pas eller anden rejselegitimation er det vigtigste grundlag for udøvelsen af den almindelige udlændingekontrol«.

På baggrund af det anførte er jeg derfor af den opfattelse, at der i udlændingelovens § 39 er hjemmel til at forlange, at udlændingen er i besiddelse af gyldigt pas, også i de tilfælde, hvor udlændingen i øvrigt måtte kunne opnå et egentligt retskrav på opholdstilladelse. Det kan i den forbindelse i øvrigt bemærkes, at adgangen til at forlange gyldigt pas følger direkte af udlændingelovens § 19, stk. 1, nr. 2, jf. § 19, stk. 2, der vedrører de tilfælde, hvor udlændingen har en opholdstilladelse, men mister sit pas eller dette udløber.

Som det fremgår af de ovenfor nævnte regler, er paskravet imidlertid ikke ubetinget, idet Direktoratet for Udlændinge og Justitsministeriet kan gøre fravigelse herfra. Forarbejderne indeholder ikke bidrag til vurderingen af, hvornår fravigelse bør ske, såfremt ansøgeren ikke hidtil har haft opholdstilladelse.

Med hensyn til spørgsmålet om inddragelse af opholdstilladelse i henhold til lovens § 19 som følge af manglende gyldigt pas siges det derimod i betænkning nr. 968/1982, s. 156-157:

»Det er af væsentlig betydning, at en udlænding, som har tidsbegrænset opholdstilladelse, under hele sit ophold her i landet har et pas eller anden gyldig rejselegitimation, der giver adgang til tilbagerejse til udstederlandet. Er dette ikke tilfældet, er det usikkert, om udlændingen vil kunne tilbagerejse ved opholdstilladelsens udløb, og det vil ofte være meget vanskeligt for udlændingemyndighederne at tilvejebringe den nødvendige indrejsetilladelse fra hjemlandet eller et andet land. Må det antages, at udlændingen selv har bortskaffet passet for at forhindre eller forsinke tilbagereisen, eller undlader udlændingen trods opfordring dertil at skaffe sig et pas, hvor dette er muligt, vil inddragelse af opholdstilladelsen efter omstændighederne kunne være en hensigtsmæssig forholdsregel. I de fleste andre tilfælde vil det som regel være tilstrækkeligt at gøre strafansvar gældende.«

Bestemmelsen vedrører tilfælde, hvor den pågældende udlænding i kraft af en tidligere opholdstilladelse med henblik på varigt ophold allerede har opnået en tilknytning til Danmark og ofte en berettiget forventning om at kunne forblive her.

Betænkningens synspunkter kan derfor ikke uden videre overføres til tilfælde, hvor ansøgeren hidtil ikke har haft opholdstilladelse og dermed normalt ikke den samme tilknytning og kun sjældent en berettiget forventning om at kunne forblive i landet.

Det er imidlertid min opfattelse, at beslægtede synspunkter i særlige tilfælde kan anføres til støtte for en fravigelse af paskravet, uanset at den pågældende ikke hidtil har haft opholdstilladelse, men nu – fraset paskravet – vil kunne opnå et egentligt retskrav herpå.

Jeg tænker herved på asylansøgere – især hvis de har opholdt sig (lovligt) her i landet i en længere periode – som i denne sag, hvor opholdet har strakt sig over næsten 2 år.

Det er efter min opfattelse uheldigt – og vel ofte umuligt – at henvise asylansøgere, hvis sag endnu ikke er afsluttet, til at rette henvendelse til deres hjemlands herværende repræsentation eller at rejse til hjemlandet med henblik på fornyelse af pas.

Den anførte opfattelse, hvorefter asylsøgere i almindelighed bør undtages fra pas-

kravet, omfatter ikke de situationer, hvor asylansøgningen helt savner grundlag – d.v.s. er af temerær karakter – eller hvor asylansøgningen i øvrigt må antages at være indgivet alene med henblik på en omgæelse af paskravet.

At asylansøgningen trækkes tilbage på grund af en forventet opholdstilladelse efter udlændingelovens § 9, stk. 1, nr. 2, bør efter min opfattelse ikke forrykke det ovennævnte udgangspunkt. Også i disse situationer bør den pågældende udlænding som udgangspunkt være fritaget for paskravet, ud fra de samme synspunkter, som ovenfor er anført om udlændinge med en aktuel asylansøgning.

For personer, der har fået endeligt afslag på deres asylansøgning, kan der næppe opstilles faste retningslinier i henseende til paskravets opretholdelse. På den ene side foreligger der ikke de samme grunde som for asylansøgers vedkommende til at friholde de pågældende for paskravet. På den anden side kan der være tilfælde, hvor henvisningen til at søge kontakt med hjemlandets ambassade med henblik på opnåelse eller forlængelse af pas vil være egnet til i sig selv at skabe et asylgrundlag, idet det vil kunne hidføre en sådan opmærksomhed fra ambassadens side omkring den pågældende udlændings tilstedeværelse her i landet, at mistanke om forsøg på at opnå asyl og et deraf følgende grundlag for, at danske myndigheder herefter må anerkende den pågældende som de facto-flygtning, vil kunne opstå.

På baggrund af, hvad jeg har anført ovenfor, har jeg derfor henstillet til Justitsministeriet at genoptage spørgsmålet om meddelelse af opholdstilladelse til (B).

...«

Med skrivelse af 8. december 1987 sendte Justitsministeriet mig kopi af en skrivelse af 3. december 1987 fra Direktoratet for Udlændinge, hvoraf det fremgik, at B efter fornyet henvendelse til den tyrkiske ambassade havde fået udstedt nationalitetspas, og at direktoratet herefter havde meddelt ham opholds- og arbejdstilladelse med henblik på varigt ophold.

9-5. *Udtalt over for Familieretsdirektoratet, at det forhold, at en faderskabssag uden pågældendes egen skyld er trukket ekstraordinært længe ud, er en omstændighed, som bør kunne føre til en fravigelse af den praksis, hvorefter bidrag på grundlag af faderskabsdom i almindelighed fastsættes med virkning fra barnets fødsel.*

Henstillet til direktoratet på ny at overveje en konkret sag, hvori en fader efter en faderskabssag, der havde varet 6 år og 8 måneder, var pålagt bidrag med virkning fra barnets fødsel. (J. nr. 1987-205-62 og 1987-1353-62).

Efter § 16, stk. 2, i børneloven (lovbekendtgørelse nr. 634 af 15. september 1986 om børns retsstilling) kan bidrag kun, når særlige grunde taler derfor, pålægges for en tid, der ligger mere end 1 år forud for begæringens fremsættelse.

I tilfælde, hvor en bidragsresolution udfærdiges på grundlag af en faderskabsdom, er det statsamternes og Familieretsdirektoratets praksis i almindelighed at lade bidraget løbe med virkning fra barnets fødsel, uanset om fristen i børnelovens § 16, stk. 2, er overskredet, fordi faderskabssagen har trukket i langdrag. Det forudsættes herved, at moderen umiddelbart i forbindelse med faderskabssagen har begæret fastsættelse af bidrag, og at moderen ikke selv er skyld i, at faderskabssagen har trukket ud.

Efter min gennemgang af en sag, hvori et statsamt i overensstemmelse med praksis havde pålagt en fader at betale bidrag med virkning fra barnets fødsel, uanset at faderskabssagen havde varet over 6 år, anmodede jeg Familieretsdirektoratet om

»... at oplyse, hvor mange sager vedrørende fastsættelse af bidrag på grundlag af faderskabsdom direktoratet har behandlet i de seneste år, og om direktoratet i nogen af disse sager har fraveget den ovenfor beskrevne praksis. I bekræftende fald beder jeg direktoratet om at oplyse baggrunden for, at praksis i disse sager er fraveget.

Jeg beder endvidere direktoratet om at oplyse, om direktoratet er bekendt med sager, hvori statsamterne har fraveget praksis og i bekræftende fald baggrunden herfor.

For så vidt direktoratet har oplysninger om varigheden af faderskabssager i almindelighed, herunder den gennemsnitlige behandlingstid, beder jeg om meddelelse herom.

Endelig anmoder jeg Familieretsdirektoratet om en udtalelse vedrørende mulighederne

for – eventuelt under visse betingelser – at ændre praksis med hensyn til at pålægge bidrag med virkning fra barnets fødsel selv efter meget langvarige faderskabssager.

...«

I en udtalelse af 22. april 1988 meddelte Familieretsdirektoratet mig, at Århus Statsamt og direktoratet havde gennemgået de bidrags-sager, der havde foreligget til behandling i perioden fra den 1. januar 1985 til udgangen af 1987. Statsamtet og direktoratet havde fundet henholdsvis 124 og 34 relevante sager. Familieretsdirektoratet udtalte herefter bl.a. følgende:

»Det kan herefter oplyses, at Familieretsdirektoratet og Århus Statsamt i henholdsvis 14 og 108 sager, hvor den biologiske fader er medinddraget i faderskabssagen fra starten, har pålagt børnebidrag med virkning fra barnets fødsel, herunder den konkrete sag, der gav anledning til nærværende undersøgelse. Denne sag havde imidlertid en ganske særlig karakter, idet faderskabssagen i ingen af de øvrige sager ses at have trukket tilsvarende længe ud. Det kan hertil oplyses, at af de 108 sager, som Århus Statsamt har behandlet, har faderskabssagen i 9 af sagerne varet mere end 3 år, typisk omkring 4 år, men faderskabssagens behandling har i intet tilfælde varet mere end 5 år og 3 måneder.

Familieretsdirektoratet og Århus Statsamt har endvidere i henholdsvis 20 og 16 sager pålagt børnebidrag med virkning fra et senere tidspunkt end barnets fødsel, og undersøgelsen viser, at disse sager typisk vil kunne rubriceres under en af nedenstående 4 grupper:

1) Når den formodede barnefader ikke inddrages i faderskabssagen fra starten, vil børnebidrag normalt først blive pålagt med virkning fra det tidspunkt, hvor han inddrages i sagen, typisk det 1. retsmøde, hvori den pågældende giver møde.

- 2) Når faderskabet til barnet tidligere er anerkendt af en anden, eller barnet er anset som ægtebarn, vil børnebidrag normalt først blive pålagt med virkning fra det tidspunkt, hvor den biologiske fader bliver anset som fader.
- 3) Når barnefaderen har boet sammen med barnemoderen, vil børnebidrag normalt først blive pålagt med virkning fra samlivsophævelsen, jf. børnelovens § 13.
- 4) Når barnemoderen har opnået fritagelse for at oplyse barnefaderens navn, jf. børnelovens § 10, stk. 2, eller rent faktisk ikke har oplyst dette, vil børnebidrag normalt først blive pålagt med virkning fra det tidspunkt, hvor barnefaderen inddrages i faderskabsagen.

Undersøgelsen har imidlertid tillige vist, at en del af sagerne ikke umiddelbart kan henføres til en af de ovennævnte fire grupper, idet specielle forhold, f.eks. ansøgningens særlige formulering eller den biologiske faders accept af at betale fra et givet tidspunkt, har været til stede i den konkrete sag og således har været bestemmende for begyndelsestidspunktets fastsættelse.

På spørgsmålet om muligheden for eventuelt under visse betingelser at ændre begyndelsestidspunktet for bidragets fastsættelse, skal direktoratet bekræfte, at det er statsamternes og Familieretsdirektoratets praksis at pålægge bidrag på grundlag af en faderskabsdom eller et retsforlig fra fødslen, når moderen i forbindelse med faderskabsagen har begæret bidrag fastsat, medmindre moderen selv er skyld i, at faderskabsagen har trukket ud, eller nogle af de under punkterne 1-4 nævnte særlige forhold gør sig gældende.

Begrundelsen herfor er ikke alene, at moderen fra begyndelsen af faderskabsagen har begæret bidrag fastsat, men også at faderen har været inddraget i faderskabsagen fra starten. Denne har således fra dette tidspunkt været bekendt med muligheden for at blive pålagt bidrag fra det omhandlede barns fødsel og har ligeledes fra dette tidspunkt mulighed for at indrette sig herefter. Familieretsdirektoratet skal derfor herefter udtale, at der efter direktoratets opfattelse ikke findes at være behov for at ændre praksis i disse sager, idet der, som anført under punkterne 1-4, når faderen først inddrages i faderskabsagen på et sent tidspunkt, eller når faderen af de øvrige nævnte grunde ikke har kunnet forudse, at han ville

blive pålagt bidrag fra fødslen, tages hensyn hertil ved fastsættelsen af børnebidragets begyndelsestidspunkt.

...«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Familieretsdirektoratet:

» . . .

Baggrunden for praksis, hvorefter bidraget i almindelighed pålægges med virkning fra barnets fødsel – uanset varigheden af faderskabsagen – er, at faderen har været inddraget i faderskabsagen fra starten. Han har derfor været bekendt med muligheden for at blive pålagt bidrag med virkning fra barnets fødsel og har haft mulighed for at indrette sig herpå. Når bidraget pålægges fra et senere tidspunkt, skyldes det omvendt, at faderen først fra dette tidspunkt har haft (rimelig) grund til at indrette sig på bidragsforpligtelsen.

Det oplyste om praksis i de omhandlede sager kan ikke give mig anledning til bemærkninger.

Familieretsdirektoratet har udtalt, at der efter direktoratets opfattelse ikke ud over de tilfælde, der er nævnt ovenfor under punkterne 1-4, findes behov for at fravige praksis.

Om den konkrete sag, der gav anledning til min forespørgsel om praksis i almindelighed, har direktoratet oplyst, at den er af særlig karakter, idet ingen af de øvrige sager har varet så længe. Direktoratet har i den forbindelse meddelt, at Justitsministeriet ikke er i besiddelse af statistiske oplysninger vedrørende varigheden af faderskabsager ved domstolene. Om de sager, som Århus Statsamt har behandlet i nævnte periode, er oplyst, at 9 ud af 108 sager har varet mere end 3 år, typisk omkring 4 år, og at faderskabsagen i intet tilfælde har varet mere end 5 år og 3 måneder.

I den konkrete sag varede faderskabsagen ved byretten 6 år og 8 måneder.

Da byrettens dom (som fastslog faderskabet) forelå, var (A) således i bidragsrestance for 6 år og 8 måneder. Beløbet var i perioden blevet udlagt til moderen af kommunen, og restancen omfattede for så vidt alene forholdet til det offentlige.

Selv om jeg i princippet må være enig i, at en formodet fader også i et sådant tilfælde

har haft mulighed for at indrette sig på bidragskravet allerede fra faderskabssagens start, finder jeg dog alligevel, at det forhold, at sagen uden den pågældendes egen skyld er trukket så ekstraordinært længe ud, er en omstændighed, som bør kunne føre til en reduktion af bidragsperioden. Reduktionen kunne f.eks. ske med udgangspunkt i det, som jeg forstår er det sædvanlige maksimum for behandlingstiden i faderskabssager, omkring 4 år.

På denne baggrund finder jeg at burde henstille til direktoratet at overveje den kon-

krete sag på ny.

...«

Familieretsdirektoratet underrettede mig om, at direktoratet havde besluttet at genoptage sagen.

Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

- 9-6.** *Familieretsdirektoratet havde genoptaget en sag vedrørende begyndelsestidspunktet for børnebidrag på baggrund af en oplysning i en skrivelse fra den ene parts advokat om en landsretsdom i sagen. Direktoratet orienterede den anden part om baggrunden for genoptagelsen, men vedlagde ikke advokatens skrivelse. Udtalt, at jeg ville have fundet det ønskeligt, at Familieretsdirektoratet havde vedlagt en kopi af advokatens skrivelse samtidig med orienteringen af den anden part. (J. nr. 1987-535-62).*

A klagede over, at Familieretsdirektoratet havde ændret Storstrøms Statsamts og Familieretsdirektoratets tidligere afgørelser vedrørende begyndelsestidspunktet for hendes forpligtelse til at betale bidrag til sine og B's to børns underhold.

Det fremgik af sagens akter at samlivet mellem A og B blev ophævet den 20. februar 1985, da A fraflyttede hjemmet. Ved Køge Rets dom af 20. januar 1986 blev A og B skilt bl.a. på vilkår, at B fik forældremyndigheden over børnene. Vilkåret blev ved dom af 24. april 1986 stadfæstet af Østre Landsret.

I skrivelse af 27. april 1986 anmodede B Storstrøms Statsamt om at pålægge A med virkning fra den 20. februar 1985 at betale bidrag til børnenes underhold. Han vedlagde udskrift af Køge Rets dom af 20. januar 1986.

Statsamtet forelagde ansøgningen for A, idet statsamtet anmodede hende om en udtalelse specielt under henvisning til, at B havde ansøgt om bidrag fra den 20. februar 1985.

Under en telefonsamtale den 26. maj 1986 samt i skrivelse af 3. juni 1986 modsatte A sig, at hun blev pålagt bidrag med tilbagevirkende kraft. Hun henviste bl.a. til, at B havde forbudt hende at tage børnene med ved samlivsophævelsen.

Ved resolution af 23. juni 1986 pålagde statsamtet A med virkning fra den 27. april 1986 at betale det for en moder til enhver tid gældende normalbidrag til hvert af børnenes underhold.

B klagede til Familieretsdirektoratet over statsamtets afgørelse for så vidt angik tidspunktet for bidragenes betaling. Han anmodede om bidrag fra den 20. februar 1985.

I skrivelse af 4. september 1986 meddelte Familieretsdirektoratet, at direktoratet ikke fandt grundlag for at ændre statsamtets afgørelse. I skrivelse af 26. september 1986 meddelte Familieretsdirektoratet B en begrundelse for direktoratets afgørelse. Familieretsdirektoratet henviste til, at B's ansøgning om bidrag var indgivet ca. 1 år og 2 måneder efter samlivsophævelsen og ca. 3 måneder efter skilsmissen.

I skrivelse af 23. oktober 1986 anmodede B's advokat Familieretsdirektoratet om genopta-

gelse af sagen. Advokaten gjorde i den forbindelse direktoratet bekendt med Østre Landsrets dom af 24. april 1986.

I skrivelse af 11. november 1986 orienterede Familieretsdirektoratet A om, at B havde anmodet om genoptagelse af sagen og nu gjort direktoratet bekendt med Østre Landsrets dom. Familieretsdirektoratet meddelte samtidig A en frist til at fremkomme med yderligere bemærkninger til sagen. Direktoratet vedlagde ikke kopi af advokatens skrivelse.

I skrivelse af 19. november 1986 meddelte A Familieretsdirektoratet, at Østre Landsrets dom var en stadfæstelse af Køge Rets dom.

I skrivelse af 18. december 1986 meddelte Familieretsdirektoratet, at direktoratet efter en fornyet gennemgang af sagen, særligt det først nu af advokaten oplyste vedrørende Østre Landsrets dom, fandt det rettest, at bidragene til børnenes underhold blev fastsat med virkning fra den 27. april 1985. I skrivelse af 30. januar 1987 meddelte direktoratet A en begrundelse for afgørelsen. Direktoratet anførte heri bl.a. følgende:

» . . .

Familieretsdirektoratet må efter de nu foreliggende oplysninger lægge til grund for afgørelsen, at ansøgningen af 27. april 1986 er fremsat ca. 1 år og 2 måneder efter samlivsophævelsen den 20. februar 1985, 3 måneder efter byretsdommen den 20. januar 1986 og 3 dage efter landsretsdommen den 24. april 1986.

Familieretsdirektoratet har således fundet, at ansøgningen er fremsat umiddelbart efter, at forældremyndigheden over børnene endeligt var afgjort.

. . .«

I klagen til mig fremsatte A bemærkninger til advokatens skrivelse, som statsamtet efter anmodning havde sendt hende kopi af.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»Efter § 13, stk. 1, i lov om børns retsstilling er forældrene hver især forpligtet til at forsørge barnet. Opfylder en af forældrene ikke forsørgelsespligten, kan statsamtet pålægge den pågældende at udrede bidrag til barnets underhold, jfr. § 13, stk. 2.

Det er efter lovens § 18, stk. 2, den, der afholder udgifterne til barnets forsørgelse, der har ret til at kræve bidrag fastsat. Efter børnelovens § 16, stk. 2, kan (børne-)bidrag

kun, når særlige grunde taler derfor, pålægges for en tid, der ligger mere end 1 år forud for begæringens fremsættelse.

Som nævnt af Familieretsdirektoratet i bl.a. skrivelser af 30. januar 1987 til Dem vil fastsættelse af underholdsbidrag for en tid, der ligger 1 år forud for ansøgningen, efter statsamternes og Familieretsdirektoratets praksis alene kunne ske, såfremt ansøgningen herom fremkommer i nogenlunde nær kontinuitet med den ændring i barnets situation, der kan begrunde fastsættelse af bidrag, f.eks. samlivsophævelse, separation eller skilsmisse.

Denne praksis kan ikke give mig anledning til bemærkninger.

Det kan heller ikke give mig anledning til bemærkninger, at Familieretsdirektoratet ved vurderingen af, hvorvidt (B's) ansøgning er fremkommet i nogenlunde nær kontinuitet med den ændring i barnets situation, der kan begrunde fastsættelse af bidrag, har lagt Østre Landsrets dom, hvorved forældremyndigheden blev endeligt afgjort, til grund.

Jeg finder på denne baggrund ikke at kunne kritisere, at Familieretsdirektoratet fandt det rettest, at bidragene blev fastsat med virkning fra den 27. april 1985.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt Familieretsdirektoratet burde have vedlagt en kopi af advokatens skrivelse af 23. oktober 1986 samtidig med direktoratets skrivelse af 11. november 1986 til Dem, skal jeg bemærke følgende:

Der er ikke i loven om børns retsstilling fastsat nærmere regler om partshøring (kontradiktion). Først med forvaltningslovens ikrafttræden den 1. januar 1987 er der fastsat almindelige regler om partshøring, jf. navnlig lovens § 19. Reglerne heri er imidlertid i alt væsentligt blot en kodificering af en også tidligere alment anerkendt retsgrundsætning om partshøring.

Specielt om partshøring i familieretlige sager kan henvises til ombudsmandens beretning fra 1974, s. 311-15.

I det foreliggende tilfælde orienterede Familieretsdirektoratet Dem om den konkrete oplysning fra (B's) advokat (Østre Landsrets dom af 24. april 1986), der var baggrunden for direktoratets genoptagelse af sagen.

Jeg ville have fundet det ønskeligt, om Familieretsdirektoratet havde vedlagt en kopi af advokatens skrivelse samtidig med

direktoratets orientering af Dem i skrivelsen af 11. november 1986. Jeg bemærker herved, at hensynet til en part i familieretlige sager, herunder navnlig samvær- og bidragssager, tilsiger, at parten i videre omfang bliver gjort bekendt med oplysninger og synspunkter fra den anden part, uanset om de måtte være af betydning for sagens afgørelse, at det ikke kan udelukkes, at parten går ud fra, at oplysninger har (haft) betydning for sagens afgørelse, og at forvaltningslovens regler, herunder reglerne om partshøring, kun kan betragtes som minimumsregler.

Jeg har gjort Familieretsdirektoratet bekendt med min opfattelse, men foretager herudover ikke videre i sagen. Jeg henviser herved til, at det som nævnt var oplysningen om Østre Landsrets dom, der var anledning til Familieretsdirektoratets genoptagelse af sagen, og at direktoratet gjorde Dem bekendt hermed i skrivelsen af 11. november 1986 til Dem.

...«

9-7. *I forbindelse med behandlingen af en begæring om genoptagelse af en asylsag afviste Flygtningenævnet at lægge vægt på et af en asylsøger fremlagt dokument. Kritiseret, at nævnets begrundelse for ikke at tillægge dokumentet vægt ikke fremgik af nævnets afslag på genoptagelsesansøgningen. (J. nr. 1987-1602-613).*

Advokat A klagede som advokat for den tyrkiske statsborger B over, at Flygtningenævnet havde afslået hans ansøgning om genoptagelse af B's asylsag.

Det fremgik af sagen, at B indrejste i Danmark den 14. oktober 1985.

Direktoratet for Udlændinge meddelte den 12. december 1986 B afslag på hans asylansøgning.

Flygtningenævnet stadfæstede ved beslutning den 14. april 1987 Direktoratet for Udlændinges afgørelse. Et flertal af Flygtningenævnet fandt ikke at kunne lægge ansøgerens forklaring om udrejsen, der – uanset ansøgeren efter sin forklaring havde følt sig alvorligt forfulgt af de tyrkiske myndigheder – først fandt sted godt 3 år efter hans anholdelse i 1982, fuldt ud til grund. Flertallet fandt endvidere ikke at kunne lægge til grund, at udrejsen skulle være opnået ved bestikkelse, som forklaret af ansøgeren. Herefter, og selvom ansøgerens forklaring om sine politiske aktiviteter måtte kunne lægges til grund, fandt flertallet ikke, at ansøgeren på grund af disse aktiviteter kunne anses at være så konkret forfulgt, eller at han ved en tilbagevenden til hjemlandet ville være udsat for en risiko herfor på en sådan måde, at der var grundlag for at meddele ham

opholdstilladelse i medfør af udlændingelovens § 7.

Med skrivelse af 9. oktober 1987 til Flygtningenævnet ansøgte A om genoptagelse af asylsagen, idet han anførte, at B nu var kommet i besiddelse af et originalt dokument fremskaffet fra Tyrkiet, hvoraf det fremgik, at der var udstedt arrestordre på ham for politiske aktiviteter.

I skrivelse af 17. november 1987 meddelte Flygtningenævnet A, at nævnet ikke havde fundet, at det fremkomne dokument indeholdt sådanne oplysninger, at der var grundlag for at genoptage sagen. Nævnet fastholdt derfor den tidligere truffene afgørelse.

I en udtalelse af 23. december 1987, afgivet af Flygtningenævnet i anledning af A's klage til mig, henholdt nævnet sig til afgørelserne af 14. april og 17. november 1987 og anførte i øvrigt følgende:

»Det tilføjes, at Flygtningenævnet ikke finder at kunne tillægge det efter sagens afgørelse den 14. april 1987 fremkomne dokument, som angiver at være udstedt i 1987 af anklagemyndigheden i Yunak, betydning. I øvrigt omhandler dokumentet en anholdelse, der skulle have fundet sted i 1984, men efter ansøgerens egen forklaring for Flygtningenævnet i mødet den

14. april 1987 har ansøgeren ikke været anholdt i 1984.«

I en skrivelse af 10. februar 1988 anførte A bl.a., at han ikke af Flygtningenævnets bemærkninger kunne se nogen begrundelse for, at dokumentet ikke kunne tillægges nogen betydning, ligesom han ikke fandt overensstemmelse mellem det af nævnet anførte, hvorefter B ikke skulle have været anholdt i 1984, og den oplysning, at B blev tilbageholdt 3 dage dette år.

I en udtalelse af 22. marts 1988 anførte Flygtningenævnet herefter følgende:

»Det fremgår af sagen, at (B) har afgivet divergerende forklaringer om, hvorvidt han har været anholdt i 1984. Under afhøringen i nævnsmødet den 14. april 1987 har (B) direkte oplyst, at han ikke har været anholdt i 1984. Han har forklaret, at han var på besøg hos nogle venner i Mardin, som blev anholdt, men ansøgeren undgik selv anholdelse ved at skjule sig.

På denne baggrund samt ud fra en samlet vurdering af sagen, herunder oplysningerne om (B's) aktiviteter, pas- og udrejseforhold finder Flygtningenævnet fortsat ikke at kunne tillægge dokumentet betydning. Nævnet har herved også lagt vægt på, at dokumentet først er fremkommet efter sagens foretagelse i nævnet, ligesom dokumentet bedømt såvel ud fra indhold som udformning ikke forekommer at være ægte.«

A anførte i en skrivelse af 18. april 1988 endeligt bl.a. følgende:

»Der ses ikke at være givet nogen rimelig begrundelse for, hvorfor et dokument som omhandlede skulle være mindre autoritativt, om det fremkommer før eller efter flygtninge-nævnsbehandlingen.

Dokumentet angiver selv at være udfærdiget i 1987 og fremtræder som udarbejdet på opfordring »to whom it might concern«.

I en retsstat vil det ikke være ualmindeligt, om anklagemyndigheden over for en berettiget bekræfter, som i det foreliggende tilfælde, de i dokumentet afgivne oplysninger.

Endelig har Flygtningenævnet ikke givet en begrundelse for, at dokumentet skulle være falsk ved andet end en generel henvisning til indhold og udformning.

Såfremt ægtheden skal drages i tvivl, bør der anføres konkrete omstændigheder til bedømmelse af begrundelsens saglighed, eksempelvis ved en henvisning til, hvorved indholdet og/eller udformningen adskiller sig fra et ægte dokument.«

I en skrivelse til advokat A udtalte jeg herefter følgende:

»Afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt en person kan betragtes som flygtning efter flygtningekonventionen såvel som afgørelsen af spørgsmålet om, hvorvidt det af lignende grunde som anført i konventionen eller af andre tungtvejende grunde ikke bør kræves, at udlændingen vender tilbage til sit hjemland, beror til dels på en skønmæssigt præget vurdering, navnlig for så vidt angår tilstandene i asylsøgerens hjemland, samt spørgsmålet om, hvilken bevismæssig vægt der kan tillægges de foreliggende oplysninger i sagen, herunder asylsøgerens egen forklaring.

Spørgsmålet om, hvorvidt der er grundlag for genoptagelse af en sag ved Flygtninge-nævnet, hviler på tilsvarende måde på en vurdering af, om der i forhold til den oprindelige behandling i Flygtningenævnet må antages at være fremkommet oplysninger vedrørende de omhandlede forhold, som ikke var Flygtningenævnet bekendt på tidspunktet for den oprindelige afgørelse, og som i givet fald må antages at ville have medført en væsentlig ændret vurdering fra Flygtningenævnets side.

Således som sagen foreligger oplyst for mig, må jeg lægge til grund, at et flertal af Flygtningenævnets medlemmer på nævns-mødet den 14. april 1987 ikke fandt, at Deres klient – uanset om hans forklaring blev lagt til grund – på grund af sine aktiviteter kunne anses for så konkret forfulgt, eller at han ved tilbagevenden til hjemlandet ville være udsat for en sådan risiko herfor, at der var grundlag for at meddele ham opholdstilladelse i medfør af udlændingelovens § 7. Jeg må endvidere lægge til grund, at det af Deres klient fremlagte dokument ikke har ændret Flygtningenævnets opfattelse på dette punkt.

Afgørelsen af, hvilken vægt Flygtninge-nævnet kan tillægge et dokument som det fremlagte beror på en skønmæssigt præget

vurdering, ligesom vurderingen af, hvorvidt et sådant dokument kan anses for ægte, til dels beror på en skønmæssigt præget bevisvurdering.

Efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kan jeg ikke kritisere skønmæssigt prægede vurderinger, medmindre der foreligger særlige omstændigheder. Sådanne særlige omstændigheder har jeg ved min gennemgang af sagen ikke fundet, at der foreligger.

Flygtningenævnets begrundelse for ikke at tillægge det pågældende dokument vægt fremgår af nævnets udtalelser af 23. decem-

ber 1987 og 22. marts 1988, som er gengivet ovenfor. Det er min opfattelse, at denne begrundelse burde have fremgået af Flygtningenævnets skrivelse af 17. november 1987 til Dem.

Jeg har gjort Flygtningenævnet bekendt med min opfattelse.

Jeg finder imidlertid ikke anledning til at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

Flygtningenævnets behandling af den af Dem indgivne genoptagelsesbegøring kan således ikke give mig anledning til yderligere kritik.

...«

9-8. *Udtalt over for Flygtningenævnet, at genoptagelse af en asylsag af retssikkerhedsmæssige grunde bør ske enten for samme nævn eller således, at det anderledes sammensatte nævn foretager en ny og fuldstændig gennemgang af sagen.*

Henstillet til nævnet at genoptage en asylsag i overensstemmelse med de anførte synspunkter. (J. nr. 1987-925-613).

Advokat A klagede over Flygtningenævnets fremgangsmåde ved genoptagelsen af en asylsag.

Det fremgik af akterne, at Flygtningenævnet den 22. januar 1987 havde stadfæstet en afgørelse fra Direktoratet for Udlændinge, hvorefter der meddeltes den jugoslaviske asylsøger B og hans hustru og børn afslag på opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7.

Flygtningenævnet fandt ikke at kunne lægge ansøgenes forklaringer om B's politiske aktivitet til grund. Da ansøgerne ikke efter det i øvrigt oplyste havde været udsat for nogen konkret forfølgelse, og da der heller ikke skønnes at være risiko herfor ved tilbagevenden til hjemlandet, fandt Flygtningenævnet ikke, at de opfyldte betingelserne for at få opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7.

I skrivelse af 16. februar 1987 meddelte advokaten Flygtningenævnet, at hendes klient nu var begyndt at få breve retur, som han havde sendt til sin familie i Jugoslavien. Det var advokatens opfattelse, at dette forhold var udtryk for, at de jugoslaviske myndigheder forfulgte hendes klient, og på det grundlag anmodede hun Flygtningenævnet om at genoptage sagen.

I forbindelse med Flygtningenævnets behandling af genoptagelsesansøgningen blev nævnet opmærksom på, at det ved skrivelse af 22. december 1986 til Udenrigsministeriet havde udbedt sig forskellige oplysninger til brug for behandlingen af sagen, men at denne ved en beklagelig ekspeditionsfejl fra nævnets side var blevet berammet og afgjort, forinden Udenrigsministeriets svar forelå. På denne baggrund besluttede nævnet at genoptage sagen med henblik på, at advokaten over for nævnet kunne få lejlighed til at kommentere skrivelsen fra Udenrigsministeriet.

Den 21. maj 1987 fastholdt Flygtningenævnet den trufne afgørelse. I Flygtningenævnets beslutning var refereret advokatens anmodning om – på baggrund af de returnerede breve – at få sagen genoptaget. Herefter er anført følgende:

»... Ved en beklagelig ekspeditionsfejl fra nævnets side blev sagen berammet og afgjort den 22. januar 1987, uden at man havde afventet Udenrigsministeriets svar (på de den 22. december 1986 stillede spørgsmål; min bemærkning), som nævnet modtog den 28. januar 1987. Nævnet besluttede på den baggrund at genoptage sagen.

Under sagens behandling i Flygtningenævnet den 21. maj 1987 har (asylsøgeren) i det væsentlige gentaget sin forklaring vedrørende brevene.

Flygtningenævnet finder ikke, at de nu foreliggende oplysninger giver grundlag for at ændre afgørelsen af 22. januar 1987. Nævnet fastholder derfor den trufne afgørelse.«

I klageskrivelsen til mig anførte advokaten følgende:

» . . .

Der blev . . . berammet nyt møde i Flygtningenævnet den 19. maj. Der var denne dag nedsat et helt nyt nævn med nye dommere og ny retsformand. På forespørgsel blev det oplyst, at nævnsmedlemmerne ikke kendte den forklaring, som min klient havde givet under det tidligere nævnsmøde, hvorfor jeg anmodede om at afhøre min klient på ny. Efter en kort votering blev dette afslået.

Der blev alene givet tilladelse til, at klienten blev afhørt om de nye oplysninger i sagen, herunder de returnerede breve.

Flygtningenævnet stadfæstede afslaget den 19. maj, uden at der blev givet nogen begrundelse.

. . .

Det er min opfattelse, at en genoptagelse af sagen på den skitserede baggrund er meningsløs, idet man på grund af den begrænsning, der lå i behandlingen under genoptagelsen, ikke kunne ændre den tidligere afgørelse.

Det er min opfattelse, at Flygtningenævnet, efter at have måttet erkende en formel fejl, burde have behandlet sagen forfra. Det forekommer efter min opfattelse absurd, at Flygtningenævnet under genoptagelsen skulle vurdere nye oplysninger i relation til et troværdighedsproblem, som man ikke kendte indholdet af. Det fremgår netop ikke af den oprindelige afgørelse, hvad det konkret var, det tidligere nævn ikke fandt at kunne lægge til grund, end-sige hvorfor man ikke fandt at kunne lægge det til grund.

Det må efter min opfattelse være naturligt at drage paralleller til, hvad der sker, når en straffesag bliver genoptaget. I disse tilfælde skal domsforhandlingen starte forfra med nye dommere, hvilket indebærer, at den tidligere trufne afgørelse annulleres.

. . .«

I skrivelse af 18. september 1987 anførte Flygtningenævnet følgende:

»Formålet med den fortsatte behandling af sagen var derfor alene at klarlægge, om oplysningerne fra Udenrigsministeriet og de nye oplysninger, som advokat (A) havde anført til støtte for anmodningen om genoptagelse, kunne føre til en ændret vurdering af asylgrundlaget.

På denne baggrund afviste det nævn, der den 21. maj 1987 behandlede den således genoptagne sag – efter særskilt procedure og votering om spørgsmålet – at gå ind i en fornyet vurdering af det oprindelige grundlag, som det første nævn den 22. januar 1987 havde taget stilling til, herunder navnlig ansøgerens forklaring i nævnet den 22. januar 1987. Det grundlag, som nævnet den 22. januar 1987 havde truffet sin afgørelse på, fremgik af den skriftlige afgørelse, ligesom nævnsprotokollen for det pågældende møde var til disposition for »det nye« nævns medlemmer den 21. maj 1987. Det er derfor rigtig, når advokaten anfører, at hun ikke fik adgang til at afhøre ansøgeren på ny (d.v.s. »helt forfra igen«), men blev henvist til at stille supplerende spørgsmål med udgangspunkt i de nye oplysninger. På mødet den 21. maj 1987 fandt nævnet i øvrigt ikke, at de nu foreliggende oplysninger gav grundlag for at ændre afgørelsen af 22. januar 1987, som derfor blev fastholdt. Nævnet kan fortsat henholde sig til sin afgørelse.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Jeg har tidligere i forbindelse med min behandling af en anden konkret sag givet udtryk for, at den omstændighed, at en sag, der udsættes, efterfølgende behandles af et nævn med en anden sammensætning, vel i almindelighed må anses for mindre vel stemmende med almindelige processuelle synspunkter. Praktiske hensyn kan imidlertid – således som det var tilfældet i den da foreliggende sag – stille sig hindrende i vejen for at lade det samme nævn genoptage behandlingen af en sag. Er dette tilfældet, synes det ud fra almindelige retssikkerhedsmæssige betragtninger rimeligt at stille krav om, at det nævn, der genoptager behandlingen af en udsat sag, foretager en fuldstændig gennemgang af denne, således at den endelige afgørelse træffes af nævnsmedlemmer, der alle har et fuldt og umiddelbart kendskab til sagens omstændigheder. Dette synspunkt

havde da også i den konkrete sag været baggrunden for, at Flygtningenævnet havde givet asylsøgeren lejlighed til at afgive forklaring om forhold, som han allerede havde afgivet forklaring om på det tidligere nævns-møde.

De nævnte hensyn gør sig efter min opfattelse gældende i alle tilfælde, hvor den samme asylsag behandles af flere (forskelligt sammensatte) nævn – d.v.s. også i tilfælde, hvor en i øvrigt afsluttet sag findes at burde genoptages på grundlag af nye oplysninger.

Genoptagelse bør således efter min opfattelse af retssikkerhedsmæssige hensyn ske enten for det samme nævn – eventuelt ved skriftlig votering, når sagens afgørelse er udsat på indhentning af én eller flere bestemte oplysninger – eller således, at det anderledes sammensatte nævn foretager en ny og fuldstændig gennemgang af sagen.

Jeg har gjort Flygtningenævnet bekendt med min opfattelse, og jeg har samtidig henstillet til nævnet at genoptage behandlingen af (B's) og hans families sag i overensstemmelse med de anførte synspunkter.

Jeg har udbedt mig underretning om, hvad der videre sker i sagen.«

I skrivelse af 5. november 1987 meddelte Flygtningenævnet mig, at sagen ville blive drøftet i nævnets koordinationsudvalg, og i tilslutning hertil meddelte nævnet mig i skrivelse af 7. januar 1988, at nævnet havde besluttet at genoptage sagen.

Jeg meddelte herefter nævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

9-9. *Beklaget, at Direktoratet for Kriminalforsorgen ikke i en konkret prøveløsladelsessag, som indeholdt en stillingtagen til et spørgsmål om straftidens beregning, havde vejledt ansøgeren om muligheden for domstolsbehandling efter retsplejelovens § 998.*

Henstillet til direktoratet at indføre en ordning, hvorefter afgørelser, der meddeles skriftligt, og som indeholder en stillingtagen til spørgsmålet om straftidens beregning, ledsages af oplysning om adgangen til domstolsprøvelse. (J. nr. 1987-378-614).

Under henvisning til ombudsmandslovens § 6, stk. 5 (egen drift) anmodede jeg Direktoratet for Kriminalforsorgen om en udtalelse i anledning af en konkret prøveløsladelsessag, som indeholdt en stillingtagen til et spørgsmål om straftidens beregning, og hvori direktoratet ikke havde vejledt klageren om muligheden for domstolsbehandling efter retsplejelovens § 998.

Det fremgik af den konkrete sag, at klageren, A, afsonede en fængselsdom, og at han havde ansøgt Direktoratet for Kriminalforsorgen om løsladelse på prøve, inden to tredjedele af straftiden var udstået. Han havde begrundet ansøgningen med, at han i 1983 og 1984 havde været varetægtsfængslet i 6 måneder i forbin-

delse med nogle tidligere begåede straffbare forhold, for hvilken han ved Østre Landsrets dom af 24. oktober 1984 blev idømt en fællesstraf på 6 måneder, idet han gjorde gældende, at han ville være blevet prøveløsladt efter 4 måneder, hvis han ikke havde været varetægtsfængslet under de tidligere sagers behandling. Han ansøgte derfor om at få det, han havde »siddet ud over 4 måneder på Vestre refunderet« i forbindelse med den aktuelle prøveløsladelse.

Direktoratet for Kriminalforsorgen havde begrundet sit afslag med, at A for de tidligere forhold blev idømt ikke 6 måneders fængsel, men 3 + 6 måneders fængsel, og at han således var blevet prøveløsladt på to tredjedel tid for de tidligere forhold.

Twisten om strafberegningen var som nævnt opstået i relation til en Østre Landsrets dom af 24. oktober 1984. Ved denne dom ændrede landsretten Københavns Byrets dom af 4. september 1984, hvorved A var blevet idømt en fængselsstraf på 2 år og 6 måneder, »der tillige omfatter de ved dommen af 14. februar 1984 påkendte lovovertrædelser« (fremhævet af mig).

Ved dommen af 14. februar 1986 var A blevet idømt 3 måneders ubetinget – og 6 måneders betinget fængsel. Østre Landsrets domslutning lød således: »Københavns Byrets 11. afdelings dom ændres, således at (A) straffes med en fællesstraf af fængsel i 6 måneder.«

Det var imidlertid i selve dommen anført, at den forskyldte straf blev fastsat således, at klageren »som fællesstraf, der tillige omfatter den betingede del (fremhævet af mig) af dommen af 14. februar 1984, idømmes fængsel i 6 måneder«. Direktoratet for Kriminalforsorgen henviste til, at Østre Landsrets dom af 24. oktober således ikke – som byrettens 11. afdelings dom – medtog den ubetingede fængselsstraf på 3 måneder, som A blev idømt ved byrettens dom af 14. februar 1986.

I anledning af A's klage havde jeg meddelt ham, at tvist mellem domfældte og Direktoratet for Kriminalforsorgen om en doms fortolkning og om beregning af en idømt frihedsstraf efter retsplejelovens § 998 hører under domstolene, og at jeg derfor ikke kunne foretage noget i sagen.

Samtidig anmodede jeg Direktoratet for Kriminalforsorgen om en udtalelse om baggrunden for, at klageren ikke var vejledt om muligheden for domstolsprøvelse.

Direktoratet svarede, at det i forbindelse med sagens afgørelse havde lagt til grund, at den indsatte havde »overset« den ubetingede del af den tidligere delvis betingede dom af 14. februar 1984. Direktoratet anså hovedproblemet i sagen forbundet med at tydeliggøre for den indsatte, hvad de omhandlede domme gik ud på. Direktoratet havde ikke opfattelsen af, at der ville foreligge tvivl med hensyn til dommens fortolkning eller strafberegningen, når sagens sammenhæng i øvrigt blev forklaret, og direktoratet fandt det derfor ikke naturligt at inddrage reglen i retsplejelovens § 998 i besvarelsen. Direktoratet tilføjede, at anstalten telefonisk over for direktoratet havde oplyst, at konklusionerne havde været drøftet med den

indsatte. Det fremgik ikke, hvorledes den indsatte havde forholdt sig under drøftelserne.

Mere generelt gav direktoratet udtryk for, at det var naturligt for såvel anstalter som direktoratet at vejlede domfældte/indsatte om muligheden for at indbringe en given tvist for domstolene, hvor en sådan indbringelse skønnes rimeligt nærliggende. Direktoratet tilsluttede sig endvidere det synspunkt, at eksistensen af reglen i retsplejelovens § 998 bl.a. indet, at anstalter og direktoratet bør have særlig opmærksomhed henledt herpå. Men direktoratet havde hidtil ikke anset det for hverken nødvendigt eller hensigtsmæssigt i alle tilfælde, hvor der var tale om en tydeliggørelse af, hvilke domme en given indsat havde eller har haft, da altid at vejlede om muligheden for domstolsprøvelse efter retsplejelovens § 998, idet denne vejledning efter direktoratets hidtidige opfattelse mest naturligt kunne forbeholdes tilfælde, hvor en given domfældt/indsat ikke kunne acceptere den tydeliggørelse eller opfattelse, som en anstalt eller direktoratet havde fremlagt, og hvor baggrunden for den indsattes manglende accept var en anden forståelse af en given doms indhold eller et strafberegningsspørgsmål.

I en skrivelse til Direktoratet for Kriminalforsorgen udtalte jeg herefter følgende:

»Først skal jeg bemærke, at Østre Landsrets dom af 24. oktober 1984 efter min opfattelse ikke har en sådan klarhed, som direktoratet lægger til grund, jf. at en læsning af domsslutningen *alene* fører til den opfattelse (som (A) har haft), at byrettens dom på i alt 2 1/2 års fængsel af Østre Landsret blev ændret til en fængselsdom på 1/2 år. Jeg bemærker i den forbindelse, at heller ikke anstalten oprindelig (i forbindelse med indstillingen af 19. januar 1987 til direktoratet) »var opmærksom på«, at der skulle afsones yderligere 3 måneders ubetinget fængselsstraf efter byretsdommen af 14. februar 1984.

Det fremgår ikke af de oplysninger, der har foreligget for mig, om klageren efter modtagelsen af direktoratets afslag eller efter drøftelserne med anstalten (der, så vidt jeg forstår, fandt sted efterfølgende) kunne acceptere den tydeliggørelse eller opfattelse, som anstalten og direktoratet fremlagde.

Hans klageskrivelse til mig tyder imidlertid på, at det ikke var tilfældet, og han har

i hvert fald efterfølgende fastholdt sin oprindelige forståelse af dommen.

Efter min opfattelse burde Direktoratet for Kriminalforsorgen have gjort (A) bekendt med muligheden for domstolsbehandling efter retsplejelovens § 998 allerede i forbindelse med afgørelsen, og i hvert fald, da direktoratet modtog (A's) klage til mig. Jeg finder det beklageligt, at en sådan orientering ikke fandt sted.

Bla. på baggrund af forløbet i den foreliggende sag har jeg fundet at burde henstille til direktoratets overvejelse at indføre en ordning, hvorefter afgørelser, der meddeles skriftligt, og som indeholder en stillingtagen til spørgsmål om straftidens beregning, ledsages af oplysning om adgangen til domstolsprøvelse.

Jeg udbeder mig underretning om resultatet af direktoratets overvejelser.

Jeg anmoder endvidere om underretning om resultatet af domstolsprøvelsen i den foreliggende sag.

...«

Med skrivelse af 13. maj 1987 sendte Direktoratet for Kriminalforsorgen mig kopi af en skrivelse af 12. maj 1987 til Kriminalforsorgens anstalter og arrestinspektører, hvori der bl.a. var anført følgende:

9-10. *Inspektion af Statsfængslet i Nyborg. Herunder henstillet til Direktoratet for Kriminalforsorgen at foranledige spørgsmålet om information til udenlandske indsatte, der skal udvises efter endt strafudståelse – bl.a. spørgsmålet om hensyntagen til udlændingenes eventuelle ønsker om løsladelsesland – forelagt Direktoratet for Udlændinge til drøftelse. (J. nr. 1987-1194-615).*

Den 27. august 1987 aflagde jeg i henhold til ombudsmandsinstruksens § 3, stk. 3, et inspektionsbesøg i Statsfængslet i Nyborg.

Ved besøgets indledning havde jeg et møde med fængselsinspektøren. Jeg havde endvidere et møde med statsfængslets samarbejdsudvalg og de indsatte talsmænd.

Blandt andet på grundlag af samtalen med talsmændene besigtigede jeg nogle af statsfængslets lokaliteter. Afsluttende havde jeg en

»I overensstemmelse med ombudsmandens henstilling i den konkrete sag skal direktoratet herved anmode om, at alle afgørelser, der meddeles skriftligt, og som indeholder en stillingtagen til spørgsmålet om straftidens beregning, ledsages af oplysning om adgangen til domstolsprøvelse i retsplejelovens § 998.«

Jeg meddelte Direktoratet for Kriminalforsorgen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Den 18. september 1987 afsagde Københavns Byret følgende kendelse i sagen:

»Således som Østre Landsrets ankedom af 24. oktober 1984 er formuleret, findes denne dom alene i fællesstraffen på 6 måneder at medtage den betingede del af dommen af 14. februar 1984 på 6 måneders fængsel, således at der ikke i ankedommen tillige er medtaget den ubetingede del af dommen af 14. februar 1984 på 3 måneders fængsel.

...

Domfældte kærede kendelsen til Østre Landsret.

...«

Ved Østre Landsrets kendelse af 15. oktober 1987 blev byrettens kendelse stadfæstet med de af byretten anførte grunde.

samtale med fængselsinspektøren og vicefængselsinspektøren.

Efter mit besøg skrev jeg den 27. november 1987 således til Direktoratet for Kriminalforsorgen og Statsfængslet i Nyborg:

»...«

I. Bygningmæssige forhold:

Under min rundgang var det mit generelle indtryk, at vedligeholdelsestilstanden på be-
lægningsstuerne var rimelig god.

Vedligeholdelsestilstanden på østre afdeling var mindre god, men afdelingen var på tids-
punktet for min inspektion under istandsæt-
telse.

II. Spørgsmål, der blev rejst af talsmændene under min samtale med dem:

1. Udlevering af indsats effekter.

Talsmændene oplyste, at statsfængslet til
politiet havde udleveret effekter tilhørende en
indsat under dennes undvigelse, uden at der
forelå dommerkendelse. Effekterne skulle brugs
til betaling af sagsomkostninger.

Under den efterfølgende samtale med fæng-
selsinspektøren oplyste denne, at der forelå en
dommerkendelse, og at der var tale om udleve-
ring af smykker m.v., men ikke alle den indsats-
tes ejendele. Der var imidlertid formentlig fejl-
agtigt udleveret mere, end dommerkendelsen
omfattede.

Der var en undersøgelse i gang vedrørende
sagen, og det blev aftalt, at anstalten ville ind-
sende dommerkendelsen hertil nu, og at jeg
senere ville modtage underretning om sagens
forløb.

Med skrivelse af 10. september 1987 har
fængselsinspektøren indsendt dommerkendelsen
og samtidig - efter foretagen undersøgelse
- oplyst, at det er konstateret, at effekter tilhø-
rende den indsatte var blevet udleveret til poli-
tiet efter begæring, uagtet de ikke var omfattet
af den dommerkendelse, der lå til grund for
udleveringskravet, og som alene angik sølvtøj
og smykker til en værdi af ca. 50.000 kr.

Det var nu indskærpet i anstalten, at indsats-
tes effekter kun må udleveres til politiet, hvis
den indsatte samtykker heri, eller hvis der fore-
ligger en retskendelse om beslaglæggelse.

Jeg har taget det oplyste til efterretning og
finder herefter ikke anledning til på det fore-
liggende grundlag at foretage videre ved-
rørende dette spørgsmål.

2. Indsattes brug af rygmærker m.v.

Talsmændene oplyste, at de indsatte, der var
tilknyttet bestemte motorcykelklubber m.v.,
havde forbud mod at bære veste med rygmær-
ker; det havde de accepteret. De var imidlertid
utilfredse med, at de heller ikke måtte bære
T-shirts med sådanne mærker. De oplyste, at
dette var tilladt i Statsfængslet i Vridsløselille.
Videre påpegede de det paradoksale i, at tøj
forsynet med mærker, som ved en fejltagelse én
gang var kommet ind i fængslet, fortsat måtte
bæres af de indsatte, hvorimod som anført an-
skaffelse af nyt tøj med mærker ikke var tilladt.

Under drøftelse med inspektøren vedrø-
rende dette spørgsmål bekræftede denne, at det
i overensstemmelse med beklædningscirkulæ-
rets regler var blevet forbudt at bære trøjer med
mærker. Man ønskede ikke at ændre denne
praksis, og de indsatte måtte derfor klage til
Direktoratet for Kriminalforsorgen og even-
tuelt senere til ombudsmanden over forholdet.

Jeg finder ikke anledning til på det fore-
liggende grundlag at foretage videre vedrø-
rende dette spørgsmål, men må henvise de
indsatte til i givet fald at udnytte den klage-
mulighed, der er anvist af fængselsinspektø-
ren.

3. AIDS-test.

Talsmændene var utilfredse med, at ind-
satte, der arbejdede i køkkenet skulle testes for
AIDS, hvorimod dette ikke var tilfældet for
ansatte.

Fængselsinspektøren oplyste vedrørende
dette forhold, at AIDS-testen af de indsatte
skete efter anbefaling fra Direktoratet for Kri-
minalforsorgen. Han bekræftede, at det alene
var et krav til de indsatte og ikke til de ansatte,
men påpegede i den forbindelse, at køkkentje-
nesten var frivillig. Der var ikke på nuværende
tidspunkt tale om ændring af reglerne, og
skulle dette overvejes, måtte det ske med bag-
grund i en klage til inspektøren.

Jeg finder ikke anledning til på det fore-
liggende grundlag at foretage videre vedrø-
rende dette spørgsmål, men må henvise de
indsatte til i givet fald at udnytte den klage-
mulighed, som fængselsinspektøren har an-
vist.

4. Udluftning i værkstederne.

Talsmændene oplyste, at der under en kuldeperiode var lukket for udsugningsanlægget i værkstedet for at holde på varmen. Da der blev arbejdet med opløsningsmidler, havde dette haft til følge, at flere af de indsatte havde følt sig dårlige og fået hovedpine m.v. Udsugningen havde været stoppet i ca. 1½ måned. Fem mennesker arbejdede i det lokale, hvor opløsningsmidlerne blev anvendt.

Fængselsinspektøren oplyste under den afsluttende samtale, at han ikke kendte noget til dette forhold. Han havde ikke hørt problemet omtalt og var i tvivl om, hvorvidt det kunne være udsugningsanlægget, der havde været lukket. Der kunne være tale om befugtningsanlægget, der imidlertid ikke havde nogen udsugningsmæssige funktioner.

På grundlag af talsmændenes oplysninger ville forholdet nu blive nærmere undersøgt.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer vedrørende dette spørgsmål.

5. Arbejdsnedlæggelser på grund af kulde.

a) Talsmændene oplyste, at der for ca. 1½ måned siden havde været koldt på værkstederne, således at de indsatte var udeblevet fra arbejdet. De indsatte var blevet pålagt en bøde for arbejdsvægring. Arbejdstilsynet havde meddelt dispensation til at arbejde til trods for de lave temperaturer, men opslaget om dispensation var først kommet på 3. dagen.

b) De indsatte var endvidere utilfredse med, at nogle indsatte den dag havde fået beskæftigelse med andet gang- og køkkenarbejde, og altså derved haft en arbejdsfortjeneste, medens dette ikke var tilfældet med de øvrige indsatte.

En talsmand oplyste, at han havde klaget til Direktoratet for Kriminalforsorgen over forholdet og fået et svar i skrivelse af 4. august 1987. Direktoratet havde ikke fundet anledning til at kritisere, at talsmanden i forbindelse med arbejdsnedlæggelsen var blevet frataget muligheden for at arbejde resten af den pågældende dag samt tillige var blevet idømt en bøde på 20 kr.

Talsmanden ville klage over afgørelsen til ombudsmanden (ved afslutningen af besøget modtog jeg en skriftlig klage fra den pågæl-

dende); denne klage behandles på en særskilt sag.

Fængselsinspektøren oplyste vedrørende forholdet, at dispensationen fra arbejdstilsynet forelå allerede den første dag.

Inspektøren mente, at den bøde, der var blevet pålagt for 1. dags arbejdsvægring, var blevet slettet.

Anstalten ville undersøge forholdet nærmere, og jeg ville i forbindelse med behandlingen af klagen fra talsmanden modtage nærmere underretning om resultatet.

Det bemærkes, at behandlingen af den omhandlede klage her ved embedet endnu ikke er afsluttet.

6. Maling af celler.

Talsmændene klagede over, at de ikke måtte bekoste maling af deres celler eller selv male dem. Det var navnlig de langtidindsatte, der kunne have interesse i at indrette cellerne efter deres smag.

De indsatte i Statsfængslet i Vridsløselille havde tilladelse til at male deres celler selv.

Fængselsinspektøren bekræftede, at der ikke var adgang til at male cellerne for de indsatte. Det var dels et socialt problem, idet der ikke kunne være tale om, at de indsatte selv kunne få lov til at betale, da nogle ikke ville være i stand til at skaffe de fornødne midler, dels et praktisk problem, idet en stor del af de indsatte ikke opholdt sig så lang tid i cellerne (5-7 måneder), at det kunne begrunde nyt farvevalg, hver gang en celle blev overtaget af en anden.

Var der tale om indsatte, der skulle opholde sig i længere tid, overvejede man at lade de indsatte være medbestemmende ved valg mellem forskellige standardfarver.

Inspektøren henviste til, at østre afdeling var blevet malet af de indsatte, men det var de indsattes kollektive arbejdsindsats, der havde været det centrale, idet der ikke havde været tale om individuelt farvevalg.

Inspektøren anførte videre, at man med udgangspunkt i opholdstidens længde kunne overveje spørgsmålet om en mere individuel vurdering af ønskerne om at male egne celler, og at man ville tage det op til overvejelse.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer vedrørende dette spørgsmål.

7. Sygeafdelingen

Talsmændene klagede over, at anbringelse på sygeafdelingen var ensbetydende med isolation og nedsat indtjening. Følgen var, at flere indsatte, uagtet de var syge, gik på arbejde, idet anbringelse på sygeafdelingen nærmest var at betragte som en tillægsstraf.

De indsatte anførte, at der er fællesskabsmuligheder på sygeafdelingen, men at der i realiteten er tale om isolation i hele arbejdstiden og ligeledes det meste af formiddagen under rengøringen.

De indsatte påpegede videre, at de to læger, der var tilknyttet anstalten, havde forskellig praksis i deres syn på nødvendigheden af indlæggelse på sygeafdelingen, således at en læge kunne henvise til celleanbringelse i tilfælde af sygdom, medens den anden krævede overførsel til sygeafdelingen.

Fængselsinspektøren oplyste, at sygelønnen udgjorde 70% af en dagløn, og bekræftede, at der var tale om isolation i arbejdstiden. Spørgsmålet ville blive taget op i forbindelse med den igangværende regelsanering.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der passerer vedrørende dette spørgsmål.

8. Konkret klage over medindsats anbringelse i anstalten.

Talsmændene oplyste, at en 25-årig indsat havde opdaget, at hans mors morder sad i samme anstalt. Den indsatte havde bedt om, at spørgsmålet blev forelagt ombudsmanden.

Inspektøren oplyste, at han var ukendt med forholdet; beklageligvis var det ikke altid muligt at undgå, at sådanne situationer kunne opstå, idet alene antallet af indsatte samt antallet af implicerede i de forskellige sager ville umuliggøre en 100% kontrol. Man ville imidlertid tage stilling i det enkelte tilfælde, når situationen opstod.

Inspektøren ville nu undersøge sagen nærmere.

Inspektøren har efterfølgende oplyst, at det efter foretagne undersøgelser har vist sig, at den

indsattes opfattelse beroede på en fejltagelse, idet hans mors morder ikke var indsat i anstalten.

Jeg finder herefter ikke anledning til på det foreliggende grundlag at foretage videre vedrørende dette spørgsmål.

9. Anbringelse af langtidsfanger.

Talsmændene klagede over, at der ikke i statsfængslet var nogen langtidsafdeling for langtidsfanger. Langtidsfangerne blev spredt i hele fængslet og fik ikke kontakt med andre langtidsfanger. Dette var urimeligt, idet langtidsfangerne var interesseret i, at deres forhold og omgivelser bevarede en vis kontinuitet, der blev brudt ved, at der var indsatte, der på den samme afdeling kun skulle afsone 1-2 eller 3 måneders fængsel.

Inspektøren bekræftede, at der ikke var nogen langtidsafdeling, og at de enkelte større celler, der var, ikke udelukkende blev brugt til langtidsfanger, idet langtidsfangerne blev spredt over hele fængslet.

Jeg udbeder mig en udtalelse fra Direktoratet for Kriminalforsorgen efter forud indhentet erklæring fra Statsfængslet i Nyborg om direktoratets stillingtagen til muligheden for at imødekomme langtidsfangeres ønske på dette område.

10. Information af udenlandske indsatte.

Talsmændene klagede over, at information til udenlandske indsatte om, hvornår de skulle udrejse i forbindelse med udvisning m.v., var for dårlig. Talsmændene mente ikke, at Direktoratet for Kriminalforsorgen (politiet) tog fornødent hensyn til en udlændings ønske om løsladelsesland.

Talsmændene oplyste, at nogle polske indsatte, der havde asyl i Vesttyskland, og havde søgt til Danmark, men dér fået afslag på asyl, var blevet sendt fra Danmark til Polen og ikke tilbage til Vesttyskland, således som de ønskede.

Talsmændene mente, at politiet i det hele taget skulle undlade at blande sig i udrejse-spørgsmålet i de tilfælde, hvor der var tale om

rejse til et EF-land, og hvor en indsat altså frit kunne rejse uden visum.

Fængselsinspektøren oplyste, at problemet ikke var så udtalt i de tilfælde, hvor løsladelse fandt sted efter 7/12 tid, men at problemerne opstod i de tilfælde, hvor der var tale om egentlige tvangsprøveløsladelser. Det havde været tilfældet for så vidt angik de to polske statsborgere. I sådanne situationer levnes der kortere tid til tilrettelæggelse af udrejseproceduren.

Vedrørende dette spørgsmål skal jeg henstille, at Direktoratet for Kriminalforsorgen efter forud indhentet erklæring fra Statsfængslet i Nyborg foranlediger det omhandlede spørgsmål forelagt Direktoratet for Ud-lændinge til drøftelse.

Jeg udbeder mig underretning om, hvad der videre passerer vedrørende dette spørgsmål.

...«

I skrivelse af 29. december 1987 modtog jeg en udtalelse fra inspektøren for Statsfængslet i Nyborg, der vedrørende de nedennævnte punkter anførte følgende:

ad 4. Udluftning i værkstederne.

Fængselsinspektøren vedlagde en redegørelse fra maskinmesteren om de omhandlede forhold og oplyste, at maskinmesteren i anledning af den foreliggende klage vedrørende sommerperioden 1987 havde oplyst, at udsagningsanlægget i de grafiske værksteder ikke på noget tidspunkt havde været stoppet.

Fængselsinspektøren kunne henholde sig hertil.

ad 5. Arbejdsnedlæggelser på grund af kulde.

Fængselsinspektøren henviste til et notat udarbejdet af fængselsforvalteren, hvorefter arbejdstilsynet havde tilkendegivet, at man i den foreliggende situation kunne dispensere fra de almindelige krav til rumtemperatur.

Fængselsinspektøren oplyste, at fængslet under hensyn til den særlige situation havde undladt at følge sædvanlig praksis ved arbejdsvægring, hvorefter der ikendes bøder, men at fængselsinspektøren dog havde resolveret, at de indsatte, der havde nedlagt arbejdet, ikke skulle have arbejdsdusør. Denne praksis blev

fulgt over for de indsatte, der i den følgende tid nægtede at gå på arbejde, når temperaturen var under 18 grader.

Fængselsinspektøren tilføjede, at den konkrete klage, som en talsmand over for mig havde oplyst, at han havde indgivet til Direktoratet for Kriminalforsorgen, intet havde med nærværende sag at gøre, men vedrørte en kollektiv arbejdsnedlæggelse i fængslet den 24. marts 1987.

ad 6. Maling af celler.

Fængselsinspektøren henviste herom til et notat af 17. december 1987 fra fængselsforvalteren. Fængselsforvalteren anførte i notatet, at spørgsmålet havde været drøftet adskillige gange. Efter samråd med maskinmesteren måtte fængselsforvalteren imidlertid fortsat være betænkelig ved en ordning gående ud på individuel farvevalg ved maling af celler, dels på grund af de mange flytninger fra celle til celle med meget korte intervaller, dels på grund af de økonomiske og praktiske problemer i forbindelse med en sådan ordnings administration.

Fængselsinspektøren anførte, at det således var den øjeblikkelige vurdering, at man af hensyn til bl.a. vedligeholdelsesstandarden ikke kunne overlade til de indsatte selv at male cellerne. Det ville imidlertid, når det skønnedes nødvendigt at foretage nymaling af cellerne, blive overvejet at give mulighed for valgfrihed mellem flere standardfarver.

ad 7. Sygeafdelingen.

Fængselsinspektøren oplyste, at spørgsmålet om forholdene, herunder isolationen i arbejdstiden, havde været drøftet med fængselslægerne og i øvrigt ville blive drøftet med de øvrige berørte personalegrupper. Fængselsinspektøren ville vende tilbage til spørgsmålet, når disse drøftelser var afsluttet.

Fængselsinspektøren tilføjede med hensyn til klagen over dagpengenes størrelse, at dagpengesatsen blev fastsat af direktoratet i henhold til cirkulære af 26. juni 1973 om dagpenge til indsatte.

Jeg meddelte inspektøren for Statsfængslet i Nyborg, at jeg havde taget det oplyste vedrørende punkterne 4, 5 og 6 til efterretning.

I skrivelse af 25. maj 1988 oplyste Direktoratet for Kriminalforsorgen følgende:

ad 9. Anbringelse af langtidsfanger.

Statsfængslet i Nyborg har oplyst, at spørgsmålet om eventuel etablering af en egentlig langtidsafdeling har sammenhæng med nogle planer om at indrette en særlig »frivillig afdeling« for indsatte, der føler sig trængt i fællesskabet. Endelig stillingtagen til disse spørgsmål har måtte udskydes et par måneder, hvorefter statsfængslet vil vende tilbage til spørgsmålet.

ad 10. Information af udenlandske indsatte.

Direktoratet har forelagt spørgsmålet for rigspolitichefen, hvorunder spørgsmålet hører.

I skrivelse af 2. juni 1988 oplyste Statsfængslet i Nyborg, at drøftelserne med de forskellige personalegrupper om en ændring af dagsordenen for de indsatte, der er indlagt på sygeafdelingen nu var afsluttet, og at den nye dagsorden var trådt i kraft den 1. juni 1988. Der er således nu gennemført en ordning, hvorefter der –

bortset fra 3 timer om formiddagen, hvor de indsatte i sygeafdelingen skal opholde sig i deres celle – i øvrigt er almindeligt fællesskab i afdelingen svarende til fængslets øvrige afdelinger.

Jeg meddelte herefter statsfængslet, at jeg havde taget det oplyste vedrørende sygeafdelingen til efterretning.

Med skrivelse af 17. juni 1988 underrettede Direktoratet for Kriminalforsorgen mig om, at direktoratet samme dag til Kriminalforsorgens anstalter havde udsendt en cirkulærskrivelse om indberetning til direktoratet om udlændinge, der skal udvises, med henblik på nærmere information af de pågældende.

Jeg meddelte direktoratet, at jeg havde taget det oplyste om information af udlændinge, der skal udvises, til efterretning.

9-11. *Direktoratet for Kriminalforsorgen havde afslået at imødekomme en indsat anmodning om erstatning for et tv-apparat, ødelagt under transport med DSB mellem to statsfængsler. Erstatningskrav over for DSB var først fremsat efter udløbet af fristen i DSB-lovens § 40, idet modtagerfængslet ikke var bekendt med fristen.*

Udtalt, at bedømmelsen af erstatningsansvaret i det foreliggende tilfælde måtte ske efter reglerne om professionsansvar, og at Kriminalforsorgen på denne baggrund måtte bære ansvaret for, at fristreglen i DSB-lovens § 40 var overskredet.

Henstillet til Direktoratet for Kriminalforsorgen at genoptage sagen. Endvidere henstillet til direktoratet at tage op til overvejelse, om det ikke ville være rettest at henlede statsfængslernes opmærksomhed på reglerne i DSB-lovens §§ 39 og 40. (J. nr. 1987-749-615).

A klagede over, at Direktoratet for Kriminalforsorgen havde afslået at imødekomme hans anmodning om erstatning for et tv-apparat, som blev ødelagt under transport med DSB mellem to statsfængsler.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 29. december 1986 blev overflyttet fra Statsfængslet ved Sdr. Omme til Statsfængslet ved Horserød. A's ejendele, herunder tv-apparatet, blev sammen med andre effekter transporteret med DSB. Den 5. januar 1987 modtog Statsfængslet ved Horserød effekterne, som

blev hensat på fængslets lager, hvorfra A samme dag fik sine ejendele udleveret. Ved udleveringen konstaterede A, at emballagen og rammen omkring tv-apparatet var revnet, hvilket er bekræftet af to af fængslets medarbejdere, der var til stede ved udleveringen.

A fremsatte herefter over for Statsfængslet ved Horserød anmodning om erstatning for tv-apparatet. Den 13. januar 1987 forelagde Statsfængslet ved Horserød erstatningsspørgsmålet for Statsfængslet ved Sdr. Omme til afgørelse. I tilslutning hertil sendte Statsfængslet ved Horserød tv-apparatet til reparatør med henblik på en vurdering af skadens omfang og udgifterne til udbedring heraf.

I skrivelse af 27. januar 1987 afviste Statsfængslet ved Sdr. Omme at være erstatningspligtig. Fængslet vedlagde kopi af en samtidig skrivelse til DSB, hvori fængslet forelagde erstatningsspørgsmålet for DSB.

I februar måned afviste DSB telefonisk over for Statsfængslet ved Sdr. Omme erstatningskravet. DSB henviste dels til, at erstatningskravet skulle fremsættes af modtageren af godset, dels til, at erstatningskrav i henhold til DSB-loven skal fremsættes senest 7 dage efter modtagelsen af godset.

Med skrivelse af 26. februar 1987 indbragte Statsfængslet ved Horserød på A's vegne erstatningsspørgsmålet for Direktoratet for Kriminalforsorgen. I skrivelsen gav statsfængslet udtryk for, at ansvaret for, at erstatningskravet ikke rettidigt var fremsat over for DSB, efter fængslets opfattelse måtte påhvile Kriminalforsorgen. På denne baggrund indstillede fængslet, at der blev ydet A erstatning med henblik på indkøb af et tilsvarende tv-apparat, uanset om den indtrufne skade måtte være erstatningsbegrundende.

I skrivelse af 15. april 1987 afslog Direktoratet for Kriminalforsorgen at imødekomme A's anmodning. Direktoratet henviste til, at tv-apparatet måtte formodes at være ødelagt under transporten med DSB, og at der ikke var udvist ansvarspådragende forhold fra Kriminalforsorgens side.

I en udtalelse af 23. juni 1987 til mig anførte Direktoratet for Kriminalforsorgen bl.a. følgende:

» . . .

Direktoratet finder ikke, at det er sandsynliggjort, at der er udvist et ansvarspådragende forhold fra Kriminalforsorgens side, ligesom

Kriminalforsorgen heller ikke på andet grundlag ses at være erstatningsansvarlig.

Direktoratet finder således heller ikke, at den omstændighed, at Kriminalforsorgen ikke på (A's) vegne har fremsat erstatningskravet over for DSB inden den i lov om DSB § 40 fastsatte frist, kan medføre, at Kriminalforsorgen skulle være erstatningsansvarlig for den skete skade.

Direktoratet kan således henholde sig til sin afgørelse af 15. april 1987.

. . .«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Det må lægges til grund, at tv-apparatet er ødelagt under transporten med DSB, og at Kriminalforsorgen således ikke er direkte ansvarlig for den indtrufne skade.

DSB-loven (lov nr. 245 af 8. juni 1977 med senere ændringer) indeholder i §§ 39 og 40 følgende bestemmelser:

§ 39:

»Når DSB opdager eller formoder eller den berettigede hævder, at gods er gået delvis tabt eller er blevet beskadiget, skal DSB straks og om muligt i overværelse af den berettigede optage en protokol vedrørende godsets tilstand og vægt, skadens art, omfang og årsag samt tidspunktet for dens opståen. En afskrift af protokollen skal på forlangende udleveres gratis til den berettigede.«

§ 40:

»Ved den berettigedes modtagelse af godset bortfalder ethvert fra fragtkontrakten stammende krav mod DSB for overskridelse af leveringsfristen, delvist tab eller beskadigelse.

Stk. 2. Følgende krav bortfalder dog ikke:

. . .

4) erstatningskrav for skade, som ikke er udvendigt kendelig, og som først fastslås ved den berettigedes modtagelse af godset, under følgende to betingelser:

a) at anmodning om konstatering af skaden efter § 39 fremsættes af den berettigede straks efter, at skaden er opdaget, og senest 7 dage efter godsets modtagelse.

. . .«

Erstatningskravet over for DSB er først fremsat den 28. januar 1987 (af Statsfængslet ved Sdr. Omme), og fristen efter DSB-lovens

§ 40 er således overskredet. Statsfængslet ved Horserød var ikke bekendt med fristen i henhold til DSB-loven.

Spørgsmålet er herefter, om Kriminalforsorgen er ansvarlig for, at erstatningskravet ikke rettidigt er fremsat over for DSB – også selv om Statsfængslet ved Horserød ikke var bekendt med fristen i DSB-loven.

DSB har telefonisk oplyst, at den »beretigede« i DSB-lovens forstand er den, der ifølge fragtbrevet er angivet som modtager af godset (adressaten).

Offentlige myndigheder kan ifalde ansvar dels i kraft af de »privatretlige« erstatningsregler, dels for handlinger (undladelser), der er et led i selve myndighedsudøvelsen. Det er antaget i den juridiske litteratur, at offentlige myndigheders ansvar i disse tilfælde må bedømmes på baggrund af reglerne om professionsansvar. Offentlige myndigheder kan således ifalde ansvar for manglende eller utilstrækkelig oplysning/vejledning.

Bedømmelsen af erstatningsansvaret i det foreliggende tilfælde må således ske efter reglerne om professionsansvar. I vurderingen af erstatningsspørgsmålet bør der efter min opfattelse lægges vægt på, at de indsatte befinder sig i et særligt afhængighedsforhold til fængselsvæsenet, idet de indsatte muligheder for at varetage egne interesser i vidt omfang er begrænsede gennem kontrolforanstaltninger og andre restriktioner fra fængselsvæsenets side. Dette afhængighedsforhold må efter min opfattelse indebære en særlig pligt fra fængselsvæsenets side til at varetage de indsatte interesser, herunder bl.a. ved fornøden rådgivning og vejledning mv. I tilslutning hertil bemærkes, at de indsatte vel ofte må gå ud fra – og får indtryk af – at fængselsvæsenet foretager det videre

fornødne, når de indsatte over for fængselsvæsenet fremsætter en anmodning.

I et tilfælde som det foreliggende må det anførte indebære en pligt for fængselsvæsenet til enten selv at rette henvendelse til DSB eller henlede den indsatte opmærksomhed herpå og herunder oplyse om fristreglen. På denne baggrund er det min opfattelse, at Kriminalforsorgen må bære ansvaret for, at fristreglen i DSB-loven er overskredet.

Under hensyn hertil har jeg anmodet direktoratet om at genoptage sagen og underkaste erstatningsspørgsmålet en fornyet vurdering. Jeg har udbedt mig underretning om direktoratets fornyede afgørelse.

Jeg har endvidere fundet at burde henstille til direktoratet at tage op til overvejelse, om det ikke vil være rettest at henlede statsfængslernes opmærksomhed på reglerne i DSB-lovens §§ 39 og 40. Jeg har udbedt mig underretning om resultatet af direktoratets overvejelser.

...«

I skrivelse af 25. juli 1988 underrettede Direktoratet for Kriminalforsorgen mig om, at kammeradvokaten havde tilsluttet sig de betragtninger, som jeg havde givet udtryk for over for direktoratet, og at direktoratet på denne baggrund havde truffet bestemmelse om, at der skulle udbetales erstatning til A.

Samtidig havde direktoratet orienteret Kriminalforsorgens tjenestesteder om reglerne i DSB-lovens §§ 39 og 40.

Jeg meddelte herefter direktoratet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

10. Kirkeministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 15, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 6 sager inden for Kirkeministeriets sagsområde.

Af de 6 sager angik 5 sager afgørelser, som resterende sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål. *departementet* havde truffet, medens den mål.

11. Kultur- og Kommunikationsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 15, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 8 sager inden for Kultur- og Kommunikationsministeriets sagsområde.

Af de 8 sager angik 6 sager afgørelser, som *departementet* havde truffet.

I sag angik en afgørelse, som *Radiatorådet* havde truffet.

Den resterende sag vedrørte *postvæsenet*, der havde afslået at besørge publikationen

»AudioVisen« efter reglerne om postbesørgelse af blade, men derimod som postbesørgelse af tryksager. Sagen gav anledning til kritik af, at postvæsenet ikke på et tidligere tidspunkt havde orienteret udgiveren af publikationen om en ny praksis.

12. Landbrugsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 15, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 13 sager inden for Landbrugsministeriets sagsområde.

Af de 13 sager vedrørte 12 sager *departementet*, og 2 af sagerne angik generelle spørgsmål. Den ene af sagerne angik hjemlen for nogle nærmere angivne bestemmelser om personers erhvervelse af landbrugsejendomme i Landbrugsministeriets cirkulære nr. 54 af 19. marts 1987 om lov om landbrugsejendomme. Den anden sag angik praksis for udbetaling af supplerende flyttegodtgørelse i henhold til flyttegodtgørelsesaftalen på tjenestemandsområdet.

9 sager angik afgørelser, og af disse gav 1 sag anledning til kritik. Sagen, der angik besættelsen af en stilling som kontrollerende dyrlæge,

er omtalt nedenfor som sag nr. 12-1. 1 sag, som angik spørgsmålet om, hvorvidt en person faktisk beboede en landbrugsejendom, gav anledning til en henstilling.

1 sag, der vedrørte departementets sagsbehandlingstid, gav anledning til en henstilling.

1 sag vedrørende *Veterinærdirektoratets* tilbagekaldelse af en godkendelse af en karantæne gav anledning til kritik af direktoratet for ikke at have givet partshøring. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 12-2, gav tillige anledning til en henstilling.

12-1. *Ved besættelsen af en stilling som kontrollerende dyrlæge skulle der foretages et valg mellem to kvalificerede ansøgere. Det forhold, at den ene ansøger aktuelt var godkendt som vikar i stillingen, blev tillagt så stor betydning, at der ikke i øvrigt blev foretaget nogen nærmere vurdering af, hvem af ansøgerne der i forhold til øvrige relevante kriterier måtte anses for bedst kvalificeret.*

Udtalt, at det ved besættelse af stillinger inden for det offentlige er almindeligt antaget, at ledige stillinger skal søges besat med den mest kvalificerede ansøger. I den konkrete sag anset det for en fejl, at der ikke blev foretaget en nærmere vurdering af ansøgernes kvalifikationer. (J. nr. 1986-1253-50).

Dyrlæge A klagede over Landbrugsministeriets afgørelse vedrørende besættelsen af stillingen som kontrollerende dyrlæge ved et privat slagtehus.

A søgte stillingen, men fik afslag. Efter anmodning meddelte veterinærinspektøren ham som begrundelse for afslaget, at den foretrukne ansøger, dyrlæge B, i tiden forud for ansættelsen havde været godkendt som vikar for dyr-

læge C, der hidtil havde varetaget kontrollen ved slagtehuset. B havde passet sit vikararbejde tilfredsstillende. Ved besættelsen af stillingen var der på ingen måde taget stilling til forskellen i kvalifikationer, men udelukkende truffet et valg.

A gjorde under sagen gældende, at han var den mest kvalificerede af ansøgerne til stillingen, og at veterinærinspektøren må have pligt til at ansætte den mest kvalificerede. A pegede

endvidere på muligheden for, at C i forbindelse med salget af sin dyrlægepraksis til B kunne have en interesse i, at B også kunne overtage stillingen som kontrollerende dyrlæge, og at veterinærinspektøren ved stillingsbesættelsen kunne have fremmet denne interesse. A fandt således, at veterinærinspektøren kunne have medvirket til noget, der lignede en »handel« med en offentlig stilling.

A fandt det endvidere tvivlsomt, om veterinærinspektøren ved stillingens besættelse med rette kunne lægge afgørende vægt på, at B havde været godkendt som vikar i stillingen. Vikarstillinger slås ikke op og kan ikke søges, men udpeges efter praksis af vedkommende kontrollerende dyrlæge. B blev udpeget som vikar af C 18 dage efter, at denne havde solgt sin dyrlægepraksis til B. Endelig henviste A til, at B forud for sin ansættelse som kontrollerende dyrlæge alene havde vikarieret to hele slagtedage samt udført levende syn én gang ved slagtehuset.

Efter de foreliggende oplysninger blev stillingen som kontrollerende dyrlæge ved det private slagtehus opslået ledig i en annonce i Dansk Veterinærtidsskrift for den 1. september 1986.

I ansøgninger af 4. og 5. september 1986 ansøgte henholdsvis A og B om stillingen. B anførte i sin ansøgning følgende:

» . . .

Jeg tog dyrlægeeksamen i 1977.

I tilslutning til eksamen har jeg gennemgået tilvalgskursus i levnedsmiddelmikrobiologi og -hygiejne.

Den 1/2-1985 overtog jeg dyrlæge (C's) praksis i . . . Siden den tid har jeg vikarieret for dyrlæge (C) under ferier og anden fravær. Jeg er således kendt med forholdene hos slagtermester (D).

Slagtermester (D's) slagtehus ligger i mit praksisområde ca. 3 km fra min bopæl. Jeg kan derfor komme til stede med meget kort varsel, hvis det er nødvendigt, ligesom de nødvendige syn vil kunne indpasses i det daglige arbejde. Jeg arbejder i kompagniskab med dyrlæge (E), . . . , som før jeg kom til egnen arbejdede sammen med dyrlæge (C) og vikarierede for ham, når det var nødvendigt.

. . . «

A oplyste i sin ansøgning, at han var kandidat fra 1976, og at han havde erhvervet licen-

tiatgraden i 1981. I en oversigt oplyste A følgende om sine ansættelsesforhold.

»Maj	1976 - Maj	1977	Assistent hos (F) og (G).
Maj	1977 - Dec.	1977	Løse vikariater.
Jan.	1978 - Aug.	1978	Vikariat, Institut for Kirurgi, KVL.
Aug.	1978 - Marts	1981	Stud.lic.med. vet., kandidatstipendiat, Institut for Kirurgi, KVL.
Marts	1981 - Dec.	1981	Assistent hos (H).
Jan.	1982 - Dec.	1982	(X) slagteri, . . .
Jan.	1983 -		Nyetabletaret praksis i . . . «

Om sine ansættelsesforhold oplyste A supplerende:

» . . .

I perioden fra maj 1976 til maj 1977, hvor jeg var ansat hos dyrlægerne (F) og (G), har jeg vikarieret ved det til praksis tilknyttede private slagtehus i . . . .

De omtalte løse vikariater fra maj 1977 til december 1977 dækker over timelønnet kødkontrol ved henholdsvis (Y) svineslagteri og (Z) svineslagteri.

Fra marts 1981 til december 1981, hvor jeg var ansat ved (H), har jeg udført timelønnet kødkontrol ved svineslagterierne i . . . og . . . samt ved kreaturslagteriet i . . . . I denne periode har jeg også udført kødkontrol for dyrlæge (C), hos slagtermester (D). Efter at have etableret praksis i . . . , har jeg udført timelønnet kødkontrol ved såvel svineslagteriet som kreaturslagteriet i . . . .

D. 1/6 1985 ansatte jeg en assistent og tegnede samtidig praksiskontrakt (30 t) ved (et slagteri), denne kontrakt blev d. 1/3 1986 udvidet til 40 t., idet vi indgik samarbejde med dyrlæge (I).

D. 4/4 1986 har jeg deltaget i den danske dyrlægeforenings efteruddannelseskursus i: Kødkontrollens patologiske anatomi, ved . . . «

A's ansøgning omfattede endvidere oversigter over foredrag, studierejser og publikationer. Endelig vedlagde A en anbefaling af 3. september 1986 fra fungerende overdyrlæge J, Veterinærkontrollen, X slagteri.

I skrivelse af 8. september 1986 til veterinærinspektøren anbefalede C med følgende begrundelse, at B blev ansat i stillingen:

» . . .

Dyrlæge (B) overtog min praksis 1/2-1985, da jeg trak mig tilbage.

Stillingen som kontrollerende dyrlæge hos slagter (D) har været knyttet til denne praksis siden kontrollens start. Dyrlæge (B) har taget 12. semesterkursus. Han har fungeret som min afløser under ferier og anden fravær og er derfor kendt med forholdene hos slagtermester (D). Slagtehuset er beliggende i dyrlæge (B's) praksisområde og han er den dyrlæge, der bor nærmest.

. . . «

I skrivelse af 25. september 1986 meddelte veterinærinspektøren A, at stillingen var blevet besat til anden side.

I skrivelse af 26. september 1986 anmodede A veterinærinspektøren om en begrundelse for afslaget.

I samtidige skrivelser rettede A henvendelse til landbrugsministeren og Veterinærdirektoratet om sagen.

Veterinærinspektøren meddelte i skrivelse af 7. oktober 1986 A følgende begrundelse for afslaget:

». . . Enhver dansk dyrlæge, der har bestået uddannelsen i kødkontrol, må betragtes som kvalificeret til at udføre kødkontrol på private slagtehus.

Der forelå efter opslaget 2 ansøgninger fra sådanne kvalificerede dyrlæger. Den foretrukne ansøger har siden den 18. februar 1985 været godkendt som vikar for dyrlæge (C), der hidtil har varetaget kontrollen ved slagtehuset. Pågældende har passet sit vikararbejde tilfredsstillende.

Der er således ved besættelse af pågældende stilling på ingen måde taget stilling til forskellen i kvalifikation, men udelukkende truffet et (nødvendigt) valg.«

I anledning af A's klage til landbrugsministeren redegjorde veterinærinspektøren for sagen i en skrivelse af 15. oktober 1986 til Landbrugsministeriet. Veterinærinspektøren oplyste bl.a., at der ved besættelse af sådanne stillinger ofte ses på afstanden mellem ansøgerens bopæl og det godkendte slagtehus af hensyn til at minimere omkostningerne ved kontrollen. Afstanden mellem B's bopæl og slagtehuset var 3,7 km, og afstanden mellem A's bopæl og slagtehuset skønnedes at være ca. 5 km. Afstandskriteriet havde ikke haft indflydelse på veterinærinspektørens beslutning om ansættelse.

I skrivelse af 27. november 1986 meddelte den daværende landbrugsminister A, at hun ikke på det foreliggende grundlag havde nogen mulighed for at ændre det skøn, som Veterinærdirektoratet havde udøvet i forbindelse med besættelsen af stillingen. Sagen havde imidlertid givet ministeren anledning til at overveje fremgangsmåden ved besættelse af stillinger som kontrollerende dyrlæge.

I en samtidig skrivelse anmodede Landbrugsministeriet Veterinærdirektoratet om en udtalelse om, hvorvidt der for fremtiden kunne benyttes et system, hvorefter også vikariatet oplås, hvis der er udsigt til, at vikariatet bliver en væsentlig faktor i bedømmelsen af ansøgenes kvalifikationer.

Med hensyn til spørgsmålet om opslag af vikariatet udtalte Veterinærdirektoratet i en skrivelse af 15. december 1986 til Landbrugsministeriet følgende:

» . . .

For så vidt angår afløser/vikarer for en kontrollerende dyrlæge ved et privat slagtehus ved ferie, sygdom og lignende udpeges disse af den kontrollerende dyrlæge og godkendes af vedkommende veterinærinspektør.

Af naturlige og praktiske årsager udpeges oftest vikarer, med hvem den kontrollerende dyrlæge i forvejen har indgået et samarbejde. Det kan være en kompagnon eller assistent i vedkommendes praksis eller en nabokollega, som dyrlægen har indgået vagtsamarbejde med. Herved sikres, at der altid er en dyrlæge til rådighed, når kødkontrollen – også uden for normal arbejdstid – skal udføres.

Da en vikar bør have et nært samarbejde med den kontrollerende dyrlæge vil det være usandsynligt, at den kontrollerende dyrlæge vil acceptere en vikar, som ikke kommer fra førnævnte skitserede kreds (kompagnon, assistent eller nabokollega, som vedkommende eventuelt har et samarbejde med i forvejen), hvorfor opslag af stillingen i realiteten kun vil blive en proformasag og iøvrigt medføre en udvidelse af administrationen og øgede omkostninger ved hyppige skift. Hertil kommer, at den kontrollerende dyrlæge og vikaren skal anvende et og samme kødkontrolstempel, hvilket ligeledes taler for den tættest mulige relation mellem de to.

Det er Veterinærdirektoratets opfattelse, at den hidtil anvendte fremgangsmåde ved besættelse af stillingen som kontrollerende dyrlæge/vikar forholdene taget i betragtning er den mest

hensigtsmæssige, og den har heller ikke tidligere givet anledning til væsentlig kritik, hvorfor Veterinærdirektoratet ikke finder behov for at foreslå ændringer heri.

...«

Efter at jeg i anledning af A's klage havde indledt en undersøgelse af sagen, forelagde Landbrugsministeriet i skrivelse af 26. februar 1987 spørgsmålet om opslag af vikariater for Finansministeriet, Lønnings- og Pensionsdepartementet (nu Administrations- og Personaledepartementet). Ministeriet oplyste i den forbindelse, at vikaren udpeges for en længere periode, måske for en årrække, men fungerer i sagens natur kun ved den tilsynsførende dyrlæges forfald, f.eks. i tilfælde af sygdom, ferie og lignende.

I den anledning meddelte Finansministeriet i en skrivelse af 1. juni 1987 Landbrugsministeriet, at det i Finansministeriets cirkulærskrivelse nr. 40 af 8. marts 1976 om opslag af ledige stillinger og lønnede hverv i staten, punkt I, henstilles, at ledige stillinger og lønnede hverv i staten besættes efter offentligt opslag, medmindre det drejer sig om vikariater, ferieafløsning eller tilsvarende kortvarig beskæftigelse. Af den personaleadministrative vejledningskapitel 17, punkt 35, der henviser til cirkulæret, fremgår bl.a., at stillinger som altoverejende hovedregel bør opslås offentligt. Da de pågældende vikarer efter Landbrugsministeriets oplysninger udpeges for en længere periode, måske for en årrække, fandt Finansministeriet, at disse efter omstændighederne må anses for omfattet af den i cirkulæret nævnte henstilling om, at ledige stillinger og lønnede hverv i staten besættes efter offentligt opslag.

I anledning af A's klage til ombudsmanden modtog jeg en udtalelse fra Landbrugsministeriet i skrivelse af 4. juni 1987. Landbrugsministeriet oplyste heri, at ministeriets overvejelser om opslag af vikariater havde resulteret i, at man samtidig havde meddelt Veterinærdirektoratet, at alle ikke kortvarige vikariater fremover kun måtte besættes efter forudgående opslag. Ministeriet havde tilføjet følgende:

» . . .

I tilfælde, hvor en dyrlæge ansættes i eller indgår aftale om praksisfællesskab med en kontrollerende dyrlæge, må det dog være et naturligt led i ansættelsen/praksisfællesskabet, at den pågældende vikarierer for sin fore-

satte/kompagnon under dennes ferier, sygdom o.lign., forudsat den pågældende iøvrigt kan godkendes af Veterinærdirektoratet som vikar.

Sådanne vikariater forudsættes derfor som hidtil ikke opslået.

...«

I skrivelse af 26. august 1987 anmodede jeg Landbrugsministeriet om en supplerende udtalelse, eventuelt efter forud indhentet erklæring fra veterinærinspektøren og Veterinærdirektoratet. Under henvisning til veterinærinspektørens begrundelse i sin skrivelse af 7. oktober 1986 til A anmodede jeg Landbrugsministeriet om en udtalelse om, hvorvidt det kunne bekræftes, at der ikke var foretaget en vurdering af, hvilken af ansøgerne der var mest kvalificeret til stillingen. Jeg sigtede herved ikke alene til ansøgernes dyrlægefaglige kvalifikationer, men også kvalifikationer i forhold til de kriterier, der i øvrigt blev inddraget i bedømmelsen af ansøgerne. Jeg henviste til, at det ved besættelse af stillinger inden for det offentlige er sædvanligt antaget, at ledige stillinger skal søges besat med den mest kvalificerede ansøger.

Endvidere anmodede jeg om oplysning om, hvorvidt det kunne bekræftes, at B forud for sin ansættelse alene havde vikarieret to hele slagtedage samt udført levende syn én gang ved det private slagtehus.

I givet fald anmodede jeg om oplysning om, med hvilken vægt dette arbejde var indgået i vurderingen af B's kvalifikationer.

Landbrugsministeriet anmodede i den anledning veterinærinspektøren og Veterinærdirektoratet om udtalelser.

Veterinærinspektøren udtalte i en skrivelse af 22. september 1987, at der for tiden er ca. 190 godkendte private slagtehus, og at stillingerne som kontrollerende dyrlæger varetages næsten udelukkende af praktiserende dyrlæger, og de besættes efter opslag i Dansk Veterinærtidskrift. Enhver dyrlæge er qua sin uddannelse kvalificeret til stillingen som kontrollerende dyrlæge ved private slagtehus, og ved besættelse af sådanne stillinger er Veterinærdirektoratet da også - medmindre ansøgeren er frakendt retten til at udøve kødkontrol - gået ud herfra. Da stillingerne varetages af praktiserende dyrlæger, har der hidtil også været lagt afgørende vægt på, om slagtehuset er beliggende i dyrlægens naturlige praksisområde. I vurderingen er tillige indgået et afstandskrite-

rium, således at den dyrlæge, der – alt andet lige – har den korteste afstand til det pågældende slagtehus, er blevet foretrukket.

Om den konkrete sag udtalte veterinærinspektøren, at der er tale om et almindeligt privat slagtehus, hvor slagtingerne i 1985 omfattede 1.485 svin, 137 stk. kvæg og fedekalve, 104 får og lam samt nogle få heste, søer og orner. På den baggrund var der ved vurderingen af ansøgerne ikke grundlag for at lægge vægt på særlige kvalifikationer i forhold til sædvanlig praksis ved besættelsen af sådanne stillinger.

Under henvisning til en indhentet udtalelse af 21. september 1987 fra B bekræftede veterinærinspektøren, at B forud for sin ansættelse alene havde vikarieret to hele slagtedage samt udført levende syn én gang ved det private slagtehus. Som grundlag for den vægt, vikararbejdet var tillagt ved besættelsen af stillingen, havde veterinærinspektøren benyttet udtalelsen af 8. september 1986 fra C (udtalelsen er gengivet ovenfor).

Veterinærdirektoratet henviste i en udtalelse af 28. september 1987 til udtalelsen af 22. september 1987 fra veterinærinspektøren. Supplerende udtalte Veterinærdirektoratet følgende:

» . . .

Som det fremgår af sagen, har dyrlæge (B) tilvalgskursus i faget levnedsmiddelmikrobiologi og -hygiejne.

Ved besættelse af ledende dyrlægestillinger inden for kødkontrollen skal ansøgningerne forelægges Den danske Dyrlægeforenings kvalifikationsudvalg, jf. § 3 i bekendtgørelse nr. 251 af 6. august 1964 om besættelse af statslige og kommunale ledende dyrlægestillinger.

På grundlag af udvalgets bedømmelser gennem årene vil en dyrlæge, der ikke har tilvalgsfag eller videregående teoretisk uddannelse inden for levnedsmiddelhygiejne, normalt ikke blive betegnet som kvalificeret til en ledende dyrlægestilling inden for kødkontrollen, og det er i denne forbindelse ikke tilstrækkeligt at kunne henvise til, at man har arbejdet med praktisk kødkontrol i en periode.

Omhandlede sag er ikke omfattet af bekendtgørelse nr. 251, men ved afgørelsen om mere eller mindre kvalificeret kan anvendes tilsvarende vurdering, hvorfor dyrlæge (B) i denne sag kan betragtes som den bedst kvalificerede til stillingen som kontrollerende dyrlæge.«

Landbrugsministeriet henviste i en udtalelse af 23. oktober 1987 til, at det af de indhentede udtalelser fra veterinærinspektøren og Veterinærdirektoratet »fremgår, at der er foretaget en vurdering af, hvilken af ansøgerne der er mest kvalificeret til stillingen, idet der er blevet lagt afgørende vægt på, at den valgte dyrlæge havde tilvalgskursus i faget levnedsmiddelmikrobiologi og -hygiejne. . . .« Med henvisning til udtalelsen af 22. september 1987 fra veterinærinspektøren bekræftede Landbrugsministeriet endvidere, at »der er blevet lagt vægt på den omstændighed, at den valgte dyrlæge havde kortest afstand til slagteriet.«

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»På tidspunktet for besættelse af den omhandlede stilling som kontrollerende dyrlæge gjaldt lov nr. 220 af 26. april 1973 om kød. Loven blev pr. 1. januar 1987 afløst af lov nr. 328 af 4. juni 1986. Hverken i den tidligere eller i den gældende lov findes der nærmere regler om besættelse af stillinger som kontrollerende dyrlæge, hvor flere af ansøgerne opfylder de grundlæggende kvalifikationskrav.

Ved besættelse af stillinger inden for det offentlige er det almindeligt antaget, at ledige stillinger skal søges besat med den mest kvalificerede ansøger. Hvor der foreligger ansøgninger fra flere kvalificerede, må der således i forhold til de relevante kriterier foretages en nærmere vurdering af, hvilken ansøger der er den mest kvalificerede. Ansættelsesmyndigheden har således ikke et »frit valg« blandt de ansøgere, som opfylder de grundlæggende kvalifikationskrav.

I den foreliggende sag opfyldte både De og (B) det grundlæggende krav om dyrlægeuddannelse. Endvidere boede både De og (B) så tæt ved slagtehuset, at afstandskriteriet ikke havde indflydelse ved veterinærinspektørens beslutning om ansættelse, jf. veterinærinspektørens udtalelse af 15. oktober 1986 til Landbrugsministeriet.

Jeg må for så vidt stille mig uforstående over for Landbrugsministeriets udtalelse i skrivelsen af 23. oktober 1987, hvorefter der skulle være blevet lagt vægt på den omstændighed, at den valgte dyrlæge havde kortest afstand til slagteriet.

Jeg finder herefter at kunne lægge til grund, at det udslagsgivende for veterinærinspektørens beslutning om at ansætte (B) i stillingen i stedet for Dem var det forhold, at (B) aktuelt var godkendt som vikar i stillingen. Dette forhold blev af veterinærinspektøren tillagt så stor betydning, at der ikke i øvrigt blev foretaget nogen nærmere vurdering af, hvem af ansøgerne der i forhold til de øvrige relevante kriterier måtte anses for bedst kvalificeret. Jeg henviser her ved navnlig til veterinærinspektørens begrundelse i skrivelsen af 7. oktober 1986 til Dem. Veterinærinspektøren har ikke i sine senere udtalelser under sagen korrigeret denne begrundelse.

På denne baggrund må jeg ligeledes stille mig uforstående over for Landbrugsministeriets udtalelse i skrivelsen af 23. oktober 1987 om, at der var blevet lagt afgørende vægt på, at den valgte dyrlæge havde tilvalgskursus i faget levnedsmiddelmikrobiologi og -hygiejne. Som anført i Veterinærdirektoratets udtalelse af 28. september 1987 var dette alene et forhold, som veterinærinspektøren *kunne* have tillagt betydning ved udvælgelsen af den mest kvalificerede ansøger.

Efter min opfattelse burde selve det forhold, at (B) var godkendt som vikar i stillingen, ikke være tillagt selvstændig betydning. Godkendelsen indebar ikke nogen kvalifikationsattestation ud over det grundlæggende krav om dyrlægeuddannelse. Noget andet er, at udøvelsen af hvervet som vikar kan have bibragt den pågældende personlige kvalifikationer, praktisk erfaring m.v., som vil være relevante ved den senere stillingsbesættelse. Men der må da foretages en selvstændig vurdering af disse kvalifikationer set i forhold til den anden ansøger og det i øvrigt foreliggende. I det foreliggende tilfælde var der faktisk tale om vikararbejde af et meget begrænset omfang, og De havde

mindst tilsvarende praktisk erfaring, endda for en del fra samme slagtehus (1981).

Kravene til den faglige kvalifikationsvurdering må bl.a. ses i lyset af den mistanke, der i sådanne tilfælde (hvor vikaransættelser sker i forbindelse med overtagelse af privat dyrlægepraksis) vil kunne rejses i retning af, at overtagelsen af det offentlige hverv så at sige indgår i den private praksisoverdragelse. Det følger også heraf, at der kun kan lægges begrænset vægt på en anbefaling fra den hidtidige indehaver af stillingen. I givet fald må en sådan anbefaling vurderes alene ud fra, hvad der er oplyst om vikarens faktiske udøvelse af hvervet.

Det fremgår af mine bemærkninger ovenfor sammenholdt med det oplyste om begrundelsen for veterinærinspektørens valg af (B) til stillingen som kontrollerende dyrlæge, at jeg må opfatte det som fejl, at der ikke i forbindelse med ansættelsen er foretaget en nærmere vurdering af ansøgernes kvalifikationer.

Jeg har gjort veterinærinspektøren, Veterinærdirektoratet og Landbrugsministeriet bekendt med min opfattelse.

Det tilføjes, at jeg ikke har mulighed for at udtale mig om, hvilket resultat en sådan nærmere vurdering måtte føre til. Jeg henviser til, at resultatet – efter afvejning af alle relevante kriterier – beror på en skønsmæssigt præget vurdering, som jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, normalt ikke kan komme nærmere ind på.

Uanset den begåede fejl, jf. ovenfor, finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at anmode myndighederne om at genopslå stillingen eller om i øvrigt at foretage videre i den konkrete sag. Jeg henviser her ved til de modstående hensyn til (B), som blev udnævnt i stillingen, og til udfaldet af den nærmere vurdering af ansøgernes kvalifikationer, som Veterinærdirektoratet efterfølgende har foretaget.«

12-2. *Veterinærdirektoratet havde tilbagekaldt en godkendelse af en privatkarantæne for papegøjefugle på baggrund af kritik fra karantænenes bruger.*

Udtalt, at jeg fandt det beklageligt, at den egentlige årsag til tilbagekaldelsen ikke fremgik af tilbagekaldelsesskrivelsen. Videre udtalt, at direktoratet ikke havde haft fyldestgørende oplysninger i sagen, inden afgørelsen blev truffet, samt at det var en selvstændig fejl, at partshøring i forhold til ejeren af karantænen ikke var foretaget.

Henstillet til Landbrugsministeriet at træffe en ny afgørelse i sagen. (J. nr. 1987-265-56).

I skrivelse af 11. februar 1987 klagede advokat A for ejeren B over Landbrugsministeriets afgørelse af 4. december 1986 vedrørende tilbagekaldelse af godkendelse for den B tilhørende privatkarantæne for papegøjefugle, beliggende i Gistrup ved Ålborg.

Af det foreliggende materiale fremgik, at Veterinærdirektoratet – formentlig sidst i 1960'erne – godkendte B's ejendom i Gistrup som privatkarantæne for papegøjefugle. Direktoratets godkendelsesskrivelse havde ikke kunnet fremskaffes under sagen. Der forelå en til-ladelse af 25. juni 1971 til B til import af fugle, som skulle anbringes i »den af Veterinærdirektoratet forud godkendte privatkarantæne« i Gistrup. I skrivelse af samme dag meddelte Veterinærdirektoratet dyrlæge C, at han var godkendt som tilsynsførende dyrlæge ved karantænen.

Der findes et »Regulativ for privatkarantæner for papegøjefugle«, udarbejdet af Veterinærdirektoratet, marts 1971. Efter det oplyste opfyldte karantæneejendommen kravene i dette regulativ.

I januar 1982 trådte et nyt regulativ for privatkarantæner i kraft. Det fremgår heraf, at Veterinærdirektoratets godkendelse af en karantæneejendom fremover kun kunne forventes, hvis ejendommen var beliggende ved et grænsested, hvortil der var knyttet en af Landbrugsministeriet autoriseret dyrlæge. Regulativet indeholder ikke (overgangs-)bestemmelser for allerede godkendte karantæneejendomme med anden beliggenhed.

I forbindelse med praksisændringen i 1982 deltog B i et møde, hvor Veterinærdirektoratet orienterede om de nye regler. På mødet blev intet sagt om eventuel tilbagekaldelse af godkendelser til karantæner, der ikke opfyldte de nye beliggenhedskrav.

Karantæneejendommens hovedbruger var en privat dyrehandler, der frem til efteråret 1986 anvendte karantænen til papegøjefugle, som han importerede og forestod det videre salg af. Karantænen blev ikke i større omfang anvendt af andre.

Ved skrivelse af 15. september 1986 meddelte hovedbrugeren Veterinærdirektoratet følgende:

» . . .

Idet vi henviser til at have været brugere af karantænen i ca. 10 år, meddeler vi herved, at grundet den seneste tids smittespredning mellem afdelingerne og især ved vore sidste importer, at risikoen er for stor for smittespredning.

Vi ophører derfor med at benytte karantænen, idet vi ikke mener, den er tidssvarende og opfylder de veterinære krav.

. . .«

Meddelelsen gav anledning til, at Veterinærdirektoratet den 19. september 1986 skrev således til B:

» . . .

Veterinærdirektoratet har modtaget oplysning om, at karantænen . . . , Gistrup, for tiden ikke er i anvendelse, idet den største bruger af karantænen . . . har fundet anledning til fremover ikke at benytte karantænen på grund af forhold, der tyder på mangelfuld pasning af de

indsatte fugle henholdsvis mangler ved karantænenes indretning og drift.

På denne baggrund tilbagekalder Veterinærdirektoratet hermed med øjeblikkelig virkning godkendelsen som karantænestation for papegøjefugle gældende for (omhandlede) bygninger på . . . , Gistrup.

. . . «

Den tilsynsførende dyrlæge anmodede Veterinærdirektoratet om en redegørelse for de mangler i veterinær henseende, som havde dannet grundlag for kritikken af forholdene ved karantænen og den følgende tilbagekaldelse af godkendelsen. Efter hans opfattelse burde Veterinærdirektoratet inden tilbagekaldelsen af godkendelsen have søgt sagen oplyst ved at rette henvendelse til den tilsynsførende dyrlæge (og kredsdyrlægen), som i modsætning til hovedbrugeren havde adgang til de i karantænen værende fugle.

Veterinærdirektoratet meddelte dyrlægen, at årsagen til tilbagekaldelsen af godkendelsen var en erkendelse af, at der især i det sidste års tid havde været stærk sygelighed blandt de i karantænen indsatte dyr, og at hovedbrugeren var ophørt med at benytte karantænen. Begrundelsen for tilbagekaldelsen var således ikke mangelfuld dyrlægetilsyn.

Den tilsynsførende dyrlæge tilbageviste, at der i de seneste år skulle have været større sygelighed blandt fuglene end tidligere.

Karantæneejerens advokat klagede til Landbrugsministeriet over Veterinærdirektoratets afgørelse. Advokaten begrundede klagen med, at Veterinærdirektoratets afgørelse alene hvilede på påstande fra en privat person om mangelfuld pasning af de i karantænen indsatte fugle og mangler ved karantænenes indretning og drift. Da' oplysningerne ikke var blevet verificeret ved nærmere undersøgelser, fandt advokaten, at tilbagekaldelsen var sagligt ubegrundet.

Af Landbrugsministeriets svar på klagen fremgår, at tilbagekaldelsen var begrundet i karantænenes manglende opfyldelse af beliggenhedskravet i henhold til regulativet fra 1982, samt de i 1985 og 1986 konstaterede sygdomstilfælde blandt de indsatte fugle.

I klagen til mig gjorde advokaten bl.a. gældende, at sagens økonomiske og veterinære elementer ikke havde været tilstrækkeligt oplyst, inden godkendelsen af karantænen blev tilbagekaldt, idet hverken ejeren eller nogen

dyrlæge blev bedt om en udtalelse i sagen, forinden afgørelsen blev truffet. Advokaten lagde vægt på, at bestemmelserne i 1982-regulativet tager sigte på fremtidige godkendelser af karantæner og ikke omfatter allerede godkendte karantæner. Yderligere anførte advokaten, at karantænen, som ejeren har investeret betydelige midler i, var en del af hans erhverv som dyrehandler, og at tilbagekaldelsen vil være en økonomisk belastning for ham.

I sin udtalelse i anledning af klagen til mig anførte Veterinærdirektoratet bl.a. følgende:

» . . .

Det afgørende (for tilbagekaldelsen af godkendelsen) var, at Veterinærdirektoratet var vidende om, at den pågældende person (hovedbrugeren) ved at ophøre med opkøb af fugle til indsættelse i karantænen i Gistrup ville bringe ejeren i en situation, hvor karantænen ikke kunne forventes at blive benyttet i en længere periode. Lejemålsopsigelsen fra hovedbrugers side var således den udløsende faktor for realiseringen af et længe næret ønske fra Veterinærdirektoratet – og i øvrigt også fra Fredningsstyrelsen – om at inddrage karantænegodkendelsen.

Hovedargumentet var karantænenes geografiske beliggenhed, som er i strid med de zoosanitære principper som er baggrunden for de i 1982 fastsatte krav for karantæners beliggenhed, krav som ejeren har været bekendt med siden sin deltagelse i et møde i Veterinærdirektoratet i 1982. Det må erkendes, at ejeren på daværende tidspunkt ikke er blevet foreholdt en tidslimitering for hans karantænegodkendelse, hvilket formodentlig kun kan skyldes, at Veterinærdirektoratet fandt det rimeligt indtil videre at acceptere en godkendelse, der i 1982 havde bestået i ca. 11 år. Det har i øvrigt siden 1982 været et problem for Veterinærdirektoratet i mangfoldige tilfælde at måtte tilbagevise ansøgninger om oprettelse af papegøjekarantæner såfremt beliggenhedskravet ikke kunne opfyldes, idet ansøgerne med rimelighed har kunnet henvide til det konkurrenceforvridende forhold, at karantænen i Gistrup qua dens beliggenhed fortsat kunne opretholde godkendelse. Når Veterinærdirektoratet ikke forud for godkendelsesinddragelsen har foranlediget indkaldt udtalelse fra den tilsynsførende dyrlæge, hhv. kredsdyrlægen, er dette begrundet i foranførte permanente bestående forhold, og afgørelsen er således uaf-

hængig af, hvilken vurdering de tilsynsførende dyrlæger måtte have af den øjeblikkelige situation.

...«

Landbrugsministeriet bemærkede i sin udtalelse til mig i tilslutning hertil bl.a.:

»... det fremgår af sagen . . . , (at det ikke er) eventuelle kritisable forhold ved privatkarantænen, der har motiveret tilbagekaldelsen af godkendelsen. Baggrunden var derimod, dels den omstændighed, at karantænen væsentligste eller eneste bruger, . . . , ophørte med at bruge karantænen, fordi der efter hans opfattelse var for stor sygdomsspredning dér, dels det forhold, at Veterinærdirektoratet af zoosanitære grunde ikke længere accepterer privatkarantæner med den pågældende beliggenhed.

Hverken Veterinærdirektoratet eller Landbrugsministeriet har fundet anledning til nærmere at vurdere baggrunden for (hovedbrugers) ophør med at anvende den pågældende privatkarantæne. Det afgørende med hensyn til dette aspekt har været, at Veterinærdirektoratet, der nøje følger importen af papegøjefugle, har kunnet konstatere, at anvendelsen af den pågældende privatkarantæne rent faktisk ville blive indskrænket i væsentligt omfang. . . .

... Det fremgår . . . af Veterinærdirektoratets skrivelse af 19. september 1986, at anledningen til tilbagekaldelsen af tilladelsen var, at karantænen største bruger . . . ikke længere ønskede at bruge den. Det må imidlertid erkendes, at (B) ved Veterinærdirektoratets og Landbrugsministeriets skrivelser kan være blevet bragt den opfattelse, at tilbagekaldelsen også skyldes konkret kritisable forhold i forbindelse med privatkarantænen drift.

Landbrugsministeriet må på den nævnte baggrund afvise, at de faktiske forhold, som har motiveret tilbagekaldelsen, ikke skulle have været tilstrækkeligt oplyst.

...

... Veterinærdirektoratet (har) i en årrække været bemyndiget til at dispensere fra forbudet mod indførsel af papegøjer i Landbrugsministeriets bekendtgørelse af 5. februar 1930. I 1982 skærpede Veterinærdirektoratet de hidtidige karantænebestemmelser, således at man fremover principielt kun ville tillade import via lokaler med en beliggenhed i umiddelbar nærhed af en grænsestation med tilknyttet grænse-dyrlæge.

Ændringerne var baseret på ønsket om at mindske risikoen for spredning af ondartede sygdomme, hvoraf nogle havde vist sig særdeles smitsomme. For ikke at påføre parterne for store udgifter tillod Veterinærdirektoratet dog som nævnt indtil videre, at import fortsat fandt sted over (B's) privatkarantæne, uanset at denne ikke længere opfyldte de gældende krav.

Det må understreges, at spørgsmålet om godkendelse af en privatkarantæne og tilladelse til import af papegøjefugle må ses i umiddelbar sammenhæng. Godkendelse af en privatkarantæne er alene udtryk for Veterinærdirektoratets tilkendegivelse om, at den pågældende lokalitet på godkendelsestidspunktet opfylder de fordringer, som Veterinærdirektoratet forventer at stille i forbindelse med udstedelse af konkrete importtilladelser. Landbrugsministeriet må derfor afvise . . . (påstanden om, at) den af Veterinærdirektoratet meddelte godkendelse skulle være evigtvarende, og hvorefter Veterinærdirektoratet . . . skulle savne hjemmel til på et sagligt objektivt grundlag at ændre praksis med hensyn til hvilke lokaliteter, man anerkender som isoleringssted ved import af papegøjefugle. Landbrugsministeriet finder at have den fornødne hjemmel til at regulere de nævnte forhold i lov om smitsomme sygdomme hos husdyrene, jf. det i medfør heraf ved bekendtgørelse af 5. februar 1930 fastsatte forbud mod indførsel af papegøjer, hvorfra Veterinærdirektoratet er bemyndiget til at meddele konkrete dispensationer.

...«

I en skrivelse til advokat A udtalte jeg følgende:

»Retsgrundlaget for den karantænegodkendelse, der i sin tid blev givet til (B), er noget usikkert. Godkendelsesskrivelsen har som omtalt ikke kunnet fremskaffes under sagen.

Privatkarantæner er ikke omtalt i lov nr. 131 af 13. april 1954 om ud- og indførsel af levende dyr m.v. Veterinærdirektoratets beføjelser særligt med hensyn til indførsel af papegøjer hviler på en hjemmel, bekendtgørelse nr. 36, af 5. februar 1930, som alene rummer et forbud mod indførsel af papegøjer. Ordningen er i praksis administreret således, at der uanset det generelle forbud er givet indførselstilladelse i enkelttilfælde. Tilladelserne (til importørerne) er givet på

betingelse af, at papegøjerne i en periode efter indførslen holdes isoleret under veterinær kontrol på en særlig lokalitet, godkendt hertil af Veterinærdirektoratet.

Selv om Veterinærdirektoratets godkendelse af en karantæne herefter formelt blot må opfattes som en tilkendegivelse om, at karantænen opfylder de krav, Veterinærdirektoratet normalt stiller som betingelse for at tillade import af papegøjer – og for så vidt ikke giver ejeren af karantænen nogen selvstændigt retsbeskyttet position – bør godkendelsen efter min opfattelse sidestilles med en begunstigende afgørelse i sædvanlig forvaltningsretlig forstand. Således synes forholdet da også at være opfattet af Veterinærdirektoratet og Landbrugsministeriet. Godkendelse meddeles i selvstændig skrivelse til ejeren af karantænen uanset aktuelle ansøgninger om tilladelse til import af fugle. Der er udfærdiget et særligt regulativ for privatkarantæner med nøje angivne krav til beliggenhed, indretning og drift m.v., og der er anordnet et fast dyrlægetilsyn til de enkelte godkendte privatkarantæner. Den person, som modtager en sådan godkendelse fra offentlig myndighed, efter at have indrettet lokaler og virksomhed med henblik herpå, må i almindelighed kunne regne med, at godkendelsen står ved magt og bl.a. ikke uden videre kan tilbagekaldes, så længe de angivne vilkår for godkendelsen opfyldes.

Sagen bør således efter min opfattelse bedømmes med udgangspunkt i forvaltningsrettens almindelige regler om tilbagekaldelse af forvaltningsafgørelser, herunder at tilbagekaldelse må ske ved selvstændig ny afgørelse under iagttagelse af sædvanlige processuelle regler om sagsoplysning og partshøring m.v.

Uanset om der i den oprindelige godkendelsesskrivelse måtte være taget udtrykkeligt forbehold herom, er det klart, at der kan ske tilbagekaldelse, hvis vilkårene for godkendelsen ikke overholdes. Som sagen foreligger for mig, må jeg lægge til grund, at det ikke er godtgjort, at de meddelte vilkår for driften af privatkarantænen var tilsidesat. (Jeg går ud fra, at vilkårene svarer til de anførte i regulativet fra 1971 og for så vidt angår indretning og drift nogenlunde tilsvarende i regulativet fra 1982). På baggrund af Veterinærdirektoratets og Landbrugsmini-

steriets udtalelser til mig må jeg videre lægge til grund, at det da heller ikke er spørgsmål om vilkårsovertrædelse, som har motiveret tilbagekaldelsen.

Jeg finder det derfor beklageligt, at Veterinærdirektoratets skrivelse af 19. september 1986 til (B) er formuleret således, at tilbagekaldelsen fremstår som motiveret af kritik af karantænen indretning og drift.

Jeg har gjort Veterinærdirektoratet og Landbrugsministeriet bekendt med min opfattelse.

Ifølge udtalelserne til mig var den egentlige begrundelse for tilbagekaldelsen en kombination af en generel veterinærfaglig vurdering, hvorefter man ikke længere accepterede privatkarantæner med en beliggenhed fjernt fra grænsen, og den konkrete anledning, som blev givet med oplysningen om, at karantænen hovedbruger ophørte med at benytte karantænen.

Den generelle veterinærfaglige vurdering blev anlagt allerede i 1982. Uanset den ændrede vurdering accepterede Veterinærdirektoratet fortsat benyttelse af karantænen i Gistrup. Der blev ikke i den forbindelse givet meddelelse om, at praksisændringen indebar en tidsbegrænsning eller mulighed for tilbagekaldelse af godkendelsen.

Afgørende for den øjeblikkelige tilbagekaldelse i september 1986 var således alene meddelelsen fra karantænen hovedbruger, en privat dyrehandler, om, at han ophørte med at benytte karantænen.

Jeg går ud fra, at Veterinærdirektoratet tolkede meddelelsen således, at der herefter ikke længere fandtes at foreligge væsentlige økonomiske hensyn til de berørte parter, som – over for de ændrede generelle krav med hensyn til privatkarantæners beliggenhed – talte for fortsat godkendelse af karantænen i Gistrup. Det var åbenbart tilfældet, for så vidt angår hensynet til hovedbrugers virksomhed. Derimod måtte det efter min opfattelse henstå som usikkert, i hvilken udstrækning (B) ville blive påført et økonomisk tab. Jeg henviser til, at (B) selv var dyrehandler og tidligere havde importeret papegøjefugle. Han havde endvidere mulighed for at udleje karantænefaciliteterne til anden side. Disse forhold vedrørende (B's)

økonomiske interesse i karantænen videreførsel blev efter det oplyste ikke undersøgt forud for afgørelsen om at tilbagekalde godkendelsen.

Jeg anser det for at være en beklagelig fejl, at en sådan undersøgelse ikke blev foretaget. Som tidligere anført lægger jeg herved til grund, at der var tale om en selvstændig, bebyrdende afgørelse i forhold til (B). Hensyn til den berørte parts økonomiske interesser er et alment hensyn, som bør indgå ved enhver forvaltningsafgørelse (jf. bl.a. Bent Christensen: Hjemmelsspørgsmål, 1980, s. 113 ff. og s. 146 f.). Det indebærer, at Veterinærdirektoratet, uanset om hensynet var påberåbt under sagen, havde pligt til på egen hånd at skaffe nærmere oplysninger om (B's) forhold, inden afgørelsen blev truffet.

Det tilføjes, at jeg ikke har forudsætninger for at vurdere styrken af de veterinære hensyn, som ligger bag kravet om, at karantæner bør være beliggende ved grænsen. Jeg har ved min bedømmelse lagt hovedvægten på, at kravet blev fastlagt i 1982 uden konsekvenser for eksisterende karantæner med anden beliggenhed, og at der intet er oplyst om, at den veterinære vurdering siden er skærpet. For en ordens skyld bemærkes videre, at jeg naturligvis ikke vil kunne kritisere, at Veterinærdirektoratet af veterinærfaglige grunde ændrer sin godkendelsespraksis. Sagen drejer sig alene om måden, det er sket på i forhold til en tidligere godkendt karantæne.

De nødvendige oplysninger om (B's) økonomiske situation kunne være fremskaffet ved, at Veterinærdirektoratet havde anmodet om hans bemærkninger til sagen, som den forelå efter meddelelsen om hovedbrugerens ophør. Høring af den berørte part om en påtænkt, bebyrdende afgørelse vil ikke alene bidrage til sagens korrekte oplysning.

Høringen tjener herudover en selvstændig funktion som middel til at give en part indflydelse på myndighedernes beslutningsproces og som udtryk for forvaltningens pligt til at vise hensynsfuldhed og imødekommenhed over for de berørte borgere.

På denne baggrund må jeg anse det for at være en selvstændig fejl, at Veterinærdirektoratet ikke forud for afgørelsen om at tilbagekalde godkendelsen gav (B) lejlighed til at fremkomme med sine bemærkninger til sagen.

Pligten til at foretage partshøring i et tilfælde som det foreliggende fremgår nu af forvaltningslovens § 19. Veterinærdirektoratets afgørelse er truffet forud for denne lovs ikrafttræden den 1. januar 1987. Jeg anser det imidlertid for givet, at der også efter den forud herfor almindeligt gældende retsgrundsætning om partshøring (kontradiktion) burde være foretaget partshøring i dette tilfælde.

Jeg har gjort Veterinærdirektoratet og Landbrugsministeriet bekendt med min opfattelse. Jeg har samtidig meddelt Landbrugsministeriet, at jeg finder, at de begåede fejl er af en sådan karakter, at der bør træffes en ny afgørelse i forhold til Deres klient (B).«

Landbrugsministeriet underrettede mig om, at ministeriet havde besluttet at annullere Veterinærdirektoratets afgørelse om tilbagekaldelse af godkendelsen af privatkarantænen i Gistrup og at genoptage sagen.

Jeg meddelte herefter Landbrugsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

13. Miljøministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 16, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 45 sager inden for Miljøministeriets sagsområde.

Af de 45 sager vedrørte 7 sager *departementet*, og af disse sager angik 2 sager generelle spørgsmål. Den ene sag, der gav anledning til en henstilling, angik spørgsmålet om klagevejledning med oplysning om klagefristens udløb i tilfælde, hvor der sker offentlig annoncering. Den anden sag angik spørgsmål om initiativer med henblik på at bringe ulovlig beboelse i sommerhusområder til ophør.

De resterende 5 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet.

3 sager angik afgørelser, som *Miljøstyrelsen* havde truffet, og 1 af sagerne gav anledning til en ny henstilling til styrelsen (se sag nr. 13-1 i Folketingets Ombudsmands beretning for 1985, s. 125-28).

19 sager vedrørte *Miljøankenævnet*, og af disse angik 1 sag et generelt spørgsmål vedrørende inhabilitet. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-1, gav anledning til en henstilling om at ændre § 2 (underretningspligt i tilfælde af eventuel inhabilitet) i nævnets forretningsorden.

17 sager angik nævnets afgørelser, og 2 af sagerne gav anledning til kritik. 1 af disse sager, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-2, angik

nævnets afslag på at behandle en klage om opsættende virkning; sagen gav tillige anledning til en henstilling.

1 sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-3, gav anledning til kritik af en annonce om miljøgodkendelse af dyrehold på en ejendom.

8 sager vedrørte *Planstyrelsen*, og 7 af sagerne angik afgørelser. 1 af disse sager, der er omtalt nedenfor som sag nr. 13-4, gav anledning til en henstilling om at genoptage behandlingen af sagen og tage stilling til klagerens påstand om forskelsbehandling. Den resterende sag, der angik et sagsbehandlingsspørgsmål, gav anledning til kritik.

3 sager vedrørte afgørelser, som *Skov- og Naturstyrelsen* havde truffet.

5 sager vedrørte *Overfredningsnævnet*, og 4 af sagerne angik afgørelser. 1 af sagerne gav anledning til kritik af, at nævnet ikke havde villet anerkende en person som part i en fredningssag; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 13-5.

Den resterende sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål.

- 13-1.** *Udtalt, at et medlem af Miljøankenævnet, der var bestyrelsesmedlem i Ferrosan A/S, havde en mere end sædvanlig branchemæssig interesse i nævnets behandling af en sag vedrørende H. Lundbeck A/S. Det skyldtes, at medlemmet i en periode under sagens behandling måtte regne med muligheden for, at Lundbeck ville købe aktiemajoriteten i Ferrosan. Under disse omstændigheder var det pågældende medlem forpligtet til at underrette nævnet om sin tilknytning til Ferrosan (jf. forvaltningslovens § 6, stk. 1), også uanset om der efter omstændighederne ikke forelå inhabilitet. (J. nr. 1987-134-11).*

En klage fra A vedrørte Miljøankenævnets sag om godkendelse af rensningsanlæg for procespildvand m.v. på H. Lundbeck A/S's virksomhed i Lumsås.

Miljøankenævnet traf afgørelse i sagen i skrivelse af 22. september 1986 i anledning af en klage fra virksomheden over Miljøstyrelsens afgørelse. Ved afgørelsen ændrede Miljøankenævnet nogle af de fastsatte vilkår og stadfæstede i øvrigt Miljøstyrelsens afgørelse.

A klagede til mig over, at formanden for Miljøankenævnet ikke havde givet hende medhold i, at B var inhabil, da han som beskikket medlem af Miljøankenævnet deltog i nævnets behandling af sagen. A mente, at B i hvert fald burde have underrettet formanden for Miljøankenævnet om de forhold, der kunne begrunde inhabiliteten.

A henviste til, at B under Miljøankenævnets behandling af sagen vedrørende Lundbeck var medlem af bestyrelsen i Ferrosan A/S, som i en periode forud for Miljøankenævnets afgørelse forhandlede om salg af en kontrollerende aktiepost i virksomheden til H. Lundbeck A/S. Efter A's opfattelse kunne denne situation ikke have undgået at influere på B's indstilling til sagen vedrørende Lundbeck. B måtte have interesse i at takkes H. Lundbeck A/S som eventuel ny hovedaktionær for at kunne beholde sin bestyrelsespost i Ferrosan A/S. B havde i øvrigt tidligere været direktør for Ferrosan A/S.

B havde over for Miljøankenævnet oplyst, at han siden 1974 havde været medlem af bestyrelsen for Ferrosan A/S. I 1986 ønskede aktionærerne i Ferrosan at afhænde deres aktier, og de førte i den forbindelse forhandlinger med flere medicinalfabrikker i Danmark og i udlandet, bl.a. H. Lundbeck A/S. B blev som bestyrelsesmedlem holdt orienteret herom. H. Lundbeck A/S ønskede imidlertid ikke at købe aktierne i Ferrosan A/S. Ferrosans aktionærer blev underrettet herom den 11. september 1986.

B havde ikke på noget tidspunkt ejet aktier i Ferrosan.

Formanden for Miljøankenævnet udtalte på det grundlag, at der efter hans opfattelse ikke kunne være nogen tvivl om B's upartiskhed ved afgørelsen af sagen om Lundbecks spildevandsudledning. Formanden fandt det vanskeligt at se, at et medlem af bestyrelsen i en situation, hvor virksomhedens aktionærer overvejer at afhænde deres aktier, skulle have nogen éntydig egeninteresse i, hvilke miljøkrav der blev stillet til en virksomhed, der er potentiel køber af aktierne i det selskab, hvor den pågældende er medlem af bestyrelsen.

Miljøankenævnet består i sager, der indbringes i henhold til miljøbeskyttelsesloven, af en formand og to eller fire beskikkede, sagkyndige medlemmer, hvoraf halvdelen (en eller to) skal udpeges blandt de beskikkede sagkyndige, der er indstillet af erhvervsorganisationerne, herunder Industrirådet, mens halvdelen udpeges blandt medlemmer indstillet af Miljøstyrelsen, jf. bestemmelserne i miljøbeskyttelseslovens §§ 77 ff. B var indstillet af Industrirådet og var udpeget som beskikket medlem i sagen om Lundbecks spildevandsudledning på grund af sin særlige sagkundskab inden for medicinalindustrien. I sagen deltog yderligere – ud over formanden – C, Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser, som særlig sagkyndig i fiskeriforhold.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B og C fik tilsendt sagen vedrørende H. Lundbeck A/S med en skrivelse af 10. juni 1986 fra Miljøankenævnets formand. Formanden vedlagde sagens akter og et oplæg til nævnsafgørelse og anmodede B og C om at meddele deres eventuelle bemærkninger. Formanden bemærkede, at der efter sekretariatets opfattelse burde holdes et møde i sagen. Endelig var der afslutningsvis i skrivelserne anført følgende:

»Såfremt habilitetskravene i forretningsordenens § 2 eller andre grunde måtte være til hinder for Deres deltagelse i sagens behandling, bedes dette meddelt snarest belejligt.«

Forretningsordenen for Miljøankenævnet findes i Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 728 af 28. december 1982. Bekendtgørelsens § 2 indeholder i sin helhed følgende bestemmelser:

»Intet medlem af Miljøankenævnet må deltage i behandlingen af en sag, når der foreligger omstændigheder, som er egnede til at vække tvivl om vedkommendes fuldstændige upartiskhed.

Stk. 2. Intet medlem af Miljøankenævnet må medvirke i en sag, når vedkommende har medvirket ved behandlingen af sagen i en tidligere instans.

Stk. 3. Den, for hvis vedkommende nogen af de i stk. 1-2 nævnte forhold foreligger, skal omgående underrette formanden for Miljøankenævnet herom.

Stk. 4. Formanden for Miljøankenævnet bestemmer, hvorvidt en person ikke kan medvirke i behandlingen af en sag som følge af bestemmelserne i stk. 1-2.«

Formanden for Miljøankenævnet oplyste i en skrivelse af 22. april 1987 i anledning af A's klage til mig, at B ikke havde fundet anledning til at orientere Miljøankenævnet om de forhold, som efter A's opfattelse kunne begrunde inhabilitet.

Miljøankenævnet oplyste telefonisk, at Miljøankenævnet holdt møder i sagen om Lundbeck den 30. juni og den 20. august 1986. I begge møder deltog B og C som beskikkede medlemmer.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»De særlige bestemmelser om inhabilitet i Miljøankenævnets forretningsorden er gengivet ovenfor. Ved min bedømmelse af sagen har jeg lagt til grund, at bestemmelserne svarer til de almindelige retsgrundsætninger om inhabilitet i forvaltningen, som blev lovfæstet ved forvaltningslovens ikrafttræden den 1. januar 1987. Jeg går således ud fra, at forretningsordenens inhabilitetsbestemmelser uanset ordvalget (jf. udtrykket »fuldstændige upartiskhed« sammenholdt med forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 5) ikke

i videre omfang medfører inhabilitet end bestemmelserne i forvaltningslovens kap. 2.

Forvaltningslovens bestemmelser om inhabilitet vil normalt ikke være til hinder for, at personer, indstillet af interesseorganisationer m.v. til at have sæde i et kollegialt forvaltningsorgan, deltager i behandlingen af sager, i hvis udfald organisationen har en generel interesse. Derimod vil der jævnligt være grund til at statuere inhabilitet i tilfælde, hvor det pågældende medlem samtidig – ud over at varetage de generelle branche- eller foreningsinteresser – deltager i ledelsen af eller i øvrigt har nær tilknytning til et selskab, der som part i sagen har en særlig interesse i udfaldet. Jeg henviser til Højesterets dom i Ugeskrift for Retsvæsen 1963, s. 973, samt til forvaltningslovens § 3, stk. 1, nr. 3, og bemærkningerne hertil i lovforslaget.

(B's) almindelige branchemæssige interesser i medicinalindustrien og dens organisationer er således ikke i sig selv tilstrækkelige til at anse ham for inhabil, når han som medlem af Miljøankenævnet deltager i behandlingen af sager, hvor en virksomhed i medicinalindustrien er part.

Der foreligger ikke nærmere oplysninger om de forhandlinger, der i 1986 blev ført om salg af hovedparten af aktierne i Ferrosan til H. Lundbeck A/S. Efter det oplyste finder jeg dog at kunne lægge til grund, at forhandlingerne foregik i en del af den periode, hvor de beskikkede medlemmer deltog i Miljøankenævnets behandling af sagen vedrørende H. Lundbeck A/S. (B) deltog ikke selv i forhandlingerne, men blev som bestyrelsesmedlem holdt underrettet herom. Jeg går endvidere ud fra, at forhandlingerne var af en sådan karakter, at (B) i forhandlingsperioden måtte regne med muligheden for, at H. Lundbeck A/S købte aktiemajoriteten i Ferrosan A/S.

Under disse omstændigheder er det min opfattelse, at (B) havde mere end en sædvanlig (generel) branchemæssig interesse knyttet til virksomheden H. Lundbeck A/S, medens han deltog i miljøsagens behandling. Der forelå efter min mening en vis, særlig tilknytning til virksomheden, der var part i sagen, og som sådan interesseret i dens udfald.

Efter en nærmere vurdering af denne særlige tilknytning, dens nærhed og styrke set i relation til den afgørelse, Miljøankenævnet

skulle træffe, er det imidlertid min opfattelse, at der ikke var tilstrækkeligt grundlag for at anse (B) for at være inhabil ved Miljøankenævnets behandling af sagen. Jeg har for så vidt ikke grundlag for at kritisere formandens afgørelse.

Sagen rejser dog spørgsmål, om ikke (B) burde have underrettet Miljøankenævnets formand om de nævnte forhold, der eventuelt kunne begrunde inhabilitet.

Efter forvaltningslovens § 6, stk. 1, gælder, at den, der er bekendt med, at der for den pågældendes vedkommende foreligger en af de inhabilitetssituationer, som er nævnt i lovens § 3, stk. 1, snarest skal underrette sin foresatte inden for myndigheden herom, medmindre det er åbenbart, at forholdet er uden betydning. For så vidt angår medlemmer af en kollegial forvaltningsmyndighed, gives underretningen til myndigheden.

Det følger af bestemmelsen, at området for underretningspligten ikke alene omfatter de tilfælde, hvor der må antages at foreligge inhabilitet, men også tilfælde, hvor inhabiliteten ikke åbenbart kan afvises.

Området for underretningspligten efter forretningsordenens § 2, stk. 3, er efter bestemmelsens ordlyd begrænset til tilfælde, hvor inhabilitet foreligger. På det foreliggende grundlag finder jeg ikke anledning til at udtale mig om, hvorvidt bestemmelsen i overensstemmelse med almindelige retsgrundsætninger om konstatering af inhabilitet bør fortolkes mere vidtgående. Jeg henviser til, at spørgsmålet efter forvaltningslovens ikrafttræden er afklaret således, at det er den mest vidtgående underretningspligt (forvaltningslovens § 6, stk. 1), der gælder, jf. lovens § 34.

Da sagen vedrører tiden forud for forvaltningslovens ikrafttræden – og på baggrund af den indtil da gældende usikkerhed – finder jeg ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at udtale kritik med hensyn til den manglende underretning om eventuel inhabilitet i det foreliggende tilfælde. For en ordens skyld tilføjer jeg, at der efter min opfattelse i hvert fald efter forvaltningslovens ikrafttræden ikke kan være tvivl om, at der under de ovenfor beskrevne omstændigheder er pligt til at underrette ankenævnets formand om den mulige inhabilitet.

Med henblik på den fremtidige tilrettelæggelse af administrationen skal jeg bemærke følgende:

Efter det oplyste giver formanden for Miljøankenævnet, samtidig med at sagen tilsendes de beskikkede medlemmer, i et brev opfordring til at give meddelelse om eventuel inhabilitet i sagen. Jeg kan fuldt ud tilslutte mig denne fremgangsmåde.

Opfordringen i den aktuelle sag henviser til inhabilitetsgrundene efter forretningsordenens § 2. Jeg går ud fra, at det efter forvaltningslovens ikrafttræden er ændret således, at der nu henvises til de nøjere angivne habilitetskrav i forvaltningslovens kapitel 2. I den forbindelse finder jeg det ønskeligt, at selve opfordringen til at give besked om eventuel inhabilitet formuleres i overensstemmelse med forvaltningslovens § 6, stk. 1, således at det udtrykkeligt fremgår, at underretningspligten omfatter alle tilfælde, hvor inhabilitet ikke åbenbart kan afvises.

Jeg har orienteret Miljøankenævnet om mine synspunkter.

...«

- 13-2.** *Udtalt over for Miljøankenævnet, at afgørelser i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, om, at en klage ikke skal have opsættende virkning, kan indbringes selvstændigt for Miljøankenævnet som tredjeinstans. Endvidere bemærket, at jeg går ud fra, at spørgsmålet vil blive lovmæssigt afklaret i forbindelse med de igangværende overvejelser om ændring af ankesystemet inden for miljøområdet. (J. nr. 1986-815-11).*

A klagede som advokat for virksomheden B til ombudsmanden over Miljøankenævnets afgørelse af 16. juni 1986, hvorved nævnet afviste at behandle en klage i skrivelse af 11. juni 1986 fra A. I den nævnte skrivelse klagede A over, at Miljøstyrelsen den 28. maj 1986 havde stadfæstet Hvalsø Kommunes bestemmelse i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, om, at et påbud i henhold til miljøbeskyttelseslovens §§ 42 og 50a skulle efterkommes uanset klage.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Hvalsø Kommune i skrivelse af 10. april 1986 pålagde B at fjerne affald fra område III på Stengårdens kontrollerede losseplads. Det bestemtes samtidig, at forslag til stedet for affaldets deponering, til en forsvarlig kontrolprocedure samt til tids- og aktivitetsplan skulle være kommunen i hænde inden 3 uger fra skrivelens dato.

Efter kommunens godkendelse af forslagene skulle affaldet være fjernet inden 12 uger fra godkendelsestidspunktet.

Endelig fastsatte kommunen, at »nærværende afgørelse skal efterkommes uanset eventuel klage til Miljøstyrelsen«.

I en skrivelse af 6. maj 1986, som A indgav til Hvalsø Kommune, klagede han over de udstedte påbud.

I en skrivelse ligeledes af 6. maj 1986, som A stiledede direkte til Miljøstyrelsen, klagede A over, at kommunen havde bestemt, at hans klage ikke skulle have opsættende virkning.

Miljøstyrelsen tiltrådte i skrivelse af 28. maj 1986 kommunens afgørelse om, at påbudene skulle efterkommes uanset A's klage. Styrelsen fandt, under hensyn til at B i en skrivelse af 8. august 1984 havde bekræftet, at det ulovligt deponerede affald ville blive fjernet, at kommunen havde haft særlig grund til at træffe denne afgørelse.

Denne afgørelse indbragte A ved skrivelse af 11. juni 1986 for Miljøankenævnet. Miljøankenævnet meddelte A i skrivelse af 16. juni 1986, at nævnet fandt at måtte afvise hans klage. Nævnet begrundede sin afgørelse på følgende måde:

» . . .

Miljøankenævnet skal i denne anledning bemærke, at efter miljøbeskyttelseslovens § 76 kan en række nærmere opregnede afgørelser truffet af Miljøstyrelsen, herunder afgørelser

om påbud eller forbud i medfør af lovens § 42 eller § 44, påklages til Miljøankenævnet, men afgørelser truffet af de foregående instanser i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, om, at påbud eller forbud skal efterkommes uanset klage, indtil klagemyndigheden eventuelt bestemmer andet, er ikke nævnt i § 76 som afgørelser, der selvstændigt kan påklages til nævnet.

Miljøankenævnet må herefter anlægge den fortolkning, at miljøbeskyttelseslovens bestemmelser om klage til nævnet kun finder anvendelse på Miljøstyrelsens endelige afgørelse, men ikke på en delafgørelse som den foreliggende, hvilket er i overensstemmelse med et almindeligt anerkendt forvaltningsretligt princip.

Til nærmere begrundelse skal anføres, at Miljøankenævnet som 3. instans ikke vil kunne tage stilling til en klage over en delafgørelse uden at have selve hovedsagen om påbudet forelagt, og nævnet vil derved afbryde og forsinke sagsbehandlingen i Miljøstyrelsen.

En ordning, hvorefter også afgørelser efter § 72, stk. 2, kunne påklages, ville føre til en meget kompliceret ordning, hvorefter spørgsmålet, om påbudet skal efterkommes uanset klage, først kunne påklages selvstændigt til nævnet, og spørgsmålet senere kunne rejses på ny, efter at Miljøstyrelsen havde truffet sin endelige afgørelse om sagens realitet.«

A indbragte ved skrivelse af 20. juni 1986 denne afgørelse for ombudsmanden. Efter A's opfattelse har Miljøankenævnet kompetence til og derfor også pligt til at tage stilling til, om en klage skal have opsættende virkning. Han anførte herved nærmere:

»Som det fremgår, har Miljøankenævnet truffet den afgørelse, at det ikke mener sig kompetent til at behandle spørgsmålet om, hvorvidt klage til Miljøstyrelsen skal have opsættende virkning, separat.

Denne holdning betyder, at når Miljøstyrelsen har truffet afgørelse om at stadfæste kommunens beslutning med hensyn til, at klage over påbudet ikke skal have opsættende virkning, er min klient reelt afskåret fra at få Miljøankenævnets afgørelse om dette spørgsmål.

Det må således forventes, at Miljøstyrelsens realitetsbehandling af kommunens påbud let vil kunne vare et halvt år - (jeg har sager om samme losseplads, som har ligget væsentligt

længere hos Miljøstyrelsen) –, og inden da er de pågældende af kommunen fastsatte meget korte frister naturligvis forlængst udløbet.

Det er min opfattelse, at Miljøankenævnet har kompetence til og derfor også pligt til at tage stilling til, om klage skal have opsættende virkning.

Jeg kan i denne forbindelse henvise til, at klage til Miljøankenævnet over afgørelser vedrørende bl.a. påbud i medfør af miljøbeskyttelseslovens kap. 5, netop har opsættende virkning, jf. miljøbeskyttelseslovens § 81, stk. 2. I denne bestemmelse er også fastsat, at nævnet kan træffe anden beslutning og derfor også ophæve en tidligere myndigheds bestemmelse om, at klage ikke skal have opsættende virkning. Miljøankenævnet har således i medfør af miljøbeskyttelseslovens § 81, stk. 2, de samme beføjelser, som Miljøstyrelsen har ifølge miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, som der udtrykkeligt henvises til.

Denne bestemmelse bliver som nævnt meningsløs i forhold til en af kommunen som første instans truffet beslutning i denne retning, hvis Miljøankenævnet ikke kan tage stilling til spørgsmålet, før Miljøstyrelsen har haft sin fulde realitetssagsbehandling.

Spørgsmål af denne art må betragtes som formalitetsspørgsmål under sagens forberedelse.

Selv om sådanne formalitetsspørgsmål normalt må behandles sammen med den øvrige klagesag, kan de have en sådan karakter, at det for at klageadgangen overhovedet skal have realitet, må være muligt at udskille dem til særskilt behandling.

Miljøstyrelsen har da også netop truffet særskilt afgørelse vedrørende spørgsmålet om opsættende virkning.

Jeg kan herved henvise til Dansk Miljøret, bind 3, s. 136, hvor det netop af de samme grunde anføres, at spørgsmålet om opsættende virkning må kunne behandles særskilt.

Miljøankenævnets kompetence i så henseende følger dels af § 81, stk. 2, og er dels en følge af hele Miljøankenævnets stilling som klagemyndighed vedrørende den realitetsafgørelse, der foreligger.«

I en udtalelse til ombudsmanden uddybede Miljøankenævnet sin opfattelse af kompetencespørgsmålet på følgende måde:

»Miljøankenævnet skal herefter bemærke, at den foreliggende sag drejer sig om det spørgsmål, om Miljøstyrelsens delafgørelse

om, at et af 1. instansen meddelt påbud skal efterkommes uanset klage til styrelsen, kan påklages videre til Miljøankenævnet, således at dette separat skal tage stilling til den midlertidige efterkommelse, medens klagen over det meddelte påbud fortsat er til behandling i Miljøstyrelsen.

Det pågældende spørgsmål er ikke afgjort i miljøbeskyttelsesloven. Lovens § 72, stk. 2, tager således ikke stilling til denne situation, men behandler kun klagemyndighedens stilling, hvor den tidligere instans samtidig med påbudets meddelelse har truffet bestemmelse om efterkommelse uanset klage. Lovens § 81 kommer heller ikke i betragtning, da denne bestemmelse kun finder anvendelse ved klage til nævnet over et meddelt påbud/forbud.

Spørgsmålet er således ulovbestemt og må afgøres ved fortolkning.

Det kan vel – ud fra en vis synsvinkel – hævdes, at advokat (A's) standpunkt yder klagen den største retsbeskyttelse.

Miljøankenævnet finder imidlertid, at afgørende hensyn taler for den af nævnet anlagte fortolkning, først og fremmest den omstændighed, at en realitetsbehandling af spørgsmålet om efterkommelse uanset klage forudsætter behandling af sagens realitet eller i al fald væsentlige dele af denne – miljörisikoen ved den ene eller anden fremgangsmåde – i nævnet samtidig med, at sagen endnu ikke er færdigbehandlet i realiteten i Miljøstyrelsen. Nævnet ville således komme til forlods at vurdere de samme parametre, som skal lægges til grund ved Miljøstyrelsens behandling af afgørelsen i »hovedsagen« om det meddelte påbud.

Nævnet finder ikke, at disse forhold bør vurderes samtidig i Miljøstyrelsen og Miljøankenævnet. Bortset fra at dette ville være ganske upraktisk, finder nævnet det betænkeligt, at nævnet i givet fald ved en isoleret stillingtagen til berettigelsen af styrelsens afgørelse om klagens opsættende virkning ville kunne påvirke styrelsens afgørelse i »hovedsagen«, der som bekendt efterfølgende vil kunne indbringes for Miljøankenævnet efter miljøbeskyttelseslovens § 76.

Det bemærkes herved, at selve spørgsmålet om opsættende/ikke-opsættende virkning i sager som de omhandlede er overordentlig tæt knyttet til en vurdering af sagens realitet (påbudets nødvendighed/hensigtsmæssighed).

Efter nævnets opfattelse forudsætter en anvendelse af § 72, stk. 2, hos ankeinstansen, at

denne – ud over en vurdering af, om der foreligger »særlige grunde« – nogenlunde kan bedømme, hvor lang sagsbehandlingstiden med hensyn til sagens realitet vil være og vel i nogen grad sandsynligheden for, at realitetsafgørelsen ikke vil være fundamentalt forskellig fra 1. instansens afgørelse. En sådan bedømmelse kan ikke finde sted i 3. instansen, der ikke kan styre sagsforløbet hos 2. instansen.

Nævnet er således af den opfattelse, at den miljømyndighed, der skal tage stilling til berettigelsen af en af en forudgående instans truffet afgørelse om opsættende virkning af eventuel klage, samtidig må have selve »hovedsagen« til behandling, jfr. for Miljøankenævnets vedkommende lovens § 81, stk. 2.

Den modsatte opfattelse af nævnets vil i øvrigt kunne føre til administrativt set mindre hensigtsmæssige situationer.

For eksempel må Miljøstyrelsen – efter en mellemkommende separat nævnsafgørelse, der stadfæster styrelsens afgørelse om ikke-opsættende virkning – være nødsaget til, såfremt styrelsen finder betingelserne herfor til stede, i givet fald (på ny) at bestemme, at klage over styrelsens afgørelse ikke skal have opsættende virkning (§ 72, stk. 2, 1. punktum). Nævnet vil i så fald på ny skulle tage stilling til spørgsmålet, hvis det påklages af virksomheden, nu efter § 81, stk. 2, 2. punktum direkte.

Omvendt vil Miljøstyrelsen i givet fald, når realitetsafgørelsen træffes i styrelsen, kunne træffe en anden beslutning om spørgsmålet end den af nævnet truffe. Heller ikke dette er særlig hensigtsmæssigt.

Nævnet må på baggrund af foranstående være af den opfattelse, at det er berettiget af nævnet at afvise at tage stilling til en separat påklaget afgørelse truffet af Miljøstyrelsen i 2. instans om spørgsmålet om opsættende virkning for en af en kommunalbestyrelse truffet afgørelse.

Det bemærkes i denne forbindelse, at nævnet ikke finder, at et modsat synspunkt, som anført af advokat (A), kan udledes af Dansk Miljøret, bind 3, s. 136. De her anførte betragtninger – som nævnet deler – synes alene at kunne dække den situation, at den klageinstans, *der har sagens realitet til behandling*, særskilt kan tage stilling til for eksempel spørgsmålet om opsættende virkning.

Nævnet finder endvidere ikke at kunne tiltræde advokat (A's) argumentation i skrivelse af 23. juli 1986 med hensyn til betydningen af

lovens § 72, stk. 4, 2. punktum. Der kan efter nævnets opfattelse ikke sluttes modsætningsvis fra denne bestemmelse, der regulerer et helt andet og specifikt beskrevet forhold.«

I klagen til ombudsmanden fastholdt A sin opfattelse og uddybede den på følgende måde:

»Jeg må i denne forbindelse påpege, at det af miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 4, 2. punktum, modsætningsvis kan udledes, at det i loven er forudsat, at der gælder en almindelig regel om mulighed for at indbringe særskilte afgørelser vedrørende opsættende virkning af en klage for højere klagemyndighed, selv om afgørelsen er truffet af klagemyndigheden i 1. klageinstans.

Dette støttes også af bemærkningerne i Dansk Miljørets bind 3, s. 136, hvor der netop antages at være selvstændig klageadgang for formalitetsafgørelser, hvis disse har en selvstændig direkte retsvirkning for de pågældende.

De her omhandlede afgørelser har en helt afgørende indgribende virkning for adressaten af helt selvstændig karakter og meget kraftig virkning ved, at påbuddet skal udføres.

Den i kopi fremsendte korrespondance viser iøvrigt med al ønskelig tydelighed, hvorledes påbudsmyndigheden fastholder sit krav om omgående udførelse og illustrerer dermed den afgørende praktiske og økonomiske klemme, som påbuddets adressat bringes i ved en afgørelse af denne art. Der er derfor et behov for al den retsbeskyttelse over for en sådan afgørelse, som overhovedet måtte kunne være en følge af miljøbeskyttelseslovens regler og almindelige forvaltningsretlige grundsætninger.

Sådanne afgørelser må derfor kunne påklages særskilt.

Et afgørende hensyn i denne forbindelse må være, at reglerne om opsættende virkning af klage, er et essentielt led i miljøbeskyttelseslovens retsbeskyttelsessystem.

For at dette tilsidesættes, må der derfor være tale om meget klare situationer, hvor afgørelsen ikke bør kunne give anledning til væsentlig tvivl. Hvis der er væsentlig tvivl, må der ikke træffes afgørelse om, at påbuddet skal udføres uanset klage.

Da der netop er tale om et afgørende led i retsbeskyttelsen, må retsbeskyttelsessynspunkter endvidere også have afgørende betydning ved vurderingen af klagemuligheder og af for-

ståelsen af miljøbeskyttelsesloven og de almindelige forvaltningsretlige grundsætninger.

Miljøankenævnet anfører i sin skrivelse, at stillingtagen til spørgsmålet om opsættende virkning nødvendigvis er en fordybelse i realiteten i klagesagen, hvilket specielt kan være uheldigt, da man herved muligvis kan foregribe 1. klageinstans' afgørelse.

Dette synspunkt må imidlertid med samme vægt tale for, at heller ikke klagemyndigheden skulle kunne træffe en foreløbig afgørelse før sin materielle afgørelse i sagen, da man må gå ud fra, at en sådan afgørelse truffet af klagemyndigheden efter § 72, stk. 2, netop sker, før man fra klagemyndighedens side har fået af dækket alle sagens realitetsproblemer.

Som ovenfor anført er denne problemstilling imidlertid ikke reel, idet der ikke bør træffes afgørelse om, at klage over påbud ikke har opsættende virkning, medmindre det fremgår med betydelig klarhed af sagen, at denne afgørelse er velbegrunderet. Er spørgsmålet tvivlsomt, bør der ikke træffes afgørelse om manglende opsættende virkning.

Risikoen for, at Miljøankenævnet på et foreløbigt grundlag skulle påvirke Miljøstyrelsens afgørelse, må endvidere anses for meget begrænset, netop fordi Miljøstyrelsen på et senere tidspunkt må antages at have uddybet sit kendskab afgørende til sagen og derfor ikke behøver at føle sig bundet af Miljøankenævnets rent foreløbige stillingtagen til sagen.

Dette hensyn kan endvidere ikke have nogen særlig vægt over for de afgørende retssikkerhedshensyn for påbuddets adressat.

Virkningen af manglende opsættende virkning er tværtimod, at hele klagesagen bliver illusorisk, idet påbuddet skal udføres. Med de sædvanlige ekspeditionstider for en klagesag, må det forventes, at påbuddet forlængst er udført, før klagesagen kommer til afgørelse. Risikoen for at foregribe klagemyndighedens afgørelse er således langt større ved, at der ikke gives opsættende virkning, end ved at Miljøankenævnet må tage en foreløbig stilling til spørgsmålet om opsættende virkning.

Betragtningerne om, at Miljøankenævnet ikke har mulighed for at vurdere tidsforløbet, illustrerer også den afgørende interesse for klagerne i at få taget særskilt stilling til spørgsmålet. Hvis sagen kan blive så langstrakt, at Miljøankenævnet end ikke tør skønne over, hvor lang tid klagesagen vil tage, er det endnu mere oplagt, at resultatet af en manglende stillingta-

gen vil blive, at påbuddet for længst er udført, før sagen måtte kunne nå til Miljøankenævnet.

Miljøankenævnet anfører som eksempel, at Miljøstyrelsen i givet fald kan have anledning til påny at bestemme, at klage over styrelsens afgørelse ikke skal have opsættende virkning. Hvis Miljøstyrelsen finder, at der er tilstrækkeligt grundlag for en sådan afgørelse, må man imidlertid også formode, at der har foreligget et klarere og bedre grundlag for denne afgørelse, og at dette grundlag forelægges for Miljøankenævnet, når Miljøankenævnet eventuelt påny skal tage stilling til sagen. Der vil derfor ikke i praksis være tale om en identisk sag, og Miljøstyrelsen må under alle omstændigheder formodes at have væsentlige grunde til eventuelt at træffe en afvigende afgørelse. Dette gælder tilsvarende, når Miljøstyrelsen skal træffe sin realitetsafgørelse.

Disse ikke specielt realistiske eksempler er derfor ikke nogen afgørende hindring for, at Miljøankenævnet tager særskilt stilling til spørgsmålet om opsættende virkning.

Med hensyn til den af Miljøankenævnet medsendte praksis bemærkes, at den seneste afgørelse øjensynlig bygger på den i nærværende sag trufne afgørelse, og derfor er uden betydning for vurdering af spørgsmålet.

Med hensyn til afgørelsen af 9. december 1985 vedrørende en sag i medfør af råstofloven, må denne afgørelse anses for særdeles tvivlsom.

Det fremgår da også ligefrem af et internt notat fra Miljøankenævnet, som er vedhæftet afgørelsen, at Miljøankenævnets egne medarbejdere ikke anser afgørelsen for holdbar.

Det anføres bl.a. direkte i dette notats nr. 3, at miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 4, må antages at føre til, at der netop er klageadgang, da bestemmelsen ellers var overflødig.«

Efter at A's bemærkninger var forelagt Miljøankenævnet, fremkom nævnet med følgende supplerende udtalelse:

»Nævnet finder, at det omtvistede juridiske spørgsmål bør løses således, at retsstillingen for 3. instansen er den samme, hvad enten det 1) er en virksomhed, der påstår en klage tillagt opsættende virkning i modsætning til 2. instansens afgørelse, eller det 2) er en klageberettiget 3. mand eller den kommunale myndighed, der påstår en af 2. instansen meddelt delafgørelse, der ophæver 1. instansens beslutning om, at

afgørelsen skal efterkommes uanset klage, ændret af 3. instansen.

Der er som bekendt i sager om klage til 3. instansen over 2. instansens afgørelse af de omtvistede spørgsmål to interesser, typisk repræsenteret ved henholdsvis den virksomhed, der har fået påbudet, og den klageberettigede (herunder kommunalbestyrelsen), der af hensyn til miljøet finder den af 2. instansen truffene afgørelse vedrørende spørgsmålet om opsættende virkning ubegrundet.

Nævnet finder ikke, at nævnet i sådant partslignende forhold kan forholde sig forskelligt til det omtvistede spørgsmål, afhængigt af om det er den ene eller den anden af disse parter, der påstår særskilt stillingtagen i nævnet til den foregående instans' afgørelse.

Spørgsmålet om retssikkerhed for den ene part, virksomheden, kan efter nævnets opfattelse ikke vurderes på basis af denne parts forventning om, hvad nævnets afgørelse med hensyn til opsættende/ikke-opsættende virkning i givet fald ville gå ud på.

Den involverede virksomhed i før omtalte Stenløse-sag ville af de grunde, der er anført i nævnets udtalelse af 14. oktober 1986 til ombudsmanden, med nogen grund kunne påstå »sin« retssikkerhed antastet, såfremt nævnet i denne sag – uden at have »hovedsagen« til behandling – havde bestemt, at klagen til Miljøstyrelsen *ikke* skulle have opsættende virkning. Virksomheden ville kunne hævde, at en sådan afgørelse, med betydelige økonomiske konsekvenser for virksomheden til følge, ville have præjudicerende virkning for Miljøstyrelsens efterfølgende afgørelse i »hovedsagen«.

Nævnet finder også at burde pege på, at en delafgørelse i nævnet i den for ombudsmanden indbragte sag, der måtte være gået advokat (A) og hans klient imod, måtte kunne give advokat (A) anledning til retssikkerhedssynspunkter af den art, nævnet har haft for øje. Nævnet har i denne forbindelse bemærket sig, at Miljøstyrelsens afgørelse i hovedsagen endnu ikke foreligger, hvilket heller ikke er tilfældet i før omtalte Stenløse-sag.

Idet nævnet ikke finder, at advokat (A's) skrivelse af 5. november 1986 til ombudsmanden indeholder synspunkter, som nævnet ikke allerede har forholdt sig til i sin udtalelse af 14. oktober 1986, skal man supplerende anføre, at selve ordlyden af miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 1, 1. punktum: »Den myndighed, der træffer afgørelsen om påbud eller forbud, kan dog

...« synes at pege i retning af den af nævnet anlagte opfattelse af retsstillingen, nemlig at »hovedsagen« og det omtvistede »delspørgsmål« bør foreligge til samtidig behandling hos ankeinstansen.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»Som sagen foreligger til bedømmelse for mig, drejer den sig alene om det generelle spørgsmål, om afgørelse i henhold til miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, 1. punktum, om, at en klage ikke skal have opsættende virkning, kan indbringes selvstændigt for Miljøankenævnet som tredje instans.

Det retlige udgangspunkt for bedømmelsen af dette spørgsmål er bestemmelserne i miljøbeskyttelseslovens §§ 70, 72 og 76.

Ifølge § 70 i miljøbeskyttelsesloven kan »kommunalbestyrelsens ... afgørelser i henhold til denne lov eller i henhold til regler udfærdiget med hjemmel i loven ... påklages til Miljøstyrelsen ...«

§ 72 havde på tidspunktet for ankenævnets afgørelse følgende indhold:

§ 72.

»En klage har opsættende virkning for et påbud eller forbud, indtil klagemyndighedens afgørelse foreligger eller klagemyndigheden bestemmer andet.

Stk. 2. Den myndighed, der træffer afgørelse om påbud eller forbud, kan dog, når særlige grunde taler herfor, samtidig med påbudet eller forbudet bestemme, at dette skal efterkommes uanset klage. Uanset om denne beslutning påklages, skal påbudet eller forbudet efterkommes, indtil klagemyndigheden bestemmer andet.

...

Stk. 4. Klagemyndigheden kan i forbindelse med behandlingen af en godkendelse eller tilladelse, der er påklaget inden for klagefristen, jfr. § 71, selvstændigt afgøre spørgsmålet om påbegyndelse af bygge- og anlægsarbejder. Klagemyndigheden kan herunder

- 1) efter begæring meddele tilladelse til påbegyndelse af bygge- og anlægsarbejder,
- 2) bestemme at bygge- og anlægsarbejder, hvortil dispensation er meddelt efter stk.

3, ikke må påbegyndes eller skal standses.

Klagemyndighedens afgørelse kan ikke indbringes for højere administrativ myndighed.

...«

Adgangen til at indbringe afgørelser for Miljøankenævnet er fastlagt i lovens § 76, der bl.a. fastslår, at afgørelser efter lovens kapitel 5, truffet af Miljøstyrelsen, kan indbringes for ankenævnet.

Jeg må ligesom Miljøankenævnet lægge til grund, at der ikke i de nævnte bestemmelser eller i miljøbeskyttelsesloven i øvrigt udtrykkeligt er taget stilling til, om Miljøstyrelsens afgørelser efter § 72, stk. 2, vil kunne indbringes særskilt for Miljøankenævnet som tredje instans. Det forhold, at loven i en anden relation, jf. bestemmelsen i § 72, stk. 4, udtrykkeligt har gjort op med det tilsvarende processuelle spørgsmål og afskåret videre klageadgang, taler dog efter min opfattelse nærmest for en forståelse, hvorefter lovgiver generelt har været opmærksom på spørgsmålet og således ved at undlade at fastsætte bestemmelser, der afskærer klageadgang, har henholdt sig til lovens almindelige ordning på området, det vil sige klageadgang i to led.

Miljøankenævnet vil i givet fald skulle behandle spørgsmålet om opsættende virkning af klage til Miljøstyrelsen på et tidspunkt, hvor klagen (fortsat) er til realitetsbehandling i Miljøstyrelsen.

Jeg har forståelse for de synspunkter af såvel praktisk som principiel karakter, Miljøankenævnet har anført imod en sådan ordning. Jeg finder imidlertid ikke, at synspunkterne er af en sådan vægt, at der er tilstrækkeligt grundlag for at fravige lovens almindelige ordning, for så vidt angår Miljøankenævnets placering som tredje instans på området.

Jeg bemærker herved, at hovedhensynet bag miljøbeskyttelseslovens fastlæggelse af klageadgangen på de forskellige områder er retssikkerhed. På dette område – forbud og påbud efter miljøbeskyttelseslovens kapitel V – er der særlig tale om hensynet til den person eller virksomhed, som påbudet er rettet til, og som anfægter påbudets lovlighed og indhold i øvrigt. Loven foreskriver en to-instans ordning for sådanne klager, na-

turligvis med hovedsigte på afgørelsens realitet. Afgørelse om, at klagen ikke skal have opsættende virkning, vil imidlertid efter omstændighederne kunne have lige så indgribende betydning som selve påbudet og er generelt egnet til at påvirke hele klageordningens effekt, således at det efter min opfattelse må være rigtigst, når ikke afgørende grunde taler imod at fastholde lovens almindelige ordning på området.

For denne opfattelse taler endvidere, at også andre processuelle afgørelser, der efter lovgivningen undtagelsesvist er undergivet særskilt klageadgang, f.eks. afgørelser efter forvaltningsloven om parters aktindsigt, som udgangspunkt omfattes af den klageordning, som i øvrigt gælder på området, jf. forvaltningslovens § 16, stk. 4.

Ved stillingtagen til spørgsmålet om opsættende virkning kan det være rimeligt at inddrage en vurdering af sandsynligheden for, at den pågældende afgørelse af sagens realitet vil blive ændret i klageinstanserne. I denne forstand kan spørgsmålet om opsættende virkning siges – som anført af Miljøankenævnet – at måtte ske på til dels samme grundlag som afgørelsen af sagens realitet. De praktiske vanskeligheder herved (herunder en midlertidig afbrydelse af selve realitetsbehandlingen), adskiller sig imidlertid næppe afgørende fra den situation, hvor nævnet i henhold til § 81, stk. 2, (eller Miljøstyrelsen i henhold til § 72, stk. 1) forlods skal tage stilling til spørgsmålet om opsættende virkning, mens den egentlige realitetsprøvelse foretages efterfølgende. På denne baggrund finder jeg ikke, at de praktiske vanskeligheder kan tillægges afgørende vægt over for de retssikkerhedsmæssige hensyn, der taler for at opretholde lovens almindelige ordning med Miljøankenævnet som tredje instans.

Med hensyn til Miljøankenævnets principielle indvendinger i den forbindelse – risikoen for, at Miljøankenævnets stillingtagen vil påvirke udfaldet af Miljøstyrelsens afgørelse i realiteten – bemærker jeg for det første, at spørgsmålet om opsættende virkning ofte vil kunne afgøres helt eller delvist uafhængigt af realiteten. Dette vil være tilfældet, hvor spørgsmålet i hovedsagen beror på forståelsen af udtrykket »... når særlige grunde taler herfor« (§ 72, stk. 2), f.eks. i form af en henvisning til virksomhedens tid-

ligere forhold til miljøafgørelser eller til en foreliggende akut sundhedsfare m.v.

Endvidere vil der i afgørelsen om opsættende virkning indgå hensyn til den påklagede afgørelses mere eller mindre indgribende betydning samt hensyn til, om efterlevelsen af f.eks. et påbud vil have uoprettelige virkninger – hensyn, som ikke indebærer nogen nærmere vurdering af klagesagens realitet. For det andet bemærker jeg, at foregribelsessynspunktet i en anden henseende, som efter min opfattelse ikke er væsensforskellig fra den, Miljøankenævnet har for øje, er inkorporeret i den udtrykkeligt lovfæstede klageordning. Jeg henviser til, at Miljøstyrelsens selvstændige afgørelse som klageinstans af spørgsmål om opsættende virkning kunne siges at rumme en risiko for at

påvirke udfaldet af styrelsens realitetsafgørelse i sagen.

Det er på denne baggrund min opfattelse, at Miljøstyrelsens afgørelse som anden instans af spørgsmål om opsættende virkning, jf. miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 2, kan påklages særskilt til Miljøankenævnet. Der kan herved nu også henvises til den kommenterede miljøbeskyttelseslov ved Jørgen Bjerring og Gorm Møller, s. 419.

Jeg har gjort Miljøankenævnet bekendt med min opfattelse. Jeg har samtidig bemærket, at jeg går ud fra, at spørgsmålet vil blive lovmæssigt afklaret i forbindelse med de igangværende overvejelser om ændring af ankesystemet inden for miljøområdet.

Herudover foretager jeg ikke videre i sagen.

...«

13-3. *Udtalt, at vendingen »godkendelse . . . af bolignært svinebrug for mere end 15 dyreenheder . . . « i en offentlig annoncering af en miljøgodkendelse, der omfattede et svinebrug med indtil 70 dyreenheder (omkring 500 svin), var for upræcis til at opfylde annonceringens formål. (J. nr. 1987-408-11).*

A klagede bl.a. over, at Miljøstyrelsen og Miljøankenævnet ikke havde givet ham medhold i en klage over, at Tranekær Kommunes annoncering af en miljøgodkendelse af et dyrehold var misvisende.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Tranekær Kommune ved skrivelse af 16. januar 1987 meddelte godkendelse i henhold til miljøbeskyttelseslovens kapitel 5 til »bolignært svinebrug« på ejendommen X. Som grundlag for kommunens vurdering lå en oplysning om »antal dyreenheder 63 ved udvidelse«. Som vilkår for godkendelsen bestemtes, at svinebruget maksimalt måtte drives med 70 dyreenheder.

Afgørelsen blev offentliggjort ved en annonce i Fyns Amtsavis. Annoncen havde følgende ordlyd:

»Godkendelse efter miljøbeskyttelsesloven. Tranekær Kommune har d.d. meddelt ejeren af landbrugsejendommen (X) godkendelse i henhold til miljøbeskyttelsesloven af bolignært

svinebrug for mere end 15 dyreenheder på ejendomme.

Nærmere oplysninger om godkendelsens vilkår kan fås ved henvendelse til kommunens tekniske forvaltning.

Eventuel klage over godkendelsen skal inden 4 uger fra dato indgives til Tranekær Kommune, Teknisk Forvaltning, hvorfra klagen videresendes til Miljøstyrelsen, der er ankenmyndighed.«

A påklagede afgørelsen til Miljøstyrelsen, der ved skrivelse af 4. marts 1987 tiltrådte godkendelsen. Denne afgørelse påklagede A til Miljøankenævnet, der ved afgørelse af 24. april 1987 tiltrådte Miljøstyrelsens afgørelse. I klageskrivelserne gjorde A bl.a. gældende, at anvendelsen af udtrykket »mere end 15 dyreenheder« i annoncen var misvisende, når godkendelsen omfattede et brug på indtil 70 dyreenheder.

Miljøstyrelsen bemærkede i en udtalelse til mig, at der ikke i de gældende regler er fastsat

krav om, at der i annonceringen bør være angivet det antal dyreenheder, som godkendelsen omfatter, samt henviste til, at annoncen oplyste, hvilken type virksomhed godkendelsen omfattede samt placeringen heraf, og angav, at nærmere oplysninger om vilkårene kunne fås ved henvendelse til kommunen. På denne baggrund fandt Miljøstyrelsen kommunens annoncering forsvarlig.

I skrivelse til A havde Miljøankenævnet bemærket, at annoncen indeholdt oplysninger, som orienterede eventuelle klagere om afgørelsens hovedtræk. Herefter ville klagerne ved henvendelse til kommunen kunne få nærmere orientering om afgørelsens enkeltheder og indhold.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»Godkendelser i henhold til kapitel 5 i miljøbeskyttelsesloven skal ifølge lovens § 65, stk. 2, sidste punktum, altid annonceres offentligt. Reglen blev indsat i loven ved lov nr. 204 af 18. maj 1982. I lovforslagsbemærkningerne henvistes som begrundelse for reglen til følgende:

»Navnlig i sager om godkendelse efter lovens kapitel 5 kan mange private ombøende blive berørt af afgørelsen, og for at sikre korrekt underretning af disse personer, bl.a. af hensyn til deres adgang til eventuelt at indgive klage over afgørelsen, . . . foreslås offentlig annoncering af afgørelse om godkendelse i disse sager gjort obligatorisk«, jf. Folketingstidende 1981/82, 2. samling, tillæg A, spalte 365.

Efter bestemmelsen i § 65, stk. 2, skal der ved den offentlige annoncering gives »un-

derretning om den trufne beslutning«. Der er ikke fastsat nærmere regler om underrettningens indhold eller omfang.

Af selve meddelelsesformen, herunder omkostningerne ved annoncering, følger, at det ikke kan kræves, at beslutningen i sin helhed offentliggøres. Man må indskrænke sig til en angivelse af det centrale. Særligt interesserede kan henvises til at søge nærmere oplysning i forvaltningen.

Af offentliggørelsespligtens formål følger imidlertid, at der ved afgørelsen af, hvad der er beslutningens centrale indhold, skal lægges vægt på de mulige genevirkninger i forhold til omgivelserne. Godkendelsesbeslutningen bør gengives på en sådan måde, at læserne af annoncen får et nogenlunde dækkende indtryk af, hvilke miljøgener der er omfattet af beslutningen. Heroverfor må der som nævnt tages hensyn til eventuelle vanskeligheder ved i kort form (og almindeligt sprog) at angive generens art og omfang.

I det foreliggende tilfælde er det min opfattelse, at vendingen » godkendelse . . . af bolignært svinebrug for mere end 15 dyreenheder . . . « er for upræcis til, at man kan sige, at annonceringens formål – med det angivne forbehold – er opfyldt. Godkendelsen omfattede et svinebrug med indtil 70 dyreenheder, det vil sige omkring 500 svin, og en angivelse heraf ville efter min mening give et væsentligt mere præcist og dækkende indtryk af, hvilke gener godkendelsen omfattede.

Jeg har gjort Tranekær Kommune, Miljøstyrelsen og Miljøankenævnet bekendt med min opfattelse.

. . . «

- 13-4.** *Henstillet til Planstyrelsen at genoptage behandlingen af en sag om usaglig forskelsbehandling ved fastlæggelse af et støjbælte i en lokalplan, da jeg måtte forstå, at styrelsen ikke havde foretaget nogen vurdering af årsagen til, at støjbæltet var væsentligt bredere på klagerens ejendom end på naboejendommene. Endvidere henvist til, at vedkommende kommune telefonisk havde afgivet nye oplysninger under min behandling af sagen. (J. nr. 1987-825-142).*

Advokat A klagede for B i en lokalplansag, hvor A over for Planstyrelsen havde gjort gæl-

dende, at lokalplanens bestemmelser om et – i forhold til naboejendommene – væsentligt bredere beplantningsbælte på B's ejendom var i strid med lighedsgrundsætningen.

I en høringskrivelse af 22. juni 1987 anmodede jeg Planstyrelsen om en udtalelse om baggrunden for, at styrelsen tilsyneladende havde afvist at behandle klagerens indsigelse om brud på lighedsgrundsætningen som et retligt spørgsmål efter kommuneplanlovens § 48, stk. 1.

I en skrivelse af 24. september 1987 udtalte Planstyrelsen, at styrelsen er enig i, at klager, der omfatter spørgsmål om forskelsbehandling og tilsidesættelse af lighedsgrundsætninger, er omfattet af kommuneplanlovens § 48, stk. 1, om retlige spørgsmål, og disse spørgsmål indgår i Planstyrelsens vurdering af klagesager. »Planstyrelsen vil gerne beklage, hvis det ikke med den fornødne tydelighed fremgik af Planstyrelsens breve af 3. april og 21. maj d.å., at spørgsmålet var indgået i styrelsens samlede vurdering af sagen.«

I Planstyrelsens skrivelse af 3. april 1987 til advokat A blev indsigelsen vedrørende usaglig forskelsbehandling set i forhold til naboejendommen, matr.nr. 18 h, formuleret som klagepunkt 1. Hertil bemærkede Planstyrelsen, at »Det er Planstyrelsens opfattelse, at der ikke så vidt angår punkterne 1 og 2 i klagen er anført retlige spørgsmål.«

I skrivelse af 23. april 1987 rettede advokat A på ny henvendelse til Planstyrelsen. Han gjorde gældende, at Planstyrelsens opfattelse af punkt 1 som en klage, der ikke vedrørte et retligt spørgsmål, var ukorrekt.

I den anledning meddelte Planstyrelsen i en skrivelse af 21. maj 1987 advokat A, at styrelsen måtte fastholde, »at fastsættelse af bredden af et støjbælte er en skønmæssig afgørelse, truffet af Vissenbjerg Byråd, som ikke er omfattet af kommuneplanlovens § 48«.

har afvist at tage stilling til indsigelsen om usaglig forskelsbehandling. Da jeg efter Planstyrelsens udtalelse af 24. september 1987 til mig imidlertid må lægge til grund, at Planstyrelsen *har* taget stilling til denne indsigelse, finder jeg det meget beklageligt, at dette ikke er kommet til udtryk i Planstyrelsens skrivelser til advokat (A).

Under Planstyrelsens behandling af sagen udtalte Vissenbjerg Kommune i en skrivelse af 13. januar 1987, at det bredere plantebælte på den omhandlede ejendom skulle ses i relation til afrundingen af lokalplanområdet mod vest og i den forbindelse som beskyttelse mod støj fra jernbanen, der umiddelbart vest for lokalplanområdet er beliggende på en dæmning.

Planstyrelsens opfattelse, hvorefter støjhensyn ved fastsættelse af lokalplanbestemmelser er et sagligt hensyn, kan efter en generel vurdering ikke give mig anledning til bemærkninger.

Så vidt jeg forstår, har Planstyrelsen imidlertid alene vurderet hensynet abstrakt og således ikke foretaget nogen vurdering af hensynets betydning i den konkrete sag, det vil sige, hvorvidt det bredere beplantningsbælte på klagerens ejendom faktisk vil medføre en dæmpning af støjen fra jernbanen (i en grad, som der tilsyneladende ikke er fundet behov for på naboejendommen).

Vissenbjerg Kommune har den 1. marts 1988 telefonisk oplyst, at baggrunden for det bredere beplantningsbælte på klagerens ejendom navnlig er, at kommunen ikke er indstillet på at tillade yderligere bebyggelse på klagerens ejendom i det område, der ved lokalplanen er udlagt til beplantningsbælte. Det skyldes især, at arealet er lavtliggende ved Brænde Å, og at yderligere bebyggelse vil give kloakeringstekniske problemer. Tilsvarende kloakeringsforhold gør sig ikke gældende på naboejendommene mod øst. Det bredere beplantningsbælte på klagerens ejendom er kun i mindre grad begrundet i hensynet til at dæmpe støjen fra jernbanen.

På baggrund af de nævnte forhold, herunder kommunens nye oplysninger om de kloakeringstekniske hensyn, finder jeg det rettest, at Planstyrelsen genoptager sin behandling af sagen, for så vidt angår spørgsmålet om forskelsbehandling.«

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til Planstyrelsen:

»Planstyrelsens skrivelser af 3. april og 21. maj 1987 kan efter min opfattelse ikke forstås på anden måde, end at Planstyrelsen

13-5. *Fundet, at ejeren af en fredet ejendom – uanset at han ikke var klageberettiget – måtte anses for part i Overfredningsnævnets behandling af en klage over, at fredningsnævnet havde givet dispensation fra fredningsvilkårene til, at der blev ført en naturgasledning over ejendommen. (J. nr. 1987-534-142).*

A klagede over Overfredningsnævnets afgørelse af 25. marts 1987 vedrørende hans adgang til aktindsigt i nævnets sag om føring af en naturgasledning over hans jorder.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Fredningsnævnet X ved kendelse af 29. maj 1981 gennemførte en fredning af A's ejendom.

Formålet med fredningen var at bevare ejendommens herregårdsmiljø således, at »samspillet mellem de velholdte bygninger, de åbne landbrugsarealer og de attraktive løvskove bevares for eftertiden«. Som vilkår for fredningen bestemtes bl.a., at fritstående enkelttræer ikke måtte fældes, samt at ændringer i terrænet eller terrænformer ikke var tilladt. Fredningen blev gennemført i forståelse med A som en frivillig fredning uden erstatning.

Fredningsnævnet tillod i henhold til § 34 i naturfredningsloven ved kendelse af 3. juni 1986, at Naturgasselskabet Y førte en naturgasledning over de fredede arealer.

Denne afgørelse blev påklaget til Overfredningsnævnet ved skrivelser af henholdsvis 25. juni 1986 fra Danmarks Naturfredningsforening og 26. juni 1986 fra A.

Overfredningsnævnet afviste at behandle A's klage, da han ikke ansås for klageberettiget i henhold til naturfredningslovens § 34, stk. 2, hvorefter nævnets afgørelser i henhold til § 34, stk. 1, kan påklages af »den, der har ansøgt om dispensation og af de i § 13, stk. 1, nævnte myndigheder m.v.«.

Overfredningsnævnet stadfæstede ved afgørelse af 18. september 1986 fredningsnævnets afgørelse af 3. juni 1986 med en enkelt ændring.

I skrivelse af 17. marts 1987 til Overfredningsnævnet anmodede A om »aktindsigt i sagen vedrørende føring af naturgasledning over . . . s jorder«.

Nævnets viceformand besvarede i skrivelse af 25. marts 1987 A's henvendelse således:

»I anledning af Deres anmodning i skrivelse af 17. marts 1987 om aktindsigt i Overfredningsnævnets sag om føring af naturgasledning over . . . s jorder og under henvisning til telefonsamtale, hvorunder De har fremsat ønske

om at få tilsendt kopi af sagens akter, skal jeg meddele, at sagens akter udgør 41 A4-sider, eksklusive Deres egne skrivelser hertil, som jeg går ud fra, at De selv har kopi af.

Der er heller ikke medregnet tre større folgede kort, som ikke umiddelbart lader sig kopiere.

Såfremt De ønsker at få tilsendte kopi af de 41 sider, bedes De indbetale ialt 50 kr. til Overfredningsnævnet.

Beløbet fremkommer således:

For første side	10 kr.
For hver påbegyndt følgende side 40 x 1 kr.	40 kr.
I alt	50 kr.

jf. Justitsministeriets bekendtgørelse nr. 647 af 18. september 1986 om betaling for afskrifter og fotokopier, der udleveres i henhold til lov om offentlighed i forvaltningen.

. . . «

Den 31. marts 1987 sendte Overfredningsnævnet (viceformanden) A følgende brev:

»I fortsættelse af mit brev af 25. marts 1987 i anledning af Deres anmodning om at få tilsendt kopi af Overfredningsnævnets sagsakter i sagen om føring af naturgasledning over . . . jorder skal jeg meddele, at det fortsat må anses som tvivlsomt, om De kan betragtes som part i den klagesag, som Danmarks Naturfredningsforening havde indbragt for Overfredningsnævnet i anledning af, at Fredningsnævnet (X) havde givet dispensation fra . . . fredningen til det omhandlede anlæg af en naturgasledning.

Når det således må anses som tvivlsomt, om De er part i denne sag i forvaltningslovens forstand, skyldes det, at De som tidligere meddelt ikke var klageberettiget i forhold til den afgørelse, som fredningsnævnet traf efter naturfredningslovens § 34.

Da det drejer sig om et forholdsvis begrænset antal dokumenter, som De har ret til aktindsigt i, vil man dog efter omstændighederne undlade at kræve betaling for de kopier, som De har bedt om.

Overfredningsnævnets sagsakter, herunder kortmaterialet, vedlægges hermed i fotokopi.
...«

I A's klage til mig gjorde han gældende, at han, uanset at han ikke kunne anses for klageberettiget, måtte anses som part i Overfredningsnævnets sag og derfor havde krav på aktindsigt i henhold til forvaltningslovens § 9. Aktindsigten skulle derfor gennemføres i henhold til § 1 i Justitsministeriets bekendtgørelse om betaling for afskrifter og fotokopier, der udleveres i henhold til forvaltningsloven, dvs. gratis.

I udtalelsen af 27. april 1987 til mig fastholdt Overfredningsnævnet (viceformanden) sin opfattelse, hvorefter A ikke kunne betragtes som part og uddybde opfattelsen på følgende måde:

» . . .

Uenigheden angår således alene det principielle spørgsmål, om der bør afkræves betaling for de ønskede kopier efter de betalingsregler, der er udstedt i henhold til offentlighedsloven, eller om forholdet bør afgøres efter de betalingsregler, der er udstedt i henhold til forvaltningsloven.

Om dette spørgsmål skal jeg udtale:

Fredningsnævnets afgørelse efter naturfredningslovens § 34, stk. 1, om dispensation fra en fredningsbestemmelse kan efter stk. 2 påklages til Overfredningsnævnet af den, der har ansøgt om dispensation, og af de i § 13, stk. 1, nævnte myndigheder m.v. Ejeren af den fredede ejendom, som dispensationssagen omfatter, er således ikke klageberettiget efter loven, medmindre han er identisk med en af de klageberettigede.

Naturfredningslovens begrænsning af kredsen af klageberettigede skal ses på baggrund af, at varetagelsen af fredningsinteresserne er et offentligt anliggende. Tilsynet med, at fredningsbestemmelser overholdes, påhviler således vedkommende amtsråd, jf. naturfredningslovens § 62 og bekendtgørelse nr. 640 af 6. december 1983. Om en fredningsbestemmelse i et konkret tilfælde er til hinder for en påtænkt foranstaltning, det være sig offentlig eller privat, og om der i givet fald kan dispenseres til foranstaltningens gennemførelse, afgøres af vedkommende fredningsnævn med klageadgang til Overfredningsnævnet.

Afgørelsen om dispensation kan træffes uden hensyn til, om ejeren af den berørte ejendom modsætter sig foranstaltningens gennemførelse og uden hensyn til den interesse, han måtte have i, at fredningen af hans ejendom i sin tid blev gennemført. Hvis ejeren modsætter sig foranstaltningens gennemførelse, må han gøre sin indsigelse gældende over for anlægsmyndigheden eller under ekspropriationsforretningen.

Forretningsordenen for fredningsnævn (bekendtgørelse nr. 617 af 1. december 1978, § 22, stk. 3, jf. § 21, stk. 6) bestemmer ganske vist, at hvis den, der ansøger om dispensation, ikke er ejendommens ejer, skal ejeren underrettes om ansøgningen og indbydes til at overvære møde og besigtigelse i sagen.

Selv om ejeren udnytter denne ret til at blive orienteret om dispensationssagen, er det tvivlsomt, om han derved bliver part i sagen for fredningsnævnet, og klageberettiget over for Overfredningsnævnet bliver han ikke, jf. ovenfor.

På denne baggrund har jeg ikke anset (A) for at være part i klagesagen for Overfredningsnævnet, og som følge deraf har jeg behandlet hans anmodning om aktindsigt og spørgsmålet om eventuel betaling herfor efter lov om offentlighed i forvaltningen og den i medfør heraf udstedte bekendtgørelse om betaling for afskrifter og fotokopier.«

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»Overfredningsnævnets afgørelse blev truffet på grundlag af bekendtgørelse nr. 647 af 18. september 1986 om betaling for afskrifter og fotokopier, der udleveres i henhold til *lov om offentlighed i forvaltningen*. I henhold til denne bekendtgørelse er hovedreglen, at myndigheden kan kræve betaling for kopier. Samtidig afviste Overfredningsnævnet at benytte bekendtgørelse nr. 646 af samme dato om betaling for afskrifter og fotokopier, der udleveres i henhold til *forvaltningsloven*. Første eksemplar, der udleveres til en part, er ifølge denne bekendtgørelse gratis.

Afgørende for, hvilken af de to bekendtgørelser der skal anvendes, er som anført, om udleveringen sker (og bør ske) i henhold til § 9 i forvaltningsloven om parters adgang til aktindsigt.

Forvaltningsloven indeholder ingen definition af, hvad der skal forstås ved udtrykket »den, der er part i en sag« (§ 9, stk. 1). Ifølge lovens forarbejder skal udtrykket forstås i overensstemmelse med den praksis, som havde dannet sig på baggrund af partsøffentlighedsloven og offentlighedsloven fra 1970. Udgangspunktet er herefter, at partsbegrebet omfatter »ansøgere, klagere og andre, der har væsentlig interesse i sagens afgørelse«, jf. Justitsministeriets vejledning til forvaltningsloven, punkt. 50.

Overfredningsnævnet har ved afgørelsen om, at De ikke kunne betragtes som part i forvaltningslovens forstand, så vidt ses, lagt afgørende vægt på, at De efter naturfredningslovens § 34, stk. 2, ikke var berettiget til at påklage fredningsnævnets kendelse til Overfredningsnævnet.

Det fremgår af det netop anførte udgangspunkt – jf. udtrykket »klagere og andre (fremhævet af mig), der har væsentlig interesse i sagens afgørelse« – at det forhold, at en person ikke er klageberettiget over for en bestemt administrativ afgørelse, ikke er ensbetydende med, at vedkommende heller ikke kan anses for part i relation til forvaltningslovens regler. Klageadgangen kan være afskåret (eller udvidet) af grunde, som er uden betydning for afgørelsen af, om en person er part i forvaltningslovens forstand. Selv om det må lægges til grund, at De ikke var klageberettiget, henstår således stadigvæk spørgsmålet om partsstilling på andet grundlag end klageret.

Spørgsmålet må afgøres på grundlag af en konkret vurdering af, hvor væsentlig, og af hvilken nærmere karakter, Deres interesse i sagens afgørelse er.

Jeg bemærker herved, at den sag, der er tale om i det foreliggende tilfælde, er Overfredningsnævnets sag i anledning af Danmarks Naturfredningsnævns klage til Overfredningsnævnet over det stedlige frednings-

nævns afgørelse om at meddele dispensation fra fredningen af Deres ejendom.

Deres interesse i sagen er baseret på ejerforholdet sammenholdt med Deres medvirken til den i 1981 gennemførte frivillige fredning af (A's ejendom). I overensstemmelse med forretningsordenen for det stedlige fredningsnævn havde De som ejer af ejendommen adgang til at deltage i fredningsnævnets besigtigelse og møde i dispensationssagen. De protesterede herunder mod den påtænkte ledningsføring og anbefalede en linie udenom de fredede arealer.

Overfredningsnævnets forretningsorden indeholder ikke tilsvarende bestemmelser om inddragelse af ejeren. Nævnet træffer sin afgørelse ud fra de hensyn af almen, offentlig karakter, som fredningen tilsigter at varetage, men – går jeg ud fra – dog således, at nævnet kan vælge at lægge vægt på de synspunkter, ejeren har fremført. Overfredningsnævnet har mulighed for såvel stadfæstelse som ophævelse eller ændring af fredningsnævnets dispensationsafgørelse.

Selv om spørgsmålet ikke er ganske utvivlsomt, er jeg på den anførte baggrund mest tilbøjelig til at mene, at Deres interesse i sagens afgørelse (i Overfredningsnævnet) var af en sådan karakter, at De burde være blevet betragtet som part i relation til reglerne om aktindsigt. Jeg må således anse det som en fejl, at De oprindeligt blev afkrævet betaling for udlevering af kopi af sagens dokumenter.

Jeg har gjort Overfredningsnævnet bekendt med min opfattelse.

Under hensyn til, at De efter det oplyste har fået alt relevant materiale udleveret, og at Overfredningsnævnet har frafaldet kravet på betaling for de udleverede kopier, finder jeg ikke herudover grundlag for at foretage noget.

...«

14. Skatteministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 16, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 43 sager inden for Skatteministeriets sagsområde; 38 sager hidrørte fra *Skattedepartementet*, medens de resterende 5 sager hidrørte fra *Departementet for Told- og Forbrugsafgifters* sagsområde.

Af de 38 sager fra *Skattedepartementets* sagsområde vedrørte de 24 sager *departementet*, og 5 af disse sager angik generelle spørgsmål. En sag angik forholdet mellem skattestyrelseslovens § 27, stk. 1, og offentlighedslovens § 12 (nu forvaltningslovens § 21). En sag angik opkrævning af bunden opsparing hos personer med fuld skattepligt til Danmark, men bosiddende i udlandet. En sag, der er omtalt nedenfor som sag nr. 14-1, angik spørgsmålet om statslige myndigheders informationsvirksomhed. En sag angik spørgsmålet om, hvorvidt høringspligten i skattestyrelseslovens § 9, stk. 2, også gælder for spørgsmål, som skatterådene af egen drift optager til behandling. Den sidste sag, som gav anledning til en henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 14-2, angik spørgsmålet om den trangsvurdering, der foretages af skattemyndighederne i forbindelse med eftergivelse af restskat, og den trangsvurdering, der foretages af de sociale myndigheder i forbindelse med udbetaling af kontanthjælp.

13 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet, og 2 af disse sager gav anledning til henstillinger. Den ene sag angik spørgsmålet om udvidelse af praksis for frafald af procenttillæg til også at gælde tilfælde, hvor der foreligger erkendte mangler i underretningen til skatteydere, og den anden angik spørgsmål om forældelse af krav på tilbagebetaling af for meget betalt ejendomsskat. Sagerne er om-

talt nedenfor som henholdsvis sag nr. 14-3 og sag nr. 14-4.

6 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf angik 3 sager sagsbehandlingstiden. 1 sag gav anledning til kritik af den begrundelse, som departementet havde givet for afslag på lempelse af restskat; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 14-5.

1 sag angik en afgørelse, som *Ligningsrådet* havde truffet.

3 sager vedrørte *Statsskattedirektoratet*, og heraf angik 2 sager afgørelser, medens den sidste sag angik sagsbehandlingstiden.

1 sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål i et *amtsskatteinspektorat*.

9 sager vedrørte *Landsskatteretten*, og heraf angik 8 sager afgørelser. 1 sag, der gav anledning til kritik, angik sagsbehandlingstiden.

Af de 5 sager fra *Departementet for Told- og Forbrugsafgifters* sagsområde angik de 4 sager afgørelser, som *departementet* havde truffet.

1 sag angik en afgørelse, som *Direktoratet for Toldvæsenet* havde truffet.

14-1. *Et folketingsmedlem klagede for Fremskridtspartiet over en annonce, som Ministeriet for Skatter og Afgifter havde indrykket i dagspressen med overskriften »146 MANDATER BAG SKATTEREFORMEN«. (J. nr. 1987-108-220).*

Annoncen, som blev indrykket i landets aviser den 5. januar 1987, havde følgende ordlyd:

»Begrebet skat har aldrig været populært og bliver det heller aldrig. Det er let at forstå.

Men både stat, amter og kommuner er nødt til at have indtægter. Vort samfundssystem er lagt sådan til rette, at det offentlige er blevet pålagt en række opgaver. De koster penge.

Det offentlige kan kun få indtægter via skatter og afgifter. Det er på den måde, borgerne bidrager til den fælles husholdning.

Her i 1987 træder skattereformen i kraft. Den blev aftalt i sommeren 1985 mellem de fire regeringspartier, Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre. Svarende til 146 af Folketingets 179 mandater.

Nogle af hovedformålene med skattereformen er

- at modvirke skattetænkning
- at fremme den private opsparing
- at sænke marginalsatten
- at forbedre børnefamiliernes vilkår

Omlægningerne af skattesystemet blev beregnet til at give en lettelse i de direkte personskatter på ca. 5,5 mia kr. Blandt andet ved, at der til hvert barn under 18 år ydes et kontant tilskud på 5.000 kr. om året. Det står ikke på skattekortet, men det er en meget væsentlig del af skattereformen. Beløbet udbetales med 1.250 kr. i kvartalet, første gang 1. juli 1987.

I 1987 har det været nødvendigt for næsten alle amter og kommuner i landet at forhøje skatterne, så de samlede skattelettelser er blevet mindre end oprindelig tænkt. Men skatterne ville være blevet væsentligt højere, hvis vi bare var kørt videre med det gamle system. Den totale skat - når børnefamilielydelsen regnes med - er sat ned.

Det nye skattesystem er blevet kaldt kompliceret. Alle skattesystemer er komplicerede. Det var vort gamle system også. Vi havde bare ef-

terhånden vænnet os til det efter mange års brug.

Der er nu et helt år til at sætte sig ind i skattereformens nye begreber. For der er jo først brug for dem, når selvangivelsen om et år skal skrives.

1987 er år 1 efter skattereformen. Den får os stadig ikke til at elske at betale skat. Men vi skulle gerne nå at lære den så godt at kende, at vi kan se, det er en virkelig god reform. Med 146 mandater bag sig i Folketinget.

Med venlig hilsen og godt nytår
Ministeriet for Skatter og Afgifter

Husk, at selvangivelsen i år skal udfyldes efter de gamle regler!«

Fremskridtspartiet gjorde gældende, at annoncen ikke indeholdt en saglig orientering, men udtrykte et politisk budskab. Der var derfor efter Fremskridtspartiets opfattelse tale om »misbrug af Statens Informationstjeneste og den pligt, myndighederne har til at informere«.

Det fremgik af en udtalelse, som jeg i anledning af klagen indhentede fra Ministeriet for Skatter og Afgifter, at Statens Informationstjeneste ikke havde været involveret ved udarbejdelsen af den omhandlede annonce, men Informationstjenesten havde deltaget i et forberedende møde om den informationskampagne, som skulle iværksættes om skattereformen, og som annoncen markerede indledningen på. Informationstjenesten ville endvidere blive inddraget ved udarbejdelsen af kommende informationsmateriale.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til klageren:

»På baggrund af oplysningerne om, at Statens Informationstjeneste ikke har været involveret ved udarbejdelsen af den kon-

krete annonce, går jeg ud fra, at spørgsmålet om misbrug af Statens Informationstjeneste er bortfaldet.

Tilbage står spørgsmålet om udformningen af annoncens tekst.

Regler om (bl.a.) statslige myndigheders informationsvirksomhed er fastsat i Finansministeriets cirkulære nr. 129 af 30. juni 1978 om Statens Informationstjeneste og om statslige myndigheders informationsvirksomhed.

Cirkulæret indeholder imidlertid ikke bindende retsfor skrifter om den statslige informations indhold, som bestemmes af den enkelte myndighed.

I betænkning nr. 787 (1977) om udvidet statslig informationsvirksomhed om love m.v. er det på s. 51 anført, at informationen bør fremtræde i en objektiv og neutral form, hvormed der først og fremmest stilles krav om, at der »ikke i forbindelse med informationen sker nogen form for reklame for retsfor skriften og dermed for den myndighed eller de politiske partier, som har udstedt eller vedtaget den pågældende lov«.

Der er ikke i lovgivningen i øvrigt fastsat bindende regler om informationens indhold.

En bedømmelse af det rejste spørgsmål om annoncens indhold må derfor ske ud fra friere, retligt prægede overvejelser.

Ved min vurdering af, om jeg bør tilkendegive en opfattelse af spørgsmålet på dette grundlag, finder jeg at burde tage den foreliggende sags karakter i betragtning. Sagen

er efter min opfattelse af en vis »politisk karakter« forstået på den måde, at spørgsmålet om annoncens indhold tidligere har været forfulgt i det politiske ansvars sædvanlige former – gennem spørgsmål til ministre dels fra forskellige folketingsmedlemmer, dels fra Folketingets Skatte- og Afgiftsudvalg.

Når jeg finder, at denne omstændighed bør tillægges vægt – i et tilfælde som det foreliggende, hvor en stillingtagen ikke kan ske alene på grundlag af traditionelle juridiske synspunkter – har det sammenhæng med den generelle betragtning, at ombudsmands embedets funktionsdygtighed og anerkendelse i væsentlig grad bygger på den almindelige tillid til ombudsmandens politiske neutralitet. Denne tillid forudsætter, at det søges undgået, at ombudsmanden placeres som led i en politisk konflikt mellem på den ene side Folketinget eller dele heraf og på den anden side regeringen eller et medlem af denne. Jeg henviser herved til Folketingets Ombudsmands beretning for Året 1973, s. 68, 1978, s. 12, 1981, s. 9, 1982, s. 8-9, samt til Dansk Statsforfatningsret II af Alf Ross (1980), s. 799.

På den baggrund finder jeg ikke i en sag som den foreliggende at burde tilkendegive nogen selvstændig mening om de krav, der bør stilles til den statslige informationsvirksomhed og i den forbindelse til den omhandlede annonces indhold.

. . .«

14-2. *Af egen drift over for Skattedepartementet rejst spørgsmål om en vis afstemning af den trangsvurdering, der foretages af skattemyndighederne i forbindelse med spørgsmål om eftergivelse af restskat, med den trangsvurdering, der foretages af de sociale myndigheder i forbindelse med udbetaling af kontanthjælp. (J. nr. 1987-827-220).*

På baggrund af en konkret sag fandt jeg af egen drift i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, over for Skattedepartementet at burde rejse spørgsmål om en vis afstemning af den trangsvurdering, der foretages af skattemyndighederne i henhold til statsskattelovens § 37, med den trangsvurdering, der foretages af de sociale

myndigheder i henhold til bistandslovens kontanthjælpsbestemmelser.

I den konkrete sag havde amtskatteinspektoratet og Statsskattedirektoratet (i henholdsvis 1984 og 1985) meddelt ansøgeren afslag på eftergivelse af pålignede restskatter, før der – som da Skattedepartementet (i 1986) traf afgø-

relse – var sket modregning af disse i overskydende skat. Jeg måtte derfor gå ud fra, at afslagene blev meddelt alene med den begrundelse, at ansøgerne ikke kunne anses for at være i en økonomisk trangssituation. Da afslagene imidlertid blev meddelt i en periode, hvor ansøgeren/dennes familie med skattemyndighedernes eget udtryk modtog »trangsbestemt« ydelse (i 1984 9.583 kr. og i 1985 20.358 kr.), fandt jeg anledning til at forespørge, om ikke der kunne være et behov for at koordinere den trangsbedomelse, der i sådanne tilfælde foretages af henholdsvis skatteforvaltningen og socialforvaltningen. Jeg bemærkede i den forbindelse, at den forskellige vurdering af trangssituationen kunne føre til, at det offentlige (i hvert fald indirekte) kom til at betale »til sig selv«, hvilket umiddelbart kunne synes at være i modstrid med de principper, der følges efter bistandsloven, jf. herved bl.a. Socialministeriets kontanthjælpscirkulære af 16. december 1986, punkt 25, hvorefter spørgsmål om afvikling af gæld til det offentlige – f.eks. skatterestancer og bøder – falder uden for bistandslovens § 40, stk. 1 (betaling af enkeltudgifter), og må løses efter de regler, der i øvrigt findes om det pågældende gældsforhold.

I den anledning meddelte Skattedepartementet i skrivelse af 16. juli 1987, »at skattemyndighederne ved behandlingen af eftergivelsessager ser på trangssituationen, men ikke tilstræber en eftergivelse af en sådan størrelse, at skatteyderen herved stilles økonomisk på samme måde som begrundet i formålene med bistandshjælpen. Denne forskel i praksis er en følge af de hensyn til oppebørslen af skatter, som statskatteloven og de senere tilkomne love ikke antages at tilsidesætte«.

I skrivelse af 6. januar 1988 til Skattedepartementet anførte jeg følgende:

» . . . jeg (forstår) ikke til fulde rækkevidden af departementets svar. Jeg bemærker herved, at mit spørgsmål ikke tog sigte på, at der skulle ske en eftergivelse af en sådan størrelse, at skatteyderen derved blev stillet

økonomisk på samme måde »som begrundet i formålene med bistandshjælpen«. Baggrunden for mit spørgsmål var som anført en konkret sag, hvori en ansøger, som fik udbetalt kontanthjælp, samtidig blev meddelt afslag på en ansøgning om eftergivelse af restskat i henhold til statskattelovens § 37, under henvisning til at han ikke kunne anses for at være i en økonomisk trangssituation. Jeg er naturligvis opmærksom på, at der indgår delvis forskellige momenter i de trangsvurderinger, som foretages efter henholdsvis statskattelovens § 37 og bistandslovens kontanthjælpsbestemmelser. Men det forhold, at bistandskontoret har vurderet, at der er behov for at supplere familiens indtægt op til en vis indtægtsgrense, bør efter min opfattelse indgå med en betydelig vægt i afvejningen af, om restskat samtidig bør kræves betalt. Jeg bemærker herved, at et betalingskrav under sådanne omstændigheder eventuelt i sin yderste konsekvens kan foranledige, at bistandskontoret efter en fornyet behovsvurdering må yde familien yderligere supplement til indtægten – hvilket vel næppe kan siges at være en hensigtsmæssig administration.

Jeg finder på den baggrund at burde henstille, at Skattedepartementet gør amtskatteinspektorerne og Statskattedirektoratet opmærksom på, at det forhold, at en skatteyder modtager løbende bistandshjælp, er en økonomisk omstændighed, som bør tillægges særlig vægt i sager om eftergivelse eller henstand med betalingen af skat, jf. herved Skatteministeriets cirkulære nr. 55 af 20. marts 1987 om begrundelse i sådanne sager.

Til Skattedepartementets orientering vedlægger jeg kopi af en udtalelse af 27. august 1987 fra Kongeriget Danmarks Hypotekbank og Finansforvaltning vedrørende et spørgsmål om, hvorvidt Hypotekbanken ved afgørelser om tilbagebetaling af statsgaranterede studielån bør anlægge samme vurdering som de sociale myndigheder ved afgørelser om tilbagebetaling af hjælp ydet i henhold til bistandslovens § 42.«

14-3. *Henstillet til Skattedepartementets overvejelse at udvide den gældende praksis for frafald af procenttillæg til restskat, således at det efter omstændighederne kan frafaldes, ikke alene hvor tillægget kan henføres til erkendte »myndighedsfejl«, men også i tilfælde, hvor tillægget kan henføres til erkendte mangler i forhold til den ønskede sagsbehandling, og sådanne mangler skyldes ressource-mæssige årsager. (J. nr. 1987-109-220).*

A klagede for sin svigermoder over, at Skattedepartementet ikke havde fundet tilstrækkeligt grundlag for at ændre Statsskattedirektoratets afgørelse om, at der ikke kunne bevilges hende fritagelse for betaling af et procenttillæg, der var tillagt hendes restskat i henhold til kilde-skatteovens § 61, stk. 2.

Det fremgik af akterne, at Københavns Skatte- og Registerforvaltning i årsopgørelsen for 1985 havde forhøjet svigermoderens selv-angivne indtægt med 2.000 kr., anført som »Honorarer/stipendier m.v.« (selvangivelsens pkt. 3).

I skrivelse af 2. juni 1986 meddelte A skatteforvaltningen, at de 2.000 kr. allerede var opført på selvangivelsen, men under pkt. 4, »Øvrige honorarer m.v.«. Da hans svigermoder ikke ønskede at betale procenttillæg til restskatten, bad han skatteforvaltningen sørge for, at »en ny årsopgørelse bliver tilsendt så betids, at dette kan lade sig gøre, eller i modsat fald drage omsorg for, at dette procenttillæg ikke påføres årsopgørelsen, da restskatten vil blive betalt ved modtagelsen«.

På grundlag af A's skrivelse ændrede skatteforvaltningen hans svigermoders skatteansættelse, og en årsopgørelse nr. 2 med udskrivningsdato den 7. juli 1986 blev udsendt fra forvaltningen den 16. juli 1986. Restskatten udgjorde herefter 6.406,90 kr., hvoraf procenttillægget udgjorde 448,48 kr. Beløbet skulle indbetales i 3 rater henholdsvis den 1. september, 1. oktober og 1. november 1986.

Den 20 juli 1986 indbetalte A på sin svigermoders vegne hele restskatten for 1985, men uden at betale det med den nye årsopgørelse opkrævede procenttillæg (448,48 kr.). I en skrivelse af samme dato til Statsskattedirektoratet meddelte A, at hans svigermoder efter hans opfattelse ikke var pligtig at betale dette beløb, da det »udelukkende skyldes Københavns Kommunes langsommelige behandling af den indsendte anke, at restskattebeløbet ikke er blevet indbetalt inden den 1. juli 1986«.

Statsskattedirektoratet meddelte A, at sidste frist for imødegåelse af procenttillægget i restskat var den 1. juli 1986, og at der ikke i loven var hjemmel til at fravige denne bestemmelse. Statsskattedirektoratet bemærkede i den forbindelse, at datoen 1. juli 1986 ingen sammenhæng havde med, hvornår skatteyderne modtog årsopgørelsen.

A klagede herefter til Skattedepartementet over Statsskattedirektoratets afgørelse. Han anførte, at det ikke kunne være rigtigt, at hans svigermoder skulle betale et rentebeløb, fordi ligningsmyndighederne i Københavns Kommune, jf. hans brev af 2. juni 1986, skulle bruge ca. 6 uger til at rette en så simpel fejl i selvangivelsen, som »ydermere er foretaget af ligningsmyndighederne selv ved at forhøje indtægten med et centralt registreret beløb, som i forvejen var angivet på selvangivelsen som B-indtægt«.

I anledning af klagen indhentede Skattedepartementet en udtalelse fra Statsskattedirektoratet, der bl.a. anførte, at fristen for frivillig indbetaling efter kildekatteovens § 59 ikke har sammenhæng med, hvornår skatteyderne modtager deres årsopgørelser, som normalt udsendes i tiden indtil den 1. oktober i det pågældende år. Det var Statsskattedirektoratets opfattelse, at en forsinkelse i udsendelsen af årsopgørelsen, der skyldtes skattevæsenets behandling af sagen, ikke kunne sidestilles med en myndighedsfejl, der havde tilstrækkelig vægt til at fritage for betaling af procenttillæg.

Efter det i sagen oplyste fandt Skattedepartementet ikke tilstrækkeligt grundlag for at ændre Statsskattedirektoratets afgørelse.

I klagen til mig gjorde A gældende, at det påløbne procenttillæg skyldtes fejl begået af Københavns Kommunes Skatte- og Registerforvaltning, da forvaltningen uden at forespørge hans svigermoder fejlagtigt havde forhøjet hendes selvangivne indkomst med 2.000 kr., og da forvaltningen ikke (rettidigt) havde reageret på hans skrivelse af 2. juni 1986 om, at hans

svigermoder ønskede at betale sin restskat, så hun undgik at betale procenttillæg.

I skrivelse af 4. marts 1987 anførte Direktoratet for Københavns Skatte- og Registerforvaltning bl.a., at den fejlbehæftede første årsopgørelse måtte tilskrives den forkerte udfyldelse af selvangivelsen. Forvaltningen anførte videre, at ændringen af A's svigermoders skatteansættelse på grundlag af hans skrivelse af 2. juni 1986 blev indberettet til statsskattedirektoratet den 10. juni 1986, og at skatteforvaltningen med denne indberetning havde reageret »hurtigt og korrekt på skrивelsen af 2.6.1986.«

I skrivelse af 12. marts 1987 gav Statsskattedirektoratet udtryk for, at der ikke forelå sådanne særlige omstændigheder, at kravet om betaling af procenttillæg til restskatten kunne frafaldes.

I skrivelse af 27. marts 1987 redegjorde Skatdepartementet for departementets og Statsskattedirektoratets praksis, hvorefter procenttillægget efter omstændighederne kan frafaldes, hvor et påløbet tillæg har kunnet henføres til en klart dokumenteret myndighedsfejl. Skatdepartementet fandt imidlertid ikke i denne sags omstændigheder grundlag for at fastslå, at der havde foreligget en klart dokumenteret myndighedsfejl, der kunne medføre bortfald af procenttillæg.

Efter en foreløbig gennemgang af sagen rettede en af mine medarbejdere telefonisk henvendelse til Direktoratet for Københavns Skatte- og Registerforvaltning med spørgsmålet, om ikke skatteforvaltningen kunne have reageret på A's skrivelse af 2. juni 1986 ved – foruden at foretage den fornødne indberetning til Statsskattedirektoratet den 10. juni 1986 – at skrive til ham, at den ændrede årsopgørelse ikke kunne nå at være fremme hos hans svigermoder inden den 1. juli 1986, men at frivillig indbetaling af kildeskat under alle omstændigheder skulle ske inden denne dato for at undgå betaling af procenttillæg.

I den anledning meddelte direktoratet følgende i en skrivelse af 13. april 1987:

» . . .

En sådan underretning ville naturligvis i denne sag have været ønskelig. Det ville også have været ønskeligt, at en underretning havde

været ledsaget af en serviceberegning, der viste størrelsen af den restskat, der ville komme til at fremgå af den kommende nye årsopgørelse.

Det må imidlertid konstateres, at denne form for sagsbehandling netop på det tidspunkt ikke var praktisk mulig at gennemføre af ressourcemæssige grunde. Arbejdssituationen lige efter masseudsendelsen af årsopgørelsen var den, at skatteforvaltningen fik et så stort antal henvendelser – personlige, telefoniske og skriftlige – med ønsker om ændringer af årsopgørelserne som følge af indberetningsfejl eller – som i den her foreliggende sag – fejlagtigt udfyldte selvangivelser, at de berørte medarbejdere havde fuldt op at gøre med at foretage de nødvendige indberetninger af rettellesdata til Statsskattedirektoratet. Udfærdigelse af et brev af det ovenfor nævnte indhold ville uundgåeligt have forvoldt forsinkelser i andre sager.

Det skal endvidere anføres, at der ikke i kildeskattelovens regler om frivillig indbetaling efter udløbet af indkomståret er fastsat frister for udsendelse af årsopgørelsen. Sådanne frister er alene fastsat for tilbagebetaling af overskydende skat (for indkomståret 1985 tiden fra 1. maj til 1. oktober 1986).

Det må herefter fastslås, at den 1. årsopgørelse var fejlbehæftet alene på grund af forkert udfyldelse af selvangivelsen, idet skatteforvaltningen havde foretaget en korrekt indberetning af de selvangivne data, og at det kun har været praktisk muligt at reagere på klagerens brev af 2.6.1986 ved at indberette de fornødne rettellesdata den 10.6.1986.«

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»Først skal jeg bemærke, at jeg naturligvis er enig med Direktoratet for Københavns Skatte- og Registerforvaltning, Statsskattedirektoratet og Skatdepartementet i, at fristen for frivillig indbetaling af restskat efter kildeskattelovens § 59 ikke har nogen sammenhæng med, hvornår skatteyderne modtager deres årsopgørelser, og at der intet krav er på at modtage disse inden den 1. juli.

Det spørgsmål, som sagen rejser, er alene, om der foreligger sådanne særlige omstændigheder, som kan begrunde, at det påløbne procenttillæg frafaldes, jf. herved den i Skatdepartementets skrivelse af 27. marts 1987 omtalte praksis, som ombudsmanden i flere sager har brevvekslet med departementet

om, og som har hjemmel i statsskattelovens § 37.

De særlige omstændigheder, der efter min opfattelse kan være tale om i den foreliggende sag, er, at skatteforvaltningen modtog en henvendelse (af 2. juni 1986), hvori det blev fremhævet, at skatteyderen ønskede at undgå at betale procenttillæg til restskatten, hvilket blev kædet sammen med modtagelsen af den ændrede årsopgørelse, og at det må have stået skatteforvaltningen klart, at udsendelsen af en ændret årsopgørelse ikke kunne ske før efter den 1. juli 1986.

I et sådant tilfælde, hvor en fristoverskridelse vil betyde retstab for sagens parter, og hvor dette ikke synes at stå de pågældende klart, påhviler der efter min opfattelse som udgangspunkt myndighederne en vejledningspligt, jf. nu forvaltningslovens § 7, stk. 1. Skatteforvaltningen burde således have reageret på skrivelsen af 2. juni 1986 ved (i tide) at vejlede Dem/Deres svigermoder om, at frivillig indbetaling af restskat skulle ske inden den 1. juli 1986 for at undgå procenttillæg, uanset at en ændret årsopgørelse først kunne udsendes senere.

Jeg har dog ikke fundet at burde formulere denne opfattelse som en kritik af skatteforvaltningen under hensyn til det oplyste om, at forvaltningen af ressourcemæssige årsager ikke havde praktisk mulighed for at give en sådan vejledning.

Derimod har jeg fundet at burde henstille til Skattedepartementets overvejelse, om

ikke den gældende praksis for frafald af procenttillæg bør udvides således, at procenttillæg efter omstændighederne kan frafalde, ikke alene hvor der foreligger erkendte »myndighedsfejl«, men også i tilfælde, hvor der – som i den foreliggende sag – er tale om erkendte mangler i forhold til den ønskelige sagsbehandling, og sådanne mangler skyldes ressourcemæssige årsager. Jeg bemærker herved, at de hensyn, der begrunder kil-deskattelovens bestemmelser om procenttillæg (dets funktion som et rimeligt modstykke til »skattekreditte« samt som medvirkende faktor til forebyggelse af restskatter), ikke synes at tale imod en udvidelse som den omhandlede.

Jeg har endvidere henstillet, at departementet på baggrund af disse overvejelser meddeler Dem en fornyet afgørelse i sagen.»

I skrivelse af 14. marts 1988 meddelte Skattedepartementet mig, at Statsskattedirektoratet intet havde at indvende imod, at praksis ændres således, at frafald af procenttillæg generelt kan ske, når der skønnes at foreligge erkendte mangler i underretningen til skatteyderen, og at direktoratet herefter havde eftergivet A procenttillægget. Departementet kunne henholde sig til direktoratets opfattelse.

Jeg meddelte Skattedepartementet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

14-4. *Udtalt, at skattemyndighedernes opfattelse, hvorefter krav på tilbagebetaling af for meget betalt ejendomsskat er undergivet 5-årig forældelse, ikke kunne give mig anledning til bemærkninger.*

Da der efter det foreliggende ikke var taget stilling til, fra hvilket tidspunkt forældelsesfristen skulle regnes, jf. forældelseslovens § 3, bad jeg skattemyndighederne om at træffe afgørelse herom. (J. nr. 1986-1031-222).

Landsforeningen Landsbyerne i Danmark klagede over, at Skattedepartementet i skrivelse af 17. oktober 1986 havde tiltrådt en afgørelse i skrivelse af 29. juli 1986 fra Statsskattedirektoratet til foreningen. Ved denne afgørelse med-

delte direktoratet bl.a., at ændringen af en ejendomsvurdering og foretagelse af en ny ansættelse i en konkret sag i overensstemmelse med praksis var tillagt virkning 5 år tilbage i tiden,

og at direktoratet ikke havde mulighed for at fravige gældende praksis.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at foreningen i en skrivelse af 1. juli 1986 havde rettet henvendelse til Statsskattedirektoratet i anledning af en konkret sag om vurdering af A's faste ejendom.

Forholdene i sagen kunne kort sammenfattes således:

A ejede en grund, der var beliggende i landzone. Hun havde ikke opnået zonetilladelse til bebyggelse af grunden efter by- og landzoneloven. Statsskattedirektoratet, vurderingsafdelingen, traf i skrivelse af 20. juni 1986 følgende afgørelse i sagen:

» . . .

Zonelovsbåndet anses for en offentligtlig byrde på grunden, hvortil der ifølge vurderingslovens § 13, stk. 2, skal tages hensyn ved ansættelsen. Ved vurderingen skal der således bortses fra den værdi, der knytter sig til bebyggelsesmuligheden, så længe der ikke er opnået tilladelse til bebyggelse i henhold til by- og landzonelovens § 9, eller der er vedtaget lokalplan, der tillader bebyggelse.

For (A's) ejendom er ingen af disse betingelser opfyldt. Ansættelsen ved 17. alm. vurdering pr. 1. april 1981 er derfor for høj, og man har d.d. bedt Skyldrådet for Fyns Amts nordre Skyldkreds revidere denne ansættelse med tilbagevirkende kraft for betalingen af ejendoms-skatterne fra den 1. januar 1982. Man har tillige bedt skyldrådet undersøge, hvorvidt der i området befinder sig andre ubebyggede grunde, hvor tilsvarende forhold foreligger, og i bekræftende fald revidere disse.

. . .«

I skrivelsen af 1. juli 1986 stillede foreningen navnlig 2 spørgsmål, der havde betydning for min stillingtagen til foreningens klage til mig. Landsforeningen opfordrede Statsskattedirektoratet til i den konkrete sag »at dispensere fra 5-års forældelsesreglen og lade tilbagebetalingen gælde fra 1. vurdering som byggegrund«, og landsforeningen rejste spørgsmål om, hvilken betydning afgørelsen skulle have i andre lignende tilfælde.

I skrivelse af 29. juli 1986 meddelte Statsskattedirektoratet foreningen, at det foreliggende vurderingsmæssige problem efter direktoratets opfattelse ikke var udbredt, og at det ikke var hensigtsmæssigt at prøve at finde lignende tilfælde ved hjælp af edb, »da forholdet

netop opstår på grund af manglende edb-registre, bebyggelsesmæssige reguleringer etc.«.

Med hensyn til den konkrete sag anførte direktoratet følgende:

» . . .

Ved at ændre vurderingen og foretage ansættelsen i overensstemmelse med den foreliggende rådighedsindskrækning har Statsskattedirektoratet – i overensstemmelse med lignende sager – tillagt ændringen en skattemæssig virkning på 5 år tilbage fra det tidspunkt, hvor spørgsmålet er rejst over for vurderingsmyndighederne, idet forholdet falder ind under den 5-årige forældelsesfrist, jf. § 1 i lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer.

Statsskattedirektoratet har herefter ikke mulighed for at fravige den 5-årige tilbagebetalingsperiode.

. . .«

Ved ombudsmandens mellemkomst klagede foreningen over Statsskattedirektoratets lige nævnte afgørelse til Skattedepartementet, der – efter at have indhentet en udtalelse fra direktoratet – i skrivelse af 17. oktober 1986 til foreningen bl.a. anførte følgende:

» . . .

. . . (man) skal . . . meddele, at Statsskattedirektoratet ved sin bemyndigelse til skyldrådet til at foretage berigtigelse af ansættelserne med den virkning, at de betalte ejendoms-skatter for de seneste 5 år tilbagebetales, har fulgt den praksis på området, som er fastsat af Ligningsrådet. Denne praksis må ses på baggrund af bestemmelsen i § 1 i lov nr. 274 af 22. december 1908, hvorefter der for en række fordringers vedkommende er fastsat en forældelsesfrist på 5 år.

Skattedepartementet har derfor ikke fundet anledning til at ændre direktoratets afgørelse.«

I klagen til ombudsmanden anførte foreningen bl.a., at den danske stat efter foreningens opfattelse har »en moralsk forpligtelse til ved begåede fejl og fejlvurderinger at udrede det for borgeren fulde tabte beløb – og ikke kun henvise til almindelige obligationsretlige forældelsesregler«. Foreningen bad ombudsmanden om at afklare, om afgørelsen i A's sag ville være gældende for andre borgere i lignende situationer.

I en udtalelse i anledning af klagen anførte Statsskattedirektoratet bl.a. følgende:

» . . .

For så vidt angår den generelle praksis ved fastsættelse af den skattemæssige virkning i lignende situationer, og hvorvidt der eventuelt vil finde en automatisk tilbagebetaling af ejendomsskatter sted, skal man meddele, at det for alle ejere i samme situation gælder, at et forhold som det omhandlede efter vurderingsafdelingens opfattelse falder ind under den 5-årige forældelse, regnet fra det tidspunkt, hvor den pågældende rejser spørgsmålet over for vurderingsmyndighederne. Vurderingsmyndighederne har normalt ikke mulighed for at udfinde ejendomme, som måtte være i samme vurderingsmæssige situation som den konkrete ejendom, og revision af en vurdering og tilbagebetaling af ejendomsskatter må derfor forudsætte en henvendelse fra ejeren.

. . . «

I sin udtalelse anførte Skattedepartementet bl.a. følgende:

» . . .

Det fremgik af direktoratets udtalelser, at man fortsat er af den opfattelse, at (A's) tilbagebetalingskrav er omfattet af den 5-årige forældelse. Der kan endvidere henvises til kapitel 15 i »Vurdering og beskatning af fast ejendom«, 2. udgave 1982, hvor den 5-årige forældelse omtales.

Det anførte synspunkt har endvidere støtte i ombudsmandens skrivelse af 21. september 1976 i en tilsvarende sag.

Skattedepartementet skal på dette grundlag fastholde den trufne afgørelse af 17. oktober 1986.«

Skattedepartementet henviste til det, Statskattedirektoratet havde anført om, »at vurderingsmyndighederne normalt ikke har mulighed for at udsøge ejendomme, som måtte være i samme vurderingsmæssige situation som den foreliggende«.

Foreningen anførte i en skrivelse til mig følgende vedrørende spørgsmålet om forældelse:

» . . .

Statsskattedirektoratet antager, at denne fordring falder ind under 1908-loven § 1, nr. 6, dvs fordringer som uden for tilfælde af svig haves på betaling af, hvad nogen har ydet i urigtig formening om, at forpligtelse hertil påhvilede ham.

Hovedbegrundelsen for denne 5-årige forældelsesfrist som fravigelse af den generelle

20-årige forældelsesfrist iht DL 5-14-4 er at skabe afklaring i de økonomiske forhold i relation til dagligdagssituationer. Hvis en skyldner har indrettet sin økonomi efter, at der ikke er noget krav, har man fundet det uhensigtsmæssigt, at kreditor skulle kunne gøre sit krav gældende helt op til 20 år efter gældens stiftelse.

Denne beskyttelse af skyldner ses ikke at kunne gøres gældende i samme omfang, når det offentlige optræder som skyldner – specielt ikke i den situation, hvor det anerkendes, at opkrævningen skyldes en forkert anvendelse af zoneloven.

. . . «

Foreningen satte i øvrigt spørgsmålstegn ved, at det skulle være vanskeligt at udfinde ejendomme, der befandt sig i den samme vurderingsmæssige situation som A's sag. Foreningen fandt, at alle ejere af ubebyggede grunde i landzone burde modtage underretning om A's sag.

I en supplerende udtalelse til mig anførte Statsskattedirektoratet følgende:

» . . .

. . . Statsskattedirektoratet er enig i, at den omstændighed, at en i landzone beliggende grund ikke kan bebygges uden opnåelse af dispensation fra zonebåndet, skal tages i betragtning ved vurderingen af den pågældende ejendom i medfør af bestemmelsen i vurderingslovens § 13, stk. 2, jf. Statsskattedirektoratets skrivelse af 20. juni 1986.

Man er derfor enig i, at udgangspunktet må være, at en grund i landzone ikke har en byggeret.

. . . Statsskattedirektoratet er ligeledes enig i, at det ud fra en retssikkerhedsmæssig betragtning i skatteforhold ville være ønskeligt, såfremt vurderingsmyndighederne af egen drift kunne finde frem til ejendomme af den omhandlede type.

Der eksisterer ikke endnu en registermæssig mulighed for at udfinde ejendomme efter deres zonemæssige beliggenhed, men Statsskattedirektoratet har taget initiativ til oprettelse af et såkaldt planregister i forbindelse med 18. alm. vurdering. Registret er dog ikke endnu i en tilstand, som gør den ønskede udfinding mulig.

Man har i øvrigt også den opfattelse, at forholdet har haft en meget stor dækning i dagspressen, hvorfor man ikke bedømmer behovet for en egentlig henvendelse til de enkelte grundejere som stort.

... Statsskattedirektoratet må fortsat henholde sig til den herfra af 28. november 1986 afgivne udtalelse til Skattedepartementet, idet man finder, at forholdet er sammenfaldende med de omstændigheder, som ombudsmanden i 1976 har taget stilling til.

...«

I sin supplerende udtalelse til mig henholdt Skattedepartementet sig til Statsskattedirektoratets lige citerede udtalelse.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til foreningen:

»Den foreliggende fejl ved vurderingen af (A's) faste ejendom skyldtes, at de lokale vurderingsmyndigheder ikke tog hensyn til ejendommens zonemæssige placering, jf. vurderingslovens § 13, stk. 2. Det er skattemyndighedernes opfattelse, at denne fejl i vurderingsgrundlaget ikke er udbredt. Jeg har forstået, at Statsskattedirektoratet har bedt Skyldrådet for Fyns Amts nordre Skyldkreds om at undersøge, hvorvidt de lokale vurderingsmyndigheder har foretaget tilsvarende fejlagtige ejendomsvurderinger.

Under hensyn hertil og til det, Statsskattedirektoratet har anført i udtalelsen af 2. april 1987 til mig, finder jeg ikke grundlag for at foretage yderligere vedrørende spørgsmålet om, hvorvidt Statsskattedirektoratet på eget initiativ skal foretage en landsdækkende undersøgelse af, om der andre steder er begået lignende fejl ved ejendomsvurderingen.

Som det fremgår af Statsskattedirektoratets udtalelse af 2. april 1987, har direktoratet taget initiativ til oprettelse af et planregister, som dog endnu ikke – da direktoratet

afgav sin udtalelse – kunne identificere eventuelle tilsvarende sager som den foreliggende. Jeg har samtidig hermed bedt Statsskattedirektoratet oplyse, om det nu eller eventuelt på et senere tidspunkt vil være muligt ved hjælp af registeret at identificere sådanne sager. I bekræftende fald har jeg bedt direktoratet overveje at iværksætte en sådan undersøgelse. Jeg har endvidere bedt direktoratet oplyse mig om resultatet af den undersøgelse, som jeg går ud fra, at Fyns Amts nordre Skyldkreds har foretaget.

Det kan ikke give mig anledning til bemærkninger, at Statsskattedirektoratet er af den opfattelse, at krav på tilbagebetaling af for meget betalt ejendomsskat i et tilfælde som det foreliggende er undergivet 5-årig forældelse.

Efter § 3 i lov nr. 274 af 22. december 1908 om forældelse af visse fordringer beregnes den 5-årige forældelsesfrist »først fra den tid, da fordringshaveren var eller ved sædvanlig agtpågivenhed ville have været i stand til at kræve sit krav tilbagebetalt«, såfremt han har været i utilregnelig uvidenhed om dette krav.

Så vidt ses, har skattemyndighederne ikke på grundlag af den lige nævnte bestemmelse foretaget en nærmere vurdering af, hvornår forældelsesfristen i (A's) tilfælde skulle regnes.

På denne baggrund har jeg tilbagesendt sagens akter til Skattedepartementet med henblik på, at departementet (eller Statsskattedirektoratet) i en skrivelse til (A) tager stilling til det rejste spørgsmål.

Jeg har bedt departementet underrette mig om den afgørelse, der træffes.«

14-5. *Udtalt over for Skattedepartementet, at det var beklageligt, at departementet i strid med forvaltningslovens §§ 22 og 24 i en konkret sag om lempelse af skat efter statsskattelovens § 37 havde undladt at anføre, hvilke indkomst- og formueforhold departementet havde lagt til grund ved behandlingen af sagen. (J. nr. 1987-818-220).*

I en konkret sag havde A klaget over, at Skattedepartementet havde afslået hendes ansøgning om lempelse af skat for indkomståret 1985.

På baggrund af de under min behandling af sagen fremkomne oplysninger om A's indkomst- og formueforhold ændrede departementet imidlertid sin afgørelse og imødekom det ansøgte.

Jeg foretog herefter ikke videre i anledning af klagen, men sagen gav mig anledning til af egen drift i henhold til ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at anmode departementet om en udtalelse om, hvorvidt bestemmelsen i forvaltningslovens § 22 om begrundelse af administrative afgørelser kunne anses for opfyldt ved Skattedepartementets første afgørelse i sagen, hvori departementet havde meddelt klageren følgende:

»... Skattedepartementet (kan) efter behandling af sagen ikke . . . imødekomme det ansøgte. Der er ved afgørelsen navnlig lagt vægt på Deres indkomst- og formueforhold.

Det bemærkes, at departementets afgørelse er truffet i medfør af statsskattelovens § 37, hvorefter skatter kan eftergives eller nedsættes, når forholdene i ganske særlig grad taler derfor.

Disse betingelser anses normalt kun opfyldt, når der skønnes at foreligge økonomisk nød og trang.«

I en udtalelse, som Skattedepartementet i den anledning afgav, anførte departementet følgende:

»... Skattedepartementet må være af den formening, at kravene til begrundelse som nævnt i Skattedepartementets cirkulære af 20. marts 1987 må anses for opfyldt, når henses til, at (A) må antages i forvejen at være bekendt med sine egne økonomiske forhold, hvortil der i svaret til hende . . . henvises.«

I en skrivelse til Skattedepartementet udtalte jeg herefter følgende:

»Forvaltningslovens §§ 22 og 24 har følgende indhold:

§ 22:

»En afgørelse skal, når den meddeles skriftligt, være ledsaget af en begrundelse, medmindre afgørelsen fuldt ud giver den pågældende part medhold.«

§ 24:

»En begrundelse for en afgørelse skal indeholde en henvisning til de retsregler, i henhold til hvilke afgørelsen er truffet. I det omfang, afgørelsen efter disse regler beror på et administrativt skøn, skal begrundelsen tillige angive de hovedhensyn, der har været bestemmende for skønsudøvelsen.

Stk. 2. Begrundelsen skal endvidere om fornødent indeholde en kort redegørelse for de oplysninger vedrørende sagens faktiske omstændigheder, som er tillagt væsentlig betydning for afgørelsen.

. . .«

I Skattedepartementets cirkulære nr. 55 af 20. marts 1987 om begrundelse i sager om eftergivelse af skat eller henstand med betaling er anført følgende:

» . . .

Det skal i afgørelsen oplyses, at den er truffet med hjemmel i statsskattelovens § 37. I denne forbindelse bør det nævnes, at bestemmelsen giver mulighed for at eftergive eller nedsætte skatten eller indrømme henstand med betalingen, når forholdene i ganske særlig grad taler derfor. Lovens betingelser anses normalt kun for opfyldt, når der skønnes at foreligge økonomisk nød og trang.

Som led i begrundelsen skal der være en kort omtale af de økonomiske omstændigheder, der i den pågældende sag er tillagt særlig vægt.

. . .«

Skattedepartementets nævnte cirkulære giver mig ikke anledning til bemærkninger.

Skattedepartementet har imidlertid i det konkrete tilfælde ved afgørelsen . . . ikke nærmere oplyst, hvilke indkomst- og formueforhold departementet har lagt til grund ved sin behandling af sagen. Departementet har dermed ikke i fornødent omfang iagttaget cirkulærets bestemmelser samt kravene i forvaltningslovens § 24 til indholdet af begrundelsen for en administrativ afgørelse.

Sagens videre forløb har vist, at såfremt Skattedepartementet allerede i (sin første afgørelse) havde oplyst klageren om, hvilke

indkomst- og formueforhold departementet havde lagt vægt på, ville sagen have været løst på et langt tidligere tidspunkt.

Jeg må finde det beklageligt, at Skattedepartementet ikke i overensstemmelse med de ovenfor anførte bestemmelser i (sin første afgørelse) meddelte klageren, hvilke indkomst- og formueforhold Skattedepartementet havde lagt til grund ved behandlingen af sagen.

. . . «

15. Socialministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 16, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 229 sager inden for Socialministeriets sagsområde. 7 sager angik generelle spørgsmål, 204 sager angik myndighedernes afgørelser, medens de resterende 18 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål og heraf 8 sager sagsbehandlingstiden.

Af de 229 sager vedrørte 8 sager *departementet*. 3 af sagerne, hvoraf 1 sag gav anledning til kritik og henstilling, angik generelle spørgsmål. 4 sager angik afgørelser, og den resterende sag, der gav anledning til en henstilling, angik sagsbehandlingstiden.

Nedenfor er som sag nr. 15-1 omtalt en sag om fortolkningen af bistandslovens § 67 om afbrydelse af forbindelsen mellem et barn og dets forældre. Som sag nr. 15-2 er omtalt en sag om den form, der skal anvendes ved Socialministeriets fastsættelse af regler efter bistandslovens § 42.

8 sager vedrørte *Sikringsstyrelsen*, og 2 af sagerne, hvoraf 1 sag gav anledning til en henstilling, angik generelle spørgsmål. 1 sag angik en afgørelse, medens 4 sager, der alle gav anledning til kritik, angik sagsbehandlingsspørgsmål. Den resterende sag angik sagsbehandlingstiden.

Som sag nr. 15-3 er omtalt en sag, der angik spørgsmålet om socialforvaltningens adgang til at få tilbageført pensionsudbetalingen i forbindelse med en pensionists død.

137 sager vedrørte *Den Sociale Ankestyrelse*, og 2 af sagerne angik generelle spørgsmål. 126 sager, hvoraf 4 gav anledning til kritik og 3 gav anledning til henstillinger, angik afgørelser. 9 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål og heraf 5 sager sagsbehandlingstiden; 3 af disse sager gav anledning til kritik, og 2 sager gav anledning til henstillinger.

Af de 126 sager, som angik afgørelser, angik 60 sager førtidspension m.v., 44 sager angik arbejdsskadeforsikringsloven, og 6 sager angik de særlige erstatningslove. 11 sager angik bi-

standsloven, og 5 sager angik ydelser efter sygedagpengeloven.

Nedenfor som sag nr. 15-4 er omtalt en sag, som angik den lægelige vurdering i en arbejdsskadesag; sagen blev forelagt for Retslægerådet. Som sag nr. 15-5 er omtalt en sag om et mangelfuldt afgørelsesgrundlag i en arbejdsskadesag. Sag nr. 15-6 angik ankestyrelsens praksis med hensyn til hjemvisning af arbejdsskadesager til Sikringsstyrelsen til fastsættelse af mængden i tilfælde, hvor ankestyrelsen i modsætning til Sikringsstyrelsen anerkender en lidelse som en arbejdsskade. Sag nr. 15-7 angik betydningen af at deltage i en (kompetencegivende) uddannelse for muligheden for samtidig at modtage sygedagpenge. Sag nr. 15-8 angik ankestyrelsens sagsbehandling i en sag om hjemgivelse af en 5-årig pige til sin far.

75 sager vedrørte *amtsankenævn*, og heraf angik 73 sager afgørelser. 2 af disse sager gav anledning til kritik, medens 4 sager gav anledning til henstillinger. 2 sager, hvoraf den ene gav anledning til kritik, angik sagsbehandlingsspørgsmål og heraf den ene sagsbehandlingstiden.

Af de 73 afgørelser angik 18 sager kontanthjælp efter bistandsloven, 6 sager angik uddannelseshjælp efter bistandslovens § 42, 5 sager angik hjælp til sygebehandling efter bistandsloven, 4 sager angik reglerne i bistandsloven om børn og unge, 7 sager angik ydelse af personligt tillæg til pension, 3 sager angik pensionsspørgsmål, 2 sager angik sygedagpenge, 3 sager angik børnetilskud, 9 sager angik tilbagebetaling af forskellige sociale ydelser, medens de resterende 18 sager angik den øvrige sociale lovgivning.

Nedenfor som sag nr. 15-9 er omtalt en sag, som angik det forhold, at det ved udmåling af hjælp efter bistandslovens § 42 ikke blev taget i betragtning, at der skulle betales skat af den samtidige udbetaling af uddannelsesstøtte. Som sag nr. 15-10 er omtalt en sag om tilbage-

betaling af sygedagpenge og pension bl.a. i en såkaldt dobbeltforsørgelsessituation.

I sag angik sagsbehandlingen i et *revaliderings- og pensionsnævn*.

15-1. *Ikke enig i Socialministeriets forståelse af bestemmelsen i bistandslovens § 67 om samkvem mellem et barn, der er anbragt uden for hjemmet, og forældremyndighedens indehaver. Ministeriet havde fundet, at der efter bestemmelse i bistandslovens § 67, stk. 1, kunne træffes beslutning om »begrænsning« i samværet, uden at betingelserne i § 67, stk. 2, for at beslutte afbrydelse var opfyldt, og uden at klagerreglerne i § 67, stk. 3 og 4, fandt anvendelse.*

Ikke enig med Socialministeriet i, at en afgørelse, der er truffet efter klageordningen i bistandslovens § 67, stk. 3, af Socialstyrelsen, ikke kan indbringes for Socialministeriet.

Fundet, at beslutningen i det foreliggende tilfælde om afbrydelse af samværet var for upræcis, idet den ikke angik en bestemt periode.

Fundet det meget beklageligt, at Socialministeriet havde været næsten 7 måneder om at behandle den indbragte klage vedrørende adgangen til samvær. (J. nr. 1987-1005-062).

Advokat A klagede for B over en afgørelse fra Socialministeriets departement vedrørende B's adgang til samvær med sin datter, som var anbragt uden for hjemmet.

Sagens nærmere omstændigheder var følgende:

B's nu 17-årige datter, C, var anbragt i familiepleje. Anbringelsen var sket efter bestemmelsen i bistandslovens § 123, stk. 1. I løbet af 1985/86 havde C's samvær med sin far været uregelmæssigt og til tider meget belastende for begge parter. På et møde i Det sociale Udvalg i Herning Kommune den 17. juni 1986 besluttede udvalget at indskrænke B's samkvem med C i henhold til bistandslovens § 67, stk. 1. Udvalget traf beslutning om, at samkvem kunne foregå, »når (C) føler sig i stand dertil«. Social- og sundhedsforvaltningen blev af socialudvalget bemyndiget til at tilrettelægge samkvem i samarbejde med B, C og plejefamilien.

B havde forud for socialudvalgets møde bl.a. givet udtryk for, at han ønskede et frit samkvem med C.

A klagede for B til Socialstyrelsen over afgørelsen om samkvemmet. A anførte navnlig, at indkaldelsen til mødet i socialudvalget den 17. juni 1986 ikke var tilstrækkeligt konkret, at socialudvalgets beslutning ikke opfyldte kravene efter bistandslovens § 67, stk. 1, idet faderen ikke havde fået oplyst, på hvilke dage og tidspunkter samkvem kunne finde sted, at C burde have deltaget i socialudvalgsmødet, og at afgørelsen burde ændres til frit samvær.

Om Herning Kommunes procedure ved behandling af samværssager efter bistandslovens § 67, stk. 1, oplyste socialforvaltningen i en udtalelse til Socialstyrelsen, at det sociale udvalg havde besluttet, at sager om samkvemsindskrænkninger skulle behandles i udvalget, og at forældremyndighedens indehaver skulle have foretræde for udvalget og advokatbistand stillet til rådighed. Dette var udtryk for, at Herning Kommune ønskede at supplere bestemmelsen i bistandslovens § 67 – som ikke beskrev en særlig procedure – og på denne måde forbedre forældremyndighedens indehavers retsstilling. Socialforvaltningen konkluderede, at

socialudvalgets afgørelse på mødet den 17. juni 1986 tog udgangspunkt i, at der skulle etableres så meget samkvem som muligt – men at det var væsentligt, at samkvemet blev tilrettelagt ud fra den igangværende behandling for C.

Socialstyrelsen udtalte i en skrivelse af 15. august 1986 til A, at styrelsen fandt det afgørende, »... at (C) får støtte til at afklare og bearbejde sine følelser før og efter besøg, og at der sker en registrering af de følelsesmæssige konsekvenser af besøgene, da det er afgørende for ordningens fortsættelse, at der sker en mærkbar positiv udvikling.

Socialstyrelsen forudsætter endvidere, at det sociale udvalgs beslutning tages op på ny, f.eks. om 6 måneder.

Socialstyrelsen har lagt vægt på, at det sociale udvalg ikke ønsker, at kontaktmulighederne med faderen ophører, men løbende tilpasses af hensyn til (C's) situation.

...«

Med hensyn til forvaltningens praksis i sager om samkvemsretsindskrænkning meddelte Socialstyrelsen, at »... det er kommunalbestyrelsen, der har det overordnede ansvar for hele den kommunale organisation, jf. den kommunale styrelseslovs § 2, stk. 1.

Kommunalbestyrelsen er således ansvarlig for, at der er ansat et tilstrækkeligt antal medarbejdere i administrationen, og at disse har de fornødne kvalifikationer, samt at administrationen i det hele er indrettet til at fungere forsvarligt.

Ved ændringen af bistandslovens § 67 ved lov nr. 301 af 6. juni 1984 fremgår det af lovens bemærkninger, at længerevarende afbrydelse af forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver er et indgreb, der i alvorlighed kan sammenlignes med iværksættelse af tvangsmæssig karakter.

Det sociale udvalgs beslutning om afbrydelse af forbindelsen i en periode udover 3 måneder, jf. bistandslovens § 67, stk. 4, skal træffes efter reglerne i bistandslovens § 126.

Der er ikke i bistandsloven eller i Socialstyrelsens vejledning nr. 4 af 21. november 1984 fastsat procedurer eller foreskrevet bestemte fremgangsmåder for de sociale udvalgs beslutninger om begrænsning i forbindelsen efter bistandslovens § 67, stk. 1.

Socialstyrelsen finder på baggrund af de foreliggende oplysninger om fremgangsmåde og sagsbehandling i Herning Kommune ikke anledning til at foretage videre i sagen.

I en skrivelse af 26. november 1986 klagede A til ombudsmanden over Socialstyrelsens afgørelse. Ombudsmanden videresendte klagen til besvarelse i Socialministeriet. Ministeriet besvarede klagen i skrivelser af 29. juni 1987 til A. Socialministeriet anførte bl.a.:

»... Lovgrundlaget for det sociale udvalgs afgørelse findes i bistandslovens § 67, stk. 1. ...

Det sociale udvalgs afgørelser i sådanne sager er ikke omfattet af det almindelige klagesystem til amsankenævnen og eventuelt Den Sociale Ankestyrelse, men afgørelsen kan vurderes af Socialstyrelsen og dernæst af Socialministeriet som sociale tilsynsmyndigheder. Tilsynsmyndighederne kan herefter fremkomme med en udtalelse, som eventuelt indeholder en henstilling eller vejledning i forhold til den kommunale afgørelse. Derimod er der ikke adgang for de sociale tilsynsmyndigheder til at ændre en afgørelse, der er truffet af de kommunale myndigheder.

...«

Ministeriet henholdt sig i øvrigt til Socialstyrelsens afgørelse.

I forbindelse med, at jeg anmodede Socialministeriet om en udtalelse vedrørende A's klage til mig, anmodede jeg om

»... i forbindelse med udtalelsen at modtage en nærmere redegørelse for Socialministeriets opfattelse vedrørende klagesystemet – herunder en præcisering af, hvorvidt den i § 67, stk. 3 og 4, fastsatte klageordning efter ministeriets opfattelse kun finder anvendelse ved afgørelser om total afbrydelse af forbindelsen, således at en tilføjelse til en afgørelse om afbrydelse af forbindelsen, hvorefter der dog fastsættes en (mere eller mindre begrænset) ret til samkvem, skulle bringe afgørelsen uden for klageordningen. ...«

Jeg bad endvidere om at modtage oplysning om grunden til, at der medgik ca. 7 måneder til Socialministeriets behandling af sagen. I denne forbindelse bemærkede jeg, at sager af denne karakter bør behandles hurtigst muligt.

I udtalelser i anledning af klagen fastholdt Socialstyrelsen og Socialministeriet, at den afgørelse, som Det sociale Udvalg i Herning Kommune havde truffet om indskrænkning af samkvem mellem B og C var korrekt og nødvendig, og at spørgsmålet om, hvor begrænsede besøgsordninger der kan fastsættes med hjemmel i bistandslovens § 67, afhænger af, hvordan

forholdet mellem barnet og forældrene er i det enkelte tilfælde.

Socialministeriet redegjorde for klagesystemet i bistandslovens § 67 på følgende måde:

»Om Socialministeriets opfattelse af klagesystemet i bistandslovens § 67 skal man udtale, at ordet »afbrydelse« af forbindelsen i § 67, stk. 2, skal forstås efter sin ordlyd og derfor ikke omfatter begrænsninger i forbindelsen, når denne fortsat opretholdes.

Ordene »forældremyndighedens indehaver« skal ligeledes forstås efter deres ordlyd og omfatter derfor ikke andre slægtninge, herunder den af forældrene, der ikke har forældremyndigheden.

Det sociale udvalgs beslutning efter bistandslovens § 67, stk. 2, om en afbrydelse af forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver på indtil 3 måneder kan i medfør af § 67, stk. 3, indbringes for Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen er i disse sager tillagt kompetence som en egentlig ankeinstans. Socialstyrelsens afgørelser kan som konsekvens af princippet om, at der som hovedregel kun er én klagemulighed, ikke indbringes for anden myndighed.

En beslutning om afbrydelsen af forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver ud over 3 måneder kan i overensstemmelse med bistandslovens almindelige klagesystem indbringes for amtsankenævnet, jf. bistandslovens § 15, stk. 1.

Uden for klageordningen falder således de beslutninger, som det sociale udvalg i henhold til bistandslovens § 67, stk. 1, træffer om begrænsninger i forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver og om begrænsninger i eller afbrydelse af forbindelsen mellem barnet og andre slægtninge, herunder den af forældrene der ikke har forældremyndigheden.

Det sociale udvalgs beslutninger i disse sager kan – i lighed med størstedelen af de øvrige konkrete dispositioner, som udvalget træffer vedrørende barnet og dets forhold under opholdet uden for hjemmet – alene indbringes for Socialstyrelsen som social tilsynsmyndighed. Afgørelsen kan vurderes af Socialstyrelsen og dernæst af Socialministeriet som sociale tilsynsmyndigheder. Tilsynsmyndighederne kan herefter fremkomme med en udtalelse, som eventuelt indeholder en henstilling eller vejledning i forhold til det sociale udvalgs afgørelse.

Derimod er der ikke adgang for de sociale tilsynsmyndigheder til at ændre en afgørelse, der er truffet af det sociale udvalg.«

Om baggrunden for Socialministeriets behandlingstid, som var ca. 7 måneder, oplyste ministeriet, at

»... sagen har beroet på principielle overvejelser blandt andet i forbindelse med arbejdet med en ny vejledning om klageretler og tilsyn på det sociale område.

...«

A bemærkede til Socialministeriets udtalelse, at han fandt det betænkeligt, når Socialstyrelsen forudsatte, at beslutningen om indskrænkning af samværsretten blev genoptaget – f.eks. efter 6 måneder. A fandt, at konsekvensen heraf var, at forvaltningen dermed i et tidsrum af op til 6 måneder kunne forhindre samvær, uden at proceduren efter bistandslovens § 126 skulle iværksættes. Blot skulle beslutningen ikke umiddelbart tale om at *afbryde* forbindelsen.

Efter min foreløbige gennemgang af sagen fandt jeg det nødvendigt at drøfte sagen med repræsentanter for Socialministeriet og Socialstyrelsen – navnlig det, som Socialministeriet betegnede som afgørelser om »begrænsninger« i samværet mellem forældremyndighedens indehaver og barnet og om mulighederne for at klage over sådanne afgørelser.

Under drøftelsen, som fandt sted den 9. marts 1988, tilkendegav jeg, at jeg bl.a. på følgende punkter fandt, at der var behov for, at Socialministeriet genovervejede sin opfattelse:

- 1) Socialministeriets indfortolkning af begrebet »begrænsninger« i bistandslovens § 67, stk. 1.
- 2) Ministeriets opfattelse af klagemulighederne.
- 3) Beslutningen i B's sag, hvorefter han kunne få samkvem med C, når »(C) føler sig i stand til det«.
- 4) Rækkevidden af Socialministeriets udtalelse om, at der i princippet kun er en klagemulighed på det sociale område.

ad 1) og 2):

Socialministeriet havde anført, at det sociale udvalg efter bestemmelsen i bistandslovens § 67, stk. 1, kunne træffe afgørelser om »begrænsning« i forbindelsen mellem

barnet og forældremyndighedens indehaver. En sådan beslutning kunne ifølge ministeriet alene indbringes for Socialstyrelsen som social tilsynsmyndighed.

Jeg gav under drøftelsen udtryk for, at jeg ikke umiddelbart kunne være enig med ministeriet i, at der kunne sondres mellem begreberne »begrænsninger« og »afbrydelser« af samværet bl.a. med den konsekvens, at de to former for beslutninger var undergivet forskellige klageordninger. Jeg henviste til, at der hverken i bestemmelsens ordlyd eller i dens forarbejder er holdepunkter for at foretage sondringen mellem begrænsninger i og afbrydelser af samværet. Baggrunden for de særlige regler i bistandslovens § 67 om afbrydelser af samvær er, at samværet mellem forældre og børn så vidt muligt skal opretholdes. Der var derfor ved lovændringen pr. 1. januar 1985, hvorved stk. 2-4 blev tilføjet § 67, foreskrevet særlige procedurer, når samværet mellem barn og forældre undtagelsesvist blev afbrudt. Det forekommer at stride herimod, at det sociale udvalg med henvisning til § 67, stk. 1, skulle have adgang til at beslutte mere eller mindre ubestemte »begrænsninger« af samværet.

Socialministeriet havde endvidere anført, at det er ministeriets opfattelse, at de beslutninger om »begrænsninger«, som det sociale udvalg træffer efter bistandslovens § 67, stk. 1, falder uden for de sædvanlige *klagemuligheder* til amtsankenævnet, men alene kan indbringes for Socialstyrelsen som social tilsynsmyndighed. Dette gav mig anledning til at henvise til bestemmelsen i bistandslovens § 15, hvorefter det sociale udvalgs afgørelser – medmindre andet er bestemt – kan indbringes for amtsankenævnet. Jeg var derfor af den opfattelse, at ministeriet ikke uden direkte hjemmel ville kunne begrænse klageadgangen.

ad 3):

Som anført ovenfor tilsluttede Socialministeriet sig afgørelsen fra det sociale udvalg og Socialstyrelsen, hvorefter samkvem mellem B og C kunne foregå, når C følte sig i stand til det. Ministeriet anførte, at bedømmelsen af, hvorledes og hvor ofte samkvemmet af hensyn til barnet kunne finde sted, afhæng af, hvordan forholdet mellem barnet og forældrene havde udviklet sig.

Jeg anførte hertil, at selve det forhold, at myndighederne havde vurderet, at samkvem kun burde finde sted, når C følte sig i stand til det, og at samkvemmet skulle tilrettelægges i samarbejde mellem B, C og plejefamilien, for så vidt ikke gav mig anledning til bemærkning. Imidlertid fandt jeg, at et så upræcist formuleret grundlag for samkvem, som det var tilfældet, i hvert fald måtte forudsætte, at den procedure blev fulgt, som er angivet i § 67, stk. 4, om afbrydelse af samkvem i perioder ud over 3 måneder. Spørgsmålet var imidlertid, om der overhovedet kunne træffes en så upræcis afgørelse. Jeg opfordrede Socialministeriet til at overveje spørgsmålet nærmere.

ad 4):

I sin udtalelse anførte Socialministeriet, at Socialstyrelsens afgørelser efter klageordningen i bistandslovens § 67, stk. 3, som konsekvens af princippet om, at der som hovedregel kun er én klagemulighed, ikke kunne indbringes for anden myndighed.

Socialministeriet oplyste under drøftelsen, at det efter ministeriets opfattelse almindeligt gældende princip om kun én klagemulighed på det sociale område byggede på de betragtninger, der ligger til grund for begrænsningerne i adgangen til at klage til Den Sociale Ankestyrelse over afgørelser fra amtsankenævn.

Jeg meddelte under drøftelsen, at jeg måtte stille mig meget tvivlende over for adgangen til alene på dette grundlag at begrænse den ellers almindeligt gældende klageadgang i det almindelige over- og underordningsforhold, der består mellem Socialstyrelsen og Socialministeriet. Jeg opfordrede Socialministeriet til at overveje spørgsmålet nærmere.

I en udtalelse i tilslutning til drøftelsen anførte Socialministeriet bl.a. følgende:

» . . .

Før lovændringen pr. 1. januar 1985 svarede bestemmelsen i bistandslovens § 67 til § 41 i den tidligere lov om børne- og ungdomsforsorg.

I Socialministeriets cirkulære af 10. oktober 1966 om børne- og ungdomsværnenes virksomhed var det i tilslutning til § 41 i pkt. 155 fastsat, at »i særlige tilfælde kan forholdet mellem et

barn og dets forældre være udviklet således, at det kan være nødvendigt af hensyn til barnets velfærd at afbryde eller begrænse samkvem med begge forældre eller med en af dem. I så fald kan børne- og ungdomsværnet eventuelt for en bestemt periode bestemme, at gensidige besøg ikke må finde sted eller kun i et nærmere bestemt omfang, og at barnet eller den unge ikke må modtage breve eller andet fra forældrene. Tilsvarende bestemmelser kan træffes vedrørende samkvem med andre pårørende.»

Bestemmelser svarende til den citerede blev i forbindelse med bistandslovens ikrafttræden optaget dels i Socialministeriets cirkulære af 30. september 1975 om dag- og døgnpleje m.v. efter bistandsloven (pkt. 35), senere afløst af Socialministeriets cirkulære af 5. november 1980 om dag- og døgnpleje m.v. efter bistandsloven (pkt. 67), dels i Socialministeriets bekendtgørelse nr. 199 af 29. marts 1976 om magtanvendelse, isolation, sikrede afdelinger, fratagelse af besøgsret og brevkontrol i døgninstitutioner for børn og unge (§ 11), senere afløst af Socialministeriets bekendtgørelse nr. 569 af 22. december 1979 om magtanvendelse m.v. i døgninstitutioner for børn og unge (§ 9).

Baggrunden for ændringen af bistandslovens § 67 ved lov nr. 301 af 6. juni 1984, hvorved de nuværende stykker 2, 3 og 4 blev indsat, og for Socialministeriets opfattelse vedrørende klagesystemet i § 67, således som der er redegjort for i skrivelse hfra af 12. november 1987, er således den langvarige retstilstand, der – for døgninstitutionsovrådet fastslået i bekendtgørelsesform – har hersket på dette område.

Det er derfor Socialministeriets opfattelse, at skal den i bistandslovens § 67, stk. 3 og 4, fastsatte klageordning finde anvendelse på beslutninger om en begrænsning af retten til samkvem, vil dette kræve en ændring af § 67, stk. 2.

Socialministeriet har overvejet spørgsmålet og finder, at der kan være behov for at udvide klageordningen til at omfatte de tilfælde, hvor der alene sker en begrænsning af samkvemmet. Socialministeriet er derfor indstillet på at søge bistandslovens § 67, stk. 2, ændret.

Socialministeriet har i denne forbindelse også overvejet spørgsmålet om klageberettigede, og man er tillige indstillet på at søge kredsen af klageberettigede udvidet til at omfatte de biologiske forældre, således at også

den af forældrene, der ikke har del i forældremyndigheden, omfattes af klageordningen.

I forbindelse med de nævnte ændringer vil Socialministeriet endvidere søge gennemført den yderligere omlægning af klagesystemet, at det i alle tilfælde bliver amtsankenævnet, der er ankeinstans i sager om afbrydelse eller begrænsning af forbindelsen mellem forældrene og et barn, der har ophold uden for hjemmet.

Den nuværende grænse på 3 måneder, der er afgørende for, om en beslutning skal træffes efter reglerne i bistandslovens § 126, vil blive opretholdt.

Med hensyn til den konkrete sag kan Socialministeriet henholde sig til sin tidligere udtalelse.

...«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:
»Bistandslovens § 67 har følgende ordlyd:

»Det påhviler det sociale udvalg, medmindre hensyn til barnets velfærd i det enkelte tilfælde taler derimod, i samarbejde med opholdsstedet eller institutionen at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og dets hjem holdes ved lige, og at søge at skabe mulighed for barnets tilbagevenden til hjemmet.

Stk. 2. Når det er absolut påkrævet af hensyn til et barns velfærd, kan det sociale udvalg beslutte at afbryde barnets forbindelse med forældremyndighedens indehaver for en bestemt periode.

Stk. 3. En beslutning efter stk. 2, der vedrører en periode på indtil 3 måneder, kan indbringes for Socialstyrelsen.

Stk. 4. En beslutning efter stk. 2, der vedrører en periode ud over 3 måneder, skal træffes efter reglerne i § 126.«

I Socialstyrelsens vejledning nr. 4 af 21. november 1984 om forvaltning af bistandslovens bestemmelser om døgnforanstaltninger og privat familiepleje for børn og unge er det i pkt. 47 om afbrydelse af forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver anført:

»...«

Når det er absolut påkrævet af hensyn til barnets velfærd, kan det sociale udvalg dog beslutte at afbryde forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver for en bestemt periode. Der kan være tale om

besøgskontakt, brevkontakt og telefonkontakt.

Da disse sager kan være overordentlig følelsesmæssigt belastende for såvel forældre som børn, må de behandles hurtigst muligt, og der må gives en udførlig skriftlig begrundelse for kontaktafbrydelsen. Eventuelle høringer fra andre myndigheder må behandles hurtigst muligt, og svar må afgives inden 14 dage.

...«

Til min bedømmelse foreligger følgende spørgsmål:

1. Socialministeriets anvendelse af begreberne »afbrydelse« og »begrænsning« af samkvem.
2. Ministeriets opfattelse af klageadgangen i sager, som afgøres efter bistandslovens § 67, og klageordningen i almindelighed på det sociale område.
3. Afgørelsen om afbrydelse af samvær mellem (B) og (C).
4. Socialministeriets behandlingstid i (B's) sag.

ad 1:

Bestemmelserne i bistandslovens § 67, stk. 2-4, blev tilføjet til § 67 ved en lovændring, som trådte i kraft den 1. januar 1985. Baggrunden for lovforslaget var et ønske om at skærpe reglerne for det sociale udvalgs adgang til at afskære forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver. Ifølge bemærkningerne til lovforslaget skulle afgørelser om afbrydelse af forbindelsen i indtil 3 måneder, som hidtil, kunne indbringes for Socialstyrelsen. Afbrydelser af længere varighed end 3 måneder måtte betragtes som en hjælpeforanstaltning af tvangsmæssig karakter og skulle derfor træffes efter reglerne i bistandslovens § 126. Jeg henviser til Folketingstidende 1983/84, tillæg A, spalte 3759 ff.

Der er ikke i forarbejderne til bestemmelsen noget, der angiver, at der skulle være tilfælde, hvor afbrydelse af samvær mellem forældre og barn kan opfattes som blot en »begrænsning af samvær«, som ikke er omfattet af bestemmelsen i § 67, stk. 2, om afbrydelse af samvær i en bestemt periode.

Jeg forstår Socialministeriets udtalelser ... om bestemmelsen i bistandslovens § 67, stk. 1, således, at det er ministeriets opfattelse, at det sociale udvalg som en del af

arbejdet med at sørge for at holde forbindelsen mellem barn og hjem vedlige og skabe mulighed for barnets tilbagevenden til hjemmet kan træffe beslutninger om, at samvær mellem barn og hjem begrænses. Ministeriet henviser til, at denne fortolkning bygger på en langvarig praksis, og henviser bl.a. til, at det i nogle – navnlig tidligere gældende – cirkulærer var nævnt, at det kunne være nødvendigt af hensyn til barnets velfærd at afbryde eller begrænse samkvem mellem et barn og dets forældre.

Særligt for så vidt angår Socialministeriets henvisning til ministeriets cirkulære af 5. november 1980 om dag- og døgnpleje m.v. efter bistandsloven (cirkulæret blev ophævet primo 1987), skal jeg bemærke, at den bestemmelse i cirkulærets pkt. 67, som ministeriet henviser til, blev ophævet ved udsendelsen af Socialstyrelsens vejledning nr. 4 af 21. november 1984 om forvaltning af bistandslovens bestemmelser om døgnforanstaltninger og privat familiepleje for børn og unge. Den nye bestemmelse om ophævelse af samvær, som findes i vejledningens pkt. 47, indeholder ikke begrebet »begrænsninger af samvær«, men taler alene om afbrydelser af samvær.

I mangel af særlige holdepunkter (i forarbejder eller andet) for det modsatte og på baggrund af, at lovændringen pr. 1. januar 1985 blev gennemført for at skærpe reglerne om afbrydelse, finder jeg ikke at have anledning til at gå nærmere ind på betydningen for fortolkningen af § 67 af den praksis, som efter det oplyste – på grundlag af administrativt fastsatte bestemmelser – blev fulgt før den 1. januar 1985.

Efter bestemmelsen i § 67, stk. 1, er det sociale udvalg pålagt en pligt til at sørge for, at forbindelsen mellem barnet og forældrene holdes ved lige og sørge for, at der skabes mulighed for, at barnet kan vende tilbage til hjemmet. Denne pligt for det sociale udvalg til aktivt at handle på disse måder gælder dog ikke, hvis hensynet til barnets velfærd taler derimod. Bestemmelsen omhandler ikke spørgsmål om det sociale udvalgs adgang til at træffe beslutninger om afbrydelse eller om »begrænsninger« i samvær mellem barnet og forældrene.

§ 67, stk. 2, giver det sociale udvalg adgang til, »når det er absolut påkrævet af hensyn til et barns velfærd«, at træffe beslutning

om at *afbryde* forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver i *en bestemt periode*.

En »begrænsning« af samværet indebærer for så vidt også en »afbrydelse« i den forstand, at begrænsningen medfører en ikke fri adgang til samvær. Samværet vil være udelukket på de tidspunkter eller i de perioder, hvor de nærmere fastsatte (begrænsende) betingelser for samvær ikke er opfyldt. »Begrænsninger« kan med andre ord lige så vel betegnes som midlertidige (tilbagevendende) afbrydelser af samværet. Det fremgår af bestemmelsens indhold, at bistandslovens § 67, stk. 2 (og de dertil knyttede klagemuligheder) netop omfatter midlertidige afbrydelser – også kortvarige – af samværet.

Enhver beslutning om afbrydelse af forbindelsen mellem et barn, der er anbragt uden for hjemmet, og forældremyndighedens indehaver træffes således efter § 67, stk. 2, og kan kun træffes, når betingelserne i stk. 2 er opfyldt. Det sociale udvalg har ikke adgang til uden for denne bestemmelse at træffe beslutninger om »begrænsninger« eller lignende i samværet mellem barnet og forældremyndighedens indehaver.

Jeg kan således ikke være enig i Socialministeriets forståelse af bistandslovens § 67.

Jeg har gjort Socialministeriet bekendt med min opfattelse:

ad 2:

Socialministeriet har i udtalelsen . . . anført, at ministeriet er af den opfattelse, at » . . . der kan være behov for at udvide klageordningen til at omfatte det tilfælde, hvor der alene sker en begrænsning af samkvemet. Socialministeriet er derfor indstillet på at søge bistandslovens § 67, stk. 2, ændret . . . «

Som konsekvens af det, jeg har anført ovenfor, om at »begrænsninger af samvær« ikke er et særskilt begreb inden for rammerne af bistandslovens § 67, finder jeg ikke, at der er behov for at søge gennemført en ændring af klagereglerne, medmindre man samtidig indfører »begrænsninger« som et nyt begreb og nærmere præciserer, hvorved det adskiller sig fra midlertidige (kortvarige) »afbrydelser« i samværet.

Mine bemærkninger under drøftelsen den 9. marts 1988 om klageadgangen ved beslut-

ninger efter bistandslovens § 67, stk. 1, tjente det formål at præcisere, dels at i det omfang, det sociale udvalg træffer afgørelser efter bistandsloven, kan disse, jf. lovens § 15, indbringes for amsankenævnet, dels at adgangen til at klage til Socialministeriet over afgørelser, der er truffet af Socialstyrelsen, ikke uden særlig hjemmel kan afskæres.

Socialministeriet henviste . . . til, at der i princippet kun er én klagemulighed inden for det sociale område. Ministeriet har ikke i skrivelsen af 18. maj 1988 berørt dette spørgsmål nærmere, uanset det jeg anførte under drøftelsen.

I et almindeligt over- og underordningsforhold mellem myndigheder kan der klages til den overordnede myndighed over den underordnede myndigheds afgørelser, og den underordnede myndighed skal give klagevejledning herom, jf. forvaltningslovens § 25. Begrænsninger af klageadgangen kræver særlig hjemmel.

Da der ikke er fastsat en særlig klagebegrænsning i forhold til afgørelser, som Socialstyrelsen træffer efter klageordningen i § 67, stk. 3, kan Socialstyrelsens afgørelse af disse forhold indbringes for Socialministeriet.

Jeg har gjort Socialministeriet bekendt med min opfattelse.

I Socialministeriets vejledning af 11. januar 1988 om klage regler og tilsyn på det sociale område omtales det i pkt. 24, at klager over »En beslutning om at begrænse (men ikke afbryde) forbindelsen mellem et barn, der er anbragt uden for hjemmet, og forældremyndighedens indehaver« kan indbringes for Socialstyrelsen – der sigtes til Socialstyrelsen som tilsynsmyndighed.

Jeg har samtidig hermed meddelt Socialministeriet, at jeg går ud fra, at ministeriet vil tage skridt til at bringe vejledningen i overensstemmelse med det ovenfor anførte.

At Socialministeriet – som det fremgår af udtalelsen af 18. maj 1988 – er indstillet på at søge § 67, stk. 3, ændret således, at klager over afbrydelse af samkvem i mindre end 3 måneder indbringes for amsankenævnet, giver mig ikke anledning til bemærkninger.

ad 3:

Afbrydelse af forbindelsen mellem barnet og forældremyndighedens indehaver skal

efter bistandslovens § 67, stk. 2, ske for en *bestemt periode*.

En beslutning – som i det foreliggende tilfælde – om, at afbrydelsen vedvarer, indtil barnet »føler sig i stand til« at gennemføre samværet, er ikke i overensstemmelse med kravet om, at beslutningen om afbrydelsen skal angå en bestemt periode. I øvrigt gør en sådan ubestemt beslutning det ikke muligt at placere afgørelsen i forhold til de forskellige klageordninger i § 67, stk. 3 og 4.

Som nævnt ovenfor . . . kan selve det forhold, at myndighederne havde vurderet, at samkvem kun burde finde sted, når (C) følte sig i stand til det, og at samkvemmet skulle tilrettelægges i samarbejde mellem (B), (C) og plejefamilien, for så vidt ikke give mig anledning til bemærkning. En forudsætning for beslutningens forenelighed med bistandslovens § 67 er imidlertid, at der da tillige er fastsat en bestemt længste periode, for hvilken afbrydelsesbeslutningen gælder. (At man inden for denne periode lægger op til, at samvær alligevel vil kunne finde sted, når barnet føler sig i stand til det – og dermed ikke nødvendigvis gør samværsafbrydelsen total inden for den fastsatte periode – vil efter omstændighederne kunne være et velegnet led i bestræbelserne for at holde forbindelsen mellem barnet og dets hjem vedlige, og dermed i god overensstemmelse med intentionerne i bistandslovens § 67, stk. 1).

Jeg har gjort Socialministeriet bekendt med min opfattelse, men jeg finder ikke at have tilstrækkeligt grundlag for at foretage videre vedrørende den konkrete sag.

ad 4:

Socialministeriet var næsten 7 måneder om at behandle klagen over Socialstyrelsens afgørelse af 15. august 1986.

Ministeriet modtog sagen med ombudsmandens skrivelse af 1. december 1986. Først i skrivelsen af 29. juni 1987 tog mini-

steriet stilling til klagen. I sager af denne karakter er en sådan sagsbehandlingstid helt uacceptabel.

Socialministeret har som forklaring på den lange ekspeditionstid i udtalelsen af 12. november 1987 anført:

» . . . sagen har beroet på principielle overvejelser blandt andet i forbindelse med en ny vejledning om klageregler og tilsyn på det sociale område . . . «

I Socialstyrelsens ovenfor nævnte vejledning nr. 4 af 21. november 1984 har styrelsen påpeget, at sager om afbrydelse af samkvem kan være overordentligt følelsesmæssigt belastende, og at de derfor må behandles hurtigst muligt.

Jeg finder, at ministeriets begrundelse for ekspeditionstiden i (B's) sag er uacceptabel. I sager af denne karakter bør det ikke komme enkeltpersoner til skade, at et ministerium har principielle overvejelser om klagereglerne.

Jeg har gjort Socialministeriet bekendt med min opfattelse, og jeg har meddelt ministeriet, at jeg finder det meget beklageligt, at der medgik så lang tid med behandlingen af sagen, som det var tilfældet.

Jeg har bedt Socialministeriet om at underrette mig om, hvad ministeriet foretager i anledning af det, jeg har udtalt ovenfor.

Da sagen angår spørgsmål af væsentlig retssikkerhedsmæssig betydning – og da Socialministeriet også efter drøftelsen den 9. marts 1988 har opretholdt den opfattelse, at der efter bistandslovens § 67, stk. 1, kan træffes beslutninger om »begrænsninger« i samværet mellem et barn, der er anbragt uden for hjemmet, og forældremyndighedens indehaver – har jeg fundet at burde gøre Folketingets Retsudvalg bekendt med sagen. Jeg har meddelt Retsudvalget, at jeg vil orientere udvalget om, hvad der videre sker i sagen.

. . . «

15-2. *Over for Socialministeriet rejst spørgsmål om, hvorledes bemyndigelsesbestem-
melsen i § 42, stk. 4, i bistandsloven agtedes udnyttet. (J. nr. 1987-391-059).*

I en skrivelse af 10. marts 1987 skrev jeg således til Socialministeriet:

»I december 1982 blev der af Socialministeriets arbejdsgruppe om regelsanering nedsat en arbejdsgruppe, der fik til opgave at undersøge spørgsmålet om bindende og vejledende forskrifter i henhold til bistandsloven.

I sit arbejde tog arbejdsgruppen udgangspunkt i nogle skrivelser fra ombudsmanden.

Arbejdsgruppens redegørelse, der forelå i marts 1983, indeholder en gennemgang af samtlige bemyndigelsesbestemmelser i bistandsloven. Det er undersøgt, hvad den enkelte bestemmelse giver bemyndigelse til, i hvilken form det kan ske (cirkulære eller bekendtgørelse), og om bemyndigelsen er udnyttet, og da i hvilken form.

En af arbejdsgruppens konklusioner var, at bekendtgørelsesformen bør anvendes, når der er tale om bindende forskrifter, der normerer borgernes retsstilling i forhold til det offentlige.

På s. 28 i arbejdsgruppens redegørelse er omtalt bestemmelsen i bistandslovens § 42, stk. 1, hvorefter socialministeren fastsætter retningslinier for, hvornår hjælpen efter bestemmelsen ydes som lån. Arbejdsgruppen anfører, at regler, udstedt i henhold til den pågældende bestemmelse, bør ske i bekendtgørelsesform. Tilsvarende er anført i bilag 7, s. 14 a, i 2. rapport fra Socialministeriets kontanthjælpsudvalg vedrørende revision af bistandslovens kontantafsnit (marts 1984).

Jeg har konstateret, at Socialministeriet ikke i overensstemmelse med det anførte har

anvendt bekendtgørelsesformen ved udstedelsen af de seneste retningslinier i henhold til § 42, stk. 1, i bistandsloven, jf. herved Socialministeriets cirkulære af 17. december 1986 om hjælp efter bistandslovens § 42, stk. 8.

Da jeg går ud fra, at cirkulæret kun vil være gældende i kort tid, jf. de nye kontanthjælpsregler, der træder i kraft den 1. juli 1987, finder jeg ikke anledning til at iværksætte en særlig undersøgelse af, hvorfor ministeriet har undladt at anvende bekendtgørelsesformen i det foreliggende tilfælde.

Jeg finder imidlertid under henvisning til bestemmelsen i ombudsmandslovens § 6, stk. 5, at burde anmode ministeriet om at oplyse, hvorledes den nye bemyndigelsesbestemmelse i § 42, stk. 4, i lov nr. 938 af 23. december 1986 om ændring af bistandsloven, agtes udnyttet.«

I skrivelse af 1. april 1987 meddelte Socialministeriet mig, at der i løbet af foråret 1987 ville blive udsendt en bekendtgørelse om uddannelseshjælp efter bistandslovens § 42 (det er senere sket, jf. Socialministeriets bekendtgørelse nr. 432 af 19. juni 1987).

I skrivelse af 6. april 1987 til Socialministeriet meddelte jeg, at jeg – under hensyn til at de omtalte regler nu ville blive fastsat i bekendtgørelsesform – ikke foretog videre.

15-3. *Foranlediget, at en social- og sundhedsforvaltning frafaldt et krav på tilbagebetaling af for meget udbetalt pension, som forvaltningen havde rettet mod en afdød pensionists datter, der havde fået bl.a. dette beløb udlagt af skifteretten til dækning af begravelsesomkostninger. Udtalt, at det var meget tvivlsomt, om Den Sociale Ankestyrelse havde haft kompetence til at tage stilling til det rejste hæftelsesspørgsmål, der måtte finde sin afgørelse på grundlag af andre regler end lov om social pension. Ankestyrelsen erklærede sig enig heri og ophævede sin afgørelse.*

Henstillet til Sikringsstyrelsen at overveje at indskærpe de gældende regler for pensionen og at præcisere styrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension på et enkelt punkt. (J. nr. 1987-502-059).

A klagede over, at Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune havde krævet, at hans ægtefælle, B, skulle betale et beløb på 3.619 kr. A var af den opfattelse, at der ikke var retligt grundlag for at afkræve B det nævnte beløb.

Det fremgik af de bilag, som A sendte mig, at hans svigermor, C, der var folkepensionist, den 30. januar 1985 afgik ved døden. Forinden havde social- og sundhedsforvaltningen overført folkepension for februar måned 1985 (3.619 kr.) til hendes sparekassekonto.

Den 12. februar 1985 blev boets midler af Frederiksberg Skifteret efter skiftelovens § 10 udlagt til B til dækning af begravelsesomkostninger. Det fremgik af skifterettens stempel i sparekassebogen, at det udlagte beløb 5.459,58 kr. (det indestående beløb) omfattede folkepensionen for februar måned 1985.

Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune forsøgte at få det nævnte beløb tilbagebetalt, først fra sparekassen, og da dette ikke lykkedes, fra B.

Kravet mod B, var bl.a. fremsat i en skrivelse af 26. juli 1985, hvori forvaltningen havde anført, at spørgsmålet om tilbagebetaling havde været forelagt for Sikringsstyrelsen.

Det var uomtvistet i sagen, at der ikke tilkom C pension vedrørende februar måned 1985.

I en skrivelse af 15. april 1987 til A anførte jeg følgende:

»På grundlag af de foreliggende oplysninger, jf. herved skifterettens stempel i sparekassebogen, må jeg lægge til grund, at skifteretten ved sin behandling af dødsboet har

fundet, at det omstridte beløb var omfattet af boets midler.

Social- og sundhedsforvaltningen kunne herefter – på lige fod med andre kreditorer – anmelde sit krav i dødsboet, hvilket så vidt vides ikke er sket.

Efter skiftelovens regler påtager udlægsmottageren sig ikke ved udlægget noget ansvar for afdødes personlige gæld.

Det fremgår ikke af social- og sundhedsforvaltningens nævnte skrivelse af 26. juli 1985 til Dem, hvad der er det retlige grundlag for at antage, at der i en situation som den foreliggende – uanset de lige omtalte regler i skifteloven – skulle bestå en hæftelse for udlægsmottageren, d.v.s. Deres ægtefælle.

Det er efter min opfattelse uden videre klart, at dette hæftelsesspørgsmål ikke kan afgøres på grundlag af de socialretlige regler; navnlig kan det ikke antages, at Sikringsstyrelsen har hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterladtes hæftelse (Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension § 30, stk. 2, 2. pkt.).

Den Sociale Ankestyrelses kompetence med hensyn til sager om social pension er fastsat i § 50 i lov om social pension. Efter denne bestemmelses stk. 1 kan det sociale udvalgs (i København og Frederiksberg kommuner) afgørelser »om ret til ydelser efter denne lov« påklages til Den Sociale Ankestyrelse.

Det er en konsekvens af min lige nævnte opfattelse, at jeg må være meget tvivlende overfor, at Den Sociale Ankestyrelse har kompetence til at tage stilling til det rejste hæftelsesspørgsmål, der efter min opfattelse

må finde sin afgørelse på grundlag af regler uden for lov om social pension.

Sagen giver mig anledning til at foretage følgende:

1. Jeg har samtidig hermed anmodet Den Sociale Ankestyrelse om en udtalelse om, hvorvidt ankestyrelsen kan antages at have haft kompetence til at træffe den i sagen omhandlede afgørelse om Deres ægtefælles hæftelse for det omtalte beløb, som skifteretten den 12. februar 1985 udlagde til hende til dækning af begravelsesomkostningerne.

Når jeg har modtaget udtalelsen, vil jeg vende tilbage til sagen.

2. Bestemmelsen i § 30, stk. 2, i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension har følgende indhold:

»Hvis dødsfaldet er indtruffet inden dispositionsdatoen, skal beløbet tilbageføres til kommunen, såfremt både tilbagekaldelsen og den faktiske tilbageførsel kan ske inden dispositionsdatoen. Kan disse betingelser ikke opfyldes, eller kan beløbet ikke tilbageføres, fordi de efterladte har hævet beløbet, må det sociale udvalg anmelde kravet for skifteretten eller for de efterladte med krav om tilbagebetaling uden hensyn til boets stilling.

...«

Som nævnt ovenfor har Sikringsstyrelsen ikke hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterlades hæftelse; den lige citerede bestemmelse tager derfor sigte på at vejlede om, hvad der er gældende ret.

Den gængsne bestemmelses andet punktum angår to situationer: 1. den situation, at tilbageførsel ikke kan lade sig gøre, fordi tidspunktet for dødsfaldet ligger for tæt på dispositionsdagen, og 2. den situation, at tilbageførsel hindres af, at de efterladte har hævet beløbet før dispositionsdatoen. (Den situation, at tilbageførsel hindres af, at pensionisten selv har hævet pensionen og derefter dør forinden dispositionsdatoen, omtales ikke.)

Cirkulærbestemmelsen er efter min opfattelse uklar med hensyn til, hvad der efter Sikringsstyrelsens opfattelse kan foretages i de to situationer. Bestemmelsen kan forstås enten således, at der i begge situationer er mulighed for også at rette kravet personligt mod de efterladte, eller således, at denne mulighed alene foreligger i situation 2. I den foreliggende sag synes Sikringsstyrelsen at

have indtaget det standpunkt, at hæftelse for de efterladte også foreligger i situation 1.

Jeg har samtidig hermed bedt Sikringsstyrelsen om at redegøre nærmere for det rejste spørgsmål, og jeg har bedt styrelsen i den forbindelse udtale sig om, hvorpå styrelsen støtter den opfattelse, at der overhovedet foreligger en personlig hæftelse for de efterladte med hensyn til et udbetalt pensionsbeløb.

3. Da besvarelsen af de under punkt 1 og 2 rejste spørgsmål må antages at have betydning for sagens videre forløb, har jeg samtidig hermed henstillet til social- og sundhedsforvaltningen, at forvaltningen sætter sagens behandling i bero, indtil der foreligger en afklaring af de rejste spørgsmål.«

I en skrivelse af 14. juli 1987 til mig anførte Sikringsstyrelsen følgende:

»Efter § 38 i lov om social pension, der trådte i kraft den 1. oktober 1984, kan chefen for Sikringsstyrelsen fastsætte nærmere regler om udbetaling af pension.

Det fremgår af bemærkningerne til lovforslaget til denne bestemmelse, at der med hjemmel i bestemmelsen bl.a. kan fastsættes regler om tilbageførsel af pension i de tilfælde, hvor pensionisten dør i tiden mellem dispositionsdatoen og forfaldstiden for pensionsudbetalingen.

Sådanne regler er fastsat i §§ 29 og 30 i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension. Reglerne er nærmere beskrevet i pkt. 189 i Sikringsstyrelsens vejledning af 5. september 1984 om social pension.

Efter pensionslovens regler skal pensionen udbetales månedsvis forud, således at den er til disposition senest den sidste bankdag i den foregående måned.

Retten til pension ophører med udgangen af den måned, hvori pensionisten dør. Hvis en pensionist dør på et tidspunkt, hvor næste måneds pension er udbetalt eller bogført på pensionistens konto i et pengeinstitut, skal beløbet derfor kræves tilbage efter reglerne i § 30, stk. 2, og stk. 3 i cirkulæret.

Hvis dødsfaldet er indtruffet på eller efter dispositionsdatoen, anses beløbet for indgået i boet. Reglerne er beskrevet i § 30, stk. 3.

Hvis dødsfaldet indtræffer inden dispositionsdagen, anses beløbet ikke for udbetalt til pensionisten, og det skal derfor tilbageføres til

kommunen, før boet udlægges. Reglerne herfor er beskrevet i § 30, stk. 2 og stk. 3, i cirkulæret.

De omhandlede regler beskriver ialt 5 situationer:

- 1) Dødsfaldet sker i så god tid inden dispositionsdagen, at den faktiske tilbageførsel kan ske inden dispositionsdatoen, stk. 2, 1. pkt.
- 2) Dødsfaldet sker så tæt på dispositionsdatoen, at den faktiske tilbageførsel ikke nås, stk. 2, 2. pkt.
- 3) Tilbageførsel kan ikke ske, fordi de efterladte uretmæssigt har hævet pensionsbeløbet inden dispositionsdagen, stk. 2, 2. pkt.
- 4) Dødsfaldet er sket på eller efter dispositionsdatoen, stk. 3.
- 5) Pensionisten har selv disponeret over pensionsbeløbet inden dispositionsdagen, stk. 3.

ad 1) Beløbet anses ikke for indgået i boet og kan uden videre tilbageføres til kommunen.

Af praktiske grunde vil pensionen ofte blive bogført på pensionistens konto et antal dage før, pensionisten kan disponere over beløbet. Kommunen skal derfor, bl.a. af hensyn til eventuel tilbageførsel af pensionen, meddele dispositinsdatoen både til pensionisten og til pengeinstituttet, jf. § 15 i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Om fremgangsmåden ved tilbageførsel af pension inden dispositionsdagen henvises til ombudsmandens beretning for 1980, p. 95-100, og til beretningen for 1981, p. 332, hvoraf det fremgår, at denne fremgangsmåde er anerkendt af Tilsynet med Banker og Sparekasser og af ombudsmanden.

ad 2) Det sociale udvalg skal anmode skifteretten om at holde beløbet uden for boet, således at det kan tilbageføres til kommunen. Hvis boet allerede er udlagt, skal tilbagebetalingskravet rettes til arvingerne, der hæfter for gælden efter skiftelovens regler. Dette betyder, at tilbagebetalingskravet ikke vil kunne dækkes, hvis et bo er udlagt til dækning af begravelsesudgifterne efter § 10 i skifteloven, idet den, der har fået udlagt boet, ikke hæfter for afdødes gæld.

ad 3) Også i denne situation må det sociale udvalg bede skifteretten om, at beløbet holdes uden for boet.

Efter Sikringsstyrelsens opfattelse må den efterladte, der uretmæssigt har hævet pensionen inden dispositionsdagen, hæfte personligt efter almindelige erstatningsregler.

ad 4 og 5) Beløbet anses for indgået i boet, og kravet skal anmeldes for skifteretten som simpelt krav.

Den konkrete ombudsmandssag har ikke været forelagt Sikringsstyrelsen tidligere. Sikringsstyrelsen har i brev af 28. juni 1985 til Frederiksberg Kommune udtalt sig om spørgsmålet om standsning og tilbageførsel af pension ved dødsfald. . . .

Det fremgår af ombudsmandens brev af 15. april 1987 til klageren, at Frederiksberg Kommune har rejst tilbagebetalingskrav over for klagerens kone, efter at boet var udlagt til denne efter skiftelovens § 10.

Denne fremgangsmåde er efter styrelsens opfattelse ikke i overensstemmelse med cirkulæret, se ovenfor under ad 2), samt pkt. 189 i Sikringsstyrelsens vejledning.

Sikringsstyrelsen mener ikke, at det ovenfor nævnte brev fra Sikringsstyrelsen til Frederiksberg Kommune kan danne grundlag for den opfattelse, at tilbagebetalingskravet kan rettes mod de efterladte, når boet er udlagt efter § 10 i skifteloven. Af brevet fremgår det derimod, at det er styrelsens opfattelse, at skifteretten efter kommunens anmodning bør drage omsorg for, at pensionsbeløbet ikke indgår i boet, når det udlægges efter skiftelovens § 10.

Sikringsstyrelsen har modtaget henvendelser fra flere kommuner om vanskeligheder med at få skifteretterne til at efterkomme anmodninger efter § 30, stk. 2, 2. pkt., i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Styrelsen har derfor rettet henvendelse til Kommunernes Landsforening for at få oplyst, i hvilket omfang skifteretterne efterkommer kommunernes krav om tilbageførsel af pension, og landsforeningen har oplyst, at kommunerne generelt har problemer med at få skifteretterne til at efterkomme kommunernes anmodninger.

Styrelsen overvejer derfor nu i samråd med Socialministeriets departement spørgsmålet om fastsættelse af retsregler om spørgsmålet i

en mere egnet form og eventuelt med et tydeliggjort indhold.

I skrivelse af 2. september 1987 orienterede Den Sociale Ankestyrelse mig om indholdet af styrelsens samtidige skrivelse til B. I skrivelsen anførte ankestyrelsen bl.a. følgende:

» . . .

I forbindelse med sagens behandling hos Folketingets Ombudsmand har Sikringsstyrelsen d. 14. juli 1987 afgivet en udtalelse om spørgsmålet om tilbageførsel af pension ved dødsfaldet.

På grundlag af den nu foreliggende udtalelse fra Sikringsstyrelsen har ankestyrelsen påny behandlet sagen.

Ankestyrelsen har ved sin fornyede vurdering af sagen lagt til grund, at Deres moders bo, herunder beløbet vedrørende pensionen for februar måned 1985 allerede d. 12. februar 1985 af Skifteretten på Frederiksberg i medfør af skiftelovens § 10 var udlagt til Dem til dækning af begravelsesomkostninger.

Sagen har været behandlet i ankestyrelsens møde d. 11. august 1987, hvor der blev truffet følgende

AFGØRELSE:

Ifølge skifteloven er der ved udlægning af et bo som nævnt ikke nogen personlig hæftelse for arvingerne for afdødes gæld.

Det ligger følgelig uden for ankestyrelsens kompetence at behandle spørgsmålet om det af Frederiksberg kommunes Socialdirektorat mod Dem rejste krav.

Ankestyrelsens afgørelse som meddelt den 30. oktober 1986 ophæves derfor.«

I en skrivelse af 20. november 1987 til Sikringsstyrelsen udtalte jeg bl.a. følgende:

» . . .

Med hensyn til den konkrete sag har Sikringsstyrelsen anført, at et krav på tilbagebetaling af pension ikke vil kunne dækkes, hvis et bo er udlagt til dækning af begravelsesudgifter efter § 10 i skifteloven, idet den, der har fået udlagt boet, ikke hæfter for afdødes gæld.

Sikringsstyrelsen er af den opfattelse, at den fremgangsmåde, som Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune har fulgt i sagen, ikke er i overensstemmelse med cirkulæret.

Jeg har gjort Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune opmærksom på det, Sikringsstyrelsen har anført, og meddelt, at jeg går ud fra, at dette vil give forvaltningen anledning til i en skrivelse til (B) at fratagde det tidligere rejste krav.

. . .

I udtalelsen af 14. juli 1987 har Sikringsstyrelsen endvidere anført:

»Sikringsstyrelsen har modtaget henvendelser fra flere kommuner om vanskeligheder med at få skifteretterne til at efterkomme anmodninger efter § 30, stk. 2, 2. pkt., i Sikringsstyrelsens cirkulære af 5. september 1984 om social pension.

Styrelsen har derfor rettet henvendelse til Kommunernes Landsforening for at få oplyst, i hvilket omfang skifteretterne efterkommer kommunernes krav om tilbageførsel af pension, og landsforeningen har oplyst, at kommunerne generelt har problemer med at få skifteretterne til at efterkomme kommunernes anmodninger.

Styrelsen overvejer derfor nu i samråd med Socialministeriets departement spørgsmålet om fastsættelse af retsregler om spørgsmålet i en mere egnet form og eventuelt med et tydeliggjort indhold.«

Det, Sikringsstyrelsen har anført, giver mig anledning til følgende bemærkninger:

1. Jeg går ud fra, at Sikringsstyrelsen med det anførte om fastsættelse af regler sigter til bestemmelser om, at skifteretterne uden om bobehandlingen, d.v.s. forlods, skal udbetale pensionsbeløbet til social- og sundhedsforvaltningen i de tilfælde, hvor pensionisten er død inden dispositionsdatoen, men hvor det ikke er lykkedes at tilbageføre beløbet fra pengeinstituttet inden denne dato. Jeg har forstået, at nogle skifteretter – som f.eks. Frederiksberg Skifteret i den foreliggende sag – modsat er af den opfattelse, at pensionsbeløbet i de tilfælde er indgået i boet, og at forvaltningen må konkurrere om fyldestgørelse på lige fod med boets øvrige kreditorer.

Den endelige afgørelse af spørgsmålet henhører under skifterettens kompetenceområde. Da det i øvrigt efter min opfattelse må give anledning til tvivl, om § 38 i lov om social pension indeholder hjemmel til at

fastsætte sådanne regler, synes det mest nærliggende at søge retstilstanden afklaret ved at indbringe spørgsmålet for landsretten i et tilfælde, hvor en skifteret afviser en kommunes krav om »tilbageførsel af pension«.

2. I den foreliggende sag fra Frederiksberg Kommune er det navnlig cirkulærets § 30, stk. 2, 2. pkt. («for de efterladte med krav om tilbagebetaling uden hensyn til boets stilling»), der har givet anledning til tvivl.

Som nævnt i min skrivelse af 15. april 1987 kan det ikke antages, at Sikringsstyrelsen har hjemmel til at fastsætte materielle regler om efterlattes hæftelse. Jeg har da også forstået, at Sikringsstyrelsens mening med den citerede passus har været at vejlede om gældende ret. Sikringsstyrelsen har alene sigtet til den situation, hvor den efterladte uretmæssigt har hævet pensionen inden dispositionsdagen. Sikringsstyrelsen er i den situation af den opfattelse, at den efterladte hæfter personligt efter almindelige erstatningsregler. Jeg henstiller til Sikringsstyrelsen at overveje at ændre § 30, stk. 2, således, at det tydeliggøres, i hvilke tilfælde der efter Sikringsstyrelsens opfattelse er udsigt til, at forvaltningen har et erstatningskrav mod de efterladte. Den endelige afgørelse heraf henhører under domstolene og kan ikke afgøres af de sociale ankeinstanser, jf. Den Sociale Ankestyrelsens skrivelse af 2. september 1987 til (B).

3. Bestemmelsen i cirkulærets § 30, stk. 2, 1. pkt., er i overensstemmelse med den retsopfattelse, der kom til udtryk i sagen, der omtales i Folketingets Ombudsmands beretning for året 1980, s. 95-100, navnlig s. 99. Efter denne retsopfattelse – der også følges af Statens Regnskabsdirektorat ved tilbageførsel af pensionsbeløb – kan tilbageførsel kun ske, såfremt denne kan foretages, og faktisk foretages, inden den dag, på hvilken

pengebeløbet skal være til disposition for kontohaveren.

I den foreliggende sag blev den nævnte retsopfattelse tilsidesat. Jeg sigter herved til, at Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune efter dispositionsdagen anmodede det pågældende pengeinstitut om at tilbageføre pensionsbeløbet. Pengeinstituttet imødekom først anmodningen, men krævede senere pengene tilbageført igen. Jeg er bekendt med andre tilsvarende sager, hvor den pågældende myndighed efter dispositionsdagen forsøger at få tilbageført udbetalte beløb ved direkte henvendelse til pengeinstituttet.

Jeg henstiller til Sikringsstyrelsen at overveje, om der er behov for at indskærpe de gældende regler over for social- og sundhedsforvaltningerne. Dette kan eventuelt ske i forbindelse med en revision af cirkulærets § 30, stk. 2.

Jeg har samtidig hermed sendt Tilsynet for Banker og Sparekasser en genpart af denne skrivelse.

Jeg udbeder mig underretning om resultatet af styrelsens overvejelser vedrørende de ovennævnte 3 spørgsmål.«

I en samtidig skrivelse til Den Sociale Ankestyrelse tog jeg ankestyrelsens afgørelse i sagen til efterretning.

I skrivelse af 2. december 1987 underrettede Social- og Sundhedsforvaltningen i Frederiksberg Kommune mig om, at forvaltningen i en skrivelse til B havde frafaldet kravet om tilbagebetaling.

I skrivelse af 7. januar 1988 underrettede Finanstilsynet (tidligere Tilsynet for Banker og Sparekasser) mig om, at tilsynet havde anmodet Den Danske Bankforening og Danmarks Sparekasseforening om at gøre bankerne/sparekasserne bekendt med sagen.

15-4. *Henstillet til Den Sociale Ankestyrelse at tage en sag om anerkendelse af en arbejdsskade op til fornyet overvejelse og samtidig bemærket, at det efter min opfattelse ville være nødvendigt ved ankestyrelsens fornyede behandling af sagen at tilvejebringe nærmere oplysninger om den pågældendes arbejds- og helbreds-mæssige forhold. (J. nr. 1986-1611-031).*

Forbundet A klagede for B over, at Den Sociale Ankestyrelse havde tiltrådt en afgørelse fra Sikringsstyrelsen om, at en anmeldt ryglidelse, som B havde pådraget sig under sit arbejde hos C, ikke kunne anerkendes som hørende under arbejdsskadeforsikringsloven.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B, der var ansat som reparatør hos C, i perioden fra den 23. januar til den 18. februar 1985 var sygemeldt på grund af et lændehold. Han havde i en periode forud herfor arbejdet med opmuring af støbeskeer i umiddelbar nærhed af en indkørselsport, hvis automatiske åbne- og lukkesystem ikke fungerede. På grund af den åbenstående port blev han i den nævnte periode, hvor temperaturen udenfor var 10-20 minusgrader, udsat for kulde og træk.

I en lægeerklæring var det attesteret, at B siden den 23. januar 1985 havde været sygemeldt på grund af et lændehold, som opstod, da han var beskæftiget i sit arbejde, og at han havde gået til behandlinger hos lægen. Det blev videre oplyst, at B havde genoptaget sit arbejde »med nogen restsymptomer«.

Sagen blev forelagt dagpengeudvalget, idet B mente, at sygefraværet skyldtes en arbejdsskade, og at han derfor havde ret til sygedagpenge for 1. fraværdsdag (karensdagen den 23. januar 1985). For at få undersøgt, om der var tale om en arbejdsskade, blev sygdomstilfældet anmeldt til Sikringsstyrelsen.

I en skrivelse meddelte Sikringsstyrelsen B, at lidelsen ikke gav ham ret til ydelser efter arbejdsskadeforsikringsloven, »da lidelser opstået efter kulde og træk ikke er omfattet af fortegnelsen over erhvervssygdomme i § 1 i Sikringsstyrelsens bekendtgørelse af 28. december 1984«.

Dagpengeudvalget meddelte herefter B, at han ikke havde ret til sygedagpenge for 1. hele

fraværdsdag, da sygefraværet ikke skyldtes en arbejdsskade.

Forbundet A klagede til Den Sociale Ankestyrelse over Sikringsstyrelsens afgørelse. I klagen henviste A til en udtalelse fra forbundets lægekonsulent, hvori det var anført, at der i forbindelse med kulde opstår en vis sammentrækning i musklerne, som kan sidestilles med et vist arbejde. Stærk kulde kunne således, ifølge lægens opfattelse, betragtes som en ekstra belastning, og dermed en fra det sædvanlige arbejde afvigende begivenhed.

Ankestyrelsen behandlede sagen i et møde og meddelte i en skrivelse til B, at styrelsen havde truffet følgende afgørelse:

»... Ankestyrelsen er enig med Sikringsstyrelsen i, at den anmeldte lidelse ikke er omfattet af den gældende fortegnelse over erhvervssygdomme.

Ankestyrelsen finder heller ikke, at lidelsen kan anses for at være bevirket ved noget ulykkestilfælde eller ved skadelige påvirkninger af få dages varighed.

Ankestyrelsen tiltræder således Sikringsstyrelsens afgørelse af 11. oktober 1985.

...«

Forbundet A gjorde i en skrivelse indsigelse mod ankestyrelsens afgørelse og anmodede ankestyrelsen om at revurdere sagen.

I den anledning gav ankestyrelsen forbundet en uddybende begrundelse for afgørelsen. Styrelsen anførte:

»... at ankestyrelsen umiddelbart har været enig med Sikringsstyrelsen i, at den anmeldte lidelse ikke var omfattet af den gældende erhvervssygdomsfortegnelse. Ankestyrelsen har endvidere ikke fundet, at der ved den anmeldte lejlighed skete noget ulykkestilfælde. Ankestyrelsen har herefter overvejet, om den anmeldte lidelse kunne anses for at være bevirket ved skadelige påvirkninger af få dages varighed, jf.

arbejdsskadeforsikringslovens § 9, 2), men efter at sagen havde været drøftet med én af ankestyrelsens lægekonsulenter, skønnede ankestyrelsen, at der ikke var årsagssammenhæng mellem de beskrevne arbejdsforhold og den opståede lidelse. Ankestyrelsen har derfor ikke kunnet henføre den anmeldte lidelse under arbejdsskadeforsikringsloven og har således tiltrådt Sikringsstyrelsens afgørelse.

...«

Ankestyrelsen tilføjede, at det anførte i forbundets skrivelse ikke gav ankestyrelsen anledning til at ændre den trufne afgørelse, hvortil ankestyrelsen måtte henholde sig.

I sin klage til mig henviste forbundet til det anførte i udtalelsen fra forbundets lægekonsulent, og til, at det af referatet for et sikkerhedsudvalgsmøde hos C fremgik, at der havde været problemer med den omhandlede port.

I en udtalelsen i anledning af klagen meddelte Den Sociale Ankestyrelse, at det, der var anført i klagen, ikke gav ankestyrelsen anledning til yderligere bemærkninger. Ankestyrelsen henholdt sig til sin afgørelse og til den senere uddybende begrundelse herfor.

Efter en gennemgang af sagens akter anmodede jeg i en skrivelse ankestyrelsen om en nærmere redegørelse for, hvad ankestyrelsens opfattelse af sagen byggede på. Jeg bemærkede, at der som grundlag hverken for Sikringsstyrelsens, Dagpengeudvalgets eller Den Sociale Ankestyrelsens afgørelser havde foreligget oplysninger om,

- hvilke bevægelser B udførte,
- placeringen af B's arbejdssted i forhold til porten,
- hvorvidt B tidligere (eller senere) havde haft en lidelse i ryggen/lænden som i januar/februar 1985.

Jeg anførte i øvrigt, at jeg gik ud fra, at Sikringsstyrelsens, Dagpengeudvalgets og ankestyrelsens afgørelser ikke byggede på en antagelse om, at det er udelukket, at kulde- og trækpåvirkninger kan give en ryg/lændelidelse, som der var tale om i sagen.

Den Sociale Ankestyrelse udtalte herefter i en skrivelse til mig, at styrelsen på ny har forelagt sagen for den lægekonsulent, der tidligere havde udtalt sig i sagen. Under henvisning til lægekonsulentens udtalelse kunne ankestyrel-

sen henholde sig til sin afgørelse samt til den uddybende begrundelse til forbundet. Af skrivelsen fremgik det, at lægekonsulenten havde udtalt, at han ikke havde skønnet det nødvendigt at indhente yderligere oplysninger eller nærmere beskrivelse af arbejdsproceduren, »da evt. anerkendelse kun kan ske ved akcept af den postulerede årsagssammenhæng, som af lægelige årsager klart kan afvises. . . . , at det er uden lægevidenskabeligt hold, at træk skulle kunne give en ryglidelse, og at det må bygge på populærvidenskabelig litteratur, at træk kan forårsage somatiske lidelser«.

Til brug for min videre behandling af sagen fandt jeg på baggrund heraf at burde udbede mig en udtalelse fra Retslægerådet om det, lægekonsulenten havde udtalt. Jeg bemærkede i min skrivelse til Retslægerådet, at jeg forud for min forelæggelse af sagen for Retslægerådet havde haft en uformel (telefonisk) kontakt med Rigshospitalets Arbejdsmedicinske Klinik, der på det foreliggende grundlag ikke umiddelbart kunne afvise en sammenhæng mellem træk/kuldepåvirkninger og en ryglidelse.

Jeg modtog herefter følgende udtalelse fra Retslægerådet til lægekonsulentens bemærkning:

». . . Det er en klinisk erfaring, at varme og kulde kan påvirke muskelfunktionen, et forhold, der bl.a. benyttes i behandlingen af forskellige reumatiske sygdomme. Ligeledes vides det fra arbejdsfysiologiske undersøgelser, at afkøling af muskulaturen i arme og ben kan medføre en nedsættelse af muskelkoordinationen. Teoretisk kan det derfor ikke udelukkes, at der kan være en større risiko for overbelastning af bevægeapparatet i forbindelse med kuldepåvirkning. Ved en litteratursøgning om emnet »udsættelse for kulde og sygdom« har Retslægerådet ikke kunnet finde videnskabelige arbejder, som enten kan be- eller afkræfte en sammenhæng mellem muskelsmerter og udsættelse for kulde/træk. Retslægerådet kan derfor ikke tilslutte sig lægekonsulentens udtalelse, at det er uden lægevidenskabeligt hold, at træk skulle kunne give en ryglidelse, da problemet rent faktisk ikke synes at være gjort til genstand for videnskabelige undersøgelser.

...«

| Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»I § 9 i arbejdsskadeforsikringsloven er en arbejdsskade defineret som:

- »1) ulykkestilfælde, som skyldes arbejdet eller de forhold, hvorunder dette foregår,
- 2) skadelige påvirkninger af højst nogle få dages varighed, som skyldes arbejdet eller de forhold, hvorunder dette foregår, eller
- 3) erhvervsygdomme og andre sygdomme som nævnt i § 10.«

Afgørelsen af, om en lidelse kan anerkendes som en arbejdsskade efter arbejdsskadeforsikringsloven, beror på en skønsmæssigt præget vurdering af navnlig lægelig karakter. En sådan vurdering kan jeg efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kun kritisere, såfremt der foreligger særlige omstændigheder.

En sådan særlig omstændighed kan være, at afgørelsen er truffet på et ufyldstgørende grundlag.

Den Sociale Ankestyrelse har som nævnt ovenfor fundet, »at der ikke var årsagssammenhæng mellem de beskrevne arbejdsforhold og den opståede lidelse«.

Som nævnt i min skrivelse . . . til ankestyrelsen fandt jeg, at denne opfattelse hvilede på et spinkelt grundlag, idet der ikke forelå nærmere oplysninger i sagen om (B's) ar-

bejdsbevægelser, hans arbejdssteds placering i forhold til porten og om eventuelle tidligere lidelser i ryg eller lænd. Jeg bemærkede, at det var en forudsætning for, at tilvejebringelse af sådanne oplysninger var relevante, at det ikke lægeligt kunne udelukkes, at kulde- og trækpåvirkninger kan give en ryg/lændelidelse som den, der er tale om i sagen.

Jeg må efter det, Den Sociale Ankestyrelse har udtalt, lægge til grund, at ankestyrelsen ved sin afgørelse har fundet, at det efter en lægefaglig vurdering er udelukket, at (B's) lidelse kunne opstå ved kulde/trækgenerne.

Denne lægefaglige vurdering har ikke fundet støtte i Retslægerådets udtalelse. . . .

Jeg har herefter samtidig hermed henstillet til Den Sociale Ankestyrelse at tage sagen op til fornyet overvejelse. Ved ankestyrelsens fornyede behandling af sagen vil det efter min opfattelse være nødvendigt, at de ovenfor omtalte oplysninger om (B's) forhold tilvejebringes.

Jeg har bedt Den Sociale Ankestyrelse om at underrette mig om, hvad der videre sker i sagen.

. . . .«

15-5. *Fundet, at Sikringsstyrelsen burde have tilvejebragt et mere fyldstgørende grundlag for den afgørelse, der skulle træffes i en arbejdsskadesag ved at indhente oplysninger fra tilskadekomne og 2 øjenvidner, eller i det mindste have gjort tilskadekomne bekendt med de foreliggende oplysninger, og givet hende mulighed for at udtale sig om disse, jf. princippet i arbejdsskadeforsikringslovens § 53, stk. 2.*

Endvidere udtalt, at Den Sociale Ankestyrelse burde have tilvejebragt de oplysninger, som Sikringsstyrelsen havde undladt at indhente.

Henstillet til Den Sociale Ankestyrelse, at styrelsen undergav sagen en fornyet behandling. (J. nr. 1987-1784-031).

I skrivelse af 14. maj 1987 henstillede jeg til Den Sociale Ankestyrelse at undergive A's arbejdsskadesag en fornyet overvejelse (se Folketingets Ombudsmands beretning for året 1986, s. 144-48). Ankestyrelsen genoptog senere be-

handlingen af hendes sag og traf i skrivelse af 3. september 1987 til A følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder ikke, at de lægelige oplysninger, der er fremkommet efter speciallægeerklæringen af 20. marts 1984, ændrer

grundlaget for ankestyrelsens tidligere afgørelse.

Ankestyrelsen finder derfor fortsat, at der ikke ved Deres arbejde den 13. februar 1981 har været tale om et hændelsesforløb, der kan sidestilles med et ulykkestilfælde, der skyldes arbejdet eller de forhold, hvorunder dette foregår.

Ankestyrelsen har især lagt vægt på, at De og Deres kolleger den 13. februar 1981 var opmærksomme på, at det hydrauliske system i patientens seng ikke fungerede, samt på, at Deres oplysninger om, at patienten pludselig væltede over imod Dem, ikke har været anført i forbindelse med Sikringsstyrelsens og ankestyrelsens tidligere behandling af sagen, men først er fremkommet i Deres anke af 5. marts 1986.

På baggrund af foranstående finder ankestyrelsen ikke, at der er grundlag for at dispensere fra anmeldelsesfristen i arbejdsskadeforsikringslovens § 19.

Ankestyrelsen fastholder således sin tidligere truffne afgørelse af 29. oktober 1986.«

I skrivelse af 8. september 1987 bad A mig om på ny at foretage en vurdering af hendes sag. A mente, at hendes forklaring om begivenheden den 13. februar 1981 var samstemmende med hendes kollegers og i øvrigt med forklaringen til hendes egen læge.

Jeg rekvirerede akterne i A's sag, og efter min gennemgang af disse udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»Det er af afgørende betydning for udfaldet af Deres sag, om hændelsesforløbet den 13. februar 1981 kan anses for et ulykkestilfælde i arbejdsskadeforsikringslovens forstand.

For Sikringsstyrelsen gælder der – som for andre forvaltningsmyndigheder – en officialmaxime. Dette indebærer, at det påhviler Sikringsstyrelsen (og Den Sociale Ankestyrelse) ved modtagelsen af en anmeldelse om en mulig arbejdsulykke så nøje som muligt at klarlægge hændelsesforløbet, der har medført skaden. Fra min behandling af andre tilsvarende sager er jeg bekendt med, at styrelsen anvender standardiserede forespørgsler, der sendes til den skadelidte med henblik på at få afklaret hændelsesforløbet, jf. nærmere den nedenfor citerede udtalelse af 4. september 1987 fra Sikringsstyrelsen.

Først når hændelsesforløbet er belyst tilstrækkeligt grundigt, skal styrelsen på grundlag af de tilvejebragte oplysninger foretage en vurdering af, om der er tale om et ulykkestilfælde i arbejdsskadeforsikringslovens forstand. Denne vurdering indebærer undertiden et valg mellem flere helt eller delvis uforenelige forklaringer, d.v.s. at Sikringsstyrelsen (og ankestyrelsen) må gøre sig overvejelser om troværdigheden af forskellige forklaringer. Det tillægges herved en væsentlig betydning, hvorledes skadelidtes første forklaring om hændelsesforløbet har været.

Dette spørgsmål og spørgsmålet om, hvorledes Sikringsstyrelsen i praksis iagttager sin nævnte undersøgelsespligt i sager af den her omhandlede art, er nærmere belyst i følgende to udtalelser, som Sikringsstyrelsen og Den Sociale Ankestyrelse har afgivet til mig i forbindelse med min behandling af en anden sag.

Sikringsstyrelsens udtalelse af 4. september 1987:

» . . .

Når Sikringsstyrelsen modtager en anmeldelse efter arbejdsskadeforsikringsloven, hvori beskrivelsen af ulykkestilfældet er mangelfuld, og det ikke heraf kan vurderes, om tilfældet er omfattet af arbejdsskadeforsikringsloven eller ej, beder man den skadelidte om en nærmere uddybelse af hændelsesforløbet omkring lidelsens opståen. Styrelsen har til dette brug udarbejdet standardiserede forespørgsler med henblik på at få afklaret hændelsesforløbet (et eksemplar af blanketterne 3, 7 og 19 vedlægges).

Styrelsens afgørelse træffes på grundlag af den indkomne besvarelse sammenholdt med forklaringer om hændelsesforløbet i eventuelle speciallægeerklæringer, udskrivningsbreve og vidneforklaringer. At der efter Sikringsstyrelsens praksis normalt lægges særlig vægt på første forklaring, har sin grundelse i, at erindringen om hændelsen er skarpest i tæt tidsmæssig relation til denne.

Sikringsstyrelsen har erfaring for, at de skadelidte undertiden ændrer forklaring efter at have modtaget Sikringsstyrelsens begrundede afvisning.«

Ankestyrelsens udtalelse af 17. september 1987:

» . . .

Til spørgsmålet om, hvilken betydning

det tillægges, at skadelidtes første forklaring om hændelsesforløbet undertiden er meget summarisk, f.eks. på grund af det anvendte blanketmateriale, bemærkes, at ankestyrelsen i hvert enkelt tilfælde skønner, om hændelsesforløbet kan anses for at være tilstrækkeligt belyst. I tilfælde, hvor skadelidtes første forklaring forekommer summarisk eller mangelfuld, f.eks. fordi skadelidte tilsyneladende ikke har forstået de stillede spørgsmål eller i tilfælde, hvor skadelidte f.eks. under sagens behandling i Sikringsstyrelsen slet ikke har haft lejlighed til at udtale sig, vil ankestyrelsen, medmindre oplysningerne fremgår af klagen, anmode skadelidte om at give en nærmere beskrivelse af hændelsesforløbet. I disse tilfælde vil ankestyrelsen ved sagens afgørelse lægge vægt på de oplysninger, der efter Sikringsstyrelsens afgørelse er fremkommet om hændelsesforløbet.

...«

Den første forklaring i Deres sag findes i den lægeerklæring, som er en del af den anmeldelse, som Sikringsstyrelsen modtog den 17. januar 1984. I lægeerklæringen er bl.a. anført følgende:

»(A) forklarer, at hun på en eller anden vis fik plejepatienten ned over sig, så hun gik i knæ, samtidig fik hun ret voldsomt ondt i ryggen.«

Efter min opfattelse stemmer denne forklaring vel overens med den forklaring, som De afgav i skrivelsen af 5. marts 1986 til Sikringsstyrelsen, jf. nærmere nedenfor.

Efter at Sikringsstyrelsen havde modtaget anmeldelsen, foranledigede styrelsen Dem undersøgt af overlæge (B). Sikringsstyrelsen sendte, så vidt ses, ikke Dem en af de ovenfor omtalte standardiserede forespørgsler eller bad Dem på anden vis om at beskrive hændelsesforløbet den 13. februar 1981 (måske fordi styrelsen ikke på dette tidspunkt anså hændelsesforløbet for mangelfuldt belyst).

I erklæringen af 20. marts 1984 fra overlæge (B) er hændelsesforløbet beskrevet således:

»*Aktuelle ulykkestilfælde*: 13.2.1981 skulle ekspl. sammen med en kollega gøre en netop død patient i stand på plejehjemmet. Pludselig gik ekspl. i knæ og kunne ikke komme op igen.

Hun forklarer, at der ikke forekom nogen bestemt begivenhed, der var ikke tale om, at

hun trådte forkert, eller at hun var ved at tabe afdøde.«

Heller ikke efter modtagelsen af denne erklæring tog Sikringsstyrelsen initiativ til at indhente Deres egen beskrivelse af hændelsesforløbet, og Sikringsstyrelsen indhentede ikke udtalelser fra de to øjenvidner, som var anført i anmeldelsen til Sikringsstyrelsen.

Sikringsstyrelsen gjorde Dem heller ikke bekendt med, at styrelsen overvejede at afslå at bortse fra overskridelsen af anmeldelsesfristen under henvisning til, at styrelsen ikke fandt, at der forelå et ulykkestilfælde i arbejdsskadeforsikringslovens forstand.

I Sikringsstyrelsens afgørelsesskrivelse af 1. juni 1984 til Dem er der ikke anført noget om den »underliggende årsag« til afslaget.

Efter min opfattelse burde Sikringsstyrelsen i overensstemmelse med sædvanlig undersøgelsespraksis have tilvejebragt et mere fyldestgørende grundlag for den afgørelse, der skulle træffes, ved at indhente oplysninger fra Dem og de to øjenvidner. Når dette ikke skete, burde Sikringsstyrelsen i det mindste have gjort Dem bekendt med de foreliggende oplysninger og givet Dem mulighed for at udtale Dem om disse, jf. princippet i arbejdsskadeforsikringslovens § 53, stk. 2 (»forinden Sikringsstyrelsen træffer afgørelse efter §§ 27, 28 og 30-33, skal den give skadelidte . . . lejlighed til at gøre sig bekendt med de foreliggende oplysninger og til at udtale sig om sagen«).

Heller ikke i forbindelse med ankestyrelsens første behandling af sagen blev der indhentet oplysninger fra Dem eller de to andre vidner om hændelsesforløbet, og De blev fortsat ikke gjort bekendt med den »underliggende årsag« til afslaget, heller ikke i ankestyrelsens afgørelse i skrivelse af 29. november 1985, der blot henholder sig til Sikringsstyrelsens begrundelse.

Efter min opfattelse burde ankestyrelsen have tilvejebragt de oplysninger, som Sikringsstyrelsen havde undladt at indhente. Jeg henviser i den forbindelse også til det, ankestyrelsen selv har anført i den ovenfor citerede udtalelse af 17. september 1987 om, at ankestyrelsen i tilfælde, hvor skadelidte under sagens behandling i Sikringsstyrelsen ikke har haft lejlighed til at udtale sig, og hvor oplysningerne ikke fremgår af klagen, da vil anmode skadelidte om at give en nærmere beskrivelse af hændelsesforløbet.

Så vidt ses, blev De første gang gjort bekendt med den »underliggende årsag« til myndighedernes afslag på at bortse fra overskridelsen af anmeldelsesfristen ved modtagelsen af Sikringsstyrelsens skrivelse af 21. februar 1986 (»der forelå heller ikke ved den omhandlede lejlighed et ulykkestilfælde i lovens forstand, og skadelidtes nuværende lidelse kan derfor ikke siges at være en følge af en arbejdsskade«). Først da havde De særlig anledning til at give en nærmere beskrivelse af hændelsesforløbet den 13. februar 1981, således som De gjorde i skrivelser af 5. marts 1986 (»patienten væltede over i mine arme, så jeg gik i knæ og fik stærke rygsmertes«). Som tidligere nævnt stemmer denne forklaring efter min opfattelse overens med den første forklaring i sagen, som Deres læge havde anført.

Ankestyrelsen har ved sin fornyede afgørelse i skrivelser af 3. september 1987 tillagt det vægt, at Deres oplysninger ikke havde været anført i forbindelse med Sikringsstyrelsens og ankestyrelsens tidligere behandling af sagen, men først fremkom i Deres skrivelse af 5. marts 1986.

Som det fremgår af det, jeg har anført ovenfor, er dette ikke holdbart, jf. Deres egen læges beskrivelse. Jeg er endvidere af den opfattelse, at det ikke kan bebrejdes Dem, at der først ved Deres skrivelse af 5. marts 1986 – vedlagt de to øjenvidneberetninger – blev givet Deres forklaring, som kunne danne grundlag for at foretage vurderingen af, om der forelå en ulykke i arbejdsskadeforsikringslovens forstand. Tværtimod er jeg af den opfattelse, at det skyldes mangler ved den stedfundne sagsbehandling, at hændelsesforløbet ikke på et tidligere tidspunkt var søgt belyst ved indhentelse af oplysninger fra Dem og de to vidner, som Sikringsstyrelsen allerede havde kendskab til ved modtagelsen af anmeldelsen.

På grundlag af det anførte har jeg samtidig hermed sendt akterne i Deres sag, herunder Deres skrivelse af 8. september 1987, til Den Sociale Ankestyrelse og henstillet, at ankestyrelsen undergiver Deres sag en fornyet behandling. Jeg har henledt ankestyrelsens opmærksomhed på det, De har anført i Deres skrivelse af 8. september 1987 om, at De ikke den 13. februar 1981 var bekendt med fejlene i det hydrauliske system.

Jeg har bedt Den Sociale Ankestyrelse underrette mig om styrelsens fornyede afgørelse.«

Ved skrivelse af 26. maj 1988 underrettede Den Sociale Ankestyrelse mig om, at styrelsen i et møde den 4. maj 1988 havde truffet følgende afgørelse i sagen:

»Efter samtlige nu foreliggende oplysninger og på baggrund af de synspunkter, der er anført i Ombudsmandens skrivelse af 16. marts 1988, finder ankestyrelsen ikke grundlag for at fastholde sine tidligere afgørelser i (A's) sag.

Ankestyrelsen sidestiller herefter hændelsesforløbet den 13. februar 1981 med et ulykkestilfælde således, som dette er omtalt i arbejdsskadeforsikringslovens § 9, nr. 1.

Ankestyrelsen finder endvidere, at der har foreligget sådan særlig grund, at der kan bortses fra 1 års anmeldelsesfristen i lovens § 19.

Anerkendelsen af arbejdsskaden sker dog med forbehold for forudbestående lidelse, idet det fremgår af de lægelige oplysninger i sagen, at (A) allerede før den 13. februar 1987 havde slidigt (arthrose) i ryggen.

Spørgsmålet om eventuel erstatning eller andre ydelser efter loven henvises til afgørelse i Sikringsstyrelsen, hvorfra (A) vil høre nærmere i anledning af den ændrede afgørelse.«

Jeg meddelte herefter ankestyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

15-6. *Den Sociale Ankestyrelse havde oplyst, at det er den overvejende hovedregel i sager om anerkendelse af en arbejdsskade at hjemvise spørgsmålet om ménfast-*

sættelse til Sikringsstyrelsen i de tilfælde, hvor ankestyrelsen i modsætning til Sikringsstyrelsen anerkender en lidelse som en arbejdsskade.

Kun undtagelsesvis – når det lægelige grundlag er klart – træffer ankestyrelsen selv afgørelse. Udtalt, at ankestyrelsen i disse sager bør gøre den skadelidte bekendt med, at der vil blive truffet en afgørelse også om ménfastsættelsen, og give skadelidte lejlighed til at udtale sig om lidelsens aktuelle omfang.

Kritiseret ankestyrelsens behandling af en sådan konkret sag. (J. nr. 1987-217-031).

En fagforening klagede for A over, a) at Den Sociale Ankestyrelse havde truffet afgørelse om, at A's lungelidelse ikke kunne begrunde en forhøjelse af den méngrad, som Sikringsstyrelsen tidligere havde fastsat, og b) at ankestyrelsen undlod at hjemvise spørgsmålet om fastsættelse af méngraden til Sikringsstyrelsen og selv traf afgørelse om dette spørgsmål.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Sikringsstyrelsen i skrivelse af 15. januar og 4. februar 1986 tog stilling til en del af A's arbejdsskadesag. Sikringsstyrelsen fandt, at den organiske hjerneskade, som A havde pådraget sig, berettigede til erstatning efter arbejdsskadeforsikringslovens regler for varigt mén på grundlag af en méngrad på 25 pct. (styrelsen oplyste, at sagen kunne genoptages inden for 5 år, hvis omstændighederne ændrede sig væsentligt, jf. arbejdsskadeforsikringslovens § 29). Sikringsstyrelsen fandt, at A's lungelidelse ikke skyldtes de forhold, hvorunder han havde arbejdet, og at lungelidelsen derfor ikke berettigede til ydelser efter arbejdsskadeforsikringsloven.

Til grund for Sikringsstyrelsens afgørelse forelå bl.a. oplysninger om en lungefunktionsundersøgelse, som A havde været til på Rigshospitalet, medicinsk afdeling, den 2. maj 1985.

(Sikringsstyrelsen tilkendte senere A erhvervsevnetabserstatning, først på grundlag af 25 pct.s nedsættelse af erhvervsevnen, senere – i en skrivelse af 16. marts 1987 – på grundlag af en nedsættelse af erhvervsevnen på 60 pct.). I skrivelse af 29. december 1986 tilkendte Revaliderings- og Pensionsnævnet for Roskilde Amt A den mellemste førtidspension.

I skrivelse af 25. februar 1986 klagede foreningen for A til Den Sociale Ankestyrelse over, at Sikringsstyrelsen havde afvist at anerkende A's lungelidelse som arbejdsbetinget. I skrivelsen redegjorde foreningen for de for-

hold, hvorunder A havde arbejdet, og henviste til den føromtalte lungefunktionsundersøgelse.

I skrivelse af 1. september 1986 traf Den Sociale Ankestyrelse afgørelse om, at lungelidelsen var omfattet af arbejdsskadeforsikringsloven. Ankestyrelsen traf samtidig følgende afgørelse:

» . . .

Ankestyrelsen finder ikke, at lungelidelsen kan begrunde en forhøjelse af den af Sikringsstyrelsen fastsatte méngrad, og ankestyrelsen tiltræder således Sikringsstyrelsens afgørelse om ménfastsættelsen til 25%.

. . .«

I skrivelse af 30. oktober 1986 til Den Sociale Ankestyrelse anførte foreningen, at foreningens klage i skrivelsen af 25. februar 1986 alene vedrørte Sikringsstyrelsens afvisning af at anerkende lungelidelsen som arbejdsskade. Fagforeningen fandt, at ankestyrelsen burde have hjemvist spørgsmålet om fastsættelse af méngrad til Sikringsstyrelsen.

I skrivelse af 1. december 1986 til foreningen anførte ankestyrelsen, »at ankestyrelsen har været opmærksom på, at fagforeningens anke alene drejede sig om anerkendelsesspørgsmålet, men at man på grundlag af det i sagen oplyste har fundet fornødent grundlag for ved sagens mødebehandling tillige at træffe afgørelse vedrørende mènespørgsmål«. Ankestyrelsen henviste til § 9 i ankestyrelsesloven.

Til støtte for klagen til mig henviste foreningen til, at A ved ankestyrelsens fremgangsmåde var gået glip af dels en ankemulighed, dels af muligheden for at gøre sig bekendt med de foreliggende oplysninger samt til at udtale sig, forinden der blev truffet en afgørelse, jf. herved § 53, stk. 2, i arbejdsskadeforsikringsloven.

I anledning af foreningens klage for A til mig over ankestyrelsens afgørelse anmodede jeg ankestyrelsen om en udtalelse.

Jeg anførte bl.a. følgende i min skrivelse til ankestyrelsen:

» . . .

Jeg er opmærksom på, at bestemmelsen i ankestyrelseslovens § 9 ikke er til hinder for, at Den Sociale Ankestyrelse selv traf afgørelse vedrørende méngraden, således som ankestyrelsen også selv har henvist til i en skrivelse af 1. december 1986 til fagforeningen. Bestemmelsen giver imidlertid også ankestyrelsen mulighed for at hjemvise en sag til fornyet behandling, og jeg går ud fra, at anvendelsen af denne fremgangsmåde navnlig er nærliggende, når ankesagens genstand er spørgsmålet om, hvorvidt den grundlæggende betingelse, at der foreligger en arbejdsskade, er opfyldt, og hvor Sikringsstyrelsen ikke selv har fastsat ydelser efter loven.

Jeg beder Den Sociale Ankestyrelse redagere nærmere for hjemvisningspraksis i disse sager, og jeg beder ankestyrelsen redagere nærmere for, hvorledes den foreliggende afgørelse placerer sig inden for denne praksis.

. . . «

I sin udtalelse oplyste Den Sociale Ankestyrelse, at sagen på ny havde været forelagt for ankestyrelsens lægekonsulent. Ankestyrelsen anførte endvidere følgende:

» . . .

For så vidt angår punkt b) kan det oplyses, at ankestyrelsen som overvejende hovedregel i sager om anerkendelse vil hjemvise spørgsmålet om ménfastsættelsen til Sikringsstyrelsen.

Som også anført i ombudsmandens brev, er der ikke nogen lovmæssig hindring for, at ankestyrelsen i forbindelse med anerkendelsessagen selv træffer afgørelse om méngraden, hvilket bl.a. kan være tilfældet, såfremt det lægelige grundlag er klart, hvilket ankestyrelsen har fundet var tilfældet i den påklagede sag.

Idet sagens akter vedlægges tillige med Sikringsstyrelsens udtalelse af 24. marts 1987, skal ankestyrelsen således henholde sig til det ovenfor anførte og endvidere henvise til den i ankestyrelsens brev den 1. december 1986 til (fagforeningen) givne begrundelse.«

Jeg fandt det nødvendigt at anmode Den Sociale Ankestyrelse om en supplerende udtalelse. I min skrivelse til Den Sociale Ankestyrelse anførte jeg bl.a. følgende:

» . . .

1. Det centrale spørgsmål i sagen er, om ankestyrelsen under hensyn til, at anken alene drejede sig om et anerkendelses-spørgsmål, burde have hjemvist spørgsmålet om fastsættelse af méngraden til Sikringsstyrelsen. For at hjemvise i sådanne sager taler naturligvis, at skadelidte eller dennes repræsentant i anken typisk vil fremføre forhold, der taler for, at den opståede skade er arbejdsbetinget, medens der ikke uden videre er anledning til at komme ind på, hvilken méngrad der bør fastsættes. Lovens ordning med mulighed for prøvelse af sagen i to instanser taler også for at hjemvise.

Det er under alle omstændigheder efter min opfattelse af væsentlig betydning, at der ikke i forhold til klageren træffes en afgørelse (her af Den Sociale Ankestyrelse som den øverste administrative myndighed på området), der indeholder en afgørende beslutning, som går ud over, hvad klageren med rette har været forberedt på.

Jeg har da også forstået, at ankestyrelsen som overvejende hovedregel i sager om anerkendelse vil hjemvise spørgsmålet om ménfastsættelsen til Sikringsstyrelsen. Efter min mening er dette som nævnt en velbegrundet praksis, der i øvrigt må ses i sammenhæng med bestemmelsen i § 29, stk. 1, i arbejdsskadeforsikringsloven, hvorefter en sag kan genoptages inden for en frist af 5 år fra erstatningens første fastsættelse, når Sikringsstyrelsen skønner, at de omstændigheder, der har været bestemmende for fastsættelsen af erstatning, har forandret sig væsentligt.

Navnlig i de tilfælde, hvor de lægelige oplysninger på tidspunktet for ankestyrelsens afgørelse af anerkendelsesspørgsmålet er af ældre dato, knytter der sig betænkeligheder til, at ankestyrelsen selv træffer afgørelse også med hensyn til fastsættelsen af méngrad; jeg sigter herved til, at forholdene kan have ændret sig således, at Sikringsstyrelsen kunne have genoptaget behandlingen af sagen, såfremt anerkendelsesspørgsmålet havde været afklaret.

I det foreliggende tilfælde er forholdet det, at foreningen i klageskrivelsen til ankestyrelsen navnlig havde redegjort for de forhold, hvorunder (A) havde arbejdet, medens der ikke er anført væsentligt nye aktuelle oplysninger om, hvilke ulemper lungelidelsen gav (A) i hans personlige livsførelse.

Da ankestyrelsen traf afgørelse i sagen lå de lægelige oplysninger om lungelidelsen ca. 1 år og 4 måneder tilbage i tiden.

Jeg har forstået, at årsagen til, at ankestyrelsen undtagelsesvis selv fastsatte en méngrad, var, at ankestyrelsen fandt, at det lægelige grundlag var tilstrækkeligt klart.

Forinden jeg tager endelig stilling til klagen fra (fagforeningen), beder jeg ankestyrelsen udtale sig om, hvorvidt styrelsen – da det blev aktuelt at undlade at hjemvise sagen til Sikringsstyrelsen – ikke burde have givet skadelidte (og hans repræsentant) lejlighed til at udtale sig om omfanget af lungelidelsen. Jeg henviser også til, at ankestyrelsen var opmærksom på, at fagforeningens klage *alene* angik anerkendelsesspørgsmålet, jf. styrelsens skrivelse af 1. december 1986 til fagforeningen.

...«

I sin supplerende udtalelse til mig anførte Den Sociale Ankestyrelse bl.a. følgende:

» . . .

Ad 1: Det vil være normalt, at skadelidte eller dennes repræsentant fremfører forhold, der taler for, at den opståede skade er arbejdsbetinget, men det vil også være normalt, at der samtidig fremføres forhold, som danner grundlaget (eller en del heraf) for fastsættelsen af méngrad og erhvervsevnetab.

Ankestyrelsen er enig med ombudsmanden i, at lovens ordning med mulighed for prøvelse af sagen i to instanser også taler for at hjemvise. Efter ankestyrelsens opfattelse gælder dette som en hovedregel, i forhold til hvilken der gælder undtagelser. Ankestyrelsen kan herved henvise til ankestyrelseslovens § 9 – som ombudsmanden også var inde på i skrivelsen af 24. februar 1987.

Ved en ændring af Sikringsstyrelsens afvisning af en skade vil en afgørelse fra ankestyrelsen med anerkendelse af skaden kun tillige kunne indeholde udmålingen, hvis der er til-

strækkelige oplysninger herom. Ankestyrelsen finder, at der i denne sag var tilstrækkelige oplysninger. Det er endvidere meget væsentligt, at den anerkendte lidelse ikke var af et sådant omfang, at den måtte medføre en forhøjelse af den méngrad, Sikringsstyrelsen i øvrigt havde fastsat. (Det var naturligvis tillige væsentligt, at den anerkendte lidelse heller ikke medførte erstatning for erhvervsevnetab). Når sagen – som tidligere anført – var tilstrækkeligt oplyst, og når den anerkendte lidelse dog ikke kunne medføre en forhøjelse af erstatningen, finder ankestyrelsen, at skadelidte var bedst stillet ved på samme tid at få oplysningerne om, at lidelsen blev anerkendt, men dog ikke berettigede til (forhøjelse af) erstatningen. Ankestyrelsen finder, at skadelidte ellers, mens sagen derefter blev behandlet i Sikringsstyrelsen, ville kunne have en forventning om (forhøjelse af) erstatningen i anledning af anerkendelse af lidelsen.

En skadelidte kan naturligvis også, efter ankestyrelsens afgørelse, vende tilbage til sagen over for ankestyrelsen, herunder med eventuelle nye oplysninger, og ankestyrelsen vil da tage stilling til, om styrelsen på dette grundlag vil videresende oplysningerne til Sikringsstyrelsen, med henblik på afgørelse af erstatningsspørgsmålet for den anerkendte lidelse.

I skrivelse af 30. oktober 1986 fra (fagforeningen) til ankestyrelsen – med klagen over, at ankestyrelsens afgørelse ikke indebar en forhøjelse af méngraden, fastsat af Sikringsstyrelsen – anførte (fagforeningen) imidlertid ikke nye oplysninger om (A's) lidelser.

Der var således ikke grundlag, hverken for at ankestyrelsen selv ændrede sit skøn over omfanget af lidelsen, eller for at sende skrivelsen til Sikringsstyrelsen med henblik på stillingtagen hertil.

Om ankestyrelsen selv burde have givet skadelidte (og hans repræsentant) lejlighed til at udtale sig om omfanget af lungelidelsen, skal styrelsen oplyse, at i hvert fald udskrivningskort af 14. januar 1985 og fremefter fulgte med (fagforeningens) skrivelse af 25. februar 1986 til ankestyrelsen. Der var derfor ikke anledning til at give skadelidte (og hans repræsentant) lejlighed til at udtale sig herom.

...«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til foreningen:

»Erstatning for varigt mén som følge af en arbejdsskade fastsættes på grundlag af bestemmelserne i arbejdsskadeforsikringslovens § 28, stk. 1 og 2, der har følgende indhold:

»Har en arbejdsskade påført skadelidte varig og ikke ubetydelig skade af medicinsk art, tilkommer der ham erstatning for varigt mén. Erstatning ydes dog ikke, såfremt méngraden fastsættes til mindre end 5 pct.

Stk. 2. Sikringsstyrelsen fastsætter méngraden på grundlag af skadens medicinske art og omfang og under hensyn til de af arbejdsskaden forvoldte ulemper i skadelidtes personlige livsførelse.«

Afgørelsen af, om der tilkommer skadelidte en erstatning for varigt mén, beror på en skønsmæssigt præget vurdering af lægelig karakter. Efter de regler og den praksis, der gælder for min virksomhed, kan jeg kun kritisere sådanne afgørelser, såfremt der foreligger særlige omstændigheder. Jeg bemærker herved, at jeg savner forudsætninger for at foretage en efterprøvelse af det lægelige skøn.

Ankestyrelseslovens § 9 har følgende indhold:

»Ankestyrelsens afgørelser kan gå ud på afvisning, stadfæstelse, ophævelse eller ændring af den påklagede afgørelse. Ankestyrelsen kan endvidere hjemvise sagen til fornyet behandling eller henvise den til behandling hos en myndighed, der ikke tidligere har truffet afgørelse i sagen.

Stk. 2. Ankestyrelsen er ikke bundet af parternes påstande.«

I bemærkningerne til forslaget til loven om Den Sociale Ankestyrelse er det anført, at bestemmelsen »tilsigter at give Den Sociale Ankestyrelse mulighed for at træffe en hvilken som helst afgørelse, der inden for lovgivningens rammer må betragtes som den rigtige i den konkrete situation uden hensyn til, om klageren selv måtte ønske en anden afgørelse«.

Ankestyrelseslovens § 9 kan således ikke anses for at være til hinder for, at Den Sociale Ankestyrelse selv træffer afgørelse vedrørende méngraden, således som det skete i det foreliggende tilfælde.

Efter de oplysninger, jeg har modtaget fra ankestyrelsen, må jeg lægge til grund, at ankestyrelsen som overvejende hovedregel i anerkendelsessager hjemviser spørgsmålet

om ménfastsættelsen til Sikringsstyrelsen og kun undtagelsesvis – når det lægelige grundlag er klart – selv træffer afgørelse også vedrørende ménfastsættelsen.

Som nævnt i min skrivelse af 3. november 1987 til Den Sociale Ankestyrelse er det efter min opfattelse af væsentlig betydning, at der ikke i forhold til klageren (skadelidte) træffes en afgørelse, der indeholder en afgørende beslutning, som går ud over, hvad klageren med rette har været forberedt på. I de tilfælde, hvor det undtagelsesvis kommer på tale at undlade at hjemvise en anerkendelsessag til Sikringsstyrelsen, bør ankestyrelsen således efter min opfattelse gøre den skadelidte bekendt med, at der vil blive truffet en afgørelse også om ménfastsættelsen og give skadelidte lejlighed til at udtale sig om lidelsens aktuelle omfang. Efter min mening kan det ikke være afgørende ved vurderingen af, om skadelidte bør have mulighed for at udtale sig i sådanne tilfælde, at skadelidte efter ankestyrelsens afgørelse kan vende tilbage til sagen over for ankestyrelsen eller eventuelt kan bede Sikringsstyrelsen om at genoptage behandlingen af sagen.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse.

I det foreliggende tilfælde er forholdet det, at oplysningerne om lungeundersøgelsen, da ankestyrelsen tog stilling til sagen, lå omkring 1 år og 4 måneder tilbage i tiden og at der ikke i øvrigt i forbindelse med ankestyrelsens behandling af sagen fremkom aktuelle oplysninger om (A's) lidelse.

Det følger af det, jeg har anført ovenfor, at det er min opfattelse, at ankestyrelsen burde have givet skadelidte (og hans repræsentant) meddelelse om, at ankestyrelsen agtede at træffe afgørelse også om ménfastsættelsen og givet ham lejlighed til at udtale sig om omfanget af lungelidelsen, inden ankestyrelsen tog endelig stilling til, om styrelsen selv skulle fastsætte graden af mén, eller om denne del af sagen burde hjemvises til behandling i Sikringsstyrelsen.

Jeg har gjort ankestyrelsen bekendt med min opfattelse, men finder ikke grundlag for herudover at foretage noget i sagen. Jeg henviser herved *dels* til, at jeg som nævnt savner forudsætninger for at foretage en efterprøvelse af det lægelige skøn, der har været afgørende for mén-grad-fastsættelsen, *dels* til muligheden for at anmode Sikringsstyrelsen

om at genoptage behandlingen af denne del af sagen, jf. § 29, stk. 1, i arbejdsskadeforsikringsloven; en mulighed som også ankestyrelsen har peget på sidst i udtalelsen af 14.

december 1987 til mig.
...«

15-7. *Fundet at måtte nære afgørende betænkelighed ved at tilslutte mig en fortolkning af uarbejdsdygtighedsbegrebet i dagpengeloven, hvorefter påbegyndelse af enhver undervisningsaktivitet, der kan karakteriseres som værende af erhvervmæssig betydning, automatisk sidestilles med påbegyndelse af andet erhvervsarbejde.*

Fundet, at Den Sociale Ankestyrelse i den foreliggende sag burde have foretaget en samlet konkret vurdering, der efter min opfattelse måtte føre til, at den pågældende måtte anses for »uarbejdsdygtig« og dermed dagpengeberettiget, selv om han fulgte et kursus på 3 timer ugentlig på merkonomstudiet. (J. nr. 1986-1351-042).

Dansk Merkonomforening klagede for A over, at Den Sociale Ankestyrelse havde truffet afgørelse om, at han ikke var berettiget til udbetaling af sygedagpenge, »når han deltager i undervisning på merkonomstudiet, jf. dagpengelovens § 17 og § 25, idet han derefter ikke kan anses for at være uarbejdsdygtig i dagpengelovens forstand«.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A, der var salgskonsulent i et engrosfirma, i sommeren 1985 kom til skade med sin højre hånd, da han i sin fritid arbejdede med en rundsav. Skaden medførte fuld arbejdsudygtighed. Efter at A var blevet opsagt fra sit arbejde til fratræden 31. juli 1985, modtog han sygedagpenge fra Social- og Sundhedsforvaltningen i Skive Kommune.

I anledning af en forespørgsel fra A meddelte Social- og Sundhedsforvaltningen i Skive Kommune ham, at han ikke var berettiget til sygedagpenge, hvis han påbegyndte merkonomstudiet (der var tale om et kursus på Skive Handelshøjskole 3 timer hver mandag aften over en 3-årig periode).

A framelde sig herefter merkonomstudiet (som han endnu ikke havde påbegyndt), og han fortsatte med at modtage sygedagpenge.

Merkonomforeningen indbragte sagen for Amsankenævnet for Viborg amt; foreningen henviste til, at det er muligt at deltage i kurser

som det nævnte uden at miste retten til arbejdsløshedsdagpenge.

I en udtalelse til amsankenævnet anførte Det Sociale Udvalg i Skive Kommune bl.a. følgende:

» . . .

Da klageren skulle påbegynde merkonomstudium på Skive Handelsskole kontaktede han dagpengekontolet den 29. august med forespørgsel om fortsat udbetaling af sygedagpenge under dette studium. Da det sociale udvalg var i tvivl om fortsat berettigelse til sygedagpenge, kontaktede man Dagpengeudvalget, hvorfra der blev oplyst, at studium over 9.-10. klasse niveau blev betragtet som kompetencegivende, og dette ville indebære, at klagerens sygedagpenge skulle stoppes, såfremt han påbegyndte uddannelsen på Skive Handelsskole.

Da klageren således ikke havde mulighed for at fortsætte merkonomstudiet, blev sagen drøftet med henblik på eventuelle revalideringsforanstaltninger med baggrund i lægeerklæring af 2. september 1985. Dagpengekontolet fik herefter meddelelse om, at der ikke var grundlag for at opstarte revalideringsforanstaltninger i henhold til bistandslovens § 42.

. . . «

I forbindelse med behandlingen af sagen modtog amsankenævnet forskellige lægelige oplysninger om A, således blandt andet en læ-

geerklæring, hvori lægen havde anført følgende:

» . . .

Den 28. juni 1985 fik pt. højre hånd i en stationær motorruntsav. Fik en svær læsion ind i muskulaturen omkring tommeltotten, i håndfladen samt læsion på 2. finger. Der blev foretaget revision samt suturering af ovenstående sår, sener og nerver. Efterforløbet har været kompliceret af betydelige smerter i højre hånd samt lidt op i underarmen, og der har været tydelige tegn på reflexdystrofi, og der er givet stellatumblokade og ismelinblokader samt bindevævsmassage. Reflexdystrofien er på retur, men den har efterladt sig betydelig stivhed sv. t. både 1. og 2. finger. Går fortsat til behandling på Skive Sygehus. Forløbet vil være langvarigt – ½ år eller mere fra nuværende tidspunkt.«

Amtsankenævnet anmodede Sikringsstyrelsen om en udtalelse; i sin skrivelse til Sikringsstyrelsen anførte amtsankenævnet bl.a. følgende:

» . . .

Det har været afgørende for det sociale udvalgs afgørelse, at merkonomstudiet er kompetencegivende.

Under henvisning til, at deltagelse i 8.-9. klassen undervisning er mulig, samtidig med at dagpengereetten bevares, findes det ikke umiddelbart rimeligt, at dagpengereetten fortabes ved deltagelse i merkonomkurset, som i omfang og tilrettelæggelse er at sammenligne med det almindelige aftenskolekursus.

. . .«

I anledning af denne skrivelse rettede Sikringsstyrelsen telefonisk henvendelse til amtsankenævnet og henledte opmærksomheden på, at socialministeren i en skrivelse havde besvaret en henvendelse fra Merkonomforeningen om sagen. I denne skrivelse havde socialministeren blandt andet anført følgende:

» . . .

I anledning af foreningens henvendelse har Sikringsstyrelsen oplyst, at det er styrelsens opfattelse, at deltagelse i undervisning på gymnasier, almindelige HF-kurser, faglige skoler, merkonomstudier m.v. må betragtes som kompetencegivende i erhvervsmæssig henseende og derfor må sidestilles med erhvervsmæssig beskæftigelse. Der kan derfor ikke udbetales dagpenge efter dagpengeloven, hvis pågældende deltager i et sådant kursus/undervisning under sygefravær, fordi betingelsen om fuld

uarbejdsdygtighed i så fald ikke er opfyldt, jf. dagpengelovens § 4, stk. 1, og § 17, stk. 1. Det er af samme grund uden betydning, om deltagelsen i undervisningen sker i dagtimerne eller aften timerne.

. . .«

På baggrund heraf fandt amtsankenævnet ikke anledning til at anmode Sikringsstyrelsen om et egentligt svar på nævnets skrivelse.

Amtsankenævnet modtog følgende erklæring fra A's egen læge:

»På given foranledning kan jeg hermed oplyse, at min patient d. 4/7-85 pådrog sig en hø-sidig håndskade, med læsion af 1. og 2. finger. I tilslutning til skaden har han udviklet en reflexdystrofi, som han er i fortsat behandling med på Skive Sygehus med ismelinblokader.

Det skønnes fra behandlernes side, at behandlingen kommer til at foregå over 1-2 år, efter hvad (A) har oplyst til undertegnede. Og med mit kendskab til ovenstående lidelse og (A) skal dette nok slå til.

I forbindelse med skaden har han mistet nervefunktionen på 1. og 2. finger, tildels på 3. finger på hø. hånd, og det er næppe tænkeligt, at han på noget tidspunkt bliver i stand til at optage sit arbejde som slagter. Han har tidligere fungeret som salgskonsulent.

Han er endvidere i øjeblikket indlagt på Skive Sygehus, da han efter en traumatisk knæskade i 1984 har fået et kirurgisk indgreb i det ene knæ. 0-læge . . . har pr. tlf. oplyst undertegnede, at der er tegn på postoperativ infektion i knæet, hvormed der er en anden grund til en langvarig påvirkning af førligheden.«

I sin besvarelse af en ny henvendelse fra Dansk Merkonomforening gav socialministeren bl.a. udtryk for, at den konkrete sag umiddelbart kunne forekomme at være et grænsetilfælde, og at der derfor kunne være baggrund for at udbetale sygedagpenge.

Amtsankenævnet modtog samtidig kopi af denne skrivelse.

I sin afgørelse anførte ankenævnet, at nævnets lægekonsulent efter at have gennemgået sagens oplysninger havde konkluderet, at A's sygdom »stadig medfører fuld uarbejdsdygtighed i *ethvert erhverv*; (fremhævet af mig). Den skadede hånd behøver ro, for at behandlingen har den ønskede effekt«.

Ankenævnet anførte videre følgende:

»Ankenævnet finder, at De opfylder betingelserne for at modtage dagpenge i henhold til dagpengelovens § 17, jfr. § 1.

Ankenævnet har ved afgørelsen lagt vægt på de lægelige oplysninger, der godtgør, at De stadig er fuld uarbejdsdygtig på grund af sygdom.

Ankenævnet har endvidere lagt vægt på oplysningerne om, at dagpengesagen er fulgt op ifølge dagpengelovens bestemmelser i § 47, herunder at det sociale udvalg ikke har fundet grundlag for på nuværende tidspunkt at tilbyde Dem støtte i henhold til bistandslovens bestemmelser om revalidering.

Endelig har ankenævnet lagt vægt på det konkrete kursus' tidsmæssige omfang og øvrige tilrettelæggelse og finder ikke, at deltagelse i et sådant kursus kan tilsidesætte den lægelige konstatering om uarbejdsdygtighed.

Ankenævnet finder, at deltagelse i kursus m.v. må afhænge af, om det kan ske uden gene for behandlingen, herunder uden risiko for, at behandlingen forlænges, eller raskmelding/revalideringsforanstaltninger udskydes.«

Det Sociale Udvalg i Skive Kommune klagede til Den Sociale Ankestyrelse over amtsankenævnets afgørelse. Til støtte for klagen anførte udvalget som sin opfattelse, »at et merkonomkursus er en kompetencegivende uddannelse, og at dagpengeloven ikke åbner mulighed for udbetaling af sygedagpenge under uddannelse af denne karakter«.

Den Sociale Ankestyrelse traf følgende afgørelse:

» . . .

Ankestyrelsen finder ikke, at (A) er berettiget til udbetaling af sygedagpenge, når han deltager i undervisning på merconomstudiet, jf. dagpengelovens §§ 17 og 25, idet han derefter ikke kan anses for at være uarbejdsdygtig i dagpengelovens forstand.

Ankestyrelsen ændrer således amtsankenævnets afgørelse af 29. april 1986.«

I en udtalelse i anledning af klagen til mig henholdt ankestyrelsen sig til den truffe afgørelse. Ankestyrelsen oplyste, at et referat af sagen var udsendt som Social Meddelelse (SM D nr. 10/1986).

Jeg fandt det nødvendigt at anmode Sikringsstyrelsen om en udtalelse i sagen. I en skrivelse til styrelsen anførte jeg bl.a. følgende:

» . . .

Ved sin afgørelse fandt ankenævnet, at en

deltagelse i et kursus som det nævnte ikke kunne tilsidesætte den lægelige konstatering om uarbejdsdygtighed, når der blev henset til kursets tidsmæssige omfang og øvrige tilrettelæggelse.

Der foreligger ikke oplysninger i sagen om, at der iøvrigt fra lægeligt hold, f.eks. fra ankestyrelsens lægekonsulenter, er blevet rejst spørgsmål om, hvorvidt (A) var fuldt uarbejdsdygtig.

Det forhold, at (A) muligvis ville have været i stand til at følge det nævnte kursus, kan heller ikke efter min opfattelse danne grundlag for en tilsidesættelse af det lægelige skøn, når henses til kursets tidsmæssige omfang og karakteren af (A's) lidelse.

Efter min gennemgang af de foreliggende oplysninger i sagen må jeg lægge til grund, at det, der har været udsaggivende for ankestyrelsens afgørelse, er, at der var tale om en kompetencegivende undervisning.

Ankestyrelsens afgørelse bygger på udtalelser, som Sikringsstyrelsen bl.a. er fremkommet med i den foreliggende sag (refereret i socialministerens skrivelse af 1. november 1985 til Dansk Merkonomforening), og i forbindelse med den sag, der er refereret i SM D-4-87:

»Sikringsstyrelsen har endvidere udtalt, at såfremt der er tale om kompetencegivende undervisning, herunder supplerende skoleuddannelse, undervisning på gymnasier, almindelige HF-kurser, undervisning på faglige skoler m.v., må denne sidestilles med arbejde, og der kan derfor ikke udbetales sygedagpenge, hvis sikrede påbegynder et sådant kursus under sygefraværet, idet betingelserne om fuld uarbejdsdygtighed i så fald ikke vil være opfyldt.«

Efter min opfattelse kan dagpengelovens bestemmelser (§§ 17 og 25) ikke forstås således, at det i sig selv er afgørende, om den pågældende følger kompetencegivende undervisning; det afgørende må være, om aktiviteten giver et konkret grundlag for at tilsidesætte den foreliggende lægelige vurdering om uarbejdsdygtighed. Som eksempl på lignende fortolkningsproblemer henviser jeg til den sag, som Højesteret tog stilling til den 17. februar 1983, jf. Ugeskrift for Retsvæsen 1983, s. 349-353, og til en sag, som Østre Landsret tog stilling til den 2. april 1985 (sagen er omtalt i Folketingets Ombudsmands

beretning for året 1985, s. 37, højre spalte – 38, venstre spalte).

Efter min mening harmonerer Sikringsstyrelsens ovenfor gengivne fortolkning i øvrigt mindre godt med bestemmelsen i dagpengelovens § 4, stk. 2, hvorefter der kan ydes nedsatte dagpenge ved delvis uarbejdsdygtighed. Jeg sigter herved til, at det efter denne bestemmelse er muligt at være raskmeldt i sit hovederhverv og samtidig være sygemeldt i et bierhverv og opnå delvise dagpenge på grundlag af denne sygdom, jf. f.eks. den afgørelse, der er omtalt i SM D-3-86.

Forinden jeg tager endelig stilling til Dansk Merkonomforenings klage over Den Sociale Ankestyrelsens afgørelse, har jeg fundet at burde anmode Sikringsstyrelsen om at udtale sig om, hvorpå styrelsen støtter sin fortolkning. Jeg beder navnlig styrelsen oplyse, om der er holdepunkter for fortolknningen i forarbejderne til dagpengeloven.

Jeg beder også Sikringsstyrelsen om at udtale sig om, hvorvidt merkonomstudier, herunder det i sagen omhandlede kursus, uanset dets omfang, anses for kompetencegivende.

...«

I sin udtalelse til mig anførte Sikringsstyrelsen bl.a. følgende:

» ...

1. Forarbejderne til dagpengeloven og praksis derefter

Der henvises til bemærkningerne til § 4 i forslag til dagpengeloven fremsat den 15. marts 1972. Det anføres her, at bestemmelsen afløser den tilsvarende regel i sygeforsikringslovens § 51 og bestemmelsen i ulykkesforsikringslovens § 23 om uarbejdsdygtighed forvoldt ved et ulykkestilfælde.

Efter § 51 i lov nr. 239 af 10. juni 1960 om den offentlige sygeforsikring kunne der ydes dagpenge til lønarbejdere ved fuld arbejdsdygtighed på grund af sygdom eller tilskadekomst.

Begrebet »fuld uarbejdsdygtighed« er nærmere omtalt i Håndbog i Sygeforsikring fra 1968, s. 196–97, se vedlagte kopier. Det nævnes her, at der foreligger fuld uarbejdsdygtighed, når den sygemeldte på grund af sygdommen er helt ude af stand til at udføre sit sædvanlige

arbejde, men ikke hvis han uanset sygdommen er i stand til delvis at passe sit tidligere arbejde eller påtage sig anden lønnet beskæftigelse, eventuelt et lettere arbejde end før. Deltagelse i kursus på specialarbejderskoler og lignende faglig uddannelse sidestilles i denne forbindelse med arbejde, således at dagpengeudbetaling standses ved påbegyndelse af kursusophold, idet der ikke længere kan antages at foreligge fuld uarbejdsdygtighed.

Aktiviteter som ophold på en ungdomsskole for at oppude skolekundsaber har derimod ikke bevirket, at dagpengeretten bortfaldt, da undervisningen ikke kunne betragtes som led i en erhvervsmæssig uddannelse.

Håndbogen henviser til konkrete afgørelser, som er offentliggjort i Sygekassetidende for 1966, s. 324–25, og Sygekassetidende for 1968, s. 110. Der vedlægges kopier af disse meddelelser.

Sikringsstyrelsen følger således ved sin fortolkning af begrebet uarbejdsdygtighed i sygepengeretlig henseende en praksis, som kan føres tilbage til den tidligere dagpengeordning for lønarbejdere fra 1961.

Der er nærmere redegjort for denne praksis i Sikringsstyrelsens vejledning II af 30. januar 1987, se pkt. 48 (s. 55) og angående revalidering, pkt. 54 (s. 57)

2. Baggrund for praksis

I det omhandlede tilfælde er styrelsen enig i, at det er uomtvisteligt, at (A) efter ulykkestilfældet var fuldt uarbejdsdygtig i sit sædvanlige arbejde som salgskonsulent.

Det er imidlertid ikke en forudsætning for at standse dagpengene på grund af kursusdeltagelse, at der er tale om, at denne deltagelse viser, at den pågældende ville kunne genoptage sit arbejde. Uarbejdsdygtigheden vurderes ganske vist i forhold til det hidtidige arbejde, men kun så længe der er udsigt til, at dette kan genoptages inden for en overskuelig tid, og kun så længe den pågældende ikke faktisk går i gang med et andet arbejde. Det, som den beskrevne praksis går ud på, er altså at sidestille deltagelse i undervisning med, at den pågældende begynder på et andet erhvervsarbejde end det hidtidige, når der er tale om undervisning, som tjener til at omskole til et andet egnet fag eller udbygge erhvervsmæssige kvalifikationer.

Der er således ret til dagpenge for den, der hverken kan udføre arbejde eller deltage i ud-

dannelse, og også for den, som i og for sig kunne gå i gang med et andet arbejde end det hidtidige eller med undervisning, men som forventes at blive i stand til at passe det gamle arbejde snart og som afventer dette. Men når en sygemeldt vælger at anvende sygeperioden til at deltage i en erhvervsuddannelse, som normalt enten er lønnet eller forudsættes finansieret ved studiestøtte, revalideringshjælp, legater, privat støtte eller af egen formue, anses han ikke længere for primært at have et indtægtstab som følge af sygdommen, jf. dagpengelovens § 1, stk. 1, men fordi han anvender tiden til investering i uddannelse.

I den forbindelse henvises også til, at retten til fortsat at modtage sygedagpenge også bortfalder, når den sikrede påbegynder en egentlig erhvervsmæssig revalidering, eventuelt med hjælp efter bistandsloven, pkt. 54, s. 57 i vejledningen.

3. Den nærmere afgrænsning

Den erhvervsmæssige uddannelses tidsmæssige omfang er uden betydning, når uddannelsen i sig selv eller eventuelt som normalt led i mere omfattende uddannelse er tilstrækkelig til at være kompetencegivende. En forholdsvis simpel uddannelse som fx køreundervisning for at opnå erhvervskørekort til droske-, lastbil-, eller buskørsel medfører også, at dagpengene bortfalder. Det afgørende er, at uddannelsen i sig selv er af erhvervsmæssig relevans for den pågældende.

Det har heller ingen betydning, om erhvervsundervisningen foregår inden eller uden for normal arbejdstid, idet det alene er deltagelsen i en erhvervsuddannelse, der er afgørende for den manglende opfyldelse af betingelsen om uarbejdsdygtighed. Det er uden betydning, om den pågældende på grund af kursets tidsmæssige placering kan stå til rådighed for arbejdsmarkedet.

...

6. Merkonomstudiet

Der henvises til vedlagte vejledning fra erhvervskartotektet samt Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 46 af 28. januar 1987 om merkonomkursus.

Ifølge vejledningen er undervisningen som hovedregel baseret på, at eleven har fuldtidsbeskæftigelse ved siden af kurset. Undervisningen finder derfor normalt sted om aftenen. Der undervises 4 timer om ugen i 30 uger. Desuden

afholdes der prøver efter hvert skoleår. Uddannelsen varer ca. 3 år. Der kan vælges mellem 12 forskellige linier. Der er mulighed for at kombinere flere linier og blive merkonom i flere specialer. – Hjemmearbejdet anslås til 4–6 timer gennemsnitligt pr. 2 timers ugentlig undervisning. – Uddannelsen omfatter således maksimalt 16 timer pr. uge, hvortil kommer befordingstid.

Merkonomuddannelsen tjener til at uddybe og supplere den faglige uddannelse, som kursisten i forvejen har, og må derfor formodes at have en vis økonomisk betydning for den pågældende, enten ved at konsolidere ham i hans aktuelle beskæftigelse, eller ved at forbedre avancementsmulighederne eller mulighederne for at opnå bedre aflønnede stillinger andetsteds. Efter Sikringsstyrelsens opfattelse er merkonomuddannelsen klart kompetencegivende. Den omstændighed, at uddannelsen kan gennemføres sideløbende med fuldtidsbeskæftigelse og som aftenundervisning, indebærer ikke, at uddannelsen kan sidestilles med fritidsundervisning eller eventuelt erhvervsundervisning af så beskedent omfang, at det ikke kan betegnes som kompetencegivende.

Sagen giver Sikringsstyrelsen anledning til at overveje, om det vil være muligt i den næste udgave af vejledningen om dagpengeloven at fremstille den omtalte praksis på en måde, der gør det lettere for kommuner og nævn at forklare tankegangen bag reglen.«

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til Dansk Merkonomforening:

»Flere steder i dagpengeloven er det angivet, at det er en forudsætning for at modtage dagpenge, at den pågældende er uarbejdsdygtig.

I pkt. 48 i Sikringsstyrelsens vejledning af 30. januar 1987 om dagpenge fra det sociale udvalg er der bl.a. anført følgende om uarbejdsdygtighedsbegrebet:

»...

Hvis den, der modtager dagpenge, deltager i undervisning, vil han som hovedregel ikke længere opfylde betingelsen om uarbejdsdygtighed, når vel at mærke undervisningen er erhvervsrettet.

Undervisningen, som svarer til eller udbygger uddannelse i folkeskolen, dvs. inkl. 10. klassetrin, og undervisning på ungdoms- eller højskoler eller lignende, som alene op-

fylder et alment kundskabsbehov uden erhvervsigte, udelukker ikke dagpenge, når deltagelse i undervisningen kan forenes med sygebehandling eller er et led i denne.

Derimod skal dagpengeudbetalingen bringes til ophør, hvis undervisningen er et led i en erhvervsplan, det vil sige når uddannelsen er en revalideringsmæssig foranstaltning.

Undervisning på gymnasier, HF-kurser, på faglige skoler m.v. betragtes som kompetencegivende og sidestilles med arbejde.

Der kan derfor ikke udbetales dagpenge, hvis pågældende begynder på eller udvider sin deltagelse i sådan kursus/undervisning.

Dagpenge kan dog udbetales ved deltagelse i enkeltfagsundervisning på HF eller anden stærkt begrænset kursusdeltagelse, når det kan dokumenteres, at denne er et led i behandlingen eller kan betragtes som fritidsundervisning.

...«

Som jeg allerede har været inde på i min skrivelse af 15. oktober 1987 til Sikringsstyrelsen, må en almindelig sproglig fortolkning af dagpengelovens bestemmelser om uarbejdsdygtighed som en forudsætning for at modtage dagpenge efter min opfattelse føre til, at der skal foretages en konkret vurdering af uarbejdsdygtigheden på grundlag af de foreliggende lægelige oplysninger. Det er endvidere efter min mening klart, at også oplysninger om den pågældendes aktiviteter i sygdomsperioden kan medinddrages i den konkrete vurdering af uarbejdsdygtigheden.

Det spørgsmål, der foreligger til min bedømmelse, er, om der er grundlag for at fravige den nævnte sproglige fortolkning, således at det forhold, at den pågældende under sygdom følger en uddannelse, der er af erhvervmæssig betydning - uanset undervisningens omfang - i sig selv afskærer den pågældende fra dagpenge og fritager myndighederne for at foretage en konkret vurdering af uarbejdsdygtigheden.

Sikringsstyrelsen har i udtalelsen til mig til støtte for en sådan fortolkning navnlig henvist til praksis, som kan føres tilbage til den tidligere dagpengeordning for lønarbejdere fra 1961. Sikringsstyrelsen har bl.a. henvist til 2 konkrete sager, som er refereret i Sygekassetidende for 1966. Sagerne er refereret således:

»Et medlem, som var kommet til skade ved et færdselsuheld, havde modtaget dagpenge i længere tid og var endnu ikke raskmeldt af sin læge, da han deltog i et kursus på arbejdsteknisk skole (det fremgår ikke, hvilket omfang kurset havde; min bemærkning), formidlet af Dansk Arbejdsmands- og Specialarbejder Forbund. Sygekassen standsede dagpengeudbetalingen ved kursusopholdets begyndelse.

Direktoratet udtalte, at undervisning i arbejdsteknisk skole må sidestilles med arbejde, og sygeforsikringslovens krav om fuld uarbejdsdygtighed var derfor ikke opfyldt.«

...

»En 17 årig landbrugsmedhjælper, der udtrådte af arbejdsforholdet efter at være sygemeldt, modtog dagpenge efter sygeforsikringslovens § 50, stk. 2.

Sygekassen standsede udbetalingen, da den pågældende tog ophold på en ungdomsskole.

Efter at det var oplyst, at undervisningen på skolen ikke var fagligt betonet, men udelukkende bestod i en oppudsning af skolekundskaberne og således ikke kunne betragtes som led i en erhvervmæssig uddannelse, har direktoratet forelagt sagen for Socialministeriet, der har erklæret sig enig med direktoratet i, at den konkrete sag burde afgøres ud fra det synspunkt, at den pågældendes ophold på ungdomsskole ikke kunne afskære ham fra ret til dagpenge efter sygeforsikringslovens afsnit II under dette ophold, såfremt han i øvrigt opfyldte lovens betingelser herfor.

Under hensyn til de lægelige oplysninger har man herefter anset medlemmet for berettiget til dagpenge, også efter at han havde taget ophold på skolen.«

De nævnte afgørelser var (bl.a.) truffet efter den dagældende § 51 i sygesikringsloven.

Sikringsstyrelsen har i udtalelsen til mig henvist til, at det fremgår af bemærkningerne til forslaget til dagpengeloven, der blev fremsat 15. marts 1972, at de nugældende bestemmelser afløser den tilsvarende regel i sygesikringslovens § 51 og i øvrigt bestemmelserne i ulykkesforsikringslovens § 23 om uarbejdsdygtighed forvoldt ved et ulykkestilfælde.

På grundlag af det, Sikringsstyrelsen har anført om praksis forud for dagpengelovens ikrafttræden, kan det ikke give mig anled-

ning til bemærkninger, at påbegyndelsen af en erhvervsmæssig relevant uddannelse under sygdom giver anledning til, at uarbejdsdygtigheden bedømmes på et bredere grundlag, forstået således, at der foretages en vurdering af, om uddannelsen (reelt) kan sidestilles med, »at den pågældende begynder et andet erhvervsarbejde end det hidtidige«.

Det kan heller ikke give mig anledning til bemærkning, at også undervisning af erhvervsmæssig betydning, der foregår uden for normal arbejdstid, må tages i betragtning ved den samlede vurdering af uarbejdsdygtigheden.

Jeg må imidlertid nære afgørende betænkelighed ved at tilslutte mig en fortolkning af uarbejdsdygtighedsbegrebet i dagpengeloven, hvorefter påbegyndelse af enhver undervisningsaktivitet, der kan karakteriseres som værende af erhvervsmæssig betydning – uanset omfang, indhold, tidsmæssig placering og den pågældendes sigte med uddannelsen – automatisk sidestilles med påbegyndelse af andet erhvervsarbejde, det vil sige at der ikke foretages en samlet konkret vurdering af den pågældendes forhold.

Jeg er enig med socialministeren i, at den foreliggende sag er et grænsetilfælde. Der foreligger således oplysninger i sagen, der med stor vægt taler for, at (A) i efteråret 1985 måtte anses for »uarbejdsdygtig«, således som ankenævnet traf afgørelse om. Jeg sigter herved til, at de foreliggende lægeerklæringer gav udtryk for, at (A) var fuldt uarbejdsdygtig, at amtsankenævnets lægekonsulent fandt, at (A) var fuldt uarbejdsdygtig i *ethvert erhverv*, at der alene var tale om 3 timers undervisning om ugen, og at uddannelsen er baseret på, at eleven har fuldtidsbeskæftigelse ved siden af kurset. På den anden side må det tillægges nogen vægt, at de 3 timers undervisning forudsætter et hjemmearbejde af et vist omfang (der foreligger imidlertid ikke nærmere oplysninger om, hvor stort hjemmearbejdet ville have været ved det i sagen omhandlede kursus).

Efter de foreliggende oplysninger må jeg lægge til grund, at ankestyrelsen ikke har foretaget en samlet konkret vurdering af (A's) forhold. Det følger af det, jeg har anført ovenfor, at jeg herefter ikke kan anse ankestyrelsens afgørelse for at være forenelig med en korrekt forståelse af uarbejdsdygtighedsbegrebet i dagpengeloven.

En samlet konkret vurdering af (A's) forhold må efter min opfattelse føre til, at han i efteråret 1985 måtte anses for »uarbejdsdygtig«, også hvis han havde påbegyndt den nævnte uddannelse.

Jeg er således af den opfattelse, at (A's) påbegyndelse af den i sagen omhandlede undervisningsaktivitet ikke bør sidestilles med påbegyndelse af andet erhvervsarbejde, men med den type af uddannelser, hvorunder dagpengereetten kan bevares. jf. pkt. 48 i Sikringsstyrelsens vejledning af 30. januar 1987 om dagpenge fra det sociale udvalg.

Under hensyn til, at (A) ikke påbegyndte det nævnte kursus, og at han derfor løbende har modtaget sygedagpenge, finder jeg ikke grundlag for at henstille til ankestyrelsen at undergive sagen en fornyet behandling og herved foretage en samlet konkret vurdering af (A's) forhold i efteråret 1985.

Jeg kan oplyse, at jeg vil overveje over for Sikringsstyrelsen og Socialministeriet at rejse spørgsmål om, hvorledes grænsen mellem de uddannelser, hvorunder dagpengereetten kan bevares, og de, der må sidestilles med påbegyndelse af andet erhvervsarbejde, kan drages, således at der kun i et begrænset antal af sagerne bliver tale om at foretage en individuel (og administrativt belastende) bedømmelse.

...«

Jeg havde senere en drøftelse med repræsentanter for Sikringsstyrelsen om, hvorledes grænsen mellem forskellige former for uddannelse bør drages i relation til spørgsmålet om dagpengeberettigelse. Sikringsstyrelsen gav tilsagn om at undergive spørgsmålet en nærmere overvejelse.

15-8. *Fundet det meget beklageligt, at Den Sociale Ankestyrelse ikke havde forberedt en sag om hjemgivelse af en 5-årig pige til faderen på en sådan måde, at ankestyrelsen var i stand til at træffe afgørelse inden for den lovbestemte 2 måneders frist.*

Endvidere fundet det overordentlig kritisabelt, at ankestyrelsen efter overskridelsen af 2 måneders fristen ikke sikrede sig, at sagens behandling blev fremskyndet mest muligt.

Endelig fundet det meget beklageligt, at ankestyrelsen ikke i tilstrækkeligt omfang orienterede kommunens sociale udvalg og faderen om sagen. (J. nr. 1987-1481-060).

Det Sociale Udvalg i A Kommune klagede over Den Sociale Ankestyrelses sagsbehandling i en sag om hjemgivelse af en 5-årig pige, B, til sin far, C.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at B var anbragt uden for hjemmet efter bestemmelsen i bistandslovens § 123.

Det sociale Udvalg i A Kommune traf den 14. maj 1987 i et møde, jf. bistandslovens § 123, stk. 2, beslutning om hjemgivelse af B til C. På mødet ønskede dommeren tilført beslutningsprotokollen følgende bemærkning:

» . . . at udvalgets afgørelse efter hans opfattelse bør indbringes for Den Sociale Ankestyrelse, og at hjemgivelse bør afvente, at dette sker.«

Den Sociale Ankestyrelse pålagde efter bestemmelsen i bistandslovens § 35, jf. § 123, stk. 1, nr. 3, i skrivelse af 18. maj 1987 det sociale udvalg at sørge for, at B ikke blev hjemgivet til C, før ankestyrelsen havde truffet afgørelse om, hvorvidt hjemgivelse kunne finde sted.

Ankestyrelsen meddelte i en skrivelse af 11. juni 1987 det sociale udvalg, at ankestyrelsen ville behandle sagen på et møde den 7. juli 1987.

På ankestyrelsens møde den 7. juli 1987 deltog C og hans advokat i en del af mødet. Under henvielse til, at der ikke forelå en børnepsykiatrisk erklæring i sagen, som byggede på iagttagelser af C og B sammen, blev det besluttet at udsætte sagen, til professor D – som var overlæge på en børnepsykiatrisk afdeling – havde udfærdiget en psykiatrisk erklæring. Advokaten og C erklærede sig indforståede med udsættelsen af sagen og med, at ankestyrelsen

herefter ikke inden 2 måneder efter afgørelsen fra Det Sociale Udvalg i A kommune kunne træffe afgørelse i sagen, jf. § 11, stk. 1, i loven om Den Sociale Ankestyrelse.

Efter mødet i ankestyrelsen den 7. juli 1987 var sagsforløbet følgende:

1987:

24. august: Forgæves opringning fra ankestyrelsen til professor D.

27. august: Social- og Sundhedsforvaltningen i A Kommune fik efter telefonisk henvendelse til ankechefen oplyst, at sagens afgørelse var udsat med henblik på indhentelse af en supplerende psykiatrisk erklæring.

28. august: Forgæves opringning fra ankestyrelsen til professor D.

1. september: Det Sociale Udvalg i A Kommune besluttede på møde at udtrykke utilfredshed med ankestyrelsens sagsbehandling.

4. september: Forgæves opringning fra ankestyrelsen til professor D.

7. september: Det sociale udvalg udtrykte i en skrivelse til ankestyrelsen utilfredshed med styrelsens sagsbehandling.

17. september: Det sociale udvalg udtrykte i en skrivelse til ankestyrelsen utilfredshed med styrelsens sagsbehandling. Udvalget henviste til, at udvalget ikke efter skrivelser af 7. september 1987 havde modtaget en orientering fra ankestyrelsen om sagens behandling. Udvalget henstillede, at der blev truffet en afgørelse inden den 6. oktober 1987.

30. september: Ankestyrelsen orienterede telefonisk professor D om resultatet af mødet i ankestyrelsen den 7. juli 1987 og anmodede

ham om at foretage den børnepsykiatriske undersøgelse. Det blev aftalt, at professor D fra ankestyrelsen skulle modtage en skriftlig anmodning.

1. oktober: Ankestyrelsen anmodede skriftligt professor D om en supplerende erklæring på grundlag af iagttagelse af C og B sammen.

2. oktober: Ankechefen undskyldte telefonisk over for social- og sundhedsforvaltningen den lange sagsbehandlingstid.

15. oktober: Det Sociale Udvalg i A Kommune klagede til mig over sagsbehandlingen i Den Sociale Ankestyrelse.

26. oktober: Jeg modtog den ovennævnte klage af 15. oktober 1987.

29. oktober: I anledning af klagen fra det sociale udvalg anmodede jeg ankestyrelsen om en udtalelse. I skrivelsen anførte jeg bl.a. følgende:

» . . .

Det fremgår af skrivelsen og de medsendte bilag, at ankestyrelsen foreløbig har været mere end 5 måneder om at behandle sagen. Sager af den her omhandlede karakter kræver en særlig hurtig behandling.

. . .

Jeg beder endvidere om . . . angivelse af, i hvilket omfang sagens parter har modtaget orientering i overensstemmelse med vejledning til forvaltningsloven, pkt. 206 og 207, om underretning af den, der er part i sagen, når sagsbehandlingen trækker ud. Jeg beder specielt oplyst årsagen til, at ankestyrelsen ikke underrettede socialforvaltningen, da sagen ikke blev behandlet på styrelsens møde den 7. juli 1987, således som det var bebudet.

. . .«

1. december: Socialforvaltningen rykkede ankestyrelsen for sagen. Herefter oplyste professor D på ankestyrelsens telefoniske forespørgsel om forløbet af undersøgelsen, at han ikke havde modtaget skrivelsen af 1. oktober 1987. Ankestyrelsen ville sende ham en kopi af skrivelsen.

8. december: Ankestyrelsen oplyste socialforvaltningen om, at B og C var indkaldt til undersøgelse den 11. januar 1988.

1988:

11. januar: Professor D gav i en skrivelse til ankestyrelsen underretning om resultatet af undersøgelsen af C og B sammen.

26. januar: Ankestyrelsen traf på møde afgørelse om, at B indtil videre ikke skulle hjemgives til C.

I klagen til mig anførte Det Sociale Udvalg i A Kommune:

» . . .

Baggrunden for klagen er, at ankestyrelsen ikke har truffet afgørelse inden for fristen på 2 måneder, samt at ankestyrelsen ikke skriftligt har meddelt kommunen om årsagen til, at der ikke er truffet afgørelse i sagen. Det er udvalgets opfattelse, at den lange sagsbehandlingstid, og den heraf forårsagede forlængelse af (B's) ophold uden for hjemmet, kan have en selvforstærkende effekt, der i sig selv kan nedsætte sandsynligheden for, at (B) vil blive hjemgivet.«

I en udtalelse i anledning af klagen anførte ankestyrelsen bl.a. følgende:

» . . .

Det Sociale Udvalg i (A) Kommune blev beklageligvis ikke underrettet om resultatet af mødebehandlingen før ved telefonsamtale med en medarbejder fra social- og sundhedsforvaltningen den 27. august 1987.

I skrivelse af 1. oktober 1987 blev professor (D) anmodet om at komme med en supplerende erkæring på grundlag af en iagttagelse af faderen og barnet sammen. Styrelsen henviser til vedlagte kopi af skrivelsen. – Styrelsen beklager også, at denne skrivelse ikke blev afsendt før den 1. oktober 1987. Det bemærkes, at professor (D) i skrivelsen fik henstilling om ved henvendelse til Social- og Sundhedsforvaltningen i (A) Kommune at træffe aftale om barnets fremmøde.

Den 1. december 1987 blev professor (D) spurgt telefonisk, hvornår undersøgelse/erklæring kunne ventes. Professor (D) oplyste, at han aldrig havde modtaget skrivelsen af 1. oktober 1987. Der henvises til vedlagte fotokopi af styrelsens kontorrapport. Kopi af skrivelsen af 1. oktober 1987 blev derefter sendt til professor (D), og denne sendte skrivelse af 3. december 1987 til Ankestyrelsen.

. . .

Ankestyrelsen har ikke siden hørt fra professor (D).

Ankestyrelsen beklager dette forløb af sagen. . . .

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til Social- og Sundhedsforvaltningen i A Kommune:

»1. Efter § 11, stk. 1, i lov om Den Sociale Ankestyrelse skal ankestyrelsens afgørelser, der kan indbringes for domstolene efter reglerne i retsplejelovens kap. 43 a, foreligge inden 2 måneder, efter at klagen er modtaget. Der sigtes bl.a. til afgørelser efter bistandslovens § 123.

Der er ikke i ankestyrelsesloven bestemmelser, hvorefter den lovbestemte frist ved aftale med parterne kan fraviges. Fristen for ankestyrelsens behandling af sådanne sager har baggrund i de særlige retssikkerhedshensyn, der gør sig gældende på dette område. Parterne skal inden for forholdsvis kort tid have mulighed for ved en domstol at få prøvet den administrative afgørelse.

2. Det er naturligvis af væsentlig betydning for ankestyrelsens behandling af disse sager, at der i god tid før mødebehandlingen i styrelsen (som eventuelt kan ligge i slutningen af 2 måneders perioden) er tilvejebragt det fornødne afgørelsesgrundlag. At det først under mødebehandlingen konstateres, at der savnes oplysninger eller vurderinger, kan vanskeliggøre iagttagelse af 2 måneders fristen.

3. Af de akter, som jeg har modtaget fra Den Sociale Ankestyrelse, fremgår ikke noget nærmere om styrelsens forberedende behandling af sagen forud for mødet den 7. juli 1987.

Jeg må finde det meget beklageligt, at sagen ikke var forberedt på en sådan måde, at ankestyrelsen var i stand til at træffe afgørelse inden for 2 måneders fristen.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse.

4. Som nævnt ovenfor kan det ikke efter ankestyrelsesloven aftales med parterne, at der bortses fra en overskridelse af 2 måneders fristen.

Når ankestyrelsen uanset dette fandt – i forståelse med (C) og hans advokat – at 2 måneders fristen kunne overskrides på grund af indhentelse af en supplerende lægeerklæring, var det naturligvis af helt afgørende betydning, at sagens behandling blev fremskyndet mest muligt.

Ovenfor er redegjort for, hvilke skridt ankestyrelsen tog for at indhente en erklæring

fra professor (D). Jeg har navnlig hæftet mig ved,

at ankestyrelsen lod gå mere end 1½ måned efter den 7. juli 1987, før professor (D) første gang blev søgt telefonisk kontaktet,

at ankestyrelsen lod gå det meste af september måned 1987 uden at forsøge at kontakte professor (D) – dette uanset at det sociale udvalg i to tilfælde rykkede ankestyrelsen for svar,

at ankestyrelsen ikke ses over for professor (D) under telefonsamtalen den 30. september 1987 eller i skrivelsen af 1. oktober 1987 at have understreget den særlige betydning af, at lægeerklæringen kom til at foreligge i løbet af kort tid, og

at ankestyrelsen ikke, efter at professor (D) måtte formodes at have fået ankestyrelsens skrivelse af 1. oktober 1987, rykkede for lægeerklæringen, da afgivelsen af denne trak ud.

Jeg må finde det overordentligt kritisabelt, at Den Sociale Ankestyrelse på denne måde efter overskridelsen af 2 måneders fristen blot lod tiden gå uden at sikre sig, at behandlingen af sagen blev fremskyndet mest muligt.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse, og jeg har meddelt ankestyrelsen, at jeg går ud fra, at der om fornødent tages skridt, der hindrer, at noget lignende kan ske i andre sager.

5. Det sociale udvalg modtog underretning om, at sagen skulle behandles på møde den 7. juli 1987.

Først den 27. august 1987 fik det sociale udvalg meddelelse fra ankestyrelsen om, at sagens behandling var udsat; det var det sociale udvalg, der rettede telefonisk henvendelse til ankestyrelsen.

Jeg må finde det meget beklageligt, at ankestyrelsen ikke straks efter mødet den 7. juli 1987 underrettede det sociale udvalg om udfaldet af mødet.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse.

6. Efter den 27. august 1987 ses Den Sociale Ankestyrelse kun i to tilfælde at have orienteret det sociale udvalg om sagens forløb – den 2. oktober 1987, da den pågældende ankechef over for det sociale udvalg beklagede den lange behandlingstid, og den 8. december 1987, da ankestyrelsen oriente-

rede socialforvaltningen om, at (B) og (C) den 11. januar 1988 skulle til undersøgelse.

Også i betragtning af de rykkere og tilkendegivelser, som det sociale udvalg fremkom med over for ankestyrelsen, må jeg finde det meget beklageligt, at ankestyrelsen ikke løbende orienterede det sociale udvalg om forløbet af sagen.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse.

7. Da sagens behandling trak ud, burde Den Sociale Ankestyrelse have orienteret (C) herom og i den forbindelse orienteret ham om, hvornår en afgørelse kunne forventes at foreligge, jf. Justitsministeriets vejledning om forvaltningslovens pkt. 206 og 207.

Jeg finder det beklageligt, at dette ikke skete.

Jeg har gjort Den Sociale Ankestyrelse bekendt med min opfattelse.

...«

15-9. *Henstillet til et amsankenævn at undergive en sag om omberegning af modtaget hjælp efter bistsandslovens § 42, stk. 1, i anledning af restskat, opstået som følge af manglende indbetaling af B-skat af stipendier fra Statens Uddannelsesstøtte, en fornyet overvejelse. (J. nr. 1986-315-053)*

A klagede over en afgørelse fra Amsankenævnet for Nordjyllands Amt. Ved afgørelsen tiltrådte amsankenævnet et afslag fra Socialforvaltningen i Pandrup Kommune på at omberegne modtaget hjælp efter bistsandslovens § 42, stk. 1.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A i uddannelsesåret 1982/83 modtog hjælp fra Pandrup Kommune i henhold til bistsandslovens § 42, stk. 1, til basisåret på AUC. I juli 1983 fik hun bevilget hjælp til at gennemføre en socialrådgiveruddannelse. Hun modtog tilige stipendier fra Statens Uddannelsesstøtte under uddannelserne, og hun betalte i 1982 og 1983 ikke B-skat heraf. Ved udmålingen af § 42-hjælpen blev der foretaget fuldt fradrag for uddannelsesstøtten.

I oktober 1984 rettede A henvendelse til Socialforvaltningen i Pandrup Kommune, idet hun i forbindelse med slutopgørelserne for indkomstårene 1982 og 1983 havde fået en restskat på henholdsvis 1.946 kr. og 4.595 kr. A anmodede om at få omberegnet den i 1982 og 1983 modtagne hjælp, således at skatten blev taget i betragtning. A var på dette tidspunkt fraflyttet kommunen og havde frasagt sig § 42-hjælpen.

Socialforvaltningen afslog at omberegne § 42-hjælpen, da »der ikke er lovhjemmel herfor«. Forvaltningen henviste A til at søge restskatten eftergivet.

A klagede til Amsankenævnet for Nordjyllands Amt over socialforvaltningens afgørelse. Hun oplyste, at hun fra skattemyndighederne havde fået afslag på en ansøgning om eftergivelse af restskatten.

I en udtalelse til amsankenævnet anførte socialforvaltningen:

» . . .

Uddannelseshjælpen blev beregnet ud fra underholdsbeløbet og faste udgifter med fuldt fradrag af SU. Dette bevirkede, at (A) fik en restskat for 1982 og 1983 på ialt kr. 6.500.

(A) flyttede 2/1 1984 til Aalborg Kommune.

I oktober måned 1984 anmodede (A) om hjælp til betaling af restskatten eller om, at § 42-hjælpen blev omberegnet, således at man ved udmåling af hjælpen foretog fradrag fra SU ÷ B-skat.

(A) var på det tidspunkt flyttet til Skørping Kommune, hun havde frasagt sig § 42-hjælpen og klarede sig for SU.

Socialforvaltningen meddelte (A), at man ikke fandt, at der var grundlag for at omberegne § 42-hjælpen for 1982 og 83.

...«

Amsankenævnet vedtog at stadfæste Pandrup Kommunes afgørelse. Nævnet fandt, at udgiften til betaling af restskatten ikke var rimeligt begrundet, jf. bistsandslovens § 40, stk. 1, hvorfor der ikke var grundlag for at pålægge Pandrup Kommune at yde hjælp hertil.

Nævnet fandt ikke grundlag for at pålægge Pandrup Kommune at omberegne hjælpen for 1982-83, idet A's daværende behov for hjælp havde været dækket af den udmålte hjælp, jf. bistandslovens § 37, stk. 2. Da A ikke modtog supplerende hjælp i henhold til bistandsloven på det tidspunkt, da skatten blev opkrævet, var der heller ikke mulighed for at fradrage skatten i hendes SU, før stipendiet blev fratrukket i udmålt hjælp.

Nævnet henviste bl.a. til en skrivelse af 19. december 1979 fra Socialministeriet.

A klagede over amsankenævnets afgørelse til Den Sociale Ankestyrelse, som afviste at behandle sagen, idet den ikke fandtes at være af principiel betydning.

I klagen til ombudsmanden anførte A, at hun, hvis kommunen havde beregnet § 42-hjælpen korrekt (med fradrag af uddannelsesstøtten efter skat) ville have undgået den nu opståede restskat.

Ombudsmanden anmodede om en udtalelse fra Det Sociale Udvalg i Pandrup Kommune, Amsankenævnet for Nordjyllands Amt og Den Sociale Ankestyrelse. Ombudsmanden bad det sociale udvalg udtale sig om, hvorvidt socialforvaltningens rådgivningspligt efter kapitel 7 i bistandsloven kunne anses for opfyldt, jf. Socialministeriets cirkulære nr. 218 af 20. december 1982, pkt. 57, i slutningen.

I en udtalelse til ombudsmanden anførte socialforvaltningen:

»... Socialforvaltningen har i forbindelse med udbetaling af uddannelseshjælpen *ikke* vejledt (A) om de skattemæssige konsekvenser af kontanthjælpen samtidig med, at der oppebæres S.U.

Der er således heller ikke vejledt om mulighederne for at få ændret den skattemæssige forskudsregistrering, som anført i kontanthjælpscirkulæret af 20/12-1982, pkt. 57.

Da (A) modtog den første restskat blev hun henvist til at søge udsættelse med betaling af restskatten.

I oktober måned 1984 anmodede (A) om omberegning af hjælpen eller dækning af restskatten.

I den forbindelse blev socialforvaltningen opmærksom på, at (A) skulle have været vejledt om at få ændret den skattemæssige forskudsregistrering, således at S.U. ÷ B-skat kunne have været modregnet i hjælpen.

På daværende tidspunkt havde (A) frasagt sig uddannelseshjælpen.

Det er socialforvaltningens opfattelse, at der ikke kan ydes kontanthjælp til dækning af restancer til det offentlige, hvilket amsankenævnet har tiltrådt ved afgørelse af 8. juli 1985.

Samtidig må det fastslås, at (A's) behov på modtagelsestidspunktet er dækket fuldt ud - jf. regler for udbetaling af kontanthjælp.«

Amsankenævnet anførte i en udtalelse til ombudsmanden:

»Nævnets afgørelse ... er i overensstemmelse med hidtidig langvarig og fast praksis, i overensstemmelse med Socialministeriets synspunkter som udtrykt i Socialministeriets skrivelser af 19. december 1979 og 1. december 1981.

Denne praksis var i nogen grad påvirket af, at nævnet fandt sin kompetence begrænset i relation til sagsbehandlingsfejl.

Nævnets praksis er bl.a. ved afgørelsen af 29. juni 1983 og 10. november 1983 blevet stadfæstet i Den Sociale Ankestyrelse. Kopi af disse afgørelser vedlægges.

Efter disse afgørelser har det været nævnets faste praksis, at der kun kan ydes hjælp til restskat i de situationer, hvor klager på betalingstidspunktet modtager supplerende kontanthjælp. Skatten trækkes i disse tilfælde fra i indtægten, før indtægten trækkes fra i den udmålte hjælp.

Nævnet har herefter ikke yderligere at tilføje.«

Den Sociale Ankestyrelse udtalte i en skrivelse til ombudsmanden:

»Som bekendt har ankestyrelsen i flere afgørelser fastholdt, at hjælp efter bistandsloven til betaling af restskat ikke kan ydes, ligesom der ikke efterfølgende kan ske omberegning af kontanthjælp.

På denne baggrund har ankestyrelsen ikke fundet, at (A's) sag egnede sig til antagelse til principiel behandling, og har med støtte i skrivelse fra Socialministeriet af 1. december 1981 til Social- og Sundhedsforvaltningen i Ålborg heller ikke fundet, at eventuelt manglende vejledning eller rådgivning til klienten om mulighederne for at få ændret forskudsregistreringen kunne gøre sagen egnet til principiel behandling.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til A:

»1. Bestemmelsen i bistandslovens § 42, stk. 1, har følgende indhold:

»Når det må anses for påkrævet af hensyn til en persons mulighed for fremtidig at klare sig selv og sørge for sin familie, kan der ydes pågældende hjælp til uddannelse og erhvervmæssig optræning eller omskoling i det omfang, der ikke kan ydes tilskud hertil af Statens Uddannelsesstøtte eller efter andre regler uden for den sociale lovgivning. . . .«

Efter ligningslovens § 7 J skal § 42-hjælpen ikke medregnes i den skattepligtige indkomst. Derimod nedsættes personfradraget forholdsmæssigt efter kildeskattelovens § 37 c, stk. 1, ved beskattningen af modtagerens eventuelle øvrige indkomst (fra indkomståret 1987 personskattelovens § 11)

Hvis en person modtager såvel § 42-hjælp som stipendier fra Statens Uddannelsesstøtte (som er B-skattepligtige), uden at der i forbindelse med § 42-hjælpen foretages ændring af forskudsregistreringen, kan der – som i Deres tilfælde – opstå en restskat.

2. I Socialministeriets cirkulære nr. 218 af 20. december 1982 var det i punkt 57 anført:

» . . .

Der kan ikke ydes kontanthjælp til dækning af restskat, der er opstået som følge af nedsættelse af personfradraget i forbindelse med tidligere ydet kontanthjælp, jf. foran under pkt. 25.

Det sociale udvalg bør imidlertid vejlede ansøgeren om de skattemæssige konsekvenser af kontanthjælpen og om mulighederne for at få ændret den skattemæssige forskudsregistrering, således at restskat som følge af kontanthjælpen så vidt muligt undgås.«

Cirkulærets pkt. 25 vedrørte bistandslovens § 40, stk. 1, om hjælp til enkeltudgifter.

En tilsvarende bestemmelse findes nu i vejledning om kontanthjælp efter bistandslovens pkt. 33.

3. Fra Den Sociale Ankestyrelse har jeg modtaget et antal afgørelser for tiden fra 1979 til 1983, der belyser den praksis, der er fulgt i situationer som den foreliggende, det vil sige tilfælde, hvor der er opstået en restskat som følge af, at forskudsregistreringen ikke er blevet ændret, og hvor der ikke af

socialforvaltningen er givet den pågældende vejledning om, at forskudsregistreringen burde ændres. Jeg har endvidere modtaget genparter af nogle skrivelser fra 1979 til 1981 fra Socialministeriet, hvor ministeriet har udtalt sig vejledende om spørgsmålet. Den Sociale Ankestyrelse har i den nævnte periode indtaget det standpunkt, at der ikke efter (den dagældende bestemmelse i) bistandslovens § 40 kan ydes hjælp til betaling af restskat, det vil sige ved dækning af beløbet som »rimeligt begrundede enkeltudgifter« (den nugældende tilsvarende bestemmelse findes i bistandslovens § 46). Jeg forstår, at synspunktet bag denne opfattelse bl.a. har været, at der er mulighed for efter skattelovgivningen (statsskattelovens § 37) at opnå hel eller delvis eftergivelse af restskat, hvis forholdene i ganske særlig grad taler for det.

Med hensyn til muligheden for at foretage omberegning af kontanthjælpen ud fra det synspunkt, at den oprindelige beregning for så vidt har været forkert, har det været ankestyrelsens opfattelse, at der alene kan ske »omberegning« i de tilfælde, hvor den pågældende fortsat modtager kontanthjælp på det tidspunkt, da restskatten forfalder. I tilfælde – som det foreliggende – hvor den pågældende på forfaldstidspunktet ikke længere modtager kontanthjælp, har ankestyrelsen indtaget det standpunkt, at der ikke kan foretages en ny udmåling. Jeg går ud fra, at det bl.a. har været ankestyrelsens synspunkt, at den pågældende i hjælpsperioden har fået dækket sit behov, og at den pågældende ikke længere er i en trangssituation, da den pågældende ikke modtager løbende hjælp efter bistandsloven.

4. Amtsankenævnet for Nordjyllands Amts afgørelse i det foreliggende tilfælde er i overensstemmelse med ankestyrelsens praksis i den nævnte periode. Jeg har derfor ikke grundlag for at kritisere amtsankenævnets afgørelse. Jeg henviser i den forbindelse til, at en af de nævnte afgørelser fra Den Sociale Ankestyrelse angår en klage over en afgørelse fra Amtsankenævnet for Nordjyllands Amt. Ankenævnet havde i et tilfælde, der svarer til det foreliggende tilfælde, pålagt kommunen at foretage en omberegning. Kommunen klagede til Den Sociale Anke-

styrelse, der ophævede amsankenævnets pålæg til kommunen.

5. Den Sociale Ankestyrelse har i en afgørelse af 21. november 1986, der er offentliggjort som SM meddelelse nr. 0-87-7, efter henstilling fra ombudsmanden truffet en afgørelse, der går videre med hensyn til at foretage omberegning end den ovenfor under 3 beskrevne praksis. Forholdet i denne sag var det, at der ved udmålingen af kontanthjælp var taget hensyn til en udbetalt stipendierate fra Statens Uddannelsesstøtte. På et tidspunkt, da den pågældende ikke længere modtog kontanthjælp, blev stipendieraten krævet tilbagebetalt.

Med henvisning hertil fandt Den Sociale Ankestyrelse, at socialforvaltningen skulle foretage en omberegning af kontanthjælpen, således at der blev taget hensyn til, at stipendiebeløbet var tilbagebetalt. Sagen er omtalt i ombudsmandens beretning for 1984, s. 194-97.

6. I de tilfælde, hvor det ligger klart, at socialforvaltningen har forsømt at tage højde for skattemæssige forhold i forbindelse med udmåling af kontanthjælp, f.eks. ved manglende vejledning til hjælpmodtagerne, og hvor der som følge af manglende ændring af forskudsregistreringen opstår en restskat, er det efter min opfattelse ikke rimeligt, at der ikke foretages en omberegning af kontanthjælp. Jeg henviser til, at der i disse tilfælde foreligger en fejl fra forvaltningens side i form af en tilsidesættelse af en henstilling fra Socialministeriet om at yde vejledning, jf. nu vejledning om kontanthjælp efter bistandsloven, punkt 33. Det forekommer i øvrigt at være et noget tilfældigt kriterium at lægge vægt på, om den pågældende netop på forfaldstidspunktet for restskatten modtager kontanthjælp. I den forbindelse henviser jeg til, at forfaldstidspunktet er afhængigt af restskattens størrelse. Større restskatter forfalder i 3 rater med en måneds mellemrum. Mindre restskatter indregnes i den løbende forskudsskat.

7. Som nævnt ovenfor har jeg ikke grundlag for at kritisere amsankenævnets afgørelse i den foreliggende sag. Afgørelsen er i overensstemmelse med den praksis, som Den Sociale Ankestyrelse havde lagt.

Med henvisning dels til den afgørelse, som Den Sociale Ankestyrelse traf den 21. november 1986, dels det jeg har anført under 6, har jeg imidlertid fundet at burde henstille til Amsankenævnet for Nordjyllands Amt at undergive sagen en fornyet overvejelse.

Jeg har sendt Den Sociale Ankestyrelse en genpart af denne skrivelse og har anmodet amsankenævnet om underretning om nævnets fornyede afgørelse.

8. Jeg har endvidere fundet at burde rette henvendelse til Socialministeriet med henblik på, at ministeriet overvejer de spørgsmål, som sagen rejser. Jeg har i den forbindelse oplyst over for Socialministeriet, at jeg har kendskab til kommuner, der også i tilfælde som det foreliggende, yder hjælp til betaling af restskat, enten ved at der foretages en omberegning eller i form af direkte hjælp til restskatten. Jeg har over for Socialministeriet peget på, at der kunne være anledning til at overveje at indføre en ordning, hvorefter der i alle tilfælde, hvor der udbetales hjælp efter bistandsloven, som har betydning for personfradraget, af de sociale myndigheder gives underretning til skatteforvaltningen, således at hjælpmodtagerens forskudsregistrering om fornødent ændres.

...«

I skrivelse af 19. april 1988 meddelte Amsankenævnet for Nordjyllands Amt mig, at nævnet den 14. april 1988 havde truffet følgende afgørelse:

»Nævnet ændrede Pandrup Kommunes afgørelse.

Nævnet fandt, at Pandrup Kommune traf en urigtig afgørelse, da den henviste (A) til at søge udsættelse med sin skat i stedet for at inddrage den opkrævede skat i beregningen af hendes uddannelseshjælp.

Nævnet fandt herefter, at Pandrup Kommune dels havde anledning til at yde (A) vejledning om ændring af forskudsregistreringen, så fremtidig restskat kunne undgås, og dels skulle have inddraget den allerede opståede restskat i beregningen af uddannelseshjælpen.

På grund af den manglende vejledning blev der heller ikke taget højde for den løbende skat i 1983. Nævnet fandt på denne baggrund, at også den løbende B-skat skulle trækkes fra i

den hjælp, Pandrup Kommune ydede i 1983, og hjemviste således sagen til omberegning.«

Det fremgik af amsankenævnets skrivelse, at det nu var blevet klarlagt, at A allerede ved den første opkrævning af restskat (for 1982) og på et tidspunkt, da hun endnu modtog hjælp efter bistandsloven fra Pandrup Kommune,

havde rettet henvendelse til socialforvaltningen herom.

Jeg tog i skrivelse af 26. april 1988 til amsankenævnet det oplyste til efterretning.

15-10. *Retsgrundlaget for krav om tilbagebetaling af for meget udbetalt social pension og sygedagpenge. Spørgsmål om, hvorvidt modtageren har været i »ond tro« med hensyn til det udbetalte beløb, samt om betydningen af acontoudbetalinger af pension og af den såkaldte dobbelte forsørgelsessituation. (J. nr. 1986-717-024).*

Muskelsvindfonden klagede for A over en afgørelse fra Amsankenævnet for Viborg Amt om tilbagebetaling af for meget udbetalt pension for tiden fra den 1. januar til den 31. december 1984 og tilbagebetaling af for meget udbetalte sygedagpenge for tiden fra den 28. maj til den 30. juni 1984. For så vidt angik det første tilbagebetalingskrav – 12.613 kr. i pension – lagde amsankenævnet vægt på, at det var meddelt A, at der var tale om en acontoudbetaling. Hjemmel for tilbagebetalingskravet fandt amsankenævnet i »principperne i pensionslovens § 42«. Med hensyn til det andet tilbagebetalingskrav – 5.666 kr. i sygedagpenge – fandt amsankenævnet, at A havde modtaget beløbet »imod bedre vidende«, idet han den 28. maj 1984 var »bragt i ond tro«.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A den 6. oktober 1983 ansøgte om invalidepension. Den 4. januar 1984 traf Socialforvaltningen i Kjellerup Kommune afgørelse om at yde A forskud på pension – den mellemste invalidepension – med virkning fra den 1. februar 1984.

I anledning af at der skulle udbetales forskud på pension, havde A den 23. december 1983 ansøgt socialforvaltningen om fravigelse af socialindkomsten. I ansøgningsskemaet i rubrikken »Forventet fremtidig årlig indkomst (brutto)« havde A under »Anden pension, index m.v.« anført 58.000 kr.

Ifølge kommunens journalark drøftede A den 3. februar 1984 telefonisk spørgsmålet om

den da udeblevne pensionsudbetaling med socialforvaltningen. I journalarket var bl.a. anført:

» . . .

Han ville gerne have udbetalt et acontobeløb, dette har jeg lovet ham, jeg har samtidig gjort opmærksom på, at hvis han efter det foreliggende beregningsgrundlag så får for meget udbetalt, kan han komme til at betale det for meget udbetalte tilbage.

. . .«

Den 21. februar 1984 ansøgte A om sygedagpenge (bl.a. på grundlag af en frivillig sikring). A var fuldt uarbejdsdygtig fra den 13. februar 1984. Han var ophørt med sin selvstændige forretning den 11. februar 1984. A modtog herefter sygedagpenge (svarende til ca. 86.000 kr. årligt).

Den 2. marts 1984 traf Revaliderings- og Pensionsnævnet for Nordjyllands Amt afgørelse om at tilkende A den højeste invalidepension fra den 1. november 1983.

Den 8. marts 1984 drøftede A med forvaltningen konsekvenserne af den tilkendte pension. Det blev ifølge forvaltningens journalark aftalt med A, at han »i forbindelse med udførelsen af selvangivelsen får sin revisor til at udfærdige en opgørelse over indkomsten i perioden 1. november 1983–14. februar 1984 samt fremtidig indkomst fra den 14. februar 1984.

Aftalt, at man indtil ovennævnte dokumentation foreligger, kun udbetaler invaliditetsbeløbet og erhvervsudygtighedsbeløbet.«

Socialforvaltningen modtog den 3. april 1984 en skrivelse fra Forsikringsselskabet Baltica med anmodning om oplysninger om grundlaget for pensionstillkendelsen. Forvaltningen sendte forsikringsselskabet sådanne oplysninger.

Under en telefonsamtale den 28. maj 1984 med forvaltningen oplyste A, at han havde tegnet en invaliditetsforsikring i Baltica. Sagen var under behandling. A lovede at rette henvendelse til forvaltningen, »såfremt han får noget udbetalt for samme periode, som dagpenge er udbetalt for fra forsikringen«.

A's revisor havde til forvaltningen indsendt en opgørelse over A's økonomiske forhold. På dette grundlag foretog forvaltningen i skrivelse af 15. juni 1984 til A en beregning af hans pensionsforhold. Der var tale dels om en efterbetaling, dels om en ny beregning pr. 1. juli 1984. Baggrunden herfor var, at dagpengeudbetalingen ophørte den 30. juni 1984 med henvisning til varighedsbegrænsningen i dagpengeovens § 26, stk. 4.

I skrivelserne anførte forvaltningen:

»Såfremt der senere bliver udbetalt anden pension, skal det meddeles pensionskontoret, da der så kan blive tale om modregning af udbetalt grundbeløb og pensionstillæg.«

Forsikringsselskabet Baltica meddelte i skrivelse af 26. oktober 1984 A, at han for tiden fra den 22. december 1983 til den 22. december 1984 var berettiget til 70.791,60 kr. i invaliditetserstatning (efter skat 36.812,60 kr.). A var i øvrigt berettiget til en årlig ydelse.

Den 28. november 1984 bad A forvaltningen oplyse, om der skulle ske en regulering af pensionen efter den udbetalte invaliderente.

I forvaltningens journalark for den 21. december 1984 er der om telefonsamtalen den 28. november 1984 mellem A og forvaltningen anført følgende:

»... ligeledes gøres sikrede opmærksom på, at han den 28. maj 1984 gjorde forvaltningen opmærksom på, at han havde en invaliditetsforsikring, som han mente, han var berettiget til at få noget udbetalt fra. Sikrede blev i den forbindelse orienteret om dagpengeovens regler m.h.t. beløb, der udbetales i anledning af sygdom andetsteds fra, og at der kunne blive tale om tilbagebetaling hertil, hvis beløbet, der udbetaltes, oversteg dagpengegivende indtægt sammen med udbetalte dagpenge og for samme periode. Sikrede lovede på det tidspunkt at oplyse forvaltningen om det, såfremt

han fik et erstatningsbeløb udbetalt. Orienterede sikrede om, at forvaltningen skal have undersøgt, hvilket beløb af erstatningen der vedrører samme periode, som dagpenge er udbetalt for, der vil derefter blive fremsendt krav om tilbagebetalingsbeløbet.

...«

Socialforvaltningen meddelte i anledning af A's henvendelse den 28. november 1984 i skrivelse af 13. december 1984 A, at der ville blive foretaget en regulering af pensionen i tiden fra den 1. januar til den 31. december 1984. Forvaltningen henviste til, at forvaltningen i skrivelser af 15. juni 1984 havde gjort A opmærksom på, at det kunne komme på tale at foretage en regulering af grundbeløb og pensionstillæg, hvis A fik udbetalt en pension.

Socialforvaltningen meddelte i skrivelse af 28. december 1984 A, at det for meget udbetalte pensionsbeløb udgjorde 12.613 kr.

Efter at forvaltningen fra Baltica havde modtaget oplysning om, hvilket beløb der var udbetalt for perioden fra den 14. februar til den 30. juni 1984, rejste forvaltningen i skrivelse af 8. marts 1985 til A krav om tilbagebetaling af 22.756 kr. i dagpenge; forvaltningen henviste til bestemmelsen i § 24, stk. 8, i dagpengeoven.

A klagede i skrivelse af 2. april 1985 til Amtsankenævnet for Viborg Amt over afgørelsen i dagpengesagen.

A havde i en skrivelse, der blev modtaget den 9. januar 1985 i Amtsankenævnet for Viborg Amt, klaget over tilbagebetalingskravet vedrørende pension – 12.613 kr. Han havde henvist til, at hans revisor i februar 1984 havde fremsendt alle økonomiske oplysninger til forvaltningen – herunder også oplysning om den private pensionsforsikring.

I skrivelse af 14. maj 1985 tog amtsankenævnet stilling til denne klage; amtsankenævnet tiltrådte forvaltningens afgørelse med følgende begrundelse:

»Det sociale udvalgs krav efter lov om social pension § 42 om tilbagebetaling af for meget udbetalt pension godkendes med udvalgets begrundelse.

Ankenævnet har herved lagt til grund, at klager efter eget ønske i juni 1984 fik pension beregnet uden hensyntagen til privat pension, og at det da meddeltes, at eventuel privat pension kunne medføre krav om tilbagebetaling.«

I anledning af A's klage over socialforvaltningens afgørelse om tilbagebetaling af dag-

penge udtalte forvaltningen følgende i skrivelse af 7. juni 1985 til amsankenævnet:

» . . .

Den 28. maj 1984 oplyste sikrede til forvaltningen at have tegnet en invaliditetsforsikring, som han mente sig berettiget til at få udbetalt invaliderente fra. Pgl. blev orienteret om dagpengelovens regler om, at dagpenge sammen med andre ydelser, der udbetales i anledning af sygdom, ikke kan overstige dagpengegivende indtægt, hvorfor en eventuel udbetaling fra forsikringsselskabet kunne betyde, at der skal tilbagebetales et beløb til forvaltningen. Sikrede lovede derfor at henvende sig til dagpengeafdelingen, hvis der blev udbetalt et beløb fra forsikringen, der vedrører samme periode som dagpengeudbetalingen.

Den 13. december 1984 modtog dagpengeafdelingen kopi af skrivelse pr. 26. oktober 1984, som pgl. have afleveret til pensionskontoret. Af skrивelsen fremgik, at pgl. havde fået udbetalt invaliderente for tiden 22.12.83-22.12.84 med brutto kr. 70.791,60.

Pgl. gøres den 17. december 1984 opmærksom på, at forvaltningen vil kræve tilbagebetaling af det beløb, pgl. har modtaget, for så vidt beløbet sammen med dagpengene overstiger dagpengegivende indtægt. Kravet fremsættes i h.t. dagpengelovens § 24, stk. 9. Pgl. mener kravet om tilbagebetaling fremsættes for sent. Han orienteres om, at regning vil blive fremsendt herfra, når forsikringsselskabet har oplyst forvaltningen, hvor stor en del af det udbetalte beløb der vedrører perioden 14. februar-30. juni 1984.

Den 8. marts 1985 fremsendes brev til sikrede om tilbagebetalingskrav samt regning på kr. 22.756.

Forvaltningen er af den opfattelse, at pgl. var gjort bekendt med dagpengelovens § 24, stk. 9, inden udbetalingen fra forsikringsselskabet fandt sted, hvorfor han måtte være klar over, at et krav om tilbagebetaling kunne komme.

. . .«

Muskelsvindfonden rettede henvendelse til amsankenævnet om sagen vedrørende tilbagebetaling af dagpenge. Fonden anførte,

at bestemmelsen i dagpengelovens § 24, stk. 9, alene er en beregningsregel, der ikke kan danne grundlag for et tilbagebetalingskrav,

at et tilbagebetalingskrav alene ville kunne støttes på tilbagebetalingsregler i dagpengelovens § 50,

at A ikke på tidspunkterne for udbetalingerne havde modtaget dagpenge med urette,

at A fra begyndelsen havde oplyst socialforvaltningen om alle sine økonomiske forhold,

at der ikke i dagpengeloven er hjemmel til at udbetale dagpenge med forbehold eller lignende, og at der i øvrigt ikke var taget et sådant forbehold,

at A havde modtaget dagpengebeløbene i god tro,

at tilbagebetalingskravet først var rejst et halvt år efter sidste dagpengeudbetaling og først formuleret skriftligt 9 måneder efter sidste udbetaling, og

at tilbagebetalingskravet ikke kunne støttes på en ulovbestemt regel om dobbeltforsørgelse, idet der ikke var tale om to ydelser af social karakter fra det offentlige.

Muskelsvindfonden anmodede endvidere amsankenævnet om at genoptage sagen om tilbagebetaling af pension – bl.a. under hensyn til den sammenhæng, der var mellem dagpengesagen og pensions sagen. Til støtte for, at tilbagebetalingskravet ikke kunne gældende, anførte Muskelsvindfonden,

at reguleringsbestemmelsen i § 39 i pensionsloven er uden betydning for, om der kunne stilles tilbagebetalingskrav,

at tilbagebetalingsspørgsmålet skulle afgøres efter bestemmelsen i §§ 41 og 42 i pensionsloven,

at A ikke havde tilsidesat sin oplysningspligt; han havde bl.a. i sin ansøgning om fravigelse af socialindkomsten allerede i december 1983 gjort opmærksom på, at han havde en privat forsikring,

at A løbende havde holdt kommunen underrettet om sine økonomiske forhold,

at ydelserne på udbetalingstidspunkterne ikke blev udbetalt med urette,

at det for meget udbetalte pensionsbeløb ikke var af en sådan størrelse, at dette i sig selv skulle bringe A i ond tro,

at der ikke i pensionsloven er hjemmel til at udbetale pension med forbehold eller lignende, og

at tilbagebetalingskravet ikke kunne støttes på en ulovbestemt regel om dobbeltforsør-

gelse, idet der ikke var tale om to ydelser af social karakter fra offentlige myndigheder. I sin afgørelse i en skrivelse til A anførte Amtsankenævnet for Viborg Amt følgende:

»Forudsætningen for at fremsætte et tilbagebetalingskrav vedrørende uretmæssig oppebåret dagpenge er, at De har modtaget dagpengeydelsen mod bedre vidende.

Det fremgår ikke af sagens akter, at det sociale udvalg ved udbetaling af sygedagpenge i tiden 13. februar-28. maj 1984 har taget forbehold med hensyn til størrelsen af dagpengeudbetalingen, såfremt De fik udbetalt en privat pensionsforsikring. Oplysningerne om at De muligvis fik udbetalt en privat pensionsforsikring var kendt i pensionsafdelingen, og ankenævnet finder således, at dagpengeafdelingen har haft forudsætninger for at tage et forbehold.

Ankenævnet finder det ikke godtgjort, at De har modtaget sygedagpengeudbetalingerne imod bedre vidende i tiden 13. februar-28. maj 1984.

Derimod finder ankenævnet, at De den 28. maj 1984 blev bragt i ond tro med hensyn til at kunne modtage dagpengeudbetalingen uafhængig af en eventuel forsikringsydelse dækkende samme periode. Ankenævnet finder således, at det sociale udvalgs tilbagebetalingskrav kan gøres gældende for perioden 28. maj-30. juni 1984.

Hvad angår tilbagebetalingskravet vedrørende uretmæssig oppebåret pension, finder ankenævnet fortsat grundlag for at godkende det sociale udvalgs krav efter lov om social pension § 42.

Ankenævnet har lagt vægt på, at det blev meddelt Dem, at der var tale om acontoudbetaling, fordi endelig beregning ikke har kunnet foretages. Med udgangspunkt i dette forbehold skønner ankenævnet, at De burde have været i tvivl om beløbets endelighed, og at principperne i pensionslovens § 42 giver grundlag for et krav om tilbagesøgning.«

Vedrørende Deres informationspligt har ankenævnet, som det fremgår, lagt vægt på, at oplysninger, der er tilgået en afdeling i social- og sundhedsforvaltningen, må anses for kendte i den samlede social- og sundhedsforvaltning.

...«

I klagen til mig anførte Muskelsvindfonden i det væsentlige det samme, som fonden havde anført over for amtsankenævnet.

Socialforvaltningen i Kjellerup kommune anførte i en udtalelse i anledning af klagen, at det ikke var korrekt, at tilbagebetalingskravene ikke var rejst umiddelbart i tilknytning til udbetalingen fra forsikringselskabet. A var imidlertid flere gange forud for den 8. marts 1985 klart gjort opmærksom på, at tilbagebetaling kunne komme på tale.

Amtsankenævnet havde i en udtalelse i anledning af klagen ikke yderligere bemærkninger.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til Muskelsvindfonden:

1. Ved min bedømmelse af sagen lægger jeg til grund, at der – efter den stedfundne regulering af tilbagebetalingsbeløbet – ikke foreligger tvist om tilbagebetalingsbeløbenes størrelse.

2. Jeg er enig med Muskelsvindfonden i, at reguleringsbestemmelsen i (den dagældende) § 24, stk. 9, i dagpengeloven og § 39 i pensionsloven ikke i sig selv kan danne grundlag for tilbagebetalingskravene. Amtsankenævnet deler – så vidt ses – denne opfattelse. Jeg kan i øvrigt henvise til den sag, der er omtalt i ombudsmandens beretning for 1980, s. 184.

3. Amtsankenævnet har truffet afgørelserne i skrivelsen af 8. oktober 1985 på grundlag af dagpengelovens § 50 og lov om social pension §§ 41 og 42. Disse bestemmelser har følgende indhold:

§ 50 i dagpengeloven:

»Personer, der modtager ydelser efter denne lov, skal underrette arbejdsgiveren og det sociale udvalg om forandringer i deres økonomiske forhold, der kan medføre ændring eller bortfald af ydelserne.

Stk. 2. Har en person undladt at give oplysninger som krævet i stk. 1 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget modtaget ydelser efter denne lov, skal det beløb, der med urette er modtaget, tilbagebetales.

Stk. 3. Inddrivelsen sker efter reglerne for inddrivelse af personlige skatter.«

§ 41 i pensionsloven:

»Pensionisten skal oplyse det sociale udvalg om forandringer i forhold, der kan for-

modes at medføre nedsættelse eller bortfald af pensionen.

Stk. 2. Pensionisten skal oplyse om flytning. Ved flytning til en anden kommune her i landet skal henvendelse om fortsat udbetaling ske til tilflytningskommunen.«

§ 42 i pensionsloven:

»Hvis en pensionist har tilsidesat sin oplysningspligt efter § 41 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget har modtaget pension, skal pensionisten eller dennes dødsbo tilbagebetale det beløb, der er modtaget med urette.«

Tilbagebetalingsbestemmelsen i dagpengelovens § 50 er (nu) omtalt i Sikringsstyrelsens vejledning af 30. januar 1987 om dagpenge, pkt. 104, hvor følgende er anført:

»Har en person mod bedre vidende uberettiget modtaget ydelser efter dagpengeloven, skal det beløb, der er modtaget med urette, betales tilbage. Dette gælder også, når der er udbetalt for meget i dagpenge, fordi pligten til at give oplysninger om indtægtsændringer er tilsidesat.

...«

Tilbagebetalingsbestemmelsen i § 42 i pensionsloven er omtalt i Sikringsstyrelsens vejledning af 5. september 1984 om social pension, pkt. 168, hvor følgende er anført:

»Pension (og andre sociale ydelser), der objektivt er bestemt til at anvendes til almindelige leveomkostninger, kan efter retspraksis som hovedregel ikke kræves tilbage. Tilbagebetalingsbestemmelsen i pensionslovens § 42 danner en snævert begrænset undtagelse fra denne regel.

Bestemmelsen fastslår, at hvis en pensionist har tilsidesat sin oplysningspligt efter § 41 eller i øvrigt mod bedre vidende uberettiget har modtaget pension, skal pensionisten eller dennes dødsbo tilbagebetale det beløb, der er modtaget med urette.

Bestemmelsen omfatter de tilfælde, hvor pensionisten har udvist svig, dvs. tilfælde hvor pensionisten forsætligt har fremkaldt, vedligeholdt eller udnyttet en vildfarelse hos det sociale udvalg. Herudover omfatter bestemmelsen tilfælde, hvor pensionisten uden at gøre sig skyldig i svig ved modtagelsen dog har været vidende om, at udbetalingen beroede på en vildfarelse hos det sociale udvalg. Her kan være tale om, at det sociale

udvalg er gået ud fra en fejlagtig forudsætning med hensyn til de kendsgerninger, der er af betydning for pensionsudbetalingen, eller at udvalget har anlagt en forkert fortolkning af de gældende regler.

Bestemmelsen forudsætter, at pensionisten har handlet forsætligt, altså at han har været i ond tro med hensyn til sin ret til den udbetalte pensionsydelse.

Almindelige retsprinsipper om tilbagebetaling af urigtigt udbetalte beløb fører imidlertid til, at der i begrænset omfang kan kræves tilbagebetaling uden for bestemmelsens område. Det gælder efter omstændighederne i tilfælde, hvor en udbetalingsfejl skyldes forkerte oplysninger, der hidrører fra pensionisten, uden at det kan fastslås, at betingelsen om forsæt er opfyldt, og hvor kommunen ikke har haft mulighed for at opdage fejlen.

...«

4. Som det fremgår af de gengivne bestemmelser, forudsætter en direkte anvendelse af tilbagebetalingsbestemmelserne, at den pågældende har handlet forsætligt, d.v.s. har været i ond tro med hensyn til det udbetalte beløb, f.eks. derved, at den pågældende har undladt at opfylde sin oplysningspligt med hensyn til en relevant omstændighed vedrørende beregningen af ydelserne. Endvidere vil tilbagebetaling i visse særlige tilfælde kunne kræves, hvor udbetalingen kan siges at skyldes en vildfarelse hos forvaltningen, og den pågældende må vurderes som nærmest til at bære tabet ved den opståede fejl.

I et tilfælde som det foreliggende, hvor udbetalingen ikke kan siges at skyldes en vildfarelse hos forvaltningen (jf. nedenfor), skal der foreligge et subjektivt kritisabelt forhold hos den pågældende.

5. Om socialforvaltningens kendskab til (A's) pensionsforsikring og om (A's) oplysninger herom til forvaltningen er følgende oplyst:

– Socialforvaltningen modtog i slutningen af december 1983 i ansøgningsskemaet om ændring af socialindkomsten oplysning om, at (A) havde en »Anden pension ... m.v.« på 58.000 kr. – den afvigende socialindkomst blev faktisk anvendt ved pensionsberegningen,

- socialforvaltningen modtog den 3. april 1984 en skrivelse fra forsikringsselskabet Baltica med anmodning om oplysning om (A's) forhold,
- socialforvaltningen modtog den 28. maj 1984 under en telefonsamtale med (A) oplysning om forsikringen,
- (A) gav oplysning om forsikringsudbetalingen til forvaltningen den 28. november 1984.

Således som sagen foreligger oplyst, finder jeg ikke at kunne lægge til grund, at (A) i forhold til forvaltningen har handlet på en måde med hensyn til oplysning om pensionsforsikringen, der kan karakteriseres som kritisabel.

6. Ved udbetalingen af *forskud på pension* og *pension* blev der taget forbehold for så vidt angår beløbenes størrelse. Med hensyn til *forskud på pensionen* blev den efter det oplyste beregnet under hensyn til bl.a. en pensionsindtægt på 58.000 kr., og der blev den 3. februar 1984 taget forbehold for rigtigheden af beregningsgrundlaget. For så vidt angår *den højeste invalidepension*, blev denne efter det oplyste i en periode kun udbetalt med de indkomstuafhængige beløb (invaliditetsbeløb og erhvervsudygtighedsbeløb). Jeg må forstå, at denne fremgangsmåde havde baggrund i, at der kunne ventes en pensionsudbetaling fra et forsikringsselskab. Alternativet til denne fremgangsmåde kunne være, at pensionsydelse ikke blev udbetalt, før forsikringsforholdene var afklaret.

Selv om der i pensionsloven ikke er hjemmel til i almindelighed at foretage udbetalinger med forbehold og lignende med den virkning, at udbetalte beløb alene med henvisning hertil senere kan kræves tilbagebetalt, mener jeg, at der i den foreliggende sag gør sig sådanne forhold gældende, at jeg ikke finder at have grundlag for at kritisere, at der er stillet krav om tilbagebetaling af det for meget udbetalte pensionsbeløb. Jeg henviser i øvrigt til det, jeg har anført nedenfor om tilbagebetaling i dobbeltforsørgelsessituationen.

7. Amtsankenævnet har fundet, at (A) har modtaget *dagpengebeløbet* på 5.666 kr. »imod bedre vidende«, idet han den 28. maj 1984 var »bragt i ond tro«.

Som anført ovenfor under 5 finder jeg ikke, at (A) i forhold til forvaltningen har handlet på en måde med hensyn til oplysning om forsikringsforhold, der kan karakteriseres som kritisabel. Jeg kan derfor ikke være enig med amtsankenævnet i, at betingelserne i dagpengelovens § 50 for at kræve tilbagebetaling er opfyldt.

Jeg foretager imidlertid ikke videre vedrørende spørgsmålet. Jeg henviser til, at der må antages at gælde en ulovhjemlet ret til at kræve tilbagebetaling i dobbeltforsørgelsessituationer. Dette er antaget i en højesteretsdom fra 1959 (offentliggjort i Ugeskrift for Retsvæsen 1959, s. 321-23).

Dobbeltforsørgelse antages at foreligge, *hvis* flere ydelser kommer til udbetaling som en direkte følge af den samme begivenhed, *hvis* ydelserne dækker den samme tidsmæssige periode, og *hvis* ydelserne må antages at dække samme behov eller formål. Om der på ulovbestemt grundlag kan rejses tilbagebetalingskrav i en sådan dobbeltforsørgelsessituation, må bero på en konkret vurdering i hvert enkelt tilfælde. I vurderingen heraf må der efter min opfattelse indgå, *om* der er tale om udbetaling af et beløb med tilbagevirkende kraft, *om* den pågældende hermed får rådighed over et større éngangsbeløb, *om* den pågældende på tidspunktet for udbetalingen af den sociale ydelse er berettiget hertil, og *om* det ikke kan bebrejdes det offentlige (eller den private part), at dobbeltforsørgelsessituationen opstår.

Jeg har i anledning af en anden sag om tilbagebetaling af sygedagpenge, hvor der forelå en dobbeltforsørgelsessituation, og hvor situationen opstod som følge af en større udbetaling af sygedagpenge, på denne baggrund ikke fundet at kunne kritisere, at et amtsankenævn på grundlag af en dobbeltforsørgelsesbetragtning havde tiltrådt en kommunes krav om tilbagebetaling.

8. Jeg finder således i det hele ikke at have grundlag for at foretage videre vedrørende amtsankenævnets afgørelse.

...«

16. Statsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 16, er der i beretningsåret kun realitetsbehandlet 1 sag inden for Statsministeriets sagsområde; sagen angik en afgørelse, som *departementet* havde truffet.

17. Sundhedsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 16, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 7 sager inden for Sundhedsministeriets sagsområde.

Af de 7 sager vedrørte 3 sager *departementet*, og 1 af sagerne angik det generelle spørgsmål om betydningen af et erstatningsbeløb, der ydes til blødere, som er smittet med AIDS, for udmålingen af hjælp efter bistandsloven til blødernes efterladte.

I sag, der gav anledning til kritik, angik en afgørelse om afskedigelse af en overlæge uden afholdelse af tjenstligt forhør; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 17-1.

Den sidste sag, der gav anledning til en henstilling vedrørende sagsbehandlingen, angik spørgsmålet om ajourføring af lægelige oplysninger, der indgår som en del af grundlaget for en forvaltningsmyndigheds administrative sagsbehandling.

3 sager vedrørte *Sundhedsstyrelsen*, og 1 af disse sager angik det generelle spørgsmål om ændring af forskrifterne for Det Psykiatriske Centralregister.

De resterende 2 sager angik afgørelser, og den ene sag, der gav anledning til kritik, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 17-2, angik en læges tavshedspligt.

I sag vedrørte *Levnedsmiddelstyrelsen*; sagen, der angik styrelsens afslag på at oplyse en klagers identitet, gav anledning til en henstilling; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 17-3.

17-1. *Overlæge A klagede over, at Rigshospitalet havde frataget ham funktionen som administrerende overlæge uden forudgående tjenstligt forhør. A skulle herefter arbejde som almindelig overlæge. Sagen gav anledning til en principiel udtalelse om afgrænsningen af de tilfælde, hvor der efter tjenstemandsloven skal afholdes tjenstligt forhør forud for stillingsændringer, degradation eller afsked, der må betragtes som straf for tjensteforseelser.*

I den konkrete sag udtalt, at afgørelsen måtte betragtes som en foranstaltning af disciplinær karakter over for A. Afgørelsen burde derfor ikke være truffet uden afholdelse af tjenstligt forhør. (J. nr. 1987-902-40).

Overlæge A klagede over, at han ved Rigshospitalets afgørelse af 24. september 1984 var blevet frataget sin funktion som administrerende overlæge uden forudgående tjenstligt forhør.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

» . . .

Efter tjenstemandslovens § 24, 1. punktum, kan som disciplinær straf for tjenstlig forseelse bl.a. anvendes overførsel til andet arbejde eller degradation - herunder ned-

rykning med et eller flere løntrin inden for samme lønramme. Sådanne sanktioner kan, når forholdet ikke er fastslået ved dom, aldrig finde sted uden efter afholdt tjenstligt forhør, jf. § 24, 3. punktum.

Den foretagne ændring i Deres arbejdsforhold – fratagelse af hvervet som administrerende overlæge og herefter placering som almindelig overlæge på afdelingen – indebærer for en del overførsel til andet arbejde. Ændringen vil i almindelighed, når den sker uansøgt, blive opfattet som en degradation. Afhængig af de nærmere omstændigheder vil der herved efter min opfattelse være tale om en disciplinær sanktion i tjenstemandslovens forstand, og i givet fald en sanktion, der efter lovens § 24, 3. punktum, ikke må anvendes uden forudgående tjenstligt forhør.

Afgørende for vurderingen af, om ændringen skal opfattes som en disciplinær sanktion, er, om der i begrundelsen for ledelsens beslutning sigtes til begåede tjenstlige forseelser – til forskel fra forhold, f.eks. uegnethed i tjenesten, der ikke bebrejdes den pågældende som en forseelse, eventuelt forhold, der er helt uden forbindelse med vedkommendes personlige embedsførelse.

Uanset vanskeligheder ved i enkelttilfælde at gennemføre denne sondering finder jeg det væsentligt og i bedst overensstemmelse med de retssikkerhedshensyn, som ligger bag tjenstemandslovens ordning, at sonderingen søges fastholdt i videst mulig udstrækning.

Jeg bemærker herved, at der principielt ikke er noget til hinder for, at en bestemt adfærd hos en person, der isoleret set kan betragtes som en tjenstlig forseelse, i stedet indgår som et (udløsende) element i en mere generelt præget egnethedsvurdering, der i hovedsagen bygger på andre forhold uden forseelsespræg. Afgørende er ansættelsesmyndighedens valg af vurderingsgrundlag. Som eksempel henviser jeg til sagen omtalt i ombudsmandens beretning for året 1986, s. 93 ff., navnlig s. 97.

Hovedsynspunktet må efter min mening være, at såfremt der i begrundelsen for at træffe den omhandlede foranstaltning indgår forhold, der bebrejdes den pågældende

som tilsidesættelse af de pligter, der gælder for tjenesten, og disse forhold indgår med selvstændig vægt i begrundelsen, skal der foretages en tjenstlig undersøgelse efter reglerne i tjenstemandslovens kapitel 4, inden afgørelsen træffes.

I det foreliggende tilfælde er der som begrundelse for, med øjeblikkelig virkning, at fratage Dem hvervet som administrerende overlæge i Rigshospitalets skrivelse af 24. september 1984 bl.a. henvist til,

- at De havde handlet i strid med pålæg meddelt Dem af Rigshospitalets direktion i skrivelse af 13. juli 1984,
- at De havde afgivet urigtige oplysninger til direktionen,
- at De som chef for en tværgående serviceafdeling havde truffet »beslutninger om diagnose, der på afgørende vis rækker ind i den kliniske afdelingschefs ansvarsområde«.

De nævnte forhold må efter min opfattelse betragtes som (påstande om) tjensteforseelser.

Hertil er i skrivelserne yderligere anført nogle mere generelle kritikpunkter som begrundelse for afgørelsen. Deres administrationsform betegnes som »uhensigtsmæssig og kritisabel«; det nævnes, at »De ved Deres varetagelse af funktionen som administrerende overlæge ikke på tilfredsstillende måde udøver en hensigtsmæssig ledelse af afdeling ...« og at »De ... vanskeliggør samarbejdet mellem de kliniske afdelinger og afdeling ...«

Det fremgår af sagen og af direktionens skrivelse af 24. september 1984, at såvel de konkrete kritikpunkter som de generelle vurderinger i overvejende grad er knyttet til en bestemt episode den 21. august 1984, hvor De havde afvist at gennemføre en nærmere angivet akut patientundersøgelse.

På den baggrund er det min opfattelse, at afgørelsen om at fratage Dem hvervet som administrerende overlæge måtte betragtes som en foranstaltning af disciplinær karakter over for Dem. Afgørelsen burde derfor ikke være truffet uden afholdelse af tjenstligt forhør.

...«

17-2. *En speciallæge havde på eget initiativ videregivet tavshedsbelagte oplysninger om en patient til en medarbejder i kommunens socialforvaltning dels med henblik på socialforvaltningens eventuelle medvirken til en tvangsindlæggelse, dels for at orientere medarbejderen om, at patienten muligvis ville begå overgreb på ham.*

Udtalt, at der ved vurderingen af, hvorvidt disse hensyn kan berettige videregivelse, må foretages en afvejning i forhold til de hensyn, der begrundet tavshedspligten, jf. lægelovens § 9. Afvejningen bør foretages efter retningslinjer svarende til dem, der nu findes i forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3.

Udtalt, at der efter det oplyste ikke var tilstrækkeligt grundlag for at anse lægens videregivelse af oplysningerne for berettiget. Sundhedsstyrelsen burde havde påtalt dette over for lægen. (J. nr. 1987-802-43).

A klagede over Sundhedsstyrelsens og Indenrigsministeriets afgørelser af henholdsvis 20. februar og 6. april 1987, hvorefter myndighederne ikke fandt grundlag for at kritisere, at speciallæge B havde videregivet lægelige oplysninger om A til en medarbejder ved Social- og Sundhedsforvaltningen i X Kommune. Det var A's opfattelse, at B ved videregivelsen af oplysningerne havde tilsidesat sin tavshedspligt som læge.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at speciallæge B videregav de lægelige oplysninger om A under en telefonsamtale den 22. februar 1985 med C, Social- og Sundhedsforvaltningen i X Kommune. På socialforvaltningens journalark fandtes følgende notat om telefonsamtalen:

»I forbindelse med pågældendes henvendelse til (D) har jeg haft en samtale med psykiater (B). Hun oplyser, at pågældende p.t. er meget psykotisk og burde indlægges på psykiatrisk hospital. Hun har forsøgt at motivere ham for dette, men hidtil uden held. Hun oplyser endvidere, at pågældende nok er aggressiv, men ikke voldsom. Hun vil tale med egen læge om evt. tvangsindlæggelse.«

Under behandlingen af A's klagesag i Sundhedsstyrelsen udtalte speciallæge B i en skrivelse af 18. marts 1986 følgende:

»(A) er kendt af mig fra november 1977. De første år regelmæssig, ret hyppig kontakt, henvist af egen læge. Senere fortsat spontane mere spredte henvendelser, sidst 5.2.1986. Jeg har accepteret disse kontakter, da jeg fortsat har anset ham som pt., uanset han selv aldrig har ment, han fejlede noget.

1978-1980 har jeg regelmæssigt udfærdiget lægebrev til egen læge, ophørte med dette efter pt.s ønske. November 1977 og februar 1978 udfærdigede jeg udtalelser til (X) Kommune i anledning af hans revalideringssag. Marts 1983 brev til (A's) fagforening.

(A) beskrives marts 1983 af mig som »særegen, nærtagende, selvhenførende, i perioder fejlfortolkende«. Jeg har længe fornemmet, at pt. var i sindssygelig udvikling, men det blev først åbenlyst 1984/85. Januar/februar 1985 oplyste jeg ham, at jeg finder ham psykisk lidende, behandlingstrængende. Han har i tiltagende grad følt sig chikaneret af bl.a. socialkontoret og Socialdemokratiet. Han har længe ment, at udtalelser om ham blev udleveret kritkløst bl.a. til arbejdsgivere. Han føler, at han også har været truet fysisk, og at hans børn er udsat for overgreb som led i sammensværgelsen imod ham. Da han således følte, at han og børnene var truede på liv og helbred af navngiven person i socialforvaltningen, fandt jeg det ikke urimeligt at orientere den pågældende person telefonisk, hvilket resulterer i det påklagede notat af 22.2.1985.

(A) har nok langvarigt haft et forbrug af hash og spiritus, der nok ikke bedrer hans psykiske tilstand. Hans dårlige økonomiske situation og svigtende mulighed for at skaffe sig arbejde har i tiltagende grad belastet ham.

(A) har et betydeligt ambivalent forhold til mig, han har opsøgt mig løbende, selv om han egentlig mener, at mine udtalelser er blevet brugt til chikanerier imod ham. Maj/juni 1985 advarede han mig, han mente, at også jeg blev udsat for forfølgelse af »systemet«. 23.1.1986 opsøger han mig medbringende socialkontorets notat fra 22.2.1985. Han er vred og skuffet

over mig, men accepterer ganske, at der ikke i notatet står andet, end hvad vi har talt om. 5.2.1986 kontakter han mig for at bede mig om at tale med socialkontoret.

Diagnostisk mener jeg, at pt. har en paranoid psykose. Han har nok kunnet være verbalt aggressiv i sin forpinthed over forfølgelserne, men har aldrig været voldelig.«

I skrivelse af 6. juni 1986 anmodede Sundhedsstyrelsen embedslægeinstitutionen om at indhente en supplerende udtalelse fra B, hvori hun nærmere redegjorde for årsagen og hensigten med sin udtalelse til socialforvaltningen, herunder til hvem hun gav oplysningerne, og om det skete på eget initiativ.

Som svar herpå udtalte B i en skrivelse af 19. juni 1986 følgende:

»(A) havde meget langvarigt forfølgelsesforestillinger af mere diffus karakter (Socialdemokratiet, socialkontoret). 8.11.1984 følte han sig tiltagende generet af mangfoldige chikanerier; talte om, at der blev udspremt et rygte om, at han skulle være skyld i en sagsbehandlers hustrus selvmord (hun lever i bedste velgående). 21.11. mener han, at en navngiven sagsbehandler (C), er en af hovedmændene i forfølgelsen. 16.1.1985 har han det uendelig dårligt »må råbe sine aggressioner ud, når han er alene i sin lejlighed«. Han har genoptaget et betydeligt hashforbrug. 22.1.1985 betegnes han igen som svært paranoid med udtalte persekutive forestillinger i særdeleshed centreret omkring (C). Han fortæller om en episode, hvor han i et supermarked er blevet slået ned bagfra, og mener at nogle læger har skadet hans datter, da hun søgte behandling for underlivsbetændelse. Han udtaler, at han ikke kan blive ved med at magte de fortsatte chikanerier og specielt ikke kan klare, at det nu også går ud over hans familie. Han mener, at (C) udspionerer ham, når han er på bodega. (A) er selv bange for, at han på et eller andet tidspunkt bliver nødt til at forsvare sig, selv om han aldrig har været nogen voldelig person.

Jeg har langvarigt forsøgt at motivere pt. for medicin eller indlæggelse, men han er stadig afvisende.

Jeg var, specielt den 22.2 bekymret for pt.s fiksering omkring en enkelt navngiven person og hans tanker om at forsvare sig. Selv om han formulerede trusler, skønnede jeg ikke, han var farlig, således at han kunne tvangsindlægges. Jeg fandt det dog rimeligt, at (C) var orienteret om de sygelige spekulationer, pt. har om ham.

Da jeg i anden anledning talte med (C), nævnte jeg problemet, og vi diskuterede kort mulighederne for evt. indlæggelse på behandlingsindikation, da pt. ikke har nære pårørende, der kan tænkes at begære indlæggelsen, og man derefter må overveje, om socialkontoret kunne begære. Pt. har løbende haft kontakt med skiftende personer i socialforvaltningen. I revalideringssagen, (E), siden andre, oftest i anledning af økonomisk besvær. Han har ikke haft specielt meget kontakt med (C).«

I afgørelsen af 20. februar 1987 udtalte Sundhedsstyrelsen, at det fremgår af lægelovens § 9, at en læge skal iagttage tavshed om, hvad lægen under udøvelsen af sit kald erfarer eller får formodning om angående privatlivet tilhørende hemmeligheder, medmindre lægen ifølge lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre lægen handler i berettiget varetagelse af en almen interesse eller af eget eller af andres tarv. Sundhedsstyrelsen fandt ikke grundlag for at antage, at speciallægen ikke havde handlet i berettiget varetagelse af A's og C's tarv, og styrelsen fandt således ikke grundlag for kritik af B's henvendelse til social- og sundhedsforvaltningen ved C.

Indenrigsministeriet bemærkede i sin afgørelse af 6. april 1987, at Sundhedsstyrelsens vurdering af spørgsmålet om eventuel overtrædelse af tavshedspligten ikke gav Indenrigsministeriet anledning til bemærkninger.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»Lægelovens § 9 indeholder følgende bestemmelse:

»En læge er under ansvar efter borgerlig straffelovs § 263, stk. 2, jf. § 275, forpligtet til at iagttage tavshed om, hvad han under udøvelsen af sit kald erfarer eller får formodning om angående privatlivet tilhørende hemmeligheder, medmindre han ifølge lovgivningen er forpligtet til at udtale sig, eller medmindre han handler i berettiget varetagelse af en almen interesse eller af eget eller andres tarv.«

Straffelovens bestemmelser om tavshedspligt findes nu i §§ 152-152f. Bestemmelserne trådte i kraft den 1. januar 1987 og svarer i det væsentlige til straffelovens tidligere bestemmelser om tavshedspligt.

Det er under Sundhedsstyrelsens og Indenrigsministeriets behandling af sagen lagt

til grund, at de afgivne lægelige oplysninger til socialforvaltningen, herunder oplysninger om, at psykiateren vurderede Dem som psykotisk og behandlingstrængende, som udgangspunkt er omfattet af tavshedspligten efter lægeloven. De havde ikke givet samtykke til videregivelsen, og lægen var ikke ifølge lovgivningen forpligtet til at udtale sig. Spørgsmålet har været, om lægen handlede i berettiget varetagelse af Deres eller pågældendes medarbejder i socialforvaltningen, (C's) tarv.

Der er i den forbindelse peget dels på socialforvaltningens eventuelle medvirken til en tvangsindlæggelse, dels på, at Deres psykiske tilstand efter lægens opfattelse rummede mulighed for overgreb på (C).

Ved vurderingen af, hvorvidt disse hensyn kan berettiggere videregivelse af tavshedsbelagte oplysninger, må der foretages en afvejning i forhold til de hensyn, der begrunder tavshedspligten. Efter min opfattelse bør afvejningen foretages efter retningslinjer svarende til dem, som nu fremgår af forvaltningslovens § 28, stk. 2, nr. 3. Det vil sige således, at videregivelse af oplysningerne kun kan anses for berettiget, såfremt »videregivelsen sker til varetagelse af . . . interesser, der klart overstiger hensynet til de interesser, der begrunder hemmeligholdelse, herunder hensynet til den, oplysningerne angår«.

(Det bemærkes, at forvaltningslovens § 28 alene omhandler udveksling af oplysninger mellem forvaltningsmyndigheder og således ikke finder direkte anvendelse på privatpraktiserende lægers afgivelse af oplysninger til en forvaltningsmyndighed).

Afgørende for den nævnte afvejning er en

vurdering af, med hvilken vægt de anførte grunde til fravigelse af tavshedspligten gjorde sig gældende på tidspunktet for afgivelsen af oplysningerne.

Det fremgår af sagen, at speciallæge (B) på videregivelsestidspunktet ikke vurderede Dem som farlig for Dem selv eller for andre, og at speciallægen heller ikke fandt grundlag for at tvangsindlægge Dem på behandlingsindikation, jf. § 2, stk. 2, i lov om sindsyge personers hospitalsophold. Der var for så vidt ikke anledning til, at (B) rettede henvendelse til andre med henblik på tvangsindlæggelse.

Så vidt jeg forstår, var der endvidere ikke nogen nærliggende risiko for, at De ville være voldelig over for sagsbehandleren i socialforvaltningen eller på anden måde bringe sagsbehandleren i fare. Jeg henviser til oplysningerne om, at speciallæge (B) havde kendt Dem gennem mange år, og at De aldrig tidligere havde været »nogen voldelig person«, samt til sagsbehandlerens notat vedrørende telefonsamtalen den 25. februar 1985, hvorefter De var aggressiv, »men ikke voldsom«.

På den baggrund finder jeg ikke, at der var tilstrækkeligt grundlag for at anse speciallæge (B's) videregivelse af de nævnte lægelige oplysninger om Dem for berettiget. Sundhedsstyrelsen burde have påtalt dette over for (B).

Jeg har gjort Sundhedsstyrelsen og Sundhedsministeriet bekendt med min opfattelse.

Det tilføjes, at jeg på det foreliggende grundlag ikke finder, at der var anledning til at foretage videregående skridt over for speciallæge (B).

. . .«

17-3. *Af hensyn til kontrolsystemets og retshåndhævelsens effektivitet havde levnedsmiddelmyndighederne afslået at give en fødevarereproducent oplysning om identiteten af en konkurrent, som ved anmeldelse havde givet anledning til et påbud til producenten.*

Udtalt, at levnedsmiddelmyndighederne ikke generelt kan sikre anmeldere eller klagerne anonymitet, men må foretage en konkret vurdering af de modstående hensyn, jf. forvaltningslovens § 15, stk. 1. Et forhåndstilsagn om anonymitet er ikke i sig selv af betydning for afgørelsen.

Ikke grundlag for at kritisere den konkrete afgørelse, da kendskab til anmelderens identitet ikke kunne antages at være af væsentlig betydning for producentens varetagelse af sine interesser under sagens behandling. (J. nr. 1987-1360-13).

Aktieselskabet A klagede over levnedsmiddelmyndighedernes afslag på selskabets anmodning om at få oplyst en klagers identitet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Levnedsmiddelkontrollen i Hillerød den 18. maj 1987 via Levnedsmiddelkontrollen i Køge modtog en klage over markedsføringen af selskabets produkt X.

Klagen gav anledning til, at levnedsmiddelkontrollen i en afgørelse af 11. juni 1987 meddelte selskabet påbud vedrørende produktet. Forinden havde levnedsmiddelkontrollen drøftet klagen med selskabet på møder den 4. og 9. juni 1987. Endvidere havde levnedsmiddelkontrollen telefonisk orienteret selskabet om klagen den 2. juni 1987.

I et brev af 3. juni 1987 anmodede selskabet levnedsmiddelkontrollen om oplysning om, hvem klagen var indgivet af.

I et brev af 17. juni 1987 meddelte levnedsmiddelkontrollen selskabet, at levnedsmiddelkontrollen med henvisning til forvaltningslovens § 15, stk. 1, nr. 4, ikke kunne meddele selskabet de ønskede oplysninger.

Efter en klage fra selskabet stadfæstede Levnedsmiddelstyrelsen i en afgørelse af 19. august 1987 levnedsmiddelkontrollens afgørelse. Levnedsmiddelstyrelsen henviste til, at selskabets interesse i at kunne benytte kendskab til klagerens identitet til varetagelse af sit tarv fandtes at burde vige for afgørende hensyn til såvel klageren som kontrolsystemets og retshåndhævelsens effektivitet, jf. forvaltningslovens § 15, stk. 1, nr. 3.

I en udtalelse af 17. november 1987 i anledning af selskabets klage til mig anførte Levnedsmiddelstyrelsen følgende:

» . . .

Levnedsmiddelstyrelsen er bekendt med, at levnedsmiddelkontrollenhederne ofte modtager klager, hvor der i forbindelse med klagen udtrykkes ønske om hemmeligholdelse af klagers identitet. Levnedsmiddelstyrelsen modtager også klager direkte og har erfaring for, at hemmeligholdelsen af klagers identitet kan være en forudsætning for, at klager giver myndighederne de nødvendige oplysninger som grundlag for myndighedernes opfølgning af sagen. Det er Levnedsmiddelstyrelsens indtryk, at henvendelse fra konkurrerende firmaer og erhvervsorganisationer om mulige ulovligheder inden for området har været stigende og dermed har fået stedse større betydning for myndighedernes tilrettelæggelse af såvel en behovsorienteret kontrol som kontrol på mistanke.

Forvaltningslovens § 15, stk. 1, begrænser retten til aktindsigt i de tilfælde, hvor partens interesse i kendskab til sagens dokumenter findes at burde vige for afgørende hensyn til klagers private eller offentlige interesse. Bestemmelsen eksemplificerer i 5 punkter, hvad sådanne interesser kunne være, men bestemmelsen er ikke udtømmende.

Der er efter styrelsens opfattelse både et hensyn til klageren at varetage og en væsentlig kontrolmæssig interesse i at kunne sikre klager anonymitet. Det er således af væsentlig betydning for kontrolsystemets effektivitet, at borgerne, det være sig virksomhedsejere, ansatte eller forbrugere, kan henvende sig til admini-

strationen i tillid til, at et tilsagn om anonymitet overholdes.

Levnedsmiddelstyrelsen finder derfor, at levnedsmiddelkontrollen har været berettiget til at nægte at oplyse klagers identitet, og at dette er baggrund for styrelsens stadfæstelse af afgørelsen.

...«

Det var selskabets opfattelse, at levnedsmiddelmyndighedernes afgørelser er i strid med intentionerne i forvaltningsloven. Gennemførelsen af den offentlige kontrol forhindres ikke ved oplysning af en klagers navn. Det fremgår klart af levnedsmiddeloven, at al kontrol bygger på opsøgende kontrol, hvorimod der intet er nævnt om kontrol baseret på klager.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til A:

»Efter forvaltningslovens § 15, stk. 1, kan retten til aktindsigt begrænses i det omfang, partens interesse i at kunne benytte kendskab til sagens dokumenter til varetagelse af sit tarv findes at burde vige for afgørende hensyn til (andre) private eller offentlige interesser.

Bestemmelsen forudsætter, at vedkommende myndighed foretager en konkret afvejning af de modstående hensyn. Myndigheden kan således ikke nægte parten aktindsigt ud fra mere generelle overvejelser om skadevirkningerne ved at give aktindsigt med hensyn til oplysninger af en bestemt karakter, jf. Folketingstidende 1985/86, tillæg A, spalte 140.

Det er Levnedsmiddelstyrelsens opfattelse, at der inden for levnedsmiddelovgivningen er væsentlige hensyn til kontrolsystemets og retshåndhævelsens effektivitet, der taler imod, at der gives oplysning om en klagers identitet.

Denne opfattelse kan i sig selv ikke give mig anledning til bemærkninger. Jeg kan så-

ledes ikke være enig med selskabet i, at al kontrol af levnedsmiddelovgivningen bygger på opsøgende kontrol, og at kontrol ikke tillige kan være baseret på anmeldelser eller klager.

Uanset hensynene til kontrolsystemets og retshåndhævelsens effektivitet kan levnedsmiddelmyndighederne ikke generelt sikre anmeldere og klagerne anonymitet. Det forhold, at vedkommende myndighed faktisk har givet klageren forhåndstilsagn om anonymitet, har ikke i sig selv betydning for afgørelsen af aktindsigt. Afgørelsen afhænger som nævnt af en konkret vurdering af de modstående hensyn, herunder hensynet til partens interesse i at kende anmelderens identitet for at kunne varetage sine interesser i sagen. Det fremgår af påbudssagen vedrørende selskabets produkt (X), at selskabet forud for levnedsmiddelkontrollens afgørelse af 11. juni 1987 blev gjort bekendt med klagens indhold, og at selskabet forud for levnedsmiddelkontrollens afgørelse under møder fik lejlighed til at udtale sig over for levnedsmiddelkontrollen om sagen, jf. forvaltningslovens bestemmelser om parts-høring i § 19, stk. 1.

Selskabet har ikke under sagen eller i klagen til mig redegjort for, hvilken interesse selskabet har i også at kende klagerens identitet for at kunne varetage sine interesser i sagen.

På den baggrund og efter min gennemgang af sagen i øvrigt finder jeg ikke, at kendskab til klagerens identitet var af væsentlig betydning for selskabets varetagelse af sine interesser under sagens behandling.

Jeg finder herefter ikke at have grundlag for at kritisere, at levnedsmiddelmyndighederne har afslået at give selskabet oplysning om klagerens identitet, jf. forvaltningslovens § 15, stk. 1.

...«

18. Trafikministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 17, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 17 sager inden for Trafikministeriets sagsområde.

Af de 17 sager vedrørte 12 sager *departementet*, og 1 af sagerne angik et generelt spørgsmål. Sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 18-1, gav anledning til en henstilling til ministeriet om at søge bestemmelserne om minimumskrav til økonomisk baggrund ved ansøgning om tilladelse til turist- og bestillingskørsel efter busloven optaget i ministeriets bekendtgørelse om busloven, for så vidt de ønskedes opretholdt.

De resterende 11 sager angik afgørelser, som departementet havde truffet.

5 sager vedrørte *statsbanerne*, og 1 af sagerne angik det generelle spørgsmål om statsbanernes anvendelse af underskriftssammenligning til brug for identifikation af personer, der har rejst uden gyldig billet; sagen gav anledning til kritik og henstilling. 1 sag angik et afslag på at ansætte en person, der var stærkt overvægtig, som chauffør på tjenestemandsvilkår ved rutebildivisionen; sagen, der gav anledning til kritik, er omtalt nedenfor som sag nr. 18-2.

18-1. *I forbindelse med delegation havde Persontrafikrådet vedtaget retningslinjer for minimumskrav til økonomisk baggrund for imødekommelse af ansøgninger til turist- og bestillingskørsel efter busloven.*

Udtalt, at det efter buslovens § 13, stk. 1, tilkommer trafikministeren at fastsætte nærmere regler om de kvalifikationer, en ansøger skal opfylde for at få en tilladelse i henhold til loven. Persontrafikrådets retningslinjer var af en sådan karakter, at de burde optages i en bekendtgørelse, udfærdiget af ministeriet i henhold til lovens § 13, stk. 1. Yderligere henvist til, at Persontrafikrådet er et særligt forvaltningsorgan, der ikke er undergivet en ministers sædvanlige instruktions- og tilsynsbeføjelse og derfor heller ikke omfattet af samme politiske ansvarsordning som den ministerstyrede forvaltning.

Henstillet til Trafikministeriet at søge minimumskravene til økonomisk baggrund optaget i ministeriets bekendtgørelse vedrørende busloven. (J. nr. 1986-1247-511).

Under min behandling af to konkrete klagesager vedrørende busloven fandt jeg det nødvendigt at foretage en nærmere undersøgelse af de krav til økonomisk baggrund, som stilles i praksis ved ansøgninger om tilladelse til turist- og bestillingskørsel efter busloven.

Kravet vedrørende økonomisk baggrund er omtalt i Trafikministeriets bekendtgørelse nr. 620 af 6. december 1978 vedrørende kvalifikationskrav til indehavere af tilladelser til buskørsel. Bekendtgørelsen indeholder en række bestemmelser om de oplysninger, som en an-

søgning skal indeholde til brug ved bedømmelsen af, hvorvidt ansøgeren har økonomisk baggrund for at drive busvirksomhed. Bekendtgørelsen indeholder ikke bestemmelser om, hvornår kriteriet om (tilstrækkelig) økonomisk baggrund er opfyldt.

Bekendtgørelsen er udfærdiget i medfør af § 13, stk. 1, i busloven (lov nr. 115 af 29. marts 1978). Bestemmelsen indeholder følgende:

»Ministeren for Offentlige Arbejder fastsætter nærmere regler om de kvalifikationskrav, en ansøger skal opfylde for at få en tilladelse i henhold til denne lov, herunder de krav, der kan stilles til den ansvarlige leder af et selskab m.v., såfremt dette er ansøger, jf. § 12.«

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at Persontrafikrådet den 18. november 1983 godkendte en indstilling fra Direktoratet for Vejtransport, hvorefter direktoratet blev bemyndiget til uden forelæggelse for rådet at afslå ansøgninger i en række tilfælde. Ansøgningerne kunne bl.a. afslås, når »ansøgerens egenkapital er mindre end 80.000 kr.«, eller når »ansøgeren vil være selvkørende vognmand, men der ikke er plads i budgettet til en »løn« til ansøgeren det første år på mindst 60.000 kr.«.

Ved et møde den 11. februar 1986 besluttede rådet efter forslag fra Turistformændenes Landsorganisation at hæve kravet til egenkapital til 125.000 kr., samt »at der i budgettet skal være plads til den til enhver tid gældende chaufførløn for tiden ca. 125.000 kr. til ansøgeren, hvis han selv skal køre som chauffør«.

I en skrivelse af 2. juli 1987 til Persontrafikrådet anmodede jeg om en udtalelse om baggrunden for, at Persontrafikrådet havde fundet på egen hånd at kunne fastsætte de omtalte minimumskrav vedrørende økonomisk baggrund. Jeg henviste til, at det efter bestemmelsen i buslovens § 13, stk. 1, tilkommer ministeren at fastsætte nærmere regler om kvalifikationskrav.

I en skrivelse af 5. februar 1988 bemærkede Persontrafikrådet, at det er rådets opfattelse, at rådets praksis ved vurdering af ansøgernes økonomiske baggrund, hvorunder indgår ansøgernes formue (egenkapital), er i overensstemmelse med Trafikministeriets bekendtgørelse

vedrørende kvalifikationskrav til indehavere af tilladelser til buskørsel, ligesom det er rådet, der i henhold til lovgivningen skal træffe afgørelse om udstedelse af tilladelse. Kravet om en vis egenkapital indgår ikke som noget absolut krav i Persontrafikrådets behandling af ansøgninger, idet kravet fraviges, når specielle forhold tilsiger dette.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til Persontrafikrådet:

»Efter buslovens § 13, stk. 1, tilkommer det ministeren for offentlige arbejder, nu trafikministeren, at fastsætte nærmere regler om de kvalifikationer, en ansøger skal opfylde for at få en tilladelse i henhold til loven.

De af Persontrafikrådet vedtagne minimumskrav til ansøgernes økonomiske baggrund er efter min opfattelse bestemmelser af en sådan karakter, at de, for så vidt de ønskes opretholdt, bør optages i en bekendtgørelse, som ministeriet har udfærdiget i henhold til buslovens § 13, stk. 1. Dette gælder, uanset at kravene fraviges, når specielle forhold tilsiger dette. Jeg henviser til, at der er tale om retningslinjer, som normerer borgernes rettigheder i forhold til det offentlige, jf. Justitsministeriets vejledning fra 1987 om udarbejdelse af administrative forskrifter, kapitel 1, pkt. 4.

Det forhold, at Persontrafikrådet er et særligt forvaltningsorgan, der ikke er undergivet en ministers sædvanlig instruktions- og tilsynsbeføjelser – og derfor heller ikke er omfattet af samme politiske ansvarsordning som den ministerstyrede forvaltning – er efter min opfattelse et yderligere forhold, der taler for, at det lovmæssige udgangspunkt fastholdes, det vil sige således, at de nærmere regler om kvalifikationskravene til ansøgerne fastsættes af ministeren.

Jeg har derfor samtidig hermed henstillet til Trafikministeriet at søge bestemmelserne vedrørende de omtalte minimumskrav til økonomisk baggrund, for så vidt de ønskes opretholdt, optaget i ministeriets bekendtgørelse vedrørende busloven.

...«

18-2. *Generaldirektoratet for Danske Statsbaner havde uberettiget afslået at ansætte en person, der var stærkt overvægtig, som chauffør på tjenestemandsvilkår ved rutebildivisionen. Den pågældende blev derpå ansat med forbehold i 10 år i henhold til tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 2. (J. nr. 1987-14-50).*

A, der gennem nogle år havde været ansat som rutebilchauffør i DSB på overenskomstbasis, klagede over, at Generaldirektoratet for Danske Statsbaner havde afslået at ansætte ham som tjenestemand på grund af hans betydelige overvægt (højde 170 cm, vægt 127,5 kg).

Af sagen fremgik, at DSB ikke anså A for uegnet til at bestride tjenesten, men at oplysningerne om hans vægt var indgået i den helbredsbedømmelse, der ifølge tjenestemandsløven skal foretages inden tjenestemandsansættelse. Af den lægeattest, A havde indhentet i forbindelse med sin ansøgning, fremgik, at der ikke – ud over oplysningerne om hans vægt – var helbredsmæssige oplysninger, der talte mod ansættelsen.

Af en udtalelse, jeg modtog fra Generaldirektoratet for Danske Statsbaner, fremgik, at afslaget var i overensstemmelse med en praksis, der fulgtes ved tjenestemandsansættelse af rutebilchauffører. DSB beskrev praksis og anvendelsen heraf i det foreliggende tilfælde således:

»DSB's praksis vedrørende ansættelse af rutebilchauffører er normalt den, at DSB ansætter rutebilchaufførerne på timeløn og senere på månedsløn efter overenskomst mellem DSB og SID.

Ved ansættelse som overenskomstlønnede rutebilchauffør stiller DSB ingen særlige helbredskrav, fordi stillingen ikke er pensionsberettiget.

Efterhånden som der fremkommer ledige stillinger som tjenestemandsansatte rutebilchauffører, tilbyder DSB sådanne stillinger til overenskomstansatte rutebilchauffører.

Før ansættelse som rutebilchauffør på prøve med varig ansættelse for øje, jf. tjenestemandsløvens § 2, skal ansøgeren, jf. Finansministeriets cirkulære nr. 234 af 28. december 1979 om helbredsbedømmelser ved tjenestemandsansættelser i staten, folkeskolen og folkekirken, gennemgå en

– helbredsbedømmelse med henblik på vurdering af egnethed til at bestride tjenesten og

– helbredsbedømmelse med henblik på den vurdering, der skal ske i pensionsmæssig henseende.

De nævnte vurderinger foretages for andre styrelser vedkommende af »Nævnet for Helbredsbedømmelser i Tjenestemandssager ved Tjenestemandsansættelser« på grundlag af en lægeattest.

Da DSB ansætter et stort antal tjenestemænd, er DSB undtaget fra obligatorisk indhentning af udtalelser fra Helbreds-nævnet.

De tjenester og områder, som har myndigheden til at ansætte tjenestemænd, har derfor kompetence til at vurdere ansøgerens lægeattester og til at ansætte ansøgerne som tjenestemænd på prøve, hvis lægeattestens indhold ikke giver anledning til bemærkninger.

Til hjælp for den ansættende myndighed har DSB's tillidslæge udarbejdet nogle »værktøjer« for f.eks. hvilken vægt, den ansættende myndighed kan godkende.

Der vedlægges et eksemplar af det vægtskema, DSB benytter. Den ansættende myndighed har kompetence til at godkende et udsving på +/- 20%.

Hvis lægeattesten indeholder oplysninger, som ikke kan vurderes af »lægefolk«, og hvis f.eks. ansøgeren vejer mere end 20% over, hvad der er normalt i forhold til højde og kropsbygning, forelægges lægeerklæringen for DSB's tillidslæge.

Tillidslægen vurderer, om ansøgeren kan ansættes, eller om sagen skal forelægges for fornævnte »Helbreds-nævn«.

De medarbejdere, der ansætter tjenestemænd ved DSB, får helt naturligt en erfaring i, hvad tillidslægen og Helbreds-nævnet godkender.

(A's) læge har angivet, at han af legemsbygning er kraftig, hans højde uden fodtøj er 170 cm, og hans vægt uden overtøj er 127,5 kg.

Den normale vægt er 71 kg, dvs en overskrivelse på 79,6%.

Den ansættende myndighed har vurderet, at (A) ikke kan ansættes som tjenestemand på prøve på dette grundlag og har derfor i overensstemmelse med DSB's praksis anbefalet ham at tabe sig under lægelig kontrol til et

betydeligt lavere niveau. Denne anbefaling er givet med positiv hensigt på at ansætte ham som tjenestemand på prøve, når han er gået ned i vægt.

...«

Efter en gennemgang af sagen forelagde jeg den for Nævnet for Helbredsbedømmelser, som jeg bad tage stilling til følgende:

- »1) Om der som i det foreliggende tilfælde kunne træffes afgørelse om ansættelsesspørgsmålet, uden at helbredsoplysningerne havde været forelagt tillidslægen.
- 2) Om afslaget på tjenstemandsansættelse alene på grundlag af oplysningerne om den pågældendes højde og vægt kan anses for berettiget, når det samtidig fremgår, at den pågældende er anset for egnet til at bestride hvervet.
- 3) Om den fremgangsmåde, DSB følger i forbindelse med helbredsbedømmelser, og som er beskrevet i udtalelsen af 29. maj 1987, er forenelig med forudsætningerne for, at DSB er blevet fritaget for den obligatoriske forelæggelse for nævnet.«

Spørgsmålene blev efter aftale med Helbreds-nævnet besvaret af Lønnings- og Pensionsdepartementet, som anførte følgende:

» . . .

For så vidt angår de stillede 3 spørgsmål må der svares benægtende.

Som nævnt (under en telefonisk drøftelse med ombudsmandsinstitutionen) . . . har Lønnings- og Pensionsdepartementet påbegyndt en revision af reglerne om helbredsbedømmelse ved tjenstemandsansættelser.

Det er hensigten at forenkle helbredsbedømmelsen, således at tilstrækkeligt bedømmelsesgrundlag i mange tilfælde vil være en af tjenstemanden personligt besvaret helbredserklæring.

Samtidig vil kravet til fortrolig behandling af lægelige oplysninger blive understreget, og proceduren ved anvendelse af tillidslægen vil blive strammet op.

Det vil således blive understreget, at der som hidtil altid i forbindelse med lægelige oplysninger skal anvendes lukket fortrykt kuvert, der

kun må åbnes af Helbreds-nævnet eller anden lægelig myndighed. Ansættelsesmyndigheden skal være opmærksom på, at der udleveres den foreskrevne fortrykte kuvert til tjenstemanden eller dennes læge.

Hvor en tillidslæge træder i stedet for Helbreds-nævnet, er det, som hidtil forudsat, alene denne, eventuelt med bistand fra et snævert »tillidslægesekretariat« – men ikke en lokal eller central personaleforvaltning – der må åbne kuverten med de lægelige oplysninger.

I situationer, hvor der skal foretages en lægelig vurdering, det vil sige, hvor helbredserklæring/attest ikke er helt »blank«, kan denne vurdering i sagens natur alene foretages af tillidslægen selv – ikke hans »sekretariat«.

Hvor en ansøger findes helbredsmæssigt egnet til fortsat at bestride en stilling på hidtidige ansættelsesvilkår, f.eks. overenskomst, kan overgang til tjenstemandsansættelse i den samme stilling ikke afvises af helbredsmæssige årsager under henvisning til, at der er tale om en pensionsgivende stilling.

Der kan derimod i medfør af tjenstemandspensionslovens § 7, stk. 2, tages forbehold for opnåelse af kvalificeret svagelighedspension, såfremt svagelighedspensionering sker inden for et nærmere fastsat tidsrum – i praksis 10 år – på grund af en ved ansættelsen konstateret helbredsmangel.

Skønner tillidslægen, at der bør tages et pensionsforbehold, eller er der tvivl herom, skal sagen forelægges for Helbreds-nævnet.

Et udkast til nyt helbredsbedømmelses-cirkulære er for tiden til udtalelse hos tjenstemændenes centralorganisationer.

Udkastet har forinden – medio november 1987 – været genstand for drøftelse med de store etater, herunder DSB.

Det er herefter Lønnings- og Pensionsdepartementets opfattelse, at etaterne nu er fuldt opmærksomme på, hvilke forudsætninger der er gældende for behandlingen af sager om helbredsbedømmelse ved tjenstemandsansættelser.

...«

Efter modtagelsen af dette svar forelagde jeg sagen til fornyet udtalelse for Generaldirektoratet for Danske Statsbaner.

Generaldirektoratet meddelte mig, at sagen nu ville blive forelagt for DSB's tillidslæge »med henblik på at få en bedømmelse af, om

(A) kan ansættes, eller om sagen skal forelægges for Helbredsnevnet til vurdering af, om der skal tages forbehold for tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 2«.

DSB forelagde sagen vedrørende A for Nævnet for Helbredsbedømmelser, der fandt, at A kunne ansættes som rutebilchauffør, men at ansættelsen burde ske på vilkår, at der for en periode af 10 år blev taget forbehold i henhold til pensionslovens § 7, stk. 2, for så vidt angik de ved ansættelsen konstaterede helbredsmangler.

På denne baggrund bad Generaldirektoratet for Danske Statsbaner rutebildivisionen om at ansætte A som rutebilchauffør fra den 1. april

1988. Da rutebildivisionen havde tilbudt A ansættelse på tjenestemandsvilkår den 15. oktober 1986, vurderede generaldirektoratet, at A kunne være ansat som rutebilchauffør den 1. januar 1987. Rutebildivisionen blev derfor bedt om at sørge for, at tjeneste- og lønanciennitet blev beregnet fra denne dato. Samtidig bad generaldirektoratet rutebildivisionen om at genoptage behandlingen af ansøgninger fra tre andre rutebilchauffører, som var blevet afslået på samme helbredsmæssige grundlag.

Herefter meddelte jeg A og generaldirektoratet, at jeg ikke foretog videre i sagen.

19. Udenrigsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 17, er der ikke i beretningsåret realitetsbehandlet sager inden for Udenrigsministeriets sagsområde.

20. Undervisnings- og Forskningsministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 17, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 74 sager inden for Undervisnings- og Forskningsministeriets sagsområde.

Af de 74 sager vedrørte 25 sager *departementet*, og af disse sager angik 4 sager generelle spørgsmål. 1 sag, der gav anledning til kritik og henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 20-1, angik spørgsmålet om hjemmel for udbetaling af differenceløn til bl.a. tjenestemænd i folkeskolen. 1 sag angik spørgsmålet om hjemmelsgrundlaget for ministeriets bekendtgørelse om tildeling af titlen adjungeret professor. 1 sag, der gav anledning til en henstilling, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 20-2, angik spørgsmålet om hjemmel for, at de faglige udvalg kan kræve, at uddannelsesstiden (praktiktiden) nedsættes for EFG-elever, der allerede har gennemgået en uddannelse inden for det samme fag. Den sidste generelle sag, der gav anledning til en henstilling, angik spørgsmål om tilvejebringelse af klageregler for de uddannelsesinstitutioner inden for Direktoratet for Erhvervsuddannelsernes område, som ikke er omfattet af loven om styrelse af højere uddannelsesinstitutioner.

13 sager angik afgørelser, og af disse gav 1 sag anledning til kritik og henstilling; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 20-3, angik ministeriets overtagelse af Kommunitetsbygningen.

8 sager angik forskellige sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf angik 2 sager sagsbehandlingstiden. 6 sager gav anledning til kritik, og 1 af disse sager, der er omtalt nedenfor som sag nr. 20-4, angik sagsbehandlingstiden. 1 sag gav anledning til en henstilling.

3 sager vedrørte *Direktoratet for de Videregående Uddannelser*, og 1 af disse sager angik en afgørelse. 2 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf gav 1 sag anledning til kritik og henstilling vedrørende regelgrundlaget for meddelelse af tilladelse til samtidig indskrivning ved flere uddannelser; sagen er omtalt nedenfor som sag nr. 20-5.

5 sager vedrørte *Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte*, og heraf angik 1 sag et generelt spørgsmål; sagen, der er omtalt nedenfor som sag nr. 20-6, og som gav anledning til en henstilling, angik spørgsmål om overskridelse af ansøgningsfristen ved ansøgning om rentetilskud og uddannelsesstøtte.

De resterende 4 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål (2 sager), og herunder sagsbehandlingstiden (2 sager); 1 af de sidstnævnte sager gav anledning til kritik.

37 sager vedrørte *Ankenævnet for Uddannelsesstøtten*, og heraf angik 36 sager afgørelser, medens den sidste sag angik sagsbehandlingstiden.

3 sager angik afgørelser, som *Ankenævnet for Gældssanering af Statsgaranterede Studielån* havde truffet.

1 sag angik en afgørelse, som en *ankekommission* havde truffet.

20-1. *En lærer, der i forbindelse med en amtskommunal stillingsnedlæggelse modtog efterløn i en 2-årig periode, klagede over, at hun under et job i efterlønsperioden som lærervikar i folkeskolen alene fik udbetalt forskellen mellem vikarlønnen og efterlønnen (differenceløn).*

Over for Finansministeriet, Lønnings- og Pensionsdepartementet, udtalt, at jeg måtte finde det utilfredsstillende, at praksis med hensyn til differencelønsprincippet anvendelse endnu ikke er udformet i generelle, offentligt bekendtgjorte regler. Udtalt, at jeg gik ud fra, at Lønnings- og Pensionsdepartementet ville tage nærmere stilling til hjemmelsspørgsmålene på forskellige områder og – om nødvendigt – til hjemlen for regulering af lønforhold på områder, hvor der ikke findes særlig lovhjemmel eller (tilsvarende) aftalemæssigt grundlag. (J. nr. 1985-822-70).

Advokat B klagede for A i en sag, der vedrørte beregning af A's løn under hendes fuldtidsansættelse som årsvikar ved en af Egtved Kommunes folkeskoler i skoleåret 1983/84. A modtog i samme periode efterløn i forbindelse med, at hendes tidligere ansættelse som lærer ved en amtskommunal døgninstitution var ophørt ved skolens lukning den 1. juli 1982.

B's klage vedrørte Undervisningsministeriets og Finansministeriets (Lønnings- og Pensionsdepartementets) udtalelser om, at A's vikarløn skulle beregnes efter de almindelige regler for differenceløn, det vil sige som forskellen mellem vikarlønnen og efterlønnen.

B gjorde principalt gældende, at det var uberettiget overhovedet at foretage fradrag i vikarlønnen, subsidiært at der alene kunne foretages fradrag svarende til det beløb, hvormed summen af vikarlønnen og efterlønnen oversteg den løn, som A havde i sin tidligere ansættelse ved den amtskommunale døgninstitution.

Lønnings- og Pensionsdepartementet oplyste, at differencelønsprincippet er fastlagt i Finansministeriets almindelige praksis på statens område. Undervisningsministeriets praksis på folkeskoleområdet blev for nogle år siden omlagt, så den svarer til den almindelige praksis på statens område.

Ved lukningen af døgninstitutionen var A ansat efter »Reglement for det pr. ultimo marts 1976 reglementsansatte personale ved amtskommunale/kommunale døgninstitutioner og ved selvejende døgninstitutioner, hvormed amtsrådene/kommunalbestyrelserne har indgået driftsoverenskomst i henhold til § 96 i lov om social bistand«.

Efter reglementets § 29, stk. 1, gælder ved stillingsnedlæggelse, hvor der ikke kan tilbydes anden passende stilling, at den afskedigede er berettiget til i 2 år at oppebære efterløn. Efterlønnen skal i de første 3 måneder udgøre den hidtidige løn og derefter to tredjedele heraf.

Da A var omfattet af Finansministeriets cirkulære nr. 239 af 30. november 1977 »om deling og refusion af udgifter til efterindtægt og pension m.v. til tjenestemænd i staten og mødrehjælpen samt til efterløn til medlemmer af Børneforsorgens Pensionskasse, der i forbindelse med opgaveomlægninger mellem stat og kommuner er blevet ansat eller overført til tjeneste ved (amts-)kommuner m.v.«, underrettede Vejle Amtskommune i 1982 Socialstyrelsen om nedlæggelsen af A's stilling. Efter bestemmelserne i cirkulæret foretog Socialstyrelsen herefter beregning og udbetaling af A's efterløn. Efter cirkulærets bestemmelser blev udgiften til efterløn delt mellem staten og amtskommunen i forhold til ansættelsesperioden før og efter opgaveomlægningen.

Den 3. februar 1983 meddelte Vejle Amtskommune Socialstyrelsen »til orientering«, at A havde fået ansættelse som årsvikar ved Egtved kommunale skolevæsen fra den 1. september 1982.

I den anledning anmodede Socialstyrelsen Egtved Kommune om en udtalelse.

I skrivelse af 21. marts 1983 til Socialstyrelsen bekræftede Egtved Kommune, at A var blevet ansat den 1. september 1982 som årsvikar.

Den 6. april 1983 meddelte Socialstyrelsen Egtved Kommune, at A ikke ved sin ansættelse som årsvikar havde mistet retten til at modtage efterløn. Socialstyrelsen tilføjede, at kommu-

nen havde mulighed for at ændre aflønningen ved forhandling, jf. Amtsrådsforeningens skrivelse af 13. december 1982.

Efter drøftelser med Vejle Amtskommune forelagde Egtved Kommune i skrivelse af 29. juni 1983 sagen for Undervisningsministeriet. Kommunen ville også i det kommende skoleår tilbyde A ansættelse som årsvikar.

Den 21. oktober 1983 meddelte Undervisningsministeriet Egtved Kommune, at A's løn som årsvikar skulle beregnes efter de almindelige regler om differenceløn, »hvilket i det foreliggende tilfælde betyder, at der for fuld tjeneste vil tilkomme hende forskellen mellem den efter almindelige regler beregnede løn for den udførte tjeneste med fuldt timetal og det beløb, der udbetales hende i efterløn«.

Kommunen underrettede i skrivelse af 2. december 1983 A om Undervisningsministeriets svar.

Egtved Kommune oplyste telefonisk under min behandling af sagen, at kommunen første gang reducerede A's vikarløn ved lønudbetalingen for januar måned 1984. For perioden indtil da havde A fået den fulde løn, og der havde ikke senere været overvejelser om at kræve tilbagebetaling. Bruttolønnen for december 1983 var på 10.611,32 kr. I januar 1984 var beløbet reduceret til 1.054,33 kr. Denne reducerede vikarløn var blevet udbetalt i 6 måneder indtil den 30. juni 1984, da den 2-årige efterlønsperiode ophørte. For juli 1984 fik A på ny fuld løn. Hun fratrådte stillingen som årsvikar ved udgangen af juli 1984, hvorefter hun tiltrådte en stilling som overlærer ved Vejle Amtskommunes skolevæsen.

Efter folkeskolelovens § 30 fastsætter undervisningsministeren regler om ansættelsesvilkårene for timelærere, vikarer og faglærere i folkeskolen uden for København.

Ved A's ansættelse som årsvikar for skoleåret 1983/84 gjaldt Undervisningsministeriets cirkulære af 15. juni 1981 (med senere ændring) om timelærere, vakancevikarer og vikarer i folkeskolen. Det var i cirkulærets § 25, stk. 1, bestemt, at årsvikarer i lærerstillinger lønnes som tjenestemandsansatte lærere på 1. løntrin i lønramme 13 (skalatrin 18). Cirkulæret indeholdt ingen bestemmelser vedrørende differenceløn. Cirkulæret fra 1981 blev fra den 1. august 1984 afløst af Undervisningsministeriets cirkulære af 1. marts 1984; ved dette cirkulære

blev der ikke gennemført ændringer i de omtalte forhold.

Heller ikke i tjenestemandsløven, tjenestemandspensionsloven eller i Finansministeriets administrative bestemmelser på området er der fastsat almindelige regler vedrørende differenceløn.

For så vidt angår førtidspensionerede tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken findes der i Finansministeriets cirkulære nr. 145 af 14. juli 1977 bestemmelser om differenceløn ved deltidsbeskæftigelse af disse pensionister.

Efter Finansministeriets og Undervisningsministeriets praksis anvendes som nævnt et tilsvarende princip også på andre områder.

Under den tidligere ombudsmands behandling af en konkret sag udtalte Finansministeriet i en skrivelse af 6. december 1979 – under henvisning til at der med cirkulæret af 14. juli 1977 var fastsat generelle retningslinjer for beskæftigelse af en enkelt gruppe pensionister – at ministeriet havde indledt overvejelser med henblik på en vurdering af mulighederne for at søge udformet generelle retningslinjer for beskæftigelse og vederlæggelse af øvrige grupper af beskæftigede pensionister m.v. i statsligt regi. I tilfælde, hvor der skete forelæggelse for Finansministeriet af sager om beskæftigelse og aflønning af andre grupper af pensionerede m.v. end de af cirkulæret af 14. juli 1977 omfattede, ville ministeriet søge de i cirkulæret indeholdte retningslinjer anvendt.

I skrivelse af 30. maj 1980 til klageren i den konkrete sag udtalte ombudsmanden under henvisning til Finansministeriets omtalte overvejelser, at ombudsmanden ikke fandt tilstrækkelig anledning til at foretage videre vedrørende dette spørgsmål udover at udbede sig underretning fra Finansministeriet om, hvad der videre skete i sagen.

Ombudsmanden modtog med Finansministeriets skrivelse af 16. september 1981 en redegørelse om spørgsmålet, som var udarbejdet af en arbejdsgruppe, som ministeriet havde nedsat den 13. juli 1979. Med udgangspunkt i det omtalte cirkulære af 14. juli 1977 havde arbejdsgruppen haft til opgave at udarbejde udkast til et samlet regelsæt vedrørende beskæftigelse og vederlæggelse inden for staten, folkeskolen og folkekirken m.v. af personer, der oppebærer pension/understøttelse, hvortil det offentlige (staten, folkeskolen, folkekirken, kom-

muner og statsfinansierede eller koncessionerede virksomheder m.v.) har ydet bidrag. Overvejelserne omfattede også personer, der modtog rådighedsløn eller tilsvarende som følge af stillingsnedlæggelse. Finansministeriet anførte i følgeskrivelsen, at redegørelsen var at betragte som et internt arbejdsdokument, som helt eller delvis kunne komme til at danne grundlag for kommende drøftelser med ministerier og personaleorganisationer.

Den 6. april 1987 havde jeg og nogle af mine medarbejdere et møde med repræsentanter for Lønnings- og Pensionsdepartementet og Undervisningsministeriet.

Om den nærmere praksis vedrørende differenceløn oplyste Lønnings- og Pensionsdepartementet, at differencelønsprincippet havde været anvendt i staten ved ansættelse af pensionerede tjenestemænd m.v. gennem i hvert fald de sidste 20-30 år. I 1977 var princippet efter forhandling med personaleorganisationerne blevet formuleret i cirkulæret af 14. juli 1977 om beskæftigelse og vederlæggelse af førtidspensionerede tjenestemænd i staten, folkeskolen og folkekirken. Dette cirkulære omfattede dog kun et »lille hjørne« af den anlagte praksis, som siden var blevet videreført også uden for cirkulærets område. Der kunne således ikke drages den modsætningslutning, at grupper, der er holdt uden for cirkulæret, ikke kan beskæftiges, eller at differencelønsprincippet ikke kan finde anvendelse for disse grupper.

Differencelønsprincippet fraviges i praksis i tilfælde af »åbenbare urimeligheder«. Princippet var således blevet fraveget i en sag, hvor timelønnen ellers kun ville have været ganske få kroner, og beskæftigelsen var på under 200 timer om året.

I tiden efter udstedelsen af 1977-cirkulæret havde det været hensigten at få fastlagt ensartede retningslinjer for differencelønsprincippets anvendelse omfattende hele det offentlige område, incl. amter og kommuner. Når dette ikke var lykkedes, skyldtes det navnlig, at Lønnings- og Pensionsdepartementet havde haft mere presserende opgaver, at amter og kommuner ikke fuldt ud kunne tilslutte sig statens praksis, at enkelte kollektive overenskomster ikke undtager pensionister m.v. fra det område, de dækker, og at organisationernes holdning til spørgsmålet havde været »uensartet og valen«.

Det var Lønnings- og Pensionsdepartementets indtryk, at kommunerne og amterne ikke fulgte den i staten gældende eller en anden generel differencelønspraksis, men at de enkelte kommuner og amter derimod havde frihed til at anlægge deres egen praksis.

For at komme i gang med en løsning af problemstillingen ønskede Lønnings- og Pensionsdepartementet nu at satse på fastlæggelse af generelle retningslinjer for differenceløn på områder, der direkte er underlagt departementets kompetence. Efterfølgende måtte det så overvejes, hvorledes spørgsmålet burde tages op på det øvrige offentlige område.

Lønnings- og Pensionsdepartementet ville ikke udfærdige regler på området uden forudgående drøftelser med personaleorganisationerne. Sagen ville blive drøftet uanset en eventuel retlig forpligtelse til at høre organisationerne.

Det indgik i Lønnings- og Pensionsdepartementets overvejelser at lade de enkelte ministerier selv fastlægge en nærmere praksis på deres område.

Lønnings- og Pensionsdepartementet mente ikke, at det i stedet for reduktion i lønnen var muligt at søge gennemført en ordning med reduktion i pensionen. På tjenestemandsområdet ville en sådan løsning kræve en ændring i tjenestemandsløvgivningen. På overenskomstområdet ville det være nødvendigt med en ændring i pensionskassevedtægterne, og Lønnings- og Pensionsdepartementet har ikke kompetence til at blande sig i pensionskassevedtægternes udformning.

Under drøftelse af sagens hjemmelsspørgsmål oplyste Lønnings- og Pensionsdepartementet, at det er departementets opfattelse, at departementet har en generel, ulovbestemt hjemmel til at fastsætte løn- og ansættelsesvilkår inden for statens område, og denne grundsatning udgør hjemlen for praksis vedrørende differenceløn. Lønnings- og Pensionsdepartementet henviste i den forbindelse til Statsministeriets bekendtgørelse nr. 21 af 11. januar 1973 om ændringer i ministeriernes forretningsområder (visse sager vedrørende løn- og ansættelsesvilkår).

Departementet anser i øvrigt praksis vedrørende differenceløn for at være stiltiende accepteret af organisationerne. Når der bortses fra den foreliggende sag, er der ingen organisation, der har fremsat principielle indsigelser imod praksis.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til B:

»Som nævnt ovenfor kan undervisningsministeren efter folkeskolelovens § 30 fastsætte regler om ansættelsesvilkårene for timelærere, vikarer og faglærere i folkeskolen uden for København.

Udnyttelsen af denne bemyndigelse til at fastsætte lønvilkår m.v. for de nævnte personalegrupper er ikke nærmere præciseret i bestemmelsens forarbejder. Det kan ikke give mig anledning til kritik, at Undervisningsministeriet på denne baggrund har valgt at lægge det af Lønnings- og Pensionsdepartementet oplyste om almindelig praksis på statsområdet, for så vidt angår differencelønsprincippet, til grund for sin lønfastsættelsespraksis inden for bemyndigelses område.

For så vidt finder jeg ikke at have grundlag for at kritisere Undervisningsministeriets udtalelse af 21. oktober 1983 i den konkrete sag vedrørende (A).

Jeg må dog finde det utilfredsstillende, at Undervisningsministeriets praksis vedrørende differencelønsprincippet anvendelse ikke har fundet udtryk i administrativt fastsatte regler i henhold til bestemmelsen.

Jeg har derfor samtidig hermed henstillet til Undervisningsministeriet i samarbejde med Lønnings- og Pensionsdepartementet at søge Undervisningsministeriets praksis vedrørende differencelønsprincippet formuleret i et regelsæt i henhold til folkeskolelovens § 30, eventuelt i forbindelse med revision af ministeriets cirkulære om timelærere, vakancevikarer og vikarer i folkeskolen.

Med hensyn til differencelønsprincippet anvendelse som almindelig praksis inden for hele statens område har Lønnings- og Pensionsdepartementet som nævnt ovenfor henvist til en almindelig ulovbestemt grundsætning, hvorefter Lønnings- og Pensionsdepartementet kan fastsætte løn- og ansættelsesvilkår inden for statens område. Lønnings- og Pensionsdepartementet har i den forbindelse særlig henvist til Statsministeriets bekendtgørelse nr. 21 af 11. januar 1973 om ændringer i ministeriernes forretnings-

område (visse sager vedrørende løn- og ansættelsesvilkår).

Bekendtgørelsen fra 1973 er udstedt i henhold til grundlovens § 14, stk. 1, 2. punktum, der giver statsministeren en almindelig beføjelse til at fordele forretningerne mellem ministrene. Der kan ikke herved skabes et selvstændigt hjemmelsgrundlag for forretningernes udøvelse, men alene træffes bestemmelse om, hvilket ministerium der skal udøve beføjelserne. Det forudsættes, at et sådant (materielt) hjemmelsgrundlag allerede findes i lov eller i tilsvarende, sædvanligt anerkendt retskilde, eller at et sådant retsgrundlag tilvejebringes, inden forretningerne udøves.

På det foreliggende grundlag finder jeg ikke at have tilstrækkelig anledning til at udtale mig nærmere om hjemmelsgrundlaget for Finansministeriets praksis med hensyn til fastsættelse af løn- og ansættelsesvilkår inden for statens område. Jeg henviser til, at spørgsmålet er uden betydning for min bedømmelse af den konkrete sag, hvor der findes udtrykkelig hjemmel i folkeskolelovens § 30.

Uanset hjemmelsspørgsmålet må jeg dog under alle omstændigheder – ud fra almindelige retssikkerhedssynspunkter – finde det utilfredsstillende, at den praksis med hensyn til anvendelse af differencelønsprincippet, som Lønnings- og Pensionsdepartementet har fastlagt på statens område, endnu ikke er udformet i generelle, offentligt bekendtgjorte regler. Jeg henviser til brevvekslingen mellem ombudsmanden og Lønnings- og Pensionsdepartementet i 1979-81.

Jeg har derfor henstillet til Lønnings- og Pensionsdepartementet at søge arbejdet med henblik herpå fremskyndet mest muligt. Jeg har samtidig meddelt, at jeg går ud fra, at Lønnings- og Pensionsdepartementet i den forbindelse vil tage nærmere stilling til hjemmelsspørgsmålene på de forskellige områder og – om nødvendigt – til det ovenfor nævnte spørgsmål om hjemlen for Lønnings- og Pensionsdepartementets regulering af lønforhold på områder, hvor der ikke findes særlig lovhjemmel eller (tilsvarende) aftalemæssigt grundlag.«

20-2. *Henstillet til Undervisningsministeriet at søge tilvejebragt en udtrykkelig hjemmel til, at det faglige udvalg kan kræve, at uddannelsestiden (praktiktiden) nedsættes for EFG-elever, der allerede har gennemgået en uddannelse inden for det samme fag. (J. nr. 1987-590-712).*

Advokat A rettede henvendelse om det forhold, at Det Faglige Udvalg for Butiksuddannelserne afslog at godkende en 2-årig uddannelsesaftale mellem fotohandler B og C under henvisning til, at C allerede havde gennemført én uddannelse inden for butiksfaget. Udvalget ville kun godkende en 1-årig uddannelsesaftale.

Jeg udtalte følgende i en skrivelse til A:

»Inden for hvert hovederhvervs område nedsætter vedkommende områdes faglige organisationer et eller flere udvalg med et lige stort antal arbejdsgiver- og arbejdstagerrepræsentanter, jf. EFG-lovens § 8, stk. 1.

De faglige udvalg falder uden for området for ombudsmandens virksomhed. Jeg er således afskåret fra at tage stilling til den afgørelse, som Det Faglige Udvalg for Butiksuddannelserne traf i sagen.

I anledning af Deres skrivelse af 10. juli 1986 hertil blev den tidligere ombudsmand opmærksom på, at der kunne rejses tvivl om, hvorvidt det faglige udvalg havde kompetence til at træffe en afgørelse som den foreliggende. Dette var baggrunden for, at han bad Undervisningsministeriet om i en skrivelse til advokatfirmaet at tage stilling til kompetencespørgsmålet, hvilket skete ved . . . skrivelse af 2. april 1987 fra Undervisningsministeriet til Dem.

Ministeriet tog stilling til spørgsmålet efter at have indhentet en udtalelse af 26. fe-

bruar 1987 fra Direktoratet for de Videregående Uddannelser.

Det fremgår af de nævnte skrivelser, som jeg har modtaget genpart af, at såvel direktoratet som ministeriet har erkendt, at der ikke er udtrykkelig hjemmel til, at det faglige udvalg kan træffe afgørelser om en forkortelse af uddannelsestiden, men at det må anses for reelt begrundet, at der, uanset at der er enighed mellem parterne om det modsatte, skal kunne foretages en sådan nedsættelse af uddannelsesaftalens varighed, og at det er det faglige udvalg, der har kompetence hertil (det faglige udvalg er et særligt sagkyndigt organ, der kan påse, at eleven ikke presses til at acceptere ikke-fagligt begrundet krav om forlængelse af praktiktiden). Ministeriet har dog fundet, at § 7, stk. 4, i bekendtgørelse nr. 380 af 31. juli 1978 om optagelse og om uddannelsesaftaler m.v. for elever i de erhvervsfaglige grunduddannelser (EFG) indeholder tilstrækkelig hjemmel til, at det faglige udvalg kan kræve, at uddannelsestiden (praktiktiden) nedsættes for elever, der allerede har gennemgået én uddannelse inden for samme fag.

På baggrund af det anførte har jeg fundet samtidig hermed at burde henstille til Undervisningsministeriet at søge tilvejebragt en udtrykkelig hjemmel, således at der ikke kan opstå tvivl om det faglige udvalgs kompetence i den nævnte henseende.

. . . «

20-3. *Fundet, at en »afgørelse«, som Undervisnings- og Forskningsministeriet som fondsmyndighed havde truffet i henhold til lov om fonde og visse foreninger vedrørende det samme ministeriums overtagelse af en bygning, tilhørende en fond, måtte anses for at være ugyldig (en nullitet), idet »afgørelsen« måtte anses for truffet uden kendskab til de bestemmelser, der regulerer, om godkendelse kunne meddeles.*

Det påtaltes desuden, at ministeriet ikke havde taget stilling til fondens synspunkter med hensyn til bygningens værdi, samt at ministeriet ikke havde erkendt sin dobbeltrolle i sagen (myndighedsinhabilitet).

Sammenfattende fandtes ministeriets behandling af sagen meget kritisabel.

Henstillet til Undervisnings- og Forskningsministeriet at lade sagen overgå til Fondsregistret. (J. nr. 1987-1507-711).

Ved skrivelse af 23. juni 1987 rettede eforen for studenterkollegiet Regensen i København (Regensprovsten) henvendelse til mig og anmodede om en vurdering af det juridisk holdbare i, at staten, repræsenteret ved Undervisningsministeriet, Byggedirektoratet, med virkning fra den 1. juli 1987 skulle overtage ejendomsretten til Kommunitetsbygningen, beliggende Nørregade 10, København, mod at staten afholdt udgifter på 17 mill. kr. til en hoveddistandsættelse af Regensen. Ved skrivelse af 29. oktober 1987 rettede også bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke, der bl.a. bestyrer Regensen og Kommunitetsbygningen, henvendelse i sagen, idet bestyrelsen så »sig nødsaget til at bede om hjælp til sagens afklaring«.

I anledning heraf udarbejdede jeg – efter bl.a. at have indhentet en udtalelse fra Undervisnings- og Forskningsministeriet – en redegørelse om sagen. Redegørelsen blev sendt til klagerne samt til Undervisnings- og Forskningsministeriet ved skrivelse af 7. marts 1988. I det følgende gengives redegørelsen:

»REDEGØRELSE

vedrørende klager over Undervisningsministeriets overtagelse af Kommunitetsbygningen, Nørregade 10, København.

1. Den oprindelige klage og ombudsmandens behandling heraf.
2. Undervisningsministeriets behandling af den oprindelige klage.
3. De efterfølgende klager og ombudsmandens og Undervisningsministeriets behandling af klagerne:
  - 3.1. Undervisningsministeriets afgørelse som fondsmyndighed.
    - 3.1.1. Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.
    - 3.1.2. Undervisningsministeriets svar i skrivelse af 15. januar 1988.
    - 3.1.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.
  - 3.2. Værdiansættelsen af Kommunitetsbygningen.
    - 3.2.1. Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.
    - 3.2.2. Undervisningsministeriets svar i skrivelse af 15. januar 1988.
    - 3.2.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.
  - 3.3. Undervisningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af ejendommen og som fondsmyndighed.
    - 3.3.1. Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.
    - 3.3.2. Undervisningsministeriets svar i skrivelse af 15. januar 1988.
    - 3.3.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.
4. Ombudsmandens afsluttende bemærkninger og konklusion.

Bilag 1: Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.

Bilag 2: Undervisningsministeriets skrivelse af 15. januar 1988.

1. Den oprindelige klage og ombudsmandens behandling heraf.

Ved skrivelse af 23. juni 1987 anmodede regensprovsten ombudsmanden om en vurdering af det juridisk holdbare i, at staten, repræsenteret ved Undervisningsministeriet, Byggedirektoratet, med virkning fra den 1. juli 1987, overtager ejendomsretten til Kommunitetsbygningen, beliggende Nørregade 10, København, mod, at staten afholder udgifter på ca. 17 mill. kr. til en hovedstandsættelse af Regensen. Skrivelsen var vedlagt dels en længere redegørelse om sagen, dels en lang række bilag. Ved skrivelse af 15. juli 1987 fremsendte regensprovsten yderligere bilag, og under en samtale om sagen den 17. august 1987 på ombudsmandens kontor uddybede han sin henvendelse.

Den 13. august 1987 havde ombudsmanden en drøftelse med repræsentanter for Fondsregistret om sagen.

Folketingets Finansudvalg tiltrådte ved påtegning af 10. december 1986 på aktstykke nr. 82, at staten yder et beløb på ca. 17 mill. kr. til gennemførelse af en renovering af Regensen bl.a. på vilkår af, at staten overtager ejendomsretten til Kommunitetsbygningen.

Af aktstykket (samt af sagens akter i øvrigt) fremgår det, at Kommunitetet har sin egen selvstændige formue, hvortil Kommunitetsbygningen hører. Formuen bestyres efter nogle nærmere fastsatte regler i »Statut for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983«. Kollegiesamvirket er en fond, og Kommunitetet er en slags »fond i fonden«. Af statutens § 7, stk. 3, fremgår det, at salg af de i § 3 nævnte ejendomme kræver godkendelse af Undervisningsministeriet som fondsmyndighed. I aktstykket er det oplyst, at bestyrelsen for Kollegiesamvirket har tiltrådt afhændelsen af ejendommen i overensstemmelse med de vilkår, der er nævnt i aktstykket, og af sagens akter fremgår det ligeledes, at bestyrelsen har tiltrådt afhændelsen.

Efter § 10 i lov nr. 300 af 6. juni 1984 om fonde og visse foreninger, jf. bekendtgørelse nr. 97 af 15. marts 1985 om anbringelse af fondes midler og bestyrelsesvederlag m.v., § 16, kan en fast ejendom ikke afhændes uden tilladelse fra fondsmyndigheden. Efter lovens § 21 må fondens bestyrelse kun med fondsmyndighedens samtykke foretage eller medvirke til ekstraordinære dispositioner, som kan medføre risiko for, at vedtægten ikke kan overholdes.

Fondsmyndigheden er efter lovens § 36 den minister, under hvis forretningsområde fondens hovedformål hører. Efter § 38 kan fondsmyndigheden efter aftale med Fondsregistret henlægge opgaver, der efter loven tilkommer fondsmyndigheden, til Fondsregistret. Fondsregistret har under mødet den 13. august 1987 med ombudsmanden oplyst, at Undervisningsministeriet var fondsmyndighed indtil den 1. januar 1987, fra hvilken dato Fondsregistret efter lovens § 38 har overtaget fondsmyndigheden. Det er i forbindelse hermed aftalt, at alle henvendelser efter denne dato skal ske til Fondsregistret og ikke til Undervisningsministeriet.

Under samtalen med ombudsmanden præciserede regensprovsten sin henvendelse således, at han i egenskab af regensprovst og medlem af Kollegiesamvirkets bestyrelse ønskede, at tilladelse til afhændelse af ejendommen på de ovennævnte vilkår ikke blev givet af fondsmyndigheden. I den forbindelse henviste han til, at der efter hans opfattelse var et betydeligt misforhold mellem ejendommens værdi i handel og vandel og det »vederlag« i form af afholdelse af udgifterne til istandsættelse, som staten ville yde. Opmærksomheden blev endvidere henledt på, at det lejebeløb, som staten betalte for leje af Kommunitetsbygningen, var meget lav i forhold til markedislejen. Endelig henvistes til en sagkyndig vurdering, som Kollegiesamvirket havde indhentet fra en ejendomsmægler, der samtidig var vurderingsinspektør i Kreditforeningen Danmark. Efter vurderingen udgjorde ejendommens værdi i handel og vandel 45 mill. kr., og et realistisk lejeniveau 3,245 mill. kr. årligt. På denne baggrund skulle det efter provstens opfattelse bedømmes, at »vederlaget« for afhændelse af ejendommen er fastsat til ca. 17 mill. kr., og at der i øjeblikket betales 220.000 kr. om året i leje.

Da der på det foreliggende grundlag ikke sås at foreligge en godkendelse i henhold til fondsløvgivningen af afhændelsen af ejendommen, og idet ombudsmanden bemærkede, at Byggedirektoratet under Undervisningsministeriet, der havde forhandlet de nærmere vilkår for statens overtagelse af ejendommen, ikke kunne anses for fondsmyndighed efter fondsloven, fandt ombudsmanden det rettest at videreende regensprovstens henvendelse til Fondsregistret med henblik på, at registret som fondsmyndighed kunne tage stilling til, hvad henvendelsen burde give anledning til. Henvendelsen blev oversendt ved skrivelse af 25. august 1987.

2. Undervisningsministeriets behandling af den oprindelige klage.

Ved skrivelse af 10. september 1987 oversendte Fondsregistret ombudsmandens skrivelse til Undervisningsministeriet. Ministeriet oplyste, at det i forbindelse med Fondsregistrets overtagelse af Undervisningsministeriets opgaver som fondsmyndighed den 1. januar 1987 blev aftalt, at Undervisningsministeriet skulle færdigbehandle de sager, der var indkommet før overtagelsesdagen.

Ved skrivelse af 7. oktober 1987 til ombudsmanden meddelte Undervisningsministeriet, at Finansudvalget den 10. december 1986 (aktstykke nr. 82) havde tiltrådt, at der i finansårene 1986, 1987 og 1988 afholdtes udgifter til renovering af Regensen til et samlet beløb af 15,515 mill. kr., inklusive moms (indeks 449), januar 1985), hvortil kom en kontant kompensation på 2 mill. kr. for bortfald af lejen for Kommunitetsbygningen, i alt en bevilling på 17,515 mill. kr. Udgiften forudsattes dækket af tilskud fra Boligministeriet, Finansministeriet, Miljøministeriet og Undervisningsministeriet som nærmere angivet i aktstykket.

Ministeriet oplyste bl.a., at der forud for aktstykkets udfærdigelse var gået en række forhandlinger mellem på den ene side Undervisningsministeriet – såvel departementet som Byggedirektoratet – og på den anden side dels rektor for Københavns Universitet og bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983, dels de involverede ministerier – Boligministeriet, Finansministeriet og Miljøministeriet – på departementalt plan. Ministeriet understregede, at der ikke påhviler staten

nogen forpligtelse til at vedligeholde Regensen. De nævnte betydelige tilskud fra en række ministerier til renoveringen af Regensen ydedes således uden nogen forpligtelse hertil.

Ministeriet oplyste, at sagen om statens overtagelse af Kommunitetsbygningen på vilkår, som fastsat i aktstykket, havde været forelagt for Statsskattedirektoratet, der efter at være blevet orienteret om den særlige baggrund for overtagelsen havde tilkendegivet ikke at have bemærkninger til dispositionen.

I skrivelsen nævnte ministeriet, at bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983 i overensstemmelse med statutternes § 7, stk. 3, havde godkendt overtagelsen af Kommunitetsbygningen, ligesom Konsistorium ved Københavns Universitet havde godkendt overtagelsen, jf. statutternes § 3, stk. 2, og § 7, stk. 3.

Undervisningsministeriet anførte endvidere, at ministeriet herefter som fondsmyndighed havde godkendt overtagelsen efter statutternes § 3, stk. 2, og § 7; dette skulle efter ministeriets opfattelse være sket »i og med ministerens forelæggelse af sagen for Finansudvalget i skrivelse af 2. december 1986«.

I skrivelsen oplyste ministeriet endelig, at sagen også i tiden efter Finansudvalgets tiltrædelse havde været genstand for brevveksling mellem regensprovsten og Undervisningsministeriet. Ministeriet henlede specielt opmærksomheden på et brev af 21. januar 1987 fra undervisningsministeren til regensprovsten. Af brevet fremgik det, at ministeren – efter på ny at have haft lejlighed til at gennemgå sagen – fortsat var af den opfattelse, at den trufne ordning ud fra et helhedssynspunkt måtte anses for en god og fordelagtig ordning både for Kollegiesamvirket og Kommunitetet.

Undervisningsministeriet vedlagde til orientering om baggrunden for ministeriets opfattelse et af Undervisningsministeriets Byggedirektorat i sagens anledning udarbejdet notat om statens overtagelse af Kommunitetsbygningen m.v.

3. De efterfølgende klager og ombudsmandens og Undervisningsministeriets behandling heraf.

Ved skrivelse af 29. oktober 1987 rettede bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983, v/formanden, som havde modtaget en genpart af skrivelsen af 7. oktober

1987 fra Undervisningsministeriet, henvendelse til ombudsmanden, idet bestyrelsen så »sig nødsaget til at bede om hjælp til sagens afklaring«. Endvidere rettede regensprovsten i skrivelse af 12. november 1987 igen henvendelse til ombudsmanden i sagen.

Undervisningsministeriet blev herefter ved ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987 anmodet om en udtalelse i anledning af de klagepunkter, der var anført i provstens skrivelser af 23. juni, 15. juli og 12. november 1987 og i bestyrelsens skrivelse af 29. oktober 1987. Ombudsmandens skrivelse er vedlagt som bilag 1 til denne redegørelse.

Undervisningsministeriets svar forelå i skrivelse af 15. januar 1988; skrivelsen er vedlagt som bilag 2 til redegørelsen.

Ombudsmandens skrivelse og Undervisningsministeriets svar herpå vedrører især følgende tre hovedspørgsmål:

Undervisningsministeriets afgørelse som fondsmyndighed.

Værdiansættelsen af Kommunitetsbygningen.

Undervisningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af ejendommen og som fondsmyndighed.

3.1. Undervisningsministeriets afgørelse som fondsmyndighed.

3.1.1. Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.

Af Undervisningsministeriets skrivelse af 7. oktober 1987 til ombudsmanden fremgik det, at det var Undervisningsministeriets opfattelse, at ministeriet havde godkendt overtagelsen af Kommunitetsbygningen som fondsmyndighed i og med ministerens forelæggelse af sagen for Finansudvalget den 2. december 1986. Ministeriet havde efterfølgende over for en af ombudsmandens medarbejdere telefonisk oplyst, at det var Undervisningsministeriets departement (og ikke Byggedirektoratet), der i egenskab af fondsmyndighed havde godkendt statens overtagelse af ejendommen på de i aktstykket nævnte vilkår.

Ombudsmanden anmodede på denne baggrund Undervisningsministeriet om nærmere at uddybe, hvad der lå i, at man havde godkendt overtagelsen som fondsmyndighed »i og med ministerens forelæggelse af sagen for Finansudvalget i skrivelse af 2. december 1986«. I den forbindelse henviste ombudsmanden indledningsvis til, at bestyrelsen for Kollegie-

samvirket i skrivelser af 24. november 1986 og 9. december 1986 til Byggedirektoratet udtrykkeligt havde taget forbehold for anden nødvendig myndighedsgodkendelse af afhændelsen. Ombudsmanden anmodede derfor Undervisningsministeriet om som fondsmyndighed at redegøre for, hvilke nærmere overvejelser ministeriet havde gjort sig i forbindelse med godkendelse af afhændelsen af ejendommen. I den forbindelse bad ombudsmanden Undervisningsministeriet om at redegøre nærmere for fondsmyndighedens behandling af sagen; ombudsmanden bad ministeriet om at udlåne sig fondsmyndighedens sag herom, herunder korrespondancen med fondens bestyrelse, notater og interne referatark til belysning af ministeriets vurdering af, om overdragelsen kunne godkendes i henhold til fondsløven.

Ombudsmanden bad endvidere Undervisningsministeriet om at oplyse, om det er ministeriets opfattelse, at en godkendelse af en påtænkt disposition fra en fondsbestyrelse kan meddeles alene gennem forelæggelse af en bevillingsansøgning (aktstykke) for Folketingets Finansudvalg. Ombudsmanden henviste til, at udvalget ikke var afgørelsens adressat, jf. herved Justitsministeriets vejledning om forvaltningsloven, pkt. 209; for den konkrete sag var forholdet til fondslovgivningen overhovedet ikke omtalt i aktstykket. (Det bemærkedes i den forbindelse, at aktstykket, som af Undervisningsministeriet ansås for godkendelsen, var parafareret af en embedsmand i Byggedirektoratet, der imidlertid ikke har været fondsmyndighed).

3.1.2. Undervisningsministeriets svar i skrivelser af 15. januar 1988.

Undervisningsministeriet anførte, at det ikke er ministeriets opfattelse, at en godkendelse af en påtænkt disposition fra en fondsbestyrelse kan meddeles alene gennem forelæggelse for Finansudvalget. Forelæggelsen for Finansudvalget var derimod udtryk for »det rent selvfølgelig, at Undervisningsministeriet som sådant går ind for og til fulde står bag det forelagte forslag, og at de til sagens fremme fornødne tilladelser og samtykker alle foreligger, heriblandt den til dispositionen fornødne godkendelse fra Undervisningsministeriet som fondsmyndighed«. Ministeriet henviste i den forbindelse til, at fondsmyndigheden (ministeriets 1. afd.) indgår som en almindelig bestand-

del af ministeriets organisation. Undervisningsministeriet oplyste endvidere bl.a., at der på grund af sagens hast ikke havde været foretaget noteringer om drøftelserne mellem fondsmyndigheden og fonden eller udfærdiget en skriftlig godkendelse til fonden vedrørende afhændelsen af ejendommen.

Ministeriet henviste i øvrigt til, at fondens bestyrelse var bekendt med sagens forelæggelse for Finansudvalget.

3.1.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.

Som det fremgår af det, der er anført ovenfor, er det Undervisningsministeriets opfattelse, at godkendelsen som fondsmyndighed i henhold til fondsloven er sket i forbindelse med forelæggelsen for Finansudvalget.

Jeg må efter en gennemgang af sagens akter konstatere, at Undervisningsministeriets opfattelse ikke er korrekt. Tværtimod fremgår det af en skrivelse af 30. december 1986 fra Byggedirektoratet til Undervisningsministeriets departement, at man først efterfølgende blev opmærksom på, at der skulle ske en godkendelse i henhold til fondsloven, foranlediget af, at regensprovsten ved skrivelse af 18. december 1986 havde rejst spørgsmål om ministeriets godkendelse som tilsynsmyndighed i henhold til fondtatsen. Af sagens akter fremgår det endvidere, at ministeriet efterfølgende blev klar over, at godkendelsen i givet fald skulle meddeles af Fondsregistret.

Ministeriet forelagde dog ikke spørgsmålet for registret, og undervisningsministeren svarede i skrivelse af 21. januar 1987 regensprovsten, at han anså den trufne ordning for god og fordelagtig både for Kollegiesamvirket og Kommunitetet.

På baggrund af begivenhedsforløbet, ministeriets egne udtalelser samt sagens akter kan der efter min opfattelse næppe herske tvivl om, at Undervisningsministeriet på det tidspunkt, da sagen blev forelagt Finansudvalget, ikke var opmærksom på, at en godkendelse var nødvendig efter fondsloven; ministeriet var følgelig heller ikke klar over den afgørende betydning af en sådan godkendelse, eller efter hvilke retlige synspunkter det skulle vurderes, om godkendelse

kunne meddeles. Det er derfor urigtigt, at alle nødvendige godkendelser som en »selvfølge« forelå, da sagen blev forelagt Finansudvalget til godkendelse.

Det mest nærliggende vil efter min opfattelse i og for sig være at antage, at der – uanset ministeriets udsagn om det modsatte – slet ikke er truffet afgørelse i henhold til fondsloven. Dette er dog uden betydning, da den »afgørelse«, der hævdes at være truffet efter fondsloven, under alle omstændigheder må anses for ugyldig (en nullitet), idet jeg efter min gennemgang af sagen må anse det for godtgjort, at »afgørelsen« i så fald er truffet uden kendskab til de bestemmelser, der regulerer, om godkendelse kan meddeles.

Jeg har gjort Undervisnings- og Forskningsministeriet bekendt med min opfattelse.

3.2. Værdiansættelsen af Kommunitetsbygningen.

3.2.1 Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.

I skrivelsen af 26. november 1987 fremhævede ombudsmanden, at fondsmyndigheden efter fondsloven udøver et offentligt tilsyn, der især har til formål at sikre, at fonden administreres i overensstemmelse med lovgivningen og fundtatsen (statutten), se f.eks. betænkning nr. 970/1982 om fonde, s. 32 f og s. 76. Det er således bl.a. fondsmyndighedens opgave at påse, at fondens formue ikke udsættes for værdiforringelse, f.eks. ved at fonden afhænder aktiver til underpris. I den forbindelse fremhævede ombudsmanden, at en fond er et selvstændigt retssubjekt, der ikke ejes af »nogen«. Kommunitetsfonden ejes således alene af fonden selv og eksempelvis hverken helt eller delvis af Københavns Universitet eller Undervisningsministeriet. I vurderingen af, om der bør meddeles tilladelse til, at en fonds aktiver afhændes mod vederlag, er det uden betydning ved godkendelsen af vederlagets størrelse, hvorledes og fra hvem fondens midler (formue) i øvrigt er tilvejebragt. Det forhold, at en fond f.eks. har modtaget gaver eller tilskud, medfører således ikke, at gavegiver eller tilskudsyder ved erhvervelse af aktiver fra en fond må få nogen begunstiget særstilling. Medvirker fondens bestyrelse til noget sådant, vil der even-

tuelt kunne opstå et erstatningsansvar efter fondslovens § 40, og det er en central opgave for fondsmyndigheden at påse, at dette ikke bliver tilfældet. (Efter omstændighederne vil fondsmyndigheden i tilfælde af manglende tilsyn kunne pådrage sig erstatningsansvar). – Formindskelse af fondens formue kan *kun* ske efter de særlige uddelingsregler i fondslovens § 9, og uddeling skal i så fald ske til opfyldelse af fondens formål. Ombudsmanden nævnte, at det i denne sag er selvkært, at uddeling (formindskelse af formuen) ikke vil kunne ske til staten, herunder til fondsmyndigheden.

Da den foreløbige gennemgang af sagen kunne efterlade det indtryk, at Undervisningsministeriet var af den opfattelse, at »investeringer«, som var foretaget vedrørende Kommunitetsbygningen (men som efter fondsbestyrelsens opfattelse måtte anses for at være modsvarer af en meget lav lejebetaling), kunne og burde tillægges betydning ved fastsættelsen af købsprisen (og ved Statsskattedirektoratets vurdering), anmodede ombudsmanden Undervisningsministeriet om at oplyse, om dette var ministeriets standpunkt.

3.2.2. Undervisningsministeriets svar i skrivelse af 15. januar 1988.

I sit svar nævner Undervisningsministeriet, at »det har været og fortsat er Undervisningsministeriets opfattelse, at den omstændighed, at der af lejerer (Københavns Universitet) er ofret store beløb på modernisering og nyindretning af Kommunitetsbygningen, helt naturligt automatisk bevirker, at handelsværdien og dermed også den offentlige vurdering forøges. Det er dog lige så klart ministeriets opfattelse, at denne værdiforøgelse, som udelukkende skyldes lejerens forhold, ikke ved en eventuel overdragelse af ejendomsretten til lejerer bør komme udlejerer (Kollegiesamvirket) til gode i form af en højere overdragelsessum«.

Med hensyn til vurderingen af Kommunitetsbygningen henholdt ministeriet sig til den offentlige vurdering (8,9 mill. kr.). Ministeriet tog ikke egentlig stilling til vurderingsinspektørens vurdering (45 mill. kr.).

Ministeriet havde tidligere, nemlig i skrivelse af 7. oktober 1987, som nævnt til ombudsmanden fremsendt et notat om spørgsmålet fra Byggedirektoratet. I notatet siges det (s. 14), at vurderingsinspektørens vurdering »ikke kan være relevant«, uden at direktoratet i øvrigt

selv oplyste, hvad værdien i så fald måtte forventes at være.

3.2.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.

Jeg bemærker først, at det falder uden for ombudsmandens forudsætninger at vurdere, hvilken værdi Kommunitetsbygningen har.

På baggrund af, at sælgeren – fonden – over for Undervisningsministeriet har anført, at ejendommen må antages at have en værdi, der langt overstiger den offentlige vurdering, og da fonden støtter denne antagelse på en sagkyndig erklæring, finder jeg det uforståeligt og kritisabelt, at ministeriet ikke på noget tidspunkt har ladet ejendommen vurdere til brug for ministeriets (fondsmyndighedens) efterfølgende behandling af sagen. Dette kunne f.eks. være sket gennem indhentelse af vurdering fra vurderingsinspektører i andre realkreditinstitutter, eventuelt i samarbejde med Statsskattedirektoratet.

Da fondsmyndighedens mulige afgørelse af andre grunde (som nævnt under pkt. 3.1.3.) må anses for en nullitet, er der imidlertid ikke anledning til at foretage videre vedrørende dette spørgsmål. Jeg finder dog grund til at fremhæve, at det af Undervisningsministeriet fremførte »investeringssynspunkt« næppe er foreneligt med fondsloven, jf. ovenfor pkt. 3.2.1.

Jeg har gjort Undervisnings- og Forskningsministeriet bekendt med min opfattelse.

3.3. Undervisningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af ejendommen og fondsmyndighed.

3.3.1. Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987.

Undervisningsministeriet har i denne sag optrådt både som ejendoms køber og som godkendende myndighed i henhold til fondsloven. Ombudsmanden anmodede derfor Undervisningsministeriet om at udtale sig om, hvilke overvejelser ministeriet havde gjort sig i den anledning. Til belysning af spørgsmålet henledte ombudsmanden ministeriets opmærksomhed på en artikel af den tidligere ombuds-

mand, dr.jur. Niels Eilschou Holm, i Juristen 1986, s. 227 ff, især s. 240 f.

I artiklen siges det om bl.a. den såkaldte »myndighedsinhabilitet«:

»De eksempler på anvendelse af almindelige forvaltningsretlige habilitetssynspunkter, der er fremdraget i det foregående, illustrerer i hvert fald meget klart den betydning, ombudsmanden igennem alle årene har tillagt det, at forvaltningens virksomhed tilrettelægges på en sådan måde, at det modvirkes, at der på dette grundlag skabes mistillid til den offentlige forvaltning. Hvis man herudover skal pege på et gennemgående element, må det blive en principiel betænkelighed over for at acceptere, at forskellige funktioner forenes hos samme person eller myndighed på en sådan måde, at de ordinære kontrolmekanismer formelt eller reelt udhules.«

3.3.2. Undervisningsministeriets svar af 15. januar 1988.

Undervisningsministeriet har svaret, at ministeriet i denne sag har måttet »varetagelse af forskellige hensyn dels som ejendoms erhverver, dels som fondsmyndighed. I begge egenskaber drejer det sig om varetage af samfundsmæssige, offentligretlige hensyn. Ministeriet har bestræbt sig på at forene disse forskellige hensyn og er fortsat af den opfattelse, . . . at den samlede løsning af problemerne på en rimelig måde tilgodeser også hensynene til Kollegiesamvirket og dettes økonomiske situation.«

3.3.3. Ombudsmandens vurdering af dette spørgsmål.

Da Undervisningsministeriet som følge af svigtende kendskab til reglerne i fondsloven (jf. ovenfor under pkt. 3.1.3.) næppe har erkendt sin dobbeltrolle, finder jeg ikke tilstrækkelig anledning til at komme nærmere ind på habilitetsspørgsmålet. – Der er dog grund til at fremhæve det mindre forståelige i, at Undervisningsministeriet netop i en sag, hvor habilitetsspørgsmålet foreligger så klart, og hvor der tilmed består en nærliggende substitutionsmulighed i form af Fondsregistret, efterfølgende kan fastholde, at sagen har været forsvarligt behandlet.

4. Afsluttende bemærkninger og konklusion.

Efter min gennemgang af sagen må jeg, som ovenfor anført, lægge til grund,

at Undervisningsministeriet ikke var bekendt med reglerne i fondsloven og deres betydning for sagen, da ministeriet »traf afgørelse« som fondsmyndighed,

at Undervisningsministeriet efterfølgende under min behandling af sagen har undladt at oplyse dette forhold; ukendskab til reglerne fremgår af sagens akter,

at Undervisningsministeriet ikke reelt har taget stilling til fondens synspunkter med hensyn til Kommunitetsbygningens værdi,

at Undervisningsministeriets opfattelse, hvorefter foretagne »investeringer« kunne og burde medføre en nedsættelse af købsprisen, næppe er forenelig med reglerne i fondsloven, og

at Undervisningsministeriet i et klart tilfælde af »myndighedsinhabilitet« tilsyneladende ikke har erkendt problemstillingen og søgt at afhjælpe den.

Jeg må finde, at Undervisningsministeriets behandling af sagen er meget kritisabel.

Allerede fordi den afgørelse, der hævdes at være truffet af Undervisningsministeriet som fondsmyndighed, som ovenfor nævnt må anses for en nullitet og dermed uden retsvirkninger, er det min opfattelse, at fondens samtykke til afhændelsen (der i øvrigt var betinget af den nødvendige myndighedsgodkendelse) må antages at være ugyldig.

Jeg har gjort Undervisnings- og Forskningsministeriet bekendt med min opfattelse, og jeg har på baggrund af sagens hidtidige forløb henstillet til Undervisningsministeriet, at spørgsmålet om eventuel godkendelse af fondens afhændelse af Kommunitetsbygningen og af vilkårene herfor overlades til Fondsregistret til afgørelse.

Jeg har fundet efter bestemmelsen i ombudsmandslovens § 10, stk. 1, og instruks for Folketingets Ombudsmand § 11 at måtte gøre Folketingets Retsudvalg og undervisningsministeren bekendt med sagen.«

Undervisningsministeriet har orienteret mig om, at ministeriet ved skrivelse af 17. marts 1988 til Finansudvalget (aktstykke nr. 175/1987-88) har oplyst, at ministeriet har til hensigt at følge ombudsmandens henstilling, og at

ministeriet derfor vil oversende sagen til Fondsregistret. Ministeriet har endvidere oplyst, at ministeriet, når sagen er afklaret i forhold til Fondsregistret og Kollegiesamvirket, vil forelægge den på ny for Finansudvalget.

efterretning. Samtidig har jeg anmodet ministeriet om at måtte blive underrettet om sagens udfald i Fondsregistret, jf. ministeriets oplysning om, at sagen på ny vil blive forelagt for Finansudvalget.

Jeg har herefter meddelt Undervisningsministeriet, at jeg har taget det oplyste til

(Ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987)

»Ved skrivelser af 23. juni og 15. juli 1987 anmodede regensprovst . . . mig om en vurdering af det juridisk holdbare i, at staten, repræsenteret ved Undervisningsministeriet, Byggedirektoratet, med virkning fra den 1. juli 1987 overtager ejendomsretten til Kommunitetsbygningen, beliggende Nørregade 8-10, København, mod, at staten afholder udgifter på ca. 17 mill. kr. til en hovedstandsættelse af Regensen.

Efter en drøftelse med repræsentanter for Fondsregistret sendte jeg ved skrivelse af 25. august 1987 sagen til registret med henblik på, at registret kunne tage stilling til, hvad henvendelsen burde give anledning til.

Den 10. september 1987 oversendte Fondsregistret sagen til Undervisningsministeriet til videre foranstaltning.

Undervisningsministeriet har herefter i skrivelse af 7. oktober 1987 til mig redegjort for sin opfattelse af sagen.

Ved skrivelse af 29. oktober 1987 har Bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983, v/formanden . . . , som havde modtaget en genpart af skrivelser af 7. oktober 1987, rettet henvendelse til mig, idet bestyrelsen ser »sig nødsaget til at bede om hjælp til sagens afklaring«. Endvidere har regensprovst . . . i skrivelse af 12. november 1987 igen rettet henvendelse til mig i sagen.

Idet jeg vedlægger sagens akter, skal jeg anmode Undervisningsministeriet om en udtalelse i anledning af de klagepunkter, der er anført i regensprovstens skrivelser af 23. juni, 15. juli og 12. november 1987 og i bestyrelsens skrivelse af 29. oktober 1987. Jeg skal især anmode om en udtalelse vedrørende følgende 3 spørgsmål:

1. Undervisningsministeriets afgørelse som fondsmyndighed.

Af Undervisningsministeriets skrivelse af 7. oktober 1987 til mig fremgår det, at det er Undervisningsministeriets opfattelse, at ministeriet har godkendt overtagelsen af Kommunitetsbygningen som fondsmyndighed i og med ministerens forelæggelse for Finansudvalget den 2. december 1986. Ministeriet har efterfølgende over for en af mine medarbejdere telefonisk oplyst, at det er Undervisningsministeriets departement (og ikke Byggedirektoratet) i egenskab af fondsmyndighed, der har godkendt statens overtagelse af ejendommen på de i aktstykket nævnte vilkår.

Jeg skal anmode Undervisningsministeriet om nærmere at uddybe, hvad der ligger i, at man har godkendt overtagelsen som fondsmyndighed »i og med ministerens forelæggelse af sagen for Finansudvalget i skrivelse af 2. december 1986«. I den forbindelse henviser jeg indledningsvis til, at bestyrelsen for Kollegiesamvirket i sine skrivelser af 24. november 1986 (s. 1) og 9. december 1986 til Byggedirektoratet udtrykkeligt har taget forbehold for anden nødvendig myndighedsgodkendelse af afhændelser, se således skrivelser af 9. december 1986 ». . . ikke på vegne af andre institutioner, som måtte have berettigede interesser i Kommunitetets ejendom i en eller anden forstand være berettiget til at tegne Kommunitetet, eller være forpligtet til at beskytte dets interesser«. I skrivelse af 18. september 1987 fra bestyrelsen til bl.a. Undervisningsministeriet (s. 2, note (1)) udtaler bestyrelsen, at den under forhandlingerne var gået ud fra, at Byggedirektoratet repræsenterede Undervisningsministeriet både som »tilsyns-/fondsmyndighed og som liebhaver til Kommunitetsbygningen«. Som oplyst telefonisk af Undervisningsministeriet og i ovennævnte meddelelse med, hvad jeg gik ud fra i min skrivelse af 25. august 1987 til Fondsregistret, har dette imidlertid ikke været tilfældet. Jeg anmoder Undervisningsministeriet om som fondsmyndighed at redegøre for, hvilke nærmere overvejelser man har gjort sig i forbindelse med godkendelse af afhændelsen af ejendommen, jf. nedenfor under punkt. 2.

I den forbindelse beder jeg Undervisningsministeriet om at redegøre nærmere for fondsmyndighedens behandling af sagen; jeg beder ministeriet om at udlåne mig fondsmyndighedens sag (muligvis ministeriets 1. afdeling, 5. kontor, j.nr. 1984-1522/7-3) herom, herunder korrespondan-

cen med fondens bestyrelse, notater og interne referatark til belysning af ministeriets vurdering af, om overdragelsen kunne godkendes i henhold til fondsloven.

Jeg skal i den sammenhæng endvidere anmode om en nærmere uddybning af følgende afsnit i Byggedirektoratets notat af 6. oktober 1987, som Undervisningsministeriet har henholdt sig til i skrivelsen af 7. oktober 1987 til mig (især anmoder jeg om ministeriets bemærkninger til de af mig foretagne fremhævelser):

»På den således beskrevne baggrund betragtede Byggedirektoratet forholdene over for Kollegiesamvirket og Konsistorium som *endeligt afklaret*, således at bevillingssagen derefter kunne videreekspederes *på sædvanlig måde, hvilket da også skete*, og ansøgningen blev efter at være underskrevet af undervisningsministeren og endeligt godkendt af Finansministeriet afleveret til Finansudvalget, som tiltrådte ansøgningen på mødet den 10. december 1986.«

Det bedes endvidere oplyst, om det er Undervisningsministeriets opfattelse, at en godkendelse af en påtænkt disposition fra en fondsbestyrelse kan meddeles alene gennem forelæggelse af en bevillingsansøgning (aktstykke) for Folketingets Finansudvalg. Udvalget er ikke afgørelsens adressat, jf. herved Justitsministeriets vejledning om forvaltningsloven, punkt 209; for den konkrete sag var forholdet til fondslovgivningen overhovedet ikke omtalt i aktstykket. (Det bemærkes i den forbindelse, at aktstykket, som af Undervisningsministeriet anses for godkendelsen, er paraferet af en embedsmand i Byggedirektoratet, der imidlertid ikke har været fondsmyndighed). Da Undervisningsministeriet som nævnt anser godkendelsen for at være sket i og med ministerens forelæggelse af aktstykket i Finansudvalget, skal jeg endvidere anmode Undervisningsministeriet om nærmere at oplyse, hvad der da menes med følgende afsnit i Byggedirektoratets notat (s. 15 f.n.):

»Selve aktstykkets indhold er kun en bemyndigelse for Undervisningsministeriet til at disponere over den godkendte bevilling, men ikke nogen forpligtelse for ministeriet til at gennemføre dispositionen og da slet ikke, hvis der rokkes ved en afgørende forudsætning for denne.«

2. Værdiansættelsen af Kommunitetsbygningen.

Kommunitetet er en fond, der er omfattet af lov nr. 300 af 6. juni 1984 om fonde og visse foreninger. Efter lovens § 10, jf. bekendtgørelse nr. 97 af 15. marts 1985 om anbringelse af fondes midler og bestyrelsesvederlag m.v., § 16, kan fast ejendom ikke afhændes uden tilladelse fra fondsmyndigheden (se i overensstemmelse hermed statuten for Kollegiesamvirket § 7, stk. 3). Efter bekendtgørelsens § 2, stk. 1, skal midler, som tilhører fonde, anbringes forsvarligt og bedst muligt. Efter fondslovens § 11 ledes en fond af en bestyrelse, men som det fremgår af de ovennævnte bestemmelser, kræves fondsmyndighedens tilladelse til afhændelse af fast ejendom, ligesom fondsmyndighedens samtykke efter lovens § 21 er nødvendig til visse ekstraordinære dispositioner. Der er således tale om, at fondsmyndigheden udøver et offentligt tilsyn, der især har til formål at sikre, at fonden administreres i overensstemmelse med lovgivningen og fundatsen (statuten), se for eksempel betænkning nr. 970/1982 om fonde, s. 32 f. og s. 76. Det er således bl.a. fondsmyndighedens opgave at påse, at fondens formue ikke udsættes for værdiforringelse, f.eks. ved at fonden afhænder aktiver til underpris. I den forbindelse skal fremhæves, at en fond er et selvstændigt retssubjekt, der ikke ejes af »nogen«. Kommunitetsfonden – og dermed dens formue – ejes således alene af fonden selv og eksempelvis hverken helt eller delvis af Københavns Universitet eller Undervisningsministeriet. I vurderingen af, om der bør meddeles tilladelse til, at en fonds aktiver afhændes mod vederlag, er det uden betydning ved godkendelsen af vederlagets størrelse, hvorledes og fra hvem fondens midler (formue) i øvrigt er tilvejebragt. Det forhold, at en fond for eksempel har modtaget gaver eller tilskud, medfører således ikke, at gavegiver eller tilskudsyder ved erhvervelse af aktiver fra en fond må få nogen begunstiget særstilling. Medvirker fondes bestyrelser til noget sådant, vil der eventuelt kunne opstå et erstatningsansvar efter fondslovens § 40, og det er en central opgave for fondsmyndigheden at påse, at dette ikke bliver tilfældet. (Efter omstændighederne vil fondsmyndigheden i tilfælde af manglende tilsyn kunne pådrage sig erstatningsansvar). – Formindskelse af fondens formue kan *kun* ske efter de særlige uddelingsregler i fondslovens § 9, og uddeling skal i så fald ske til opfyldelse

af fondens formål. I denne sag siger det sig selv, at uddeling (formindskelse af formuen) ikke vil kunne ske til staten, herunder fondsmyndigheden.

På baggrund af det anførte skal jeg anmode Undervisningsministeriet om nærmere at præcisere, hvad der ligger i følgende udtalelser i undervisningsministerens skrivelse af 21. januar 1987 til regensprovst . . . :

»Jeg lægger herved ikke alene vægt på de ganske mange penge, som nu skal anvendes på Regensen, men også på de store beløb, staten i de senere år har anvendt såvel på Kommunitetsbygningen, Regensen (herunder dækning af driftsunderskud m.v.) og på Kollegiesamvirkets etablering.«

Byggedirektoratets notat af 6. oktober 1987, som Undervisningsministeriet har henholdt sig til, s. 11:

»De foran beskrevne forhold og herunder ikke mindst de af staten allerede foretagne investeringer i Kommunitetsbygningen og de forventelige yderligere investeringer, der ville være nødvendige, hvis Universitetet også fortsat skulle kunne benytte lokalerne i bygningen på forsvarlig og tilfredsstillende måde, indgik naturligt i Undervisningsministeriets overvejelser – såvel i departementet som i Byggedirektoratet – da man i 1986 besluttede at gå ind for forslaget om overtagelsen af Kommunitetsbygningen, idet man også i ministeriet var af den opfattelse, at man ikke realistisk kunne forestille sig, at bygningen kunne overgå til anden anvendelse end den hidtidige.«

S. 12:

»Af det materiale, som Byggedirektoratet nu har modtaget, fremgår, at ejendomsværdien pr. 1. januar 1987 er fastsat til 8,9 mio. kr. Da denne vurdering ikke overstiger, hvad man kunne forvente på grundlag af tidligere vurderinger og de af staten foretagne investeringer i ejendommen, giver vurderingen ikke Byggedirektoratet anledning til særlige bemærkninger.«

I Finansministeriets budgetvejledning (1985) siges det s. 114:

»I sager om køb og salg af fast ejendom skal indhentes en udtalelse fra *Statsskattedirektoratet* om købs- eller salgssummens størrelse og vilkårene for handelen. Statsskattedirektoratets vurdering af ejendommens handelsværdi anføres.«

Aktstykket indeholder ikke Statsskattedirektoratets vurdering af handelsværdien.

Byggedirektoratets notat s. 5:

»Efter anmodning fra Byggedirektoratet foretog Statsskattedirektoratet den 26. november 1986 en besigtigelse af Kommunitetsbygningen og blev i den forbindelse orienteret om baggrunden for og indholdet af den påtænkte disposition, herunder også om de af staten i den forudgående periode foretagne investeringer i ejendommen. På dette grundlag formuleredes den tilkendegivelse fra Statsskattedirektoratet, som er anført i aktstykket, hvorefter man ikke havde bemærkninger til dispositionen.«

Undervisningsministeriets skrivelse af 7. oktober 1987, s. 2:

»Som det fremgår af aktstykket, har sagen om statens overtagelse af Kommunitetsbygningen på vilkår, som fastsat i aktstykket, været forelagt for Statsskattedirektoratet, der efter at være blevet orienteret om den særlige baggrund for overtagelsen har tilkendegivet ikke at have bemærkninger til dispositionen.«

De anførte udtalelser kan efterlade det indtryk, at Undervisningsministeriet er af den opfattelse, at »investeringer«, som man har foretaget vedrørende Kommunitetsbygningen (men som efter fondsbestyrelsens opfattelse må anses for at være modsvaret af en meget lav lejebetaling), kan og bør tillægges betydning ved fastsættelsen af købsprisen (og ved Statsskattedirektoratets vurdering). Jeg anmoder Undervisningsministeriet om at oplyse, om dette er ministeriets standpunkt. I bekræftende fald beder jeg Undervisningsministeriet om at meddele, hvor lang rækkevidde synspunktet har i tidsmæssig henseende, jf. herved bilag I.10 til regensprovst . . . s skrivelse af 23. juni 1987.

3. Undervisningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af ejendommen og fondsmyndighed.

Undervisningsministeriet er i denne sag både ejendomskøber og godkendende myndighed i

henhold til fondsloven. Jeg anmoder Undervisningsministeriet om at udtale sig om, hvilke overvejelser ministeriet har gjort sig i den anledning. Til belysning af spørgsmålet kan jeg henvise til en artikel af den tidligere ombudsmand, dr. jur. Niels Eilschou Holm, i Juristen 1986, s. 227 ff, især s. 240 f.

På grund af sagens særlige omstændigheder skal jeg anmode om, at Undervisningsministeriets udtalelse afgives efter omstændighederne snarest belejligt. Sagens akter bedes tilbagesendt med udtalelsen.

Bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983, regensprovst . . . og Fondsregistret modtager genpart af denne skrivelse.

. . .«

(Undervisningsministeriets skrivelse af 15. januar 1988)

»Under henvisning til tidligere brevveksling, senest ombudsmandens skrivelse af 26. november 1987 vedrørende klage over statens overtagelse af ejendomsretten til Kommunitetsbygningen, skal man meddele, at Undervisningsministeriet, forinden man går over til at besvare ombudsmandens spørgsmål i ovennævnte skrivelse, finder anledning til indledningsvis at præcisere følgende:

1. Indledning.

1.1. Mødet hos Undervisningsministeriets departementschef den 11. november 1986.

Efter at man i 1985 havde konstateret, at det var nødvendigt at foretage en omfattende renovering af Regensen, havde spørgsmålet om, hvordan der kunne skaffes penge til dette store projekt, været genstand for overvejelser i Undervisningsministeriet og herunder ved en række møder m.v. drøftet med repræsentanter for andre ministerier og styrelser, der kunne tænkes at yde tilskud til løsningen af denne store opgave.

Som en art afslutning på disse drøftelser og forhandlinger afholdtes der den 11. november 1986 hos Undervisningsministeriets departementschef et møde med repræsentanter for Boligministeriet, Finansministeriet og Fredningsstyrelsen. På mødet opnåedes der enighed om at dække udgifterne ved den planlagte renovering af Regensen efter en fordelingsnøgle svarende til den, der senere forelagdes for og godkendtes af Finansudvalget den 10. december 1986 (Akt 82).

Der var på mødet enighed om, at ordningen var en helhed, og at staten som et led i helhedsordningen skulle overtage ejendomsretten til Kommunitetsbygningen.

På mødet bemyndigedes Byggedirektoratets direktør til på de implicerede ministeriers og styrelser vegne at tilvejebringe grundlaget for sagens forelæggelse for de bevilgende myndigheder, herunder indhente alle fornødne tilladelser m.v. Specielt bemyndigedes Byggedirektoratets direktør til at tilbyde, at der af den samlede finansieringspulje kunne overføres et beløb på to mio. kr. til kommunitetsformuen som kompensation for bortfaldet af lejeindtægten for Kommunitetsbygningen på 220.000 kr. årligt.

Det var forudsat, at Undervisningsministeriets Byggedirektorat skulle holde ministeriets 1. afdeling – se nedenfor om 1. afdelings rolle i fonds- og legatsager – underrettet om sagens videre foløb, specielt hvis der skete væsentlige ændringer i den på mødet den 11. november 1986 aftalte ordning, og sikre sig, at 1. afdeling ikke havde bemærkninger.

1.2. Undervisningsministeriets struktur.

Undervisningsministeriet er organisatorisk opbygget som et departement med tre afdelinger og seks direktorater. Direktoratene er på lige fod med ministeriets afdelinger integrerede bestanddele af ministeriets samlede organisation, hvis øverste administrative chef er Undervisningsministeriets departementschef.

Ministeriets beføjelser som fondsmyndighed har været varetaget af ministeriets 1. afdeling, der imidlertid som en bestanddel af ministeriets organisation ikke er tillagt særlige af ministeriet som sådant uafhængige og selvstændige beføjelser.

1.3. Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983.

Kollegiesamvirket er et legat eller en fond, hvis kapital i henhold til statuttens § 3 bl.a. består af Kommunitetets formue.

Kendetegnet for et legat er bl.a., at det – til opfyldelse af sit formål – typisk vil være henvist til alene at kunne anvende sine egne indtægter, som fx renter af kapital og indtægt fra erhvervsvirksomhed eller udlejning af fast ejendom.

Er legatets egne indtægter ikke tilstrækkelige til, at legatet kan opfylde sit formål, må legatet ansøge fondsmyndigheden og Justitsministeriet om tilladelse til at likvidere, dvs. anvende sin formue i overensstemmelse med formålet og, når formuen er opbrugt, så indstille sin virksomhed.

Fondsmyndighedens opgaver i relation til et legat/en fond er alene tilsynsbeføjelser, og der består ingen juridisk pligt for fondsmyndigheden til at træde hjælpende til over for et nødlidende legat.

Det er derfor i den foreliggende sag uomtvisteligt, at der ikke, hverken for Undervisningsministeriet eller for de i sagen i øvrigt implicerede ministerier og styrelser, har bestået nogen pligt til at yde tilskud til renovering af Regensen, der er en bestanddel af kommunitetsformuen og dermed af Kollegiesamvirkets legat-/fondskapital. At der i tidens løb og ikke mindst inden for de seneste år er blevet ydet betydelige statstilskud til Regensen – såvel til bygningsmæssige foranstaltninger som til bygningens drift – må ikke tages som udtryk for andet end, at man har fundet det naturligt gennem statstilskud at bidrage til at bevare den historiske bygning for eftertiden.

At der ingen juridisk pligt består for en fondsmyndighed til at yde tilskud til nødlidende legater/fonde, ses helt klart i de tilfælde, hvor fondsmyndigheden er overført til Fondsregistret og Aktieselskabs-Registeret, idet der ikke på disse styrelses budgetter er optaget bevillinger, hvoraf sådanne tilskud kan ydes.

Det bemærkes i øvrigt herved, at fondsmyndigheden for Undervisningsministeriets legater/fonde pr. 1. januar 1987 er blevet overført til Aktieselskabs-Registeret (de erhvervsdrivende fonde) og til Fondsregistret (de resterende fonde).

1.4. Sagen ud fra en helhedsvurdering.

Afgørende for Undervisningsministeriets stillingtagen til sagen har været en helhedsbetragtning:

Takket være betydelige statstilskud, ikke mindst fra anden side, viste der sig på en helt uforudset måde at være mulighed for én gang for alle at få Regensen bragt bygningsmæssigt på fode, således at reparations- og vedligeholdelsesudgifter langt ud i fremtiden ikke ville komme til at belaste Kollegiesamvirkets anspændte økonomi.

Som et led i dette arrangement, der betød en væsentlig værdiforøgelse af et af Kollegiesamvirkets formuegoder, nemlig Regensbygningen, har det for staten været helt naturligt at få overdraget ejendomsretten til et andet af Kollegiesamvirkets formuegoder, nemlig Kommunitetsbygningen, som staten i forvejen havde investeret meget betydelige beløb i, således i perioden 1974-1984 ca. 10 mio. kr. Samtidig blev der tilvejebragt mulighed for ved overførsel af et kontant beløb at yde Kollegiesamvirket kompensation for bortfaldet af lejeindtægten for Kommunitetsbygningen. Det bemærkes i denne forbindelse, at tanken om at overdrage ejendomsretten til Kommunitetsbygningen til staten (Københavns Universitet) ikke er ny, idet den har været fremme flere gange i de senere år, jf. således rektor for Københavns Universitets skrivelser af 9. september 1983 og 18. juni 1986, omtalt s. 2 i Byggedirektoratets notat af 6. oktober 1987.

2. Bemærkninger til ombudsmandens tre punkter.

Da ombudsmanden udbeder sig Undervisningsministeriets udtalelse efter omstændighederne snarest, har man – ud over at fremkomme med foranstående indledningsvise bemærkninger – ment at måtte begrænse sig til at besvare de i ombudsmandens skrivelse, punkt 1-3, indeholdte spørgsmål m.v.

2.1. Undervisningsministeriets afgørelse som fondsmyndighed.

Der henvises til de indledende bemærkninger i pkt. 1, idet supplerende skal oplyses, at der i tiden efter mødet hos Undervisningsministeriets departementschef den 11. november 1986 – således som forudsat – var løbende kontakt mellem Byggedirektoratet og ministeriets 1. afdeling.

På grund af den store hast, sagen var undergivet, har kontakten alene været telefonisk/mundtlig, og der har ikke i 1. afdelings sag (1. afd., 5. kt. j.nr. 1984-1522/7-3), der som ønsket vedlægges til orientering, været foretaget noteringer om disse drøftelser, hvilket man beklager, ligesom man beklager, at man ikke – ligeledes formentlig på grund af sagens hast – over for Kollegiesamvirket skriftligt har bekræftet Undervisningsministeriets godkendelse af, at ejendomsretten til Kommunitetsbygningen overtages af staten som et led i ordningen.

Specielt om de s. 3 medio i ombudsmandens skrivelse foretagne understregninger i det citerede afsnit s. 7 foroven i Byggedirektoratets notat af 6. oktober 1987 bemærkes, at Byggedirektoratet efter de på mødet hos Undervisningsministeriets departementchef den 11. november 1986 stedfundne drøftelser, efter Kollegiesamvirkets og konsistoriums samtykke, og efter at have sikret sig, at ministeriets 1. afdeling ikke havde bemærkninger, måtte betragte sagen som endeligt afklaret, således at bevillingsansøgningen på sædvanlig måde kunne forelægges for de bevilgende myndigheder.

Som det fremgår af det foran anførte, er det *ikke* Undervisningsministeriets opfattelse, at en godkendelse af en påtænkt disposition fra en fondsbestyrelse kan meddeles alene gennem forelæggelse af en bevillingsansøgning (aktstykke) for Finansudvalget.

Forelæggelsen for Finansudvalget er derimod udtryk for det rent selvfølgelige, at Undervisningsministeriet som sådant går ind for og til fulde står bag det forelagte forslag, og at de til sagens fremme fornødne tilladelser og samtykker alle foreligger, heriblandt den til dispositionen fornødne godkendelse fra Undervisningsministeriet som fondsmyndighed, jf. herved det foran i afsnit 1.2. anførte om fondsmyndigheden som en integreret bestanddel af ministeriets organisation og struktur.

Om det i ombudsmandens skrivelse nederst s. 3/øverst s. 4 omtalte og citerede afsnit af Byggedirektoratets notat, s. 15 forned, bemærkes, at den Undervisningsministeriet ved Finansudvalgets tiltrædelse af aktstykket givne bemyndigelse ikke indebærer en forpligtelse til at afholde de godkendte udgifter, jf. herved afsnit 33, specielt punkt 33.3, i Budgetvejledningen, og navnlig da ikke, hvis en væsentlig og kendelig forudsætning for ordningen brister, fx ved at Kollegiesamvirkets bestyrelse nægter at vedstå den del af aftalen, der vedrører overdragelsen af ejendomsretten til Kommunitetsbygningen til staten.

Som tidligere oplyst var Kollegiesamvirkets repræsentanter nøje orienteret om fristerne for sagens aflevering til Finansudvalget, herunder også om den i ansøgningen indeholdte passus om Kollegiesamvirkets og konsistoriums godkendelse.

Ved skrivelse af 9. december 1987 meddelte Kollegiesamvirket, at bestyrelsen den 5. december 1986 ud fra en samlet og overordnet vurdering af finansieringsplanen i den nu foreliggende form havde besluttet, » . . . at man efter omstændighederne ikke vil modsætte sig en gennemførelse af planen, herunder den overdragelse pr. 1. juli 1987 af Kommunitetsbygningen til staten, der fra Undervisningsministeriets side er blevet fremført som en ufravigelig forudsætning for tilvejebringelse af statsmidler til de nødvendige genopretningsarbejder.

. . .«

Undervisningsministeriet måtte herefter betragte sagen som endelig afgjort i forhold til hele Kollegiesamvirkets bestyrelse, herunder regensprovsten, der er medlem af bestyrelsen, jf. statuttens § 6, og man måtte gå ud fra, at også denne ville respektere løsningen, herunder overdragelsen af Kommunitetsbygningen.

2.2. Værdiansættelsen af Kommunitetsbygningen.

Som indledningsvis bemærket synes Kommunitetet ikke at være en fond i fondslovenes forstand, idet kommunitetsformuen indgår som en bestanddel af Kollegiesamvirkets kapital, jf. statuttens § 3.

Kollegiesamvirket er derimod en fond i fondslovens forstand, hvilket Fondsregistret mundtligt har tilkendegivet over for Kollegiesamvirkets bestyrelse, der i foråret og forsommeren 1986 var interesseret i at få fastslået, at Kollegiesamvirket i realiteten var en slags statsinstitution, bl.a. for at kunne være/blive omfattet af statens selvforsikringsordning og måske også ud fra ønsket

om i så fald at kunne fastholde staten på en vedligeholdelses- og istandsættelsesforpligtelse i relation til Regensbygningen.

Efter at have måttet affinde sig med, at Kollegiesamvirket var en fond i fondslovens forstand, forsøgte samvirkets bestyrelse ved henvendelse til Fredningsstyrelsen at få del i de statsmidler, der er afsat til istandsættelse af fredede bygninger i privat eje. Fredningsstyrelsen mente dog rent umiddelbart ikke, at Kollegiesamvirket, som man mente nærmest var en slags statsejendom, kunne komme i betragtning ved fordeling af disse »bygningsfredningsmidler«. Først efter at Fondsregistret i den i kopi vedlagte skrivelse af 6. august 1986 havde bekræftet, at Kollegiesamvirket var en fond i fondslovens forstand, indvilgede Fredningsstyrelsen i at yde samvirket et tilskud af symbolsk størrelse.

Ad de tre citater i ombudsmandens skrivelse s. 5 bemærkes, at det har været og fortsat er Undervisningsministeriets opfattelse, at den omstændighed, at der af lejerer (Københavns Universitet) er ofret store beløb på modernisering og nyindretning af Kommunitetsbygningen, helt naturligt automatisk bevirker, at handelsværdien og dermed også den offentlige vurdering forøges. Det er dog lige så klart ministeriets opfattelse, at denne værdiforøgelse, som udelukkende skyldes lejerens forhold, ikke ved en eventuel overdragelse af ejendomsretten til lejerer bør komme udlejerer (Kollegiesamvirket) til gode i form af en højere overdragelsessum.

Da Regensen er en del af kommunitetsformuen, har det – ud fra det helhedsyn, som har været helt afgørende for ministeriet ved sagens behandling – været naturligt at nævne de betragtelige beløb, der af staten er blevet ydet ikke alene til reparation, istandsættelse og modernisering af Regensbygningen, men også til driften af Regensen. Da kommunitetsformuen er en del af Kollegiesamvirkets kapital, har det endvidere forekommet på sin plads at omtale de store beløb, der er ydet af staten i forbindelse med etableringen af samvirket i et forsøg på at sikre de gamle kollegiers fortsatte beståen.

Specielt om vurderingen bemærkes, at Undervisningsministeriets synspunkt med hensyn til vurdering af fast ejendom – så vidt ministeriet bekendt – ganske er i overensstemmelse med praksis, idet vurderingsmyndighederne ved de løbende vurderinger tager hensyn til de udgifter, der er afholdt til større ombygninger og renoveringer, jf. lov om vurdering af faste ejendomme § 2.

Ad ombudsmandens bemærkninger nederst s. 5/øverst s. 6 om Statsskattedirektoratets vurdering af handelsværdien bemærkes, at formuleringen af aktstykket i flere omgange har været gennemdrøftet med Budgetdepartementet, som i forvejen var nøje bekendt med den skitserede ordning og den særlige baggrund herfor. Der har ikke under drøftelserne med Budgetdepartementet fra dets side været bemærkninger til, at aktstykket ikke indeholdt udtrykkelig oplysning om Statsskattedirektoratets vurdering af handelsværdien.

Det kan i øvrigt i denne forbindelse oplyses, at Undervisningsministeriet i en række tilfælde har fået Finansudvalgets tiltrædelse af aktstykker om køb og salg af fast ejendom uden angivelse af en af Statsskattedirektoratet vurderet handelsværdi, men alene med oplysninger om, at Statsskattedirektoratet ikke har haft bemærkninger til den aftalte pris eller tilsvarende formuleringer.

Ministeriet er fortsat af den mening, at en særskilt vurdering af handelsværdien, foretaget af Statsskattedirektoratet, ikke ville have ændret opfattelsen af, at den foreslåede disposition i enhver henseende var økonomisk forsvarlig i forhold til Kollegiesamvirket. Som det fremgår af sagens akter, har Statsskattedirektoratet efterfølgende foretaget en selvstændig ansættelse af Kommunitetsbygningens kontantværdi til 8,9 mio. kr., hvorved bemærkes, at vurdering af fast ejendom skal foretages på grundlag af værdien i handel og Wandel, jf. lov om vurdering af faste ejendomme § 6.

Ad ombudsmandens to citater s. 6 bemærkes, at Undervisningsministeriet som allerede foran anført er af den opfattelse, at de meget betydelige investeringer, der af lejerer (Københavns Universitet) er foretaget i Kommunitetsbygningen, ikke mindst inden for de seneste år, må antages at have afgørende betydning for bygningens handelsværdi og dermed for bygningens vurdering.

Ministeriet må ganske afvise, at der – som Kollegiesamvirkets bestyrelse synes at være inde på – blot er tale om en slags udvidet indvendig vedligeholdelse, som modsvares af en meget lav lejebetaling. Der er tale om store og omfattende arbejder, som går langt ud over almindelig

vedligeholdelse, foretaget som et led i en større renovering af universitetsfirkanten og under den helt klare forudsætning, at Københavns Universitet kunne blive boende i ejendommen.

Undervisningsministeriet skal endelig bestride, at universitetets lejebetaling for Kommunitetsbygningen skulle være særlig lav, og henviser herved til den af Undervisningsministeriets sagkyndige – Byggedirektoratet – så sent som i oktober 1985 foretagne undersøgelse, hvilken undersøgelse beror blandt sagens akter. Det fremgår af denne undersøgelse, at den årlige husleje på 220.000 kr., der er et rent nettobeløb, svarer til 81,75 kr. pr. m², hvilket må anses for et fint nettoafkast for en fredet ejendom.

Med hensyn til spørgsmålet om, hvor lang rækkevidde ministeriets synspunkt måtte have i tidsmæssig henseende, bemærkes, at det må bero på en konkret vurdering af de arbejder, der er gennemført. For visse arbejder vil en periode på 10-15 år være en rimelig afskrivningsperiode, men for andre, som fx den i 1974 foretagne tagrenovering, vil det være naturligt at regne med en betydelig længere afskrivningsperiode.

2.3. Undervisningsministeriets dobbelte funktion som henholdsvis køber af ejendommen og fondsmyndighed.

Undervisningsministeriet har i denne sag måttet varetage forskellige hensyn dels som ejendoms erhverver, dels som fondsmyndighed. I begge egenskaber drejer det sig om varetagelse af samfundsmæssige, offentligretlige hensyn. Ministeriet har bestræbt sig for at forene disse forskellige hensyn og er fortsat af den opfattelse, jf. foran afsnit 1.4., at den samlede løsning af problemerne på en rimelig måde tilgodeser også hensynene til Kollegiesamvirket og dets økonomiske situation.

Rektor for Københavns Universitet, bestyrelsen for Københavns Universitets Kollegiesamvirke af 1983 og Fondsregistret er herfra underrettet i overensstemmelse med foranstående.«

20-4. *Fundet, at en behandlingstid i Undervisningsministeriet på mere end 8½ år vedrørende en sag om beregning af en folkeskolelærers pensionsalder var aldeles utilstedelig. (J. nr. 1986-1489-70).*

A klagede bl.a. over Undervisningsministeriets behandling af en sag om medregning i hans pensionsalder af 4 år og 4 måneder, hvor han var ansat som skoleleder i Sydslesvig.

Sagens baggrund var følgende:

I perioden fra den 1. april 1946 til den 31. juli 1950 var A ansat som leder af en dansk privatskole i Sydslesvig. I den tid, da A var ansat i Sydslesvig, var der ingen pensionsordning for de ansatte lærere. Senere stiftedes Pensionsfonden af 1951 for lærere ved de af Dansk Skoleforening, Flensborg, administrerede danske privatskoler i Sydslesvig.

I november 1972 forelagde A første gang for Århus Amtskommune spørgsmålet, om tiden i Sydslesvig kunne medregnes i hans pensionsalder. Århus Amtskommune fremsendte forespørgslen til afgørelse af Direktoratet for Folkeskolerne og Seminarierne.

I en skrivelse af 30. januar 1973 meddelte direktoratet A, at perioden ikke kunne medregnes ved fastsættelsen af hans pensionsalder.

I skrivelse af 4. marts 1978 indsendte A via Pensionsfonden af 1951 til Undervisningsministeriet en ansøgning om medregning af tiden i Sydslesvig i hans pensionsalder.

I skrivelse af 29. november 1978 til A anførte en afdelingschef i Undervisningsministeriet, som samtidig var formand for pensionsfonden, følgende:

» . . .

Jeg regner med, at vi i nær fremtid vil forelægge den for Finansministeriet med en positiv indstilling. Hvorvidt Finansministeriet måtte have mulighed for at fremme sagen, kan jeg ikke vide, det afhænger jo også af videre principielle overvejelser.

Som De vil forstå, har der været arbejdet med Deres sag, men da der ikke i de gældende regler er mulighed for at imødekomme den, vil det i givet fald være nødvendigt at skaffe en særlig hjemmel på finanslov, og der vil derfor godt kunne gå nogen tid, inden sagen kan blive endelig afgjort.«

I skrivelse af 2. januar 1979 orienterede A Undervisningsministeriet om, at han havde søgt sin afsked. A bad om at få oplyst, om hans

ansøgning af 4. marts 1978 kunne forventes behandlet inden hans afsked pr. 1. august 1979.

Undervisningsministeriet besvarede ikke skrivelserne.

I skrivelse af 18. marts 1979 til Undervisningsministeriet spurgte A på ny, om sagen kunne nå at blive behandlet, inden pensionens størrelse skulle afgøres.

Undervisningsministeriet besvarede ikke skrivelserne.

Den 1. august 1979 blev A pensioneret. Ved pensionsberegningen blev tiden i Sydslesvig ikke medregnet i pensionsalderen.

I skrivelse af 8. marts 1981 spurgte A Undervisningsministeriet, om der var nyt i sagen.

Undervisningsministeriet besvarede ikke skrivelserne.

I skrivelse af 9. februar 1982 spurgte A på ny Undervisningsministeriet, om der var nyt i sagen.

Undervisningsministeriet besvarede ikke skrivelserne.

I skrivelse af 2. april 1986 til Undervisningsministeriet rykkede A endnu en gang for svar.

Undervisningsministeriet besvarede ikke skrivelserne.

I skrivelse af 15. september 1986 til undervisningsministeren bad A endnu en gang om et svar på sin ansøgning af 4. marts 1978. A anførte, at der nu var gået 8 år, siden ansøgningen blev indsendt, og at han havde været pensioneret i 7 år.

Formanden for Pensionsfonden af 1951, den nu pensionerede afdelingschef, svarede A i skrivelse af 6. november 1986. Formanden anførte bl.a. følgende:

» . . .

Der har været adskillige andre tilfælde, som ganske svarer til Deres, og Finansministeriets praksis, som støtter sig på en forelæggelse for Statens Lønningsråd, er ganske fast den, at sådanne andragender ikke kan imødekommes. . . .

Da jeg skrev til Dem, var jeg ikke bekendt med disse her kort refererede yderligere oplysninger, og jeg udtalte mig derfor nok mere positivt, end der var grundlag for. Jeg beklager, hvis jeg derved har vakt ugrundede forhåbninger hos Dem.

Men navnlig beklager jeg og undskylder, at der ikke for lang tid siden er givet Dem endeligt svar på Deres henvendelse. Det skyldes misforståelser og ekspeditionsfejl, som jeg alene bærer skylden for.«

A's klage til ombudsmanden, som til brug for Undervisningsministeriets udarbejdelse af en udtalelse, blev sendt til ministeriet, medførte, at Undervisningsministeriet i skrivelse af 2. januar 1987 meddelte ham, at ministeriet kunne »... henholde sig til det af pensionsfondens formand i sidstnævnte skrivelse af 6. november 1986 anførte. Man finder således ikke mulighed for at imødekomme Deres ønske om medregning af årene 1946-50 i Deres pensionsalder.

Undervisningsministeriet må også for sit vedkommende meget beklage det sene svar.

...«

I en udtalelse, ligeledes af 2. januar 1987, til mig henviste Undervisningsministeriet bl.a. til formandens skrivelse af 6. november 1986 til A.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende om Undervisningsministeriets behandling af sa-

gen:

»...«

Sagens behandling i Undervisningsministeriet, fra ministeriet modtog Deres ansøgning i skrivelse af 4. marts 1978 og indtil pensionsfondens formand meddelte Dem afgørelsen i skrivelsen af 6. november 1986 og Undervisningsministeriet tilsluttede sig denne i skrivelsen af 2. januar 1987, varede over 8½ år. Dette er naturligvis en aldeles utilstedelig behandlingstid.

Både formanden for Pensionsfonden af 1951 og Undervisningsministeriet har i de ovennævnte skrivelser beklaget det sene svar.

Jeg har meddelt Undervisningsministeriet, at jeg finder det yderst kritisabelt, at der gik så lang tid til behandlingen af sagen, som det var tilfældet. Jeg finder det også yderst kritisabelt, at ministeriet ikke har besvaret Deres gentagne rykkerskrivelser.«

Sagen er blandt de sager, som er nævnt ovenfor i det indledende afsnit om Undervisningsministeriet, og som angik ministeriets behandlingstider m.v. i visse sager.

20-5. *Henstillet til Direktoratet for de Videregående Uddannelser og Undervisningsministeriet at tilvejebringe overensstemmelse mellem dispensationsbestemmelsen i bekendtgørelsen om indskrivning, studieskift og orlov ved videregående uddannelsesinstitutioner og den praksis, der følges.*

Fundet det beklageligt, at begrundelsen for afslaget på en dispensationsansøgning ikke var dækkende. (J. nr. 1986-1399-711).

A klagede over en afgørelse fra Undervisningsministeriet om afslag på hans anmodning om at være indskrevet samtidig ved datalogistudiet og jurastudiet på Københavns Universitet.

Det fremgik af de foreliggende oplysninger, at A fra august måned 1984 havde været optaget på datalogistudiet ved Københavns Universitet.

I februar 1985 ansøgte A Direktoratet for de Videregående Uddannelser om tilladelse til fra august 1985 samtidig at være indskrevet ved

jurastudiet og datalogistudiet på Københavns Universitet med henblik på at uddanne sig til cand. jur. og exam. scient. i datalogi. Han oplyste, at han havde fulgt kurserne datalogi 0 og matematik D. For at kunne blive exam. scient. i datalogi manglede A således at tage kurserne datalogi 1 og datalogi 2 og datalogisk praktik. Som begrundelse for ansøgningen anførte han, at en kombination af jura og datalogi ville give særdeles gode beskæftigelsesmuligheder.

Direktoratet for de Videregående Uddannelser indhentede i anledning af A's ansøgning

en udtalelse fra datalogisk studienævn, som blot beskrev studieordningen (3 års deltids-studium), og en udtalelse fra Matriklen ved Københavns Universitet, der meddelte, at ansøgningen ikke kunne anbefales imødekommet, da A »endnu mangler så stor en del af datalogistudiet«.

I skrivelse af 7. juni 1985 meddelte Direktoratet for de Videregående Uddannelser A følgende i anledning af hans ansøgning:

» . . .

Direktoratet har . . . bedt Københavns Universitet, Datalogisk Institut, om en udtalelse.

Universitetet svarer med brev af 31. maj 1985 . . . , at der endnu mangler så stor en del af datalogistudiet, at universitetet ikke kan indstille, at det ansøgte imødekommes.

Direktoratet skal på baggrund af Københavns Universitets indstilling udtale, at det ansøgte ikke kan imødekommes«.

I skrivelse af 12. november 1985 ansøgte A på ny Direktoratet for de Videregående Uddannelser om tilladelse til fra august 1986 samtidig at være indskrevet ved jurastudiet og datalogistudiet på Københavns Universitet. Han henviste til, at hans tidligere ansøgning var blevet afslået med den begrundelse, at han manglede en for stor del af datalogistudiet. A oplyste, at han nu fulgte kurset datalogi 1, således at han til august 1986 forventede at have bestået datalogi 0 og datalogi 1.

Direktoratet for de Videregående Uddannelser indhentede en udtalelse af 24. januar 1986 fra Matriklen ved Københavns Universitet, der anførte, at universitetet normalt støtter de studerendes ønske om utraditionelle kombinationer af studierne med henblik på bedre erhvervsmuligheder senere.

Matriklen anførte videre:

»Der er imidlertid store kapacitetsproblemer på datalogistudiet, og da mange jura- og politstuderende ønsker at kombinere deres kandidatstudium med et bifag i datalogi, kan universitetet ikke i dette tilfælde indstille, at det ansøgte imødekommes, men må henvise til andre tilbud om undervisning i datalogi, hvor der ikke er de samme pladsproblemer.«

Med skrivelse af 4. februar 1986 sendte Direktoratet for de Videregående Uddannelser A en genpart af udtalelsen af 24. januar 1986 fra Matriklen og meddelte, at direktoratet kunne henholde sig til udtalelsen og således ikke kunne imødekomme hans ansøgning.

A klagede herefter til Undervisningsministeriet over direktoratets afgørelse. Han henviste til, at direktoratet i skrivelsen af 4. februar 1986 ikke havde taget stilling til, om han havde gennemført en tilstrækkelig stor del af datalogistudiet, »hvilket ifølge direktoratets brev af 7. juni 1985 er den eneste hindring for, at det ansøgte kan imødekommes . . . « .

Undervisningsministeriet indhentede en udtalelse fra Direktoratet for de Videregående Uddannelser, der anførte følgende:

» . . .

I henhold til § 4 i bekendtgørelse om indskrivning, studieskift og orlov ved videregående uddannelsesinstitutioner kan en studerende ikke være indskrevet samtidig ved flere uddannelser, der er omfattet af den koordinerede tilmeldings- og optagelsesprocedure. Direktoratet kan dog efter forhandling med institutionerne fastsætte særlige bestemmelser om samtidig indskrivning.

Direktoratet har i de ansøgninger, der har været om samtidig indskrivning ved flere uddannelser, hidtil fulgt en temmelig streng kurs. Som følge af adgangsbegrænsning og deraf følgende knappe ressourcer har direktoratet ikke ment at kunne dispensere, medmindre der har været oplyst ganske særlige forhold. Som eksempel herpå kan nævnes, at den ønskede anden uddannelse kan hjælpe med til at færdiggøre den først indskrevne uddannelse eller i tilfælde af uheldigt studievalg i forbindelse med strukturændringer kan forbedre beskæftigelsesmulighederne.

I den konkrete sag har direktoratet ikke fundet, at (A) har oplyst sådanne usædvanlige forhold, at der er grundlag for at fravige bestemmelsen i § 4 i indskrivningsbekendtgørelsen. Direktoratet har ved udtalelsen i brevet af 7. juni 1985 alene henholdt sig til universitetets synspunkt, hvorefter (A) lige var begyndt på uddannelsen i datalogi. Dette kan ikke tages til indtægt for det synspunkt, at den eneste hindring for, at ansøgningen kunne imødekommes, skulle være ryddet af vejen, når en tilstrækkelig stor del af datalogistudiet var gennemført, jf. herved direktoratets yderligere argumentation i afslaget af 4. februar 1986.

Direktoratet finder ikke, at (A) er kommet med sådanne nye oplysninger i sin henvendelse af 10. februar 1986, at de kan danne grundlag for at ændre afgørelsen af 4. februar 1986. Direktoratet fastholder således, at det ansøgte om samtidig indskrivning ved jura og datalogi ikke

kan imødekommes. (A) henvises til at færdiggøre exam. scient.-studiet i datalogi og til derefter at søge optagelse ved jurastudiet efter de almindelige optagelsesregler.

...«

Undervisningsministeriet meddelte A i skrivelse af 7. juli 1986, at ministeriet kunne henholde sig til udtalelsen fra direktoratet og derfor måtte henvide ham til at færdiggøre sit exam. scient.-studium i datalogi og derefter søge optagelse ved jurastudiet efter de almindelige optagelsesregler. For så vidt angik hans klage over direktoratets begrundelse for afgørelsen i skrivelsen af 7. juni 1985 anførte ministeriet, at direktoratet alene havde henholdt sig til universitetets synspunkt om, at han kun lige var begyndt på uddannelsen i datalogi. Dette var ikke ensbetydende med, at dette var den eneste hindring for, at hans ansøgning ikke kunne imødekommes.

I sin henvendelse til ombudsmanden klagede A dels over ministeriets afgørelse, dels over det forhold, at direktoratet i skrivelsen af 7. juni 1985 som afslagsbegrundelse kun havde angivet én blandt flere, således at han måtte få det indtryk, at han kunne forvente en senere ansøgning imødekommet blot ved at gennemføre en større del af datalogistudiet.

I en udtalelse i anledning af klagen anførte Matriklen ved Københavns Universitet følgende:

»...

Efter gældende regler er det ikke muligt at læse et bifag sideløbende med et kandidatstudium. Når der er tale om et bifag i datalogi kan universitetet af kapacitetsgrunde ikke anbefale, at der gives dispensation fra reglerne. Det blev imidlertid undersøgt, hvor stor en del af bifagsstudiet i datalogi, ansøgeren manglede, da det er universitetets holdning, at studerende, der begynder på en ny uddannelse, får lov til at afslutte med bifagseksamen i deres tidligere studium, hvis de kun mangler en lille del af studiet. Dette var ikke tilfældet i (A's) tilfælde og universitetet kunne derfor ikke indstille positivt til en dispensation. Heller ikke ved behandlingen af ansøgningen i forbindelse med klagen til (ministeriet) kunne universitetet ændre indstilling.

...«

Direktoratet for de Videregående Uddannelser henholdt sig i en udtalelse i anledning af klagen til direktoratets udtalelse i skrivelsen af 18. juni 1986 til ministeriet.

I sin udtalelse til mig henholdt Undervisningsministeriet sig til sin afgørelse i skrivelsen af 7. juli 1986.

I en skrivelse til A udtalte jeg følgende:

»1) Efter bestemmelsen i § 4 i bekendtgørelse nr. 453 af 9. august 1982 om indskrivning, studieskift og orlov ved videregående uddannelsesinstitutioner kan en studerende ikke være indskrevet samtidig ved flere uddannelser, der er omfattet af den koordinerede tilmeldings- og optagelsesprocedure. Direktoratet for de Videregående Uddannelser kan dog efter forhandling med de berørte uddannelsesinstitutioner fastsætte særlige bestemmelser om samtidig indskrivning.

Direktoratet for de Videregående Uddannelser har på min telefoniske forespørgsel oplyst, at sådanne særlige bestemmelser ikke er fastsat. Afgørelser i anledning af ansøgninger om tilladelse til samtidig indskrivning træffes efter en konkret vurdering i de enkelte tilfælde af direktoratet.

Jeg har fundet samtidig hermed at burde henstille til Direktoratet for de Videregående Uddannelser og Undervisningsministeriet, at der tilvejebringes overensstemmelse mellem bekendtgørelsens dispensationsbestemmelse og den praksis, der følges. Dette kan ske ved, at der enten i overensstemmelse med den nugældende bestemmelse fastsættes særlige bestemmelser om samtidig indskrivning, eller ved, at bekendtgørelsens dispensationsbestemmelse ændres således, at (f.eks.) direktoratet tillægges beføjelse til at meddele dispensationer i de enkelte tilfælde.

Jeg har bedt direktoratet og ministeriet om at underrette mig om, hvad der videre sker med hensyn til dette spørgsmål.

2) Der er ikke i loven om styrelse af højere uddannelsesinstitutioner eller i bekendtgørelsen om indskrivning, studieskift og orlov ved videregående uddannelsesinstitutioner bestemmelser om, at afgørelser efter bekendtgørelsens § 4 skal begrundes (efter den

1. januar 1987 gælder forvaltningslovens almindelige grundlovsregler).

Når der – som det skete i direktoratets skrivelse af 7. juni 1985 – gives en begrundelse, må den imidlertid være dækkende.

Direktoratet for de Videregående Uddannelser begrundede afslaget i skrivelser af 7. juni 1985 med henvisning til universitetets udtalelse om, »at der endnu mangler en så stor del af datalogistudiet . . .«. Denne begrundelse må efter min opfattelse mest nærliggende forstås som en afvisning på det foreliggende grundlag med angivelse af, at en tilladelse formentlig ville kunne opnås på et senere tidspunkt.

Jeg har meddelt direktoratet og ministeriet, at jeg finder det beklageligt, at begrundelsen fik det indhold, som tilfældet var.

3) Som nævnt ovenfor er der ikke fastsat særlige bestemmelser om samtidig indskrivning. Ovenfor er gengivet den beskrivelse af praksis på området, som Københavns Universitet gav i skrivelser af 28. november 1986. Af denne beskrivelse og af det, der er anført i den lige gengivne udtalelse af . . . fra Direktoratet for de Videregående Uddannelser, må jeg forstå, at der af hensyn til adgangsbeholdningen og knappe ressourcer følges en tilbageholdende praksis

med hensyn til meddelelse af tilladelser til samtidig indskrivning.

Jeg har ikke noget grundlag for at kritisere en sådan praksis.

Afgørelsen i det foreliggende tilfælde er i overensstemmelse med den omtalte praksis. Jeg har derfor ikke grundlag for at kritisere, at Undervisningsministeriet i skrivelser af 7. juli 1986 meddelte Dem afslag på Deres anmodning om samtidig indskrivning.

. . .«

I skrivelse af 13. november 1987 underrettede Direktoratet for de Videregående Uddannelser mig om, at direktoratet var ved at udarbejde en ny indskrivningsbekendtgørelse, som tager højde for min kritik, og at denne nye bekendtgørelse forventedes at skulle træde i kraft med virkning fra den 1. september 1988.

Jeg meddelte herefter Direktoratet for de Videregående Uddannelser og Undervisningsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

De nye regler er offentliggjort i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 117 af 12. februar 1988.

20-6. *Fundet det uheldigt og vildledende, at der inden for området for rentetilskud til statsgaranterede studielån var uoverensstemmelse mellem det retlige grundlag (Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 435 af 25. september 1985, § 4, stk. 2) og Styrelsen for Statens Uddannelsesstøttes praksis vedrørende dispensation ved overskridelse af ansøgningsfristen.*

Henstillet, at der i forbindelse med det kommende ansøgnings- og informationsmateriale på området blev oplyst om styrelsens dispensationspraksis. (J. nr. 1987-1410-713).

På baggrund af min behandling af 2 klager vedrørende dispensation fra ansøgningsfristen i Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 435 af 25. september 1985 om rentetilskud til statsgaranterede studielån anmodede jeg under henvisning til ombudsmandslovens § 6, stk.

5, Undervisningsministeriet og Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte om udtalelser om følgende:

1. I Undervisningsministeriets bekendtgørelse nr. 435 af 25. september 1985 om

rentetilskud til statsgaranterede studielån er det i § 4, stk. 1, bestemt, at ansøgninger om rentetilskud skal være Statens Uddannelsesstøtte i hænde senest den 5. januar i det år, hvori tilskudsåret påbegyndes. I § 4, stk. 2 er bestemt:

»Ansøgninger, der modtages for sent, vil ikke blive taget i betragtning ved tildeling af rentetilskud«.

(Loven om gældssanering af statsgaranterede studielån og bekendtgørelsen indeholder ikke bestemmelser om mulighed for at bortse fra overskridelse af fristen).

2. Fra min behandling af en klage i Uddannelsesstøttens sag . . . er jeg bekendt med, at Ankenævnet for Gældssanering i visse tilfælde, hvor klagers begrundelse for at komme for sent med ansøgningen har en helt ekstraordinær karakter, har truffet afgørelse om, at der skal ses bort fra overskridelse af ansøgningsfristen. Der kan f.eks. være tale om hospitalsindlæggelse. Derimod vil en lægeerklæring normalt ikke i sig selv kunne bevirke, at der ses bort fra en overskridelse af ansøgningsfristen. Jeg går ud fra, at ankenævnets afgørelser i disse tilfælde er retningsgivende for den praksis, som Uddannelsesstøtten følger.

3. I Uddannelsesstøttens sag . . . har ankenævnet oplyst, at nævnet i en række sager, hvor ansøgere hævder at have indsendt en ansøgning rettidigt, men hvor Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte ikke kan se at have modtaget den rettidigt, underhånden har bedt styrelsen om endnu engang at overveje, om styrelsen kunne betragte ansøgningerne som indkommet i rette tid. Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte har imidlertid fastholdt ikke at ville se bort fra overskridelse af ansøgningsfristen. Styrelsen har herved henvist til konsekvenserne af en imødekomende holdning. Jeg forstår, at det er styrelsens opfattelse, at der i intet af disse tilfælde kan ses bort fra overskridelse af ansøgningsfristen. Ankenævnet har tiltrådt styrelsens afgørelser.

4. De her beskrevne forhold rejser efter min opfattelse følgende spørgsmål, som jeg beder Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte og Undervisningsministeriet om at ud-

tale sig om, idet jeg henviser til ombudsmandslovens § 6, stk. 5:

a) Bestemmelsen i § 4, stk. 1, i den ovennævnte bekendtgørelse efterlader ikke nogen tvivl om, at ansøgninger skal være kommet frem til styrelsen inden den 5. januar. Risikoen for forsinkelse ved postbesørgelsen påhviler herefter principielt ansøgeren.

Som omtalt i Niels Eilschou Holms artikel i Juristen fra den 5. september 1986 om forvaltningsloven som minimumslov (s. 254) er det imidlertid sjældent, at spørgsmål om forsinkelser i postbesørgelsen giver anledning til problemer. Dette skyldes myndighedernes almindelige adgang til også uden en udtrykkeligt hjemlet oprejsningsmulighed at se bort fra overskridelse af en ansøgnings-/klagefrist. Når forsinkelsen i postgangen ikke skyldes ansøgers/klagers forhold, vil myndigheden i almindelighed realitetsbehandle sagen uden at foretage nærmere overvejelser om, hvorvidt ansøgnings-/klagefristen er overskredet. Ombudsmanden har i den sag, der er omtalt i beretningen for 1980, s. 730, udtalt, at myndighederne bør vise imødekommenhed i sådanne tilfælde, hvor en for sen fremkomst af en klage/ansøgning skyldes forsinkelse i postbesørgelsen, uden at det kan tilregnes den pågældende afsender.

Jeg kan for så vidt have forståelse for, at Statens Uddannelsesstøtte mener, at der af administrative grunde er behov for en praksis, hvorefter for sent modtagne ansøgninger afvises uden nogen nærmere undersøgelse af den enkelte sag. Bekendtgørelsens § 4 og oplysningsmateriale om rentetilskudsordningen understreger da også i forhold til ansøgeren betydningen af, at ansøgninger modtages i Uddannelsesstøtten inden den 5. januar.

Jeg må imidlertid finde, at det er betænkeligt, hvis forholdet er det, at for sent modtagne ansøgninger afvises i alle tilfælde, uden at der tages stilling til, hvad årsagen til den for sene fremkomst er. Jeg sigter her f.eks. til tilfælde, hvor ansøgeren kan sandsynliggøre, at ansøgningen er rettidigt afsendt, og hvor der – f.eks. ved erklæring fra postvæsenet – kan gives en mulig forklaring om forsinkelse i postbesørgelsen.

b) Jeg går ud fra, at begrundelsen for den ovenfor gengivne bestemmelse i bekendtgø-

relsens § 4, stk. 2, er et ønske om over for ansøgeren at understrege betydningen af at overholde ansøgningsfristen.

For en ansøger, der er omfattet af den ovenfor under 2 beskrevne praksis, er bestemmelsen imidlertid vildledende ved at give det indtryk, at en oprejsning under alle forhold er udelukket. Endvidere er bestemmelsen udtryk for den praksis, som jeg som nævnt ovenfor under a) må finde betænkelig.

Jeg beder Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte om at udtale sig om de her rejste spørgsmål.

...

Jeg beder om, at styrelsens udtalelse sendes mig gennem Undervisningsministeriet, som jeg ligeledes beder om at udtale sig.

...

I det omfang der foreligger tilsvarende spørgsmål, for så vidt angår administration af ansøgninger om uddannelsesstøtte, jf. bestemmelsen i § 21 i bekendtgørelse nr. 159 af 31. marts 1987 om uddannelsesstøtte og cirkulære af 20. marts 1987 om uddannelsesinstitutionernes opgaver ved tildeling af statens uddannelsesstøtte, pkt. 6.2.2., beder jeg om, at Uddannelsesstøtten og Undervisningsministeriet også kommer ind herpå.

...«

I tilslutning hertil havde jeg en drøftelse med repræsentanter for Undervisningsministeriet og Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte. Det blev herunder om styrelsens praksis vedrørende for sent fremkomne ansøgninger oplyst, at styrelsen ikke afviste ansøgninger, der er kommet for sent frem, såfremt det sandsynliggøres, at forsinkelsen ikke skyldes ansøgerens forhold, men f.eks. fejl i postbesørgelsen.

Jeg meddelte under drøftelsen, at styrelsens praksis efter det oplyste herefter ikke gav mig anledning til kritik. Derimod fandt jeg det uheldigt og vildledende, at der således var uoverensstemmelse mellem det retlige grundlag (bestemmelsen i bekendtgørelsens § 4, stk. 2) og styrelsens praksis.

Hertil blev det fra Undervisningsministeriets side oplyst, at bestemmelsen i § 4, stk. 2, ikke ville indgå i ministeriets nye bekendtgørelse om rentetilskud, der forventedes at træde i kraft den 1. december 1987. Ministeriet fandt det imidlertid – af administrative grunde – ikke hensigtsmæssigt i bekendtgørelsen at indføre en dispensationsbestemmelse. Derimod gav Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte tilsagn om at overveje i det kommende ansøgningsmateriale både på rentetilskudsområdet og uddannelsesstøtteområdet at oplyse om styrelsens dispensationspraksis.

I forlængelse heraf meddelte Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte mig i en skrivelse, at styrelsen i det kommende ansøgningsmateriale m.v. på rentetilskudsområdet og på uddannelsesstøtteområdet ville oplyse om styrelsens administration af ansøgningsfristerne, herunder styrelsens dispensationspraksis.

Jeg meddelte Styrelsens for Statens Uddannelsesstøtte og Undervisningsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning, idet jeg samtidig meddelte, at jeg havde bemærket, at en bestemmelse svarende til § 4, stk. 2, i Undervisningsministeriets bekendtgørelse om rentetilskud til statsgaranterede lån var udeladt i ministeriets bekendtgørelse nr. 710 af 13. november 1987 om tilskud til afvikling af statsgaranterede studielån.

Jeg udbad mig underretning, når vejledningsmaterialet m.v. måtte foreligge.

Styrelsen for Statens Uddannelsesstøtte sendte herefter 2 sæt af styrelsens ansøgnings- og informationsmateriale for 1988/89 på uddannelsesstøtteområdet.

I »Håndbog for Statens Uddannelsesstøtte 1988/89« er under pkt. 2.2. om ansøgningsfrister anført, dels hvilke ansøgninger der anses for rettidigt indgivet, dels at der i visse tilfælde kan ses bort fra overskridelse af ansøgningsfristen.

I Styrelsen for Statens Uddannelsesstøttes cirkulære af 30. marts 1988 om uddannelsesinstitutionernes opgaver ved tildeling af statens uddannelsesstøtte er der i pkt. 6.2.2. givet be-

stemmelser om, hvorledes uddannelsesinstitutionerne skal forholde sig ved modtagelsen af for sent indgivne ansøgninger.

| Jeg meddelte Styrelsen for Statens Ud-

dannelsesstøtte, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

Jeg udbad mig samtidig underretning, når ansøgningsmaterialet m.v. på rentetilskudsområdet måtte foreligge.

21. Økonomiministeriets sagsområde

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 17, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 1 sag inden for Økonomiministeriets sagsområde; sagen angik en afgørelse, der var truffet af *Danmarks Statistik*.

22. Kommunale myndigheder

Som det fremgår af oversigten ovenfor s. 17, er der i beretningsåret realitetsbehandlet 14 sager vedrørende kommunale myndigheder.

Af de 14 sager vedrørte 2 sager *kommunalbestyrelser*, og 1 af sagerne angik et generelt spørgsmål. Sagen, der gav anledning til kritik, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 22-1, angik et brev til kommunens medarbejdere om deres deltagelse i læserbrevsdebat og i interviews omkring aktuelle lokalpolitiske emner.

1 sag, der gav anledning til kritik, og som er omtalt nedenfor som sag nr. 22-2, angik et byråds afslag på aktindsigt i en overenskomst med en redningsentreprenør.

1 sag angik en afgørelse, som en *kulturel forvaltning* havde truffet.

6 sager vedrørte *social- og sundhedsforvaltninger*, og 1 af sagerne, der gav anledning til

kritik, angik det generelle spørgsmål om en social- og sundhedsforvaltnings udmåling af hjælp efter bistandsloven til samboende.

1 sag angik en afgørelse, medens de resterende 4 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og heraf 2 sager sagsbehandlingstiden; 1 af disse sager gav anledning til kritik og henstilling.

4 sager vedrørte *skatteforvaltninger*; 1 af sagerne angik en afgørelse, medens de resterende 3 sager angik sagsbehandlingsspørgsmål, og 1 af disse sager gav anledning til kritik.

1 sag angik et sagsbehandlingsspørgsmål i en *teknisk forvaltning*.

22-1. *Over for et byråd tilkendegivet nogle bemærkninger om det generelle spørgsmål om offentligt ansattes ytringsfrihed i anledning af, at kommunens ledergruppe havde udsendt et brev herom til samtlige kommunens ansatte. Udtalt, at det var uheldigt, at brevet kunne skabe en sådan usikkerhed om retstilstanden hos de enkelte medarbejdere, at medarbejderne ville være unødigt tilbageholdende med at deltage i den offentlige debat om lokalpolitiske emner. (J. nr. 1987-141-42).*

På grundlag af presseomtale indhentede jeg den 27. januar 1987 en kopi af et brev, som ledergruppen i Præstø Kommune den 15. januar 1987 havde sendt til medarbejderne i kommunen. Brevet vedrørte de ansattes deltagelse i læserbrevsdebat og i interview omkring aktuelle lokalpolitiske emner. Jeg besluttede herefter at undersøge sagen nærmere af egen drift, jf. ombudsmandslovens § 6, stk. 5. Min

undersøgelse i sagen var navnlig rettet mod de spørgsmål af mere almen interesse, som sagen rejste.

Med en skrivelse fra byrådet af 4. februar 1987 modtog jeg et eksemplar af brevet til de ansatte »samt – til ombudsmandens vurdering – eksempler fra dagspressen på læserbreve og kommentarer«. Endvidere vedlagde byrådet en

udtalelse af 4. februar 1987 fra ledergruppen til byrådets økonomiudvalg.

Den 18. februar 1987 rettede R. R. Debois henvendelse til mig om sagen. Han havde skrevet et af de læserbreve, som byrådet havde medsendt, og var utilfreds med at være inddraget i sagen, da han ikke var ansat i kommunen.

De eksempler på læserbreve, som byrådet sendte med sin udtalelse af 4. februar 1987 til mig, vedrørte en beslutning om nedlæggelse af Lundegård Plejhjem, som et flertal i byrådet traf i sommeren 1986. Ved påtegning på læserbrevskopierne var det angivet, at læserbrevene var fra en beskæftigelsesvejleder, en husassistent, en skoleinspektør og fra plejhjemslederens ægtefælle, R. R. Debois. Indholdet af læserbrevene var kritisk over for beslutningen om nedlæggelse af plejhjemmet.

Byrådet vedlagde endvidere kopi af en artikel i bladet »Plejhjemslederen« for den 1. januar 1987 med overskriften »Kraftige protester reddede plejhjem«. Ved fremsendelsen til mig fremhævede byrådet plejhjemslederens interviewudtalelser i følgende afsnit i artiklen:

»Billigere

De fleste politikere i det lokale byråd var ellers overbeviste om, at Lundegård Plejhjem var en dårlig forretning og derfor burde nedlægges.

Værelserne var alt for små. Nogle hævdede, beboerne havde 7 kvm til rådighed. Bygningerne var i elendig forfatning og plejegyldighederne alt for store i forhold til naboplejhjemmene.

– Hele den kritik var spundet over samme læst, men heldigvis fik vi stoppet de usande påstande, siger plejhjemsleder Tove Debois.

De faktiske tal viste noget helt andet. Vi var billigere end andre plejhjem, bygningerne var absolut ikke dårligere end dem, de blev sammenlignet med og værelserne er ikke på 7 kvm.

Det viste sig også, at vi f.eks. havde fire gange flere toiletter end et naboplejhjem, som politikerne ville bevare i stedet for Lundegård, så alt i alt kunne vi nemt tilbagevise kritikken.

Tilbage sidder nu en underlig fornemmelse af at være offer for et politisk spil.

Pengenød

Politikerne i Præstø var som mange andre kommet i bekneb for penge. Døgnplejen var blevet for dyr og derfor skulle der »ofres« et af de to ældste plejhjem.

– Men vore beboere ønsker slet ikke at bo i eget hjem med tilkøbt døgnpleje, mener Tove Debois. Det eneste alternativ ville for nogle være en psykiatrisk afdeling i Saksøbing.«

Ledergruppens brev af 15. januar 1987 til medarbejderne ved Præstø Kommune indeholdt følgende:

»Der har i den seneste tid været flere eksempler, hvor ansatte ved kommunen har ytrret sig gennem læserdebat eller i direkte interviews omkring aktuelle lokalpolitiske emner.

Det at vise interesse for sit arbejdsområde/sin kommune er i sig selv yderst prisværdigt.

Der er imidlertid nogle store MEN'er!

Hvor trækkes for eksempel den grænse, hvor man overskrider de forvaltningsetiske regler?

Hvor er den grænse, hvor man i sin iver for den gode sag er på kanten af tavshedspligten?

Hvornår bidrager man med at give en politisk sag en drejning, der måske ikke er tilsigtet?

Med ovennævnte håber vi at kunne give hver enkelt medarbejder anledning til at overveje, hvorledes pågældende selv ville reagere i en situation, hvor der for eksempel er truffet en politisk beslutning, som medarbejderen synes er forkert.

Skrivelsen er således *ikke* et forsøg på at hindre nogen i at gøre brug af sin ytringsfrihed.

Det er vores opfattelse, at man som kommunalt ansat bør være loyal over for de afgørelser, som et politisk udvalg eller byråd har truffet og arbejde efter de retningslinier, som en sådan afgørelse måtte medføre. I modsat fald ville det efter vores mening kunne betyde, at afgørelsen ikke ville få den effekt, som politikerne ønskede, og det er nu engang politikerne, der bestemmer – det er jo dog *dem*, som befolkningen (vælgerne) har valgt.

Derimod mener vi godt, at en kommunalt ansat kan give sin utilfredshed til kende direkte over for politikerne.«

Brevet var underskrevet på ledergruppens vegne af kommunaldirektøren.

I en artikel om sagen i Præstø Avis for den 21. januar 1987 blev kommunaldirektøren citeret for følgende svar på et spørgsmål om den nærmere anledning til udsendelsen af brevet:

»Der var en debat omkring Klosterbakkeskolen, og så har der været debatten om Lundegård Plejhjem. Derfor har vi givet denne

henstilling, der skal opfattes som vores mening . . .«

I skrivelse af 28. januar 1987 til ledergruppen udtrykte lærerrådet ved Abildhøjskolen i Præstø Kommune sin »dybeste misbilligelse« af ledergruppens handlemåde. Lærerrådet fandt brevet belastende for fremtidigt samarbejde og opfordrede på det kraftigste ledergruppen til skriftligt at tilbagekalde brevet.

I skrivelse af 29. januar 1987 rettede HK-klubben i Præstø Kommune henvendelse til borgmesteren om sagen. Klubben anførte bl.a.: »Hvornår har HK-personalet været illoyal over for politiske beslutninger? Bestyrelsen er ikke bekendt med noget sådant, så for det gode samarbejdes skyld mener vi at have krav på en undskyldning.«

I skrivelse af 2. februar 1987 rettede personalet ved Klostermakkeskolen i Præstø henvendelse til ledergruppen om sagen. Personalet fandt ledergruppens handlemåde forkert, da kun ganske få medarbejdere offentligt har udtrykt kritik, og personalet opfordrede ledergruppen til offentligt at tilbagekalde skrivelser.

Den 4. februar 1987 sendte ledergruppen en kopi af brevet af 15. januar 1987 til økonomiudvalgets orientering. Ledergruppen udtalte herved bl.a. følgende:

» . . .

Ledergruppen vil – uanset kompetenceforhold – beklage, at borgmesteren/økonomiudvalget ikke blev forelagt brevet forinden udsendelse. Vi havde ikke forudset, at brevet kunne fortolkes som et »hold kæft« brev. Tværtimod var formålet, at give den enkelte medarbejder en vejledning; en vejledning, som kun kan fortolkes som en fordel for den, der ønsker at ytre sig. Brevet er således udelukkende sendt ud i en positiv mening, netop for at vejlede og eventuelt hjælpe.

Vi er orienteret om, at brevet også er opfattet positivt af mange medarbejdere, men skal beklage, at brevet ikke alle steder er opfattet således.

Ledergruppens vurdering heraf er, at brevet af os selv kunne være markedsført bedre, idet vi finder det meget uheldigt, at kritikken fra såvel få anonyme medarbejdere som fra politisk hold kommer til udtryk i Præstø Avis, inden brevet er foreholdt alle medarbejdere og eventuelt drøftet internt, så uklarheder kunne have været afklaret.

Vi vil i særdeleshed gøre opmærksom på, at borgmesteren er øverste administrative chef for hele personalet, og som sådan er den, man i første omgang burde have henvendt sig til.

Det er ledergruppens helt klare opfattelse, at brevet/forholdene skal drøftes yderligere med personalet og vil i den forbindelse snarest gennem samarbejdsudvalg m.v. forsøge at få misforståelserne ryddet af vejen.

. . .«

Ledergruppens brev blev drøftet på et møde den 20. februar 1987 mellem samarbejdsudvalgene, personalerepræsentanter og ledergruppen. Om mødets forløb var i et notat fra kommunen anført følgende:

» . . .

Fra ledergruppens side blev det præciseret, at hensigten med brevet ikke på nogen måde var at begrænse personalets ytringsfrihed, men udelukkende at henlede personalets opmærksomhed på de overvejelser, der bør gå forud for en eventuel deltagelse i offentlig debat.

Ledergruppen udtrykte, at man ikke ønsker at drage personalets loyalitet i tvivl.

Ledergruppen beklager, at brevet har givet anledning til misforståelser og beklager, at den anvendte fremgangsmåde har kunnet give usikkerhed hos personalet.

Personalet anerkender fuldt ud de regler forvaltningsloven m.v. foreskriver og arbejder efter dem.

. . .«

I en skrivelse af 20. februar 1987 til Præstø Byråd anmodede jeg byrådet om supplerende oplysninger. Jeg anførte bl.a. følgende:

» . . .

Brevet til medarbejderne henviser i indledningen til, at der i den seneste tid har været flere eksempler, hvor ansatte ved kommunen har ytret sig gennem læserdebat eller i direkte interview omkring lokalpolitiske emner. Byrådet har vedlagt skrivelserne af 4. februar 1987 til mig 4 læserbreve fra plejehjemsdebatten i sommeren 1986 samt et interview om sagen med lederen af det pågældende plejehjem, der er offentliggjort i bladet »Plejehjemslederen« for den 1. januar 1987.

Under henvisning hertil anmoder jeg om oplysning om, hvorvidt også en mere aktuel debat – eller andre forhold – har været anledning til beslutningen om udsendelse af brevet til medarbejderne. I givet fald anmoder jeg om at modtage oplysninger herom. Jeg henviser bl.a.

til, at kommunaldirektøren i en artikel i Præsto Avis for den 21. januar 1987 er citeret for en udtalelse om, at der også var en debat om Klosterbakkeskolen.

...«

Jeg anmodede endvidere om byrådets eventuelle bemærkninger til skrivelsen fra R. R. Debois, som ikke var ansat i kommunen, og som var utilfreds med at være inddraget i sagen.

I en skrivelse af 12. marts 1987 svarede byrådet mig, at byrådet betragtede sagen som internt afsluttet efter ledergruppens møde med personalet den 20. februar 1987. Byrådet havde ingen bemærkninger til R. R. Debois' brev til mig. Byrådets skrivelse indeholdt intet i anledning af mit spørgsmål om, hvorvidt også en mere aktuell debat – eller andre forhold – havde været anledning til udsendelsen af brevet til medarbejderne.

Efter min gennemgang af sagen udtalte jeg følgende i en skrivelse til byrådet:

»Jeg finder indledningsvis at burde gøre nogle bemærkninger om det generelle spørgsmål om offentligt ansattes yringsfrihed.

Det centrale spørgsmål er, om der gælder særlige begrænsninger for offentligt ansattes yringsfrihed i forhold til den yringsfrihed, der efter grundloven gælder for borgerne i almindelighed.

Jeg sigter herved alene til udtalelser, som vedkommende offentligt ansatte fremsætter som privat person – ikke til udtalelser, der fremsættes som led i varetagelse af arbejdsopgaver for det offentlige.

Endvidere ser jeg bort fra de tilfælde, hvor de offentligt ansatte har tavshedspligt med hensyn til bestemte, faktiske oplysninger, som de er blevet bekendt med gennem deres ansættelse i det offentlige. Der foreligger ikke spørgsmål om »røbelse« af sådanne oplysninger i den konkrete sag. Der er således ikke anledning til at komme nærmere ind på forvaltningslovens (og straffelovens) bestemmelser om tavshedspligt.

Det centrale område for mine generelle bemærkninger er offentligt ansattes fremsættelse af personlige meninger og synspunkter i den offentlige debat, f.eks. i form af læserbreve, artikler og interviewudtalelser m.v. Det er naturligvis navnlig udtalelser,

som er kritiske i forhold til den myndighed, hvor den pågældende er ansat, som i praksis kan give anledning til konflikter mellem den ansatte og vedkommende myndighed.

Ved besvarelsen af det centrale spørgsmål om, hvorvidt der gælder særlige begrænsninger for offentligt ansattes yringsfrihed i forhold til den yringsfrihed, der gælder for borgerne i almindelighed, er udgangspunktet utvivlsomt, at offentligt ansatte har ganske samme frihed som andre til at deltage i den offentlige debat. Det store antal offentligt ansatte taler afgørende imod, at der skulle gælde almindelige begrænsninger for offentligt ansattes yringsfrihed. Sådanne begrænsninger ville være uforenelige med de hensyn, der ligger bag grundlovens bestemmelser om den demokratiske styreform og den herved forudsatte materielle yringsfrihed.

Det er dog antaget, at hensynet til offentlige myndigheders interne beslutningsproces og funktionsevne i særlige tilfælde kan føre til en begrænsning af de ansattes yringsfrihed. Det er næppe muligt at give en fuldstændig beskrivelse af, hvornår, i hvilket omfang og for hvilke ansatte sådanne særlige begrænsninger gælder. Men der kan anføres nogle hovedsynspunkter:

1. Begrænsningerne omfatter alene udtalelser vedrørende sager inden for de pågældendes eget arbejdsområde. Offentligt ansatte har samme frihed som andre borgere til at udtale sig om sager på forvaltningsområder, som de ikke har berøring med i deres daglige arbejde.

2. Ved udtalelse inden for eget arbejdsområde er det af betydning, om den pågældende som led i sit arbejde har været (eller er) aktivt medvirkende i myndighedens beslutningsproces. Begrænsningerne vil i almindelighed ikke omfatte ansatte med en funktion, der ligger fjernt fra de politiske eller administrative beslutningstagere.

3. Det spiller en rolle, om udtalelserne fremsættes før eller efter, at en beslutning er truffet. Adgangen til at udtale sig, inden en sag er afgjort, kan – af hensyn til beskyttelse af den interne beslutningsproces – være noget snævrere end adgangen til at udtale sig senere.

4. Det ligger efter praksis fast, at offentligt ansatte har en vidtgående frihed til at udtale sig om ressourcespørgsmål inden for eget

arbejdsområde, hvor spørgsmålet kan have væsentlig betydning for medarbejdernes fremtidige ansættelses- og arbejdsforhold.

Det følger af det anførte, dels at der kræves særlige tungtvejende grunde for at anerkende begrænsninger i offentligt ansattes ytringsfrihed, dels at disse grunde normalt kun vil foreligge i forhold til centralt placerede medarbejdere, der deltager eller har deltaget i den omstridte beslutnings tilblivelse.

Jeg henviser i øvrigt til Bent Christensens responsum vedrørende offentligt ansattes ytringsfrihed, der er gengivet i Juristen for 1980, s. 85 ff.

For så vidt angår *den konkrete sag*, skal jeg bemærke følgende:

Som anledning til udsendelsen af brevet til medarbejderne i Præstø Kommune er der generelt henvist til eksempler på udtalelser fra ansatte i den seneste tids lokalpolitiske, offentlige debat. Brevet kan således give medarbejderne indtryk af, at der i den seneste tids offentlige debat har været eksempler på udtalelser, som ligger i grænseområdet for offentligt ansattes ytringsfrihed.

Jeg går ud fra, at brevets henvisninger sigter til de af byrådet til mig indsendte eksempler på læserbreve og interviewudtalelser med kritik af beslutningen om at nedlægge Lundegård Plejehjem. Endvidere må jeg – i lyset af byrådets ovennævnte svar af 12. marts 1987 til mig – lægge til grund, at der ikke var en mere aktuel debat (eller andre forhold), som kunne give anledning til beslutningen om udsendelsen af brevet til medarbejderne.

Udtalelserne i de indsendte eksempler er afgivet af plejehjemslederen, en husassistent, en beskæftigelsesvejleder, plejehjemslederens ægtefælle og en skoleinspektør.

Som nævnt ovenfor er det almindeligt antaget, at de begrænsninger, der kan gælde for offentligt ansattes ytringsfrihed, alene sigter til udtalelser, som har forbindelse med vedkommende, offentligt ansattes arbejde.

På denne baggrund er det klart irrelevant at inddrage læserbrevet fra R. R. Debois, der end ikke er ansat i kommunen, men alene ægtefælle til en ansat.

Endvidere er det irrelevant at inddrage læserbrevet fra skoleinspektøren, som jeg

må gå ud fra ikke i sit arbejde havde med plejehjemmet at gøre.

For så vidt angår udtalelserne fra de ansatte på plejehjemmet, herunder plejehjemslederen, er der utvivlsomt ikke tale om krænkelse af tavshedspligt med hensyn til bestemte faktiske oplysninger.

Efter min mening falder udtalelserne endvidere klart uden for det område, hvor der i øvrigt kan antages at gælde begrænsninger for offentligt ansattes ytringsfrihed. Jeg henviser dels til de ansattes placering i den kommunale organisation og – går jeg ud fra – manglende deltagelse i den pågældende beslutningsproces. For så vidt angår plejehjemslederen, henviser jeg endvidere til, at udtalelserne først blev offentliggjort længe efter, at beslutningen var truffet.

De indsendte eksempler på læserbreve og interviewudtalelser giver således ikke grundlag for en antagelse om, at der i den offentlige debat om lokalpolitiske emner havde været eksempler på udtalelser fra ansatte, som lå i grænseområdet for offentligt ansattes ytringsfrihed.

Da den indledende formulering i brevet til medarbejderne efter min opfattelse kunne danne grundlag for en sådan antagelse hos modtagerne af brevet, må jeg for så vidt finde formuleringen misvisende.

Med hensyn til brevets indhold bemærker jeg i øvrigt, at brevet alene gør opmærksom på eksistensen af nogle retsregler af betydning for offentligt ansattes ytringsfrihed, men ikke redegør for reglernes indhold. Jeg har i den forbindelse hæftet mig ved, at brevet er udsendt i enslydende form til samtlige medarbejdere, og at der således hverken ved afgrænsninger i modtagerkredsen eller ved formuleringen af brevets indhold er taget hensyn til, at begrænsningerne i offentligt ansattes ytringsfrihed er varierende, navnlig afhængig af de pågældende medarbejders placering i den kommunale organisation og medarbejdernes tjenstlige forhold til den sag, den offentlige debat angår.

På den baggrund kan ledergruppens brev af 15. januar 1987 ikke antages at have opfyldt det angivne formål om at være vejledende om retstilstanden for den enkelte medarbejder. Tværtimod kunne brevet efter min opfattelse skabe en sådan usikkerhed om retstilstanden hos de enkelte medarbejdere, at medarbejderne ville være unødigt

tilbageholdende med at deltage i den offentlige debat om lokalpolitiske emner.

Dette må jeg finde uheldigt.

Jeg anmoder byrådet om at gøre ledergruppen og samtlige medarbejdere i kommunen bekendt med min udtalelse.«

22-2. *En kommunes afslag på aktindsigt i vederlagsbestemmelserne i en overenskomst mellem kommunen og en redningsentreprenør om leje af hjemmeplejebil var begrundet med risikoen for, at entreprenøren ved aktindsigt ville blive mødt med underbud fra den eneste konkurrent.*

Udtalt, at der ikke kunne lægges afgørende vægt på denne risiko, da entreprenøren under alle omstændigheder løbende risikerede at blive underbudt af konkurrenter.

Ikke anset det for godtgjort, at aktindsigt i vederlagsbestemmelserne måtte antages at indebære en nærliggende risiko for, at der blev påført entreprenøren et væsentligt økonomisk tab. Der kunne herefter ikke med hjemmel i offentlighedslovens § 12, stk. 1, nr. 2, afslås aktindsigt. (J. nr. 1987-566-42).

SiD, Holstebro-afdeling, klagede over, at Lemvig Kommune havde nægtet afdelingen aktindsigt i kommunens overenskomst med Rednings-Ringen om leje af hjemmeplejebil.

Jeg oversendte klagen til Tilsynsrådet for Ringkøbing Amt og bad SiD afvente svaret fra tilsynsrådet, før afdelingen tog stilling til, om der var grundlag for at klage til mig.

Den 19. februar 1987 underrettede tilsynsrådet mig om sin samtidige afgørelse i sagen. Rådet fandt, at kommunen burde meddele SiD aktindsigt i overenskomsten, bortset fra § 6 vedrørende lejens størrelse m.v.

SiD klagede ikke over tilsynsrådets afgørelse, men efter en foreløbig gennemgang af sagen besluttede jeg at foretage en nærmere undersøgelse af egen drift, jf. ombudsmandslovens § 6, stk. 5.

Sagen vedrørte SiD's anmodning om aktindsigt i en overenskomst af 17. august 1984 mellem Lemvig Kommune og Rednings-Ringen om hjemmeplejebil.

Kommunen meddelte i en skrivelse af 8. september 1986 SiD, at der ikke kunne udleveres en kopi af overenskomsten med Rednings-Ringen, da man fandt, at aftalens indhold kunne have økonomisk betydning for virksomheden. Såfremt SiD ved en henvendelse til Rednings-

Ringen kunne få en kopi, havde kommunen ikke noget at indvende imod dette.

I en udtalelse af 25. november 1986 til tilsynsrådet henviste byrådet til, at det i overenskomsten bl.a. er anført, hvilke økonomiske vederlag Rednings-Ringen skal have for de udførte tjenesteydelser (pkt. 6), og til, at der i Lemvig findes to redningskorps, Rednings-Ringen og Falcks Redningskorps. I den konkrete vurdering af anmodningen om aktindsigt havde kommunen skønnet, at der forelå risiko for, at indrømmelse af aktindsigt kunne påføre Rednings-Ringen et økonomisk tab, specielt under hensyn til den eksisterende konkurrencesituation på »redningsområdet« i Lemvig Kommune. Afslaget var meddelt efter offentlighedslovens § 2, stk. 1.

I en supplerende udtalelse til tilsynsrådet af 19. januar 1987 bemærkede byrådet yderligere følgende:

» . . .

Lemvig Kommune får fra tid til anden tilbud fra Rednings-Ringen og Falck på forskellige serviceydelser.

Disse tilbud kan komme uopfordret fra firmaerne, altså uden at kommunen har bedt om tilbud, eller de kan komme som led i en offentlig udbudsforretning.

Det er byrådets opfattelse, at der er ret så skarp konkurrence mellem de to firmaer i Lemvig Kommune.

Vedrørende den omhandlede overenskomst mellem firmaet Rednings-Ringen og kommunen om leje af hjemmeplejebil er denne indgået med firmaet, efter at socialudvalget havde undersøgt, til hvilke priser tilsvarende aftaler var indgået i andre kommuner. Der var ikke forud for aftalens indgåelse afholdt nogen licitation.

Det er byrådets opfattelse, at et firma må kunne indgå en aftale med kommunen, uden at aftalen bliver offentlig kendt og derved muligvis bliver kendt af konkurrenter.

Bliver aftalen kendt af konkurrenter, er der mulighed for »underbud« og dermed påfølgende økonomisk tab for Rednings-Ringen.

Såfremt aftalen er underkastet aktindsigt, kan det blive vanskeligt at indgå lignende aftaler i fremtiden.

...«

I sin afgørelse af 19. februar 1987 udtalte tilsynsrådet følgende:

»Ifølge den fra 1. januar 1987 gældende lov nr. 572 af 19. december 1985 om offentlighed i forvaltningen tilkommer der forbundet ret til aktindsigt i overenskomsten, medmindre denne er dækket af en af de i lovens kapitel 3 anførte undtagelser fra retten til aktindsigt.

Af disse undtagelser kommer efter tilsynsrådets opfattelse alene reglen i § 12, stk. 1, nr. 2, i betragtning. Ifølge denne regel omfatter retten til aktindsigt ikke oplysninger om tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold eller lignende, for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den person eller virksomhed, oplysningen angår, at begæringen ikke imødekommes.

Efter en gennemgang af overenskomsten er det tilsynsrådets opfattelse, at denne – bortset fra § 6 om det vederlag kommunen skal erlægge i lejeforholdet – ikke kan unddrages aktindsigt.

Bestemmelserne i § 6 fastsætter i detalier de økonomiske vilkår i aftalen, og beskyttelsen af sådanne oplysninger mod offentlig kundskab skønnes at være af væsentlig økonomisk betydning for Rednings-Ringen.

Tilsynsrådet har herefter anmodet byrådet om at gøre forbundet bekendt med overenskomsten bortset fra dennes § 6.

...«

Lemvig Kommune oplyste den 22. september 1987 telefonisk over for en af mine medar-

bejdere, at såvel kommunens vurdering af en eventuel skadevirkning for Rednings-Ringen ved, at der meddeles SiD aktindsigt i overenskomsten, som vurderingen af eventuelle vanskeligheder ved fremtidig indgåelse af lignende aftaler ikke byggede på noget konkret, men alene var udtryk for kommunens generelle opfattelse. Kommunen havde på intet tidspunkt indhentet oplysninger fra Rednings-Ringen til vurdering af eventuelle skadevirkninger i forbindelse med aktindsigt, og der var heller ikke tale om, at Rednings-Ringen under forhandlingerne om overenskomsten eller senere havde stillet krav om fortrolighed med hensyn til overenskomstens indhold. Endvidere havde kommunen ingen konkrete holdepunkter for at antage, at aktindsigt ville kunne skade mulighederne for at indgå lignende aftaler i fremtiden.

I en skrivelse af 8. oktober 1987 anmodede jeg tilsynsrådet om en udtalelse om de spørgsmål, sagen rejste. Jeg bad om, at udtalelsen blev afgivet efter forud indhentet erklæring fra byrådet i Lemvig. I skrivelsen anførte jeg bl.a. følgende:

»Bestemmelsen i den gældende offentlighedslovs § 12, stk. 1, nr. 2, der i det væsentlige svarer til § 2, stk. 1, nr. 2, i den tidligere offentlighedslov, indeholder følgende:

»Retten til aktindsigt omfatter ikke oplysninger om

...

2) tekniske indretninger eller fremgangsmåder eller om drifts- eller forretningsforhold eller lignende, for så vidt det er af væsentlig økonomisk betydning for den person eller virksomhed, oplysningen angår, at begæringen ikke imødekommes.«

Efter forarbejderne til såvel den tidligere lov som den gældende lov er bestemmelsen kun anvendelig, hvis indrømmelse af aktindsigt efter et konkret skøn må antages at indebære en nærliggende risiko for, at der påføres den pågældende person eller virksomhed skade, navnlig et økonomisk tab af nogen betydning, jf. Folketingstidende 1984/85, tillæg B, spalte 3088 f. Som eksempel på sådanne vurderinger og grundlaget for dem henviser jeg navnlig til de sager, der er omtalt i Folketingets Ombudsmands beretning for året 1979, s. 294, og for 1983, s. 175.

I tvivlstilfælde bør der indhentes en udtalelse fra den, hvis interesse kan være til hinder for, at begæringen om aktindsigt imødekommes, jf. pkt. 42 i Justitsministeriets vejledning fra 1986 om offentlighedsloven.

Det foreliggende materiale indeholder intet konkret til støtte for en antagelse om, at aktindsigt i overenskomsten, herunder punkt 6, vil medføre sådanne økonomiske skadevirkninger for Rednings-Ringen, at bestemmelsen i § 12, stk. 1, nr. 2, er anvendelig.

Endvidere må jeg umiddelbart stille mig tvivlende over for muligheden af, at Rednings-Ringen kan dokumentere eller sandsynliggøre skadevirkninger af et sådant omfang, jf. sagen, der er omtalt i Folketingets Ombudsmands beretning for året 1983, s. 175.

Det tilføjes, at jeg uanset byrådets skriftlige udtalelser om mulighederne for i fremtiden at indgå lignende overenskomster finder at kunne lægge til grund, at hverken kommunens eller tilsynsrådets afgørelser er baseret på bestemmelsen i offentlighedslovens § 13, stk. 1, nr. 5, eller den tilsvarende bestemmelse i den tidligere offentlighedslovs § 2, stk. 2, nr. 3.«

Tilsynsrådet modtog herefter en udtalelse af 26. januar 1988 fra Lemvig Byråd. Med 19 stemmer mod 2 havde byrådet på sit møde den 21. januar 1988 vedtaget en indstilling fra økonomiudvalget om, at kommunen ikke havde yderligere bemærkninger til sagen. Byrådsmedlem Kristen Tovborg Jensen udtalte for SF's byrådsgruppe som afvigende mening, at det er byrådets opfattelse, at SiD har ret til aktindsigt i overenskomsten incl. § 6.

Byrådet vedlagde en udtalelse af 21. december 1987 fra Rednings-Ringens advokat. Advokaten anførte bl.a. følgende:

»Som det er byrådet bekendt, udøver min klient virksomhed som redningsentreprenør med et personligt ejet firma. I denne virksomhed indgår bl.a. udlejning af biler til den kommunale hjemmepleje, sygetransport, vej- og søredningsvirksomhed, andre serviceopgaver inden for transport, nødkaldealæg, bygningsredning, tyveri-, røveri- og overfaldsalarmering m.v.

Denne virksomhed udøves hovedsagelig inden for lokalområdet Lemvig Kommune. Der henvises til de med kommunen indgåede afta-

ler vedr. nogle af de nævnte aktiviteter. Virksomheden udøves i øvrigt i h.t. private abonnementsaftaler og særftaler, tilkaldelser gennem politet o.lign.

Udførelsen af de med kommunen indgåede aftaler forudsætter en betydelig investering i rullende materiel, mandskabsuddannelse, vagtberedskab, alarmeringssystemer, værksteds- og servicefaciliteter for biler m.v. Det er en økonomisk forretningsmæssig nødvendighed, at der indgås aftaler om de enkelte serviceydelser, for at funktionerne kan virke optimalt, og der er således en sammenhæng i forretningsgrundlaget, der berøres afgørende, hvis konkurrenter får adgang til oplysninger om prisen for enkelte serviceydelser og ved eventuelt dumpingforsøg fjerner grundlaget afsnit for afsnit.

Som nævnt drives virksomheden som et privatejet foretagende, hvis ressourcer alene beror på lokalområdet og kun kan udnyttes forsvarligt ved den forannævnte kombination af aftaler.

I det konkrete tilfælde er der en nøje sammenhæng mellem min klients betjening af lægevagten og hjemmesygeplejen, idet min klient ifølge aftalen med kommunen har ansvaret for, at materiellet altid er køreklart, og at hjemmesygeplejerskens telefon bliver betjent, herunder biltelefonen.

Min klients eneste konkurrent er Falcks Redningskorps, som med et de facto landsmonopol bl.a. inden for sygetransportvæsenet søger at udkonkurrere lokale initiativer, hvilket min klient har erfaret ikke blot på dette område, men også på sygetransport-, trafikrednings- og søredningsområdet. – På grund af Falcks Redningskorps' betydelige økonomiske potentiel kan min klient kun konkurrere på effektivitet, lokal service og fleksibilitet.

Min klients medarbejdere er medlemmer af SiD's Lemvig-afdeling, hvorimod Falcks Redningskorps' reddere er organiseret i SiD's chaufførafdeling.

Hverken min klient eller hans medarbejdere ønsker overenskomstforholdet ændret.

Der er derfor min klients indtryk, at SiD's Holstebro-afdeling, der har forlangt de i sagen omhandlede oplysninger udleveret, ønsker at støtte Falcks Redningskorps i konkurrencen. Såfremt konkurrenten får oplysning om de mellem min klient og kommunen aftalte priser, vil det være muligt for konkurrenten at fremkomme med underbud for at undergrave min

klients økonomiske fundament og derved selv opnå den monopolstilling i Lemvig-området, som man nu ikke har på grund af min klients virksomhed, men som man har visse andre steder i landet.

På grundlag heraf gør jeg på min klients vegne krav på, at § 6 i den løbende overenskomst fortsat unddrages fra offentlig aktindsigt, idet der som påvist er en nærliggende konkret fare for, at min klient i modsat fald på grund af ulige konkurrence med Falcks Redningskorps vil lide væsentlig økonomisk skade, jf. lovens § 12, stk. 1, nr. 2.

I øvrigt er jeg af den opfattelse, at afslag på aktindsigt er nødvendig til beskyttelse af det offentliges økonomiske interesser i at opretholde muligheden for en fri konkurrence på området i kommunen, jf. foran, og lovens § 13, stk. 1, nr. 5.

Såfremt der ønskes åbenhed inden for kommunalområdets erhvervskontrakter, bør det ske gennem offentlig indbudt licitation, hvor leverandørerne af varer og tjenesteydelser afgiver tilbud uden kendskab til de øvrige budgivers priser.

En praksis, hvorefter der indgås separate aftaler, hvis indhold derefter udleveres til konkurrenterne, vil medføre en forvridning af konkurrencen og i tilfælde, hvor denne i øvrigt er ulige, medføre alvorlig økonomisk skade for de lokale virksomheder.

...«

Tilsynsrådet tilbagesendte sagen til mig med skrivelse af 18. februar 1988. Rådet havde på et møde vedtaget at udtale følgende:

»Det er tilsynsrådets opfattelse, at der, i hvert fald efter en konkret vurdering af det nu fremkomne, foreligger en nærliggende risiko for, at en offentliggørelse af overenskomstens økonomiske bestemmelser vil medføre væsentlige økonomiske skadevirkninger for Rednings-Ringen.«

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til tilsynsrådet:

»De relevante lovbestemmelser m.v. er gengivet ovenfor ...

Vederlagsbestemmelserne i overenskomstens punkt 6 omfatter dels et variabelt vederlag for kilometerforbrug, dels et fast vederlag. Punkt 6 indeholder endvidere be-

stemmelser om regulering af vederlaget og om opsigelse.

Det tidligere foreliggende materiale indeholdt efter min opfattelse intet konkret til støtte for en antagelse om, at aktindsigt (også) i overenskomstens punkt 6 ville medføre sådanne økonomiske skadevirkninger for Rednings-Ringen, at bestemmelserne i offentlighedslovens § 12, stk. 1, nr. 2, er anvendelig.

Den senere udtalelse fra Rednings-Ringens advokat indeholder ingen nye oplysninger, der er af væsentlig betydning for sagen. Advokaten peger – ligesom byrådet gjorde i skrivelsen af 19. januar 1987 til tilsynsrådet – navnlig på risikoen for underbud fra den eneste konkurrent, Falcks Redningskorps.

Efter min mening kan der ikke ved afgørelsen af aktindsigtsspørgsmålet lægges afgørende vægt på risikoen for underbud fra en konkurrent. Jeg henviser til, at Rednings-Ringen under alle omstændigheder løbende risikerer at blive underbudt af konkurrenter, og at kommunen i givet fald kan opsiges aftalen med Rednings-Ringen i henhold til opsigelsesbestemmelsen. Kommunen har da også under sagen oplyst, at kommunen fra tid til anden får tilbud fra Falck på forskellige serviceydelser (byrådets skrivelse af 19. januar 1987 til tilsynsrådet).

Et økonomisk tab for Rednings-Ringen vil i givet fald ikke være en følge af selve underbuddet, men af kommunens antagelse af konkurrentens tilbud med følgende opsigelse (eller undladt fornyelse) af aftalen med Rednings-Ringen. Kommunen vil ved overvejelserne af, hvorvidt det lavere tilbud skal antages, kunne tage hensyn til det af Rednings-Ringens advokat anførte om sammenhængen i Rednings-Ringens samlede forretningsgrundlag med kommunen, effektivitet, lokal service og fleksibilitet m.m.

Endvidere må det lægges til grund, at der ikke ved aktindsigt i overenskomstens punkt 6 vil blive afsløret produktions- eller forretningshemmeligheder, der er af væsentlig betydning for Rednings-Ringens evne til at konkurrere, f.eks. en særlig (rationel) tilrettelæggelse af den omhandlede tjenesteydelse.

På den baggrund kan jeg ikke anse det for godtgjort, at aktindsigt i overenskomstens punkt 6 må antages at indebære en nærlig-

gende risiko for, at der påføres Rednings-Ringen et væsentligt økonomisk tab.

Efter min opfattelse kan kommunalbestyrelsen således ikke med hjemmel i offentlighedslovens § 12, stk. 1, nr. 2, afslå aktindsigt i overenskomstens punkt 6.

Jeg har samtidig hermed gjort kommunalbestyrelsen i Lemvig bekendt med min opfattelse.

. . .«

IV. Supplerende oplysninger vedrørende sager omtalt i tidligere beretninger

De ved de enkelte sager anførte numre refererer til beretningen for det pågældende år

A. Beretningen for året 1980

- 88.** *Socialstyrelsens og Socialministeriets tilsynsvirksomhed inden for institutionsområdet. (J. nr. 1980-916-06; beretn. 1980, s. 677-86, jf. beretn. 1983, s. 265-67).*

Den 11. januar 1988 udsendte Socialministeriet en vejledning om klageregler og tilsyn på det sociale område.

B. Beretningen for året 1981

- 22-2.** *Vejledning om behandlingen af anmodninger om aktindsigt i revaliderings- og pensionssager. (J. nr. 1980-1134-051; beretn. 1981, s. 101-08, jf. beretn. 1982, s. 305, og beretn. 1983, s. 275).*

Den 11. januar 1988 udsendte Socialministeriet en vejledning om klageregler og tilsyn på det sociale område. I punkt 23 har ministeriet vej-

ledt om, hvorledes klager vedrørende aktindsigtsspørgsmål skal behandles.

C. Beretningen for året 1982

- 5-3.** *Rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af merværdiafgift. (J. nr. 1981-1209-21; beretn. 1982, s. 71-73).*

Ved skrivelse af 22. oktober 1987 underrettede Ministeriet for Skatter og Afgifter mig om, at ministeriet til samtlige myndigheder under ministeriets område havde udsendt cirkulære nr.

157 af 14. oktober 1987 om forrentning af visse tilbagebetalingsbeløb.

Jeg anerkendte modtagelsen af cirkulæret.

D. Beretningen for året 1983

1-6. *Udenlandske sociale pensioners betydning for retten til efterløn. (J. nr. 1982-51-02; beretn. 1983, s. 40-44, jf. beretn. 1984, s. 250).*

Den 26. februar 1988 afsagde Østre Landsret følgende dom i den sag, som A havde anlagt mod Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen:

»Sagsøgeren (A) tilpligtes at anerkende, at sagen hjemvises til fornyet behandling i Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen med henblik på fastsættelse af en reduceret efterløn for sagsøgeren i medfør af § 75 g i lov om arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring.

Sagens omkostninger ophæves.«

I sine præmisser anførte retten følgende:

»Retten må nære betænkelighed ved den udvidende fortolkning af den dagældende arbejdsløshedsforsikringslovs § 75 b, stk. 2, som sagsøgte har anlagt, idet en udvidende fortolk-

ning i alt fald ikke kan komme på tale i det foreliggende tilfælde, hvor der ikke er direkte støtte herfor i lovens forarbejder, og hvor den tyske alderspensionsordning efter det oplyste ikke ganske svarer til den danske sociale lovgivning om folkepension. Imidlertid findes den tyske ordning at måtte henføres under en sådan løbende pensionsudbetaling fra et tidligere ansættelsesforhold, som efter det i medfør af § 75 g udstedte cirkulære medfører en forholdsmæssig reduktion af efterlønnen. Således som sagen er forelagt landsretten, findes det rettest, at denne reduktion beregnes af Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen.

Herefter tages sagsøgtens subsidiære påstand til følge.«

E. Beretningen for året 1984

17-9. *Spørgsmål om tilbagebetaling i henhold til enkepensionslovens § 9, stk. 5. (J. nr. 1984-516-044; beretn. 1984, s. 185-90).*

Med skrivelse af 16. december 1986 underrettede Den Sociale Ankestyrelse mig om, at ankestyrelsen i et møde den 21. november 1986 havde truffet følgende afgørelse:

»Ankestyrelsen finder ikke grundlag for at pålægge Dem tilbagebetalingspligt af for meget modtaget enkepension i perioden fra den 15. april 1981 til den 14. maj 1982. Ankestyrel-

sen har lagt vægt på, at De findes at have opfyldt Deres oplysningspligt over for kommunen. Ankestyrelsen finder heller ikke, at tilbagebetalingskravet kan gøres gældende på andet grundlag.

Ankestyrelsen ændrer således den af ankenævnet den 18. januar 1985 truffede afgørelse.«

F. Beretningen for året 1985

10-1. *Spørgsmål om ensartet praksis i politikredsene med hensyn til datering af pas. (J. nr. 1985-1183-611; beretn. 1985, s. 81-82, jf. beretn. 1986, s. 191).*

I tilslutning til tidligere brevveksling vedrørende eventuel indførelse af en bestemmelse om udstedelsesdato for pas meddelte Justitsministeriet mig i skrivelse af 30. september 1987, at ministeriet i tilknytning til den nye pasbekendtgørelse (nr. 525 af 27. august 1987) og det nye pascirkulære (nr. 127 af 27. august 1987), der begge trådte i kraft den 1. oktober 1987, havde udsendt en cirkulærskrivelse til politiet. Af denne cirkulærskrivelse fremgik det, at gyldighedstiden for pas skal udløbe 10 år efter datoen for indførelsen i Det Centrale Pasregister. Datoen for indførelsen i registret var samtidig passets udstedelsesdato. Gebyret for pas betales ved indgivelsen af pasansøgningen.

Bestemmelsen om udstedelsesdato var udformet efter drøftelse med Politimesterforeningen og rigspolitichefen, og Justitsministeriet havde ved udformningen af bestemmelsen lagt afgørende vægt på ressourcemæssige hensyn. En bestemmelse om, at gyldighedstiden skulle regnes fra udleveringen af passet, ville indebære, at personalet på paskontoret først skulle opdatere passet i registret ved udfærdigelsen af passet og derefter, når passet var underskrevet af pasansøgeren, opdatere udløbsdatoen.

Jeg meddelte Justitsministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

13-1. *Spørgsmål om tilbagekaldelse af en tilladelse, der var meddelt i henhold til miljøbeskyttelsesreglementets kapitel 11. (J. nr. 1985-103-11; beretn. 1985, s. 125-28, jf. beretn. 1986, s. 193).*

I skrivelse af 10. oktober 1986 klagede A til ombudsmanden over Miljøstyrelsens afgørelse af 1. oktober 1986 og anførte bl.a., at restauratøren ved de »grisefester«, der var afholdt i sommeren 1986, klart havde overtrådt reglerne med hensyn til elektronisk forstærkeranlæg (som ikke måtte anvendes).

I anledning af klagen anførte Miljøstyrelsen i skrivelse af 23. marts 1987, at styrelsen var af den opfattelse, at der i betragtning af sagens forløb med afgørelsen af 1. oktober 1986 var foretaget en rimelig afvejning i sagen. Styrelsen henviste til, at afgørelsen af 1. oktober 1986 indeholdt på den ene side en række støjgrænser, som skulle overholdes i forbindelse med alle erhvervmæssige aktiviteter i gårdhavean-

lægget, og på den anden side en tidsbegrænset tilladelse til i sommerperioden i 1987 og 1988 at afholde indtil 8 »grisefester« på hverdage på betingelse af, at de i styrelsens afgørelse fastsatte vilkår overholdes. Miljøstyrelsen bemærkede endvidere, at styrelsen havde henledt C kommunes opmærksomhed på, at der i medfør af miljøbeskyttelsesreglementet kunne nedlægges forbud mod alle erhvervmæssige aktiviteter, herunder »grisefester«, såfremt støjgrænserne eller betingelserne for afholdelse af »grisefesterne« ikke overholdtes.

C kommune havde ikke fundet det godtgjort, at de anførte støjgrænser var tilsidesat, og kommunen havde derfor heller ikke fundet, at der var grundlag for at nedlægge forbud imod

udøvelse af alle erhvervsmæssige aktiviteter i gårdhaveanlægget.

Jeg udtalte herefter følgende i en skrivelse til Miljøstyrelsen:

»Ved afgørelsen af 1. oktober 1986 har Miljøstyrelsen for et tidsrum af 2 år i det hele fastholdt den senest truffe afgørelse af 13. december 1984 – så vidt jeg forstår alene med den begrundelse, at der med denne afgørelse er skabt en forventning om, at der for fremtiden kunne afholdes indtil 8 »grisefester« i sommerperioden. Miljøstyrelsen har således ikke til støtte for sin fornyede afgørelse påberåbt sig efterfølgende (positive) erfaringer fra »grisefesterne«, og sådanne erfaringer ses heller ikke beskrevet i sagsakterne.

Efter min gennemgang af sagen finder jeg ikke, at det af Miljøstyrelsen anførte forventningssynspunkt kan bære en fastholdelse af en afgørelse, der strider imod gældende støjgrænser, og som styrelsen selv erkender, at der ikke har foreligget et tilstrækkeligt grundlag for at træffe. Jeg bemærker i den forbindelse også, at en godtagelse af et sådant hensyn må forekomme mig at ville få vidtrækkende konsekvenser for klagesagsbehandlingen af partstvister og andre tvister med flere involverede med modsat rettede interesser som i denne sag.

På det herefter foreliggende grundlag finder jeg derfor at burde henstille til Miljøstyrelsen, at styrelsen træffer afgørelse om at fastholde sin oprindelige afgørelse af 17. maj 1984, som blev truffet i overensstemmelse med de gældende retningslinier i styrelsens vejledning nr. 3/1982.

...«

I skrivelse af 21. oktober 1987 meddelte Miljøstyrelsen mig, at styrelsen havde besluttet at tage sagen op til fornyet afgørelse, og at styrelsen herefter i en samtidig skrivelse til restauratør B i medfør af miljøbeskyttelsesreglementets kap. 11.1 (bekendtgørelse nr. 664 af 16. december 1982) havde påbudt, at *alle* erhvervsmæssige aktiviteter i restaurantens gårdanlæg skulle finde sted under overholdelse af støjgrænserne i Miljøstyrelsens vejledning nr. 3/1982 om støj og lugt fra restaurationer.

Da disse støjgrænser ikke ville kunne overholdes under »grisefest«-arrangementerne i den form, hvori de hidtil havde fundet sted, nedlagde Miljøstyrelsen i medfør af miljøbeskyttelsesreglementets kap. 11.3. herefter forbud mod afholdelse af disse arrangementer.

Jeg meddelte Miljøstyrelsen, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

13-2. *Ansøgning om tilladelse til udstykning af 2 skovarealer fra en større landbrugsjendom. (J. nr. 1985-573-142; beretn. 1985, s. 129-32).*

Ved skrivelse af 9. juli 1987 meddelte Miljøankenævnet mig, at nævnet havde genoptaget sagen og ved en afgørelse af samme dato fastholdt sin afgørelse af 9. maj 1985.

I afgørelsen har nævnet anført følgende bemærkninger:

»Nævnet skal indledningsvis henvise til bemærkningerne i sin tidligere afgørelse af 9. maj 1985. Nævnet skal desuden udtale følgende:

Zoneloven skal blandt andet varetage landskabelige interesser, og skovene har altid udgjort en værdifuld del af det danske landskab.

Ved behandling af sager, hvor dele af skove ønskes frastykket, har man søgt at tilgodese dette mål ved i videst muligt omfang at sikre, at skove forbliver samlede enheder, eller ved at fastholde et tilhørsforhold til en landbrugsjendom. Man har herved både taget hensyn til et samfundsøkonomisk synspunkt og til den landskabelige sammenhæng og befolkningens rekreative interesser. Det afgørende for nævnet i nærværende sag er således spørgsmålet, om en tilladelse i højere grad tilgodeser private ikke driftsøkonomiske samt rekreative inter-

esser fremfor de almennyttige interesser, der knytter sig til skovene og disses sammenhæng med omgivende landskaber og andre landbrugs- eller skovbrugsejendomme.

Af bemærkningerne til § 6 i forslag til lov om by- og landzoner fremgår, at det ikke har været hensigten med bestemmelsen at lægge hindringer i vejen for oprettelse af blandt andet nye skovbrug. Efter nævnets opfattelse må det imidlertid forudsættes, at et sådant skovbrug er tilstrækkeligt omfattende til, at driften giver en rimelig indtjening i forhold til investeringen af kapital og ressourcer.

På baggrund af de indhentede udtalelser, herunder navnlig Skov- og Naturstyrelsens skrivelse af 18. marts 1987, må nævnet konkludere,

at . . . skov ikke har en sådan størrelse, at den selv med den foreslåede erhvervsmæssige anvendelse kan skabe grundlag for en sådan indtjening, og at den derfor må betragtes som en parcel af rekreativ karakter.

Det er ikke i overensstemmelse med zonelovens formål, at der udstykkes parceller til private rekreative formål, og nævnet har derfor fulgt en restriktiv praksis i sådanne sager. På denne baggrund må nævnet opretholde sin afgørelse af 9. maj 1985.«

Jeg meddelte Miljøankenævnet, at jeg ikke foretog videre i sagen på det foreliggende grundlag.

G. Beretningen for året 1986

1-1. Erstatning for tab af dagpengeret. (J. nr. 1983-736-021; beretn. 1986, s. 20-28).

Ved skrivelse af 9. november 1987 underrettede Arbejdsministeriet mig om, at Arbejdsdirektoratet på grundlag af den i perioden 17. til 30.

november 1981 gældende dagpengesats havde beregnet godtgørelse til A til 3.636,00 kr., og at beløbet var udbetalt.

1-2. Anvendelsen af dispensationsbestemmelsen i arbejdsløshedsforsikringslovens § 75 b, stk. 3. (J. nr. 1986-563-023; beretn. 1986, s. 28-30).

I anledning af min henstilling om, at Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen genoptog sin behandling af sagen og meddelte A en ny afgørelse, oplyste nævnet i skrivelse af 19. marts 1987 mig bl.a. om, at Arbejdsministeriet og Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringen var i gang med en undersøgelse vedrørende anvendelsesområdet for direktoratets cirkulære af 24. april 1986 vedrørende retningslinier for idømmelse af sanktion i henhold til arbejdsløshedsforsikringslovens § 87, stk 1 og 2. Nævnet havde besluttet at udsætte A's sag med henblik på at afvente resultatet af de igangværende overvejelser i direktoratet og Arbejdsministeriet.

Den 17. februar 1988 sendte ankenævnet mig kopi af sin samtidige skrivelse til A. I skrivelsen meddelte ankenævnet A følgende afgørelse:

»Ankenævnet finder efter fornyet overvejelse, at der for (A's) vedkommende kan være behov for at se bort fra afbrydelsen af medlemskabet i perioden 3. maj til 5. maj 1983, jf. arbejdsløshedsforsikringslovens § 75 b, stk. 3.

Ankenævnet ophæver derfor den tidligere truffne afgørelse.

Ankenævnet har herved lagt vægt på, at afgørelsen fik helt ekstraordinære og utilsigtede konsekvenser for medlemmet, som følge af at udelukkelsen fra retten til efterløn skete på et tidspunkt, hvor medlemmet – i tillid til den

vejledning, hun havde modtaget – allerede havde trukket sig tilbage fra arbejdsmarkedet.

Nævnet har iøvrigt været opmærksom på, at sanktionsudmålingen efter de nugældende retningslinier fastsat i direktoratets cirkulære af 24. april 1986 (som ændret ved cirkulære af 19. februar 1987) i den foreliggende sag ikke ville have medført, at medlemmet var blevet slettet for svig.

Arbejdsløhedskassen anmodes om at foretage det videre fornødne vedrørende behandlingen af medlemmets ansøgning om overgang til efterløn fra den 1. oktober 1985.«

Jeg meddelte herefter ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-3. *Karantæne i forbindelse med arbejdsophør. (J. nr. 1986-864-022; beretn. 1986, s. 30-33).*

I skrivelse af 23. december 1987 meddelte Ankenævnet for Arbejdsløhedsforsikringen mig, at A's sag på ny havde været behandlet i ankenævnet, der herefter ikke fandt grundlag for at fastholde, at A skulle idømmes karantæne i forbindelse med det omhandlede arbejdsophør.

Jeg meddelte ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

1-4. *Tilbagebetaling af arbejdsløhedsdagpenge på grund af deltagelse i aftenkoleundervisning, der startede inden kl. 18. (J. nr. 1986-1216-022; beretn. 1986, s. 33-36).*

Ankenævnet for Arbejdsløhedsforsikringen genoptog sagen og meddelte mig i skrivelse af 3. juli 1987, at nævnet havde besluttet at fastholde den tidligere truffne afgørelse. Ankenævnet anførte:

»For så vidt ombudsmanden har påpeget, at den dagældende tidsgrænse alene hvilede på en praksis, som ikke var omtalt i cirkulæret om udbetaling af dagpenge under kursusdeltagelse, og at det derfor må forekomme tvivlsomt, om de subjektive betingelser for at rejse tilbagebetalingskrav er til stede, bemærkes det, at det efter ankenævnets opfattelse alene skyldtes medlemmets urigtige oplysning på ledighedserklæringen af 4. oktober 1979 om, at hun ikke var under uddannelse, at dagpengeudbetalingen blev påbegyndt, idet arbejdsløhedskasserne administrerede i overensstemmelse med omhandlede praksis.«

Jeg henstillede herefter i skrivelse af 1. september 1987 til ankenævnet at genoptage sagen til fornyet overvejelse, idet jeg anførte følgende:

» . . .

Ankenævnets begrundelse i skrivelsen af 3. juli 1987 er efter min opfattelse irrelevant, idet det ikke på noget tidspunkt under sagen har været bestridt, at (A's) oplysning i ledighedserklæringen af 4. oktober 1979 var årsag til, at hun fik udbetalt dagpenge med urette. Dette har udelukkende relation til (en del af) den objektive betingelse i arbejdsløhedsforsikringslovens § 86, stk. 1, for at kræve tilba-

gebetaling, årsagsforbindelse mellem den urigtige oplysning og den uberettigede udbetaling.

Det afgørende punkt i sagen er imidlertid, hvorvidt (A) opfylder lovens *subjektive* betingelser for tilbagebetaling.

Som anført i min skrivelse af 30. marts 1987 måtte jeg finde det tvivlsomt, om alene den omstændighed, at (A) i erklæringen af 4. oktober 1979 på spørgsmålet om, hvorvidt hun var under uddannelse, satte kryds i nej-rubrikken, gjorde det berettiget at antage, at de subjektive betingelser for at kræve tilbagebetaling var til stede. Jeg henviste som et af flere momenter af betydning for denne vurdering til, at den dagældende tidsgrænse alene hvilede på en praksis, som ikke var omtalt i cirkulæret om udbetaling af dagpenge under kursusdeltagelse. Ankenævnet har som begrundelse for sin afgørelse i skrivelser af 3. juli 1987 om at fastholde den tidligere truffe afgørelse alene henvist til den i denne sammenhæng irrelevante betragtning om årsagsforbindelse, jf. ovenfor, og har ikke taget stilling til det af mig i skrivelser af 30. marts 1987 anførte om, at det må anses for tvivlsomt, om (A) opfylder de subjektive betingelser for at kræve tilbage-

betaling og de momenter, jeg fremdrog i den forbindelse. . . .«

Ankenævnet meddelte mig i skrivelse af 27. oktober 1987, at nævnet på ny havde besluttet at fastholde sin afgørelse, idet ankenævnet fandt, »at (A) i forbindelse med, at hun udfyldte og afgav omhandlede ledighedserklæring den 4. oktober 1979 har udvist en sådan grad af uagtsomhed, at de subjektive betingelser for at kræve tilbagebetaling i henhold til arbejdsløshedsforsikringslovens § 86, stk. 1, må anses for at være til stede.«

Den 15. december 1987 havde jeg en drøftelse med ankenævnet om A's sag. Ankenævnet gav under drøftelsen tilsagn om at undergive sagen fornyet behandling.

Ankenævnet meddelte mig herefter i skrivelse af 23. december 1987, at nævnet nu ikke fandt grundlag for at fastholde den truffe afgørelse om tilbagebetaling og karantæne.

I skrivelse af 4. januar 1988 meddelte jeg ankenævnet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

3-1. *Anvendelse af almindelige retsgrundsatninger om inhabilitet i forhold til Elprisudvalgets medlemmer. (J. nr. 1986-895-31; beretn. 1986, s. 44-47).*

I anledning af sagen udtalte Elprisudvalget i skrivelse af 23. december 1986 til Energiministeriet følgende:

»Som det vil være ministeriet bekendt havde Elprisudvalget ved sit møde den 15. december en drøftelse af, hvilke retningslinier udvalget fremover skal anlægge ved afgørelse af medlemmernes habilitetsmæssige stilling.

Udvalget fandt, at det under hensyn til udvalgets særlige lovgrundlag og forhold, herunder udvalgets sammensætning, afstemningsregler og opgaver inden for et branchemæssigt snævert kompetenceområde samt branchens struktur, ville være ønskeligt, om der efter forvaltningslovens § 5 blev fastsat regler, der fastlægger den nærmere rækkevidde af forvalt-

ningslovens §§ 3 og 4 om inhabilitet for udvalgets virksomhed. Udvalget skal derfor anmode ministeriet om at fastsætte sådanne regler.

Udvalget besluttede videre, indtil en sådan præcisering foreligger, at tilrettelægge sit arbejde efter følgende retningslinier:

- 1) Et medlem udpeget til repræsentation af elforsyningsinteresser anses for inhabil i relation til en sag, hvori det selskab, som vedkommende medlem deltager i ledelsen af, er part. Dette gælder dog ikke, hvis sagens realitet i det hele angår et branchegenerelt, ikke et selskabsspecifikt problem, medmindre sagen er rejst på en sådan måde, at den samtidig fremtræder som og har karakter af en tvist.

- 2) Udvalgets formandskab træffer på formødet forud for vedkommende udvalgsmøde, hvor dagsordenens fastlægges, bestemmelse om indkaldelse af suppleanter, hvor den i pkt. 1 nævnte retningslinje må antages at føre til inhabilitet for et eller flere medlemmer ved behandlingen af en eller flere sager på det pågældende udvalgsmøde. Er der truffet sådan bestemmelse, gives der udvalgets medlemmer meddelelse herom ved indkaldelsen til mødet.
- 3) Det påhviler samtlige medlemmer af udvalget efter modtagelse af indkaldelse til mødet at sætte sig ind i de sager, som kommer til behandling på mødet, således at der snarest og forud for mødet kan gives besked til direktoratet, hvis der i øvrigt skulle foreligge forhold, som kan give anledning til, at der vil kunne rejses spørgsmål om vedkommendes specielle habilitet, jf. herved forvaltningslovens § 3. I givet fald sørger direktoratet for, at formandskabet orienteres med henblik på at træffe bestemmelse om indkaldelse af suppleant.
- 4) På mødet afgør udvalget forud for behandlingen af de enkelte sager de rejste spørgsmål om inhabilitet.«

Med skrivelse af 23. juni 1987 sendte Energiministeriet mig en kopi af Elprisudvalgets ovennævnte skrivelse og tilføjede, at der i overensstemmelse med de nævnte retningslinjer var udpeget suppleanter, som havde deltaget i udvalgets arbejde.

Forinden der blev taget stilling til en ændring af forretningsordenen for udvalget, ønskede ministeriet at vurdere erfaringerne fra udvalgets praksis efter de nye retningslinjer.

Jeg meddelte Energiministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

11-1. *Kirkeministeriets stillingtagen til en eventuel ny ansøgning fra en præst om præstestilling i folkekirken. (J. nr. 1985-409-72; beretn. 1986, s. 86-90).*

I skrivelse af 23. april 1987 meddelte Kirkeministeriet mig, at ministeriet så fuldstændigt, som det havde været muligt, havde givet udtryk for ministeriets begrundelse for at afvise A's ansøgning, og at nye momenter ikke kunne føjes hertil.

Kirkeministeriet henviste til en fornyet udtalelse fra biskoppen over Københavns Stift, som

fortsat ikke fandt at kunne give kollats til A. Baggrunden herfor var, at den holdning til dåben, som A havde lagt for dagen, udsprang af en forståelse af dåben, der ikke var i overensstemmelse med den danske folkekirkes bekendelse, idet det af denne fremgår, at dåben er et nådesmiddel og en nødvendighed for frelsen.

13-4. *Sag om forbud mod videreförhandling af et slankemiddel. (J. nr. 1986-989-11; beretn. 1986, s. 113-21).*

I skrivelse af 19. juni 1987 underrettede Levnedsmiddelstyrelsen mig om, at styrelsen havde tilsendt Levnedsmiddelkontrollen i København en kopi af min udtalelse i sagen og henledt kontrollens opmærksomhed på henstillingen om at tilbagekalde den over for an-

klagemyndigheden fremsatte begæring om tiltalerejsning mod A/S B.

I tilslutning hertil meddelte Levnedsmiddelstyrelsen mig i skrivelse af 17. november 1987, at styrelsen var blevet underrettet om, at Københavns Politidvokatur i medfør af retspleje-

lovens § 749, stk. 1, 3. pkt., havde besluttet at opgive tiltalen mod selskabet.

17-1. *Retsstillingen vedrørende ægtefællers gensidige forsørgelsespligt i forbindelse med udmåling af hjælpetimer efter bistandslovens § 48, stk. 3. (J. nr. 1986-84-055; beretn. 1986, s. 130-31).*

I skrivelse af 21. august 1987 oplyste Socialministeriet, at ministeriet havde udsendt Vejledning af 3. juli 1987 om hjælp efter bistandslovens § 48.

I øvrigt havde Socialstyrelsen over for Socialministeriet anført følgende:

»Der er nu i vejledningens kapitel 4 fastsat vejledende regler for hjælpeordninger efter bistandslovens § 48, stk. 3.

Vejledningen tager udgangspunkt i, at der ikke i bistandsloven er hjemmel til at pålægge ægtefællen at varetage de udvidede pleje-, overvågnings- og ledsagefunktioner, hvortil der i medfør af § 48, stk. 3, kan ydes støtte, den såkaldte hjælpeordning for personer med vidtgående fysisk handicap, der bor i eget hjem.

Der tages ved udmålingen af hjælpen udgangspunkt i, at der skal ydes hjælp, som dækker hele døgnnet, men et mindre antal timer kan udmåles, hvis ansøgeren ønsker det, f.eks. fordi en pårørende kan og vil påtage sig hjælpefunktionerne nogle timer om dagen. Det anføres herefter i vejledningens pkt. 51: »Dog må man være opmærksom på, at familie, herunder ægtefælle eller andre, som påtager sig sådanne funktioner, får hvile og fritid i tilstrækkeligt omfang til at kunne klare sin egen daglige tilværelse.«

Der er ikke i bistandsloven hjemmel til at

pålægge ægtefællen at varetage disse udvidede pleje-, overvågnings- og ledsagefunktioner.«

Socialministeriet tilføjede følgende:

»Socialstyrelsen har oplyst, at ankestyrelsens afgørelse i sagen, der er udsendt som Social Meddelelse 0-41-87, har vakt betydelig fortolkningstvivl i kommunerne, og det anbefales at anmode ankestyrelsen om at tage afgørelsen op til fornyet overvejelse.

Som meddelt den 28. april 1987 har Den Sociale Ankestyrelse oplyst ministeriet om, at der ved sagens mødebehandling var forskellige opfattelser af, i hvilket omfang det kunne pålægges ægtefællen at yde ansøgeren den nødvendige personlige pleje, specielt i nattetimerne. I denne forbindelse blev det nævnt, at det ville være ønskeligt med en tydeliggørelse af betingelserne for anvendelsen af bistandslovens § 48, stk. 3.

Efter at der i juli 1987 er udsendt vejledende retningslinjer, er det ministeriets opfattelse, at der ikke er behov for at anmode ankestyrelsen om at tage afgørelsen af marts 1987 op til fornyet overvejelse, da der nu ikke længere skulle herske tvivl om fortolkningen.«

Jeg meddelte herefter Socialministeriet, at jeg havde taget det oplyste til efterretning.

17-7. *Den Sociale Ankestyrelses afvisning af en arbejdsskadesag under henvisning til manglende »ulykkestilfælde«. (J. nr. 1986-1461-031; beretn. 1986, s. 144-48).*

Der henvises til den sag, der er omtalt ovenfor s. 163 som sag nr. 15-5.

17-9. *Modregning ved udmåling af hjælp efter bistandsloven i bistandsmodtagers formue. (J. nr. 1986-1302-053; beretn. 1986, s. 150-52).*

Ved skrivelse af 23. oktober 1987 underrettede Amsankenævnet for Århus Amt mig om, at nævnet havde truffet en fornyet afgørelse, hvorved nævnet fastholdt den tidligere truffede afgørelse. Som begrundelse for afgørelsen anførte nævnet følgende:

»Nævnet finder, at afgørelsen er truffet i overensstemmelse med gældende regler og praksis på det tidspunkt, socialforvaltningen traf sin afgørelse.

Nævnet har ved afgørelsen fundet, at der ikke forelå klar dokumentation for, at erstatningen helt eller delvist var erstatning for skader af ikke-økonomisk art.

Nævnet har her lagt vægt på, at erstatningen efter det oplyste fastsættes efter den tilskadedkomnes medicinske invaliditet, d.v.s. uden hensyn til erhverv, køn eller færdigheder. Der ydes ikke erstatning for skader som ulempe, lyde, vansir, svie og smerte m.m. under ulykkesforsikringen, og det er derfor ikke muligt at foretage en opdeling af invaliditetserstatningen på en økonomisk, henholdsvis ikke-økonomisk skade.

Dette har nævnet samholdt med det oplyste i SM 0-27-85, specielt sag nr. 2, på hvilket grundlag det sociale ankenævn ikke har fundet klar dokumentation for, at der var tale om erstatning for ikke-økonomisk skade.

Nævnet skal endelig bemærke, at Den Sociale Ankestyrelse ikke har anset sagen for at være af principiel betydning. Dette må fortolkes således, at der ikke i (A's) sag foreligger forhold, der giver anledning til en fravigelse af de principper, der bl.a. er omhandlet i SM-0-27-85.

...«

I skrivelse af 7. december 1987 henstillede jeg på ny til amsankenævnet at tage sagen op til fornyet overvejelse, idet jeg anførte:

»Jeg kan for så vidt være enig i, at der ikke forelå klar dokumentation for, at en del af

erstatningen var erstatning for ikke-økonomisk skade. Jeg finder dog anledning til at bemærke, at (A) har udfoldet store bestræbelser på at tilvejebringe oplysninger om, hvad erstatningen i det konkrete tilfælde består af, herunder ved at indhente 2 udtalelser fra Forsikrings-selskabet Kgl. Brand.

Jeg vedlægger en genpart af forsikringspolicen, som jeg har modtaget fra (A). Der er tale om en sædvanlig ulykkesforsikring. Efter den retspraksis, der var gældende for fastsættelse af erstatning for personskade før erstatningsansvarslovens ikrafttræden den 1. oktober 1984, blev erstatning for ulempe, lyde, vansir og forstyrrelse af stilling (ménerstatning) som regel slået sammen med invaliditetserstatningen, jf. således Justitsministeriets Erstatningslovsudvalgs betænkning III, nr. 976, om udmåling af erstatning for personskade og tab af forsørger, s. 29, hvor der er anført følgende:

»Selv hvor godtgørelse for ikke-økonomisk skade slet ikke nævnes i dommen, må det i mange tilfælde antages, at den udmålte erstatning for invaliditet også indeholder en godtgørelse for ikke-økonomiske skader. Tendensen til at slå invaliditetserstatningen (erstatningen for den økonomiske skade) sammen med godtgørelse for den ikke-økonomiske skade vanskeliggør selvsagt yderligere skønnet over, om dansk retspraksis yder fuld erstatning for økonomiske tab. Den giver også en del af forklaringen på, at domstolene yder invaliditetserstatning selv i tilfælde, hvor der ikke kan konstateres nogen nedsættelse af erhvervsevnen.«

Jeg kan også henvise til betænkningen s. 101 og 131.

Det er efter min opfattelse ubetænkeligt at lægge til grund, at erstatningen også indeholder erstatning for ikke-økonomisk skade. Jeg kan i den forbindelse oplyse, at (A) i skrivelse af 7. november 1987 over for mig har oplyst, at hun i 1982 fra forsikringen fik

udbetalt 5.040 kr. for svie og smerte. Jeg vedlægger en genpart af skrivelsen af 7. november 1987.

Spørgsmålet er dernæst, hvorledes fordelingen af erstatningen på henholdsvis erstatning for økonomisk og ikke-økonomisk skade skal ske. Jeg kan hertil oplyse, at det i erstatningsansvarslovens § 8, sammenholdt med § 4, for så vidt angår skader indtrådt den 1. oktober 1984 eller senere, er fastsat, hvorledes fordelingen af en erstatning for henholdsvis erhvervsevnetab og mén skal ske i et tilfælde som det foreliggende, hvor der er tale om fastsættelse af erstatning til et barn. Efter bestemmelsen i § 8, stk. 3, udgør erhvervsevnetabserstatningen ved en méngrad på 35% således 170% af méngodtgørelsen. Méngodtgørelsen kan herefter beregnes til at udgøre ca. 37% af den samlede erstatningssum. I det foreliggende tilfælde, hvor den samlede erstatning udgør 139.556 kr., udgør méngodtgørelsen således ca. 51.600 kr.

I mangel af andre sikre holdepunkter er det efter min opfattelse nærliggende at foretage en tilsvarende opdeling af den erstat-

ning, der blev ydet (A), således at den beregnede andel for ikke-økonomisk skade ikke tages i betragtning ved udmålingen af § 42-hjælpen.

I skrivelse af 24. marts 1988 meddelte amtsankenævnet mig, »at formanden for det sociale ankenævn i brev af 22. december 1987 har tilskrevet Den Sociale Ankestyrelse, hvis skrivelse er modtaget i ankeafdelingen den 15. januar 1988.

I forbindelse med behandlingen af en anden klagesag med sammenlignelig problematik har ankeafdelingen den 8. januar 1988 anmodet Socialministeriet om en vejledende udtalelse vedr. bistandslovens § 39, stk. 2. I brev af 3. marts 1988 har ankeafdelingen over for Socialministeriet bragt sagen i erindring.

Det er besluttet at afvente svar fra Socialministeriet, forinden sagen vedr. (A) optages til behandling i det sociale ankenævn.

...«

Ved beretningsårets udløb forelå amsankenævnets fornyede afgørelse endnu ikke.

17-10. Besættelse af stilling ved Socialforskningsinstituttet. (J. nr. 1986-190-00; beretn. 1986, s. 153-60).

Socialministeriet har løbende holdt mig underrettet om, hvad der videre er sket i sagen, og i den forbindelse meddelte mig, at stillingen som konstitueret forskningsleder ved Socialforskningsinstituttet pr. 1. april 1987 efter genopslag var blevet besat med en anden end D, og at D fra det samme tidspunkt var overgået til ansættelse som forskningsassistent.

Ved beretningsårets udløb forelå der endnu ikke meddelelse om endelig beslutning om ny stillingsstruktur og ansættelsesprocedure ved Socialforskningsinstituttet.

V. Lovregister

til Folketingets Ombudsmands beretninger for årene 1981-87

Citeringsmåde: L 1981 277 betyder lov nr. 277 i Lovtidende 1981; lbkg 1980 373 betyder lovbe-
kendtgørelse nr. 373 i Lovtidende 1980; bkg 1979 65 betyder bekendtgørelse nr. 65 i Lovtidende
1979; cirk 1974 126 betyder cirkulære nr. 126 i Ministerialtidende 1974 og 81.27. betyder beret-
ningen for året 1981, s. 27.

Arbejdsformidling og arbejdsløs-	§ 62	86.36.
hedsforsikring:	§ 86	87.30.
lbkg 1980 373:	§ 87	87.33.
§ 62		81.27.
§ 63		81.36.
		83.57.
§ 86		83.57.
§ 88		85.43.
lbkg 1981 423:		
§ 62		85.38.
lbkg 1982 444:		
§ 62		83.52.
		85.31.
		85.35.
§ 63		82.29.
§ 75 b		83.40.
§ 78		84.39.
§ 86		83.32.
lbkg 1983 358:		
§ 62		83.36.
§ 99		84.24.
		84.32.
		85.50.
§ 100		85.48.
lbkg 1985 407:		
§ 62		85.25.
§ 63		86.30.
§ 75b		86.28.
§ 86		86.33.
§ 87		85.25.
§ 98		85.25.
§ 99		85.25.
lbkg 1986 615:		
§ 57		86.36.
§ 58		87.26.
	§ 62	86.36.
	§ 86	87.30.
	§ 87	87.33.
Arbejdsskadeforsikring (L 1978 79):		
§ 9		87.161.
§ 19		86.144.
§ 53		87.163.
Arbejdstilbud til ledige:		
L 1981 277:		
§ 1		81.39.
L 1985 291:		
§ 9		87.24.
§ 11		87.24.
Arve- og gaveafgiftsloven (lbkg 1983 310):		
§ 3		86.51.
Boligbyggeri (bkg 1975 157):		
§ 17		82.39.
Boligregulering (lbkg 1983 46):		
§ 44		84.235.
Boligsikring (L1980 513):		
§ 18		86.40.
§ 19		86.40.
Boligstøtte, individuel:		
L 1982 64:		
§ 7		85.198.
§ 20		82.47.
§ 23		82.47.
§ 38		84.45.
§ 41		84.45.
§ 63		81.45.
		82.43.

L 1983 44:		Danmarks Biblioteksskole:	
§ 41	86.38.	L 1966 232:	
Borgerlig straffelov (lbkg 1981 527):		§ 2	85.134.
§ 36	84.81.	bkg 1979 158:	
Busloven (L 1978 115):		§ 4	85.134.
§ 13	87.199.	§ 5	85.134.
Byggelov (lbkg 1976 530):		Danmarks Radio	
§ 15	83.71.	forretningsorden (1974):	
§ 16 A	84.61.	§ 48 B	81.206.
§ 22	81.294.	forretningsorden (1984):	
§ 23	81.47.	§ 39	84.149.
	82.44.	Den Sociale Ankestyrelse (L 1972 605):	
	82.51.	§ 10	84.174.
	83.71.	§ 11	87.178.
	85.52.	EF-bemyndigelsesloven for	
By- og landzoner (lbkg 1980 300):		landbrug (lbkg 1984 487):	
§ 9	81.189.	§ 4	85.116.
	82.275.	Enkepension (L 1941 102):	
	85.129.	§ 2	82.58.
§ 22	82.204.	§ 9	84.185.
Børnetilskud (lbkg 1978 609):		Erhvervsfiskeri, midlertidig støtte	
§ 2	82.254.	til fiskerfartøjers ophør med deltagelse	
§ 5	81.245.	i dansk erhvervsfiskeri (L 1980 206):	
§ 6	81.245.	§ 1	81.79.
§ 7	81.245.	§ 2	81.79.
§ 8	81.245.	Ferie (lbkg 1981 352):	
§ 19	83.224.	§ 1	81.24.
§ 21	84.168.	Fingraftryk (cirk 1933 317):	
§ 34	81.280.	§ 1	81.131.
	82.252.	Folkepension:	
Børns retsstilling (lbkg 1986 634):		lbkg 1978 676:	
§ 16	87.87.	§ 22	81.253.
Censorer ved eksaminer (lbkg 1973 635):		lbkg 1982 417:	
§ 6	84.230.	§ 24	82.258.
§ 7	84.230.	§ 25	82.243.
Dagpenge ved sygdom eller			82.258.
fødsel (lbkg 1984 81):			84.177.
§ 17	87.171.		85.173.
§ 25	87.171.	Folketingets Ombudsmand (lbkg 1961 362):	
§ 27	86.148.	§ 1	84.75.
§ 48	85.185.		
§ 50	85.188.		
	87.185.		

Fonde:

L 1984 300:

§ 9	87.211.
§ 10	87.211.
§ 21	87.211.
§ 36	87.211.
§ 38	87.211.
§ 40	87.211.

bkg 1985 97:

§ 16	87.211.
------	---------

Forligsmandslov (lbkg 1971 559):

§ 3	83.64.
§ 4	87.36.
§ 12	87.36.
§ 13	82.36.
	87.36.

Forskellige forbrugsafgifter (lbkg 1978 129):

§ 24	82.69.
------	--------

Forsvarets personel:

lbkg 1973 215:

§ 8	82.104.
-----	---------

lbkg 1977 229:

§ 1	82.104.
-----	---------

Forvaltningsloven:

L 1985 571:

§ 2	87.36.
	87.54.
§ 3	85.75.
	87.119.
§ 6	87.119.
§ 7	87.138.
§ 9	87.64.
	87.131.
§ 15	87.36.
	87.197.
§ 19	87.89.
	87.113.
§ 22	87.36.
	87.42.
	87.54.
§ 24	87.36.
	87.71.
§ 28	87.194.

vejledning 1986:

pkt. 143	87.95.
----------	--------

Forældelse af visse fordringer (L 1908 274):

§ 1	87.140.
§ 3	87.140.

Fritidsundervisning (lbkg 1980 316):

§ 10	84.204.
------	---------

Funktionærer (lbkg 1971 413):

§ 21	83.241.
------	---------

Grundlov (L 1953 169):

§ 77	82.199.
	83.248.
	84.148.
	84.149.

Gældssanering af statsgaranterede studielån (L 1982 292):

§ 6	84.207.
§ 7	84.207.
§ 13	84.213.
	87.232.

Hegn (L 1950 259):

§ 43	82.176.
------	---------

Humanistiske eksaminer (bkg 1972

309 m.s.æ.):

§ 13	83.251.
------	---------

Indsattes brevveksling, besøg m.v.

(cirk 1980 217):

§ 25	83.146.
------	---------

Invalidepension:

lbkg 1978 677:

§ 29	81.263.
§ 30	81.263.

lbkg 1983 437:

§ 2	85.169.
§ 28	86.136.
§ 30	86.136.

Jord og udlån til jordbrugsmæssige

formål (lbkg 1983 61):

§ 32	83.163.
------	---------

Kildeskat:

lbkg 1980 446:

§ 43	81.63.
§ 62	83.91.
§ 62 A	82.80.
§ 63	82.80.

lbkg 1981 509:		Lovtidendelov (L 1870):	
§ 55	82.84.	§ 2	84.164.
Kommuneplanlægning:		Luftfart (bkg 1985 408):	
L 1975 287:		§ 50	85.147.
§ 16	81.294.	Lægeloven:	
	83.178.	§ 9	87.194.
	83.192.	Lærlingeforhold (L 1956 261):	
	81.201.	§ 2	81.291.
§ 47	84.109.	§ 24	81.291.
lbkg 1985 391:		Lønning og klassificering (L 1969 B 13):	
§ 48	87.129.	§ 30	81.55.
Kommunernes styrelse:		Mark- og vejfredslov (L 1953 107):	
lbkg 1981 188:		§ 17	84.72.
§ 10	83.101.	Menighedsråd (lbkg 1980 136):	
§ 29	82.101.	§ 5	81.165.
§ 61	81.93.	§ 15	83.154.
	81.98.	Merværdiafgift (lbkg 1982 369):	
	81.118.	§ 37	83.83.
	82.275.	Miljøbeskyttelse:	
	84.61.	lbkg 1981 345:	
lbkg 1984 313:		§ 17	81.196.
§ 14	85.75.	§ 18	81.196.
§ 61	87.59.	§ 19	81.196.
Kommunevalglov (lbkg 1977 596):		§ 27	84.111.
§ 34 a	81.118.	§ 48	81.196.
Koncession for KTAS (bkg 1961 239):		§ 68	81.196.
post 14	83.78.		81.199.
	85.57.	lbkg 1982 663:	
Landbrugsejendomme (lbkg 1978 603):		§ 4	82.194.
§ 4	82.179.	§ 17	84.131.
§ 8	86.99.	§ 81	84.104.
§ 18	81.182.	reglement 1982 664:	
	85.121.	kap. 4.4.	82.194.
Landsskatteretten:		kap. 11.1.	85.125.
forretningsordenen (bkg 1979 65):		Ligebehandlingslov (L 1978 161):	
§ 4	82.96.	§ 6	83.232.
§ 7	82.96.	Ligningslov (lbkg 1979 399):	
§ 18	81.69.	§ 8 A	86.51.
	82.96.	§ 9	83.95.
		lbkg 1985 85:	
		§ 65	87.128.
		§ 72	87.121.
		§ 74	86.109.
		§ 76	87.121.
		§ 80	86.109.

Modernisering, støtte til – af jord- brugsbedrifter (bkg 1979 13):	83.32. 84.26. 84.182.
§ 2	81.174.
Naturfredning (lbkg 1978 435):	
§ 34 a	84.139.
§ 54	82.212.
§ 58	81.188.
Offentlighed:	
L 1970 280:	
§ 2	82.36. 82.55. 82.66. 82.73. 83.144. 83.175. 83.235. 86.172.
§ 3	81.148.
§ 4	81.23. 84.236.
§ 5	81.23. 84.67. 84.236. 86.90. 86.171.
§ 6	81.141. 81.144.
§ 7	82.36.
§ 8	81.53. 81.301. 82.108. 83.19. 84.65. 86.171.
§ 10	81.301. 82.73. 82.108. 82.124. 83.137. 84.217. 85.153.
§ 11	81.301. 82.47. 83.173. 83.32. 84.26. 86.66. 86.113.
§ 12	81.71. 81.301 82.47. 83.173.
bkg 1970 453 (Betaling for af- skrifter og fotokopier):	83.172.
§ 1	
vejledning 1970 279:	
pkt. 14	82.113.
L 1985 572:	
§ 12	87.242.
Offentlige veje (L 1978 585):	
§ 43	83.192.
§ 47	83.192.
Organisatoriske former for drøftelser med indsatte (cirk 1978 48):	
§ 1	83.139.
Personnavne (L 1981 193):	
§ 10	83.161.
Post (lbkg 1983 395 m.s.æ.):	
§ 47	85.146.
Private fællesveje (lbkg 1975 587):	
§ 44	81.214.
Radio- og fjernsynsvirksomhed (L 1973 421):	
§ 7	86.123.
Registre, offentlige:	
L 1978 294:	
§ 3	81.131.
§ 13	85.89.
§ 14	85.89.
§ 15	85.89.
§ 19	83.134.
Justitsministeriets forskrifter af 28. december 1979 for Central- registeret for Motorkøretøjer:	
§ 29	83.134.
Justitsministeriets forskrifter af 28. december 1979 for Det Centrale Kriminalregister som ændret ved cirkulærskrivelse af 10. november 1982:	

§ 27	85.89.
§ 30	85.89.
Restaurations- og hotelvirksomhed:	
L 1970 121:	
§ 31	86.82.
lbkg 1978 141:	
§ 28	81.88.
Retspleje:	
lbkg 1980 1:	
§ 115	81.159.
§ 330	81.134.
	81.135.
§ 331	85.83.
§ 750	82.136.
§ 777	82.169.
§ 799	82.140.
§ 931	82.170.
§ 998	87.95.
§ 1018 b	83.85.
§ 1019 b	81.159.
lbkg 1984 555:	
§ 371	87.74.
§ 966	86.72.
Råstof (L 1977 237):	
§ 15	84.116.
§ 37	82.186.
Skattestyrelseslov:	
L 1977 281:	
§ 14	83.95.
§ 24	81.73.
§ 33	82.96.
lbkg 1984 573:	
§ 9	86.54.
§ 28	86.54.
Skolestyrelse (lbkg 1978 24):	
§ 65	84.217.
Social bistand:	
lbkg 1980 333:	
§ 22	81.234.
§ 25	81.234.
	81.263.
	82.238.
	82.268.
§ 26	81.255.
	82.234.
	82.238.

§ 27	83.208.
§ 30	82.22.
§ 37	84.194.
§ 58	84.197.
§ 73	81.235.
§ 82	81.253.
§ 84	81.253.
	82.258.
§ 123	81.309.
§ 127	81.309.
lbkg 1983 356:	
§ 14	83.205.
§ 15	83.205.
	83.219.
§ 46	84.179.
§ 47	84.190.
§ 58	83.209.
§ 67	83.205.
	86.133.
lbkg 1984 413:	
§ 9	85.181.
§ 26	85.174.
	85.191.
	85.196.
§ 27	85.174.
§ 37	84.171.
	85.166.
§ 42	87.156.
§ 48	86.130.
§ 67	87.147.
§ 131	87.71.
§ 138 a	84.164.
lbkg 1986 830:	
§ 39	86.150.
§ 42	86.150.
	87.181.
Social pension (L 1984 217):	
§ 40	85.177.
§ 41	87.185.
§ 42	87.185.
§ 46	85.111.
Se også Enkepension, Folke-	
pension og Invalidepension.	
Socialforskningsinstituttet (lbkg 1984 258):	
§ 3	86.153.
Statens Uddannelsesstøtte (L 1979 218):	
§ 5	86.166.
§ 6	86.166.

Statsskattelov (L 1922 149):		82.156.
§ 37	83.93.	§ 4 .....
	87.136.	81.152.
	87.138.	82.156.
	87.144.	
Stempelafgift (lbkg 1981 375):		bkg 1980 196:
§ 26	83.87.	§ 36 .....
§ 29	83.87.	§ 37 .....
§ 30	83.87.	§ 52 .....
		82.147.
		81.144.
		81.152.
Tinglysningslov (lbkg 1976 464):		L 1983 226:
§ 12	84.71.	§ 7 .....
		85.105.
		87.91.
		§ 9 .....
		86.73.
		§ 19 .....
		87.81.
		§ 24 .....
		83.125.
		§ 33 .....
		86.75.
		§ 39 .....
		87.81.
		§ 56 .....
		84.75.
Tjenestemandspension (L 1969 292):		bkg 1984 20:
§ 7	87.201.	§ 17 .....
§ 28	81.223.	85.97.
§ 31	87.201.	
		bkg 1984 98:
		§ 15 .....
		86.79.
		L 1985 232:
		§ 9 .....
		85.86.
		§ 56 .....
		85.103.
		lbkg 1986 90:
		§ 56 .....
		86.79.
		lbkg 1987 462:
		§ 9 .....
		87.76.
		§ 33 .....
		87.76.
Told (lbkg 1982 659):		Visitation af indsatte (cirk 1980 215):
§ 126	83.85.	§ 1 .....
		83.147.
		Ægteskabsretsvirkningslov (L 1925 56):
		§ 6 .....
		83.149.
		§ 9 .....
		83.149.
Udlændinge:		
lbkg 1973 344:		
§ 2	81.152.	

VI. Stikordsregister

til Folketingets Ombudsmands beretninger for årene 1955–87

(Citeringsmåde: 56.131 betyder beretningen for året 1956, s. 131).

Administrative bestemmelser, se Love og administrative bestemmelser.

Adoption,

begrundelse af afslag på ansøgning om godkendelse som adoptant, 78.402, jfr. 79.66.

forholdet mellem psykiatriske og psykologiske undersøgelser af adoptanter, 79.331.

Grønland, 73.48.

nye retningslinier, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.

psykiatrisk undersøgelse foretages inden (evt.)

psykologisk undersøgelse, 78.539, jfr. 79.73.

ændring af adoptionsbevilling, 70.77.

Advarsel,

efter mark- og vejfredslovens § 17, 84.72.

efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32, 78.32 og 85.218.

formulering af advarsel efter straffelovens § 265, 74.191.

inden afskedigelse, 56.182; 57.164, jfr. 59.17; 70.21.

Advokatbistand,

omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.

omkostninger til advokatbistand i forbindelse med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.

skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.

Se også *Sagsbehandling*.

Advokater,

ansættelse i det offentliges tjeneste, 68.50.

oplysningspligt vedr. retshjælp m. m. over for klienter, 73.379, jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.

udnævnelse til formand for huslejenævn, 71.27.

Afgift,

bomuldsbindegarn, 56.82.

delegation til private brancheorganisationer, 85.116.

fritagelse for afgift af brugt motorkøretøj, 66.61.

fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr. 78.73.

polititilsyn, 56.70.

spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

tilbagebetaling af afgift ved beskadigelse, 82.69, jfr. 85.222.

tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arveafgift, 75.100.

varemotorvogne til servicekørsel, 68.41.

Afhøring, se Politi.

Aflysning af tinglyst tilskudsdeklaration, 58.192.

Afskedigelse,

advarsel inden afskedigelse, 56.182; 57.164, jfr. 59.17; 70.21.

beskrivelse af forseelser, 82.224.

betinget dom, 80.623.

chefingeniør med pension, 56.40.

diplomat efter straffesag, 59.76.

drøftelse inden afskedigelse, 72.172; 80.623.

formalitetsfejl ved afskedigelse, 57.164, jfr. 59.17; 60.83; 73.110; 75.202; 83.21, jfr. 84.249; 87.59.

formulering af erklæring efter afskedigelse, 55.92; 70.21.

kontraktansat faglærer, 71.19.

kontraktansatte officerer, 74.199.

læge efter tjenstlig undersøgelse, 58.128.

officers afskedigelse efter straffesag, 59.125.

officerers adgang til at afgive tjenestepligtserklæring, 74.84.

omsorgselev, 69.35.

oplysning om retsstilling, 83.241.

overenskomstansat assistent, 70.21.

postarbejder, 80.623.

presset situation, 83.241.

psykolog, 72.172.

samarbejdsvanskeligheder, 72.85; 83.21, jfr. 84.249; 86.93; 87.59.

skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.

skoleleder med pension, 70.75.

- tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
 tobakssælgere på private Øresundsbåde, 60.87.
 uegnet i tjenesten, 86.60.
 varsel ved afskedigelse af tjenestemand, 77.459, jfr. 78.58.
- Afsoning*, se *Fuldbyrdelse*.
- Afstemning* i h.t. menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
- Afvandingskommissioner*, ankeregler, 59.203, jfr. 65.16.
- Aktier*, udelukkelse fra børsnotering, 55.73.
- Aktindsigt*,
 advarselsag efter straffelovens § 265, 75.207, jfr. 76.32, 78.32 og 85.218.
 advokat i erstatningssag, 57.194.
 ambassadeindberetning, 83.137, jfr. 84.252.
 amsankenævns undladelse af ved oversendelse af sagens akter at orientere Den Sociale Ankestyrelse om en anmodning om aktindsigt, 78.198.
 anmelderes anonymitet, 87.197.
 anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 anonymitetsønske i levnedsmiddelsager, 87.197.
 ansøgerinterview, 73.273, jfr. 78.28.
 ansøgning om ansættelse som offentlig forsvarer, 71.24.
 ansøgning om hverv som censor, 72.58.
 antidumpingtoldsag, 62.39.
 arbejdsformidlingen, 79.218, jfr. 80.69.
 arbejdsskadeforsikringsager, 85.153, jfr. 86.194.
 »bagmandsrapporten«, 74.328, jfr. 78.30.
 Bank- og Sparekassetsynets sag vedr. 6. Juli Banken, 87.64.
 beboergruppens aktindsigt, 79.288.
 begrundelseskra, 87.54.
 behandling af anmodning om aktindsigt i invalidpensionssag, 81.301, jfr. 82.305, 83.275 og 87.247.
 behandling af anmodning til Ministeriet for Offentlige Arbejder om aktindsigt, 78.81.
 behandling af anmodning om aktindsigt i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.
 bekendtgørelse af forvaltningsakt, 86.163.
 besigtigelsesrapporter, 84.236.
 besættelsestiden, 71.91.
 betaling for fotokopier, 83.19; 87.131.
 brevveksling inden for samme myndighed, 76.367, jfr. 77.83; 86.90.
 byplannævns mødegrundlag, 72.81.
 børneværnsag, 68.15; 70.86; 75.148.
 båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.
 danske myndigheders brevveksling med EF-kommissionen, 83.235.
 Den Sociale Ankestyrelses undladelse af at tage stilling til anmodning om aktindsigt, 78.198.
 disciplinærsager, 73.395, jfr. 74.44; 77.354, jfr. 78.53; 79.184.
 doktordisputats, 66.25.
 dokument i en sag vedr. lovgivningsmæssige foranstaltninger, 73.239.
 dokumenter, der sendes til Folketingets Ombudsmand, 75.318.
 dokumenter i klagesag, 81.141.
 dokumenter vedr. en licitation, 79.294.
 ekspropriationssager, 69.25.
 ekstraheringspligt i h.t. offentlighedslovens § 4, 78.400, jfr. 79.65; 79.257; 84.236.
 ekstraktafskrift af mundtligt meddelt oplysning, 71.163, jfr. 72.23 og 73.24.
 erhvervs sygdomssager, 85.153, jfr. 86.194.
 erklæring fra børne- og ungdomsværn, 68.86.
 erklæring fra Sundhedsstyrelsens sagkyndige rådgivere, 84.67.
 erklæring om legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 faktiske oplysninger (offentlighedslovens § 4), 76.367, jfr. 77.83; 81.23.
 familieretssager, 82.124, jfr. 85.223.
 forhandlinger om løn- og personaleforhold, 71.30.
 forholdet til fremmede magter, 80.654.
 forhørsleders indberetning, 83.144.
 forligsinstitutionen, 82.36.
 frist for anmodning om mundtlig forhandling, 80.231.
 fuldbyrdelsessager, 76.202, jfr. 78.38 og 79.30.
 gebyr for fotokopier, 71.48; 75.334, jfr. 78.34; 83.172.
 generelle forskrifter m.v., 79.257.
 gennemsyn af akterne i forvaltningen i stedet for udlevering af fotokopier, 76.81; 84.65.
 henlagt straffesag, 74.81.
 hurtig journaliserings betydning for aktindsigt, 74.193.
 huslejenævnsag, 74.95; 75.107; 84.236.
 indsattes aktindsigt, se under *Fængselsforhold*.
 indstilling til kommunalbestyrelse, 68.97.
 internt arbejdsmateriale, 73.273, jfr. 78.28; 73.281; 74.373; 77.104; 79.257; 81.23; 84.67, 236; 86.171.
 invalidpensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 62.89; 71.37; 72.110, 152; 75.105, 555; 76.81.

- kommunalbestyrelsesmedlemmers aktindsigt, 79.398, jfr. 80.80.
- kommunale sager, 76.190.
- kompetent myndighed, 75.555; 76.81; 77.146; 79.257; 81.53.
- konsulentrapport, 87.54.
- kopier 79.398, jfr. 80.80.
- Landbrugets Finansieringsfond, 71.35.
- landsbyggelevens § 5, stk. 3, 72.81.
- Landsskatteretssag, 70.35.
- Landsskatterettens kompetence, 73.384.
- Landsskatterettens referatark, 74.373, jfr. 75.61.
- lektors arbejdsindsats, 76.130.
- lovgivningsspørgsmål, 79.257.
- lægeerklæringer, 77.112, 146, jfr. 78.46; 77.459, jfr. 78.58; 82.108.
- lægefaglige skøn, 82.108.
- manglende iagttagelse af § 11/§ 12 i offentlighedsloven, 82.47; 83.32; 84.26, 182.
- manuskripter til videnskabelige artikler, 76.96.
- militært rapportmateriale, 73.41.
- Monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
- monopollovens § 17, stk. 2, 61.115.
- mundtlig begæring om aktindsigt, 72.114.
- mundtlig drøftelse af sag, 76.192.
- notat, udarbejdet af embedsmandsgruppe, 77.108, jfr. 79.35.
- notat, udleveret til udenforstående, 78.394.
- notat vedr. en parts oplysninger i sag med kun én part, 73.273, jfr. 78.28.
- notat vedr. møde, 71.58.
- notat vedr. Rigshospitalets struktur, 80.670, jfr. 81.342.
- offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttelsessager, 77.362.
- offentlighedslovens § 2, stk. 2, 76.96; 77.108, jfr. 79.35; 80.654; 82.36, 55.
- offentlighedslovens § 3, stk. 1, 81.148.
- offentlighedslovens § 5, nr. 4, 86.90.
- offentlighedslovens § 10, stk. 1, 2. pkt., 82.108.
- oplysning fra Centralregisteret for Motorkøretøjer om tidligere ejerforhold, 83.134.
- oplysning om navne og mængder på kemiske stoffer, omfattet af spildevandstilladelse, 83.175.
- oplysning om navne på underskrivere af forældre-henvendelse til en skole, 84.217.
- oplysning om navnet på ophavsmanden til en udtalelse i en afskedigelsessag, 71.100.
- opsættende virkning i h.t. offentlighedslovens §§ 11 og 12, 77.173; 83.173.
- overenskomst med privat firma, 87.242.
- paranoide patienter, 82.108.
- partsbegrebet, 71.48; 73.294; 75.140; 77.108; 79.257, 288, 531; 85.153, jfr. 86.194; 87.36, 131.
- personalestridigheder, 68.20.
- politiets døgnrapporter, 73.84.
- politiets undervisningsmateriale, 81.148.
- politirapport, 81.143.
- pådomt straffesag, 71.95.
- radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
- regnskaber vedrørende Finansieringsfonden af 1963, 72.68.
- sager om aktindsigt forudsættes behandlet hurtigt, 73.294; 75.555; 78.113.
- sager om arbejdsformidling er omfattet af offentlighedslovens § 1, 79.89.
- sagsidentifikation, 77.99, jfr. 79.35 og 82.285.
- samarbejdsudvalgsaftale, 75.318.
- skatteråds mødereferat, 68.22.
- skattesag, 70.91.
- spildevandssag, 83.175.
- støtte til filmprojekt, 75.124.
- supplerende udtalelse ved læreransættelse, 78.705.
- tavshedspligtsforskriftens betydning for aktindsigt, 76.147, jfr. 78.37; 82.36.
- telefonisk begæring om aktindsigt, 82.113.
- tilbagekaldte ansøgninger eller klager, 82.124, jfr. 85.223.
- tjenestemandssager, se disciplinærsager.
- toldvæsenets materiale fra kontrolbesøg, 82.66, jfr. 83.277.
- udkast til bekendtgørelse, 74.270.
- udkast til mødereferat, 73.281.
- udkast til Rigsrevisionsberetning, 86.171.
- udlevering af fotokopier, 78.113.
- udlevering af fotokopier kan ikke erstattes af tilbud om gennemsyn af akterne i forvaltningen, 75.148.
- udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
- udskrivningsbrev, 75.103.
- udsættelse af sag indtil aktindsigt er gennemført, jfr. offentlighedslovens § 11, 75.586; 77.173; 86.66, 113, jfr. 87.254.
- udtalelser, der angår spørgsmålet om, hvorvidt aktindsigt skal bevilges, 77.128.
- udtrykket »inden for strafferetsplejen« i parts-offentlighedslovens § 11, 67.44, 81.
- udtrykket »oplysninger om enkeltpersoners personlige og økonomiske forhold« i offentlighedslovens § 2, stk. 1, nr. 1, 76.130.
- ulykkesforsikringslovens § 9, 57.193.
- underhåndsbreve, 80.242.
- Varemærkeregisteret, 70.79.
- vurderingssag vedr. motorkøretøjer, 82.73.
- værnepligtiges aktindsigt vedr. indberetninger om tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.

- værnepligtiges ansøgning om ulandsarbejde, 71.41.
- Alkoholbevilling*, meddelelse af alkoholbevilling, 73.178; 75.170.
- Ambassade*, bistand fra en ambassade, 61.56.
- Amterne*,
forelæggelse for justitsministeriet af sager om fri proces mod amt, 55.55.
overholdelse af begrundelsespligten i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
udnævnelse af »tillidsmand«, 58.58, jfr. 59.19.
- Amtstuer*,
inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
påtegning af skøde, 56.151.
reduktion af amtstueskatter, 56.151.
skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.
- Anerkendte trossamfund*,
Islam Danmark, 61.84.
Jehovas Vidner, 68.54.
religionsfrihed indebærer ikke ret til anerkendelse som trossamfund, 61.84.
- Anholdelse*, se *Politi*.
- Anke*,
administration af fristen for meddelelse af tredjeinstansbevilling, 80.414.
administration af klagebegrænsningsregler i forhold til Den Sociale Ankestyrelse, 85.157, jfr. 86.194.
afgrænsningen af de klageberettigedes kreds, 75.140; 80.181.
afgørelse efter både § 48 og § 58 i bistandsloven, 79.536, jfr. 80.90.
afgørelser, der både angår arbejdsformidling og arbejdsløshedsforsikring, 83.44.
afgørelser i h.t. byggeloven, 81.47; 82.44, 51, jfr. 83.275.
afgørelser i h.t. lejelovens § 72, 70.100.
afgørelser, truffet af et automobilvurderingsnævn, 59.135.
afgørelser, truffet af Forsikringsrådet, 61.125.
afgørelser, truffet af socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.57 og 75.38.
anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
ankeberettigelse for miljøgrupper, 86.109.
ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188, jfr. 85.221.
ankefrist i h.t. ulykkesforsikringsloven, 56.179.
ankemulighed i h.t. landvindings- og grundforbedringslovene, 59.203, jfr. 65.16.
anketilladelse til overlandvæsenskommission, beregning af ankefrist, 74.265.
anketilladelse til prøvelse af husdyrvoldgiftssag ved overvoldgiftsret, 55.21.
begæring om opsættende virkning efter klagefrists udløb, 83.216, jfr. 84.255.
beregning af klagefrist, 83.219; 84.104, jfr. 85.231.
berigtigelse af fejlagtig afvisning af tredjemandsklage, 86.106.
byplanovens § 26, 66.48.
erstatningsdoms betydning for klage over afgørelse i h.t. byggeloven, 82.51, jfr. 83.275.
forenings ankeberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339.
formulering af ankemeddelelser i straffesager, 62.34.
frist for ansøgning om tredjeinstansbevilling, 86.71.
genoptagelse trods undladelse af anke, 65.155.
indhentelse af akter, 71.41.
klageberettiget m.h.t. afgørelse efter by- og landzoneloven, 80.260.
klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.
klagefristen i lov om midlertidig boligregulering, § 44, stk. 1, 84.235.
kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.
manglende efterlevelse af rekursinstansens afgørelse, 83.44.
Miljøankenævnets afgørelse af, at en klage ikke skal have opsættende virkning, 87.121.
modanke, 72.232, jfr. 73.43.
omgåelse af anke, 61.48.
oprejsning (arbejdsløshedsforsikringsloven), 79.181, jfr. 80.64.
overskridelse af ankefrist (arbejdsløshedsforsikringsloven), 79.181, jfr. 80.64; 85.48.
prøvelse af forskelsbehandling, 87.129.
reglerne om kære og/eller anke i straffesager, 76.244, jfr. 77.62 og 78.40.
rekursinstansens prøvelse af afgørelse efter fremkomsten af nye oplysninger i sagen, 86.142.
rekursinstansens prøvelse af afgørelse vedr. ulandsfrivillige, 71.41.

- rettidig anmodning om anketilladelse, 82.176, jfr. 83.280.
- stillingtagen til formalitetsindsigelser senest samtidig med realitetsafgørelse, 86.113, jfr. 87.254.
- tredjeinstansbevilling i sag om jagtlejekontrakt, 87.74.
- tredjeinstansbevilling i varetægtsfængslingsager, 86.77.
- ændring af amsankenævns afgørelse til skade for klienten medfører ikke tilbagebetalingspligt, 78.171.
- ændring af en påklaget afgørelse til skade for klageren, 84.32, jfr. 85.226.
- Ankemeddelelse.** formulering af ankemeddelelse, 62.34.
- Ankevejledning.**
- afgørelser efter skolestyrelseslovens § 65, 75.242.
- afslag på eftergivelse eller henstand med betaling af skat, 75.323, jfr. 77.43.
- afslag på erstatning i h.t. ulykkesforsikringsloven, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.
- afslag på tilbagebetaling af overskydende skat, 82.84.
- afslag på revalideringshjælp, 74.101.
- Arbejdsdirektoratets afgørelser, 61.170, jfr. 62.16.
- Arbejdsnævnets afgørelser, 56.91.
- betydning af ukorrekt lovbestemt klagevejledning, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.
- domstolsprøvelse, 87.95.
- ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.
- forbud mod udstykning, 63.36.
- hjemvisning af sag til afgørelse i underinstansen, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
- inddragelse af førerbevis på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- klagefrist, 74.130.
- klager over magtmisbrug, 77.442.
- manglende ankevejledning, 75.152; 84.54, jfr. 85.230.
- militær retsplejelovs § 62, 56.159.
- nægtelse af førerbevis til erhvervmæssig personbefordring, 57.209.
- nægtelse af udlevering af i bevaring tagne effekter, 56.150; 58.222.
- opgivelse af strafforfølgning, 55.99, jfr. 56.17.
- oplysning om klageadgang til Lærlingerådet, 78.556, jfr. 80.52.
- præmieforhøjelser for den lovpligtige ulykkesforsikring, 61.172, jfr. 62.18.
- Sikringsstyrelsens afgørelser, 75.152.
- skattesag, 79.123.
- statsskatteovens § 24, 61.72.
- sygeforsikringslovens § 42, stk. 5, 64.125, jfr. 65.19.
- toldvæsenets afgørelser, 83.83.
- udvalg vedr. ankevejledning, 64.125, jfr. 65.19.
- værnepligtsloven, 78.266.
- Anmeldelse, se Politi.**
- Anmeldere, se Politi.**
- Anordning,** en ved lov ophævet anordning opretholdt ved bekendtgørelse, 56.31.
- Ansættelseskontrakt,** fejl i ansættelseskontrakt, 63.75; 82.216.
- Antidumpingtold, se Toldvæsen.**
- Apotekere,**
- gebyr for særlig indpakning ved forsendelser, 57.205.
- indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.
- rabat til læger, 60.178.
- Se også *Medicin*.
- Apotekerfondens krav iflg. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2,** 62.47, jfr. 64.13.
- Apotekerlovens § 34,** administrationen af apotekerloven, 67.58, jfr. 72.19.
- Arbejdsanvisning,**
- arbejdsløshedskasses nægtelse af at anvise ekskluderet medlem arbejde, 75.303.
- erstatningsansvar i forbindelse med jobtilbud, 86.20, jfr. 87.251.
- rimeligt jobtilbud til langtidsledig, 81.39, jfr. 82.299 og 85.220.
- sagsbehandling, erstatningsansvar, 86.20, jfr. 87.251.
- Arbejdsdirektøren,** formandskab i Arbejdsnævnet, 57.90, jfr. 69.13.
- Arbejdsformidlingen,**
- fuldtidsforsikret anvist deltidsjob som langtidsledig, 83.44.
- information (arbejdssøgende), 79.218, jfr. 80.69.
- invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21, jfr. 85.222.

Arbejdsløshedsforsikring, afslag på mobilitetsfremmende ydelser, 78.215, jfr. 80.40 og 82.288.

Arbejdsløhedskasser, se *Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge* og *Arbejdsnævnet*.

Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge.

Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens funktionelle kompetence, 85.50.

Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens kompetence m.h.t. dispensationsafgørelser fra arbejdsdirektøren, 84.24, jfr. 85.225.

Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens ændring af en påklaget afgørelse til skade for klageren (medlemmet), 84.32, jfr. 85.226.

arbejdsløhedskasses agtpågivenhed, 83.57, jfr. 84.251.

arbejdsophør, 83.57, jfr. 84.251.

behandling af ansøgning om arbejdsløshedsdagpenge efter sygdom, 85.38.

behandling af sag vedr. understøttelse og medlemskab af arbejdsløhedskasse, 58.48, jfr. 60.30.

beskæftigelseskravet i arbejdsløshedsforsikringslovens § 41, stk. 1, nr. 3, 76.222, jfr. 77.58.

bevisskrav vedr. rådighed, 83.52, jfr. 84.250 og 86.183.

bopælskravet i arbejdsløshedsforsikringslovens § 41, stk. 1, nr. 1, 80.638, jfr. 81.342.

dagpenge til B-aktionær, 86.36.

dagpenge under højskoleophold i udlandet, 83.36, jfr. 84.249.

dagpenge under jobsøgning i andet EF-land, 84.27.

deponering af kontingent til arbejdsløhedskasse, 84.39, jfr. 86.184.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringens kompetence som tilsynsmyndighed i sager om efterløn, 85.43, jfr. 86.190.

ekspeditionsform, 56.122.

forhøjelse af arbejdsløhedskasses dagpengesats, 67.105.

forskelsbehandling i svigsslettelsessager, 85.25, jfr. 86.186.

frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløhedskasser, 73.116.

fuldtidsforsikret anvist deltidsjob som langtidsledig, 83.44.

fyldstgørende grund til at forlade arbejde, 86.30, jfr. 87.252.

henvisning til vedtægtsbestemmelser, 62.25.

hjemmel for standsning af dagpenge, 85.25, jfr. 86.186.

»kontradiktion«, 85.25, jfr. 86.186.

krav til rådighedsvurderinger efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 62, 85.38.

ledighedsbegrebet, 78.274.

lønarbejde i arbejdsløshedsforsikringslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.

nærradiovirksomhed/fradrag i dagpenge, 87.26. refusion fra statskassen, 83.57, jfr. 84.251.

regelfastsættelse i h.t. arbejdsløshedsforsikringsloven, 81.22; 85.25, jfr. 86.186.

remonstrationsordningen, 85.25, jfr. 86.186.

rette klagemyndighed, 85.25, jfr. 86.186.

rådighedsbegrebet, 81.27; 83.52, jfr. 84.250 og 86.183.

sagsbehandling, 85.25, jfr. 86.186.

slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. kontingentdeponering, 84.39, jfr. 86.184.

slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. kontingentrestance, 67.56, jfr. 69.13.

slettelse af arbejdsløhedskasse p.g.a. svig, 77.716.

standsning af dagpenge som »foregribende retsmiddel«, 85.25, jfr. 86.186.

stikprøvekontrol af arbejdsløhedskasser, 84.22. studerendes adgang til understøttelse, 78.274, jfr. 79.62.

sæsonbeskæftigelser, 83.52, jfr. 84.250 og 86.183.

tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38; 70.69; 79.147; 82.32; 87.30.

tilbagebetaling af dagpenge, 78.497, jfr. 79.68; 86.33, jfr. 87.252.

»uddannelse«, jfr. arbejdsløshedsforsikringslovens § 62, stk. 1, nr. 6, 85.35, jfr. 86.188.

udelukkelse fra dagpenge, 76.295, jfr. 77.73 og 78.41; 79.140, jfr. 82.290; 79.448, jfr. 80.85 og 85.219; 81.36, jfr. 82.298; 82.29; 83.57, jfr. 84.251.

udlændinge, der ikke kan dansk, 81.27.

underretning om ankemulighed, 61.170, jfr. 62.16.

urigtige oplysninger, svig eller uagtsomhed, 87.33.

vejledning om genoptagelse som medlem, 85.25, jfr. 86.186.

vejledning til arbejdsløhedskasemedlemmer om deres rettigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44.

ændring af godkendelsespraksis efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 62, stk. 2, 85.31, jfr. 86.187.

Arbejdsnævnet,

behandling af andragende om statsanerkendelse af arbejdsløhedskasse, 60.105.

lønarbejde i arbejdsløshedsforsikringslovens forstand, 69.38; 70.69, jfr. 71.17.

tilbagebetaling af arbejdsløshedsunderstøttelse, 69.38.

understøttelse som forsørger nægtet uanset bi-
dragspligt over for det offentlige til frasepare-
ret hustru, 56.76.

Arbejds- og opholdstilladelse, se Udlændinge.

Arbejdsskadeforsikring,

anerkendelse af ryglidelse, 87.161.
anmeldelsesfrist, 86.144, jfr. 87.255.
erstatning for ødelagte briller, 80.416.
hjemvisning i anerkendelsessag, 87.166.
kontradiktion i anerkendelsessag, 87.166.
partsbegrebet i forhold til offentlighedsloven,
85.153, jfr. 86.194.
»ulykkestilfælde«, 86.144, jfr. 87.255; 87.163.
Se også *Ulykkesforsikring*.

Arbejdstilsyn,

dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31,
61.117.
hotel- og restaurationsvirksomhed, 56.164.
indberetning om ulykkestilfælde, 58.63, jfr. 59.19.

Arrestanter, se Fængselsforhold.

Arrester, se Fængselsforhold og Militærforhold.

Arve- og gaveafgiftsloven,

ajourføring af enkelte bestemmelser i arve- og ga-
veafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13.
arveafgift ved arv i h.t. ændret gensidigt testa-
mente, 77.226.
arveafgiftsnedsettelse til almennyttig forening,
86.51.
fortolkning af udtrykket »plejebarn« i § 3, stk. 5,
71.168, jfr. 72.23 og 80.24.
fritagelse for forhøjelse af arveafgift, 77.627, jfr.
78.73.
ikke rentegodtgørelse ved tilbagebetaling af arve-
afgift, 68.21; 77.226, jfr. 80.35.
kursværdi på pantebreve, 80.320.
tilbagebetaling af arveafgift som følge af praksis-
ændring, 80.564.
uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift,
71.168, jfr. 72.23.
vejledning om domstolsprøvelse i sager om arve-
og gaveafgift, 74.238, jfr. 75.49.
ændring af værdiansættelser i en endelig boopgø-
relse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr.
76.41; 80.320.

Attester,

i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
krav om original forpraktik-attest, 72.67.

stillingsbetegnelse i fødsels-, døbs- og navneatte-
ster, 73.91.

Automobilvurderingsnævn, ikke anke af afgørelse,
truffet af automobilvurderingsnævn, 59.135.

Autoradiolicens, se Danmarks Radio.

Autorisation,

elektroinstallatører, 57.159.
gas- og vandmestre, 58.168; 70.51.
laboratorier til undersøgelse af foder- og gød-
ningsstoffer, 58.237, jfr. 61.18.

Autorisationsordning,

eksport af avlsdyr, 59.137; 64.16.
eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og
61.19.
eksport af ost, 56.33.
registrerede revisorer, 71.96; 72.223, jfr. 75.31.

Avlsdyreksport, 64.16.

*Banktilsynets virksomhed m.h.t. Københavns Kredit-
bank,* 58.85.

Beboerindskud, lån til beboerindskud, 73.351.

Beboerrepræsentanter, valg af beboerrepræsentanter
i de sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.

Bedømmelsesudvalg, se Universiteter.

Befordringsgodtgørelse,

benyttelse af egen vogn, 55.43.
kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr.
77.63.
tilbagekaldelse af befordringsgodtgørelse, 85.213.

Begravelse, se Kirkegårde.

Begravelshjælp, se Sygesikring.

Begrundelse,

adoptionssager, 78.402, jfr. 79.66.
afgørelser efter bistandslovens § 26 om tilbagebe-
talingspligt, 81.255, jfr. 82.302.
afgørelser efter den sociale lovgivning, 78.418.
afgørelser om tilbagebetaling af arbejdsløsheds-
dagpenge/efterløn, 82.27.

afskedigelse i h.t. funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21; 71.19.
 afslag på fri proces, 71.183; 75.639; 77.490, jfr. 79.44.
 afvisning af indsigelser mod byplanvedtægtsforslag, 67.25.
 aktindsigtsafgørelser, 87.54.
 amtsskatterådenes afgørelser, 68.35; 75.610, jfr. 77.55.
 Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens afgørelser, 82.27.
 Arbejdsdirektoratets afgørelser, 62.25; 82.27.
 begrundelsespligt i lærlingelovens § 24, stk. 7, 2. pkt., 81.291, jfr. 82.304.
 begrundelsespligten i forvaltningslovens § 24, 87.71.
 begrundelsespligten i lov om offentlig forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 de særlige patentkommissioner har ikke pligt til at begrunde deres afgørelser, 60.189.
 Den Sociale Ankestyrelses afgørelser i invalidepensionssager, 78.132, jfr. 79.51, 80.37 og 81.322; 79.224.
 Den Sociale Ankestyrelses begrundelse i sag vedr. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.
 Den Sociale Ankestyrelses begrundelse i sag vedr. bistandslovens § 48, 79.82.
 efterfølgende begrundelse på afslag på tredjeinstansbevilling, 79.266.
 fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
 Flytningenævnets afslag på genoptagelse, 87.91.
 forbud efter politivedtægten, 75.237.
 formulering af afslag på fri proces, 86.68.
 indhold af efterfølgende begrundelse, 83.57, jfr. 84.251.
 klager fra indsatte, 69.82, jfr. 70.13.
 klagers pligt til at begrunde klager til skatterådet, 86.54.
 Landsskatterettens afgørelser, 74.367; 75.195; 79.520, jfr. 80.90 og 82.292; 82.96.
 Landsskatterettens forelæggelse af sager for Statskattedirektoratet, 82.96.
 manglende angivelse af indkomst- og formueforhold, 87.144.
 manglende begrundelse, 63.77; 64.62; 87.42.
 Musikrådets indstillinger, 78.287.
 pligt til at give efterfølgende begrundelse, 75.162; 76.454.
 skatteråds afgørelser, 71.108, jfr. 75.28; 74.302, jfr. 75.55; 75.610, jfr. 76.68 og 77.55; 75.625.
 specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
 standardskrivelse i Den Sociale Ankestyrelses afvisningssager, 84.174.

statens forligsmands beslutning om fremsættelse af samlet mæglingsforslag, 87.36.
 Statens Ligningsdirektorats afgørelser, 69.102.
 tilbagekaldelse af mæglingsforslag fra statens forligsmand, 87.42.
 urigtig begrundelse, 55.86; 58.48; 63.23; 64.107; 70.66; 72.110, 243, jfr. 73.46; 73.110, 197, jfr. 74.48; 73.239; 74.123; 75.416; 85.163, jfr. 86.195; 86.93.
 utilstrækkelig begrundelse, 56.218; 58.48; 65.36; 71.113; 72.177; 73.86, 306; 74.349, 367; 75.237, 257, jfr. 76.33; 75.610, jfr. 76.86 og 77.55; 76.454; 77.542, jfr. 78.61; 82.27; 83.147; 84.72; 85.61; 87.144.

Behandlingstid.

amter, 56.125; 58.158, 211; 62.89.
 amtsarkitektkontor, 74.408.
 amtsligningsinspektorer, 55.96; 58.179, 194.
 Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen, 80.70, jfr. 81.328.
 Ankenævnet for Invalideforsikringsretten, 65.31, 129; 68.107, jfr. 69.15; 72.110, 181, jfr. 73.34.
 Arbejdsdirektoratet, 76.144, jfr. 77.56; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328; 83.27, 32.
 Boligministeriet, 65.97; 72.203, jfr. 73.37, 74.30 og 75.31.
 Den Sociale Ankestyrelse, 73.34; 74.437, jfr. 75.65, 76.31, 78.31, 80.28, 81.316, 82.283, 83.261, 84.239 og 85.217; 75.178; 86.133; 87.178.
 Direktoratet for Folkeskolen og Seminarierne, 66.51.
 Direktoratet for Statshospitalerne, 64.129.
 Direktoratet for Statsskovbruget, 69.91.
 Direktoratet for Sygekassevæsenet, 56.133; 59.201; 61.22.
 Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 57.137; 60.51; 62.83; 63.34, 79.
 Direktoratet for Ungdomsundervisningen, 72.35.
 fabrikinspektør, 61.117.
 Filminstituttet, 75.175.
 flyvevåbnet, 56.69.
 Forsikringsrådet, 60.38.
 Forsvarsministeriet, 55.75; 57.234.
 fredningsplanudvalg, 64.92.
 Fredningsstyrelsen, 80.294.
 Handelsministeriet, 57.119.
 Indenrigsministeriet, 71.165, jfr. 72.23.
 indkaldelse til udvalgs møde, 82.101.
 Invalideforsikringsretten, 57.184; 59.74, 201; 60.80, 104, 126; 61.23, 33, 115, 64.78; 65.129; 67.23; 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.
 Jordfordelingssekretariatet, 75.143, jfr. 76.32, 77.42 og 78.32.

Justitsministeriet, 61.50; 86.77.
 kammeradvokaten, 55.75; 57.136.
 Kirkeministeriet, 68.54.
 kommunalbestyrelser, 67.67; 74.400, jfr. 75.63.
 Københavns Overpræsidium, 56.144, 156.
 Københavns Skattevæsen, 63.42.
 Københavns Universitet, 71.126, jfr. 72.21.
 Landbrugsministeriet, 64.16; 65.55; 69.91.
 Landsskatteretten, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17
 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47,
 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79;
 68.56; 72.189, jfr. 73.36; 72.233, jfr. 73.43,
 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25; 73.384.
 ledende landinspektør, 59.127; 72.180, jfr. 73.33;
 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33; 75.501.
 Luftfartsdirektoratet, 65.39.
 Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 Miljøministeriet, 74.408.
 Ministeriet for Grønland, 62.70.
 Ministeriet for Offentlige Arbejder, 57.233;
 63.103; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30.
 politiet, 56.126, 190; 57.220; 58.158; 61.24, 42;
 62.30; 66.30.
 rektorer, 57.207.
 revalideringscentre, 75.178.
 Revalideringsnævnet, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37;
 74.429, jfr. 75.64.
 revisionsdepartementet, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.
 Sikringsstyrelsen, 80.691.
 Skattedepartementet, 58.221; 63.38, 100; 68.35;
 69.102; 70.21; 74.359, jfr. 76.30.
 skatteråd, 57.178; 60.78; 61.44; 62.37.
 Socialministeriet, 57.175; 59.34.
 Socialstyrelsen, 73.208, jfr. 74.36 og 75.37; 74.429,
 jfr. 75.64; 75.189; 83.229.
 socialudvalg, 83.229.
 Statens Jordlovsudvalg, 58.46, jfr. 59.18; 59.190,
 jfr. 60.34.
 Statens Ligningsdirektorat, 56.90; 57.213; 58.219,
 241; 59.29; 61.27; 62.99; 63.65, 100; 68.84;
 71.140; 72.61, 189, jfr. 73.36; 74.82.
 Statens Åndssvageforsorg, 61.180, jfr. 62.19.
 Statskontrollen med Mejeriprodukter og Æg
 m.m., 56.33.
 sundhedskommission, 71.38.
 Sundhedsstyrelsen, 56.215.
 Undervisningsministeriet, 55.96; 58.189; 60.54;
 63.62; 70.83; 80.674; 87.228.
 Vejdirektoratet, 67.102.
 vejmyndigheder, 77.365.
 vurderingskommission vedr. byudviklingsplan,
 71.105.
 Se også *Sagsbehandling*.

Bekendtgørelse,

administrativ praksis, 87.199.
 anvendelse af bekendtgørelse ved kundgørelse om
 kontanthjælpsforsøgsordning, 84.164.
 anvendelse af bekendtgørelse vedr. uddannelses-
 hjælp, 87.155.
 konkrete forvaltningsafgørelser (forvaltningsak-
 ter), 86.79.

*Bemandingsloven, Bemandingsnævnets dispensati-
onspraksis, 65.100.*

Benådning,

benådningsordning for visse berigelsesforbrydel-
 ser, 82.165.
 straf, der ikke var fuldbyrdet på grund af fejl,
 77.143.
 telefonisk afslag på andragende om benådning,
 67.37.

Berostillelse af sager, se Sagsbehandling.

Besigtigelse, se Sagsbehandling.

*Beskæftigelsesforanstaltninger, pligt til at overtage
arbejde ved beskæftigelsesforanstaltninger, 58.48.*

Beslaglæggelse, se Politi.

Bestillingstillæg, se Løn.

Besættelsestidens ofre,

nedsættelse af erhvervsævne som følge af concen-
 trationslejrophold, 72.142.
 tilbagebetaling af offentlig hjælp i h.t. lovens § 34,
 stk. 3, 79.284.

Besøgstilladelse, se Fængselsforhold.

Bevaring, se Politi og Toldvæsen.

*Bevillingsnævn, meddelelse af alkoholbevilling,
73.178.*

Bibeskæftigelse, se Tjenestemænd.

Biblioteker,

biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
 Fordelingsudvalget vedr. Folkebibliotekernes Rå-
 dighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
 fremlæggelse af partiprogrammer, 78.159.

Bidragssager, se Underholdsbidrag.

Billighedsgodtgørelse vedr. tilsidesat forkøbsret, 66.56.

Bindende tilsagn/forhåndsbesked,

løfte om tjenestemandstilling, 63.44, jfr. 64.14.
optagelse på kursus, 81.285.
reparation af kirkespir, 55.81.
uddannelse af kystofficerer, 61.137.
udlægning af sommerhusområde, 80.355, jfr. 81.334.
ventetillæg til folkepension, 63.94.

Biografteaterbevilling. inddragelse af biografteaterbevilling, 58.161.

Bisidder ved møde for Invalideforsikringsretten, 65.125.

Bistandsloven. (efter afsnit IX er samlet sager fra før bistandsloven).

afsnit I:

anke over afgørelser fra socialforvaltningen i København, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.
anvendelse af isolation på Statsungdomshjemmet Sølager, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.
begrebet »aftale om bidrag« i bistandslovens § 8, stk. 2, 79.207, jfr. 83.263.
beregning af klagefrist i h.t. bistandslovens § 15, stk. 4, 83.219.
beregningsfejl i forbindelse med modregning af bistandshjælp i folkepension, 82.242.
begrænset recurs, 79.536, jfr. 80.90.
gennemtvungelse af amsankenævns afgørelse over for en kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53.
praksisændring ved udmåling af kontanthjælp til samboende, 84.171.
sanktioner i anledning af manglende betaling for daginstitutionsplads (§ 7, stk. 2), 77.586.
socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.
sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h.t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.
socialudvalgs omgørelse af socialforvaltningens tilsagn om hjælp efter bistandsloven, 85.181.
Socialstyrelsens/Socialministeriets tilsyn med institutionsområdet, 80.677, jfr. 83.265 og 87.247.

tilbagebetaling, kap. 6:

begrundelse af afgørelser efter bistandslovens § 26, 81.255, jfr. 83.302.
i h.t. bistandslovens § 25, 81.263.

i h.t. bistandslovens § 25, sammenholdt med § 26, 82.238.

i h.t. bistandslovens § 26, sammenholdt med § 27, 85.174.

i h.t. bistandslovens § 26, stk. 1, 79.330; 82.234.
i h.t. bistandslovens § 26, stk. 1, nr. 3 og 4, 80.686, jfr. 81.343 og 83.267; 85.196, jfr. 86.198.

modregning af bistandshjælp i overskydende skat, 83.208.

når det sociale udvalg ikke har haft kendskab til omstændigheder, der kunne have medført, at hjælpen oprindeligt var gjort tilbagebetalingspligtig, 82.238.

tilbagebetalingskrav kan ikke pantesikres, 78.171.

tilbagebetalingspligt – bevisbyrden for, at pligten er behørigt tilkendegivet, § 26, stk. 2, 85.191.

tilbagebetalingspligts omfang ved uoverensstemmelse mellem meddelelse og almindelige regler, 83.213.

tinglysning af tilbagebetalingskrav, 81.234, jfr. 82.302.

afsnit II:

invalideredes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21, jfr. 85.222.
samarbejde mellem fogedretter og socialforvaltninger, 72.179, jfr. 75.29 og 76.23.

afsnit III:

betydningen af hjælp efter bistandslovens § 42, 80.600.
bistandshjælp til uddannelsessøgende i sommerferien, 80.536.
efterregulering af bistandshjælp, 84.194, jfr. 86.185.
»faste udgifter« i bistandslovens § 37, stk. 2, 79.222.
fastsættelse af regler i bekendtgørelsesform, 87.155.
flyttehjælp efter § 47, 84.190.
formuens betydning for udmåling af kontanthjælp, 78.387; 79.327.
hjælp efter bistandslovens § 37 under højskoleophold, 85.166, jfr. 86.195.
hjælp til familieforsørgere i h.t. bistandslovens § 42, 80.265, jfr. 83.265, 85.220 og 86.181.
hjælp til tandbehandling i h.t. bistandslovens § 46, stk. 1, 80.380, jfr. 81.336.
hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
hjælpe midler efter § 48, 79.536, jfr. 80.90.

»indtægt«, tilbagebetalingspligtigt stipendium, 84.194, jfr. 86.185.

kontanthjælp til betaling af restskat, 86.131.
kontanthjælp til prostituerede, 78.536, jfr. 79.72.

kontanthjælp til studerende, 80.103, jfr. 82.293.
medicinhjælp i h.t. bistanndslovens § 46, 80.148.
modregning ved udmåling af kontanthjælp i invaliditetserstatning, 86.150, jfr. 87.256.

omberegning af hjælp efter bistanndsloven, restskat, 87.181.

området for bistanndslovens § 48, stk. 1, 78.405.
sagsbehandling efter § 46, stk. 1, 84.179.

støtte til anskaffelse af motorkøretøj efter bistanndslovens § 58, 79.275, jfr. 80.79; 83.209, jfr. 84.255.

udmåling af hjælpetimer efter bistanndslovens § 48, stk. 3, 86.130, jfr. 87.255.

udmåling af kontanthjælp, 77.617; 84.194, jfr. 86.185.

udmåling af kontanthjælp til samboende, 84.171.

afsnit IV:

betaling af hjemmehjælp med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

indeholdelse af hjemmehjælpsbetaling i social pension, 79.343.

afsnit V:

anvendelse af aktuelle indtægtsforhold i stedet for socialindkomst, 84.197.

anvendelse af socialindkomst ved egenbetaling for hjælpemiddel ved ændring af skattepligtig indkomst, 84.197.

sekretærassistance i forbindelse med erhvervsudøvelse, 80.145.

vilkår om tilbagebetaling af lån, ydet til erhvervelse af motorkøretøj ved institutionsophold, 77.284, jfr. 78.51.

afsnit VI:

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.

arbejdsløse børn i dagpleje, 77.292, jfr. 79.38 og 81.321.

begrænsning/fritagelse af besøgsret m.v., 83.205.

behandlingstid i sag om begrænset samkvensret med tvangsfjernet barn, 83.229; 87.147.

bistanndslovens §§ 64 og 69, 80.699.

bistanndslovens § 67, 87.147.

fortrinsret til daginstitution, 78.631, jfr. 80.53.

klager over afgørelser om fratagelse af besøgsret, 83.205.

nedlæggelse af daginstitution, 80.699.

tilbagebetaling af for meget betalt forældrebetaling til daginstitution, 81.235, jfr. 83.274.

Århus Kommunes instruks om fordeling af daginstitutionens- og dagplejepladser, 80.543.

afsnit VII:

bortvisning af klient fra dagcenter, 78.369, jfr. 79.65.

fiksations- og beskyttelsesmidler på plejehjem, 85.74.

forsorgscentres bistanndspligt vedr. invalidepension o.lign., 76.220.

fortolkning af overenskomst mellem plejehjem og kommune, 78.528.

isolation af elever på Ungdomshjemmet Søluger, 78.660.

tilbagebetaling af for meget opkrævet forældrebetaling, 78.521, jfr. 80.57.

tilsyn med plejhjems administration af beboernes lommepenge, 81.253.

visitation til daginstitutioner for børn, 77.586.

afsnit VIII:

anbringelse af børn uden for hjemmet, 74.421, jfr. 75.59; 75.134.

anbringelse af børn uden for hjemmet uden samtykke fra forældremyndighedens indehaver, 78.198; 81.309.

foreløbige beslutninger, 75.494, jfr. 79.25, 80.32 og 81.319; 78.154, jfr. 79.54 og 80.32.

forældres betalingspligt for hjælpeforanstaltning efter bistanndsloven, 79.370.

hjemgivelse af et barn til forældremyndighedens indehaver(e), 80.124.

afsnit IX:

forsøgsordning efter § 138a; ændring af tidligere meddelt tilsagn om hjælp til bistanndslovens § 37, 85.166, jfr. 86.195.

sager før bistanndsloven:

administration af ydelse i h.t. forsorgsloven, 58.58, jfr. 59.19.

anbringelse af børn på Sundholm, 60.131.

anke til Landsnævnet, 71.176, jfr. 72.24.

begrundelsespligt i forsorgslovens § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.

behandling af klager over voldsanvendelse inden for åndssvageforsorgen m.v., 73.103.

bæltefiksering og isolation inden for Statens Åndssvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.

børneværns anbringelse af børn på kostskoler, 74.421, jfr. 75.63, 76.31, 77.41 og 78.31.
 Centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40.
 Centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319.
 Centralinstitutionen Hald Ege, 76.420.
 Centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68.
 forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæring, 76.332.
 forsørgelsesmåden efter forsorgsloven, 72.45.
 huslejhjælp i tiden omkring fødsel, 72.45.
 Lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399.
 politiets bistand i henhold til forsorgslovens § 44, stk. 1, 59.156.
 åndssvageforsorgens køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.

Blanketter.

formulering af skattevæsenets tilsigelsesblanketter, 59.185; 64.61.
 til løntilbageholdelsespåæg, 69.28.

Blinklys, afmærkning af køretøj med gule blinklys, 66.88.

Boliganvisning,

bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.
 godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27, jfr. 75.45.

Boligsikring, se Boligstøttelovgivning.

Boligstøttelovgivning,

anvendelse af forventet fremtidig indkomst ved beregning af boligsikring, 85.198, jfr. 86.199.
 beregning af boligstøtte ved indkomstændringer i årets løb, 80.465; 84.45, jfr. 85.230, og 86.184.
 beregning af klagefrist, 82.43.
 deponering af andelsbeviser, 80.617, jfr. 81.341.
 gebyrbegunstigelse i h.t. boligstøttelovgivning, 57.35.
 godkendelse af foreløbig lejeforhøjelse, 63.97.
 klageadgang ved inddrivelse af tilbagebetalingskrav, 81.45.
 lejlighedsbegrebet i cirkl. 161/1972, 73.116.
 manglende iagttagelse af §§ 11 og 12 i offentlighedsloven i boligsikringssag, 82.47.
 medregning af del af el-varmeudgift, 78.422.
 mindrebemidlet i h.t. boligstøtteloven af 1955, 60.78.
 oplysningspligt, 86.40.

pensionistboliger, overgangsregler, 75.556, jfr. 76.63.
 solidarisk hæftelse for krav på tilbagebetaling af uberettiget udbetalt boligsikring, 80.208; 84.45, jfr. 85.230 og 86.184.
 tilbagebetaling, 75.578, jfr. 76.64; 80.208, 607, jfr. 81.341; 84.45, jfr. 85.230 og 86.184; 86.38, 40.
 tilbagesøgning af boligsikring, 75.440, jfr. 76.54 og 78.34.

Boligtilsyn,

boligkommission, habilitet, 77.208, jfr. 79.37.
 forbud i h.t. boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
 indvendig besigtigelse, 71.66, jfr. 72.19.
 mangelfuld administrativ gennemførelse af boligtilsyn, 76.280, jfr. 77.72 og 79.34.
 nedrivningspåbud i h.t. boligtilsynslovens § 21, 68.100.

Boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119, jfr. 74.27.

Boligydelse, se Boligstøttelovgivning.

Bortlodning, spørgsmål om, hvorvidt bortlodning var offentlig, 58.227.

Se også *Lotteri*.

Brandsikring, tilbagekaldelse af afgørelse, 79.415.

Brevveksling, se Fængselsforhold og Mentalobservation.

Byggesager,

fejl i kommunalbestyrelsesmedlems byggesag, 75.526.
 fejl i stadsingeniørs byggesag, 73.60.
 fejlagtig oplysning fra kommune i byggesager, 76.334, jfr. 77.79.
 forhåndstilsagn, 85.52.
 klagebestemmelsen i byggelovens § 23, stk. 1, 83.71.
 lovliggørelsespåbud, 84.61.
 naboejendomme til fredede bygninger, 77.635, jfr. 78.74.
 naboorientering i h.t. byggelovens § 22, 81.294.
 rækkevidden af gårdrydningsbestemmelsen i byggelovens § 15, 83.71.
 rækkevidden af klagebestemmelsen i byggelovens § 23, 81.47; 85.52.
 specifikation af gebyrberegning, 73.251.
 vejledning om dispensationsmyndigheden i byggesager, 73.50.

Byggetilladelse,

Boligministeriets stilling som klageinstans ved klage over byggetilladelse til kommunalt byggeri, 78.186.

fejl ved meddelelse af byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16; 67.567.

forhåndstilsagn, 84.127; 85.52.

forældelse af strafansvar for manglende byggetilladelse ved lufthavn, 74.119.

ibrugtagen af byggeri, der ikke opfyldte vilkår i byggetilladelse, 73.170.

lufthavn påbegyndt uden byggetilladelse, 73.344, jfr. 75.40.

principiel byggetilladelse, 84.127.

påbegyndelse af klubhusbyggeri uden byggetilladelse, 82.275.

påbegyndelse af skolebyggeri før udstedelse af byggetilladelse, 73.170.

undladelse af at søge dispensation ved meddelelse af byggetilladelse, 65.98.

Bygningsattest, ibrugtagen af byggeri før udstedelse af bygningsattest, 73.170.

Bygningsfredning,

retningslinier for administrationen af bygningsfredningsloven, 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.

Se også *Det Særlige Bygningssyn*.

Bygningsreglement,

dispensation fra bygningsreglements højdebestemmelser, 66.23.

godkendelse af nedkørsel til kældergarage, 74.400, jfr. 75.63.

parkeringsfundsordninger, 73.292, jfr. 74.40.

parkeringspladskrav ved tilbygning, 74.113.

Bygningsvedtægt,

ajourføring og bekendtgørelse af bygningsvedtægt, 76.334, jfr. 77.79.

dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512; 78.684.

forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.

fremlægelse af forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.

Byplaner,

bestemmelse i byplanvedtægt om eksisterende erhvervsvirksomhed, 74.426, jfr. 76.31.

dispensation fra byplanvedtægt, 66.48.

erstatning i h.t. byplanlovens § 15 a, 67.74.

forbud i h.t. byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.

forholdet til kommuneplanloven, 79.379.

forholdet til skovloven, 76.347, jfr. 78.44.

godkendelse af forslag til byplaner, 80.355, jfr. 81.334.

klagevejledning ved ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.

kollegiebyggeri i strid med byplaner, 66.97.

kommunalt byggeri i strid med byplan, 73.71.

lukket møde ved kommunalbestyrelses behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.

opførelse af antennemast i villakvarter, 78.186.

pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.

tinglysning, 69.57.

udstykningsplan i h.t. byplanvedtægt, 67.25.

Se også *Dispositionsplaner*.

Byplannævnet, formandsposten i Byplannævnet, 64.116.

Byreguleringsloven,

betydningen af »sammenlægges« i byreguleringslovens § 8, stk. 1, 65.66.

byggeri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.

tilsidesættelse af byreguleringslovens §§ 8 og 9, 65.52.

Byudviklingsudvalg,

fredningsmæssige interesser, 71.49.

fritagelse for medlemshverv i byudviklingsudvalg, 58.197.

ikke pligt til at drøfte en sag med parterne, 69.95.

By- og landzoneloven,

afslag på tilladelse til ombygning af hus i landzone, 74.179.

afvisning af at genoptage zonetlovssag, 82.204.

behandlingen af erstatningssager efter by- og landzonelovens § 12, 72.203, jfr. 74.30, 75.31 og 76.25; 75.416.

betydningen af ejerskifte for tilladelse efter by- og landzoneloven, 74.378, jfr. 75.62.

bortfald af zonetlovstilladelse, 81.189, jfr. 84.244.

ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

erhvervsmæssig nødvendig bebyggelse, 78.411, jfr. 79.67 og 86.181.

etablering af pelsdyrfarm, 74.52.

forældelse af strafansvar for overtrædelse af by- og landzoneloven, 74.119.

frastykning til anden landbrugsejendom, 78.411, jfr. 79.67 og 86.181.

genopførelse af nedbrændt sommerhus på lejet grund, 75.448.

klageberettigelse, 80.260.

lufthavn anlagt i strid med by- og landzonenloven, 73.344, jfr. 75.40.
 opførelse af beboelseshus efter brand, 74.277, jfr. 75.52.
 opførelse af plejehjem uden tilladelse, 76.87.
 opførelse af sommerhus, 74.194.
 overgangssag efter by- og landzonenloven, 73.340.
 påbegyndelse af klubhusbyggeri i landzone uden zonenovstilladelse, 82.275.
 skelforandring i landzone, 76.384, jfr. 77.84.
 skolebyggeri m.v. i strid med by- og landzonenloven, 73.230.
 tilladelse efter by- og landzonenloven til bebyggelse af fredet ejendom, 77.561, jfr. 79.46.
 tilladelse efter by- og landzonenloven til opførelse af sommerhus på fredet ejendom, 76.404.
 udstykning til jagtformål, 72.84.
 udstykning til rekreative formål, 76.384, jfr. 77.84.
 udstykningstilladelse, 73.86.
 udstykningstilladelse i modsætning til skelforandring, 76.384, jfr. 77.84.
 zonenovstilladelse til udstykning af skovarealer, 85.129, jfr. 87.250.

Bødeforvandlingsstraf, se *Fuldbyrdelse*.

Bøder, se *Fuldbyrdelse* og *Politi*.

Børn, se *Bistandsloven*.

Børnehaveseminarium, optagelse på børnehaveseminarium, 72.67.

Børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikringen, 75.280, jfr. 76.33.

Børnetilskud,

ansøgningsfrist, information ang. ungdomsydelse, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.
 bopælskravet i børnetilskudsloven, 70.98; 79.366.
 enligt forsørger i h.t. lov om børnetilskud, 74.166; 77.694; 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.
 forhøjet og ekstra børnetilskud under samlevers udståelse af fængselsstraf, 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.
 forskudsvis udbetaling af børnebidrag, når barnet har egen indtægt, 84.168.
 forsørgelse af offentlige midler, 80.421, jfr. 81.338.
 fradrag for børnepensionsydelse, 83.224, jfr. 84.256 og 85.225.
 fradrag for forsørgertabserstatning i særligt børnetilskud, 80.461.
 hjemstedsbegrebet i børnetilskudsloven, 74.316.

nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245; 82.248.

tilbagebetaling, 80.184.

tilbagebetaling af ungdomsydelse, 82.252.

til grønlandsk plejebarn, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.

til udenlandske statsborgere, 72.146, jfr. 73.31.
 udtrykket »enlig forsørger« i børnetilskudsloven, 79.409; 82.254, jfr. 83.281 og 84.248.

Børsnotering af aktier, 55.73.

Båndlæggelse,

af ulykkesforsikringserstatning til efterlavede, 58.150.

tilbagekaldelse af konfirmation på båndlæggelsesbestemmelser, 58.251.

Censur,

af forvarede brevveksling, 61.171, jfr. 62.17.

af observands brevveksling, 59.31.

af skoleblade, 58.165.

af udtalelser fra medarbejdere i Danmarks Radio, 84.149.

Chokbehandling, se *Sindssyge*.

Christiania,

fritagelse for merværdiafgift, 74.91.

nedrivning af bygninger i Christiania, 74.56.

Civile værnepligtige,

afsoning af straf, 71.69, jfr. 72.19.

begyndelsestidspunktet for eftertjeneste, 58.61.

nægtelse af friheder for civile værnepligtige, 57.72.

ordensreglement for civile værnepligtige, 57.69.

skabseftersyn hos civile værnepligtige, 57.186.

udgifterne ved civile værnepligtiges ophold i arresthus, 58.60.

Civilforsvaret,

aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.

disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.

fortsat uddannelse i henhold til civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.

overførsel fra civilforsvaret til civilt statsarbejde, 64.87.

ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.

Civilforsvarsforanstaltninger, opførelse af skolebyggeri i strid med lovgivningen om bygningsmæssige civilforsvarsforanstaltninger, 73.170.

Daginstitutioner.

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.
fortrinsret til daginstitution, 78.631.
private daginstitutioner, 73.53.
tilbagebetaling, 78.752, jfr. 80.61; 81.235.
tilbagesøgning af friplads i daginstitution, 77.553, jfr. 78.61, 79.45 og 80.36.

Dagpenge.

beruselse – bevisspørgsmål, 77.371, jfr. 78.53.
dokumentation af sygefravær i h.t. dagpengeloven, 78.560, jfr. 79.73.
fravær fra arbejde inden for de sidste 8 uger før forventet fødsel, 77.499, jfr. 78.59.
frist for indgivelse af anmodning, 77.576, jfr. 78.62; 86.148.
omfanget af tilbagebetalingskrav af sygedagpenge, 85.188, jfr. 86.197.
præcisering af lovens § 29, 76.199.
sammenhæng med invalidepensionslov, 80.592, jfr. 81.340.
standsning af udbetaling efter lovens § 48, 85.185, jfr. 86.196.
tilbagebetaling, 87.185.
uarbejdsdygtighed på grund af sygdom, 76.300, jfr. 77.73.
uarbejdsdygtighedsbegrebet, 87.171.
udelukkelse fra dagpenge, 82.29; 87.171.
varighedsbestemmelser, 80.592, jfr. 81.340.
Se også *Arbejdsløshedsunderstøttelse/dagpenge*, *Sygesikring* og *Ulykkesforsikring*.

Danmarks Nationalbank.

adgangsformening til Danmarks Nationalbank, 58.255; 59.202.
Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.
godtgørelse af beskadigede eller bortkomne pengesedler, 57.146.

Danmarks Radio.

afslutningsdebat forud for folkeafstemning, 86.123.
aktindsigt i radioens materiale, 74.157, jfr. 78.28.
autoradiolicens, 61.122, jfr. 62.14 og 65.18.

fjernsynets dækning af Europamesterskaber i atletik, 70.25.

fremgangsmåden ved Radiorådets valg af forretningsudvalg, 78.568, jfr. 81.325.

honorering af og frist for antagelse af hørespil, 57.142.

inhabilitet ved behandlingen af en sag om oprettelse af en personalelederstilling i Danmarks Radio, 80.388.

medarbejdernes retsstilling i programklagesager, 84.151.

offentlige myndigheders ansvar for udtalelser i radio og tv, 86.104.

oplysninger fra licenskontoret, 59.28.

partipolitiske udsendelser, 77.217.

radiomedarbejders bibeskæftigelse, 59.140.

spærretid, 79.307.

udbetaling af forfatterhonorarer, 66.33, jfr. 67.16.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse i partiernes valgprogrammer, 73.101.

udgivelse af »Børnenes Julekalender«, 75.549, jfr. 76.62.

udsendelse af underholdningsfilm i fjernsyn, 58.218.

valgudsendelse ved folkeafstemning, 63.15; 86.123.

yringsfrihed for medarbejderne, 84.149.

Danske Statsbaner.

erstatning for ulemper ved muldoplæg, 65.93.

erstatningsansvar for bortkommet kuffert, 65.77.

generaldirektørens udtalelser om pressen, 61.74.

håndhævelse af rygeforbud i statsbanernes omnibusser, 55.55.

indskrænkninger i klageadgangen i forbindelse med forfremmelsessager, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.

kontrakt om kiosksalg m.v. på statsbanernes færger, 65.69.

lønoplysninger til skattevæsenet, 61.94.

mødetidskontrol ved Halskov-Knudshovedruten, 58.214.

overtagelse af rutebilruter, 57.74.

personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145.

politimyndighed, 75.75.

salg af uanbringeligt gods til medarbejderne, 80.480, jfr. 81.338.

takstnedsættelser, 58.198.

udelukkelse af styrmand fra at fungere som skibsfører, 58.248.

Delegation,

af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
berigtigelse af fejlagtig klageafvisning, 86.106.
berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
beslutning om afskedigelse af skolehjemforstander, 78.742.
kommunes delegation til forsikringselskab af behandlingen og bedømmelsen af et erstatningskrav, 85.209.
regelfastsættelse i h.t. busloven, 87.199.
til boligkommissions formand, 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.
til Miljøankenævnets formand i zonelovssag, 82.204.
til private brancheorganisationer, 85.116.
ulovhjemlet delegation af beføjelser, 56.162.
ved indsættelse af underudvalg, 55.117.
vedr. bestyrelsen af præstegårde, 73.122.

Demonstrationer,

fotografering ved demonstrationer, 74.254.
opløsning af demonstrationer, 69.42.

*Den Kgl. Ballet, se Det Kgl. Teater.**Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole,*

henstilling vedr. Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles organisation, 55.173.
regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
tavshedspligt m.h.t. forhandlinger i undervisningsråd og afdelinger, 55.173.
Wamberg-sagen m.v., 55.105, jfr. 56.18.

*Den Særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.**Det Kgl. Teater, Lander-sagen, 58.199.**Det Særlige Bygningssyn, departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det Særlige Bygningssyn, 59.130.**Detentioner, se Politi og Fængselsforhold.**Diger,*

opførelse af diger, 56.37.
skade på diger, 57.215.

*Direktøren for Ulykkesforsikringen, formandskab i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.**Disciplinærsager og -straf, se Civilforsvaret, Fængselsforhold, Militærforhold og Tjenestemandssager.**Diskrimination, se Forskelsbehandling.**Dispensation,*

adgangsbestemmelser vedr. veje, 78.611, jfr. 79.74.
aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.
bekendtgørelse om børneopsparings- og selvpen-sioneringskonti, 83.89.
bekendtgørelse om udførsel af avlsvæg, 64.16.
bemandingslovens § 40, 65.100.
byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.
bygningsreglementets højdebestemmelser, 66.23.
bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 78.684.
byplanvedtægt, 66.48.
byreguleringslovens § 17, stk. 3, 65.52.
folkepensionslovens § 1, stk. 4, 2. pkt., 71.59.
forbud mod indførsel af hunde, 74.170.
forsikringslovens kapitalkrav, 77.228.
frist for anmeldelse af refusionskrav i h.t. dagpen-geloven, 76.245, jfr. 77.62.
fristen i Landbrugsministeriets bekendtgørelse om hjemmemarkedsafgifter, 70.92.
kommuneplaner, 84.109.
kommuneplanlovens bebyggelsesregulerende be-stemmelser, 80.645, jfr. 84.242.
kørelærprøve, 62.74.
næringsloven og lukkeloven, 69.52.
sandflugtslovens fredningsbestemmelser, 69.29.

Dispositionsplaner,

anvendelse af dispositionsplaner, 62.52.
fravigelse fra dispositionsplaner, 56.142.
Se også *Byplaner*.

*Disputatser, 55.143; 58.133; 66.25; 71.126, jfr. 72.21; 71.186, jfr. 72.25.**Dommerfuldmægtige,*

afhentning af udlagte effekter, 57.135.
Den Særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.
lodtrækning, 57.121.
ombudsmandens kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

*Domstolsprøvelse, se Ankevejledning, Frihedsberøvelse, Fængselsforhold, Førerbeviser og Sindssyge.**Droit moral, se Forfatter- og kunstnerret.*

Drosker,

etablering af holdeplads for drosker, 58.242, jfr. 59.21.

forbud mod hyresøgning fra holdeplads, 58.208. meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

Dyreværnsloven,

indfangning og aflivning af herreløse katte, 78.361, jfr. 84.241.

muligheden for indgriben over for ejer af hundekennel, 75.151.

Efg-elever, faglige udvalgs kompetence, 87.210.

EF-retsregler, fortolkning af EF-retsregler, 81.8.

Efterbetaling, plejehjemsophold, 82.258.

Efterløn,

betingelserne for at overgå til efterløn, 86.28, jfr. 87.251.

Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringens kompetence som tilsynsmyndighed i sager om efterløn, 85.43, jfr. 86.190.

dispensation fra krav om uafbrudt medlemskab af arbejdsløshedskasse, 86.28, jfr. 87.251.

udenlandske pensioners betydning, 83.40, jfr. 84.250 og 87.248.

Efterretningstjeneste,

forsvarets, 69.59.

politiets, 55.93.

Eftertjeneste, begyndelsestidspunktet for civile værnepligtiges eftertjeneste, 58.60.

Ejendomsskatter, se *Amtstuer* og *Skat*.

Ejerlejlighedsloven, udstykning af sociale boligsekskabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.

Eksamensopgaver,

fejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19; 70.34. pensum i eksamensopgaver, 77.421, jfr. 78.56 og 79.43.

udarbejdelse af eksamensopgaver, 78.230, jfr. 79.59.

Se også *Universiteter*.

Eksekutorer, revisorers adgang til at være eksekutorer, 71.51.

Ekspeditionsfejl, se *Sagsbehandling*.

Ekspeditionsform,

de særlige patentkommissioner, 60.189.

Invalideforsikringsretten, 60.126; 61.33.

Kongeriget Danmarks Hypotekbank m.h.t. notering af transporter, 60.121.

Københavns Overpræsidium m.h.t. klager over bidragsfastsættelse, 56.197.

Landsskatteretten m.h.t. vurderingssager, 61.27.

Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.

Naturfredningsrådet, 63.31, jfr. 64.14.

Overfredningsnævnet, 61.77.

rykning uanset henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte, 82.271.

sager, der af arbejdsløshedskasserne forelægges Arbejdsdirektoratet og Arbejdsmønnet, 56.122.

sager om dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.

Statens Ligningsdirektorat:

skatteefterbetalingssager, 58.219.

vurderingssager, 61.27.

Undervisningsministeriet, fortolknings spørgsmål i bekendtgørelse, 80.674.

ægteskabs- og bidragssager, 59.122; 69.90.

Se også *Sagsbehandling*.

Ekspeditionstid, se *Behandlingstid*.

Ekspropriation,

afhændelse af restareal, 78.351.

areal til militære formål, 57.234.

areal til rekreative formål, 78.674, jfr. 79.77.

delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.

ejendom ved vejudvidelse, 55.87.

ekspropriations omfang, 78.351.

erstatning for privat vej, 66.72.

erstatning for ulempe ved muldoplæg, 65.93.

fremgangsmåden ved udbetaling af resterstatning, 72.252, jfr. 73.46.

frivillig afståelse, 72.135.

genoptagelse af erstatningssag på grund af spørgsmål om »fornøden vejforbindelse«, 78.596, jfr. 82.290.

jord til målepunkt, 55.24.

klagevejledning ved ekspropriation efter byplanloven, 73.386, jfr. 74.43 og 75.42.

kopi af ekspropriationsplan, 69.25.

landzoneareal til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.

mangelfuld vejledning under ekspropriation, 73.75.

manglende bekendtgørelse af ekspropriation, 83.192, jfr. 84.254.
 matrikulær og tinglysningsmæssig berigtigelse, 72.180, jfr. 73.33; 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33; 75.496.
 myndighedernes kompetence m.h.t. overkørselsforhold, 75.501.
 omkostninger til advokatbistand i forbindelse med vejekspropriationssag, 75.220, jfr. 76.32.
 opmåling af areal, 72.135.
 planer om ekspropriation til hinder for sommerhusbyggeri, 66.31.
 rente af erstatningsbeløb, 69.16.
 skat af erstatningsbeløb, 68.56.
 specifikation af erstatning, 57.134; 65.24; 69.33.
 udbetaling af erstatning til advokat, 69.94.
 udbetaling af kursdifferencen ved indfrielse af offentlige lån, 78.639, jfr. 79.75.
 udlæg af offentlig sti, 83.192, jfr. 84.254.
 udtalelse om påtænkt ekspropriation, 72.135.
 ulempe ved muldoplæg, 65.93.
 underretning om den tid, der medgår til berigtigelse, 75.325, jfr. 76.36, 77.43 og 78.33.
 valg af procesregler, 71.134, jfr. 73.22.
 ændring af projekt, 71.134, jfr. 73.22.
 årsomvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr. 73.46.

Elektricitetsrådet,

formandsposten i Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.
 offentliggørelse af Elektricitetsrådets forretningsorden, 58.178, jfr. 59.20.
 pålæg i h.t. stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.
 pålæg til installatør, 62.87.

Elektroinstallatør, se Autorisation.

Enkepension,

dobbelt personfradrag, 77.593, jfr. 78.62, 79.47 og 83.262.
 enkepensionsret – ændring ved aftale mellem parterne, 82.58, jfr. 83.276.
 i tilfælde af skilsmisse, 56.186.
 tilbagebetaling af enkepension, 84.185, jfr. 87.248.
 tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.

Erhvervshæmmede, se Handicappede.

Erklæring,

børne- og ungdomsværn, 68.88.
 legatansøgers brud med hjemmet, 68.34.
 overlæger om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.

undladelse af at indhente erklæring, 56.48, 77.

Erklæringers meddelelse (lov af 2.2.1866), erklæringer til Direktoratet for Fængselsvæsenet, 62.68.

erklæringer til ombudsmanden, 56.132.
 fremsendelsespåtegninger, 55.23.
 invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
 referater, 55.23.

Erstatning,

byplanlovens § 15 a, 67.74.
 digebrud, 57.215.
 fejlagtig anholdelse, 57.95.
 forsorgscenters forsinkede ansøgning om invalidepension, 76.220.
 færdselsbegrænsning som følge af militært øvelsesområde, 57.230.
 havneanlæg, 56.37.
 kontrakt om kiosksalg m.v. på statsbanernes færger, 65.69.
 Kriminalforsorgens erstatningsansvar for tv, ødelagt under transport med DSB mellem to fængsler, 87.102.
 naturfredningslovens § 22, 61.77.
 postvæsenets ansvar for indbetalingskort, 69.103.
 postvæsenets ansvar for udbetalinger, 85.146.
 renter af erstatning for tilskadekomst, 56.157.
 rpl. § 1018 b, 83.85, jfr. 85.224.
 rpl. § 1018 c og § 1018 g, stk. 2, 55.93.
 skade forvoldt af patienter på forsorgscenter, 73.126, jfr. 74.34 og 75.33.
 skader ved LSD-behandling, 78.726, jfr. 79.79, 80.56 og 85.218.
 skatteråds mangelfulde sagsbehandling, 82.77.
 socialbedrageri, 78.317, jfr. 79.64.
 statsbanernes ansvar for bortkommet kuffert, 65.77.
 tyveri fra knallert opbevaret af Statens Bilinspektion, 81.135, jfr. 83.270.
 ulykkesforsikringsloven for tab af forsørger, 56.149; 58.150.
 undladelse af at tilbageholde underholdsbidrag, 57.203.
 undladelse af at udstede attest i h.t. husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.
 uretmæssigt salg af løsøreffekter i en invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.
 Se også *Ekspropriation.*

Faderskabssager, fritagelse for at opgive barnefaderens navn, 73.379, jfr. 75.41.

Fanger, se *Fængselsforhold*.

Fangetidsgodtgørelse, se *Fordelingsloven*.

Farlighedsdekreter, se *Sindssyge*.

Farmakopékommisionen, optagelsen af testosteron propionat i Den Danske Farmakopé, 59.69.

Ferie,

ferieregulativ for ansatte i KTAS, 70.20.

godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.

godtgørelse for ikke afholdt ferie og særlig feriegodtgørelse ved sygdom og afsked, 80.484.

hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.

klagefristen i ferielovens § 28, 79.340.

kommunalt ferieregulativ, 69.55.

Feriebonsystemet, 55.51.

Feriegodtgørelse til enke efter kommunal tjenestemand, 69.55.

Feriepenge,

af løn for formiddagsbeskæftigelse, 68.61.

bortkomst af feriemærkebog, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.

for arbejdstid i Grønland, 56.182.

postvæsenets ansvar for udbetaling af feriepostgiroanvisninger, 85.146.

Film,

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.

offentlig støtte til film, 73.311.

støtte til kortfilm, 77.311, jfr. 81.321.

Findeløn, se *Politi*.

Fingeraftryk, se *Politi*.

Fiskeauktionsmester, bopælskrav for fiskeauktionsmester, 67.50, jfr. 68.14.

Fjernsynet, se *Danmarks Radio*.

Flyvercertifikat, betingelse for udstedelse af flyvercertifikat, 69.45.

Flyverelever, manglende underretning til flyverelever om evt. afbrydelse af uddannelse, 56.69.

FN-tjeneste, se *Militærforhold*.

Fogedforretning,

berømmelse og underretning om foretagelse af fogedforretning, 57.135.

tilsigelsesblanketter til møde i fogedretten, 78.419, jfr. 80.41.

Se også *Politi*.

Folkeafstemning, se *Danmarks Radio*.

Folkekirken,

besættelse af provstestilling, 81.168.

decorum krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.

dømmende eller undersøgende provsteret, 75.268; 76.115.

ejendomsretten til præstegårde, 57.221.

genansættelse af præst, afskediget af disciplinære grunde, 86.86, jfr. 87.254.

genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.

ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til præstestillinger, 79.431.

salg af præstegård, 73.233.

tilskud til kirkebyggeri, 73.109.

Folkepension,

amtets forpligtelser i h.t. invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

ansøgningsskema og attester ved flytning, 80.421, jfr. 81.337.

beregning af lomme penge til folkepensionist på alderdomshjem, 62.76, jfr. 63.14.

bopælsbetingelser, 63.98, jfr. 68.13.

fradrag efter folkepensionslovens § 7, 80.91.

fradrag ved beregning af folkepension, 64.128, jfr. 65.21.

hjælp efter lovens § 13, 72.74.

indtægtsbestemt folkepension til tjenestemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

konkret skøn over begyndelsestidspunktet for pensionens udbetaling, 65.22.

manglende udbetaling af pension, der ikke var hævet i et år, 85.177.

medicinhjælp, 80.148.

offentlighed vedr. afgørelser i h.t. invalide- og folkepensionslovens § 25, stk. 2, 62.89.

personligt tillæg med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.

retningslinier for personligt tillæg (til varme-hjælp), 80.409.

retningslinier for tildeling af personligt tillæg, 77.135.

tidspunkt for indtægtsregulering af folkepension, 72.218, jfr. 73.41.

tilbagebetaling efter § 25, 85.173.
 tilbagekaldelse af afgørelse om hjælp efter lovens § 13, stk. 1, 83.221.
 til plejehjemsvisiterede på hospital, 76.93.
 tilbagebetaling efter § 25, 82.243, jfr. 83.281; 84.177.
 tilbagebetaling og efterlades hæftelse herfor, 87.156.
 tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332; 87.156.
 tilbageholdelse i folkepension til dækning af skatterestance, 64.108.
 tilsyn med plejehjems administration af beboernes lommepege, 81.253.
 under ophold i udlandet, 66.58; 71.59.
 ventetillæg, 63.94.

Folkeregistre, statshospitalers meddelelse om indlæggelser og udskrivninger, 74.176.

Folkeskolen,

afskedigelse af skoleinspektør med ventepenge, 60.95, jfr. 61.20.
 ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20 og 73.21.
 betaling for skolegang i kommunal skole, 78.584, jfr. 79.74.
 diagnosticering af ordblindhed (Volfair-metoden), 65.81.
 differenceløn ved nyt arbejde efter stillingsnælgelse, 87.206.
 forældrebetaling til eleveres deltagelse i skolejser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345, jfr. 83.265.
 indstilling og udnævnelse af en konsulent for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-kundskab, 59.177.
 politisk hensyn ved læreransættelser, 74.156.
 undervisningsdirektørens udtalelser om indoktrinering, 74.219.
 Undervisningsministeriets kompetence som rekursinstans ikke begrænset til en legalitetsmæssig efterprøvelse, 84.217.
 Se også *Skolevæsen*.

Folketingets Ombudsmand,

behandling af sager af politisk karakter, 87.135.
 fortolkning af EF-retsregler, 81.8.
 instruks for Folketingets Ombudsmand, 55.9; 61.7.
 klage til Folketingets Ombudsmand har ikke opsættende virkning, 55.87; 71.32; 82.186.

kommunes afgivelse af misvisende oplysninger til brug for Folketingets Ombudsmands behandling af sag, 82.275.

loven om Folketingets Ombudsmand, 56.9; 57.9; 58.9; 59.9; 60.7.

offentlighedsloven, 75.318.

underordnet myndighed kan ikke klage over overordnet myndigheds omgørelse af afgørelse, 85.9.

Folketingets Ombudsmands kompetence over for:

amtsskolekonsulent, 60.95.

bygningskonsulent for præstegårde, 57.221.

Danmarks Nationalbank, 57.146.

Den Storkøbenhavnske Landsdelsscene, 79.469, jfr. 81.331.

Det Danske Hedeselskab, 72.82.

dommerfuldmægtige, 56.10; 57.15; 58.9.

Finansudvalget, 62.14.

Flygtningenævnet, 84.75.

Folketingets virksomhed, 82.111.

folketingsmedlemmer i deres egenskab af medlemmer af nævn, 71.116.

folketingsudvalg, 61.75; 67.45; 78.11; 79.162.

fredningsnævn, 61.98.

Grønlands hjemmestyre, 85.9.

hegnsyn, 72.50, jfr. 74.22.

kommunalbestyrelser, 66.97.

kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 60.7.

KTAS, 70.20.

Landbrugets Afsætningsudvalg, 65.55.

Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel, 71.116.

landvæsenkommissioner, 72.50, jfr. 74.22.

lodserier, 76.314, jfr. 78.42.

ministre, 73.66.

præst i egenskab af menighedsrådsmedlem, 57.221.

Samfundet og Hjemmet for Vanføre, 68.20.

statsanerkendte skolehjem, 57.164.

statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

udvalg, 60.75; 81.126.

vurderingskommissioner i h.t. byreguleringslovens § 14, stk. 2, 67.74.

Se også 81.8, 82.8, 83.9, 84.9, 85.9, 86.9 og 87.9.

Folketingsudvalgs henvendelse til Folketingets Ombudsmand, 73.66.

Folketingsvalg,

anmeldelse af partier, 67.45.

godkendelse af partinavn ved folketingsvalg, 76.279, jfr. 79.33.

indsattes valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.

udelukkelse af radiomedarbejdere fra deltagelse i partiernes valgprogrammer, 73.101.
valgret for danske i udlandet, 79.107.

Fondsloven, Undervisningsministeriets erhvervelse af en ejendom, hvor ministeriet samtidig var fondsmyndighed, 87.211.

Forbud,

bekendtgørelse om begrænsning af fangstmængder på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
boligtilsynslovens § 12, 67.96; 73.326, jfr. 74.41 og 75.39.

byplanlovens § 9, 65.36; 67.30, jfr. 75.27.

landsbyggelovent § 5, stk. 2, 65.135.

lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.

politivedtægtens § 6, 75.237.

undladelse af at kræve rygeforbud i bus overholdt, 55.55.

Se også *Påbud*.

Fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 66.33, jfr. 67.16.

Fordelingsloven, fangetidsgodtgørelse i h.t. lov 242/1960, 63.71, jfr. 64.14; 65.155.

Fordelingsudvalgets krav om original forpraktikat-test, 72.67.

Foreninger,

ankeberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339; 86.109.

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.

Forfatterhonorarer, udbetaling af forfatterhonorarer fra Danmarks Radio, 66.33, jfr. 67.16.

Forfatter- og kunstnerret, droit moral udvalgets sagskundskab, 59.59.

Forfremmelsesbedømmelser, se *Militærforhold*.

Forholdsattester, se *Militærforhold*.

Forkyndelse, udenlandske dokumenter, 77.455, jfr. 78.57.

Forkøbsret til kutter tilsidesat, 66.56.

Se også *Jordlovsudvalget*.

Fornavn, se *Navngivning*.

Forretningsordener,

Ankenævnet vedr. Vareforsynings-sager, 55.102, jfr. 56.18.

Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.

Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.

Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.

udvalg under Handelsministeriet, 62.84.

Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.

Foresøgling, se *Politi*.

Forsikringsrådet,

anke af en afgørelse truffet af Forsikringsrådet, 61.125.

anvendelsen af udtrædelsesgodtgørelser, 56.86; 61.125; 66.45; 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.

beregning af udtrædelsesgodtgørelse, 73.375, jfr. 74.42.

Forskelsbehandling,

administration af eksportordning, 64.16.

administration af sukkerordningen, 68.90.

aflønning i Grønland, 61.101.

afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden, 84.116.

aktindsigt, 72.68.

ansættelse af værdien af fribolig, 59.46.

avertering af stillinger, 73.47.

besøgstilladelser til indsatte, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.

bidrag til spildevandsanlæg i sommerhus- og helårsområder, 84.111, jfr. 86.184.

byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.

dagpenge under højskoleophold i udlandet, 83.36, jfr. 84.249.

disciplinære reaktioner over for plejepersonale, 59.56.

dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.

dispensationer, 64.103.

fastsættelse af invaliditetsgrad, 55.89.

fastsættelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.

forbud mod udstykning, 65.135.

fordeling af offentlige midler, 62.77; 65.55; 73.275.

forevisning af forbudt film i foreninger, 67.44.

grundlovens § 70, 59.177.

gæstearbejdere ved udlejning af almennyttigt boligbyggeri, 76.377.

handel med lægemidler, 67.58, jfr. 72.19.

indregistrering af biler til servicekørsel, 68.41.

kunstnerisk udsmykning af skoler, 72.134.

kvalitetspræmieringsordning for dyr, 71.144, jfr. 72.22.

lokalplanbestemmelser, 87.129.
 læreres undervisning i religion og kristendoms-
 kundskab, 59.177.
 lønforhold for edb-personale, 75.164.
 meddelelse af højtalertiladelse, 72.201, jfr. 73.36.
 naturfredningsmyndighederne (dispensation fra)
 udstykningsforbud, 76.134.
 over for dybfrostbranchen, 65.55.
 politiske partier i Danmarks Radios afslutnings-
 debat ved folkeafstemning, 86.123.
 postvæsenets krav om ekstrabetaling for omdeling
 af visse blade, 59.162.
 radioens valgudsendelser, 63.15; 86.123.
 slettelse som medlem af arbejdsløhedskasse,
 85.25, jfr. 86.186.
 statstilskud til krigsramte kirker, 55.81.
 stillingsbetegnelse i fødsels-, dåbs- og navneatte-
 ster, 73.91.
 strafafsonere, 55.29.
 tilladelse til at benytte Charlottenborgs festsal
 m.m., 72.34.
 udbetaling af udtrædelsesgodtgørelse, 61.125.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved
 Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«,
 81.206.
 værnepligtige, 68.44.
 ydelse af supplementsunderstøttelse, 68.23.
 zonelovstilladelser, 76.404.

Forskningskontrol, se *Universiteter*.

Forsorg, se *Bistandsloven*.

Forsvarer,

indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.
 polititjenestemandes udtalelser om valg af forsva-
 rer, 69.72, jfr. 70.13.
 underretning til forvaringsanstalt om beskikkelse
 af forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.

Forsvaret, se *Militærforhold*.

Forsvarets bygningstjeneste, behandling af sag om
 indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Fortovsbidrag, se *Veje*.

Forvaltningskontrakter på naturfredningsområdet,
 74.46, jfr. 76.27.

Forvaring, se *Fængselsforhold*.

Forældelse

krav på vejbidrag, 78.543.

tilbagebetalingskrav vedr. ejendomsskat, 87.140.
 utilregnelig uvidenhed om krav, 87.140.

Forældremyndighed, 56.209, jfr. 57.26; 62.62; 71.70.

Fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83; 72.67.

Fotos, se *Politi*.

Fragtmandskørsel i konkurrence med DSB, 71.116.

Fredning, se *Bygningsfredning*, *Naturfredning*, *Sand-
 flugt* og *Strandbyggelinier*.

Fredningsnævn, se *Folketingets Ombudsmand*, *Natur-
 fredning* og *Strandbyggelinier*.

Fri proces,

advokaters oplysningspligt om fri proces, 73.379,
 jfr. 74.42, 75.41 og 77.35.

afslag af økonomiske grunde, 75.639; 85.83, jfr.
 86.192.

ansøgning om fri proces mod amt forelægges for
 Justitsministeriet, 55.55.

begrundelse for afslag, 71.183; 75.639; 77.490, jfr.
 79.44.

formulering af afslag på fri proces, 86.68.

kommunestyre/mindretalsbeskyttelse, særlig
 grund, jfr. retsplejelovens § 331, 85.83, jfr.
 86.192.

kontradiktion, 81.134.

med tilbagevirkende kraft, 75.567; 77.202.

oplysningspligt vedr. retshjælp m.m. over for
 klienter, 73.379, jfr. 74.42 og 75.41.

retshjælp i h.t. rpl. § 135, 59.183, jfr. 60.33.

urigtig begrundelse for henlæggelse af ansøgning
 om fri proces, 55.86.

ændrede økonomiske forhold under klagesag,
 82.138.

Fribolig, forskelsbehandling ved ansættelse af vær-
 dien af fribolig, 59.46.

Frigørelsesafgift,

henstand med betaling af frigørelsesafgift, 75.334,
 jfr. 76.39.

vejledning om adgangen til at kræve ejendomme
 overtaget af kommunen i h.t. lov om frigørel-
 sesafgift, 75.94.

Frihedsberøvelse,

bæltefiksering og isolation inden for Statens
 Åndssvageforsorg, 75.594, jfr. 77.53.

5-dages fristen i rpl. § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

fiksations- og beskyttelsesmidler på plejehjem og hospitaler, 85.74.

Frimærker, trykvarianter eller makulatur, 59.73.

Frist.

administration af fristen for meddelelse af tredjeinstansbevilling, 80.414.

2. behandling af kommunens budget, 58.82.

ansøgning om tjenestemandstilling, 78.475, jfr. 79.68 og 80.49.

ansøgningsfrist ej fastsat i foreskrevet form, 84.213.

antagelse af hørespil, 57.144.

anvendelse af retsmidlerne i inddrivelsesloven af 7. maj 1937, 58.146.

begyndelsestidspunkt for klagefrist, 82.43.

børnelovens § 16, stk. 2, 67.69.

civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.

forsorgslovens § 16, stk. 5, 74.356, jfr. 75.58 og 81.316.

hegnslovens § 43, stk. 3, 72.50, jfr. 74.22.

husdyrvoldgiftslovens § 8, stk. 1, pkt. 1, 55.21; 77.257.

indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.

individuel boligstøtte, lov 64/1982, § 63, stk. 3, 82.43.

indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.

information om frist, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.

kildeskattelovens § 14, 73.134.

klage over sundhedskommissions afgørelse, 74.130.

klage til Landsskatteretten, 80.730.

klage til Miljøankenævnet, 84.104, jfr. 85.231.

klagefrist udløber lørdag/eller helligdag, 80.730; 84.104, jfr. 85.231.

Landbrugsministeriets bkg. om hjemmemarkedsafgifter § 7, stk. 3, 70.92.

landvæsensretslovens § 40, stk. 2, 74.265.

ligningsarbejdet i Københavns og Frederiksberg kommuner, 75.307, jfr. 77.43.

merværdiafgiftslovens § 34, stk. 3, 72.56, jfr. 73.28.

opslag af tjenstemandsstillinger, 69.79.

overskridelse af frist, 75.334, jfr. 76.39; 76.229, jfr. 77.60 og 78.39; 78.649, jfr. 79.76 og 80.55; 85.169, jfr. 86.196.

refusionskrav i h.t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.

retsplejelovens § 469, stk. 2, 58.235; 65.34.

retsplejelovens § 826, 72.177.

skønsmæssig forhøjelse af skatteansættelser, 57.240; 58.179.

socialpensionslovens § 40, 85.177.

statshusmandslovens § 8, stk. 5, 55.76.

statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.

tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.

toldlovens § 99 (1970-lovens § 90), 73.147.

udlevering af administrativt inddragne førerbeviser, 57.102, jfr. 58.33.

ulykkesforsikringslovens § 34, stk. 4, og § 37, 56.179.

ungdomsydelse, 78.649, jfr. 79.76 og 80.55.

vurderingslovens § 41, 64.115.

Fuldbyrdelse.

adm. fastsatte skattebøder, 61.94.

afhentet trods Justitsministeriets tilsagn om udsættelse af fuldbyrdelse, 59.147.

bødeforvandlingsstraf, 60.60; 62.35.

bødeforvandlingsstraf af hæfte eller hæftestraf forud for fuldbyrdelse af fængselsstraf m.v., 56.122.

hospitaliseringssted, 77.285.

i et andet arresthus af straf idømt under aftjening af civil arbejdspligt, 71.69, jfr. 72.19.

proceduren i fuldbyrdelsessager, 78.111.

sagsbehandling, 77.91.

straf i h.t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.

straf ikke fuldbyrdet på grund af fejl, 77.143.

Se også *Fængselsforhold* og *Politi*.

Fuldmagt, udbetaling af ekspropriationserstatning til advokat, 69.94.

Funktionærer.

aflønning af funktionærer i Grønland, 61.101.

behandling af klage over funktionærer, 60.83.

funktionærers status, 72.85.

manglende grundlag for tilkendegivelse, 85.142.

oplysning om retsstilling ved opsigelse, 83.241.

oplysningspligt ved afmelding fra tjeneste, 85.147.

presset situation ved opsigelse, 83.241.

tjenesteattest i medfør af funktionærlovens § 17, stk. 1, 70.21.

Fængselsforhold.

afsenderadresse på breve, 55.102.

AIDS-test af køkkenpersonale, 87.97.

antallet af lægestillinger ved Forvaringsanstalten i Horsens, 57.177.

arbejdsfrihed den 1. maj, 75.111, jfr. 77.42.

arbejdsrådgivning, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.

arbejdsnedlæggelse blandt indsatte, 73.142; 75.111, jfr. 77.42; 87.97

arbejdssikkerhed, 85.111.

- arrestanters adgang til avis og radio umiddelbart efter fængslingen, 75.79.
- avishold, 84.84.
- badeforhold, 59.183; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- badminton, 84.78.
- begrundelse af afgørelser, 69.82, jfr. 70.13.
- begunstigelse ved udståelse af straf i h.t. straffelovstillægget af 1945, 55.29.
- begæring om fremstilling, 59.184.
- behandling af en klage fra en indsat i Københavns Fængsler, 74.240, jfr. 75.50.
- beregning af straffetid, 73.83; 74.154.
- beskæftigelse, 72.76; 75.476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 76.257, jfr. 77.65, 78.40, 79.32, 80.34 og 81.319; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326.
- besvarelse af henvendelse fra nu løsladt indsat, 65.124.
- besøg af privat antaget advokat, 57.30.
- besøg hos fanges familie, 63.33.
- besøgsforhold, 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.488, jfr. 76.60, 77.47, 78.35 og 79.24; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.494; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324; 84.78; 85.111.
- besøgstilladelse, 56.114; 61.150; 74.159; 77.314, jfr. 80.27.
- besøgstilladelse til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- betaling af hjemsendelse i h.t. udlændingelovens § 14, 74.227, jfr. 75.46.
- betaling af opholdsudgifter, 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.
- brandsikring, 83.141, jfr. 84.253; 83.143.
- brevpapir og kuvert må ikke forsynes med mærke, 58.39.
- brevveksling, 61.171, jfr. 62.17; 65.33; 72.230, jfr. 73.42; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 79.193, jfr. 80.64 og 83.262; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- butikskøb:
forplejningsvarer, 76.434, jfr. 77.87.
- fængselsfunktionærs leverancer til fængslets butik, 58.76.
- kaffeindkøb, 57.73.
- pulverkaffe, 60.42.
- tandpasta med fluor, 67.41.
- bygningmæssige forhold, 78.722; 79.188, jfr. 80.64 og 81.326; 79.193, jfr. 80.64 og 83.270; 80.215, jfr. 81.332 og 82.294; 81.150, jfr. 82.300 og 83.262; 83.143; 84.78; 85.109.
- bødesystem, 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 81.150, jfr. 82.300.
- celler:
indretning, 78.109, jfr. 79.51.
maling, 87.97.
- detention, 74.274, jfr. 75.50, 76.28 og 79.22; 75.474; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.480, jfr. 77.90.
- disciplinærsag mod fængselsfunktionær, 68.48; 79.401.
- disciplinærsag mod indsat, 73.130.
- disciplinærsagers behandling, 73.395, jfr. 74.44 og 75.42; 77.138, 532.
- disciplinærstraf, 76.238, jfr. 77.61.
- egen læge, 76.257, jfr. 77.65.
- egne effekter ved isolation, 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45; 77.532.
- enrumsanbringelse (isolation), 77.532.
- enrumsanbringelse i nattimerne (»natisolation«), 76.344, jfr. 77.80 og 78.43.
- erstatning:
bortkomne ejendele, 74.281, jfr. 75.53
tv ødelagt under transport, 87.102.
- forskelsbehandling m.h.t. besøgstilladelser til medlemmer af foreninger, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forsvarerbistand under anstaltsophold, 73.372, jfr. 77.35, 80.27 og 81.316.
- forvaredes brevveksling med beskikket forsvarer, 61.171, jfr. 62.17.
- forvaredes sygekasseforhold, 58.80.
- frankering af arrestanters breve, 63.19.
- fremstilling for ortopædisk specialist, 59.160.
- fritidsaktiviteter, 78.722.
- fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
- fællesmødereferater, 84.80.
- fællesskab, 75.73, 474; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.490, jfr. 76.61, 78.36 og 81.318; 75.492, jfr. 76.62; 75.493; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og

- 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- fængselsfunktionærs videregivelse af oplysninger om arrester, 68.40.
- genindsættelse:
- forkyndelse af resolution om genindsættelse efter prøvetidens udløb, 59.25.
  - konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
- grupperådgivers tavshedspligt, 66.43, jfr. 67.16.
- gårdturs-forhold, 74.275, jfr. 75.51, 76.28 og 79.22; 75.480, jfr. 76.56 og 77.46; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 76.469, jfr. 77.89 og 78.46; 76.472, jfr. 77.89 og 78.46; 76.477, jfr. 78.47; 76.480, jfr. 77.90; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.143, jfr. 79.52, 80.39 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.
- hjemsendelse af manuskript, 60.199, jfr. 61.21.
- hjemvisning af disciplinærsag, 78.265.
- hjælp efter bistandsloven, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.
- hviletid i et statsfængsel, 60.183.
- hæftfangers adgang til at skrive til dagblade, 59.44.
- håndjern, 57.195.
- indberetningspligt ved hensættelse i isolationscelle, 58.80.
- indkaldelse til særffængsel, 62.45.
- indsattes adgang til at bære ringe, 65.79.
- indsattes adgang til at holde fugle, 66.41.
- indsattes adgang til at købe forskellige love, 61.174.
- indsattes adgang til at udtale sig, 83.139.
- indsattes aktindsigt, 62.68; 69.82, jfr. 70.13; 74.118; 76.202, jfr. 78.38 og 79.30; 77.128, 336, 354, jfr. 78.53.
- indsattes arbejdspligt, 72.76.
- indsattes beskæftigelse med recidivstatistik, 56.91.
- indsattes deltagelse i gudstjeneste, 57.176; 65.147, jfr. 66.17.
- indsattes ytringsfrihed, 75.82.
- indstilling til svendeprov, 57.233.
- invalided pension, 85.111.
- isolationsafdelingen i Herstedvester, 77.260, jfr. 78.50.
- kollektive henvendelser, 63.70; 69.82, jfr. 70.13.
- konfiskation af kontant beløb, 80.136.
- kontant udbetaling af arbejdsdusører m.v., 82.167, jfr. 86.183.
- kontradiktion, 73.399, jfr. 74.44 og 75.42.
- langtidsfangers anbringelse, 87.97.
- lomme penge til mentalobservander, 67.41.
- lægetilkaldelse i arresthus, 62.31.
- magtanvendelse over for indsat, 65.32.
- mangelfuld bistand fra forsorgen, 76.195.
- meddelelse om tilbageholdelse af brev, 60.40.
- modtagelsesprocedure, 80.215, jfr. 81.332, 82.294 og 84.241.
- oplysning om indsatte, 74.275, jfr. 75.51 og 76.28; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318.
- opvarmning, 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318.
- overførsel fra åben til lukket anstalt, 75.82, 246; 77.168.
- prøveløsladelse:
- administration af formue ved prøveløsladelse, 58.229.
  - afgørelse på ufyldstgørende grundlag, 77.195, jfr. 78.48.
  - fremgangsmåden ved beslutning om tilsynsovertagelser, 74.221.
  - frist for indstilling om prøveløsladelse, 69.24, 44.
  - genindsættelse af prøveløsladt, 74.186, jfr. 75.44.
  - konstatering af vilkårsovertrædelser som grundlag for genindsættelse, 75.560.
  - straf tidens beregning, vejledning om domstolsprøvelse, 87.95.
  - tidspunktet for meddelelse af prøveløsladelse, 57.170; 69.44; 81.150, jfr. 82.300.
  - tilbagekaldelse af beslutning om prøveløsladelse, 72.122.
  - tilsyn med overholdelse af prøveløsladelsesvilkår, 59.115.
  - vejledning m.h.t. reglerne om prøveløsladelse, 57.211; 77.102.
  - vilkår for prøveløsladelse, 59.195.
- psykiatrisk tilsyn, 77.474, jfr. 78.59.
- radioapparater, 59.176.
- rapportudfærdigelse m.v. i tilfælde af magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
- rygmærker, tilladelse til at bære rygmærker, 87.97.
- sagsbehandling i tilfælde af klage fra en indsat over ulovlig magtanvendelse, 74.240, jfr. 75.50.
- selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgenstande, 75.595, jfr. 78.35.
- sikkerhedsforvarede, 67.94.
- sikringscelle, 68.48; 72.220, jfr. 74.32; 74.275, jfr. 75.51, 76.28, 79.22 og 80.28; 75.475, 476, jfr. 76.55 og 77.46; 75.481, jfr. 76.56, 77.46, 78.34 og 81.318; 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 75.595, jfr. 76.67 og 78.35; 77.497, jfr. 80.36 og 82.286; 78.109, jfr. 79.51; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324; 80.142, 215, jfr. 81.332 og 82.294.
- skriftlig begrundelse, 77.136.

speciallægeundersøgelse af forvaret, 66.21.

sygeafdeling:

autonome enheder, 77.474, jfr. 78.59.

egne effekter, 76.257, jfr. 77.66, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87.

ekstraforplejning, 56.139; 76.434, jfr. 77.87. isolation, 87.97.

telefonsamtaler fra indsatte, 83.146.

telefonsamtaler til indsatte, 79.193, jfr. 80.64.

tilbagekaldelse af klager, 77.288, jfr. 78.51.

toiletforhold, 75.482, jfr. 76.57, 79.24 og 81.318; 75.486, jfr. 76.59, 77.47, 78.35, 79.24 og 81.318; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 78.109, jfr. 79.51; 78.140, jfr. 79.52 og 81.324; 78.167, jfr. 79.56; 78.213, jfr. 79.57, 80.40 og 81.324.

tryksag indlagt i indsattes breve af fængslet, 55.102; 58.39.

uddeling af medicin, 77.474, jfr. 78.59.

udgang:

disciplinærstraf/karantænetid ved misbrug, 77.394.

for forvarede, 75.342.

for varetægtsfængslede, 75.332, jfr. 76.36 og 77.44.

formulering af bekræftelse, 85.111.

nægtelse af udgang ved strejke, 73.142.

rejsetid, 84.84.

sagsbehandling, 80.213.

særlige tilfælde, 76.364, jfr. 77.83.

valgkamp, 84.81.

udgifterne ved civile værnepligtiges arresthusophold, 58.60.

udlevering af fotografier til indsatte, 67.101.

udlevering af håndvægt og fingerfjedre, 80.138.

udlevering af indsats effekter til politiet, 87.97.

udlevering af reglement, 57.200; 58.225; 75.429.

udluftning i værksted, 87.97.

udlændinge:

information om udvisning, 87.97.

udgang, 76.240, jfr. 77.62, 80.33 og 82.285.

undervisning, 80.215, jfr. 81.332 og 82.294.

underretning om tilsynsværgebeskikkelse, 56.190.

valgretsudøvelse, 62.23, jfr. 69.13.

varetægtsarrestanter:

besøgstider, 78.210, jfr. 80.39.

brevveksling, 82.169, jfr. 84.247.

fællesskab, 75.253, jfr. 78.41.

undervisning, 75.488, jfr. 76.60, 77.47 og 80.31; 80.210, jfr. 82.294.

vejledning om domstolsprøvelse, 73.83; 87.95.

ventetid ved indsættelse i forvaringsanstalt, 56.93.

ventetider på samtaler, 77.288, jfr. 78.51.

video, 84.84.

visitation:

celle, 72.151, jfr. 73.31; 76.257, jfr. 77.65, 78.41, 79.32, 80.34 og 81.319; 76.434, jfr. 77.87 og 78.44.

indsatte, 76.434, jfr. 78.45; 79.193, jfr. 80.64.

indsættelse i sikringscelle, 77.497, jfr. 80.36 og 82.286.

kropsvisitering af forvarede, 67.85.

opregning af effekter taget i bevaring, 72.151, jfr. 73.31; 76.434, jfr. 77.87 og 78.45.

tidspunkt og begrundelse, 83.147.

Se også *Fuldbyrdelse*.

Færdselssager.

afhøring af parterne, 75.322, jfr. 76.35.

behandlingstid, 56.175; 61.24.

farthæmmende hindringer, 76.146.

forelæggelse for sigtede af anmeldelse for færdselsforseelse, 57.172.

indkaldelse til orienterende førerprøver, 75.590, jfr. 76.67.

motorkørsel på stranden, 66.70.

oplæsning af forklaring og forevisning af rids, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14.

sygetransportbegrebet i færdselsloven, 75.635.

to parkeringsskiver, 74.414, jfr. 75.63.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

Færger.

mødetidskontrol ved færger, 58.214.

undersøgelse ved sammenstød af automobiler på færger, 59.75.

Førerbevis.

dispensation fra aldersbetingelsen i førerbevisbekendtgørelsens § 28, 61.85.

erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.

inddragelse af fradømt førerbevis, 58.226.

nægtelse af førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring indbringes for retten på begæring af anklagemyndigheden, 59.22, jfr. 60.31.

procesmåden ved prøvelse af ædruelighedsspørgsmål, 57.102, jfr. 58.33.

rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.

udlevering af administrativt inddraget førerbevis, 56.192.

vejledning ved frakendelse af førerret, 73.53.

vilkår ved udlevering af førerbevis inddraget på grund af manglende ædruelighed, 57.102, jfr. 58.33.

Førtidspension, ny begæring i stedet for genoptagelse af anke, 86.142.

Gas- og vandmestre, se *Autorisation*.

Gaveafgiftsloven, se *Arve- og gaveafgiftsloven*.

Gaver, undervisningsassistents modtagelse af cigaretter fra studerende, 55.150.

Gebyr,

begunstigelse i h.t. boligstøttelovgivningen, 57.35.
 behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
 bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
 fotokopier i h.t. offentlighedsloven, 71.48; 83.172.
 hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 80.658, jfr. 86.182.
 hjemmelsspørgsmål i almindelighed, 87.47.
 navnebevilling, 57.210.
 specifikation af gebyrberegning i byggesager, 73.251.

Genindsættelse, se *Fængselsforhold*.

Giro, se *Postvæsenet*.

Goodwill,

beskatning af goodwill ved salg af ejendom med virksomhed, 58.73.
 betaling for goodwill ved overtagelse af bilruter, 57.74.
 ved overdragelse af biografteaterbevillinger, 58.161.

Gravfred, se *Kirkegårde*.

Grundforbedringsloven,

afslag på fortrinspanteret, 72.40.
 manglende ankemulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Grundloven,

censurforbud i § 77, 58.165.
 forholdet mellem §§ 4 og 68, 73.109.
 forholdet mellem § 77 og § 39 i Forretningsorden for Danmarks Radio, 84.149.
 forholdet mellem § 77 og § 46 i Reglement for Det Kgl. Teater og Kapel, 84.148.
 forsamlingsfrihed i § 79, 69.42.
 kommuners tilskud til kirkebyggeri, 73.109.
 lighedsgrundsætningen i § 70, 59.177.
 post-, telegraf- og telefonhemmelighed i § 72, 69.59.
 religionsfrihed i § 67, 61.84.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

Grundstigningsskyld, fritagelse for grundstigningsskyld i h.t. lov 265/1950, 57.180.

Grundværdiansættelse, revision af grundværdiansættelsen ved 10. alm. vurdering, 58.173.

Grønland,

adoptionslovens anvendelse i forhold til Grønland, 73.48.
 aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.
 afregning efter hjemkomst, 62.70.
 børnetilskud til plejebarn i Danmark, 77.448, jfr. 78.57 og 79.43.
 dispensation fra forbud mod indførsel af hunde, 74.170.
 feriepenge for arbejdstid i Grønland, 56.182.
 fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
 formulering af ansættelsesskrivelse, 63.20.
 hjemmestyret falder uden for ombudsmandens kompetence, 85.9.
 skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
 tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt efter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.
 udflytning af tjenestebolig, 72.163.
 udgifter ved hjemrejse fra Grønland, 59.155; 61.132.

Habilitet,

afdelingssygeplejerskes habilitet som medlem af socialudvalg, 79.406.
 andragende om fri proces mod amt, 55.55.
 arbejdsdirektøren, 57.90, jfr. 69.13.
 bedømmelse af videnskabeligt arbejde, 55.119, 144, 159, 161; 58.116.
 besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.
 boligkommission, huslejerforeningsformand, 77.208, jfr. 79.37.
 Boligministeriets habilitet i byplansager i forbindelse med statsbyggeri, 62.52.
 borgmesters habilitet, 81.98; 85.75.
 daginstitutionsleders habilitet, 79.119.
 departementschef i Departementet for Told- og Forbrugsafgifter formand for Momsnævn, 83.83.
 departementschef i Fiskeriministeriet formand for nævn, 81.79.
 departementschef i Undervisningsministeriet medlem af Det Særlige Bygningssyn, 59.130.
 det i h.t. loven om forbrugsbegrænsende foranstaltninger nedsatte nævn, 56.82.
 direktøren for Københavns Vandforsyning, 60.102.

direktøren for Ulykkesforsikringen, 56.196, jfr. 58.31.

ekspeditionssekretær i Landbrugsministeriet medlem af bedømmelsesudvalg, 81.171, jfr. 82.301.

Elprisudvalgets medlemmer, 86.44, jfr. 87.253.

folkeskolelærere udelukket fra medlemskab af kommunens kulturelle udvalg, 76.171.

formanden for Byplannævnet, 64.116.

formanden for Elektricitetsrådet, 58.178; 63.29; 68.26; 69.86.

formanden for Landsnævnet for Omnibus- og Fragtmandskørsel, 64.93.

fuldmægtig i Fiskeriministeriet sekretær for nævn, 81.79.

hvervene som leder af en fælleskommunal losseplads og formand for kommunens tekniske udvalg uforenelige, 79.99.

inhabilitet ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.

institutionsleders habilitet som medlem af socialudvalg, 79.412.

kommunalbestyrelses habilitet ved kommunes erhvervelse af fast ejendom, tilhørende en stiftelse, som blev bestyret af kommunalbestyrelsen, 73.197, jfr. 74.34.

kommunalbestyrelsesmedlem som formand for almennyttigt boligselskab, 75.545.

kommunalbestyrelsesmedlem som formand for eller bestyrelsesmedlem i en forening, 75.191; 78.222; 79.211.

kommunalbestyrelsesmedlem som køber af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.

kommunalbestyrelsesmedlem som medlem af et seminariums bestyrelse, 73.197, jfr. 74.34.

kommunalbestyrelsesmedlem som pedel ved en af kommunens skoler, 80.582.

kommunalbestyrelsesmedlem, som var fast sygevikar ved en af kommunens skoler, 76.150.

kommunalt udvalgsmedlem, hvis ægtefælle er ansat under udvalgets forvaltningsområde, 82.111.

Landbrugsministeriets repræsentant i Jordlovsudvalget, 83.163.

ledende embedsmand som udvalgsformand, 81.126.

lejerrepræsentant i boligkommission, 78.731, jfr. 79.80.

lokalnævnsmedlemmers habilitet, 81.154.

lærer og pedel inhabile ved kommunalbestyrelses beslutning om skolestruktur, 77.242.

medlem af ejendomsudvalg, 72.77.

medlem af menighedsråd ved beslutning om at tildele ham arbejde på en kirke, 83.154.

Miljøankenævnets beskikkede medlemmer, 87.119.

observatør i Kommunernes Lønningsnævn, 77.542, jfr. 78.61.

oprettelse af stilling som personaleinspektør i Danmarks Radio, 80.388.

politifuldmægtigs habilitet, 63.61.

sagkyndig læge ved bedømmelsen af en ulykkesforsikrings sag, 74.262.

skatterådsmedlems habilitet, 75.389; 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.

skoleinspektørs hustru, 75.158.

stadsingeniørs ægtefælles inhabilitet som medlem af teknisk udvalg, 79.412.

teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.

toinstans-inhabilitet i lokalplansag, 84.59.

udnævnelse af skoleinspektør ugyldig på grund af inhabilitet, 76.150.

Undervisningsministeriet som ejendoms køber og fondsmyndighed, 87.211.

vurderingsformand, 74.151, jfr. 75.42.

Habilitetsregler.

ansatte ved Danmarks Radio som medlemmer af repræsentantskabet for Statens Kunstfond, 74.88, jfr. 77.40.

fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.

kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24.

lejevurderingssager, 70.30.

lægerne i Direktoratet for Ulykkesforsikringen, 59.49.

medlemmer af amsankenævn, 78.407, jfr. 79.66 og 80.40.

medlemmer af boligkommission, 77.208, jfr. 79.37.

medlemmer af huslejenævn, 72.102.

Miljøankenævnet, 87.119.

skyldrådsmedlemmer, 57.63, jfr. 58.33.

teaterrådsmedlemmer, 75.257, jfr. 76.33.

udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71. 27.

universitetslærere, 58.144.

Handelsskoletilsynet, 57.109.

Handicappede,

beskæftigelse (anord. 368/65), 73.93, jfr. 76.25 og 78.27.

handicappedes fortrinsadgang til offentlig ansættelse, 82.21, jfr. 85.222.

lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.

Hastesager, se *Sagsbehandling*.

Havneareal, strandbyggelinie, 61.77, 98.

Henlæggelse af sager, se *Sagsbehandling*.

Hittegods, se *Politi*, findeløn.

Hjemmeværnet, klager over afslag på optagelse i hjemmeværnet, 59.66, jfr. 60.31.

Hjemsendelse, se *Militærforhold*.

Hjemsendelsespenge, se *Militærforhold*.

Hjemvisning, se *Sagsbehandling*.

Holdeplads, se *Drosker*.

Honorarlønnede stillinger, besættelsen af opslåede honorarlønnede stillinger, 57.123; 60.115.

Hospitaler,

fiksations- og beskyttelsesmidler på plejehjem og hospitaler, 85.74.

forholdene på den lukkede del af Frederiksberg Hospitals Psykiatriske Afd., 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.

hospitalsansattes og patienters ytringsfrihed, 83.248.

oplysningspligt vedr. stedfunden lægelig behandling, 74.446.

samtykke til behandling, 78.726, jfr. 79.79, 80.56 og 85.218.

takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.

Hovedrevisorater, se *Rigsrevisionen*.

Hovedstadsregionplanlægning, se *Lands- og regionplanlægning*.

Hundeloven,

aflivningsret i anledning af tidligere ejers manglende betaling af hundeafgift, 57.93.

erhvervsmæssig handel med hunde, 75.151.

hundestøj ved butikcenter, 72.72.

pålæg i h.t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.

Hunderegistre, oplysninger fra hunderegistre, 59.27.

Husdyrvoldgift, anketilladelse i medfør af husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

Huslejenævn,

huslejenævns afvisning af underfrankerede breve, 84.235.

huslejenævns besigtigelser, 72.49; 84.236.

sagsbehandling, 72.102.

udnævnelse af formænd for huslejenævn, 71.27.

Husundersøgelse uden for strafferetsplejen, 57.186.

Hædersgave, overførsel af hædersgave til enke, 67.84.

Hørespil, se *Danmarks Radio*.

Høring, se *Sagsbehandling*.

Håndjern, se *Fængselsforhold* og *Politi*.

Igangsætningstilladelser,

praksis ved udstedelse af igangsætningstilladelser, 67.30, jfr. 75.27.

til skolebyggeri, 68.63.

Ikke-juridisk personale, ekspedition i statslånsag, 56.213.

Indberetningspligt,

forvaringsanstaltens indberetningspligt om henrettelse i isolationscelle, 58.80.

statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

Individuel boligstøtte, se *Boligstøttelovgivning*.

Indkøbstilladelse, behandling af ansøgning om indkøbstilladelse, 55.50.

Indlemmelse, se *Kommuner*.

Inhabilitet, se *Habilitet*.

Inkompetence, se *Kompetence*.

Instansfølge, se *Kompetence*.

Intertemporale spørgsmål,

bekendtgørelse anvendt, før den var trådt i kraft, 76.288.

beregning af bevillingstilsagnskursen ved dollarpræmiering, 55.50.

forhøjelse af fradrag for naturalydelser til tjenestemænd, 60.44.

kontrollovens § 8 C, 59.168.
 kontrollovens § 8 D, 59.170.
 påligning af vejbidrag med henvisning til ophævet lov, 78.543.
 pålæggelse af omsætningsafgift, 63.65.
 tilbagevirkende kraft for bekendtgørelsesændring, 78.514.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 valg af procesregler ved ekspropriation, 71.134, jfr. 73.22.

Invalide- og folkepension, se henholdsvis Folkepension og Invalidepension.

Invalidepension,

administration af invalidepension, 73.79.
 aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15; 72.110, 152.
 anke i stedet for ny begæring, 61.154; 62.85.
 begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.
 behandling af ansøgning om invalidepension, 80.727.
 beregning og udbetaling af invalidepension, 78.312, jfr. 79.64.
 betydning for tjenestemandspension, 82.230.
 for sen modtagelse i socialforvaltning af ansøgning om forhøjelse af invalidepension, 85.169, jfr. 86.196.
 forsorgscentres bistandspligt vedr. ansøgning om invalidepension, 76.220.
 indtægtsberegning ved ydelse af invalidepension, 55.26; 64.128, jfr. 65.21.
 konkret skøn over begyndelsestidspunkt for pensionens udbetaling, 65.22.
 medicinhjælp, 80.148.
 omberegning/tilbagebetaling, 86.136.
 personligt tillæg med tilbagevirkende kraft, 81.270, jfr. 82.303.
 personligt tillæg til invalidepension ikke tilbagebetalingspligtigt, 77.598.
 psykisk lidelse, 80.592, jfr. 81.340.
 rejsehjælp, 55.26.
 retningslinier for personligt tillæg (til varme-hjælp), 80.409.
 sammenhæng med sygedagpengeloven, 80.592, jfr. 81.340.
 tilbagebetaling i h.t. invalidepensionslovens § 30, 81.263.
 tilbageførsel fra bankkonti, 80.95, jfr. 81.332.
 tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65 og 83.263; 80.740.
 udbetaling af invalidepension ved genindlæggelse på institution, 80.114.

uenighed om den lægelige vurdering, 79.224.
 under ophold i udlandet, 66.58.

Invaliditetserstatning,

tidspunktet for fastsættelsen af invaliditetserstatning, 57.106.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen militær værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.

Islam Danmark, se Anerkendte trossamfund.

Iværksættelse, 87.24.

Jernbaneerstatningskommissionen, renter af tilskadekomsterstatning, 56.157.

Jordlovsudvalget,

ekspedition af sammenlægnings sag, 64.89.
 fordeling af tillægsgjord, 55.76; 57.231, jfr. 60.26.
 forkøbsret til landejendomme, 55.76; 57.31, jfr. 59.16.
 Landbrugsministeriets repræsentant, 83.163.
 manglende underretning om berostillelse af sag, 62.97.
 offentlighedslovens anvendelse på Statens Jordlovsudvalg, 76.367, jfr. 77.83.
 udarbejdelse af referat, 59.190.
 udarbejdelse af refusionsopgørelser, 58.46, jfr. 59.18; 59.190.
 udlægning af skatter m.v., 59.190, jfr. 60.34.

Journalisering, se Sagsbehandling.

Kartoffeleksportører, se Autorisationsordning.

Kirkegårde,

dispositionsret over gravsteder, 73.416, jfr. 74.45 og 77.36.
 flytning af lig, 60.184, jfr. 65.16 og 67.15; 67.39.
 flytning af urne, 66.76.
 takst for udensogns boende, 58.68.

Kirkelige afgifter, se Skat.

Kirker,

benyttelse af båndoptagere i kirkebestyrelser, 78.720.
 stilling i forhold til krigsforsikringen, 55.81.

Kiropraktorer, se *Sygesikring*.

Klagevejledning, se *Ankevejledning*.

Kloakmestre, instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.

Kollegiebyggeri, eftergivelse af projekteringslån vedrørende kollegiebyggeri, 77.521, jfr. 78.60 og 82.286.

Kommuneplanloven,

- beslutning om opstilling af reklameflag i h.t. kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.
- dispensationer fra bebyggelsesregulerende bestemmelser, 80.645, jfr. 84.242.
- dispensationer fra kommuneplaner, 84.109.
- forholdet til byplanvedtægt, 79.379.
- forskelsbehandling i lokalplan, 87.129.
- kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.
- lokalplanpligt:
  - opførelse af varmeværk, 83.178.
  - overgangsperiode, 79.346.
  - større strækingsanlæg, 80.244.
  - udlæg af offentlig sti, 83.192, jfr. 84.254.
  - udvidelse af administrationsbygning, 81.294.
- ugyldighedsvirkning af underkendelse af afgørelse om ikke-lokalplanpligt, 84.127.

Kommuner,

- afgift af spilleautomater, 68.104; 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.
- aktindsigt m.h.t. båndoptagelse af kommunalbestyrelsesmøde, 75.312, jfr. 76.34.
- aktindsigt vedr. indstilling fra teknisk udvalg, 68.97.
- aktindsigtsafgørelser kan indbringes for tilsynsråd, 76.190.
- ansattes yringsfrihed, 87.237.
- ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.
- befordringsgodtgørelse til kommunalbestyrelsesmedlemmer, 76.248, jfr. 77.63.
- behandling af stadsingeniørs byggesag, 73.60.
- biblioteksudvalgets stilling i forhold til kommunalbestyrelsen, 78.159.
- bindende direktiver m.h.t. stemmeafgivning, 80.151.
- bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.
- borgmesters kompagnon som kommunens advokat, 81.98.
- byggeri i strid med byplan, 73.71.
- byggetilladelse forudsatte dispensation, 65.98; 67.67.

- byrådsmedlemmers adgang til at deltage i kurser, 78.506.
- daginstitutionsleders habilitet, 79.119.
- delegation – beslutning om afskedigelse af skolehjemforstander, 78.742.
- delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.
- delegation til forsikringsselskab af behandlingen og bedømmelsen af et erstatningskrav, 85.209.
- deltagelse i udflugt og selskabelige sammenkomster betalt af privat firma, 65.159; 76.83.
- disciplinærsag mod kommunal tjenestemand, 76.250, jfr. 77.64.
- dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186; 74.386; 75.512.
- ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
- ensartede regler for udbetaling af godtgørelse for fraværelse fra hjemmet, 72.39, jfr. 73.24.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv, 66.68, jfr. 67.17.
- forening af hverv som borgmester og bestyrelsesformand i pengestitut, 81.98.
- formulering af standardformular og modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.
- forskelsbehandling ved bidrag til spildevandsanlæg, 84.111, jfr. 86.184.
- fravigelse fra dispositionsplan, 56.142.
- gennemtvungelse af amtsankenævns afgørelse over for kommune, 77.617; 78.564, jfr. 79.73; 78.619, jfr. 80.53; 80.723.
- genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
- grænsen mellem Videbæk og Trehøje kommuner, 78.289.
- hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 86.182.
- honorar til fritidskommissionsformand, 73.162.
- igangsættningstilladelse til administrationsbyggeri, 69.100.
- ikke inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 78.222.
- indlemmelse af kommuner, 62.63.
- indvalg af kommunes borgmester, der drev advokatvirksomhed, i ligningskommissionen, 81.98.
- information, 79.398.
- information af fremmedarbejdere, 75.340, jfr. 76.40.
- inhabile kommunalbestyrelsesmedlemmer, 72.28, jfr. 73.24; 72.77; 75.158, 191, 545; 76.150, 171; 77.242, 720; 78.289, jfr. 79.62; 79.211.
- kommunalbestyrelsesmedlemmers adgang til forvaltningens materiale, 79.282.

- kommunalbestyrelsesmedlemmers klageadgang i h.t. kommuneplanlovens § 48, 80.205.
- kommunalbestyrelsesmedlems aktindsigt i kommunalbestyrelsens sager, 79.398, jfr. 80.80.
- kommunalbestyrelsesmedlems habilitet, 79.406, 412.
- kommunalbestyrelsesmedlems køb af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28; 77.176; 78.289, jfr. 79.62.
- kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.
- kommunalbestyrelsesmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.
- kommunale tilsynsmyndigheders prøvelse af ressortmyndigheders udtalelser, 84.61.
- kommunale tilsynsmyndigheders undersøgelsesbeføjelser, 78.504.
- kommunalfuldmagten – forskelsbehandling ved bidrag til spildevandsanlæg, 84.111.
- kommunalt ansattes køb af kommunal ejendom, 78.289, jfr. 79.62.
- kommunes adgang til at betale for et skolenævns advokatudgifter, 78.267, jfr. 79.62.
- kopier af akter, 79.398.
- lukket møde ved kommunalbestyrelsers behandling af byplaner, 75.310, jfr. 76.34.
- løntilbageholdelse til dækning af skat, 70.25.
- løntilbageholdelse til dækning af sygekassere- stance, 68.43.
- lånegaranti for udvidelse af hotel, 75.356, jfr. 76.41.
- medlemskab af Kommunernes Landsforening, 76.139.
- modregning i løn for ægtefællens skatterestance, 66.63.
- notat udleveret til udenforstående, 78.394.
- observatørordninger i kommuner, 79.102, jfr. 80.63.
- ombudsmandstilsyn med kommuner, 56.9; 57.9; 58.10; 59.9; 60.7.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. elpris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29 og 76.23; 75.380, jfr. 76.43.
- oplæsning af beslutningsprotokol for byråds- møde, 81.118.
- optagelse af lån uden samtykke fra tilsynsrådet, 75.452.
- optagelse af patient fra en anden kommune på kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og 82.285.
- plejehjemsoverenskomst uden nødvendige tilladelser til etableringen af plejehjemmet, 76.87.
- pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
- pligt til at udfærdige byplaner, 62.52.
- politiske hensyn ved læreransættelser, 74.156.
- pressens adgang til rådhus uden for almindelig åbningstid, 83.101.
- private daginstitutioner, 73.53.
- renter af kloakbidrag, 79.504.
- salg af klubhusbygning til sejlkлуб, 82.275.
- salg af kommunale ejendomme, herunder til ansatte m.fl., 72.155, jfr. 74.28; 77.176, 720; 78.289, jfr. 79.62; 78.311; 85.70.
- studierejser til udlandet, 76.462, jfr. 77.88.
- tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt udvalg, 76.127; 78.399.
- tilskud til kirkebyggeri, 73.109.
- tilsyn med en kommunes bestyrelse af en stiftelse, 73.197, jfr. 74.34.
- tilsynsmyndigheders kompetence til at bedømme kommunernes uoverensstemmelser med deres ansatte, 87.59.
- tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelser af en tavshedspligt, 81.93.
- tinglysning af byplan, 69.57.
- udlejning til gæstearbejdere, 76.377.
- udstationering af militærnægtere, 72.154, jfr. 73.32.
- ulovlig opførelse af skolebyggeri, 73.170.
- underskrifters læselighed, 62.35.
- valg af kommunes borgmester, der drev advokatvirksomhed, til ligningskommissionen, 81.98.
- vurdering af salgpris og kommunalt grundsalg, 78.311.
- ægtefælleinhabilitet, 82.111.

Kompetence,

- administrativ ankeinstans' kompetence i forhold til l. instans, 58.48.
- amtsankenævns kompetence vedr. sager om hjemmehjælpsbetaling, 79.343.
- Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens funktionelle kompetence, 85.50.
- Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringens kompetence m.h.t. dispensationsafgørelser fra arbejdsdirektøren, 84.24, jfr. 85.225.
- ansættelse af lektor, 77.464, jfr. 78.59.
- borgmesters og politikkens ordførers kompetence i sag om lånegaranti, 75.356, jfr. 76.41.
- byggetilladelse, 64.123, jfr. 66.16.
- Den Sociale Ankestyrelses kompetence vedr. efterladtes hæftelse for afdød pensionists gæld, 87.156.
- Den Særlige Klagerets kompetence over for dommerfuldmægtige, 56.155.

- Direktoratet for Arbejdsløshedsforsikringens kompetence som tilsynsmyndighed i sager om efterløn, 85.43, jfr. 86.190.
- dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
- dispensation fra bygningsvedtægts områdebestemmelse, 73.186.
- dispensation til overskridelse af udnyttelsesgrad, 67.67.
- dispensationsmyndigheden i zone- og bygge-lovsager, 73.50.
- fastsættelse af fordringerne til teologisk embeds-eksamen, 70.55.
- Folketingets Ombudsmand, 70.30, 51; 76.314, jfr. 78.42; 78.11; 81.8; 82.8.
- folketingsvalg, 67.45.
- formanden for Miljøankenævnets kompetence i zonelovssager, 82.204.
- forsikringssselskabers kompetence m.h.t. nedsættelse af dagpenge, 60.150.
- forstanders kompetence til at opsig en funktionær, 57.164, jfr. 59.17.
- fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
- fritagelse for at aflægge den almindelige filosofiske prøve, 61.47.
- Handelsministeriets kompetence over for Forsikringsrådet, 61.125.
- Handelsministeriets kompetence over for Monopoltilsynet, 61.104.
- hjemmel for formanden for Ankenævnet for Arbejdsløshedsforsikringen til at træffe afgørelse på nævnets vegne, 85.48.
- Indenrigsministeriets kompetence over for sundhedskommission, 66.92.
- kommunes kompetence, 70.51.
- Kommunernes Lønningsnævns kompetence, 77.542, jfr. 78.61.
- kontorchefs kompetence, 60.55.
- Københavns Magistrats kompetence m.h.t. bygningerne i »Christiania«, 74.56.
- Landsskatterettens kompetence i aktindsigtssager, 73.384.
- Miljøministeriets kompetence på grundlag af overgangsbestemmelsen i § 37 i lov 37/1977 om råstoffer, 82.186.
- Ministeriet for Grønlands kompetence til at beslutte fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
- nævnformands kompetence, 62.95.
- Overfredningsnævns adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
- Overfredningsnævns adgang til at tilbagekalde en dispensation, 61.51.
- Overfredningsnævnets kompetence, 75.216, jfr. 76.32.
- private brancheorganisationer under Landbrugsministeriet, 85.116.
- programsekretærs kompetence, 57.142.
- regelfastsættelse i h.t. busloven, 87.199.
- rektors kompetence over for fagråd, 71.186.
- Socialstyrelsens kompetence ved afhentning og salg af invalidebil, 75.410, jfr. 76.54.
- Taksationskommissionen vedr. Naturfredning, 75.216, jfr. 76.32.
- Toldvæsenets Prøvesamling og Fakturakontrols kompetence i tariferingssspørgsmål, 62.27.
- Undervisningsministeriets kompetence over for fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
- Undervisningsministeriets kompetence over for lokale skolemyndigheder, 70.15.
- Se også *Folketingets Ombudsmand*.
- Koncession*, fremstilling af sukker, 61.87. sukkerordningen, 68.90.
- Kondemnering af ejendomme*, 55.103; 68.100.
- Konfirmation*, se *Båndlæggelse*.
- Konfiskation*, se *Fængselsforhold og Politi*.
- Konkurrencebegrænsning* i h.t. monopolloven, 61.104.
- Konsulent for Særundervisningen*, se *Folkeskolen*.
- Kontradiktion*, se *Sagsbehandling*.
- Kontrolloven*, se *Skat*.
- Kreditbanken*, Banktilsynets virksomhed m.h.t. Kreditbanken, 58.85.
- Kredsdyrlæger*, tilsyn med dyrlæger, 75.598.
- Krigsskade*, nægtelse af tilskud til dækning af krigsskade på kirke, 55.81.
- Kristendomskundskab*, se *Folkeskolen*.
- Kundgørelse* i Lovtidende af kontanthjælpsforsøgsordning, 84.164.
- Kunstakademiet*, studerendes anvendelse af lokaler, 72.34.

Kunstnerstøtte, se *Statens Kunstfond og Film*.

Kvarter, spørgsmål om tjenstemands bolig kunne betragtes som kvarter, 55.33.

Kvægavlsassistenter, inseminationsvirksomhed, 56.25.

Kørelærprøve, eksamination af kørelæreraspirant, 62.74.

Laboratorier, se *Autorisation*.

Landbohøjskolen, se *Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole*.

Landbrugslovgivning.

administrationen af statens forkøbsret i h.t. statshusmandsloven, 57.31.

aktieselskabs erhvervelse af landbrugsejendom til (fortsat) råstofindvinding, 75.235.

blyforgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.

dispensation fra kravet om landbrugsuddannelse, 85.121, jfr. 86.193.

erhvervelse af mere end én landbrugsejendom, 81.182.

erhvervsreglernes betydning ved ophævelse af landbrugspligt, 82.179.

fordeling af tillægsgjord i h.t. statshusmandsloven, 55.76.

forkøbsret til landbrugsejendomme i h.t. statshusmandsloven, 55.76.

fristreglerne for bebyggelse, 86.99.

jordfordeling, matrikulær og tingbogsmæssig berigtigelse, 75.143, jfr. 76.32, 77.42 og 78.32.

landbrugsnotering af staudgartneri, 75.290.

mangelfuld vejledning om retstilstanden, 86.99.

nedlæggelse af markoverkørsel som vilkår for tilsladelse til sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom i medfør af landbrugslovens (nu) § 13, stk. 3, nr. 1, 78.585.

ophævelse af landbrugspligt, 82.179.

overgangsbestemmelsen i landbrugslovens § 3, stk. 4, 74.377, jfr. 75.62.

sagsbehandlingstid i sager om dispensation fra landbrugslovens krav om jordbrug som hovederhverv, 75.112.

sammenlægning af landbrugsejendomme i h.t. lov om landbrugsejendomme, 64.89.

uddannelseskraft ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.

Lands- og regionplanlægning, forståelsen af hovedstadsregionplanlovens § 17, 78.669, jfr. 79.77 og 81.325.

Landsskatteretten,

afvisning af sag, 73.157; 76.327, 388; 80.730; 86.54.

begrundelse af kendelse, 74.367; 79.520, jfr. 80.90 og 82.292; 80.735, jfr. 82.297.

begrundelse for afvisning af genoptagelse, 85.61, jfr. 86.191.

berostillelse af sager, 60.47, 111; 64.62; 65.143.

erindringskravelers besvarelse, 79.177.

formulering af kendelse, 66.87.

genoptagelse af sag, 72.197, jfr. 73.36; 75.387, jfr. 76.44; 75.640; 80.572, jfr. 81.340; 80.735, jfr. 82.297; 85.61, jfr. 86.191.

mangelfuld aktindsigt, 70.35; 75.387, jfr. 76.44.

manglende iagttagelse af:

forretningsordenens § 4, stk. 2, 57.131.

forretningsordenens § 7, stk. 6, 56.77, jfr. 57.24.

forretningsordenens § 13, stk. 1, 64.62.

landsskatteretsloven (1938), § 8, stk. 2, 55.69.

landsskatteretsloven (1970), § 12, 80.572, jfr. 81.340.

offentlighedslovens § 12, 75.387, jfr. 76.44.

manglende stillingtagen til klagepunkt, 68.24; 73.149; 76.327.

organisation m.v., 55.69; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 61.27.

personligt møde for Landsskatteretten, 57.57, jfr. 59.17; 76.327; 80.572, jfr. 81.340.

restancekontrol, 80.385.

sagsbehandlingens varighed, 55.69; 56.173; 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.188; 58.73, 216, 241; 59.47; 60.47, 111, 187; 61.27; 63.100; 64.62; 65.143; 66.79; 68.56; 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.

skønmæssig indkomstansættelse, 57.57, jfr. 59.17 og 63.13; 57.240; 64.62; 74.302, jfr. 75.55.

udtalelse i kendelsespræmisser, 58.73.

ufuldstændig vejledning, 73.149.

underretning om rettens kendelser, 81.69.

vejledning om Landsskatteretssagers indbringelse for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.

Landvindingsloven,

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.

manglende ankenulighed, 59.203, jfr. 65.16.

Lejeforhøjelse, se *Boligstøttelovgivning*.

Lejeloven,

boligudlejningskontorers opkrævning af depositum, 72.119, jfr. 74.27.

bopælskrav ved godkendelse af lejere, 70.53.

Licens, se *Danmarks Radio*.

Licitation,

aktindsigt i dokumenter vedr. en licitation, 79.294.

offentligt udbud før salg af præstegård, 72.233.

restaureringsarbejde vedr. en kirke, 83.154.

salg af kommunal ejendom til ansatte m.fl., 85.70.

statshospital, 66.39.

Se også *Tilbud*.

Lig, se *Kirkegårde*.

Ligebehandlingsloven,

»Aktiv rekruttering« af henholdsvis mænd eller kvinder til stillinger, hvor det pågældende køn er underrepræsenteret, 83.232.

ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til præstestillinger, 79.431.

Lighedsgrundsætning, se *Forskelsbehandling*.

Ligningsrådet, personligt møde for Ligningsrådet, 74.67; 80.231.

Lodserier,

forhøjelse af lodstakster, 64.95, jfr. 66.15.

retlige stilling, 76.314, jfr. 78.42.

Lokalnævn, formand nægtet modtagelse af to breve fra en klager, 85.114.

Lokalplaner, se *Kommuneplanloven*.

Lommepenge, se *Folkepension*, *Mentalobservation* og *Sindssyge*.

Lotteri,

beskatning af udenlandske lotterigevinster, 61.44.

bortloddere spil på usolgte numre, 57.121.

Love og administrative bestemmelser, henstillinger om ændring m.v. af:

afgift af spilleautomater (restaurationslovens § 26), 72.188, jfr. 73.34, 76.23, 77.31 og 78.26.

anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, bekg. 102/1979, jfr. bistandslovens § 73, 79.162.

apotekervæsenets pensionsforhold, bekg. 35/1959, 62.47, jfr. 64.13.

arbejderboliger på landet, lovbekg. 125/1955, § 28, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.

arbejdsanvisning og arbejdsløshedsforsikring m.v., lovbekg. 43/1952, § 35, stk. 2 (arbejdsdirektørens stilling), 57.90, jfr. 69.13.

arve- og gaveafgiftsloven, 57.199, jfr. 63.13; 74.238, jfr. 75.49.

bekendtgørelse i stedet for cirkulære (støtte til anskaffelse af motorkøretøj efter bistandslovens § 58, stk. 2), 79.275, jfr. 80.77.

beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.

bevaringstagselse, almindelig instruks til politiet om formelle regler, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.

Boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39, jfr. 85.222.

boligsikringslovens lejlighedsbegreb (lovbekg. 132/1972), 73.116.

bopælskravet i § 1 i lov 451/1939 om salg af fersk fisk m.v. ved offentlig auktion, 67.50, jfr. 68.14.

butikstid, afgrænsning af de klageberettigedes kreds, 80.181.

byplanlovens § 8, stk. 2, 2. pkt. (forlængelse af byplanforslags bindende virkning), 67.30, jfr. 75.27.

børnetilskud til udenlandske statsborgere (lovbekendtgørelse nr. 388/1969, § 11), 72.146, jfr. 73.31.

civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.

de sociale pensionslove (årlig indtægtsregulering), 72.218, jfr. 73.41.

delegation af ekspropriationsbeslutning, 72.93, jfr. 74.23.

efterløn og udenlandske pensioner, 83.40, jfr. 84.250 og 87.248.

fangers adgang til at bære ringe, 65.79.

fastsættelse af prøveregler m.v. vedr. de erhvervs-pædagogiske læreruddannelser, 74.219, jfr. 75.45.

fastsættelse af regler for eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.

fastsættelse af regler for klage over eksaminationer m.v., 72.39, jfr. 73.25.

Feriefondens erstatningsordning, 73.205, jfr. 74.35 og 76.25.

FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.

- folkeforsikringslovens § 20, stk. 5 (begravelses-hjælp), 56.72.
- folkepensionsloven:
- § 1 (bopæl), 63.98, jfr. 68.13.
  - § 5 (indtægtsberegning), 64.128.
  - § 18, stk. 3, jfr. § 5, stk. 7 (lommepege til folkepensionister på alderdomshjem), 62.76, jfr. 63.14.
- foreneligheden af kommunale tjenester og hverv (cirkl. 10/1956), 66.68, jfr. 67.17.
- Forretningsordenen for Landsskatteretten nr. 299 af 7. juli 1942, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.35.
- forsaneringsstilladelser og forhåndstilsagn om statsstøtte til saneringsforanstaltninger, 76.306, jfr. 77.74.
- fotografier som efterforskningsmiddel (retsplejeloven), 74.237.
- frihedsberøvede medlemmer af arbejdsløsheds-kasser, 73.116.
- førerbeviser, bekg. 58/1958:
- § 4, stk. 3 (indbringelsen for retten), 59.22, jfr. 60.31.
  - § 28 (aldersbetingelsen), 61.85.
- gebyr i byggesager, specifikation af, 73.251.
- gentagelse og upræcis formulering af lovtekst i bekendtgørelse, 84.166, jfr. 85.231.
- gymnasieskolelovens § 16 (pædagogikumkursus), 77.611, jfr. 78.72.
- habilitetsregler for medlemmer af fordelingsudvalget vedr. folkebibliotekernes rådighedssum, 77.302, jfr. 78.51 og 79.38.
- habilitetsregler for skyldrådsmedlemmer, bekg. 59/1923, 57.63, jfr. 58.33.
- handicappedes beskæftigelse (anord. 368/1965), 73.93, jfr. 76.25, 78.27 og 79.21.
- hegnsyn, lov nr. 259/1950, § 43, stk. 3 (frist for oprejsningsbevilling), 72.50, jfr. 74.22.
- hundeloven, mulighed for indgriben over for ejer af hundekennel, 75.151.
- indregistrering af varemotorkøretøjer på sorte nummerplader, bekg. 243/1954, 56.195.
- industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
- invalidepensionsloven:
- begyndelsestidspunkt for forhøjelse, 72.209, jfr. 73.39.
  - tildelingskriterier vedr. gifte kvinder, 79.200, jfr. 80.65 og 83.263.
- kildeskattelovens § 61, stk. 3 (procenttillæg), 72.113, jfr. 73.29 og 74.25.
- kortfilmstøtte (filmlovens § 11), 77.311, jfr. 81.321.
- kære og/eller anke i straffesager (retsplejelovens § 973), 76.244, jfr. 77.62 og 78.40.
- købstadkommunallovens § 21, stk. 1 (frist for 2. behandling af budget), 58.82.
- Landsskatteretslovens § 8, stk. 2 (voteringen), 55.69.
- landvindings- og grundforbedringsloven (manglende ankemulighed), 59.203, jfr. 65.16.
- lukkellovens § 4 c (kiosker ved færgelejer), 65.138.
- medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser (menighedsrådslovens § 11, stk. 1), 80.94, jfr. 81.332.
- menighedsrådslovens § 15, 83.154.
- merværdiafgift, bekg. 298/1970 (byggedage), 71.46.
- merværdiafgift, lov 102/1967, § 34, stk. 2 (skønsmæssig ansættelse), 72.56, jfr. 73.28.
- motorkøretøjer, bekg. 192/1932 (skriftlige mangelsattester), 56.147; 57.109.
- musikkonservatorier (bekg. 390/1973) optagelsesregler, 77.374, jfr. 78.51.
- opholdsudgift ved afsoning (rpl. § 1007, jfr. § 1008), 74.233, jfr. 75.47 og 78.30.
- oprettelse af nye studieretninger inden for teknika kræver godkendelse, 71.152, jfr. 72.22.
- parkeringsskiver (bekg. 634/1973, § 6), 74.414, jfr. 75.63.
- partsøffentlighedslovens § 11 (udtrykket »inden for strafferetsplejen«), 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.
- pensionskasselovens § 9, stk. 3 (anvendelse af udtrædelsesgodtgørelser), 67.33, jfr. 76.22 og 81.315.
- personfradrag (sømandsskatteloven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- »personlig tilknytning« (besøgscirk. 140/1973, § 15, stk. 1), 77.314, jfr. 80.27.
- prøveløsladt, fremgangsmåden ved genindsættelse, 74.186, jfr. 75.44.
- psykopatfængsel, anordning nr. 289/1935, § 40, 58.225.
- radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.
- realkreditlån (cirkl. 93/1971 og lov 281/1970), 71.62, jfr. 72.19.
- regelfastsættelse i h.t. busloven, 87.199.
- regler for udtrædelse af og genoptagelse i folkekirken, 81.165.
- regler om erhvervelse af doktorgraden ved Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, 55.143.
- renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
- retsplejelovens § 650, stk. 2 (fogedforbud), 80.226, jfr. 81.334 og 83.264.
- retsplejelovens § 960, stk. 3, sidste pkt., jfr. også § 965 (modanke), 72.232, jfr. 73.43.

- skoleerklæringer, 71.193, jfr. 77.25 og 80.24.
- skolevæsenets styrelse og tilsyn, lov nr. 200/1949 (indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen), 59.149, jfr. 61.19.
- skovlovens § 6 (bebyggelse i fredskov), 73.125, jfr. 77.33.
- Statens Kunstfond, lov 275/1969 (valg af medlemmer til repræsentantskabet), 74.88, jfr. 77.40.
- statshusmandsloven, lovebekg. 11/1956, § 48, stk. 2 (hjemmel til delegation), 56.162.
- stempelafgiftsloven, 74.238, jfr. 75.49.
- styrelsesloven vedr. højere uddannelsesinstitutioner:
- ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
  - undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20.
- sygeforsikringslovens § 52 (betingelserne for lønarbejderdagpenge), 62.36, jfr. 63.14.
- tilsigelser til afhøring hos politiet, 66.82.
- tilskudslov (landbrugsbygninger m.v.), kriterier for fordeling af tilskud mellem ansøgerne, 76.288.
- tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.
- tilsyn med udførsel af kød m.m., lov 245/1908, § 1, stk. 3 (bemyndigelsens omfang), 56.206, jfr. 57.26.
- tinglysningslovens § 16, stk. 4 (10-dages fristen), 67.54.
- tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
- udarbejdelse af lovebekendtgørelse, 84.166, jfr. 85.231.
- uddannelseskraft ved lån til jordbrugsmæssige formål, 74.444, jfr. 75.66 og 76.32.
- ulykkesforsikringsloven:
- § 11, stk. 1 (direktørens stilling), 56.196, jfr. 58.31.
  - § 25, stk. 2 (nedsættelse af dagpenge), 60.150.
- underholdsbidrag, cirk. 126/1963 om inddrivelse af underholdsbidrag, 72.167, jfr. 73.33.
- underretning om verserende straffesag, cirkulære af 15. november 1932, 61.148.
- valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender, lov 356/1958 om boligbyggeri, § 104, stk. 3, 59.113, jfr. 60.32.
- værnepligtige, cirk. 89/1954 om hjælp til værnepligtige, 57.65.
- værnepligtige, cirk. 96/1949 om eftergivelse af skat, 71.174.
- ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.
- Lovhjemmel,*
- administrative bestemmelser vedr. fritagelse for at betale kirkelige afgifter, 57.256.
  - adoptanter, nye retningslinier for godkendelse, 76.358, jfr. 77.81.
  - afgift for polititilsyn, 56.70.
  - afgiftspligtig grundstigning, bekg. 375/1950, afsnit E, pkt. 2 a, 57.180.
  - aflivning af hunde (hundelovens § 8), 57.93.
  - aktindsigt i invalidepensionssager, 61.135, jfr. 62.15.
  - anerkendelse af trossamfund kræver ikke lovhjemmel, 61.84.
  - anvendelse af gennemsnitsudgifter ved beregning af forældrebetaling i daginstitutioner, 79.162.
  - Apotekerfondens krav i henh. til ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.
  - autorisationsordning vedr. eksport af kartofler, 58.230; 59.133, jfr. 60.33 og 61.19.
  - autorisationsordning vedr. eksport af ost, 56.33.
  - bankgaranti som betingelse for autorisation til udførsel af avlsvæg, 59.137.
  - bemyndigelse til fastsættelse af ansøgningsfrist, 84.213.
  - beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
  - betaling for skolegang i kommunal skole, 78.584, jfr. 79.74, 80.52 og 82.289.
  - biblioteksbøder, 78.146, jfr. 79.54 og 82.287.
  - Boligministeriets bekendtgørelse om almennyttigt boligbyggeri, § 17, 82.39, jfr. 85.222.
  - bortfald af tidsubegrænset bidragspligt, 68.59, jfr. 69.146.
  - bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
  - børnetilskudslovens § 19, 83.224, jfr. 84.256 og 85.225.
  - børnetilskudslovens § 21, 84.168.
  - civilforsvaret, retningslinier for uddannelse af værnepligtige til civilforsvaret uden for civilforsvarskorpset (december 1964), civilforsvarslovens § 31, stk. 4, 72.51, jfr. 73.26, 77.27 og 80.24.
  - delegation til private, 85.116.
  - dispensation i h.t. vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 72.65.
  - droit moral (forfatterlovens § 9, stk. 4), 59.59.
  - efterløn og udenlandske pensioner, 83.40, jfr. 84.250 og 87.248.
  - ekspropriation til rekreative formål (gamle bygge-lovs § 56, stk. 7, litra b), 78.674, jfr. 79.77.
  - farthæmmende hindringer (privatvejlovens § 15 og færdselslovens § 31, stk. 1), 76.146.
  - finansministerens beføjelse til at overtrække ministeriets foliokonto, 55.64.

- FN-tjeneste i udlandet (folketingsbeslutning af 30/4 1964), 66.64, jfr. 68.14.
- folkepension under ophold i udlandet, 71.59.
- forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap.4.4.1., 2. pkt.), 82.194, jfr. 83.280.
- forbud mod salg af industrifrugt (lov 168/1962 og bekg. 246/1964), 66.85.
- forsikringslovens § 25, stk. 5 (dispensation fra kapitalkrav), 77.228.
- forsikringsselskabernes kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.
- fradrag ved beregning af invalide- og folkepension, 64.128, jfr. 65.21.
- gebyropkrævning for kommunernes ejendomsoplysninger, 80.658, jfr. 86.182.
- generel forhøjelse af ejendomsvurdering, 57.128.
- genoptagelse som medlem af folkekirken, 81.165.
- godkendelse af særligt sagkyndige konsulenter (moderniseringsstøtte), 81.174.
- grænsenummerplader til personer bosat i Grønland, 71.72.
- hjemmesyerskers stilling i forhold til ferieloven, 81.24.
- Indenrigsministeriets ordensreglement af 18. juli 1949 for civile værnepligtige, 57.71.
- indlemmelse af kommuner (landkommunallovens § 39, stk. 2), 62.63.
- indsattes aktindsigt (lov af 2. februar 1866), 62.68.
- instruks for kloakmestre i strid med ny lov, 65.121.
- kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (lukkelovens § 4 c), 65.138.
- kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til at tage stilling til kommunalbestyrelsesmedlemmers krænkelser af tavshedspligt, 81.93.
- Kommunernes Lønningsnævns kompetence (kommunal styrelseslovs § 67), 77.542, jfr. 78.61.
- krav om licens til rejfiskeri, 79.125.
- KTAS' koncession (godkendelse af aftale om understøttelsesordning), 83.78, jfr. 84.251; 85.57.
- kvadratmetertilskud til byggeri på allerede bebygget grund (lov 233/1972), 75.182.
- lejelovens § 72 (Boligministeriet er klageinstans), 70.100.
- lodstaksters fastsættelse, 64.95, jfr. 66.15.
- loven om kommuners styrelse § 47, stk. 2 (honorar til fritidskommissionsformand), 73.162.
- lovhjemmel på finans- og tillægsbevillingslove, 55.57.
- løbende ydelser (ligningslovens § 14, stk. 2), 75.195.
- momsgodtgørelse-cirkulære, 73.66.
- Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- motorafgifternes anvendelse, 55.57.
- naturfredningslovens bestemmelser om adgang til skove, 70.63.
- nedslag i skatteansættelsen for renteindtægter m.m. (§ 5 i lov 374/1962), 65.80.
- nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde Universitetscenter, 75.95.
- offentligt salg til private, 83.168.
- omlægning af betalings terminer for statskat (§ 12, stk. 5, i lov 458/1939), 59.67.
- opkrævning af gebyrer, 87.47.
- opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. elpris og vandafgift, 72.101, jfr. 75.29; 75.380, jfr. 76.43.
- opkrævning af skoleafgifter, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.
- oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær (lønningslovens § 84), 61.166, jfr. 64.13.
- overførelse til en udligningskasse af krav om begravelseshjælp, 56.72.
- overgangsregler om godskørselstilladelser, 78.645, jfr. 79.75.
- parkeringsfundsordninger (byggeloven), 73.292, jfr. 74.40.
- personfradrag (sømandsskatteoven), 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
- pligt til at deltage i udrensingsprogram vedr. bekæmpelse af smitsomme sygdomme hos ferskvandsfisk (lov nr. 283 af 18. juni 1969 m.v.), 79.538.
- politibkg. af 15. maj 1954 om midlertidige forbud, 59.52.
- postvæsenets fastsættelse af særlige vilkår for at overtage omdelingen af blade (postlovens § 1 h og § 15 VIII d), 59.162.
- pålæg fra Elektricitetsrådet til installatør, 62.87.
- pålæggelse af fortovsbidrag, 65.133.
- radioamatører (lov 574/1969 og bekg. 53/1971), 71.170, jfr. 72.23 og 77.25.
- realkreditlån (lov 281/1970 og cirkl. 93/1971), 71.62, jfr. 72.19.
- registrerede revisorer, 72.223, jfr. 75.31.
- regulering af lønforhold, 87.206.
- renter af ekstra skattebeløb (bkg. 126/1962), 66.54.
- renter af kloakbidrag, 79.504.
- reparationspraktik (bkg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.
- restaurationslovens § 31, stk. 2, 86.82.
- revisorers adgang til at være eksekutorer (lov 68/1967), 71.51.

rækkevidden af bestemmelsen i kommuneplanlovens § 44, stk. 2, 81.201.
 samkvemsret i henh. til myndighedslovens § 27, 56.209, jfr. 57.26; 62.62.
 skattevalg (§ 27, stk. 6, i lov 110/1910), 55.80.
 suppleringsvalg (styrelsesloven for universiteterne), 71.119, jfr. 72.20.
 teknika (lov 146 af 25/4 1962), 71.152, jfr. 72.22.
 tilbagekaldelse af optagelse på kursus, 81.285.
 tilslutningsafgift til statsligt vandværk, 78.451, jfr. 80.45 og 81.325.
 toldbehandling af rejsegods (bekg. 364/1968), 68.77, jfr. 69.14.
 toldfritagelse (toldtariffens kap. 84, bestemmelse 5), 62.93.
 tvangsforanstaltninger over for patienter på psykiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadede militære værnepligtige (§ 24, stk. 2, i lov bekg. 486/1948), 59.116, jfr. 60.32.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
 udførsel af flæskevarer (bekg. 270/1956), 56.206, jfr. 57.26.
 udstykning til jagtformål, 72.84.
 undervisningsministerens fastsættelse af holdantal ved private seminarier, 75.271.
 universiteternes styrelse (fakultet og fagråd), 71.186, jfr. 72.25.
 universiteternes styrelseslov, nr. 271 af 14. juni 1970 (valg af studenterrepræsentanter), 72.246, jfr. 73.46.
 valg af beboerrepræsentanter i de sociale boligforetagender (§ 104, stk. 3, i lov 356/1958), 59.113, jfr. 60.32.
 våbenloven vedr. efterligning af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.
 ændring af værdiansættelser i en endelig boopgørelse (kildeskattelovens § 16, stk. 4), 75.352, jfr. 76.41.

Luftfart,

afmelding fra tjeneste, 85.147.
 godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.
 støjbegrænsende regler, 65.39; 70.38.
 ulovligt anlæg af lufthavn, 73.344, jfr. 75.40.

Lukkelov,

behandlingen af ansøgninger i h.t. § 4 f, 60.86.
 dispensation fra lukketidsbestemmelserne, 55.19; 69.52.

kioskerne ved Storebæltsoverfarterne (§ 4 c), 65.138.

Læger,

apotekerrabat til læger, 60.178.
 beslaglæggelse af journaler, 60.173.
 erklæring om en ansøgers kvalifikationer, 65.150.
 erklæring til brug ved fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.
 forhaling af lægeerklæring, 57.184.
 grundlaget for lægeerklæring, 80.164.
 klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og 81.315.
 lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
 modstridende lægeerklæringer, 68.37.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
 speciallægeundersøgelser for Invalideforsikringsretten, 72.54, jfr. 73.26, 74.22 og 75.28.
 speciallægeundersøgelser for Sikringsstyrelsen (ulykkesforsikringen), 73.292.
 straffesag mod læger, 60.154.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.
 takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28, jfr. 71.17.
 tavshedspligt, 87.194.
 ukorrekt udtalelse fra korpslæge, 70.66.

Lærlinge,

begrundelsespligt for faglige fællesudvalg, 81.291, jfr. 82.304.
 brug af spørgeskemaer, 78.556, jfr. 80.52.
 egnede læresteder, 78.556, jfr. 80.52; 81.291, jfr. 82.304.
 lærestedernes forpligtelser, 78.556, jfr. 80.52.
 lærlingelovens anvendelse på handicappede, 73.380.
 tilskud til rejseudgifter, 68.71.

Løfte, se Bindende tilsagn.

Løn,

aflønning af funktionær i Grønland, 61.101.
 aflønning af lorantekniker, 63.75.
 beregning af løn for forskudt arbejdstid, 56.128.
 differenceløn ved nyt arbejde efter stillingsnærlæggelse, 87.206.
 edb-personale, 75.164.
 kvalifikationstillæg efter smedeoverenskomsten, 72.85.
 lønoplysninger fra statsbanerne til skattevæsenet, 61.94.
 opgivelse af funktionærs løn til skattevæsenet, 55.26.

personligt tillæg til kontorassistenter af 2. grad, 60.145; 62.92; 64.85.
 tilbagebetaling af løn m.v., 63.20; 72.37; 81.82.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestemandsaftales indhold uoverensstemmende med det faktisk aftalte, 75.155.
 udbetaling af løn via løngirokonti, 73.247, jfr. 74.36.

Lønarbejderdagpenge, se *Sygesikring*.

Løntilbageholdelse,

bidrag, 57.203; 58.146.
 blanketter, 69.28.
 skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87;
 68.75; 70.25.
 sygekasserestance, 68.43.

Lån,

hos trediemand, 59.87.
 hos underordnede, 57.126.

Magtanvendelse, se *Fængselsforhold og Politi*.

Magtfordrejning, se *Uvedkommende hensyn*.

Mangelsattester, se *Motorsagkyndige*.

Manglende besvarelse, se *Sagsbehandling*.

Manglende erindring, se *Sagsbehandling*.

Manglende underretning, se *Sagsbehandling, underretning*.

Mark- og vejfredsloven, grundlag for tiltale efter mark- og vejfredslovens § 17, 84.72.

Matrikeldirektoratet,

afslag på udstykningsandragende, 63.85, jfr. 65.19.
 ekspedition af sammenlægningssag, 64.89.
 ekspeditionsformen i Matrikeldirektoratet, 58.154, jfr. 62.14.
 landbrugsnotering af staudgartneri, 75.290.
 matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
 notering af pelsdyrfarm som landbrugsejendom, 74.52.

Meddelelse til pressen,

berigtigelse af urigtig meddelelse til pressen, 55.54.
 fået beklagelig form, 57.96.
 kommentar vedr. verserende straffesag, 57.73; 59.35; 60.65; 64.119.
 krænkelser af tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
 lov om offentlighed i forvaltningen pålægger ikke forvaltningen pligt til at give meddelelse til pressen, 78.152.
 om afgørelse, før denne var adressaten i hænde, 55.121; 61.174; 78.447.
 oplysning til redaktør om ældre indbrud, 59.193.
 uklar meddelelse, 55.85.

Medicin,

apoteksforbeholdt medicin, 67.58.
 livsvigtig medicin, 60.154.
 medicinhjælp efter pensionslovene eller bistandsloven, 80.148.
 Sundhedsstyrelsens vejledning, 59.69.

Menighedsråd,

afstemningsreglen i menighedsrådslovens § 42, stk. 1, 65.116, jfr. 66.16.
 kontradiktion ved afskedigelse, 78.169.
 medlemskab af menighedsråd ved ændring af sognegrænser, 80.94, jfr. 81.332.
 overdragelse af restaureringsarbejde vedr. en kirke til et medlem af menighedsrådet, 83.154.
 sagsomkostninger ved injuriersøgsmål, 66.28.
 valgbarhed til menighedsråd, 80.353, jfr. 81.334 og 84.242; 81.165.

Mentalobservation,

anbringelsessted og ventetid, 67.79.
 censur af observands brevveksling, 59.31.
 lommepege til mentalobservander, 67.41.
 ventetider, 75.645, jfr. 76.69 og 77.56.

Merværdiafgift, se *Omsætningsafgift*.

Milfeldt-sagen, 64.129; 65.150.

Militærforhold,

afbrydelse af sergentelevs uddannelse, 70.28.
 afbrydelse af værnepligtiges uddannelse i flyvevåbnet, 56.69.
 afskedigelse af kontraktansatte officerer, 74.199.
 afslag på afskedsansøgning, 74.84.
 aktindsigt m.h.t. militært rapportmateriale, 73.166.
 aktindsigt vedr. værnepligtiges tjenesteforseelser, 67.81, jfr. 69.14 og 72.19.

- ankevejledning i h.t. militær retsplejelovs § 62, 56.159.
 arresters tilstand, 65.158; 74.309, jfr. 75.56 og 76.29; 76.125.
 behandling af tilskadekommen værnepligtig, 56.184.
 beregning af værnepligtstid, 67.35.
 berigtigelse af urigtige meddelelser til pressen, 55.54.
 bygningstjenestens indkøb af skumslukningsagregater, 56.52.
 bytning af lagner, håndklæder og skjorter, 66.66.
 »cafeteriaordning«, 65.158, jfr. 66.18.
 disciplinarmiddel for forsinkelse, 68.17.
 eftergivelse af skat, 71.174.
 eftersyn af værnepligtiges private ejendele, 67.53.
 ekspropriation til militære formål, 57.234.
 FN-tjeneste i udlandet, 66.64, jfr. 68.14.
 forfremmelsesbedømmelser, 61.137.
 forholdsattesters formulering:
   Flyverkommandoen, 55.97, jfr. 60.26.
   søværnet, 57.201, jfr. 60.26.
 forskelsbehandling af værnepligtige, 68.44.
 førelse af anholdelsesbog, 76.125.
 hjemsendelse:
   af math i flyveåbnet, 55.97.
   af officerselever, 55.54.
   fra militærtjeneste, 61.174.
 hjemsendelsepenge:
   manglende forbehold ved udbetaling af hjemsendelsepenge, 56.159.
   tilbageholdelse af hjemsendelsepenge, 58.182.
 hjælp til værnepligtige, 57.65; 66.19; 68.38; 69.49, 83, jfr. 70.14; 74.397, jfr. 75.63.
 Hærens Materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.
 indkvarteringsforholdene på kaserner, 66.67; 67.52, 53; 76.450, jfr. 77.88 og 79.34.
 kantineforhold, 67.52, 53.
 klagevejledning, 82.104, jfr. 83.278.
 kontradiktion ved afgørelse om forlænget tjenestetid, 82.104, jfr. 83.278.
 kostforplejning, 68.75.
 kystofficerers uddannelse, 61.137.
 leje af kvarterer, 68.75.
 munderingsoptællinger på stillepladsen, 65.154, jfr. 66.17.
 opbevaring af Befalingsmandsskolens bedømmelsesmateriale, 70.28.
 oprettelse af kommunikationsknudepunkt, 69.59.
 overnatning hjemme, 70.66.
 psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige værnepligtige, 58.172.
 registrering af arrestophold, 74.309, jfr. 75.56 og 76.125.
 skjorter, 68.75.
 skriftligt svar på ansøgning, 62.38.
 støjgener på regimentsværksted, 75.190.
 talsmandsordning for værnepligtige befalingsmænd, 65.158, jfr. 66.18.
 tilbud til afskediget kontraktansat officer om civil beskæftigelse, 55.18.
 tjenestepligtserklæring, 74.84; 80.744.
 tyveri af motorcykel, 61.40.
 udbetaling af invaliditetserstatning til tilskadekommen værnepligtig, 59.116, jfr. 60.32.
 vagtarrestanters læsning, 63.95, jfr. 64.14.
 værneting for militær straffesag, 66.52.
- Militærnægttere,*
 lægekonsultation i Kompedallejren, 57.72.
 udstationering til kommuner, 72.154, jfr. 73.32.
- Miljøbeskyttelse,*
 beregning af klagefrister, 78.120, jfr. 79.51 og 81.321.
 etablering af nedsivningsanlæg, 75.68.
 forbud mod afbrænding af haveaffald (miljøbeskyttelsesreglementets kap.4.4.1., 2. pkt.), 82.194, jfr. 83.280.
 foreningers klageberettigelse i h.t. miljøbeskyttelsesloven, 80.501, jfr. 81.339; 86.109.
 forhåndsvarsling af påbud, 81.199.
 forskelsbehandling ved fastsættelse af bidrag til spildevandsanlæg, 84.111, jfr. 86.184.
 godkendelse af flyveklub efter miljøbeskyttelsesloven, 77.686, jfr. 78.74, 80.36 og 81.321.
 godkendelse af særlig forurenende virksomheder, 80.746, jfr. 82.297.
 indklagedes adgang til at overvære støjmålinger, 77.153.
 klage til Miljøankenævnet over, at en klage ikke skal have opsættende virkning, 87.121.
 landbrugsejendoms deltagelse i kommunal renovationsordning, 77.379, jfr. 78.54 og 79.40.
 lovliggørelse af spildevandsforholdene ved ældre dambrug, 84.131.
 offentliggørelse af miljøgodkendelse, 87.128.
 offentlighedslovens §§ 11 og 12 ved igangsættelsestilladelser efter miljøbeskyttelseslovens § 72, stk. 4, 83.173.
 påbud om lovliggørelse af spildevandsforhold, 81.196.
 tilbagekaldelse af påbud til restaurationsvirksomhed, 85.125, jfr. 86.193 og 87.249.
 tilsyn med særlig forurenende virksomheder, 80.630, 746, jfr. 82.297.

underretning af adressat efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 1, 81.196.
 ændring af lokale forskrifter, der strider mod miljøbeskyttelseslovgivningen, 77.625.

Mindrebedmlethed, se *Boligstøttelovgivning*.

Ministerialbog, se *Navngivning*.

Misvisende erklæring,

Landbrugsministeriet, 64.89.
 politiet, 55.27.
 Retslægerådet, 61.36.
 skyldråd, 57.191.
 statsbanerne, 57.89.

Modstridende afgørelser, 55.31, 91.

Monopolloven,

aktindsigt i Monopolankenævnets sager, 76.147, jfr. 78.37.
 omfatter ikke danske virksomheders eksportforhold, 56.33.
 undersøgelse i h.t. monopollovens §§ 11 og 12, 61.104.

Monopoltilsynet,

Handelsministeriets kompetence over for Monopoltilsynet, 61.104.
 indkaldelser til møde i Monopoltilsynet, 57.154.
 undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

Motorafgifter, hjemmelen for regeringens dispositioner over motorafgifter, 55.57.

Motorregistre,

oplysninger fra Centralregisteret for Motorkøretøjer om tidligere ejerforhold, 83.134.
 oplysninger fra motorregistre om registrerede motorkøretøjer, 59.27.

Motorsagkyndige,

indregistrering trods mangler, 55.91.
 syn af hyrevogn, 57.141.
 udstedelse af mangelsattest, 56.147, jfr. 57.24; 57.109.

Myndighedsmisbrug, anklagemyndighedens stilling til begæring om straffesag i h.t. rpl. § 726, stk. 3, 2. pkt., 57.148.

Naturfredning,

adgang til private skove, 70.63.
 adgang til private strande, 82.212.
 afvejelse af hensyn ved naturfredning, 61.77.
 aktindsigt i sag (om dispensation fra fredningsvilkår), 87.131.
 ankeberettiget i h.t. naturfredningslovens § 19, 61.51.
 dispensation fra strandbyggelinie, 55.31; 61.98.
 dispensation fra udstykningsforbud, 76.134.
 fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.
 forbud mod grusgravning, 74.408.
 fredningsnævns adgang til at dispensere fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
 genoptagelse af erstatningssag, afgjort under urigtige forudsætninger, 77.251.
 godkendelse af større el-anlæg, 80.244.
 klageberettigelse i h.t. naturfredningslovens § 58, stk. 1, 81.188, jfr. 85.221.
 klageberettigelse i sag (om dispensation fra fredningsvilkår), 87.131.
 Naturfredningsrådets ekspeditionsform, 63.31, jfr. 64.14.
 omkostninger til advokatbistand i forbindelse med fredningssag, 75.113.
 overenskomst om arealerhvervelse i forbindelse med fredningssag, 74.46.
 Overfredningsnævnets adgang til at dispensere fra egen kendelse, 61.51.
 plejehjem uden tilladelse, 76.87.
 præcisering af fredningsservitut, 76.163.
 rørlægning af åbent vandløb, 80.294.
 skolebyggeri i strid med skovbyggelinie, 73.230.
 spørgsmål om fredningsmyndighedernes adgang til at betjene sig af overenskomst i stedet for at rejse fredningssag, 74.46, jfr. 76.27.
 taksationskommissionens kompetence, 75.216, jfr. 76.32.
 udstykningsforbud (deklaration om naturfredning), 76.134.

Navnebevillinger,

adgangen til at antage hustrus pigenavn, 66.26.
 gebyr for navnebevillinger, 57.210.
 indhentelse af erklæring før udstedelse af navnebevillinger, 68.46.
 underretning om navnebevillinger, 59.41.

Navngivning,

Eg som fornavn, 65.126.
 indførelse af fornavn i ministerialbogen, 58.234.
 Tani som fornavn til en pige, 83.161.

Notat, se *Sagsbehandling*, manglende notat.

Notits til sideordnede myndigheder af indstilling om bevilling, 56.68.

Næringslov, dispensation i h.t. § 15, stk. 1, 69.52.

Næringsregistre, oplysninger fra næringsregistre, 59.27.

Nævn,

- berigtigelse af meddelelse om afgørelse, 82.262.
- lovligheden af, at del af et nævn træffer afgørelse, 63.31, jfr. 64.14.
- medlems adgang til nævns dagsordener og hans udelukkelse fra møderne, 62.95.

Offentlige midler, se *Forskelsbehandling*.

Offentliggørelse af:

- administrativt fastsat ansøgningsfrist, 84.213.
- beslutning om fiskestop på fiskeriterritoriet ved Grønland, 80.470.
- cirkulærer m.v., 82.123.
- cirkulærskrivelse om behandling af ejerskiftesager, 58.157.
- forretningsordener for:
  - Ankenævnet vedr. Vareforsyningsager, 55.102, jfr. 56.18.
  - Arbejdsnævnet, 56.92, jfr. 57.24.
  - Elektricitetsrådet, 58.178, jfr. 59.20.
  - Invalideforsikringsretten, 55.93, jfr. 60.25.
  - Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196.
- forslag til bygningsvedtægt, 65.36, jfr. 67.16.
- forslag til udlæg af privat fællesvej, 74.125.
- instruks om ydelse af de i folkeforsikringslovens § 60, stk. 1 a, nævnte hjælpemidler, 55.93, jfr. 60.25.
- miljøgodkendelse, 87.128.
- Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.
- politivedtægten for København, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.
- regulativ ang. Boligtilsynsrådets og Sundhedsstyrelsens virksomhed, 55.75.

Offentlighed, se *Aktindsigt*.

Offentlig konkurrence med privat erhvervsvirksomhed, 83.168.

Offentligt udbud, se *Licitation*.

Omsætningsafgift,

- begrebet »byggedage« ved godtgørelse af omsætningsafgift, 71.46.
- betalingstidspunktet for omsætningsafgift, 64.102.
- frist for klage, 72.56; 73.28.
- fritagelse for merværdiafgift, 74.91.
- fritagelse for omsætningsafgift af brugt motorkøretøj, 66.61.
- godtgørelse af omsætningsafgift vedr.:
  - atelier (nybyggeri eller tilbygning), 75.182.
  - tagetage, 71.58.
  - vandtårn, 65.144.
- merværdiafgift på benzin til servicekørsel, 68.41.
- merværdiafgift på varer, der ikke var toldbehandlet inden lovens ikrafttræden, 63.65.
- returnering af varer, 80.533.
- tilbagebetaling af omsætningsafgift, 63.23.
- told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.

Omtaksation, beskikkelse af landinspektør til ledelse af omtaksation, 57.212, jfr. 61.18.

Omtarfering, se *Toldvæsenet*.

Oplysningspligt, betydningen af diskretionstilsagn for oplysningspligt, 75.466.

Oprykning,

- af tjenestemandsansatte gymnasielektorer, 81.55.
- af »tjenestemandsansatte« ungdomsskoleinspektører, 84.204.
- fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.

Opslag,

- angivelse af ansættelsesbetingelser i stillingsopslag, 73.152, 390, jfr. 74.43.
- ansættelse af lærer med andet bifag end angivet i stillingsopslaget, 79.527.
- ansættelse af to lærere efter samme opslag, 79.527.
- honorarlønnede stillinger, 60.115.
- internt opslag, 74.306, jfr. 75.55.
- lektorstilling ved Københavns Universitet, 71.119, jfr. 72.20.
- stillinger som narkotikakonsulent, 73.192, jfr. 75.36.
- stillinger som politibetjent, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.
- tjenestemandstillinger, 56.21; 57.123, 198, jfr. 61.18.

Opsættende virkning,

begæring indgivet efter udløb af klagefrist, 83.216, jfr. 84.255.

husdyrvoldgiftslovens § 9, 55.21.

klage til Den Sociale Ankestyrelse, 81.269; 83.216, jfr. 84.255.

klage til Miljøankenævnet, 77.173.

klage til Miljøankenævnet over, at en klage ikke skal have opsættende virkning, 87.121.

klage til ombudsmanden, 55.87; 82.17.

klage til tilsynsråd, 73.197, jfr. 74.34.

offentlighedslovens §§ 11 og 12 ved afgørelser om opsættende virkning, 83.173.

påanket landsretsdom, 80.527.

Optikbranchen, Monopoltilsynets undersøgelse af optikbranchens forhold, 61.104.

Optræden,

omnibuschaufførs optræden, 55.55.

polititjenestemandes optræden, 56.167; 57.157.

Optræningsforanstaltning, se *Beskæftigelsesforanstaltninger*.

Ordblindhed, diagnosticering af ordblindhed, 65.81.

Organisationer,

repræsentation i udvalg, 65.120.

repræsentation ved forhandlinger med regeringen, 65.99.

ret til at forhandle understøttelsesordning for ikke-pensionssikret personale ved KTAS, 83.78, jfr. 84.251; 85.57.

Overtræk på Finansministeriets foliokonto i Danmarks Nationalbank, 55.64.

Pantefoged, se *Skat*.

Parkeringsareal ved tilbygning, 74.113.

Parkeringsfondsordninger, 73.292, jfr. 74.40.

Part, se *Aktindsigt*, partsbegrebet.

Partsmedvirken,

disciplinære foranstaltninger, 73.103.

dispensation fra byggebestemmelser, 74.56.

fri proces sager, 81.134.

matrikulær udskillelse eller udvidelse af offentlige veje, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.

opsættende virkning ved klage, 79.464.

revision af ejendomsvurderinger, 73.283.

skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55; 81.71, jfr. 82.299.

ulykkesforsikringsager, 74.395, jfr. 75.62 og 76.30.

Se også *Sagsbehandling*, kontradiktion.

Partsoffentlighed, se *Aktindsigt*.

Pas,

oplysninger til private om, hvorvidt en person har fået udstedt pas, 59.169.

personnummer, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.

pligt til fremvisning af pas, 56.167.

udlændinges pligt til at besidde gyldigt pas, 87.81. udstedelsesdato, 85.81, jfr. 86.191 og 87.249.

Patentkommissioner, sagsbehandlingen i de særlige patentkommissioner, 60.189.

Pengesedler, se *Danmarks Nationalbank*.

Pensionskasser,

dispensation m.h.t. bestyrelsens sammensætning, 56.86.

overførelse af privat pensionsforsikring som betingelse for optagelse i pensionskasser, 56.134.

se også *Forsikringsrådet*.

Plejehjem,

beregning af betalingen for ophold på plejehjem, 74.178.

fiksations- og beskyttelsesmidler på plejehjem og hospitaler, 85.74.

optagelse af patient fra en anden kommune på kommunens plejehjem, 77.443, jfr. 80.35 og 82.285.

tilsyn med plejehjem, 72.144, jfr. 75.29.

Politi,

administrativ inddragelse af førerbevis (mangelende ædruelighed), 57.102.

afgift ved bortlodninger, 58.227.

afhøring:

bidragssager, 57.206.

børn, 56.131; 61.128, jfr. 66.15; 64.76; 70.72; 78.262, jfr. 79.61.

diskretion ved afhøring af nabo, 64.72.

færdselsager, 61.152, jfr. 62.15 og 63.14; 75.322, jfr. 76.35.

patienter, 60.167.

pr. telefon, 56.199.

- uden iagttagelse af rpl. § 807, stk. 3, 57.157; 58.222, 229; 59.167; 64.72.
- udenretslig afhøring af sigtede, 57.157; 58.222, 229.
- varighed af afhøring, 63.56, jfr. 71.17.
- afregning ved udpantning, 62.20.
- afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.
- afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
- aftjening af værnepligt som betingelse for ansættelse, 73.390, jfr. 74.43 og 77.36.
- aktindsigt i politirapport, 81.143.
- anholdelse:
- adgang til omklædning, 56.137.
  - anholdts effekter, 76.305.
  - beruset restaurationsgæst, 65.71.
  - bøderestanter, 60.60; 62.35; 68.51.
  - børn, 78.262, jfr. 79.61.
  - fejl meddelelse om anholdelse, 57.95.
  - fremstilling for fogden, 72.132, jfr. 77.31.
  - omsorg for anholdts cykel, 62.85.
  - skatterestanter, 59.185.
  - til afsoning af bøde, 68.51.
  - til fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.
  - underretning af pårørende, 76.234, jfr. 78.40.
- ankevejledning i klagesager, 77.442.
- anmeldelse mod førere af motorkøretøjer for færdselsforseelser, 57.172.
- anmeldere:
- anonymitet, 64.68.
  - fortid, 61.39.
  - oplysning til pressen om anmelders navn, 84.88.
- beføjelser ved afspærring af privat vej, 58.76, jfr. 60.31.
- behandling af:
- andragende, 60.116.
  - besøgstilladelser, 61.150; 74.159.
  - dyrplagerianmeldelse, 56.169; 66.30.
  - eftersøgningssag, 57.196.
  - færdselssager, 56.175; 58.213; 61.24, 152, jfr. 62.15 og 63.14.
  - indstilling om ankeafkald, 57.162.
  - prøveudskrivningssag, 61.42.
  - straffesag mod kommuneassistent, 69.18.
  - straffesag mod læger, 60.154.
- belastende oplysninger fra politiet til udenlandske repræsentationer, 79.452, jfr. 80.86.
- beslaglæggelse:
- anholdts effekter, 76.305.
  - forelæggelse for retten, 57.251, 254; 58.115, 222.
  - forsegling af dokumenter, 57.250.
  - fortegnelse over det beslaglagte, 57.246; 58.222.
  - første gennemsyn af papirer, 60.160.
  - retskendelse til beslaglæggelse, 60.160.
- bevaring:
- erstatningsansvar for tyveri, 81.135, jfr. 83.270.
  - motorvogn, 73.408, jfr. 74.45.
  - renter af beløb, der var taget i bevaring, 55.27.
  - samtykke eller retskendelse, 72.238, jfr. 73.44 og 74.33.
  - tilbagelevering af aktiver efter konfiskations-sags afslutning, 55.27.
  - tilbagelevering af effekter, 56.150; 58, 115, 222; 62.30, 32.
  - tilbagelevering af konfiskerede kunstværker, 61.176, jfr. 62.18.
  - toldlovens § 126 (tidl. § 192), 62, 103, jfr. 65.18; 83.85, jfr. 85.224.
- bøder:
- eftergivelse, 75.638, jfr. 76.69.
  - fuldbyrdelse, 60.60; 62.35.
  - inddrivelse, 59.157; 60.60.
  - tilbagebetaling, 79.137.
- detentioner:
- børn, 78.262, jfr. 79.61.
  - detentionslokalers tilstand, 75.576, jfr. 76.64; 78.143, jfr. 79.52 og 81.324.
  - fjernelse af indretninger, der kan anvendes ved selvmordsforsøg, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.
  - regler vedrørende bl.a. anbringelse i detention, 73.69 og 190, jfr. 75.34 og 80.25.
  - tilsyn med detentionsanbragte, 73.69, jfr. 75.34, 77.33, 80.25 og 85.217.
- domfældts indsættelse til afsoning, 59.147.
- døgnrapport, aktindsigt, 73.84.
- efterretningstjeneste, 55.93.
- findeløn, 56.195, 204; 64.114.
- fingeraftryk:
- af sigtede, 57.157.
  - fjernelse af fingeraftryk efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157; 81.131, jfr. 85.221.
  - som led i efterforskning, 74.237.
- fogedforbud, 80.226, jfr. 81.334 og 83.264.
- fogedforretning:
- bortsalg m.m. af udsatte effekter, 80.516.
  - fjernelse af udpantede effekter, 62.20.
- forbud efter restaurationslovens § 31, stk. 2, 86.82.
- forelæggelse af voldssag for statsadvokaten, 57.214.
- fotos:
- af sigtede, 57.157.
  - fjernelse efter tiltalefrafald og frifindelse, 57.157.
  - som led i efterforskning, 74.254.
  - ved demonstrationer, 74.254.
  - fuldbyrdelse af dom, 72.243, jfr. 73.46.

fuldbyrdelse af en betinget dom, 74.249, jfr. 75.50.
henvendelse på en bidragspligtigs bopæl, 57.206.
hundeloven:

opkrævning af hundeafgift, 57.93.

pålæg i h.t. hundelovens § 13, stk. 2, 58.176.

indkaldelse af forsvarer til retsmøde, 61.123.

indsættelse til afsoning af bøder, 60.60; 62.35.

konfiskation:

tilbageholdelse af aktiver efter konfiskations-
sags afslutning, 55.27.

udenretslig konfiskation, 82.170, jfr. 83.280.

udlevering af konfiskerede varer, 61.176, jfr.
62.18.

løsladelse af beruset person, 65.71.

magtanvendelse:

beruset restaurationsgæst, 65.71.

bøderestant, 68.51.

meddelelse til pressen om anmelders navn, 84.88,
jfr. 85.230.

meddelelse til pressen om verserende straffesag,
57.73; 59.35; 60.65; 64.119.

modtagelse af betaling fra anholdt restaurations-
gæst, 65.71.

opgivelse af navn m.m. ved telefonisk henvæn-
delse (rpl. § 750), 82.136, jfr. 83.278.

oplysninger:

i h.t. lov om offentlig forsorgs § 44, stk. 1,
59.156.

til private om, hvorvidt en person har fået ud-
stedt pas, 59.159.

til udenforstående om et ældre indbrud,
59.193.

opløsning af demonstration, 69.42.

personnummer i pas, 78.205, jfr. 79.56 og 81.324.

placering af færdselstavler på stranden, 66.70.

polititjenestemandes besøg hos varetægtsfængslet
trods afhøringsforbud, 75.431.

ransagning:

beretning om ransagning, 57.246; 64.66.

efter eftersøgt bøderestant, 68.51.

efterladelse af besked, når ingen er hjemme,
75.419, jfr. 76.53.

eftersyn af garderobeskab er ransagning,
60.125.

erklæring efter rpl. § 799, stk. 7, 82.140.

formkrav til samtykke til ransagning, 62.32.

»gennemsyn« af lejlighed, 76.136.

henstilling om indskærpelse af formforskrif-
terne vedr. ransagning, 57.243, jfr. 58.37.

tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.245,
249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32;
64.66.

tilkendegivelse af øjemedet med ransagning,
57.246, 250, 253.

rapporter:

affattelse af rapporter, 55.93; 56.153, jfr. 57.25;
56.187, 199, 204; 57.145, 196; 58.222, 229;
59.167; 60.169, 172.

anførsel om evt. samtykke til bevaringstagelse,
72.238, jfr. 73.44 og 74.33.

anførsel om rpl. § 807, stk. 3, 64.72.

anførsel om tilbageleveringsbegæring, 72.238,
jfr. 73.44.

oplæsning og vedståelse af rapporter, 67.72.

optagelse af rapporter forud for påbud i h.t.
politivedtægten, 57.188.

rekonstruktion af bortkommet rapport, 59.33.
tidspunktet for optagelse af rapport, 56.111,
200.

rutinetimer ved fornyelse af førerbevis, 59.24.

rækkefølgen af efterforskningskridt, 60.166.

salg af motorvogn på tvangsauktion, 73.408, jfr.
74.45.

selvmordstruede, fratagelse af beklædningsgen-
stande, 75.595, jfr. 76.67 og 78.35.

straffeattester, det retlige grundlag for udstedelse,
85.89.

straffesag ikke tilstrækkeligt oplyst, 69.18.

tilsigelser:

afhøring, 57.206; 61.124.

afsenderadresse på tilsigelser, 61.124.

bidragssager, 57.206.

fuldbyrdelse, 66.46; 67.37; 75.315, jfr. 76.35 og
78.33.

lukkede tilsigelser, 66.82.

overladelse af tilsigelser til andre myndighe-
der, 59.185.

retsmøde, 60.159, 173.

titulering, 81.158.

vidner i domsmandssag, 61.178.

værnepligtssager, 61.124.

tilskadekomst i tjenesten, 60.200.

tilsyn med prøveløsladts overholdelse af et vilkår
for løsladelsen, 59.195.

tvangsindlæggelse af sindssyge, 57.190.

udbetaling af vidnegodtgørelse, 60.42.

udenlandske nummerplader, 73.408, jfr. 74.45.

udlån af akter fra en politimæssig efterforskning
til en kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.

udtalelse om skyldspørgsmålet, 57.73; 59.35.

udtalelse om valg af forsvarer, 69.72, jfr. 70.13.

underretning:

af anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17;
56.126, 212; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.32;
63.22.

om verserende straffesag, 61.148, jfr. 65.18.

undersøgelse af en pølsevogn, 60.39.

vicepolitinspektørs vidneforklaring, 69.72.

Politibekendtgørelser,

hjemmelen for udstedelse af midlertidige politibekendtgørelser, 59.52.

uvædkommende hensyn ved udstedelse af politibekendtgørelser, 63.24.

Politi-lovene, politiets adgang til at udstede midlertidige bekendtgørelser, 59.52.

Politirapporter, se *Politi*.

Politisager, værneting ved politisager, 57.29.

Polititilsyn, hjemmelen for opkrævning af betaling for polititilsyn, 56.70.

Polititjenestemænd,

sager mod polititjenestemænd for myndighedsmissbrug, 57.148.

tiltale mod polititjenestemænd, 58.213, jfr. 59.21.

Politiundersøgelse,

berettigelsen af politiundersøgelse foranlediget af:

forvaringsanstalt, 57.197.

revisionsdepartement, 57.96.

berettigelsen af politiundersøgelse mod læger, 60.158.

Politivedtægt,

forholdet mellem politivedtægt og valgagitationsbekendtgørelse, 72.201, jfr. 73.36.

offentliggørelse af politivedtægt, 59.146, jfr. 64.13 og 67.15.

påbud i h.t. politivedtægt, 57.188.

uddeling af propaganda ved kaserne, 75.427, jfr. 77.45.

Postvæsenet,

ansvar for udbetalinger, 85.146.

betaling af omsætningsafgift ved giro, 64.102.

dækning af ekstraudgifter ved omdeling af et blad, 59.162.

erstatning for forsinkelse, 64.111.

forhøjelse af portotaksten for distriktsblade, 65.141.

indberetning til tjenestested om overtræk af løngirokonti, 73.247, jfr. 74.36.

interne auktioner, 80.481, jfr. 81.338.

kvittering for ikke indbetalt beløb, 69.103.

posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.

tjenstlig tilkendegivelse over for personale ved Københavns Postterminal, 84.159.

udbringelse af underfrankerede forsendelser til Ankenævnet for de Københavnske Huslejenævne, 84.235.

Praksis,

godkendelse af særlig sagkyndige konsulenter (moderniseringsstøtte), 81.174.

hjemmel for kommunernes gebyropkrævning ved ejendomsoplysninger, 80.658.

ændring af administrativ praksis, 67.28; 75.635; 76.358, jfr. 77.81; 78.299; 80.564, 638, jfr. 81.342; 83.163; 84.171.

Pressen,

adgang til rådhus uden for almindelig åbningstid, 83.101.

dementi af udtalelser i pressen, 58.85.

pressemøder, 64.119.

straffekaktion mod dagblad, 84.156.

udtalelse om pressen, 61.74.

Se også *Meddelelse til pressen*.

Privat arbejde for overordnet i tjenestetiden, 55.33.

Privat fællesvej,

afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.

fejl i forbindelse med bekendtgørelse om udlæg af privat fællesvej, 74.125.

Proportionalitetsprincippet, zonestilladelse til udstykning af skovarealer, 85.129, jfr. 87.250.

Provsteret, se *Folkekirken*.

Præstegårde, se *Folkekirken*.

Prøveløsladelse, se *Fængselsforhold*.

Psykiatrisk undersøgelse af værnepligtige varetægtsarrestanter, 58.172.

Påbud,

forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 2, 81.199.

om ikke at rette henvendelse til Danmarks Nationalbank, 58.225; 59.202.

optagelse af rapport forud for meddelelse af påbud i h.t. politivedtægt, 57.188.

stærkstrømsreglementets § 119 c, 68.26.

sundhedsvedtægt om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.

Se også *Forbud*.

Pålæg, se *Lovhjemmel*.

Påtalebegæring i h.t. straffelovens § 275, stk. 2, 74.290, jfr. 75.54.

Påvisningsret, se *Udpankning*.

Radiolicens, se *Danmarks Radio*.

Ransagning, se *Politi*.

Redningsskibet »Vestkysten«, tilsyn med fyr m.m. i Thyborøn Kanal, 58.195.

Referat, se *Sagsbehandling*.

Regionplanlægning, se *Lands- og regionplanlægning*.

Registrering af revisorer, se *Autorisationsordning*.

Rekurs, se *Anke*.

Religionsfrihed, se *Anerkendte trossamfund*.

Religionsundervisning, se *Folkeskolen*.

Renter,

beløb, der var taget i bevaring af politiet, 55.27. ekspropriationserstatning, 69.16.

ekstra skattebeløb (1 pct. mdl.), 66.54.

erstatning i h.t. ulykkesforsikringsloven, 58.45.

for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.

for sent udbetalte ydelser til offentligt ansatte, 77.167, jfr. 78.47, 79.36 og 81.320.

ikke renter ved tilbagebetaling af arveafgift, 77.226, jfr. 80.35.

kloakbidrag, 79.504.

kontant købesum ved det offentliges ejendoms- handler, 75.444.

tilbagebetaling af arveafgift, 68.21.

tilbagebetaling af moms, 82.71, jfr. 84.246 og 87.247.

tilskadekomsterstatning, 56.157.

Restaurationsloven,

forbud efter restaurationslovens § 31, stk. 2, 86.82.

lukketidsbestemmelser, 81.88, jfr. 82.299.

Retsbogsudskrifter, fremsendelse af retsbogsudskrifter til et vidne, forinden dette afhøres i retten, 56.104.

Retshjælp, se *Fri proces*.

Retskraft, erstatningsdoms retskraft i forhold til klage til Byggestyrelsen over afgørelse i h.t. bygge- loven, 82.51, jfr. 83.275.

Retslægerådet,

akter bortkommet under cirkulation, 59.62.

misvisende erklæring, 61.36.

Retsplejeloven,

§ 726, stk. 3, 2. pkt., se *Myndighedsmisbrug*.

§ 750, se *Politi*.

§ 807, stk. 3, se *Politi*.

Revisionsdepartementer, se *Rigsrevisionen*.

Revisorer,

adgang til at være eksekutorer, 71.51.

klage over eksamensbedømmelse, 77.416, jfr. 78.56.

Rigsrevisionen,

2. Revisionsdepartements behandling af en sag, 57.96.

frafald af krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.

revisionen af Danmarks Radios regnskaber, 66.33, jfr. 67.16.

tilbagebetaling af for meget betalt skifte- og arve- afgift, 75.100.

Rutebiler, se *Goodwill*.

Rygeforbud, se *Danske Statsbaner*.

Råstofloven,

afslag på tilladelse til råstofindvinding på hav- bunden, 84.116.

afslag på udvidelse af lovligt påbegyndt grusgrav- ning, 74.416.

anmeldelse om indvinding af sten, grus og sand- forekomster i h.t. råstofloven, 74.408.

forholdet til lov om landbrugsjendomme, 75.235.

konfiskation ved ulovlig råstofindvinding, 77.615, jfr. 78.73 og 79.47.

vilkårsfastsættelse, 77.317, jfr. 78.51.

Sagsbehandling,

advokatbistand til møde i et ministerium, 62.39.

afbrydelse af samkvem, 86.133.

afgørelsers formulering, 83.105; 87.42.

- afgørelse vedr. ansøgning ikke straks meddelt ansøgeren, 77.365.
- afskedigelse af funktionær, 57.164, jfr. 59.17; 72.172.
- afslag på mødedeltagelse kan ikke begrunde afvisning af realitetsbehandling, 73.207.
- akter bortkommet, 59.62; 61.27; 82.84.
- anke i stedet for ny begæring om invalidepension, 61.154; 62.85.
- anmodning om drøftelse af en sag, 61.75; 69.95; 71.183; 72.172, 213; 81.71, jfr. 82.299.
- ansøgning:
- om fritagelse for at aflægge den alm. filosofiske prøve, 61.47.
  - om omlægning af betalingsterminer, 59.67.
  - til skatteråd vedr. ligningen, 59.63.
- bedømmelsesudvalg, 72.115, 182, jfr. 75.30; 77.464, jfr. 78.59.
- behandling af anmodning om aktindsigt i invalidepensionssag, 81.301, jfr. 82.305, 83.275 og 87.247.
- bekendtgørelse af bidragsresolution, 85.93, jfr. 86.192.
- bekendtgørelse af eksamenskarakterer, 83.251.
- berostillelse af sager, 57.179; 58.219; 59.26; 60.47, 111; 61.27; 62.97; 63.100; 64.62; 65.143; 66.31; 67.38; 68.54.
- besigtigelse:
- beboelsesforbud, 71.66, jfr. 72.19.
  - byggesag, 68.87.
  - huslejenævns besigtigelse, 72.49.
  - underretning om besigtigelse, 74.408; 82.204.
- bisidder ved møde, 65.125.
- dispensation fra ansøgningsfrist, 87.232.
- ekspropriationssagers matrikulære berigtigelse, 72.180, jfr. 73.33.
- erindringsskrivelser besvarelse, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 74.82, 359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64.
- erstatningsansvar, 86.20, jfr. 87.251.
- fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.
- fejlagtig oversendelse, 75.77.
- fejlekspeditioner i bidragsag, 69.90.
- fejlekspeditioner i skilsmissegag, 67.19.
- fotokopiers anvendelse, 56.200; 62.83.
- genoptagelse af berostillet sag, 68.97.
- hastesagers mærkning, 57.196.
- henlæggelse:
- af uekspederet sag, 57.213; 58.38; 61.42; 63.34; 67.42.
  - uden underretning, 56.124; 57.94.
- hjemgivelse af barn til forældremyndighedens indehaver, 87.178.
- hjemmelsangivelse, 81.214.
- hjemvisning, 81.88, jfr. 82.299; 84.179.; 86.142.
- høring:
- andragende til skatteråd om lempelse i ligningen, 59.63.
  - høring af biskoppen ved besættelse af provstestilling, 81.168.
  - høring af skolebestyrelse ved afskedigelse af skoleleder, 75.202.
  - høringsprocedure, 72.216; 73.122.
  - mangelfuld høring, 63.38.
  - oversendelse i stedet for høring, 56.124.
  - tilsidesættelse af høringsforskrifter, 73.139; 80.645, jfr. 84.242.
  - ufuldstændig høring, 71.38.
  - undladelse af høring, 55.121; 56.51; 57.131, 138; 58.56, 161, 241; 64.93; 73.103; 77.279; 83.105.
  - unødvendig høring, 58.211.
  - ved dispensation fra arbejderbeskyttelseslovens § 31, stk. 1, 61.117.
  - ved dispensation fra overfredningsnævnskendelse, 61.51.
  - indhentelse af akter ved rekursbehandling, 71.41.
  - indhentelse af oplysninger om praksis hos underinstans, 72.209, jfr. 73.39.
  - indhold af efterfølgende begrundelse, 83.57, jfr. 84.251.
  - indkaldelse af forbigåede ansøgere om tillægsgjort i h.t. statshusmandsloven til forhandling, 57.231, jfr. 60.26.
  - intern kompetencefordeling, 61.101.
  - journalisering af indkommet post straks efter modtagelsen, 74.193.
  - klager over eksaminer, 77.399, jfr. 78.55.
  - klager over læger, 73.156, jfr. 78.28, 80.25 og 81.315.
  - kommunale myndigheders adgang til at udtale sig, 60.55; 66.48.
  - kontradiktion:
    - afgørelse om opsættende virkning, 79.464.
    - afskedigelsessag, 75.202; 78.169; 80.623; 83.21, jfr. 84.249; 86.60; 87.59.
    - anerkendelsessag, arbejdsskade, 87.166.
    - anmodning om kontradiktion ikke imødekommet, 72.35.
    - anvendelse af et nyt og skærpet bedømmelsesgrundlag, 84.139.
    - arbejdsløshedsdagpenge, 85.25, jfr. 86.186.
    - arbejdsskadeforsikringsag, 87.163, 166.
    - bedømmelse af universitetsspeciale, 83.251.
    - byggesag, 74.56; 76.206, jfr. 78.39 og 79.31.
    - disciplinærsag, 76.223, jfr. 77.58.
    - dispensation fra kravet om landbrugsuddannelse, 85.121.

- ejendomsvurderinger, 73.283, jfr. 74.39.
 familieretssager, 74.311; 82.124, jfr. 85.223; 87.89.
 forbud efter levnedsmiddeloven, 86.113, jfr. 87.254.
 forbud mod at komme på en restaurant, 86.82.
 foreløbige beslutninger om hjælpeforanstaltninger over for børn, 75.494, jfr. 79.25, 80.32 og 81.319.
 forhåndsvarsling efter miljøbeskyttelseslovens § 68, stk. 2, 81.199.
 fredningsag, 84.123.
 fri proces sager, 81.134.
 fængselssager, 73.399, jfr. 74.44.
 genoptagelse af samkvemsretssag, 82.151.
 klagesager, 73.103; 81.126.
 matrikulær udskillelse af vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.
 nye oplysninger, 72.40; 73.86; 86.138.
 optagelse på universitet, 74.103.
 orientering af parter om kontradiktionspraksis, 82.124, jfr. 85.223.
 overfredningsnævnsager, 76.163.
 sag om embedstelefon, 71.184.
 samkvemsretssag, 82.151.
 skattesager, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.
 supplerende udtalelse ved læreransættelse, 78.705.
 tilbagebetaling af arbejdsløshedsdagpenge, 82.32.
 tilbagekaldelse af tilladelse, 87.113.
 tilladelse efter naturfredningslovens § 43, 80.294.
 ulykkesforsikringsager, 74.395, jfr. 75.62 og 76.31.
 underretning om fremgangsmåden ved behandlingen af sager om tilladelse til erhvervelse af landbrugsejendomme, 81.182.
 kontrol med sagernes rettidige ekspedition, 57.175; 58.189; 60.94; 61.27; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30; 74.359, jfr. 76.30; 74.429, jfr. 75.64; 75.175.
 krav til rådighedsvurderinger efter arbejdsløshedsforsikringslovens § 62, 85.38.
 krænkende formulering af skrivelse fra en socialforvaltning, 83.259.
 lejlighed til at udtale sig over for amtsskatteråd, 71.113.
 lejlighed til at udtale sig over for landshøvdingen, 72.163.
 lejlighed til at udtale sig over for lokalnævn, 76.192, jfr. 77.57.
 lejlighed til at udtale sig over for minister, 81.71, jfr. 82.299.
 lokalnævnshovedmand nægtet modtagelse af to breve fra en klager, 85.114.
 mangelfuld vejledning i landbrugssag, 86.99.
 mangelfuld vejledning i sag om lån til beboerindskud, 73.351.
 mangelfuld vejledning i ægteskabssag, 67.22.
 mangelfuldt oplyst før afgørelsen, 57.62; 58.73; 61.22; 68.37; 69.18, 100; 71.184; 72.148, jfr. 74.27; 73.252, jfr. 74.37; 73.367, jfr. 74.41; 75.134, 299, jfr. 76.33; 77.195, jfr. 78.48; 78.302, jfr. 79.63; 80.623, 746, jfr. 82.297, 81.118, 291, jfr. 82.304; 83.105, 131, 192, jfr. 84.254; 85.105; 86.49; 87.163.
 mangelfuldt svar, 73.351; 76.192, jfr. 77.57; 82.84.
 manglende besvarelse:
   af ansøgning, 55.111; 56.133; 57.137; 58.38, 63, 246; 59.41, 132; 61.23, 33; 70.86; 71.87.
   af erindringsskrivelse, 56.173; 57.175, 219, 228, 233; 58.63, 159, 216, 221; 59.25, 167; 61.115; 63.36, 62, 63; 63.100; 65.97; 66.51; 67.102; 71.38, 142; 72.35; 73.103; 74.82; 75.77, 175; 76.382, jfr. 77.84; 77.288, jfr. 78.51; 79.177, 243, jfr. 80.70 og 81.328; 79.469 jfr. 81.331; 80.294, 556, jfr. 82.296; 83.32; 85.163, jfr. 86.195.
   af skrivelse, 56.119; 57.161, 212, jfr. 61.18; 58.154, 177; 59.49, 56; 60.81; 61.24; 62.89; 63.77; 65.39, 124; 67.42, 95; 68.84; 69.42; 71.105, 140; 72.163, 213; 77.104; 86.138.
   af spørgsmål om hjemmel, 70.55.
 manglende erindring, 55.96; 61.42; 63.27.
 manglende iagttagelse af reglen i lov om offentlig forsorgs § 50, stk. 3, 57.65, jfr. 58.33.
 manglende journalisering, 59.198, jfr. 60.34; 61.27; 64.92; 74.429, jfr. 75.64.
 manglende notat i journalen om, hvorvidt en skrivelse er besvaret, 59.159; 74.184, jfr. 77.41 og 78.30.
 manglende notat om forhandlinger eller samtale, 57.119; 58.216; 59.47; 60.47, 187; 61.132; 63.39; 68.96; 70.21; 71.126, jfr. 72.21; 77.288, jfr. 78.51; 80.674.
 manglende notat om mødedeltagerne ved fagråd, 71.186, jfr. 72.25.
 manglende notat om udøvelse af tilsyn, 80.630.
 manglende orientering, da sagsbehandlingen trak ud i Arbejdsdirektoratet, 83.27.
 misvisende erklæring, 61.36; 72.177; 77.464, jfr. 78.59.
 mundtlig besvarelse, 80.674.
 nedrivning af bygninger i »Christiania«, 74.56.
 orientering af ansøgere og klagere, når sagsbehandlingstiden trækker ud, 82.20; 86.133.
 personligt møde, 69.95; 74.67; 80.231.

- referat af rejseinspektørs undersøgelse, 59.74.
 referat bør indeholde bemærkning om, hvorfra oplysningerne stammer, 57.231.
 rekonstruktion af bortkommet sag, 59.29, 33; 61.42.
 resolution om genindsættelse forlagt, 59.25.
 restancekontrol i Arbejdsdirektoratet, 83.32.
 restancekontrol omfatter alle sager, 80.385.
 rykning uanset henstand med tilbagebetaling af uddannelsesstøtte, 82.271.
 røgobservationer ved klager over røgreguleringer, 57.62.
 sekretærs manglende orientering af kommissionsformand, 71.105.
 skatterådskendelses form, 71.108, jfr. 75.28.
 skattevæsens behandling af sag om underholdsbidrag, 65.130.
 skriftligt svar, 62.38; 63.39, 100; 64.110; 68.96; 80.674.
 skrivelsers sproglige form, 71.65.
 socialudvalgs manglende initiativ over for folkepensionist, 72.74.
 specifikation af ekspropriationserstatning, 65.24; 69.33.
 tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
 tidspunktet for afgørelse af spørgsmål om opsættende virkning, 81.269.
 tilbageholdelse af oplysninger over for anden myndighed, 57.88.
 tilførsel til beslutningsprotokol for kommunalt udvalg, 76.127.
 tilsagn om udsættelse med afsoning ikke påført sagen, 59.147.
 trykfejl i eksamensopgaver, 63.29, 30, jfr. 65.19.
 udateret notat og påtegning, 57.191.
 udbetaling af løn, 61.132.
 udlån af akter, 62.83.
 udtalelsers form, 55.92; 57.102, 118; 59.35; 61.74, 104; 65.114; 70.51, 75; 72.182, jfr. 75.30; 74.219; 84.123.
 ufyldstgørende besvarelse, 55.89, 92; 57.138, 234; 59.22, 24, 37, 140; 64.129.
 ufyldstgørende oplysningsgrundlag i sag om byrådsmedlems udtræden p.g.a. sygdom, 81.118.
 underretning:
 af ansøgere, 71.87; 72.58.
 af modpart om indbringelse af afgørelse for ankenævnen, 82.32.
 af parts repræsentant, 78.113.
 om afgørelse, 61.77.
 om berostillelse, 72.110; 74.359, jfr. 76.30.
 om beskikkelse af forsvarer i prøvedskrivningssag, 61.191, jfr. 62.17.
 om bidragsresolution, 85.93, jfr. 86.192.
 om bortkommen sag, 83.32.
 om eksamenskarakter, 83.251.
 om forhøjelse af ejendomsvurdering, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.
 om gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.
 om genoptagelse af råstofsag, 82.186.
 om, hvornår svar kan ventes, 71.140; 72.18, 189, jfr. 73.36; 73.103; 74.429, jfr. 75.64; 75.643, jfr. 76.69; 78.735, jfr. 80.60; 79.243, jfr. 80.70 og 81.328; 80.556, jfr. 82.296; 80.674, 691; 82.20; 87.178.
 om Landskatterettens kendelser, 81.69.
 om navnebevilling, 59.41.
 om nedsættelse af kommission, 55.120.
 om oversendelse til anden myndighed, 55.91, 107; 73.197, jfr. 74.34; 76.382, jfr. 77.84.
 om sagsbehandling, 72.212, jfr. 73.40 og 78.26; 79.177.
 om salg af invalidebil, 75.420, jfr. 76.54.
 om verserende straffesag, 61.148.
 overordnede myndigheders afgørelser meddeles direkte den, hvem afgørelsen vedrører, 56.122.
 pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.
 skriftlig beslutning om afslag på asyl før udsendelse, 86.79.
 til anmeldere og sigtede, 55.99, jfr. 56.17; 56.126, 212, jfr. 61.18; 61.30, jfr. 63.13; 61.39; 62.22; 63.32.
 til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.
 til klagere, 55.63; 56.124; 57.94, 131, 179; 82.20.
 til skatteyder om påtænkt forhøjelse af indkomstansættelser, 73.337.
 til skatteyderes repræsentanter om skatterådsafgørelser, 58.191.
 til varetægtsfanger om nægtet udlevering af breve, 65.33.
 ved dispensation fra strandbyggelinie, 61.98.
 Undervisningsministeriets sagsbehandling, 71.152, jfr. 72.22; 74.103; 80.674.
 undladt afholdelse af offentligt annonceret møde, 84.139.
 urigtig citering i afgørelse, 64.108.
 varsling forud for skærpselse til skade for klager, 77.153.
 vurderingskommissions behandling af erstatningssag, 71.105.
 se også *Aktindsigt*, *Ankevejledning*, *Begrundelse*, *Behandlingstid* og *Partsmedvirken*.

Samkvemsret.

børnepsykiatrisk undersøgelse, 80.164.
forældremyndigheden er hos tredjemand, 56.209, jfr. 57.26.
forældremyndigheden udøves af tredjemand, 62.62.
kontradiktion og mundtlighed, 74.311; 82.151.
med barn uden for ægteskab, 77.621, jfr. 78.73 og 79.48.
transportudgifter og medvirken ved besøg, 80.580.
vejledning under vilkårsforhandlinger, 57.118; 67.22.

Sandflugt, dispensation fra fredningsbestemmelser, 69.29.

Sanering.

»forsanering« og forhåndstilsagn om statsstøtte, 76.306, jfr. 77.74.
ændring af forudsætninger for godkendelse af saneringsplan, 76.73.

SAS, indberetningspligt for statsrepræsentanterne i SAS, 61.156.

Seminarier, se *Skolevæsen*.

Separations- og skilsmissegager.

affattelse af vilkårene i skilsmissebevillinger, 55.56, jfr. 57.23.
afgørelse af spørgsmål om forældremyndighed, 71.70.
behandling af separations- og skilsmissegager, 59.122; 60.35, 36; 67.19.
enkepensionsreglerne, 56.186; 64.79.
erklæring fra børne- og ungdomsværn vedr. forældremyndighed, 68.88.
fastsatte eller aftalte vilkår, 55.56, jfr. 57.23; 69.58.
fremskaffelse af medskyldserklæring fra tredjemanden, 67.19.
fuldstændigt protokollat, 57.118.
manglende erklæring fra fremmed statsborger om anerkendelse af dansk bevilling, 56.125.
skilsmissebevilling uden mægling og vilkårsforhandling, 56.114; 59.132, jfr. 64.13.
underholdsbidrag til børn, 57.174.
vejledning m.h.t. aftaler om samkvemsret, 57.118; 67.22.

Se også *Underholdsbidrag*.

Sigtede, se *Politi*.

Sikkerhedsforanstaltninger, ændringer i eller ophævelse af sikkerhedsforanstaltninger truffet i medfør af § 38, stk. 2, i straffeloven af 1866, 55.17; 56.16; 57.23.

Sikkerhedsforvaring, se *Fængselsforhold*.

Sikringsanstalten, forbedring af forholdene på Sikringsanstalten, 72.191, jfr. 75.30.

Sindssyge.

administration af lommepege til patienter på statshospital, 73.90.
anvendelse af bælte, 72.148, jfr. 74.27; 74.224, jfr. 75.46; 74.364, jfr. 75.59 og 76.30; 83.105.
domstolsprøvelse af tvangsindlæggelse af sindssyge, 56.192, jfr. 58.30; 58.235; 65.35; 83.118, jfr. 85.225.
ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværge for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.
farlighedsdekreter skal normalt være skriftlige, 73.65.
forespørgsel vedr. tilsynsværge ved tvangsindlæggelse af sindssyge, 58.191.
forholdene på den lukkede del af Frederiksberg Hospitals Psykiatriske Afd., 74.364, jfr. 75.59 og 76.30.
indlæggelse på Sct. Hans Hospital, 67.78.
klager over uberettiget magtanvendelse, 74.224, jfr. 75.46.
lobotomering af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43 og 82.283.
meddelelse til folkeregistre om indlæggelser og udskrivninger, 74.176.
patienters adgang til ophold i fri luft, 73.128, jfr. 75.33.
samtykke til chokbehandling og lobotomering af sindssyge, 57.39, jfr. 58.32.
sindssygelovens rækkevidde i forhold til mindreårige, 83.118, jfr. 85.225.
tilsynsværger for sindssyge, tvangsindlagt før 1938, 57.127, jfr. 58.34.
tvangsbehandling af sindssyge, 74.167, jfr. 75.43 og 82.283.
tvangsforanstaltninger over for patienter på psykiatriske hospitaler, 79.408, jfr. 80.80; 83.105.
tvangsindlæggelse af sindssyge, beregningen af 5-dages fristen i retsplejelovens § 469, stk. 2, 65.34.
vold mod sindssyge, 55.79.

Skat.

administrative bestemmelser vedrørende fritagelse for kirkelige afgifter, 57.256.

- af ekspropriationserstatning, 68.56.
 afskrivning på pianists flygel, 79.520, jfr. 80.90 og 82.292.
 afsoning af adm. fastsatte skattebøder, 61.94.
 ankevejledning, 75.323, jfr. 77.43.
 ansættelse for mellemprioden, 73.134; 77.414, jfr. 78.55.
 anvendelse af selskabsskattelovens § 12, 73.215, jfr. 77.34 og 80.26.
 befodringsfradrag for invalider, 66.87.
 beregning af skattebøder i h.t. kontrolloven, 60.119.
 beskatning af pristalsreguleringsbeløb, 79.197, jfr. 81.327.
 bødeforelæg i skattesager, 80.201, jfr. 81.332.
 dobbelt personfradrag til enker, 77.593, jfr. 78.62, 79.47 og 83.262.
 dobbelt personfradrag til forsørger af uddannelsessøgende barn, 74.283, jfr. 76.29.
 eftergivelse af skat for værnepligtige, 71.174.
 eftergivelse på grundlag af trangsvurdering, 87.136.
 ejendomsskyldpromillen ved kommunesammenlægning, 66.22.
 »fikserede« vedelag, 75.126.
 fjernelse af bilag i skattesag, 69.18.
 flyvende personel, vejledende anvisning, 83.95, jfr. 85.224.
 forældelse af tilbagebetalingskrav, 87.140.
 forældelsesfrists beregning, 87.140.
 fradrag af renter, 72.197, jfr. 73.36.
 fradrag for gensidigt aftalte børnebidrag, 79.513.
 fradrag for løbende ydelser, 75.195.
 fradrag for medhjælpende hustru, 73.321, jfr. 74.41.
 fradrag for merudgifter ved arbejde i udlandet, 75.640.
 fradrag for skat, betalt i udlandet, 71.82, jfr. 75.27.
 fradrag for vedligeholdelsesudgifter vedr. fast ejendom, der udlejes en del af indkomståret, 79.322, jfr. 81.331 og 82.292.
 fristen i statsskattelovens § 30, stk. 5, 57.131; 58.241; 60.117.
 frister for ligningsarbejdet i Københavns og Frederiksberg Kommuner, 75.307, jfr. 77.43.
 fritagelse for skattekontrollovstillæg, 73.195, jfr. 75.36.
 frivillige indbetalinger af forskudsskat, 75.114.
 godkendelse i h.t. ligningslovens § 8 A, 86.51.
 henlæggelse til investeringsfond, 67.28.
 henstand med betaling af skat, 75.299, jfr. 76.33.
 inddrivelse af amtstueskatter, 66.83.
 inddrivelse af ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.
 inddrivelse af skat i forbindelse med udbetaling af erstatning i henhold til ulykkesforsikringsloven, 57.137.
 indeholdelse af A-skat ved strejke- og lockoutunderstøttelser, 81.63, jfr. 83.267 og 86.182.
 inhabilt skatterådsmedlem, 79.457, jfr. 80.86 og 81.331.
 klagevejledning i skattesager, 79.123.
 kørselsregnskaber, 66.79, jfr. 67.18.
 landbrugsejendom (»lystgård«), 74.293, jfr. 75.54; 76.390, jfr. 77.85.
 Landsskatterettens afslag på genoptagelse, 85.61, jfr. 86.191.
 Landsskatterettens ændring af en skatteansættelse, 57.240.
 lavt privatforbrug, 82.87, jfr. 85.223.
 lejeværdi og fradrag for driftsudgifter for ejendom, der delvis anvendes til erhverv, 68.24.
 løntilbageholdelse til dækning af skat, 59.104; 63.92; 64.64, 108, 117; 65.44; 67.87; 68.75; 70.25.
 manglende begrundelse af klage til skatterådet, 86.54.
 meddelelse om modregning i overskydende skat, 77.693, jfr. 78.75.
 modregning for ægtefællens skatterestance, 66.63.
 modregning i børnetilskud til inddrivelse af skat, 65.44.
 modregning i løn til inddrivelse af skat, 64.117; 65.44.
 modregning i overskydende skat for ægtefælles A-skatterestance, 79.310.
 nedslag i renteindtægter m.m., 65.80.
 omlægning af betalingsterminer for statsskat, 59.67.
 opkrævning af skjult kommuneskat over bl.a. elprisen, 72.101, jfr. 75.29 og 76.23.
 oplysningspligt i h.t. kontrollovens § 8, 59.168, 170; 61.94.
 overførsel af personfradrag ved sømandsskat, 72.158, jfr. 73.32 og 74.29.
 pantefogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.
 procentgodtgørelse af overskydende skat, 83.91.
 procenttillæg til restskat, 72.113, jfr. 73.29 og 74.25; 74.371, jfr. 75.60; 83.93; 87.138.
 refusion af udgifter til bankgaranti, 82.77.
 renter af ekstra skattebeløb, 66.54.
 renter af for sent betalt skat, 82.80, jfr. 83.277.
 retsforligs betydning, 73.157.
 sagsbehandling ved Landsskatteretten, 72.233, jfr. 73.43, 75.32, 77.32, 78.27 og 80.25.
 skattekontrollovens § 6, stk. 1, 78.196.
 skattemæssigt fradrag for advokatudgifter til skattesag, 80.451, jfr. 82.295.

skattepligt under ophold i Grønland, 68.46.
 skattevalg, 55.80.
 skatteydere adgang til at rette formelle fejl, 67.28.
 skødet's fordeling af købesummen ikke bindende for skattevæsenet, 58.73.
 skønsmæssige ansættelser, 57.240; 58.179; 74.302, jfr. 75.55; 75.625; 76.77; 80.548, jfr. 81.339 og 83.265; 81.73.
 Statens Ligningsdirektorats instruktion af de underordnede ligningsmyndigheder, 75.126.
 Statskattedirektoratets udlevering til arbejdsgivere af skatteoplysninger, 76.200, jfr. 77.57.
 tilbagebetaling af skat, 56.151; 57.213, 256; 82.84.
 tilsigelser til skatterestanter, 59.185; 64.61.
 udenlandsk lotterigevinst, 61.44.
 udpantning i ægtefælles ejendele, 74.87.
 udpantningsgebyrer, 65.44.
 udsættelse med indgivelse af selvangivelse, 73.195, jfr. 75.36.
 underholdsbidrag, 65.130.
 undladelse af tiltale i h.t. kontrollovens § 13, 61.72.
 urigtig opgivelse af funktionærs løn, 55.26.
 vederlag for løbende ydelser, 75.195.
 ændring af praksis, 78.299.
 ændring af skatteberegning, 69.102.

Skatteråd,

afgørelse i strid med Landsskatterettens kendelse, 60.64.
 afvisning af klage på grund af manglende begrundelse, 86.54.
 andragende om lempelse i ligningen, 59.63.
 ekspedition af sager, 57.131, 178, 183; 58.241; 59.198, jfr. 60.34; 60.78; 62.37; 63.77.
 frister for ligningsarbejdet ved Københavns og Frederiksberg Skatteråd, 75.307, jfr. 77.43.
 inhabilitet for medlemmer af skatteråd, 75.387.
 manglende begrundelse, 63.77.
 partsoffentlighed, 68.22; 70.91.
 refusion af bankgaranti p.g.a. mangelfuld sagsbehandling, 82.77.
 skatteydere's krav på at afgive forklaring for det samlede skatteråd, 60.117; 73.337; 74.354, jfr. 75.58; 75.610, jfr. 76.68; 77.95.
 skønsmæssig indkomstansættelse, 74.302, jfr. 75.55; 76.77.
 underretning til skatteyderes repræsentanter, 58.191.

Skattevalg, se Skat.

Skibsfører, styrmand udelukket fra at fungere som skibsfører ved statsbanernes færger, 58.248.

Skoleafgift, hjemmelen for skoleafgift for udenbys elever i højere kommunale skoler, 56.201, jfr. 57.26 og 59.16.

Skoleblade, se Censur.

Skolebyggeri,

ekspropriation til skolebyggeri, 75.533, jfr. 76.62 og 77.47.
 igangsætningstilladelse til skolebyggeri, 68.63.
 ulovligt opført skolebyggeri, 73.230.

Skolevæsen,

ansættelse af straffede personer, 71.84, jfr. 72.20 og 73.21.
 befordringsgodtgørelse til skoleelever i friskoler, 77.712, jfr. 79.49.
 etablering af skolebusbefordring, 75.242.
 flytning af børn ved omlægning af skoledistrikter, 70.15.
 forældrebetaling til elever's deltagelse i skolerejser, lejrskoleophold, praktik m.v., 80.345, jfr. 83.265.
 fremgangsmåden ved besættelsen af skolelægestilling, 57.123.
 genoptagelse på seminarium, 75.119.
 inddragelse af hidtidige stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
 inhabilitet ved besættelsen af rektorstilling på seminarium, 82.267.
 kandidaters og magistres optagelse på pædagogikumkursus, 77.611, jfr. 78.72.
 nedlæggelse af seminarium, 71.87.
 optagelse i statsskoles realafdeling, 65.111.
 pensionsretlige forhold for lærere ved Europaskolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.
 reglerne om skoleerklæringer, 71.93, jfr. 77.25 og 80.24.
 reparationspraktik (bekg. 555/1975, § 19, stk. 3), 75.212.
 tilbagekaldelse af befordringsgodtgørelse, 85.213.
 usaglige hensyn ved besættelse af lærerstillinger, 78.705, jfr. 79.48.
 Se også *Folkeskolen.*

Skovbyggelinie, se Naturfredning.

Skove,

almenhedens adgang til private skove, 70.63.
 klage over ulovlig hugst, 69.91.
 ophævelse af fredskovpligt, 76.347, jfr. 78.44.
 skovlovens regel om bebyggelse, 73.125, jfr. 77.33.

Skumslukningsaggregater, indkøb af skumslukningsaggregater, 56.52.

Skyldråd,

besigtigelse af ejendomme, 57.191; 74.297, jfr. 75.55 og 76.29.

generel forhøjelse af ejendomsværdien, 57.128. medlemmernes habilitet, 57.63, jfr. 58.33.

underretningspligt, 74.297, jfr. 75.55 og 76.29. vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.

Skøn,

begrænsning af skøn i h.t. busloven, 87.199.

boligforholds betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.

ikke-udøvelse af pligtmæssigt skøn, 58.68, 150; 75.182; 78.387; 81.291, jfr. 82.304; 83.185; 87.107.

konkret skøn i:

invalide- og folkepensionssager, 65.22.

sager om personligt tillæg (varmehjælp), 80.409.

sager om underholdshjælp, 69.83, jfr. 70.14. vejledende retningslinier, 76.324, jfr. 77.75 og 80.41.

kvalificerede hensyn ved afgørelser om pressens adgang til råduse uden for almindelig åbningstid, 83.101.

retningslinier for godkendelse af adoptanter, 76.358, jfr. 77.81; 77.537.

retningslinier for tildeling af personligt tillæg, 77.135.

sagkyndigt skøn, 59.59.

teknisk skøn, 55.87.

trafikpolitisk skøn, 71.116.

ulovligt skøn, 69.52.

urimeligt skøn, 60.60; 61.54; 62.35; 63.43; 64.103, 111, 129; 70.15.

vejledende udtalelse om udøvelse af skøn, 74.79.

Sociale boligforetagender,

udstyknig af sociale boligselskabers ejendomme i ejerlejligheder, 78.91.

valg af beoerrepræsentanter i sociale boligforetagender, 59.113, jfr. 60.32.

Socialindkomst,

anvendelse af aktuelle indkomstforhold i stedet for socialindkomst, 84.197.

anvendelse af socialindkomst ved ændring af skattepligtig indkomst, 84.197.

Sommerhusbebyggelse,

afslag på tilladelse til helårsbeboelse, 78.302, jfr. 79.63.

forbud mod udstyknig til sommerhusbebyggelse, 65.135.

i strid med ekspropriationsplaner, 66.31.

Sommerhusudlejning, erhvervsmæssig, 73.306.

Sparebeviser, indløsning af beskadigede sparebeviser, 62.22.

Spilleautomater, se *Kommuner.*

Stagiaires-overenskomst, administration af stagiaires-overenskomst, 57.138.

Statens erstatningsansvar, se *Erstatning.*

Statens forligsmænd, indgriben i overenskomstforhandlinger, 83.64.

Statens Forsøgsmejeri, offentlig konkurrence med privat erhvervsvirksomhed, 83.168.

Statens Informationsvirksomhed, annonce om skatte-reformen, 87.135.

Statens Jordlovsudvalg, se nu *Jordlovsudvalget.*

Statens Kunstfond,

medlemskab af repræsentantskabet for Statens Kunstfond, 74.88, jfr. 77.40.

tildeling af produktionspræmier, 73.252, jfr. 74.37. 3-årigt arbejdsstipendium til forfatter, 77.440.

Statens Ligningsdirektorat, se *Statsskattedirektoratet.*

Statens Skibstilsyns dispensationspraksis, 65.100.

Statens Andssvageforsorg,

behandling af klager over voldsanvendelse m.v., 73.103.

bæltefiksering og isolation, 75.594, jfr. 77.53.

Børnehospitalet i Vangede, 79.246, jfr. 80.75, 81.329, 82.291 og 83.264.

Centralinstitutionen Brejning, 75.347, jfr. 76.40.

Centralinstitutionen Ebberødgård, 75.571, jfr. 76.64; 78.319, jfr. 79.65.

Centralinstitutionen Hald Ege, 76.420, jfr. 77.86 og 78.45.

Centralinstitutionen Lillemosegård, 79.246, jfr. 80.75, 81.329, 82.291 og 83.264.

- Centralinstitutionen Ribelund, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.
- Centralinstitutionen Vodskov, 75.631, jfr. 76.68, 78.37, 79.29, 80.33 og 81.319.
- forsorgscentres behandling af klienters udskrivningsbegæring, 76.332.
- forsorgscentres bistandspligt vedr. invalidepension o.lign., 76.220.
- Gl. Bakkehus-sagen, 59.56.
- køb af en ejendom, 61.180, jfr. 62.19.
- Lokalinstitutionen Løgumgård, 79.229, jfr. 80.70 og 81.327.
- Lokalinstitutionen Rødbygård, 76.399, jfr. 77.85 og 78.44.
- Statsbanerne, se Danske Statsbaner.*
- Statshospitaller, se Sindssyge.*
- Statslån til boligbyggeri,*
 gebyrbegunstigelse ved statslån til boligbyggeri, 57.35.
 medregning af arkitekthonorar i anskaffelsessummen ved beregning af statslån til boligbyggeri, 56.213.
 omfanget af kommunegaranti for statslån til boligbyggeri, 56.79.
- Statsradiofonien, se Danmarks Radio.*
- Statsskattedirektoratet,*
 behandling af klager over underordnede skattemyndigheders sagsbehandling, 75.610, jfr. 76.68 og 77.55.
 formuleringen af skrivelser til skatterådene om ændring i ansættelser, 65.145.
 vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- Statsskolehjem,*
 besøg på statsskolehjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.
 »Bøgildgård«, 74.310, jfr. 75.57 og 77.41.
- Statsungdomshjem,*
 besøg på statsungdomshjem, 73.268, jfr. 74.38, 75.38 og 79.21.
 »Bråskovgård«, 73.272, jfr. 74.38, 75.39, 79.22 og 80.26.
 isolation af elever på »Sølager«, 74.341, jfr. 75.57; 78.660.
- Stemmegaffel-sagen, se Folkeskolen.*
- Stempelafgift,*
 betydningen af en mundtlig aftale vedr. stempelafgift, 73.266.
 stempelfrihed ved salg af statslånhuse, 57.35.
 særlig adgang til domstolsprøvelse, 83.87, jfr. 84.252.
 transport af ejerpantebreve, 79.155, jfr. 81.326.
 vejledning om domstolsprøvelse i sager om stempelafgift, 74.238, jfr. 75.49.
- Stempelpapirhandel,* bestyrelse af stempelpapirhandel under forhandlerens fravær, 58.255.
- Strandbyggelinier,*
 dispensation i h.t. naturfredningslovens § 25, stk. 1, 61.77, 98.
 fjernelse af ulovligt opførte sommerhuse, 77.338, jfr. 79.39.
 frivillig fjernelse af huse opført i strid med strandbyggelinier, 74.72, jfr. 76.27.
 ved havnearealer, 61.77, 98.
- Styrelsesloven, se Universiteter.*
- Sukker, se Koncession.*
- Sundhedscertifikater* ved eksport af spisekartofler, 55.63.
- Sundhedskommissioner,*
 godkendelse af sanitære installationer i forbindelse med udstykningssag, 73.359.
 hundestøj ved butikcenter, 72.72.
 Indenrigsministeriets kompetence over for sundhedskommissioner, 66.92.
- Sundhedsstyrelsen,*
 administrationen af apotekerlovens § 34, 67.58, jfr. 72.19.
 afslag på aktindsigt i sagkyndig rådgivers udtalelse, 84.67.
 iværksættelse af politiuundersøgelse mod læger, 60.158.
 klagebehandling ved bæltefiksering, 83.105.
 ordination af euforiserende stoffer, 67.65.
 udvalgsarbejde, 81.126.
 vejledningspligt over for en læges patient, 59.69.
- Sundhedsvedtægter,*
 affattelse af sundhedsvedtægter for landkommuner, 55.103.
 forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.

kravene ifølge sundhedsvedtægter til drikkevandsforsyning og spildevandsafledning, 73.359.

pålæg om nedbringelse af ulemper, 70.26, jfr. 71.17.

vejledning om klagefrist, 74.130.

Sundholm, se *Bistandsloven*, sager før bistandsloven.

Supplementsunderstøttelse til fhv. kordegn, 68.23.

»Sverigespengene«, se *Fordeling af offentlige midler*.

Sygekasseforhold, se *Sygesikring*.

Sygesikring,

adgang til børnetandpleje på kommunal klinik udelukker tilskud fra sygesikring, 75.280, jfr. 76.33.

begravelseshjælp, 56.72.

betingelser for lønarbejderdagpenge, 62.36, jfr. 63.14.

bidragydende medlems ret til begravelseshjælp gennem sygekassen, 56.72.

forvarets overførelse til ydende medlemskab, 58.80.

hjælp til kiropraktorbehandling, 70.36.

ikke udbetaling af genkøbsværdien ved udtræden af sygekassen, 56.72.

kiropraktorbehandling, 70.36.

løntilbageholdelse til dækning af sygekassere-
stance, 68.43.

takster for behandling på Rigshospitalet, 68.28,
jfr. 71.17.

tilbagebetaling af sygekassekontingent, betalt ef-
ter at have taget fast ophold i Grønland, 74.286.

ændring af sygesikringslovens § 9, 80.404, jfr.
81.337.

Særfængsel, se *Fængselsforhold*.

Sønæringsbevis, praksis m.h.t. dispensation til søoffi-
cerer af reserven fra reglerne om sønæringsbevis,
56.188, jfr. 57.25.

Takstnedsættelser, se *Danske Statsbaner*.

Tavshedspligt,

55.125, 173; 61.174, jfr. 62.18; 66.43, jfr. 67.16;
69.59.

diskretionstilsagn i narkoinstitutioner, 75.466.

forligsinstitutionen, 82.36.

kommunale tilsynsmyndigheders kompetence til
at tage stilling til kommunalbestyrelsesmed-
lemmers krænkelse af en tavshedspligt, 81.93.
læger, 87.194.

offentlighed kontra tavshedspligt i miljøbeskyttel-
sessager, 77.362.

offentlighed kontra tavshedspligt i sag om beta-
lingsstandsning for bank, 87.64.

oplysning fra Centralregisteret for Motorkøretø-
jer om tidligere ejerforhold, 83.134.

Teaterrådet,

sagsbehandling ved indstillinger om teaterstøtte,
75.257, jfr. 76.33.

udtalelser i ansættelsessager, 79.469, jfr. 81.331.

Teatre,

ansættelse af teaterleder, 79.469, jfr. 81.331.

kollektiv ledelse, 79.212.

Se også *Det Kgl. Teater*.

Teologisk embedseksamen, emneordsordning, 70.55.

Tilbagebetaling,

arveafgift, se *Arve- og gaveafgiftsloven*.

boligsikring, se *Boligstøttelovgivning*.

børnetilskud, 80.184.

daginstitutionsbetaling, se *Daginstitutioner*.

enkepension, 84.185, jfr. 87.248.

folkepension, 84.177; 85.173.

forsudsvis udlagt børnebidrag, 81.280, jfr. 83.282
og 85.223.

hjælp efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit
III.

løn m.v., se *Løn*.

lån efter bistandsloven, se *Bistandsloven*, afsnit V.
meddelelse om omfanget af tilbagebetalingspligt
(bistandsloven), 83.213.

omfanget af tilbagebetalingskrav af sygedag-
penge, 85.188, jfr. 86.197.

pension, 87.185.

sygedagpenge, 87.185.

told, se *Toldvæsen*.

ungdomsydelse, 82.252.

Tilbageholdelse,

hjemsendelsespenge, 58.182.

politiets tilbageholdelse af værdipapirer til dæk-
ning af skat, 55.27.

Tilbagekaldelse,

afgørelse om brandsikring, 79.415.

befordringsgodtgørelse til skoleelev, 85.213.

begunstigende forvaltningsafgørelse, 78.684; 80.552; 81.285; 82.147, 248; 83.221, 251; 85.213; 87.113.

beslutning om udnævnelse i tjenestemandsstilling, 80.332.

bevilget personligt tillæg (varmehjælp), 83.221.

fejlagtig afvisning af klage, 86.106

fejlagtig meddelelse om afgørelse, 82.262.

indstilling vedr. apoteksbevilling, 80.758, jfr. 81.343.

kendskab til afgørelse alene opnået ved anvendelse af offentlighedsloven, 86.163.

»natbevilling«, 79.559.

nedsættelse af bevilget ungdomsydelse, 81.245.

påbud til restaurationsvirksomhed vedr. støj, 85.125, jfr. 86.193 og 87.249.

socialudvalgs omgørelse af socialforvaltningens

tilsagn om hjælp efter bistandsloven, 85.181.

ændring af tjenestemandsansættelse til overenskomstansættelse, 80.307.

Tilbagevirkende kraft,

forflytelsesregler med tilbagevirkende kraft, 74.133, jfr. 76.27.

portoforhøjelse med tilbagevirkende kraft, 65.141.

Tilbud. Statens Trykningskontors indhentelse af tilbud, 68.67.

Tilhold, se *Forbud og Påbud.*

Tillidsmand for evnesvag, ikke-umyndiggjort person, 58.58, jfr. 59.19.

Tillægsjord, se *Jordlovsudvalget.*

Tilsigelse, se *Politi.*

Tilskudsdeklaration, afløsning af tilskudsdeklaration, 58.192.

Tilsyn,

med det sociale institutionsområde, 80.677, jfr. 83.265 og 87.247.

med handelsskoleundervisningen, 57.109.

Tilsynsværger,

ekspeditionstiden for beskikkelse af tilsynsværger for tvangsindlagte sindssyge, 57.190; 58.40.

for internerede i h.t. straffeloven af 1866, § 38, stk. 2, 55.17; 56.16; 57.23, 127.

for tvangsindlagte sindssyge før 1938, 57.127, jfr. 58.34.

forespørgsel til personer, der tvangsindlægges, om ønske m.h.t. tilsynsværger, 58.191.

vejledning af tilsynsværger, 72.145, jfr. 74.27 og 77.31.

Se også *Fængselsforhold.*

Tiltale,

frafald af tiltale mod læger, 60.179.

ikke tiltale vedr. anlæg af Tune Lufthavn, 74.119. mod læger, 60.174.

undladelse af tiltale mod polititjenestemand, 58.213, jfr. 59.21.

Tinglysning,

byplanvedtægt, 69.57.

ekspeditionsfristen i tinglysningslovens § 16, stk. 4, 67.54.

foreløbig tinglysning af landvindingsbidrag, 58.43, jfr. 65.16.

tingfæstning, 84.71.

Tjenesteattest, se *Funktionærer.*

Tjenestebefaling, ændring af bekendtgørelse ved cirkulære, 71.58.

Tjenestebolig,

indflytning i og indretning af tjenestebolig, 55.40. leje ikke fastsat for tjenestebolig, 55.39.

manglende finanslovhjemmel til oprettelse af tjenestebolig, 55.35.

udflytning af tjenestebolig, 72.163.

Tjenesteforseelser, se *Tjenestemandssager.*

Tjenestefritagelse,

advarsel inden tjenestefritagelse, 56.132. for cheffingenør, 56.40.

Tjenestemandsafskedigelse, se *Afskedigelse.*

Tjenestemandskommissionen af 1965, repræsentation i Tjenestemandskommissionen af 1965, 66.60.

Tjenestemandssager,

afgørelse uden tjenstligt forhør, 59.76; 76.223, jfr. 77.58; 87.192.

afskedigelse af organist på grund af samarbejdsvanskeligheder, 86.92.

afskedigelse af præst som disciplinær straf, 84.92.

afskrift af afgørelse vedrørende disciplinærsag, 58.186.

aktindsigt, 79.184.

bisidders indlæg, 76.250, jfr. 77.64.

forelæggelse af indberetning om tjenesteforseelse for vedkommende tjenestemand, 57.229; 59.125.
 genansættelse af præst, afskediget af disciplinære grunde, 86.86, jfr. 87.254.
 indberetning om officers optræden under en straffesag, 59.125.
 indberetning om straffedom, 76.223, jfr. 77.58.
 indgivelse af afskedsansøgning i forbindelse med disciplinærsag, 58.183.
 indsendelse af notits efter tjenstligt forhør, 56.177.
 klages overgang til behandling som disciplinærsag, 65.150.
 kontradiktion, 76.223, jfr. 77.58; 86.60.
 mangelfuldt grundlag for afskedigelse, 86.60.
 mangelfuldt grundlag for ikendelse af disciplinær straf, 75.282; 77.263; 80.428.
 mod fængselsfunktionær, 68.48.
 ophævelse af degradation i forbindelse med disciplinærsag, 78.654.
 plejepersonale givet lussinger, 59.56.
 påtale uden disciplinærundersøgelse, 63.73; 76.223, jfr. 77.58.
 slægtnings forklaring til brug for en disciplinærsag, 58.128.
 udlevering af notat vedrørende tjenesteforseelser, 62.51.
 udlån af materiale fra en politimæssig efterforskning til kommunalbestyrelse, 74.161, jfr. 78.29.
 udtalelse til pressen, 70.75.
 underretning om afgørelse, 63.63.
 undervisningsassistents modtagelse af cigaretter af studerende, 55.150.
 urigtig fremstilling i rapport, 55.93.
 valg af disciplinær straf efter tjenstemandslovens § 24, 80.492.
 vold mod sindssygepatient, 55.79.

Tjenestemandstillinger,

ansættelse af lærer med andet bifag end angivet i stillingsopslaget, 79.527.
 ansættelse af to lærere efter samme opslag, 79.527.
 behandling af for sent indkomne ansøgninger, 69.79.
 besættelse af tjenstemandsstillinger uden opslag, 57.198, jfr. 61.18.
 bortlovning af tjenstemandstillinger, 63.44, jfr. 64.14.
 forflyttelsesregler, 74.133, jfr. 76.27.
 fortrinsret for (kommunal) tjenestemand på ventepenge, 81.117.
 frist ved opslag af tjenstemandsstillinger, 69.79.
 fristen for indgivelse af ansøgning om stilling, 78.475, jfr. 79.68 og 80.49.

ikke-udøvelse af pligtmæssigt skøn vedr. ansøgeres kvalifikationer, 83.185; 87.107.
 inddragelse af stillinger ved indgåelse af skoleforbund, 60.95, jfr. 61.20.
 indstilling og udnævnelse af konsulenter for særundervisningen, 59.149, jfr. 61.19.
 kriterier ved besættelse af provstestilling, 81.168.
 mundtlig meddelelse om udnævnelse i tjenstemandsstillinger, 80.332.
 omklassificering af stillinger, 77.355, jfr. 78.53; 84.204.
 oprykning fra fuldmægtig til ekspeditionssekretær, 61.166, jfr. 64.13.
 prøvetid ved ansættelse i højere stillinger, 56.40.
 sag om forlængelse af lærers prøvetid, 77.658.
 stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44.
 trusler over for ansøger, 71.76.
 udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.
 udnævnelse af professor, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
 urimeligt ikke at ansætte overlæge, 64.129.
 utilfredsstillende sagsbehandling i Socialstyrelsen, 74.429, jfr. 75.64.
 ændringer i tjensteforretningers omfang og beskaffenhed, 58.195; 75.393, jfr. 76.44 og 79.23; 78.99; 80.527.
 Se også *Opslag*.

Tjenestemænd,

advokatvirksomheds forenelighed med ansættelse i det offentlige tjeneste, 68.50.
 anke af den foresattes bedømmelse i forbindelse med forfremmelsesansøgning (DSB), 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 ansættelse af bedst kvalificerede, 87.107.
 anvendelse af institutioners brevpapir, 79.97.
 beregning af pensionsalder, 75.340, jfr. 77.45.
 brug af offentlige midler til egen fordel, 55.35.
 brug af underordnet personale i egen interesse, 55.40, 41.
 decorum-krav for ansættelse som præst i folkekirken, 72.29.
 differenceløn ved nyt arbejde efter stillingsnedlæggelse, 87.206.
 ejerforhold til telefon, 71.184.
 enkepensionsret – ændring ved aftale mellem parterne, 82.58, jfr. 83.276.
 feriepenge for formiddagsstilling, 68.61.
 flyttegodtgørelse, 78.226.
 folkepension til tjenstemænd, der som følge af strafbar handling afskediges uden pension, 58.188, jfr. 59.20 og 60.31.

forbehold i h.t. tjenestemandspensionslovens § 7, stk. 2, 87.201.
 forflyttelse af skibsinpektør, 73.135.
 forflyttelsesbegrebet, 72.124; 78.99.
 forholdet mellem tjenestemandlovens § 60, stk. 2, og § 60, stk. 7, 73.257, jfr. 74.37 og 75.38.
 forhøjelse af fradrag for naturalydelse til tjenestemænd, 60.44.
 funktionsvederlag til byggeadministrationschef, 67.107.
 genansættelse af præst, afskediget af disciplinære grunde, 86.86, jfr. 87.254.
 genindtrædelse efter at have været uden for nummer, 58.183.
 godtgørelse for bortfaldet ferie, 66.78, jfr. 67.18.
 helbredsbedømmelse ved ansættelse, 87.201.
 hjemmelskrav ved indgreb i lønforhold, 87.206.
 Hærens Materielkommandos udflytning til Hjørring ikke anset for forflyttelse, 72.124.
 indhold af aftale med tjenestemandorganisation uoverensstemmende med det faktisk aftalte, 75.155.
 indtægtsgivende bibeskæftigelse uden for statstjenesten, 59.140; 60.181; 67.38.
 jubilæumsanciennitet, 75.79.
 kommunal tjenestemand købt af kommunal ejendom, 72.155, jfr. 74.28; 85.70.
 kvalificeret svagelighedspension, 82.230.
 kvalifikationsstillæg stillet i udsigt ved ansættelsen, 82.216.
 ligeløn for tjenestemænd, 56.140.
 livsforsikringer som pligtig enkeforsørgelse, 85.204.
 officerers tjenesteplichtserklæring, 74.84; 80.744.
 officerselevers ansættelse som tjenestemænd, 55.54.
 omklassificering af »tjenestemandsansatte« ungdomsskoleinspektører, 84.204.
 oplysningspligt ved afmelding fra tjeneste, 85.147.
 opnormering – forvaltningsfaglig afgangseksamen, 76.205, jfr. 77.57.
 oprykning af tjenestemandsansatte gymnasielektorer, 81.55.
 orlov til ulandsfrivilliges ægtefæller, 84.223, jfr. 85.232.
 pensionsretlige forhold for lærere ved Europaskolerne, 78.508, jfr. 79.72 og 80.50.
 posttjenestemænds rådighed over frimærkebeholdninger, 59.37.
 renter ved forsinket betaling, 77.167.
 samordningsfradrag, 70.102.
 statens krav i dødsbo efter kassebetjent, 71.138, jfr. 72.21 og 77.25.

stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 sygdom ved udløb af tjenestefrihedsperiode, 80.560, jfr. 81.340 og 82.296.
 tidspunkt for ansættelse, 56.128.
 tilbagebetaling af for meget udbetalt ydelse, 72.37; 81.82.
 tilbagebetaling af samordningsfradrag, 81.223.
 tilbagevirkende kraft for bestillingstillæg, 62.100.
 tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
 trussel om afsked, 63.89.
 udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.
 udvalgsarbejde, 81.126.
 underretning om verserende straffesag, 61.148.
 understøttelsesordning for ikke-pensionssikret personale ved KTAS, 83.78, jfr. 84.251; 85.57.
 ventepenge til politiassistent, 78.99.
 ventepenge til stationsforstandere inden for DSB, 75.393, jfr. 76.44 og 79.23.
 yringsfrihed, 56.74; 87.237.
 ændring af tjenestemandsansættelse til overenskomstansættelse, 80.307.

Toldvæsen,

accept af varebetegnelse, 69.64.
 afgiftsfri rustbeskyttelse af biler, 80.329, jfr. 81.334.
 anmodning om drøftelse af toldsag, 61.75.
 antidumpingtold, 62.39.
 bevaringstagelse i henhold til toldlovens § 126 (tidl. § 192), 62.103, jfr. 65.18; 66.27; 83.85, jfr. 85.224.
 formulering af afslag, 63.23.
 frist for regulering af told- og afgiftsbeløb, 73.147.
 kompetence i tarifierings spørgsmål, 62.27.
 krav om afskedigelse af tre tobakssælgere på private Øresundsåde, 60.87.
 mineralvandsafgift – generel fritagelse gennemført på grundlag af dispensationsregel, 80.565, jfr. 81.340.
 modtagelse af bøder, 64.70.
 renter af for sent indbetalt spiritusafgift, 72.59, jfr. 73.29.
 tilbagebetaling af told ved:
 fejl tarifiering, 62.27, 28.
 fejl værdiansættelse, 60.114.
 udførsel af importerede kunstgenstande, 64.108.
 undladelse af at forevise bevilling, 61.54; 63.43.
 undladelse af EFTA-toldbehandling, 63.43.
 ændring af praksis, 62.72.
 told- og momsfri indførsel af personbiler, 79.273.

toldfrihed for rejsende, 68.77, jfr. 69.14.
toldfritagelse i henhold til toldtariffens kap. 84,
bestemmelse 5, 62.93; 64.81.

Torsdags-modtagelse, 69.32.

Tredjeinstansbevilling, se *Anke*.

Trossamfund, se *Anerkendte trossamfund*.

Tvangsindlæggelse, se *Sindssyge*.

Tøjhusmuseet, 55.33.

Uddannelsessøtte,

afviklingsordning fastsat af Hypotekbanken,
84.207, jfr. 85.232.
båndlagt formues betydning for støttetildeling,
73.318.
erklæring om brud med hjemmet, 68.34.
forældreindkomsts betydning for støttetildeling,
74.350, jfr. 75.58; 76.185.
legats betydning ved beregning af egenindtægten,
86.166.
rentetilskud/misligholdelse af tilbagebetalings-
ordning vedr. studiegæld, 84.207, jfr. 85.232.
rentetilskud og SU/administration af ansøgnings-
frist, 87.232.
rykning uanset henstand med tilbagebetaling,
82.271.
sanktioner ved misligholdelse af lån, 73.411, jfr.
76.26.
til faglig oplæring, 76.229, jfr. 77.60 og 78.39.

Udenrigstjenesten,

Blechingberg-sagen, 59.76.
gebyr ved bistand fra udenrigstjenesten, 62.21.

Udlændinge,

anbringelse af domfældte udlændinge indtil over-
førsel til hjemlandet, 71.104, jfr. 73.21.
anvendelse af indsats pengemidler til betaling af
hjemsendelse i h.t. udlændingelovens § 14,
74.227, jfr. 75.46.
arbejdsløshedsunderstøttelse til udlændinge, der
ikke kan dansk, 81.27.
begrebet »politisk flygtning«, 71.32.
begrundelse for afslag på EF-opholdsbevis, 85.97.
betydningen af »papirløst ægteskab« for opholds-
og arbejdstilladelse, 75.582.

bortfald af opholds- og arbejdstilladelse, 76.237,
jfr. 77.61; 81.144; 82.145.

familiesammenføring – dokumentation, 83.120.
familiesammenføring – ægteskab, 80.176.

Flygtningenævnet:

beskikkelse af advokat, 85.103.
genoptagelse af asylsag, 87.93.
opholdstilladelse efter udlændingelovens § 7,
stk. 1, nr. 2, 85.105.
udtrykkelige regler om formandsdelegation i
nævnets forretningsorden, 86.70.
valg af advokat, 85.103.
højskoleophold, 78.76.
inddragelse af opholds- og arbejdstilladelse,
82.147; 83.128.
information af gæstearbejdere, 75.340, jfr. 76.40.
lovligt ophold, 87.76.
midlertidig opholdstilladelse, 85.86.
opholdstilladelse til gæstearbejders barn, 80.100.
opholdstilladelse til hustru, der ikke var fyldt 15
år, 79.95.
opholdstilladelse til samlever, 86.73.
opholds- og arbejdstilladelse til amerikanske de-
sertører, 70.95.
opholds- og arbejdstilladelse til homoseksuel,
80.120.
opholds- og arbejdstilladelse til udlændinge,
77.129, 269.
opholdstilladelse til udlænding, 87.76.
opsættende virkning af klage til Justitsministeriet,
86.75.
overtrædelse af udlændingeloven, 77.148, jfr.
79.36; 82.143.
paskravet, 87.81.
praksisændring vedr. midlertidig opholdstillade-
else, 85.86.
udsendelse for Flygtningenævnets afslag på asyl
foreligger i skriftlig form, 86.79.
udsættelse af udrejsefrist, 86.73.
udvisning – til hvilket land, 78.288, jfr. 82.289.
udvisning af mexikaner, 77.710.
udvisning af udlændinge efter strafudståelse,
76.324, jfr. 77.75 og 80.41.
udvisning efter dom for narkotikahandel, 78.435,
jfr. 80.41 og 82.289.
udvisning efter udlændingelovens § 2, stk. 1, nr.
6, 80.406.
udvisning p.g.a. misbrug af euforiserende stoffer,
77.608, jfr. 78.63, 79.47 og 82.287.
udvisning p.g.a. strafbare forhold, 77.483, jfr.
78.59; 82.156, jfr. 83.279.
udvisning p.g.a. svig, 83.125.
udvisning trods dom til psykiatrisk behandling,
81.152.

uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Udpantning.

afregning og fjernelse af effekter ved udpantning, 62.20.

for skat i ægtefælles ejendele, 74.87.

genstanden for udpantning for ejendomsskat, 76.315, jfr. 77.74.

opkrævning af gebyrer for udpantning, 65.44.

panterfogdens forhold til fogden, 75.599, jfr. 76.68.

skyldneres påvisningsret ved udpantning for amtstueskatter, 57.150, jfr. 58.35.

Udstykningsloven.

amtsråds behandling af udstykningssag, 63.36.

deklaration om forbud mod bebyggelse som betingelse for udstykningstilladelse, 67.102.

forbud mod udstykning i h.t. landsbyggelovens § 5, stk. 2, 65.135.

hegn mod offentlig vej som betingelse for udstykningstilladelse, 66.44.

lovlig vejadgang som betingelse for udstykningstilladelse, 63.85, jfr. 65.19; 72.65.

skelforandring i landzone, smh. med by- og landzonelovens § 6, 76.384, jfr. 77.84.

sogneråds anbefaling ikke nødvendig for en udstyknings approbation, 65.114.

udstykningsstilladelse i modstrid med kommende bygningsvedtægt, 65.114.

udstykningsstilladelse uden samtykke fra byudviklingsudvalg, 65.50.

Udtalelsers form, se Sagsbehandling.

Udtrædelsesgodtgørelse i h.t. folkeforsikringsloven, 56.72.

Se også *Pensionskasser*.

Udvalg.

klage over udvalgsformand, 81.126.

repræsentation i udvalg, 65.120; 66.60.

sammensætning af arbejdsudvalg, 65.81.

Ufyldstgørende besvarelse, se Sagsbehandling.

Ugifte par.

almennyttige boligselskabers benyttelse af klausuler om ophør af lejemål i ugifte pars lejekontrakter, 79.452, jfr. 80.86.

boliganvisnings godkendelse af ugifte par ved leje af bolig, 72.27.

spørgsmålet, om almenyttige boligselskaber skal ligestille ugifte par med ægtepar, 74.189, jfr. 75.45.

uægteskabeligt samlivs betydning for arveafgift, 71.168, jfr. 72.23.

uægteskabeligt samlivs betydning ved udvisning, 71.92.

Ugyldighedsvirkning.

bedømmelse af universitetsspeciale, 83.251.

ukendskab til retsregler (nullitet), 87.211.

ved indholdsmangel, 78.477, jfr. 80.50.

ved kompetencemangel, 61.51; 78.477, jfr. 80.50.

ved manglende bekendtgørelse af resolution, 85.93, jfr. 86.192.

ved manglende supplerings, 71.123.

ved underkendelse af afgørelse om ikke-lokalplanpligt, 84.127.

Ukorrekt handlemåde.

kommunalbestyrelsesmedlems påvirkning af ansøger, 71.76.

polititjenestemand's betaling af bøde for en anden, 55.23.

ved rekvirering og flytning af videnskabeligt apparat m.v., 55.152, 156, 159.

Ulykkesforsikring.

anmeldelsesfristen ved erhvervs sygdomme, 63.79.

Apotekerfondens krav i m.a. ulykkesforsikringslovens § 42, stk. 2, 62.47, jfr. 64.13.

arbejdsgiveres anmeldelsespligt, 66.86.

båndlæggelse af enke-erstatninger, 58.150.

efterladte-erstatning til militærflyvers forældre, 56.149.

forrentning af kapitaliserede invaliditetserstatninger, 58.45.

forsikringsselskabers kompetence til at nedsætte dagpenge, 60.150.

føjetilladelse, 56.213; 58.63.

genoptagelse af sag, 56.179; 67.88; 76.427, jfr. 77.87.

kontradiktion i h.t. lovens § 9, stk. 2, 74.395, jfr. 75.62 og 76.30.

lægeerklæring forinden afgørelse af dagpenge-spørgsmål, 56.48.

modstridende lægeerklæringer, 68.37.

orientering om 5-års fristen for genoptagelse, 76.184.

overskridelse af 3-års fristen i ulykkesforsikringslovens § 31, 79.502, jfr. 80.89.

speciallægeundersøgelser for Sikringsstyrelsen (ulykkesforsikringen), 73.292.

tidspunktet for afgørelsen af invaliditetsspørgsmål, 57.106.

underretning om ankemulighed ved præmieforhøjelse, 61.172, jfr. 62.18.

underretning til tilskadekomne om ankereglerne, 56.49, jfr. 57.23; 58.40, jfr. 59.18.

ydelse til dækning af brillestel, 77.282.

årsagsforbindelse mellem et ulykkestilfælde og en senere lidelse, 60.200; 67.88.

Se også *Arbejdsskadeforsikring*.

Ulykkesforsikrings-Rådet, formandsposten i Ulykkesforsikrings-Rådet, 56.196, jfr. 58.31.

Underholdningsfilm, se *Danmarks Radio*.

Underholdsbidrag

afhøring før løntilbageholdelsespålæg, 72.167, jfr. 73.33.

afhøring i bidragsager, 57.206.

aftaler om underholdsbidrag til børn, 57.174; 67.69; 75.235; 80.281, jfr. 81.334.

aftaler om underholdsbidrag til børn og hustru, 73.227, jfr. 74.36.

begyndelsestidspunkt efter tilsidesættelse af aftale, 83.149, jfr. 84.254.

begyndelsestidspunkt for børnebidrag, pålagt på grundlag af faderskabsdomme, 87.87.

bekendtgørelse af resolution, 85.93, jfr. 86.192.

bidrag efter børnelovens §§ 15 og 19, 74.197, jfr. 75.45.

blanketter til løntilbageholdelsespålæg, 69.28.

bortfald af hustrubidrag, 71.44; 72.194; 74.319, jfr. 75.57; 77.602, jfr. 78.63; 77.700, jfr. 78.75; 82.117, jfr. 83.278.

bortfald af tidsubegrænset underholdsbidrag, 68.59, jfr. 69.14.

børnebidrag lavere end normalbidrag, 80.375, jfr. 81.336.

børnebidrag som »helheds- og engangsløsnin-ger«, 80.695, jfr. 81.343.

børnebidrag til barn, der har ophold hos den bidragspligtige, 79.443, jfr. 80.83.

efter ophør af økonomisk interessefællesskab med en anden mand, 75.193, 507, jfr. 76.62 og 79.28.

for sen ophævelse af bidragspligt, 56.216.

forhøjede børnebidrag, 71.102; 76.339, jfr. 77.79.

forhåndsorientering om Justitsministeriets praksis m.h.t. aftrapning af bidrag, 79.145.

forskel på mødres og fædres normalbidrag, 75.646; 76.339, jfr. 77.79.

forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag, når betingelserne kun er opfyldt i en del af perioden, 80.421, jfr. 81.338.

forskudsvis udbetaling af bidrag ved egen indtægt hos barnet, 73.161; 84.168.

fristbestemmelsen i § 16, stk. 2, i loven om børns retsstilling, 67.69.

fristbestemmelsen i § 21 i lov nr. 133 af 7. maj 1937 ved inddrivelse af underholdsbidrag, 58.146.

fritagelse for en af flere bidragspligtige for at svare underholdsbidrag, 56.161, jfr. 57.25 og 58.30.

grundlaget for bortfald af hustrubidrag bør normalt anføres i afgørelsen, 82.117, jfr. 83.278.

grundlaget for fastsættelse af hustrubidrag, 72.213.

indsigelser mod bidragsdokuments gyldighed, 60.91; 67.69.

klage fra den bidragsberettigede over inddrivelseskridt, 80.212, jfr. 84.241.

konfirmationsbidrag, 78.261.

kontradiktion i familieretssager, 87.89.

»krydsende« børnebidrag, 71.102; 72.26.

maksimumsgrænse ved udmåling af hustrubidrag, 76.417, jfr. 77.86.

militærhjælp til betaling af underholdsbidrag, 69.49.

nedsættelse af underholdsbidrag til hustru, 69.58.

nedsættelse eller bortfald af underholdsbidrag ved barns egen indtægt, 73.161.

ophør af bidragspligt til barn, 80.281, jfr. 81.334.

ratihabition af ældre bidragsdokument, 60.91.

sagsbehandling ved fastsættelse af underholdsbidrag, 58.158, 211, 246; 59.122; 60.36; 69.90; 80.281, jfr. 81.334; 82.117, jfr. 83.278.

sagsbehandling ved inddrivelse af underholdsbidrag, 56.156, 197; 57.147, 219; 58.146, 156; 60.192; 63.60; 72.167, jfr. 73.33.

sociale udvalgs ret til at begære bidrag fastsat i h.t. børnelovens § 18, stk. 2, 2. pkt., 78.340.

statsmyndigheds tilbageholdelse af underholdsbidrag, 57.203.

tilbagebetaling af forskudsvis udlagt børnebidrag, 81.280, jfr. 83.282 og 85.223.

underholdsbidrag til fraskilt kvinde, der samlever med en mand, 58.145, jfr. 59.19; 62.91; 71.44; 72.194; 75.193, 507; 77.120.

underretning til bidragsberettiget vedr. løntilbageholdelsesdekret, 63.60.

vejledning om adgang til domstolsprøvelse af afsoningsdekreter, 74.177.

vejledning vedr. børnebidragsaftaler, 80.695, jfr. 81.343.

Underhåndsbrevpapir, ministres benyttelse af underhåndsbrevpapir, 60.94, jfr. 61.19.

Underretning, se Sagsbehandling.

Underskrift på sundhedscertifikater vedr. spisekartofler, 55.63.

Underskrifters læselighed, 57.186; 59.201; 62.35.

Underudvalg, se Delegation.

Ungdomsydelse, se Børnetilskud.

Universiteter m.v.,

aktindsigt – styrelseslovens § 24, 76.130.
 ankekommissions begrundelser af afgørelser, 84.230.
 ankekommissions sagsbehandling, 78.230, jfr. 79.59; 84.230.
 ansættelseskompetence, 76.267, jfr. 77.72, 79.33 og 83.262.
 bedømmelse af fælles speciale, 83.251.
 bedømmelsesudvalgs indstilling, 72.182, jfr. 75.30.
 bedømmelsesudvalgs sagsbehandling, 85.134.
 bekendtgørelsesændringer vedr. Ålborg Universitetscenter, 78.514.
 besættelse af professorat i økonomi ved Københavns Universitet, 79.336.
 bortvisning af studenter, 76.105.
 dispensation fra adgangsbetingelser ved Roskilde Universitetscenter, 74.103.
 forskningskontrol ved Handelshøjskolen i Århus, 78.174, jfr. 84.240.
 fristoverskridelse for afgørelse af klage, 84.230.
 inhabilitet ved bedømmelse af opgaver, 78.230, jfr. 79.59.
 inhabilitet ved behandling af en klage over et bedømmelsesudvalg, 85.134.
 inhabilitet ved besættelse af professorstilling, 77.649, jfr. 78.74.
 klager over eksaminer, 72.39, jfr. 73.25; 77.399, jfr. 78.55; 78.230, jfr. 79.59; 84.230.
 nedsættelse af faglige udvalg på Roskilde Universitetscenter, 75.95.
 nedsættelse af karakterer, 78.230, jfr. 79.59.
 offentlighedens adgang til matrikler, 78.90.
 påtegning på eksamensbeviser, 77.579.
 regler om eksamensudvalg, 72.39, jfr. 73.25.
 samtidig indskrivning ved flere uddannelser, 87.229.
 skriftlige vurderinger af emnerapporter i tilfælde af »nye« eksaminatorer, 84.230.
 stemmeret til Konsistorium, 71.40.
 tilbagekaldelse af uforbeholdne optagelser på kurser på Lærerhøjskolen p.g.a. besparelser, 81.285.

tilsidesættelse af et bedømmelsesudvalgs indstilling, 86.153, jfr. 87.257.

undervisningsministerens kompetence, 71.119, jfr. 72.20; 76.267, jfr. 77.72 og 79.33.

valg af studenterrepræsentanter, 72.246, jfr. 73.46.

valg til fakultetsråd, 71.123; 72.138, jfr. 73.30.

Se også *Eksamensopgaver*.

Urigtig begrundelse, se Begrundelse.

Urigtig meddelelse, 55.86.

Urneflytning, se Kirkegårde.

Uvedkommende hensyn,

administration af byreguleringsloven, 71.49.

administration af lukkeloven, 55.19.

afgørelse af fredningssag, 61.77.

afslag på tilladelse til råstofindvinding på havbunden, 84.116.

ansættelse af lærere i folkeskolen, 74.156; 78.705.

ansættelse af ungdomsskoleinspektør, 74.139.

autorisation af laboratorier, 58.237, jfr. 61.18.

bedømmelsen af videnskabelige afhandlinger m.v., 55.107, 111, 117, 119, 129, 144, 161.

behandling af sag om dispensation fra næringsloven og lukkeloven, 69.52.

behandling af sandflugtssag, 69.29.

behandling af udstykningsandragende, 65.66.

beskæftigelse af ekskluderet matros, 75.303.

besættelse af provstestilling, 81.168.

fastsættelse af takst for begravelse af udenboende, 58.68.

indstilling af fange til svendeprøve, 57.233.

kommunes bestyrelse af en stiftelse, 73.197, jfr. 74.34.

licens til rejefiskeri, 79.125.

meddelelse af biografbevilling, 58.161.

meddelelse af droskebevilling, 57.169, jfr. 58.36.

ophævelse af landbrugspligt, 82.179.

straffeaktion mod dagblad, 84.156.

tildeling af arbejder for kommuner, 65.159.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

udnævnelse af overtoldinspektør, 65.47.

udnævnelse af sysselmand, 63.44.

udstedelse af politibekendtgørelse, 63.24.

udøvelse af statsbanernes politimyndighed, 75.75.

undersøgelse af en politianmeldelse, 56.169.

valg af disciplinær straf efter tjenestemandslovens § 24, 80.492.

vilkår for sammenlægning (og udstykning) af landbrugsejendom, 78.585.

visitation til daginstitutioner for børn, 77.586.

Uægteskabeligt samliv, se Ugifte par.

Valgagation,

bekendtgørelse om valgagation, 72.201, jfr. 73.36.

i radio og fjernsyn, 63.15; 73.101; 86.123.

ministres benyttelse af brevpapir til valgagation, 60.94.

Valgretsudøvelse, se Folketingsvalg.

Vandafgifter, boligforholdenes betydning ved skøn over vandforbrug, 74.79.

Vandforsyningsloven,

forholdet mellem sundhedsvedtægter og vandforsyningsloven, 66.92.

tilkastning af drikkevandsbrønd, 75.68.

Varemærkeregisteret, offentlighedens adgang til Varemærkeregisteret, 70.79.

Varetægtsarrestanter, se Fængselsforhold.

Varsel ved indkaldelse til forhandling i h.t. monopollovens § 11, 57.154.

Veje,

adgang til veje i private skove, 70.63.

aktindsigt i vejsag, 68.97.

dispensation i henhold til vejbestyrelseslovens § 35, stk. 4, 71.103; 72.65.

dispensation til stitilslutning, 78.611, jfr. 79.74.

ekspropriation i h.t. vejbestyrelseslovens § 23, stk. 3, 73.75.

erstatning ved ekspropriation af private veje, 66.72.

farthæmmende hindringer, 76.146.

forlængelse af forbud efter lov om offentlige veje, § 36, 73.367, jfr. 74.41.

forringet adgang til offentlig vej, 78.596, jfr. 82.290.

forståelsen af udtrykket »tilstødende« i vejbestyrelseslovens § 17, stk. 7, 65.133.

forældelse af krav på vejbidrag, 78.543.

grundejerbidrag til offentlig vejfordeling, 77.511, jfr. 78.60.

lukning af offentlig vej, 73.243, jfr. 75.38.

matrikulær udskillelse af offentlig vej, 73.301, jfr. 74.40 og 76.26.

optagelse af servitutbestemmelser på vejfortegnelsen, 77.502, jfr. 79.45.

oversigtsservitut ved udstykning, 77.604.

plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.

pligt for kommunal vejbestyrelse til at orientere vejbestyrelse i nabokommune, 76.388.

politiet kan ikke afslå andragende om afspærring af privat fællesvej, 58.76, jfr. 60.31.

påbud om vintervedligeholdelse, 74.434, jfr. 75.69.

retligt grundlag for påligning af vejbidrag, 78.543. stillevejsprojekter efter privatvejlovens § 44, 81.214, jfr. 83.271.

udgiftsfordeling ved private fællesveje, 79.388, jfr. 80.79.

vejadgang ved udstykning, 68.35, jfr. 65.19; 66.44; 72.65.

Vejfond,

besvarelsen af andragender om tilskud fra Vejfonden, 59.41.

»Vejmillionerne«, 55.57.

Vejledende udtalelser, offentlige myndigheders afgivelse af vejledende udtalelser, 78.91; 83.83.

Vejledning,

betydningen af urigtig vejledning om uddannelsesstøtte, 73.318.

bevidst undladelse af vejledning af part i landbrugssag, 86.99.

i forbindelse med ekspropriation, 73.75, 386, jfr. 74.43.

landsskatteretssagers indbringelse for domstolene, 76.198, jfr. 78.37.

om adgangen til at kræve ejendomme overtaget af kommunen i h.t. lov om frigørelsesafgift, 75.94.

om ansattes yringsfrihed, 87.237.

om dispensationsmyndigheden i zone- og bygge-lovssager, 73.50.

om enkepensionsreglerne ved vilkårsforhandling, 64.79.

om frist for anmeldelse af refusionskrav i h.t. dagpengeloven, 76.245, jfr. 77.62.

om indgivelse af ansøgning om tilskud til lærlinges rejseudgifter, 68.71.

om klagefrist i sundhedsvedtægt, 74.130.

om muligheden for at opnå konfirmationsbidrag, 78.261.

til arbejdsløshedskassemedlemmer om deres retigheder og pligter, 76.386, jfr. 77.85 og 78.44; 83.44.

- til husejere om adgangen til fritagelse for at svare grundstigningsskyld, 57.180.
- til motorførere, hvis førerbevis er inddraget administrativt på grund af manglende ædruelighed, 57.102.
- til motorførere, som er blevet nægtet førerbevis med ret til erhvervsmæssig personbefordring, 57.209.
- til part i ekspropriationssag om over for taksationskommissionen at rejse spørgsmål om tilvejebringelse af oplysninger, 74.123.
- til tilskadekomne om ankereglerner i ulykkesforsikringsloven, 58.40, jfr. 59.18.
- vrderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- Se også *Ankevejledning*.
- Ventepenge*, se *Afskedigelse*.
- Ventetid*, se *Fængselsforhold*.
- Veterinærvæsen*, forgiftning af kvæg, 76.468, jfr. 77.89, 78.46 og 79.34.
- Vidner*,
formulering af vidneindkaldelser i straffesager, 55.78, jfr. 56.16.
tilkaldelse af vidner ved ransagning, 57.243, 249, 252, 255; 58.66, 222; 60.165; 62.32; 64.66.
tilsigelse af vidner i domsmandssager, 61.178.
tjenestefrihed for at afgive vidneforklaring, 67.77.
udbetaling af vidnegodtgørelse ved møde hos politiet, 60.42.
vicepolitiinspektørs vidneforklaringer, 69.72.
- Vilde dyr*, bekendtgørelse om ind- og udførsel (transit) af vilde dyr, 79.287, jfr. 81.331.
- Vildfarelse*, faktisk vildfarelse, 58.197; 86.153, jfr. 87.257.
- Vintervedligeholdelse, se *Vej*.
- Vitaminpræparater*, handelen med vitaminpræparater, 67.58, jfr. 72.19.
- Volfair-metoden*, se *Folkeskolen*.
- Vurdering af fast ejendom*,
generel forhøjelse af et vurderingsråds ansættelser, 57.128, jfr. 58.35.
overskridelse af fristen i vurderingslovens § 41, 64.115.
underretning til grundlæjere, 73.283, jfr. 74.39.
vurderingsformands habilitet, 74.151, jfr. 75.42.
vurderingssagers behandling, 72.189, jfr. 73.36.
- årsomvurdering efter ekspropriation, 72.252, jfr. 73.46.
årsomvurderinger, 59.127.
- Vurderingskommissions* sagsbehandling, 71.105.
- Vurderingsnævn for motorkøretøjer*, 59.135.
- Vægtafgift*, efterbetaling af vægtafgift, 77.192, jfr. 80.34.
- Værnepligtige*, se *Militærforhold*.
- Værnepligtsnævnet*,
forretningsorden for Værnepligtsnævnet, 61.174, jfr. 62.18.
medlemmernes tavshedspligt, 61.174, jfr. 62.18.
- Værneting*,
for militær straffesag, 66.52.
ved tiltale i politisag, 57.29.
- Våbenlov*,
afslag på forlængelse af forhandlertilladelse, 83.131.
eksport af eksplosiver, 69.64.
import af antikke våben, 71.178, jfr. 72.25.
- Yderzone*, opførelse af gartneri i yderzone, 66.74, jfr. 67.17 og 68.14.
- Ytringsfrihed*,
Danmarks Radios medarbejdere, 84.149.
folkeskolelæreres ytringsfrihed m.h.t. religiøs særopfattelse, 59.177.
forholdet mellem § 46 i reglementet for Det Kgl. Teater og Kapel og grundlovens § 77, 84.148.
Havforureningslaboratoriets medarbejders ytringsfrihed, 82.199.
hospitalsansattes og patienters ytringsfrihed, 77.384, jfr. 78.54 og 79.42; 83.248.
offentligt ansattes ytringsfrihed, 87.237.
plancheudstillinger på offentlige vejarealer, 77.435.
tjenestemænds udtalelser til pressen om verserende sager, 57.102.
tjenestemænds ytringsfrihed, 61.56, 74; 87.237.

udelukkelse af »politiske« medarbejdere ved Danmarks Radio fra »højtaler og skærm«, 81.206.

udtalelser på Levnedsmiddelstyrelsens vegne i TV-Avisen, 86.104.

udtalelser til pressen vedr. videnskabelige spørgsmål, 55.113, 123, 125, 144.

undervisningsdirektørens udtalelser om indoktrinering, 74.219.

Ægtepagt, godkendelse (samt tinglysning) af ægtepagt efter ægtefælles død, 56.127.

Ægteskabssager, se *Separations- og skilsmisssager* samt *Underholdsbidrag*.

Åndssvageforsorgen, se *Statens Åndssvageforsorg*.